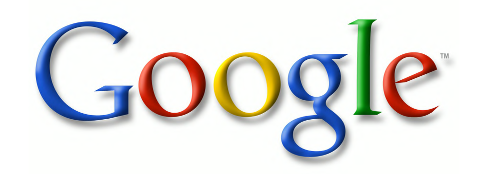
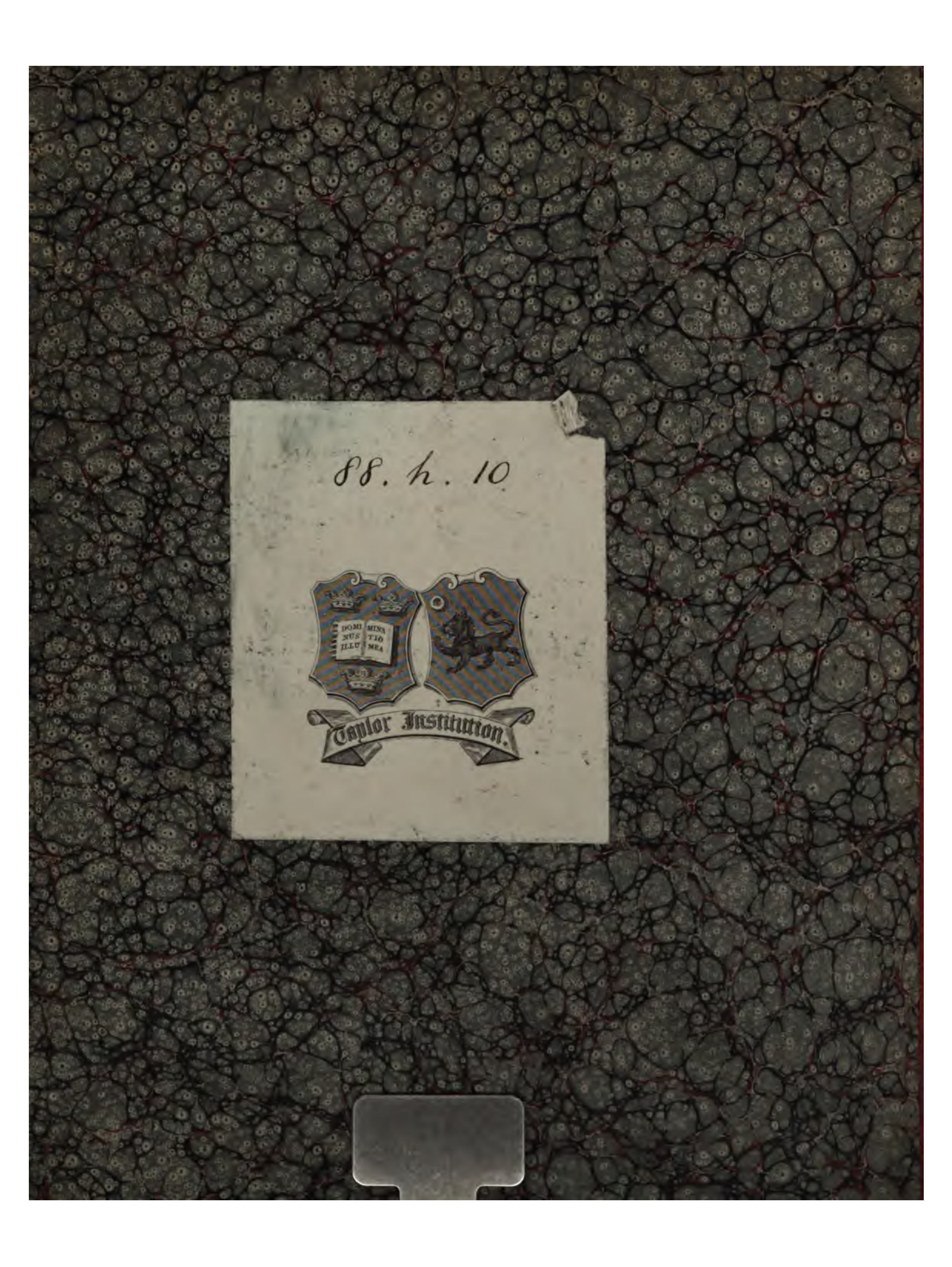
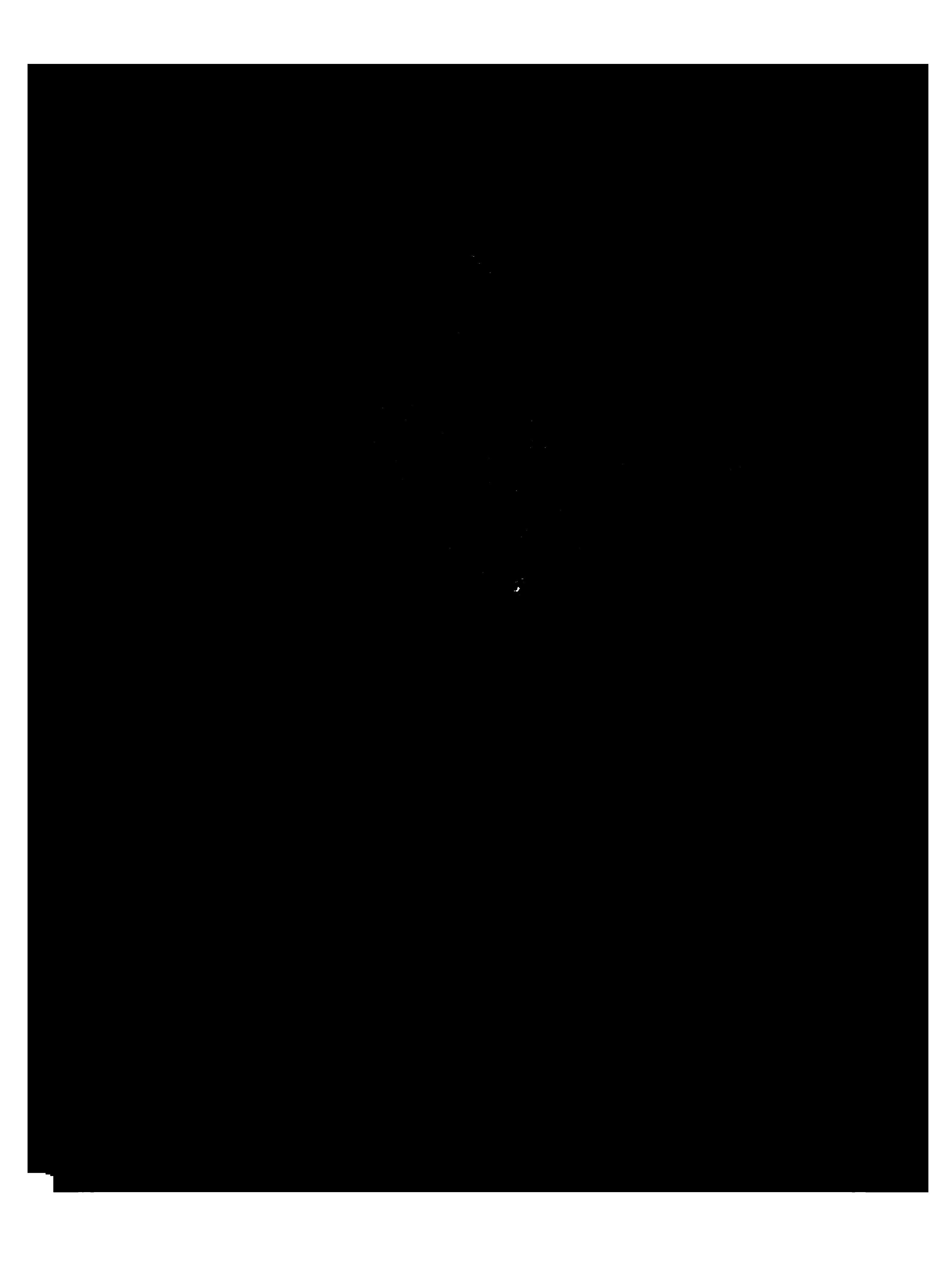







88. h. 10
DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.





PHILIPPI MELANTHONIS
OPERA
QUAE SUPERSUNT OMNIA

POST
CAROL. GOTTL. BRETSCHNEIDERUM
EDIDIT
HENRICUS ERNESTUS BINDSEIL.

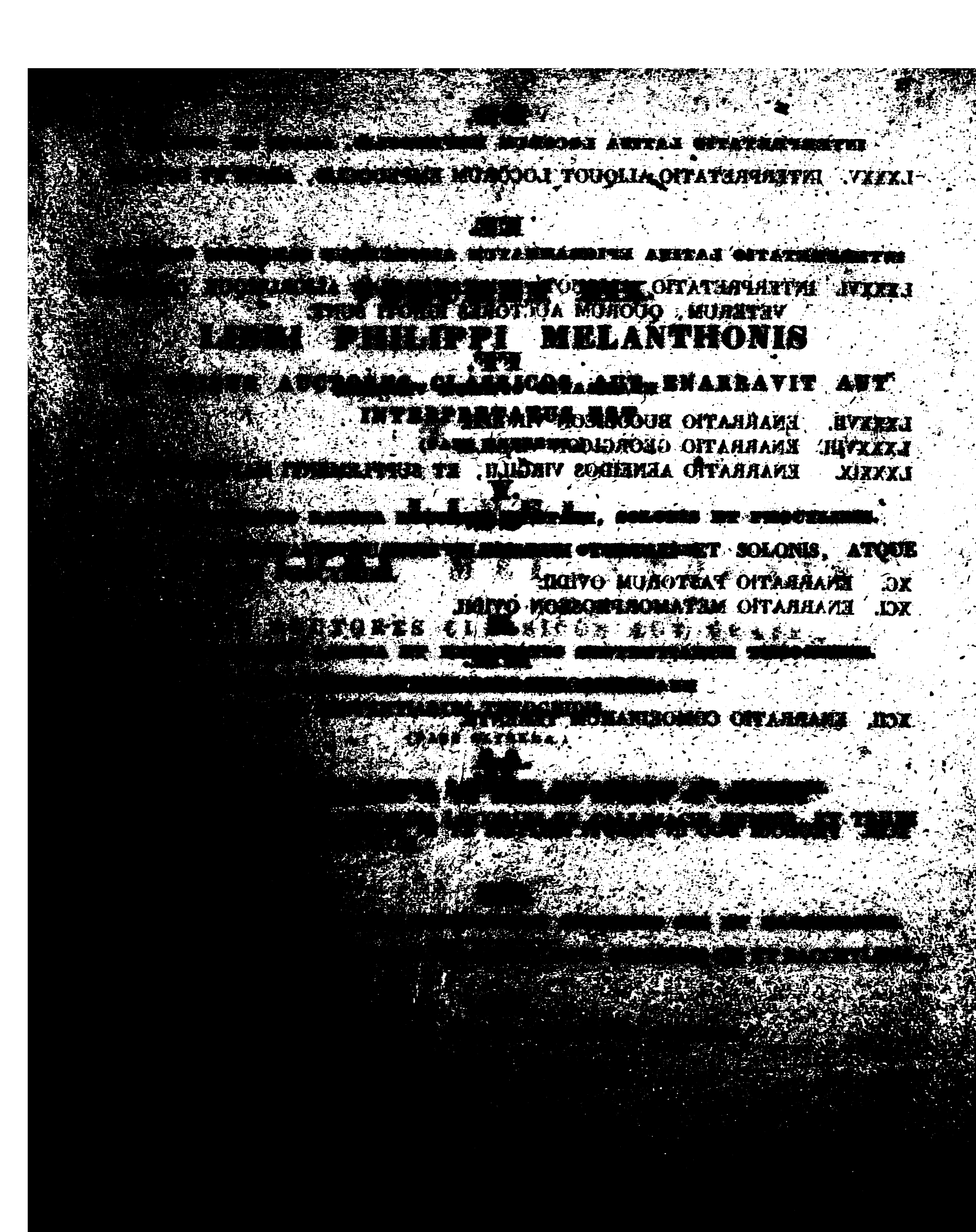
VOLUMEN XIX.

BRUNSVIGAE
APUD C. A. SCHWETSCHKE ET FILIUM.
(M. BRUHN.)

1853.

OPERA

QUAE SUPERSUNT OMNIA



PHILIPPI MELANTHONIS

ENARRAVIT AUT

SOLONIS, ATQUE

[illegible]

LXXXV. INTERPRETATIO ALIQUOT LOCORUM [illegible]

[illegible]

LXXXVI. INTERPRETATIO [illegible] ALIORUMQUE CARM[illegible] VETERUM QUORUM AUCTORES [illegible]

LXXXVII. ENARRATIO [illegible]

LXXXVIII. ENARRATIO GEORGICORUM [illegible]

LXXXIX. ENARRATIO AENEIDOS VIRGILII, ET SUPPLEMENTI [illegible]

[illegible]

XC. ENARRATIO FASTORUM OVIDII.

XCI. ENARRATIO METAMORPHOSEON OVIDII.

[illegible]

XCII. ENARRATIO [illegible]

ATQUE LOCI

MELANTHONIS

CLASSICOS AUT ENARRAVIT

LXXVI. PHIL. MEL. INTERPRETATIO DUARUM ELEGIARUM TYRTAEI ET SOLONIS, ATQUE LOCI PHOCYLIDIS.

A *dramaticis* poetis graecis nunc, ordine in Vol. XVIII. p. 119—120. proposito, ad *elegicos* progredimur. Ex his l. l. quinque enumeravimus, quorum carmina aut integra aut singulos eorum locos Melanthon vel interpretatus est vel etiam enarravit, nempe: 1. *Tyrtaeum*, 2. *Solonem*, 3. *Phocylidem*, 4. *Theognidem*, 5. *Callimachum*.

Tyrtaei carmen, quod Melanthon interpretatus est, orditur a verbis: *Τεϑνάμεναι γὰρ καλὸν ἐνὶ προμάχοισι πεσόντα* etc.*) Haec interpretatio latina invenitur

a. in Grathusii collectione Epigrammatum Melanthonis fol. M 4.

b. in Vincentii Ed. eorum fol. L 7., ubi aeque ac apud Grathusium sic est inscripta: „Poëma veteris Poëtae Tyrtaei, latino carmine redditum."

c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 667. nr. 381. sic inscripta: „Poema Tyrtaei latino carmine redditum."

d. in Melanthonis interpretatione orationis Lycurgi contra Leocratem, in huius Corp. Reform. Vol. XVII. p. 965 sq.

Haec h. l. notare sufficiat; interpretationem ipsam vero hic omittimus, et lectores ad illum locum Vol. XVII. delegamus (conf. Vol. XVIII. p. 121 sq. nota**)), ubi etiam trium priorum editionum varietatem lectionis adscripsimus.

Solonis elegia a Melanthone conversa, incipiens a verbis: *Ἡμετέρη δὲ πόλις κατὰ μὲν Διὸς οὔποτ' ὀλεῖται*, inter huius poetae carmina a Brunckio (Gnom. poet. p. 78—80.) decimo quinto loco, a Bergkio (Poet. lyr. p. 321 sq.) tertio loco refertur. Libros, qui Melanthonis interpretationem huius elegiae continent, in huius Corp. Reform. Vol. XVII. p. 865—871. iam commemoravi**), quibus addendi sunt Brunckii liber modo laudatus, in quo p. 88—90. eadem interpretis Mel. nomine inscripta exhibetur, et Hertelii editio sententiarum Theognidis aliorumque poetarum, quae Francofurti 1563. 8. prodiit (vide infra p. 7., ubi huius editionis indicem integrum afferemus), in qua Melanthonis interpretatio huius elegiae Solonis p. 411—413. invenitur. Interpretationem ipsam in eodem Vol. p. 873—876. edidi, quam ob causam lectorem iterum ad illud Vol. delego.

Ex Phocylidis elegiarum reliquiis Melanthon unum versum in latinum sermonem transtulit, cuius interpretatio, addito versu graeco, invenitur

a. in Vincentii editione Epigrammatum Mel. fol. P 2[b],

b. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 669. nr. 388. 1.

---

*) Haec elegia, quam *Lycurgus* in oratione contra Leocratem c. 28. nobis conservavit, in editionibus Klotzii (*Τυρταίου τὰ σωζόμενα*, Tyrtaei quae restant omnia collegit commentario illustravit edidit Christ. Adolph. Klotzius. Bremae 1764. 8.) et Brunckii (in libro: *Ἠϑικὴ ποίησις* sive Gnomici poetae graeci. Ad optim. exempl. fidem emendavit R. Fr. Ph. Brunck. Argentorati 1784. 8. p. 59 sq.) inter huius poetae carmina primo loco, a Bergkio autem (Poetae lyrici graeci. Edidit Theodorus Bergk. Lipsiae 1843. 8. p. 308 sq.) septimo loco refertur. — Duos extremos huius poematis versus: *Ἀλλά τις εὖ — ὀδοῦσι δακών.* Brunckius omisit.

**) Inter hosce libros illic p. 870. nr. 8. memoravi Tomum Scriptorum publicorum Witeb., qui Witebergae a. 1560 prodiit ab haeredibus Georgii Rhaw excusus. Alia huius Tomi editio sic est inscripta:

Scripta publice proposita a Professoribus in Academia Vuitebergensi ab anno 1540. *usque ad annum* 1553. *Witebergae excudebant haeredes Petri Seitzii.* 1553. 8.

in qua huius carminis interpretatio fol. Ii 7[a] — 8[b] invenitur.

Phocylidis fragmentum 17. Ed. Bergk.[1])

Philippo Melanthone interprete.

Nec nisi librato dirimas[2]) sententia litem,
Parte quid ex utraque queant, examine causae.

---

1) Poetae lyrici graeci. Ed. Th. Bergk p. 341. fr. 17. *Μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἂν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς.* Apud Vincent. et in Corp. Ref. l. l. sic legitur: *μήτε δίκηι* (Corp. male: *δήκην*) *δικάσῃς* (Vinc. *δικάσης*) *πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσης.*

2) dirimas] sic scripsi (= Phocyl. *δικάσῃς*); Vincent. et Corp. Ref.: dirimat.

… Theognidis Megarensis sententiae … Philippi Melanchthonis …

… Lips. 1564. …

… Anno M. D. LXX. 8. … plag. lit. A— …

… Theognidis sententiae graece cum … versione lat. e regione apposita, …

… Lipsiae Iohannes Rhamba excudebat …

… B … plag. …

… INTERPRETATIO SENTENTIARUM THEOGNIDIS.

… latine vertit et explicavit in schola Vitebergensi a. 1551, mense … Maii *). … Maior, … a. 1560. edidit sic inscriptam:

… ita ut certam … , addita earundem … Witebergae excudebat Laurentius Schwenck. … graecum cum versione … e regione apposita … . Se… sequentia prodiit cum … indice.

… in schola … Witebergensi … 1551. die … Maii, … Doctore, … Witebergae excudebat Laurentius Schwenck. 1560. — (In …) … plag. lit. A—T … Maioris epistola nuncupatoria ad Ulr…

… Lob. … graeco, … album; … Vuite…

… 1561. 8. …

Theognidis Megarensis sententiae, cum versione latina, ita, ut verbum verbo conferri possit, addita earundem explicatione a Philippo Melanchthone. Lipsiae **1566. 8.** *).

— — (Index ut in Ed. Lips. **1564.** cum Melanthonis effigie) *Mulhusii Duringorum, Excudebat Georgius Hantzsch, Anno M. D. LXX.* 8. 6 plagg. litt. A — F sign., 48 foll. non num. (fol. A 1^b — F 8^a Theognidis sententiae graece cum Mel. versione lat. e regione apposita, fol. F 8^b vacat) **).

— — (Idem Index cum Mel. effigie) *Lipsiae Iohannes Rhamba excudebat M. D. LXXVI.* 8 min. 6 plagg. litt. A — F sign., 48 foll. non num. (fol. A 1^b — F 8^a Theognidis sententiae graece cum Mel. versione lat. e regione apposita, fol. F 8^b vacat) ***).

— — (Idem Index cum Mel. effigie) *Lipsiae, Imprimebat Georgius Defnerus. M. D. LXXXI.* 8. 6 plagg. litt. A — F sign. 48 foll. non num. (fol. A 1^b — F 8^a Theognidis sententiae graece cum Mel. versione lat. e regione apposita; fol. F 8^b vacat) ****).

— — (Idem Index.) *Witebergae* **1583. 8.** †).

— — (Idem Index.) *Lipsiae, Lamberg* **1591.** 8. ††).

— — (Idem Index.) *Lipsiae, Lamberg* **1594.** 8. †††).

— — (Idem Index.) *Lipsiae* **1606. 8.** ††††).

Theognidis sententiae cum versione latina Philippi Melanchthonis. Lipsiae apud Voigt; Vuitebergae apud Sam. Seelfisch. MDCIX. 8. *†).

— — (Idem Index.) *Wittebergae* **1631.** 8. **†).

Theognidis Sententiae, cum versione latina, ita ut verbum verbo conferri possit, addita earundem explicatione a Philippo Melanchthone. Londini MDCXXXIX. 8. ***†).

Praeter has Editt. repetitas, quae solas Theognidis sententias graece et latine continent, prodiit haec Melanthonis interpretatio etiam cum aliorum poematis coniuncta, in hisce Editionibus:

Theognidis Megarensis Sententiae Elegiacae, Graece et Latine, una cum eiusdem argumenti reliquijs, Phocylidis, Pythagorae, Solonis, Tyrtaei, Naumachij, Callimachi, Mimnermi, Eueni, Rhiani, Eratosthenis, Panyasidis, Lini, Menecratis, Posidippi, Metrodori, Simonidis: Senariorum libello. Omnia in usum Scholarum collecta, et ad uerbum conuersa per Eliam Vinetum, et Iacobum Hertelium Curien. Variscum: Carmine uero Latino partim a Hieronymo Osio Turingo, partim ab alijs expressa. Accessit in studiosorum gratiam, Homeri Batrachomyomachia, item Latino carmine a Hier. Osio reddita. Basileae. — (In fine:) *Francofurti, ex officina Ludouici Lucij, Anno Salutis humanae M. D. LXIII. Mense Septembri.* 8. $27\frac{1}{2}$ plagg. litt. a — z, A — E ($\frac{1}{2}$ pl.) sign., 439 pagg. num., ult. pag. vacat. Hic liber pag. 24 — 127. Theognidis sententias graece cum latina Melanthonis interpretatione e regione apposita continet ****†).

Poemata Pythagorae, Phocylidis et Theognidis: cum versione latina, huius quidem D. Phil. Melanchthonis: illorum vero noua, vbi verbum verbo respondet. Accessit et breuis quarundam vocum difficiliorum analysis. In vsum acad. Gustauianae, cura et sumpt. M. Io. Gezelii. Dorpati Liuoni, apud Io. Vogel. 1646. 8. *††).

---

*) Sic haec Ed. a solo Fabricio l. l. p. 714. memoratur; equidem eam non vidi.

**) Hanc Ed. quam ex Biblioth. magniducali Wimar. in manbus teneo, Fabricius l. l. p. 714. et Hoffmannus l. l. p. 703. memorant.

***) Haec Ed., quae Fabricio, Schweigero et Hoffmanno latuit, in meis libris est.

****) Haec Ed., quam ex Biblioth. regia Dresdensi in manibus habeo, a solo Fabricio l. l. p. 714. affertur.

†) Haec Ed., quae Fabricio, Schweigero et Hoffmanno latuit in Biblioth. regia Dresdensi est.

††) Haec Ed. in Biblioth. acad. Erlangensi est. Hoffmannus, qui eam l. l. p. 703. memorat, *Lipsiae* loco, *Witebergam* scripsit; at Lamberg typographus Lipsiensis illius tempori est, non Witebergensis, conf. Gust. Schwetschkii Codex nundinarius Germaniae literatae bisecularis (Halle 1850. Fo.) pag. 28 sqq. sub a. 1591. et seqq.

†††) Hanc Ed. solus Hoffmannus l. l. p. 703. affert, ubi iterun *Witebergam* loco *Lipsiae* scripsit.

††††) Haec Ed. a solo Fabricio l. l. p. 714. memoratur.

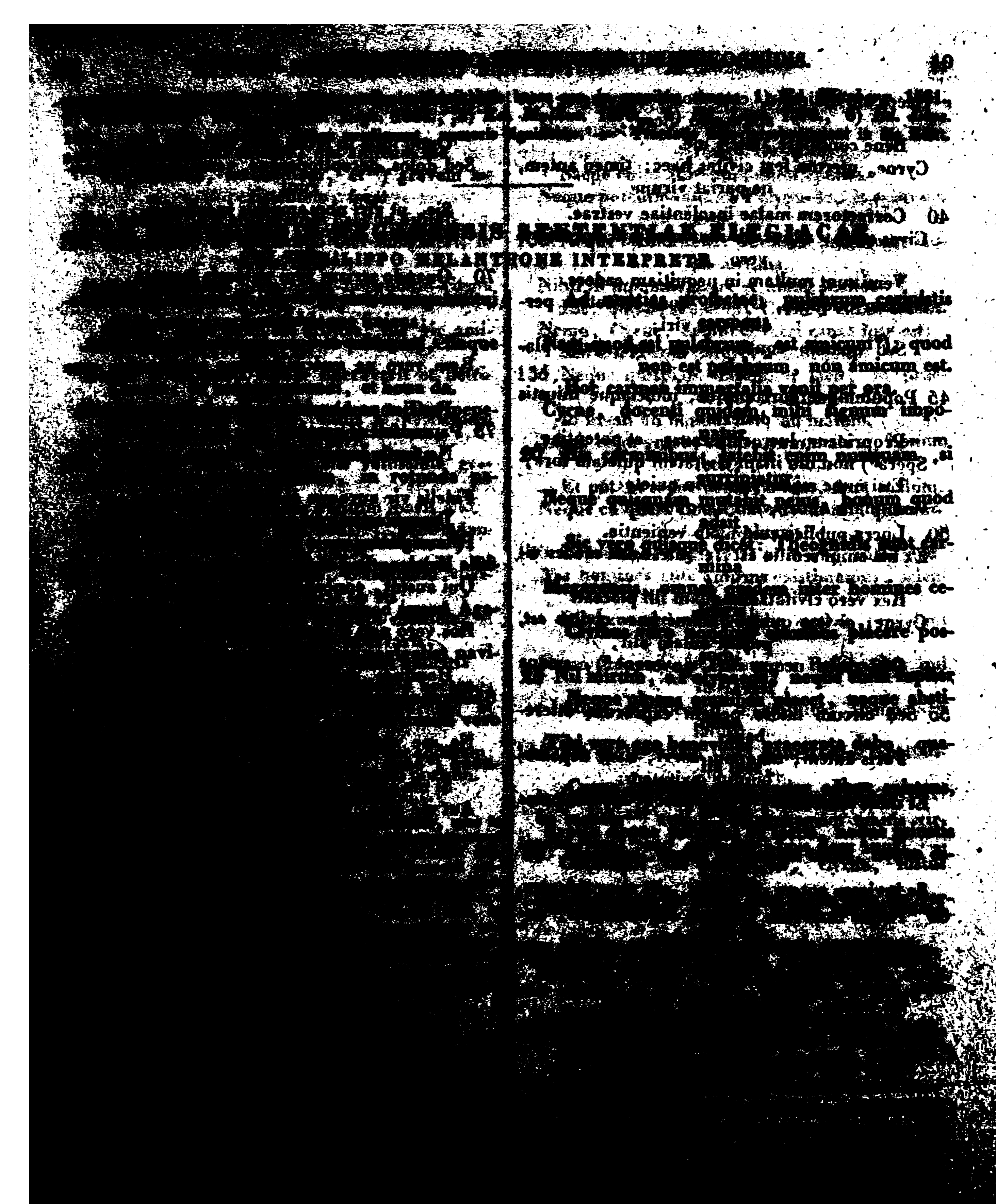
*†) Sic haec Ed. ab Hoffmanno l. l. p. 704. affertur; brevius a Fabricio l. l. p. 704. sic: Wittebergae 1609. 8.

**†) Haec Ed. a solo Fabricio l. l. p. 704. memoratur sic: Wittebergae 1631. 8.

***†) Sic hanc Ed. Hoffmannus l. l. p. 704. affert, Fabricius autem l. l. p. 704. brevius sic: Londini 1639. 8.

****†) Haec Ed., quae in meis libris est, praeter alia etiam p. 411 — 413. Melanthonis interpretationem elegiae Solonis continet.

*††) Sic haec Ed. affertur a Fabricio l. l. p. 717. et Hoffmanno l. l. p. 513.



SENTENTIAE ELEGIACAE

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE

Haec cum didiceris, cum bonis conversare, et aliquando dices,
Bene consulere amicis me.
Cyrne, uterum fert civitas haec; timeo autem, ne pariat virum
Correctorem malae insolentiae vestrae.
Cives enim, adhuc illi *sunt* modesti; praefecti vero
Versi sunt multam in nequitiam cadere.
Nullam unquam, Cyrne, boni civitatem perdiderunt viri;
Sed quando contumeliosis esse malis placuerit,
Populumque corruperint, iudiciaque iniustis dederint,
Propriorum lucrorum causa, et potentiae:
Spera[7]) non diu illam civitatem quietam fore,
Etsi nunc manet multa in quiete:
Cum malis amica viris haec fuerint,
Lucra publico cum malo venientia.
Ex his enim seditio est, et intestinae caedes virorum;
Rex vero civitati nunquam illi placeat.
Cyrne, civitas quidem adhuc haec civitas *est*, populi autem alii,
Qui prius neque iura noverant[8]), neque leges;
Sed circum latera pellem caprarum atterebant;
Foris autem, tanquam cervi, hanc depascebantur civitatem;
Et nunc sunt boni, *o* Polypaeda; at *qui* prius boni *erant*,
Nunc mali *sunt*; quisnam haec ferret respiciens?
Se invicem autem decipiunt, alii alios ridentes,
Neque malorum rationes cognoscentes, neque bonorum.
Neminem horum amicum fac, *o* Polypaeda, civium
Ex animo, utilitatis causa alicuius.
Sed videaris quidem omnibus lingua amicus esse;
Rem vero communices nemini ullam

7) Spera] sic (= Theogn. Ἔλπεο) Editt. 1561., 1563., 1576., 1581.; Editt. 1564., 1570. Spero.

8) noverant] sic (= Theogn. ᾔδεσαν) Editt. 1561 — 1570.; Editt. 1576., 1581. mendo typogr.: moverant.

Seriam. Cognosces enim improborum mentes virorum,
Quod ipsis in factis fides est nulla;
Sed dolos, deceptionesque, versutiasque dilexerunt
Sic, ut viri non amplius incolumes.
Nunquam, Cyrne, improbo fidens consulta cum viro,
Quando seriam rem volueris facere;
Sed ad probum profectus, consulta multum laborans,
Et longum pedibus, Cyrne, iter peragens.
Rem vero ne amicis omnino communica cum omnibus:
Pauci sane e multis fidelem habent mentem.
Paucis fidens magnas viris res aggredere,
Ne forte insanabilem, Cyrne, accipias dolorem.
Fidelis vir auroque et argento rependi
Dignus *est* in molesta, Cyrne, seditione.
Paucos invenies, *o* Polypaeda, viros amicos,
Fideles, in difficilibus rebus persistentes:
Qui ausint, concordem animum habentes,
Aeque bonorum malorumque participes esse.
Hos vero non invenies[9]) quaerens, neque inter omnes
Homines, quos navis non una omnes agit,
Quibus in lingua et oculis inest
Pudor; neque ad turpem rem quaestus agit.
Ne me verbis quidem cole; mentem autem habe et praecordia alibi,
Si me amas, et tibi fidelis inest mens.
Aut me ama, puram afferens mentem; aut me refugiens,
Odio prosequere, manifeste contentionem suscipiens.
Qui vero unica lingua dupliciter habet mentem, hic amicus
Gravis, Cyrne, inimicus melior, quam amicus existens.
Si quis laudabit te tanto tempore, quanto[10]) viderit *te*,
Separatus vero *a te* alio linguam mittit malam:
Talis profecto sodalis vir, amicus *est* non valde bonus,

9) invenies] sic (= Theogn. εὑρήσῃς) Editt. 1561 — 1564., 1576., 1581.; Ed. 1570. inveuis.

10) quanto] sic (= Theogn. ὅσσον) Editt. 1561., 1563., 1570 — 1581.; Ed. 1564. quando.

[illegible] aliquando

[illegible]

Nemo, Cyrne, [illegible] lucri causa ipse est;

185 Neque [illegible] facit, in prae-[illegible]

[illegible]

Neque [illegible]

[illegible] omnia perficiunt

[illegible]

Neque egestatem, Cyrne, malam obiice.
Iuppiter enim sane libram inclinat aliis alii,
Interdum quidem ditescere, interdum vero nihil habere.
Nunquam, Cyrne, vendita verbum magnum;
novit enim nemo
Hominum, quid nox et dies viro perficiat.
Multi quidem utuntur malis consiliis, numine autem dextro,
Quibus, quod malum videbatur, cedit in bonum,
Sunt vero *alii*, qui et consilio bono, et numine sinistro
Res gerunt, finis autem rebus non succedit.
Nemo hominum, neque dives, neque pauper,
Neque malus sine numine, neque bonus *est*;
Aliud alii malum est, re vera autem beatus nemo *est*
Hominum, quotquot sol intuetur.
Quem autem Dii amant, et invidus laudat,
Viri vero studium est nullum.
Deos ora, quibus est magna potestas; nihil sine Diis
Est hominibus, neque bona, neque mala.
Virum bonum paupertas, quam aliae res omnes, domat magis,
Et *quam* senectus cana, Cyrne, et *quam* febris:
Quam quidem *paupertatem* oportet fugere, et in immensum mare
Proiicere, et petras, Cyrne, contra altas.
Omnis enim vir paupertate domitus, neque quicquam dicere,
Neque facere potest; lingua vero illi ligata est.
Oportet igitur simul super terram et lata dorsa maris
Quaerere gravis, Cyrne, liberationem paupertatis.
Mori, *o* amice Cyrne, pauperi melius est viro,
Quam vivere dura afflictum paupertate.
Arietes quidem et asinos quaerimus, Cyrne, et equos
Generosos, et quisque vult ex bonis
Admittere; ducere autem malam *uxorem*, mali viri filiam, non renuit
Generosus vir, si ei pecunias multas dederit:
Nulla *femina* mali viri recusat esse uxor
Divitis, quin divitem vult *maritum* loco boni.
Opes quidem aestimant; et ex malo *viro ortam* bonus duxit uxorem,
Et malus ex bono, *ortam cum* divitiis miscuit genus.
Itaque ne mirare genus, *o* Polypaeda, civium
Labefactari; cum enim miscentur bona malis.
Ipse quidem hanc, cognoscens malo patre ortam esse,
In aedes *suas* ducit, opibus *illius* inductus,
Nobilis ignobilem, quandoquidem fortis ipsum necessitas
Cogit, quae viri fecit miseram mentem.
Opes vero cui a Iove, et cum iustitia viro fuerint,
Et integre, semper quidem stabile est;
Si vero iniuste praeter tempus vir lucri cupido animo
Acquiret, sive iureiurando praeter iustum capiens,
Statim quidem ferre lucrum videtur, in finem vero
Rursum est damnum; Deorum enim superior est mens.
Sed haec hominum fallunt mentem; non enim super ipsos
Fiunt beati rei erroris.
Sed hic quidem ipse solvit malum debitum; ille vero charis
Noxam postea liberis appendit.
Alium vero non apprehendit vindicta; mors enim impudens
Prius super[14]) palpebras sedebat, *fatum* afferens.
Nemo profecto exuli amicus et fidelis sodalis *est*,
Exilio autem est hoc acerbius.
Vinum sane potare multum, malum *est*; si vero quis ipsum
Potarit prudenter, non malum, sed bonum *est*.
Cyrne, amicos secundum omnes commuta varios mores,
Ingenium temperans, quod quisque habet.
Polypi mentem obtine versipellis, qui ad petram,
Cui adhaeserit, talis visu apparet.

---

14) super] sic (= Theogn. ἐπὶ) Editt. 1561., 1562., 1570 — 1581.; Ed. 1564. male: semper.

... per

... te mittent

... corona-

...

Caeterum ego medicamentis te consequor reve-

...

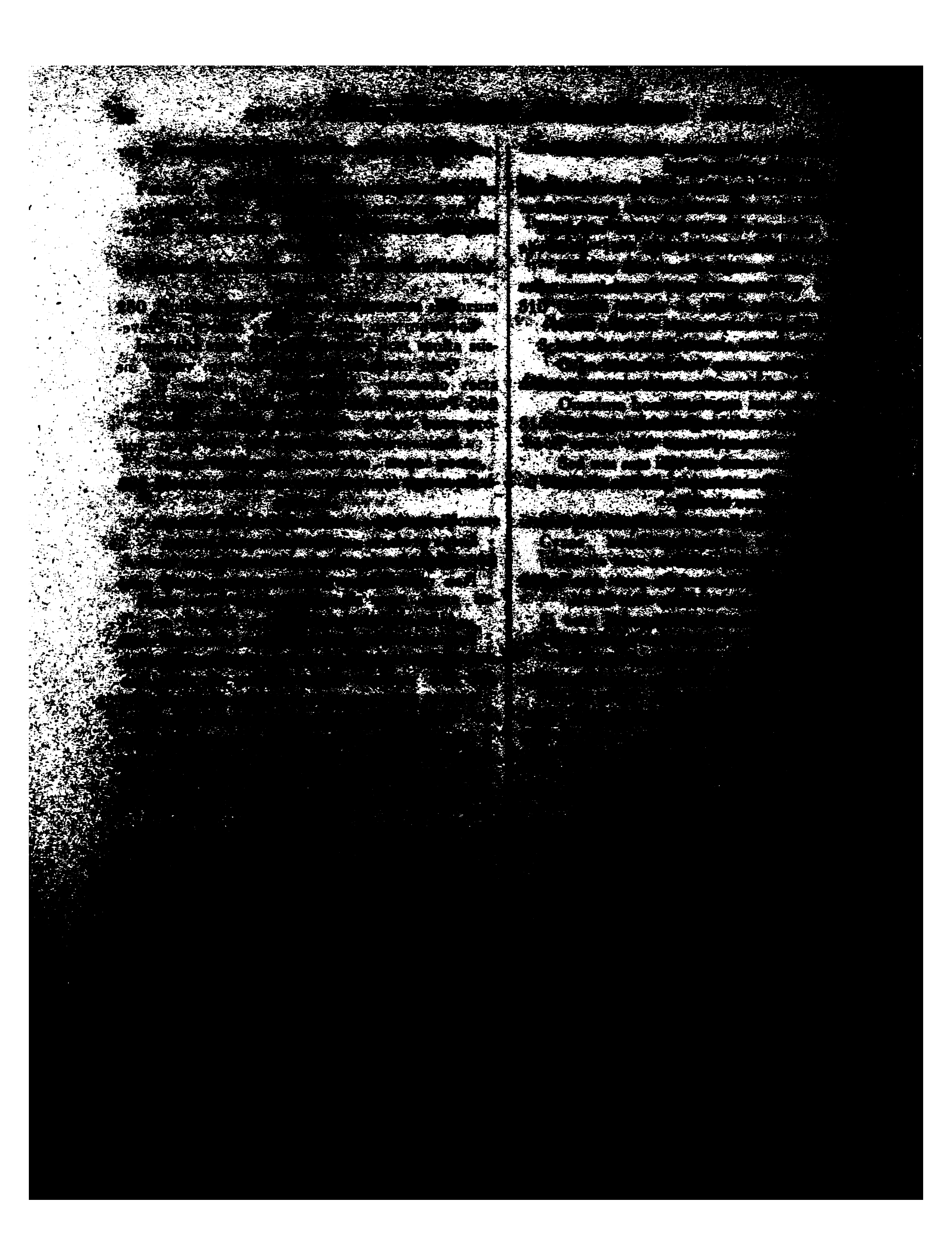
Quia tanquam ... puerum verbis me

...

... pedem hunc pro-

... est id, quod quis

...



[illegible] Cyrne, [illegible] augetur postea.

[illegible] postquam [illegible] sub [illegible] venerit [illegible],

[illegible]

[illegible] Improborum [illegible] cor acrius.

[illegible] quem In paupertate [illegible] vir,

Neque [illegible] placeo, neque male.

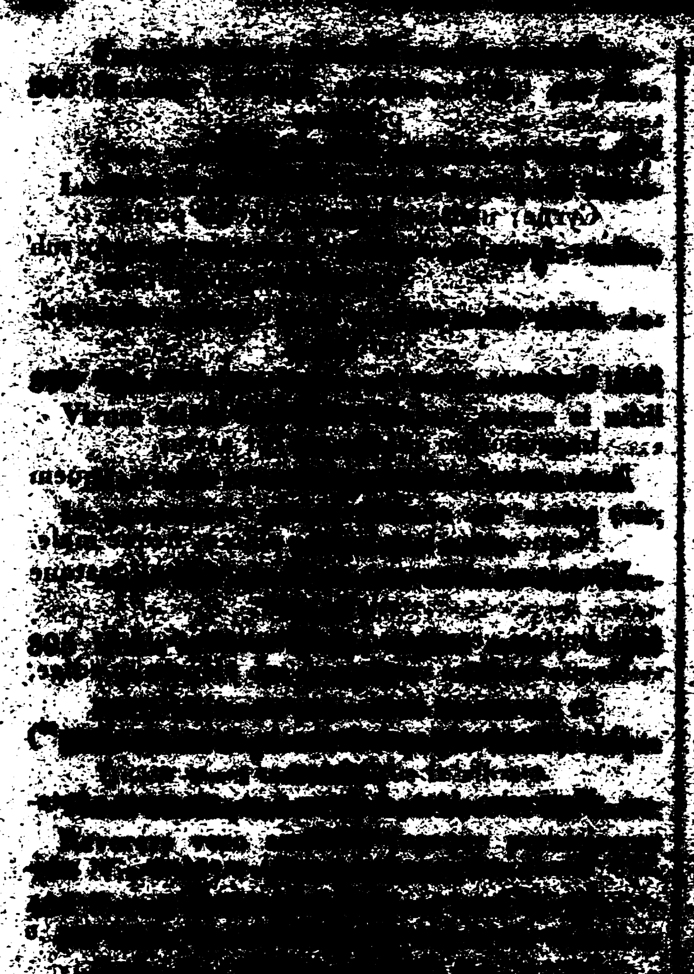
[illegible] atque [illegible]

[illegible] sub plaustrum [illegible]

[illegible] pote-

[illegible] gaudet

[illegible]



[illegible] neque
[illegible]
Loquitur autem [illegible] videntur
Bibat sapienter, [illegible] est, sed bonum.
[illegible]
[illegible] haec
Cognoscens, ne bibe vinum supra modum;
[illegible] te
[illegible]
Venter, [illegible] quotidianum.
[illegible]
[illegible]
Hic [illegible] gratia, ille vero
[illegible]
[illegible] hunc in manu habes.
[illegible]
[illegible]
Vos vero, bene [illegible] ad craterem [illegible]) ma-
[illegible]
[illegible]
Tacere autem [illegible]
[illegible]

[illegible]

540 [illegible] sed bonum, [illegible] pontum

[illegible]

O Christe [illegible] ut quae tri- [illegible]

[illegible] quae venerit,

O [illegible]

[illegible]

540 [illegible]

Quae [illegible]

Oportet [illegible]

640 [illegible]

Et hoc ad domum lucrum habens abeas.
Pubertate oblectans *me* ludo; diu enim sub
Terra, amissa anima, iacebo sicut lapis
Mutus; linquam [46]) autem amabilem lucem solis.
Quamvis vero bonus fuerim, videbor nihil amplius.
Opinio quidem hominibus malum magnum *est*, experientia autem optimum.
Multi inexpertam opinionem habent bonorum [47]).
Bene habeo, bene habe; quid nuntium alium mittis?
Beneficii facile *est* nuntium.
Me amici produnt, quoniam inimicum fugio,
Tanquam gubernator Choeradas marinas.
Facile *magis* ex bono facere malum, quam ex malo bonum.
Ne me doce: minime tantus sum, *ut* discam.
Odi malum virum; tacite [48]) vero adsum,
Parvae avis levem habens mentem.
Odi vero mulierem circumcursantem, virumque protervum,
Quicunque alienum vult aurum [49]) arare.
Sed quae quidem praeterierunt, impossibilia sunt factu
Opera; quae autem post *erunt*, custodiae curae sint.
Omnibus sane periculum in rebus: neque quis novit,
Quo evadere futurus est, re incipiente.
Sed hic quidem celebrari tentans, non providus
In magnum incommodum, et grave cecidit.
Sed benefacienti Deus in omnibus ponit
Successum bonum, liberationem stultitiae.
Tolerare oportet, quae dant Dii hominibus mortalibus,
Facileque ferre utramque sortem.
Neque malis aegrotans ange mentem, neque bonis
Oblecteris repente, ante *quam* finem extremum videris.

---

46) linquam] sic (= Theogn. λείψω) Editt. 1561 — 1576.; Ed. 1581. mendo typogr.: linguam.

47) bonorum] sic (= Theogn. ἀγαθῶν) Editt. 1563 — 1581.; Ed. 1561. bonum.

48) tacite] sic Editt. 1561 — 1576.; Ed. 1581. tacita (Theogn. καλυψαμένη).

49) arvum] sic (= Theogn. ἄρουραν) Editt. 1561., 1563., 1570 — 1581.; Ed. 1564. mendo typogr.: aurum.

O homo, inter nos a longe simus amici:
Praeter hanc, omnis rei est satietas.
Diu sane et amici simus; caeterum etiam aliis conversare [50])
Viris, qui tuam magis cognoscunt mentem.
Non me fefellisti iens per viam, quam iam et prius
Agebas, furans nostram amicitiam.
Peri, *o* Diisque inimice, et hominibus infidelis,
Frigidum qui in sinu varium habebas anguem.
Talia vero et Magnetas perdiderunt facinora, et iniuria,
Qualia nunc sacram hanc civitatem occupant.
Multo sane plures *quam* fames, satietas perdidit iam
Viros, quotquot parte plus habere volebant.
In initio mendacii modica gratia, atque in fine:
Turpe sane lucrum, et malum utrumque
Est; neque quicquam pulcrum *est ei*, quem mendacium comitetur,
Viro: etsi exierit primum ex ore.
Non difficile *est* vituperare propinquum, neque ipsum
Laudare: improbis viris haec curae sunt.
Tacere autem non volunt mali, mala garrientes,
Sed boni omnium modum sciunt habere.
Neminem prorsus bonum, et moderatum virum,
Eorum, *qui* nunc *sunt*, hominum sol adspicit.
Non admodum hominibus ex animi sententia omnia fiunt;
Multo enim mortalibus praestantiores *sunt* immortales.
Multum in anxietatibus versor, moerens corde;
Summam enim paupertatem non praetercurrimus.
Quilibet divitem virum colit, contemnit autem pauperem;
Omnibus vero hominibus ea inest mens.
Omnigenae nequitiae inter homines sunt,
Omnigenaeque virtutes, et vitae artes.
Difficile *est* sapientem apud insipientes multa loqui,
Et tacere semper; hoc enim non *est* possibile.

---

50) conversare] sic Editt. 1561 — 1570.; Editt. 1576., 1581.; conversari (Theogn. ὁμιλεῖν).



... hæc re-

Quod divitiae ... in omnibus habent

... argen-

750 ...

... pedibus ... pati,

... enerit

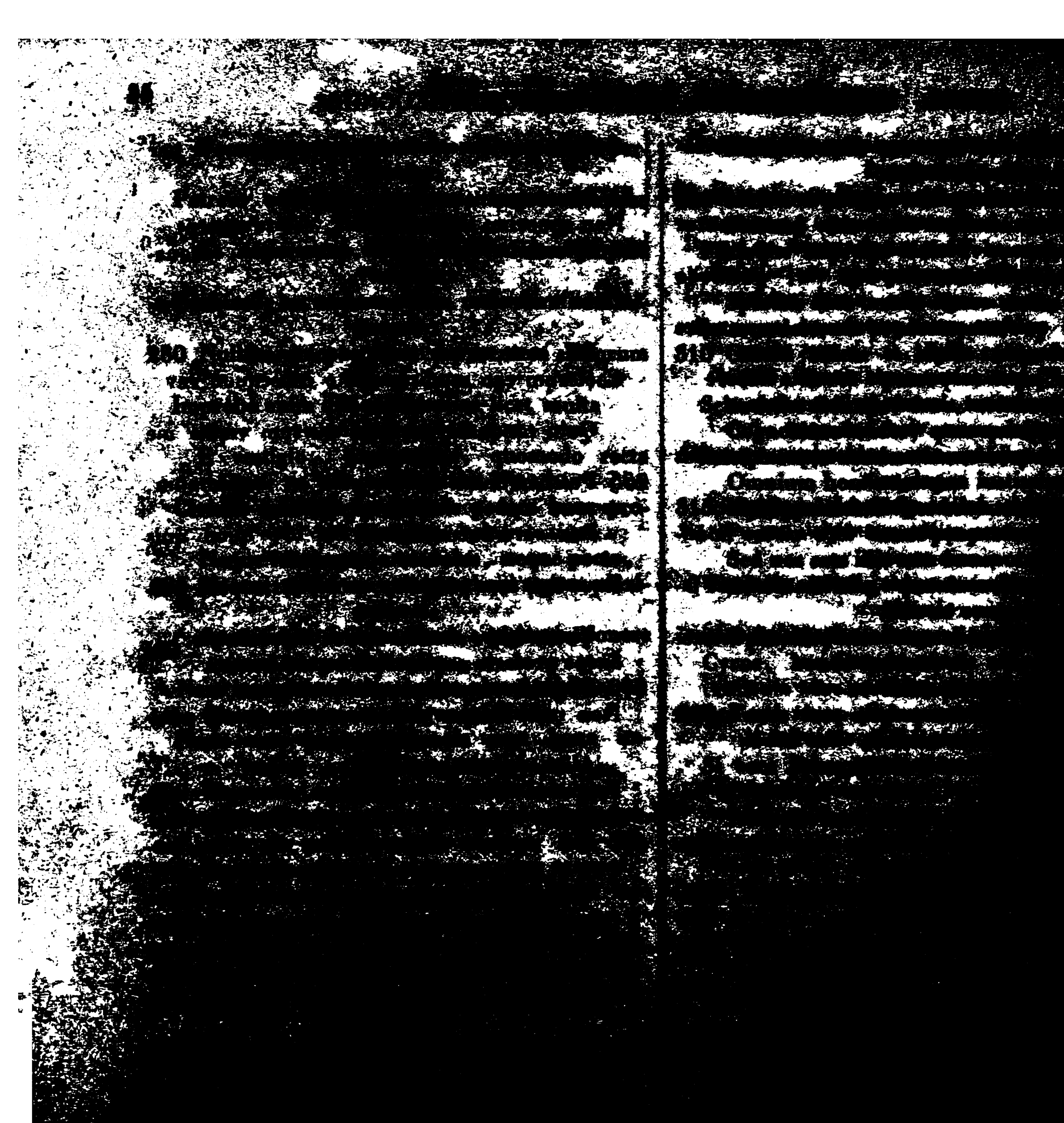
785 Haec sunt divitiae ...; nam super-

Neque prelia ... mortem fugerit, neque

... amica,

... crudelis[a])

... ea



[illegible] placet, in una [illegible]

Quando [illegible] me, virum contra [illegible] infra sit,

[illegible] facile est;

[illegible] difficile est.

[illegible]

[illegible] domini

[illegible]

[illegible] contingunt viro,

[illegible]

[illegible]

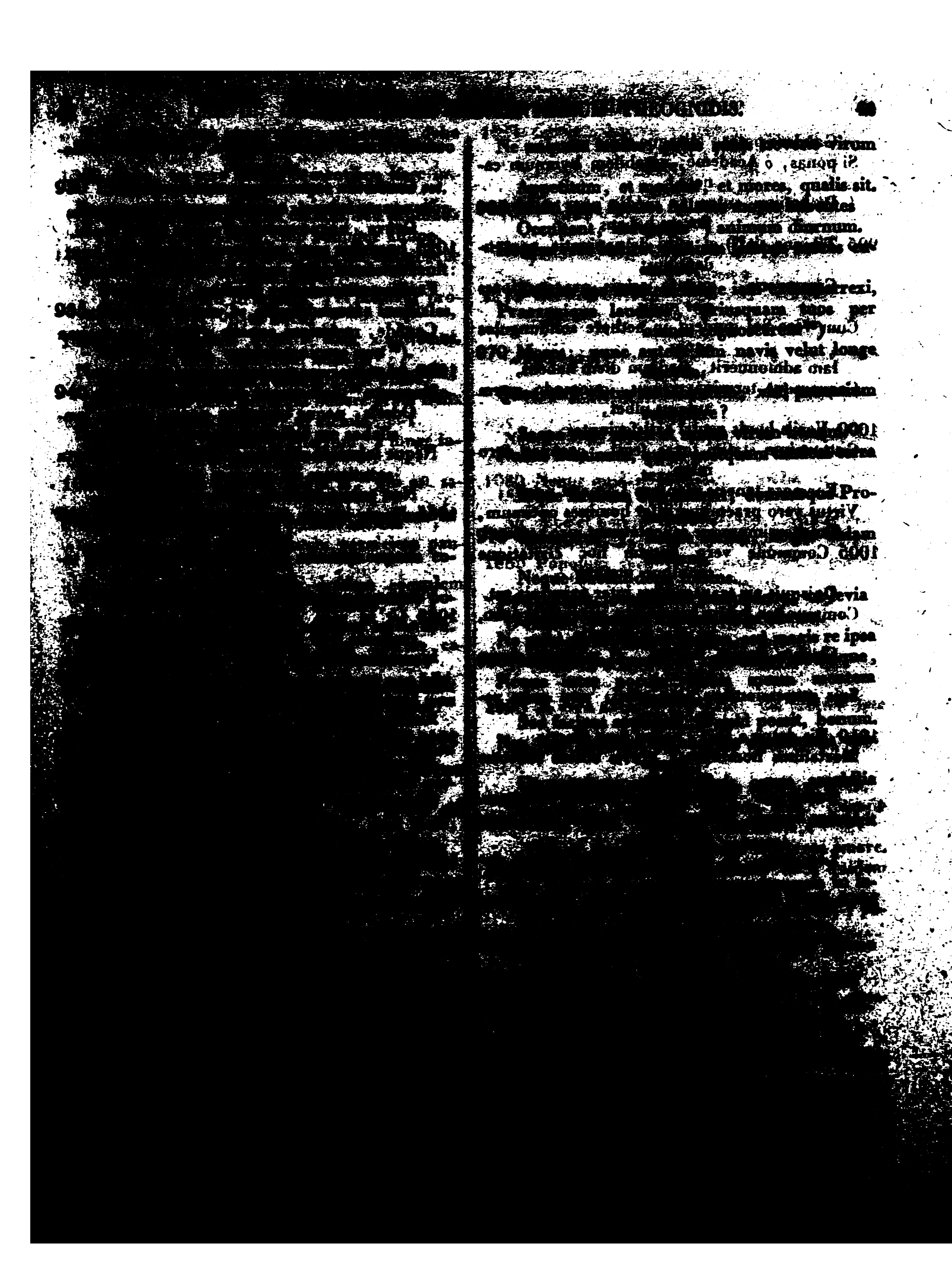
O vinum [illegible], partim vero [illegible]

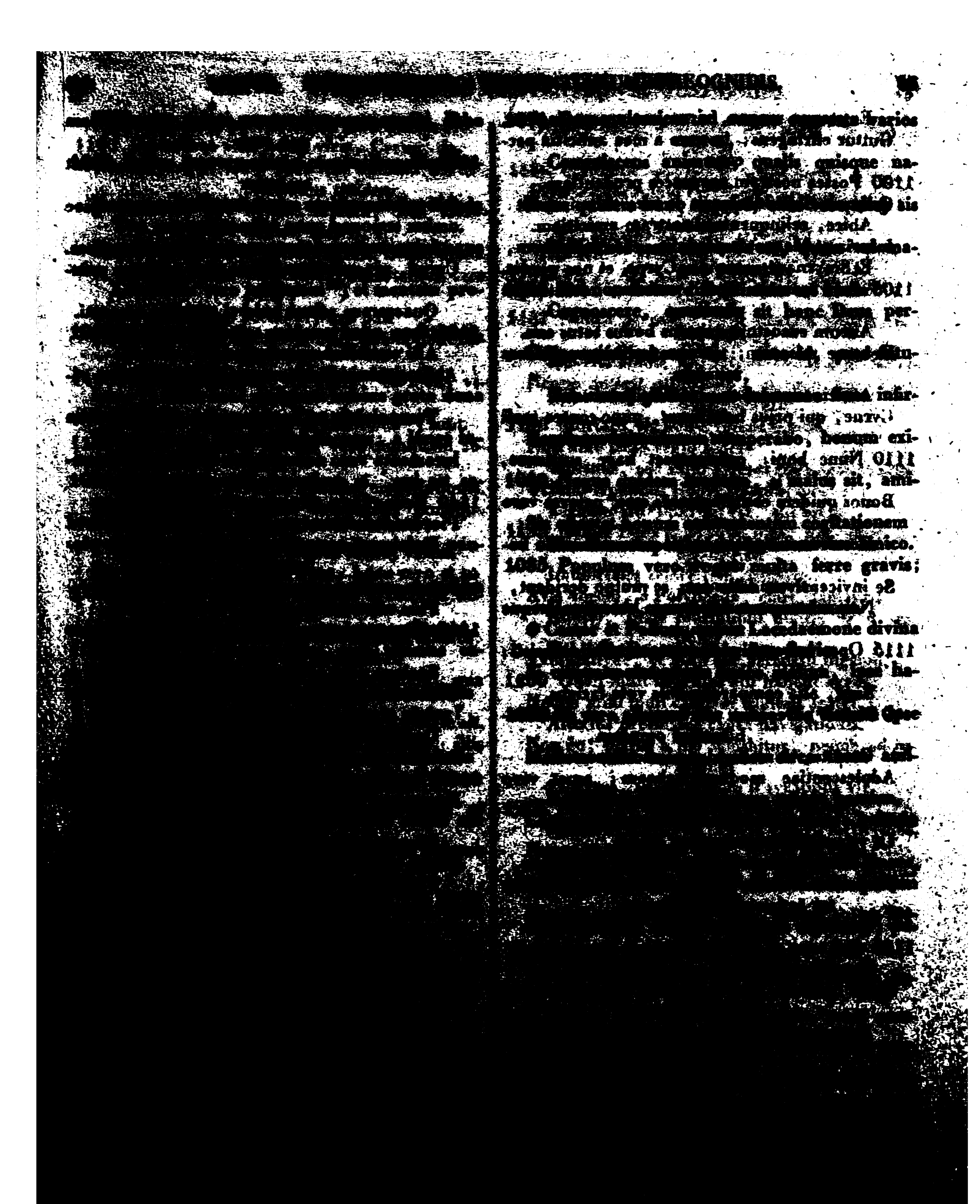
[illegible]

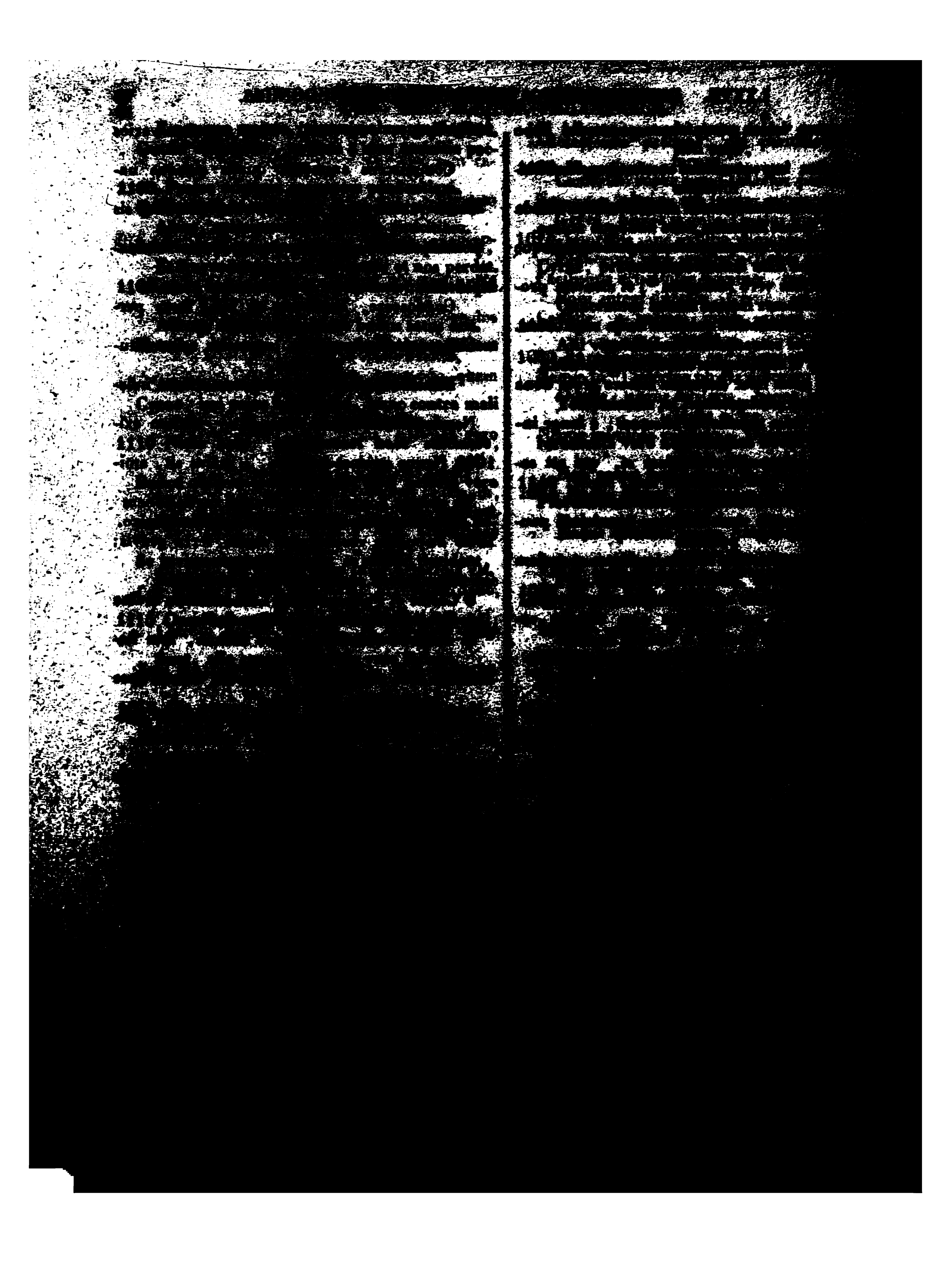
Iam vero [illegible]

910 [illegible]

[illegible]







[illegible]

[illegible] et timos; hoc enim [illegible]

[illegible] neque facere neque dicere impia.

[illegible] quomodo vis, de-[illegible]

[illegible] ullis [illegible]

[illegible] bona, [illegible] haec [illegible]) in paucis sunt

[illegible] mortem fugerit, ne-[illegible]

[illegible]:

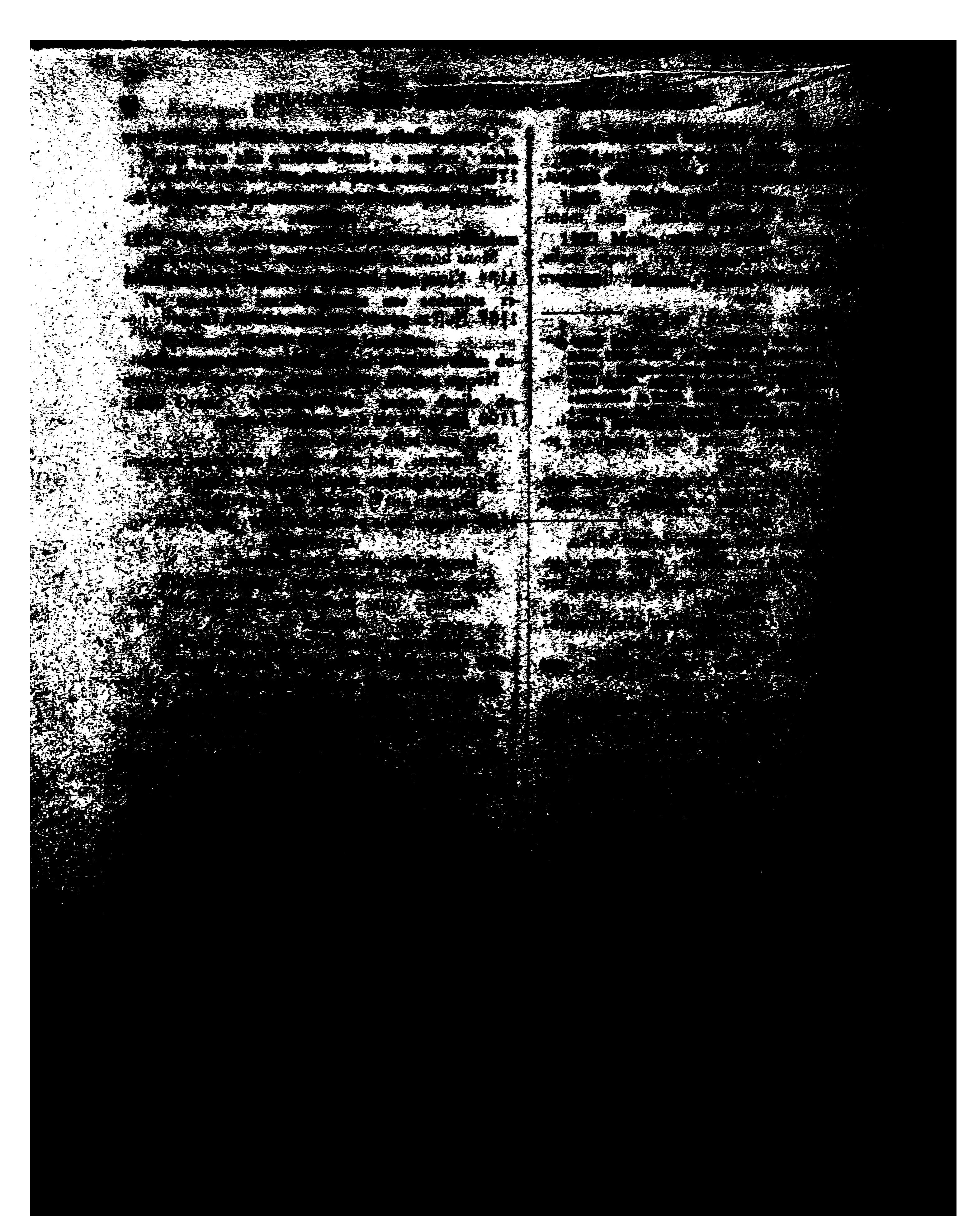
[illegible] quando sane Deus [illegible]

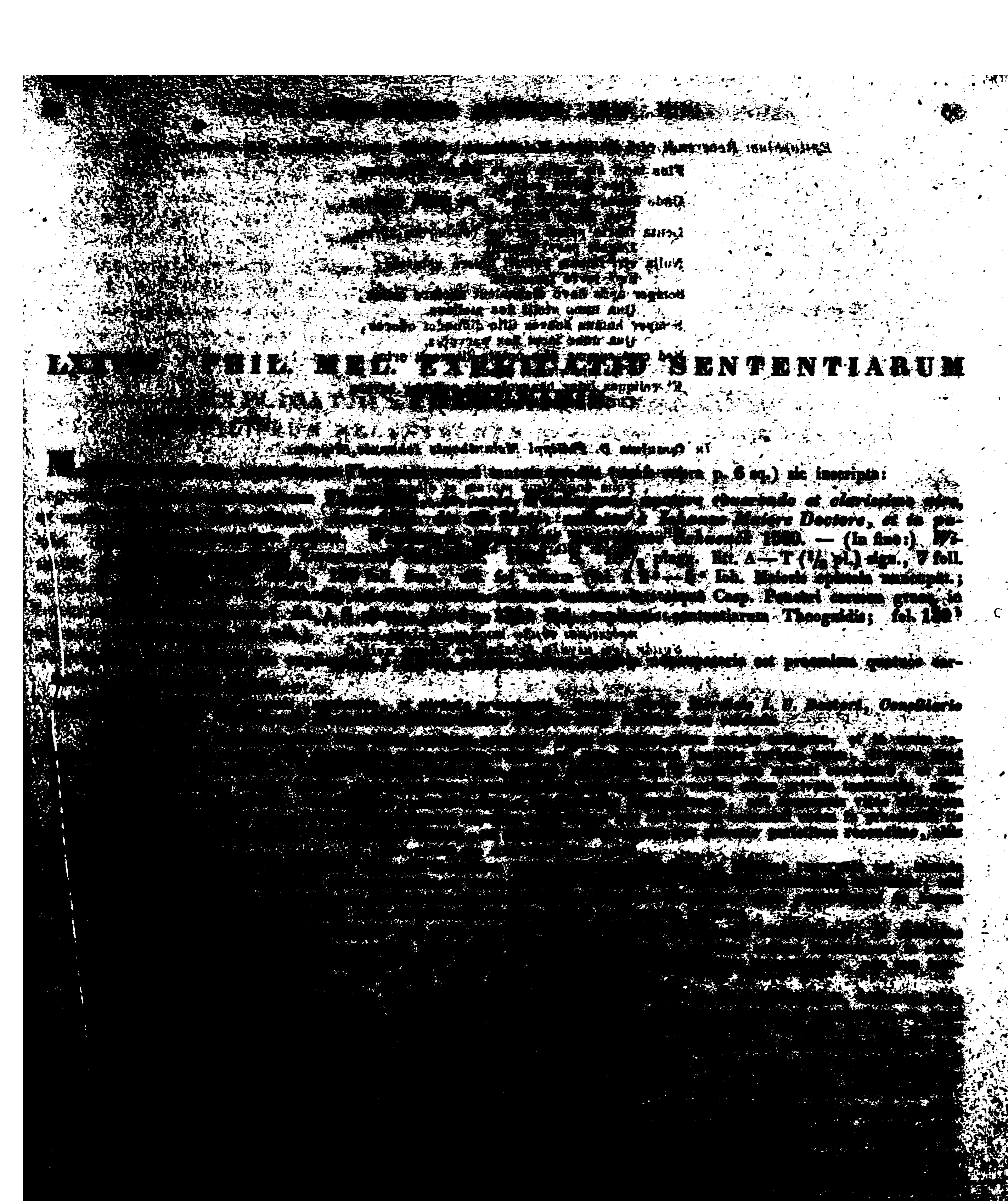
[illegible] Deus [illegible]

[illegible] celare [illegible]

[illegible] venit [illegible]

[illegible]





... SENTENTIARUM

... p. 6 sq.) sic inscripta:

... *et clarissimo viro,*

... *Iohanne Maiore Doctore, et in pu-*

... 1560. — (In fine:) ...

... plagg. lit. A—T (½ pl.) sign., 7 foll.

... Ioh. Maioris epistola nuncupat.;

... Casp. Peuceri carmen graec. in

... sententiarum Theognidis; fol. 130

... est proemium quoddam car-

... *I. U. Doctori, Consiliario*

stitia aeterna [illegible]
stitia Dei. Deus coniecit nos in [illegible]
officia vitae aeternae, vult in [illegible]
invocationem. Ideo non [illegible]
et lacerare, sicut Anabaptis[illegible]
homines faciunt.

Iulianus et alii multi ec[illegible]
siam nos antecellere ceteris [illegible]
praecepta vel similia vel [illegible]
ethnicos. Novi quondam [illegible]
monachum, qui [illegible]
postea amplexus [illegible]
et bene [illegible]
Bedensis, [illegible]

[illegible] in Virgilio, et est verum. [illegible]

sententias aliquas legebat. Ostendit et bene loquentium consuetudo, ornari orationem apte insertis sententiis, quia sunt argumentorum fontes, cum negotia plerumque doctrina virtutum iudicanda et illustranda sint.

Quando sunt aetates deditae uni alicui studio, eiusdem generis scripta multa nascuntur. Vetus aetas Homerica habuit poetas ethnicos, scripserunt uno genere carminum heroico. Postea circa tempora Solonis fuerunt morales, et scripserunt sententias morales, ut Phocylides et Thales Milesius, quamquam Thaletem dicunt fuisse hospitem ibi, non natum Mileti, sed fuisse Phoenicem, quod est mihi valde credibile. Ex Tyro et Aegypto attulit scientiam ad astronomiam, cuius dicunt primum propagatorem fuisse. Solon de eius consilio ordinavit menses et annos Athenis, et Theognis fuit in Sicilia, Solon Athenis, et Phocylides Mileti. Scripserunt eiusdem argumenti sententias. Post hos sunt secuti lyrici, aetas lyrica, ut Pindarus, Bacchylides, Alcaeus et multi alii. Postea sunt sequuti circulatores isti cum comoediis et tragoediis. Illa aetas habuit multa spectacula, sicut nunc nostra aetas scribit maledicos libros. Videtis, quam sit foecunda haec aetas. Solonis aetas videtur Iovialis aetas fuisse, fuerunt *νομικοὶ*, admodum libenter sententias morales scripserunt. Item restauraverunt respublicas, civitates: fuit aetas instauratrix Iovialis. Esdras et Nehemias fuerunt etiam legiferi scriptores sententiarum.

Aliqui ita respondent ad argumentum. Ethnica religio habet honestissimas sententias, respondent, sed acceptas a nobis. Et non discernunt Legem et Evangelium, et primam et secundam tabulam. Est igitur obscura et coeca responsio. Postea confirmant antiquitate. Moses fuit multo antiquior quam Homerus; verum est, Homerus fuit coaetaneus Esaiae, non multum deest. Fuit sapiens et ingeniosa aetas, sicut postea aetas bellatrix. Achilles fuit coaetaneus Davidi, Hercules Simsoni. In illa serie lucet mirabilissima sapientia Dei, quae mirabiliter ordinavit mundum, et cursus coelestes mirabiliter congruerunt. Homines studiosi ista debent iudicare. Valde multa possunt iudicari ex temporum collatione. Ista postrema aetas regitur a trigono Lunae. Est miser et contemtus trigonus. Istud tempus habet confusiones ex commixtione Martis, Lunae et Veneris, et Iupiter aliquo modo intercurrit, ne tam extreme malum sit: et nulla est peior constitutio in coelo, quae habeat plures confusiones quam huius temporis trigonus. Videtis esse tale tempus, non sunt iam bella, ubi fortitudine dimicetur, sed mavortia et lunaria, ubi tantum tumultus excitetur, et sine viribus tamen. Homines sunt proni ad tumultuandum et post factam turbationem postea desinunt, revertuntur iterum ad suas compotationes et deinde ad somnum: Vinoque iacent somnoque sepulti[8]). Nulla amplius restat gravitas, nulla sapientia, sed omnia lunaria et phantastica, nisi quod Deus servat aliquos in Ecclesia, ne plane extinguatur veritas. Postea multum est confusionum in libidinibus, in helluationibus et ingurgitationibus.

Dicunt Theognidis et Phocylidis scripta non esse ipsorum, sed esse antiqua carmina, tantum collecta ab ipsis, quod est mihi valde credibile.

Omnes virtutes debent referri ad Decalogum, et sicut monstratur vobis de sententiis in Theognide: sic imaginamini vobis de officiis Ciceronis, de Ethica Aristotelis et de honestissimis sententiis in legibus publicis. Totum Corpus iuris civilis ordine praecipit de secundae tabulae praeceptis, pauca de prima tabula: ut de quarto praecepto, quae officia parentes debeant natis, tutores pupillis et econtra. In quinto praecepto de caede et poenis homicidarum. In sexto de coniugio et poenis libidinum. In octavo, lex Cornelia constituit poenam in adversarios, punit crimen falsi[9]), et multa alia mendacia. Singulae partes in toto Corpore iuris pertinent ad aliqua praecepta Decalogi. Ita scitis esse sapientiam Dei.

Pax non tantum est bona propter tranquillitatem, quod homines possunt vivere in voluptatibus, sed etiam quod semel motis imperiis et rebuspublicis, postea fiunt vastationes et confusiones plurimarum rerum, fit perturbatio disciplinae, negligitur iustitia, homines induunt affectus ferarum, fiunt vastationes gentium, religiones distrahuntur, inducuntur odia in longam posteritatem, ex uno multa. Lucanus[10]):

Alta sedent civilis vulnera dextrae.

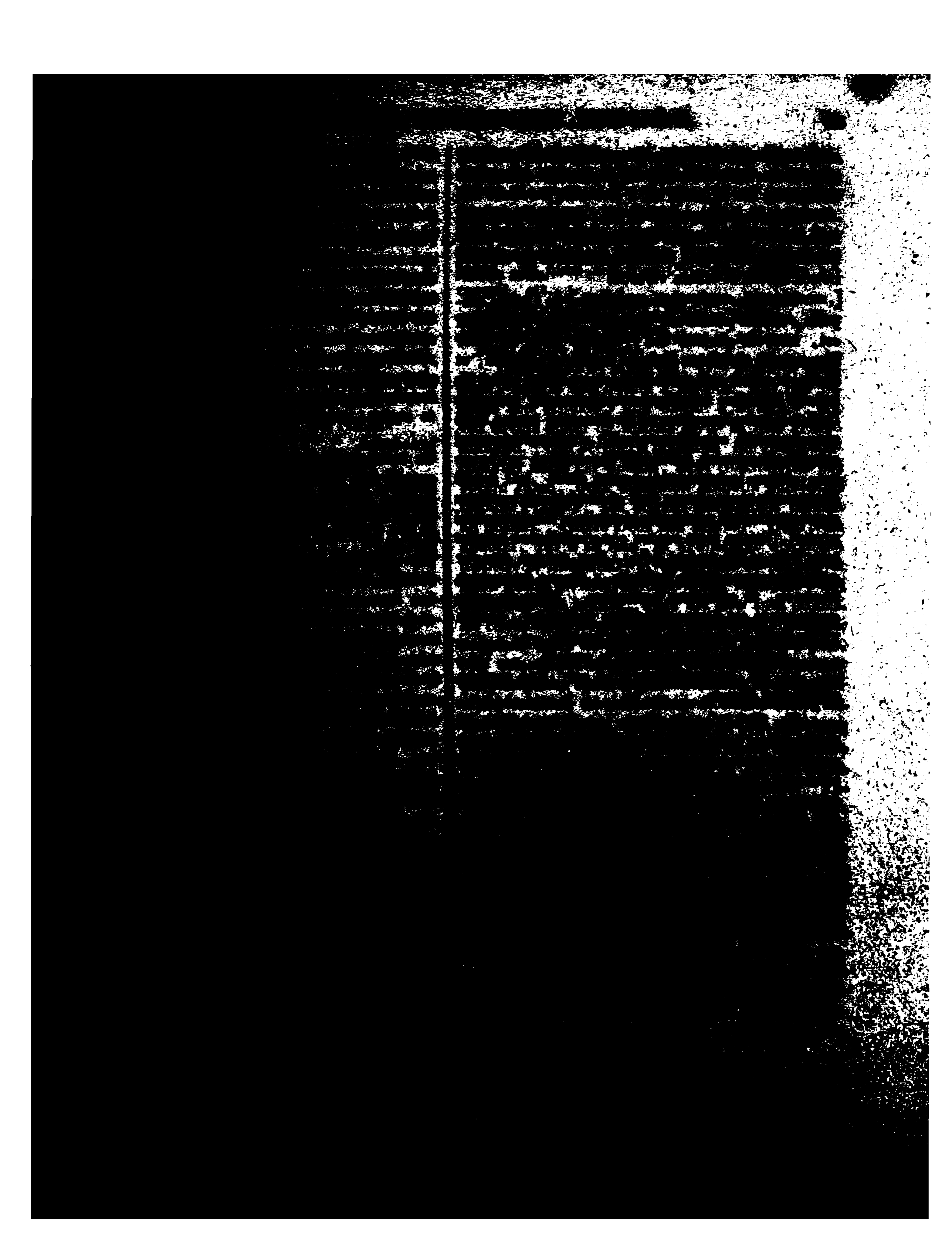
Quando civilia bella excitantur, ingruunt magnae vastationes, ita, ut ne longo quidem tem-

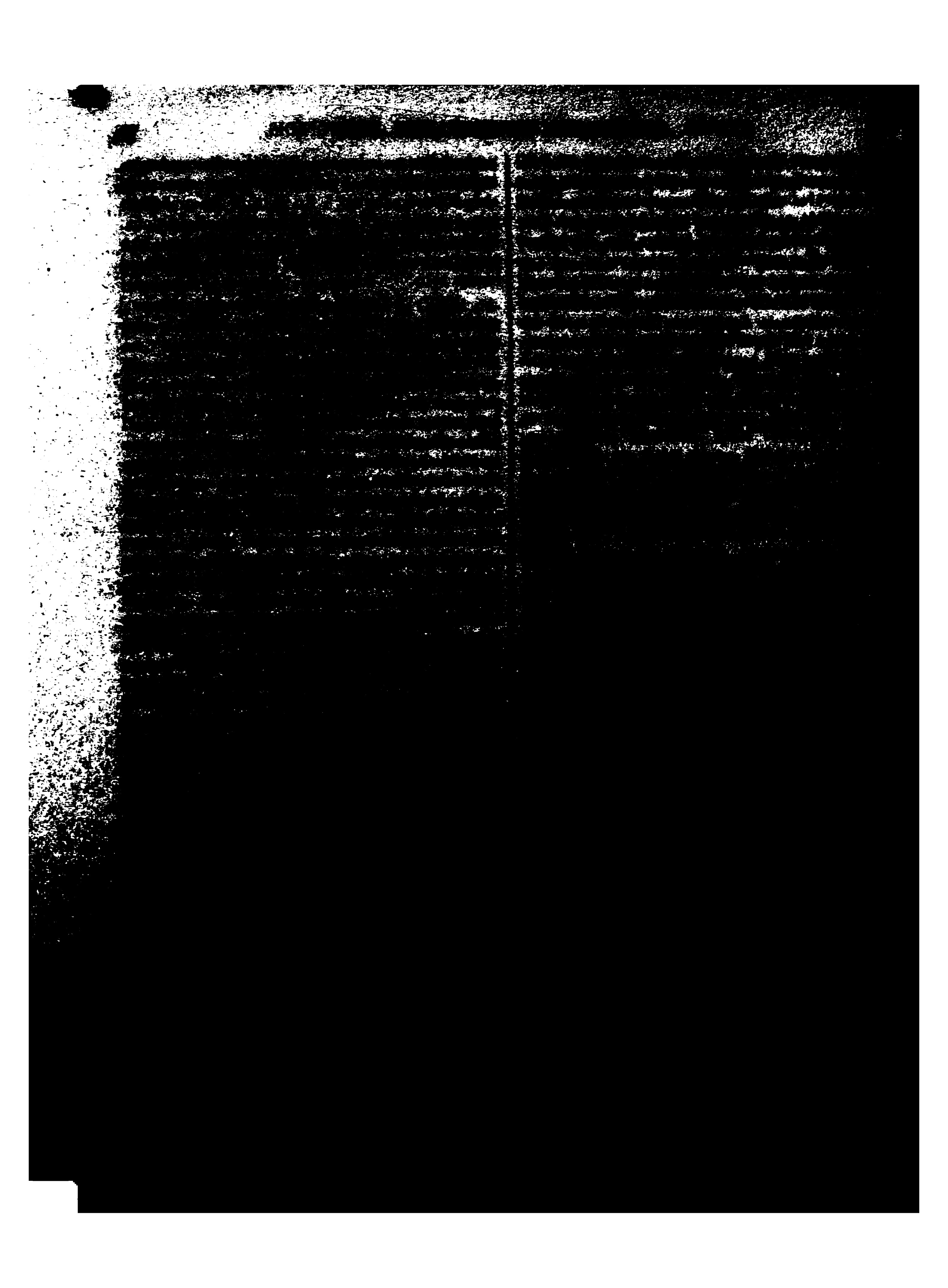
8) Virg. Aen. IX, 189.

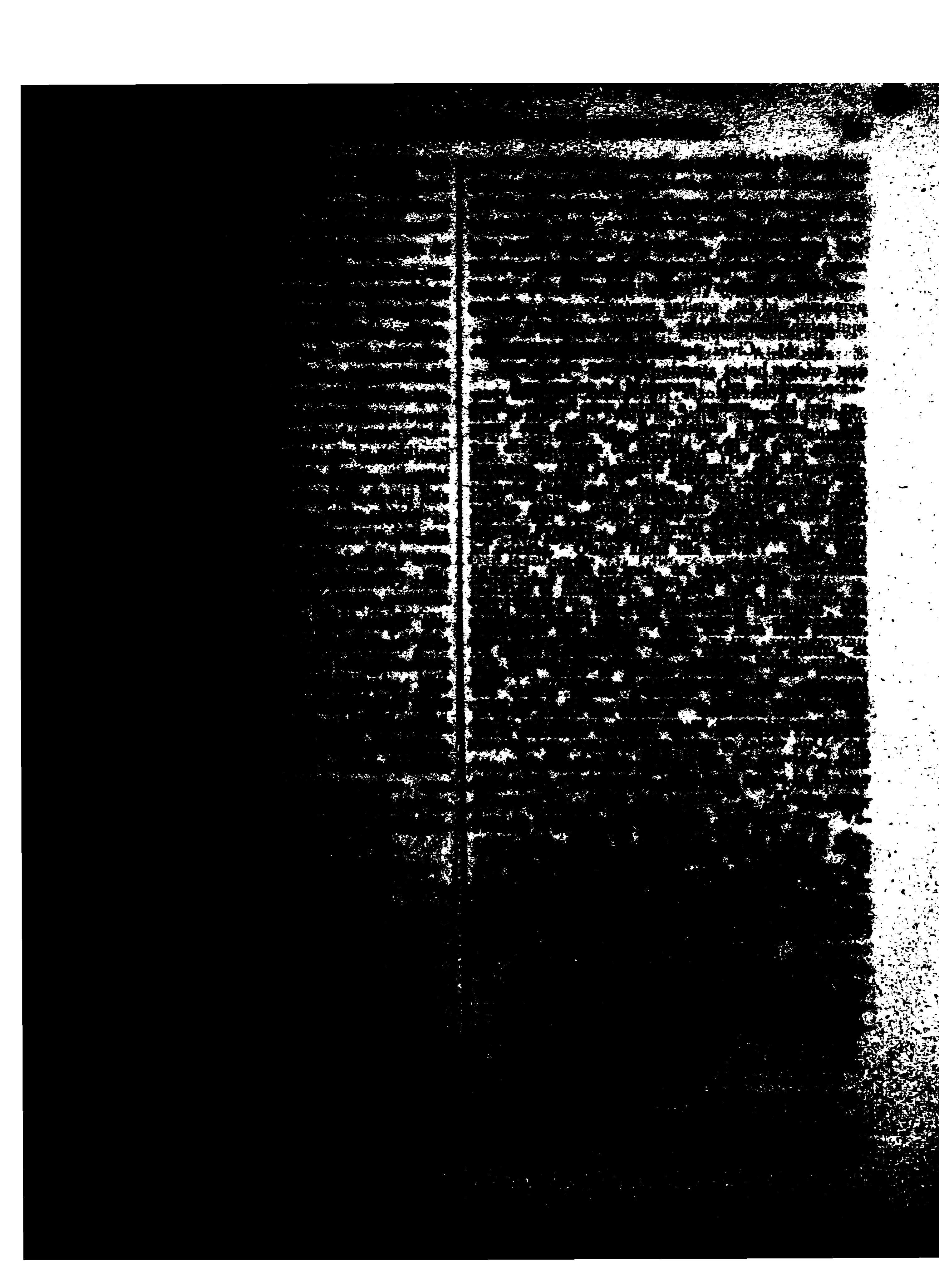
9) De hac lege Cornelia *de falsis*, quae etiam *testamentaria* vocatur, conf. Instit. IV, 18, 7. et Orellii et Baiteri Onomast. Tullian. P. III. p. 163.

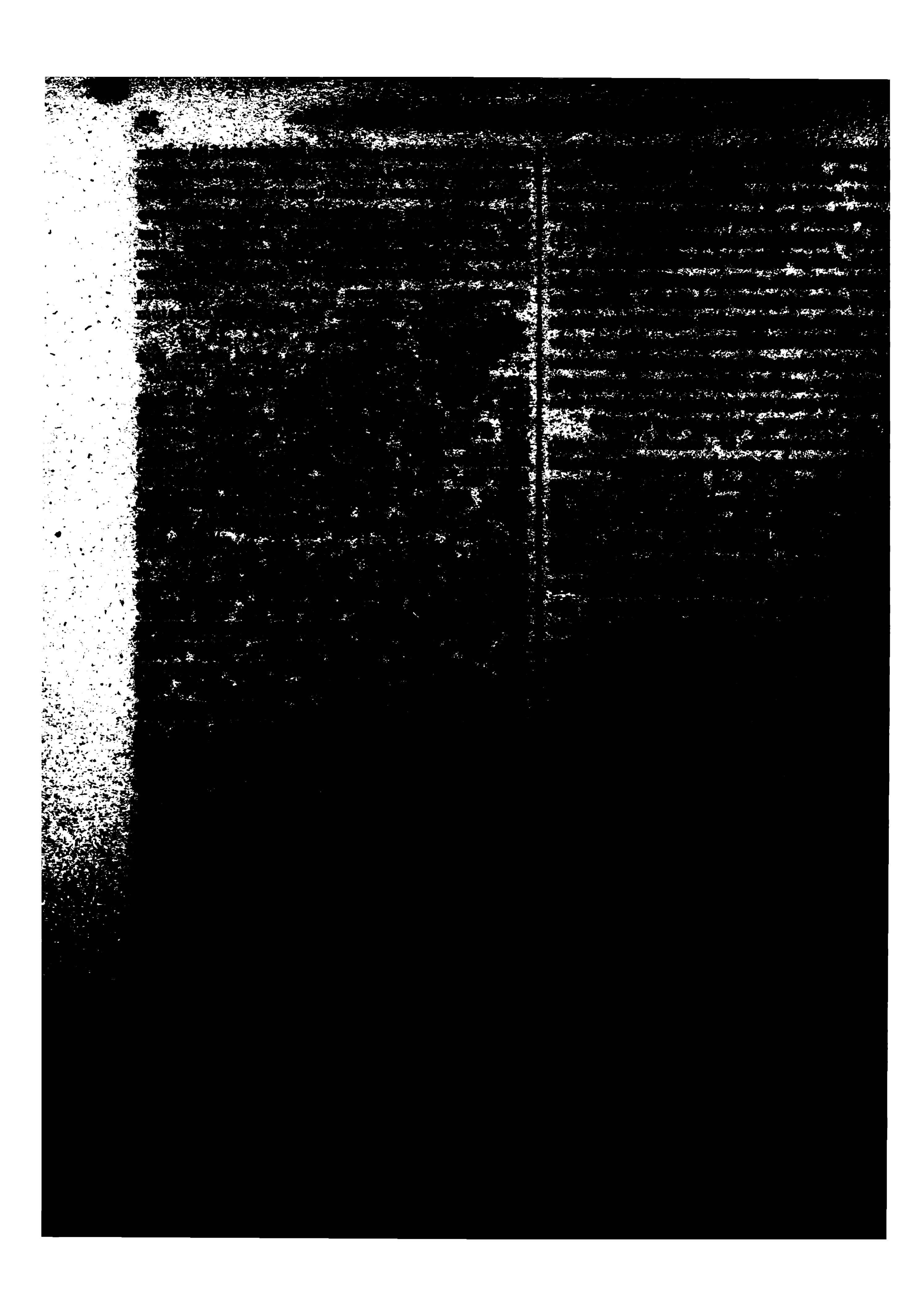
10) Lucani Pharsal. I 32.

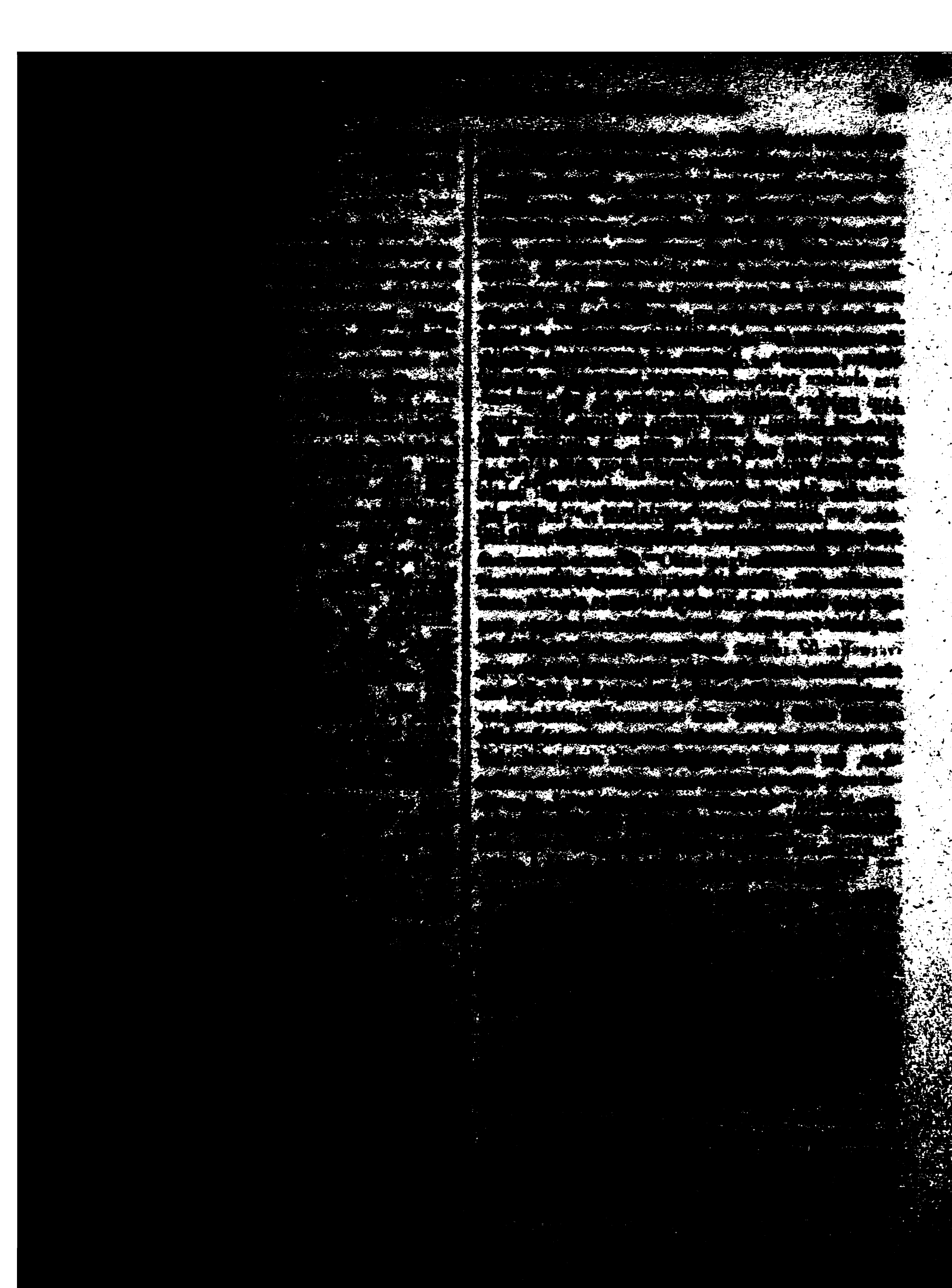














crion, Je lenger je lieber. Libenter utor nomine Teucrion, a Teucro. Teucrion medetur morbis splenis. Erat ibi rhythmus:

Je lenger je lieber ich bin allein,
Denn trew vnd warheit ist worden klein.

Es ist nicht gut mit vielen Leuten zu thun haben, das werdet jr wol innen werden, wenn jr werd alt werden.

Vs. 65. Cognosces et sensus.] *φρένας*, id est, diaphragma, quia continet pectus. Hic continens pro contento ponitur.

Vss. 65. 66. Infelicium hominum, quod eis de negotiis nulla est fides, id est, fidelitas.] Nusquam tuta fides etc.

Vs. 67. Sed amant dolos, deceptiones, perplexitates, intricationes.] Wenn einer eine böse Sache hat, mus er viel gewirre machen, gleich als Leute, die da wollen zu boden gehen. Wenn einer viel ungereimpts dings anhebet, so ists eine anzeigung, das er wil zu boden gehen. Seneca: Difficile est unum hominem agere, id est, propria facite, sicut Paulus dicit: Wenn man viel ungereimtes Dings anfehet extra vocationem, so gehets ungereimt. Commenda Deo viam tuam, id est, vocationem, invoca eum, ut te gubernet, expecta auxilium, nihil facias extra vocationem, et ipse faciet.

Vss. 69. 70. Nunquam confidens delibera cum malo viro, quando vis facere rem seriam.] Da etwas an gelegen ist.

Vs. 71. Sed vadens delibera ad bonos] Nach einem frommen Man.

Vs. 72. Multum laborans, etiamsi sit suscipiendum longum iter, et procul quaerendus bonus, faciens pedibus longum iter.] In Ecclesiastico [61]): Qui cito credit, levis est corde.

Nulli te facias nimis sodalem,
Gaudebis minus et minus dolebis [62]).

Vss. 73—75. Negotium nullum prorsus communica omnibus, pauci ex multis habent fidelem animum, aggredere magna negotia, confidens paucis hominibus.] Id est, quando es aliquid unquam suscepturus, vide, quos sis habiturus socios, quia plerumque perfidiae confoederatorum evertunt negotia.

61) Ecclesiastic. 19, 4.

62) Martial. XII, 34, 10 sq.

Unus ex praefectis in ducatu Wirtenbergensi, captus est a duce Wirtenbergensi mortuo propter negotia gubernationis, cum ipse pro se dixisset causam in iudicio horis quatuor continuis magno animo, etiam constantissime est mortuus. Sententia lata est. Ut decollaretur, cum educeretur ad supplicium, constanti vultu et animo restitit et dixit: Videte amici, iam ego ad mortem accedo. Ego habui bonam voluntatem, sed commisi me hominibus infidelibus, et discite meo exemplo. Et dixit haec Germanica verba:

Was einer allein nicht erheben kan,
Das sol er selbander ligen lan.

Quod tu solus per te non potes efficere, non cogites te sociorum opera effecturum, quia non sunt fideles, et haec in magnis causis multum valere sciunt isti, qui considerant vitam, qui sunt experti.

Vs. 76. Ne unquam accipias immedicabilem dolorem.] *ἄκεστον* [63]), id est, medicabilem. Homerus: *ἀκεσταὶ δὲ φρένες ἐσθλῶν* [64]). Bonae naturae sunt sanabiles, die hören. Wem nicht stehet zu sagen, dem stehet nicht zu helffen.

Vss. 77. 78. Fidelis vir dignus compensari auro, den man kauff, vorziehe pro auro et argento in periculosa dissensione] Das sehet jr jtzt wol, wenn uneinigkeit wird, tum pauci sunt fideles. Paucos invenies socios fideles in asperis et periculosis rebus. Ovidius [65]):

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Vss. 81. 82. Qui ausint retinentes consentientem animum, participare aequaliter bona et mala.] Id est, qui velint esse amici in rebus secundis et adversis.

Regina Danica [65a]) fuit comes exilii mariti sui, et cum ipsi offerretur regnum, non voluit esse regina in regno. Est pulchrum exemplum fidei coniugalis, erat socia aerumnarum maximarum et non solum socia, sed etiam studebat lenire etc.

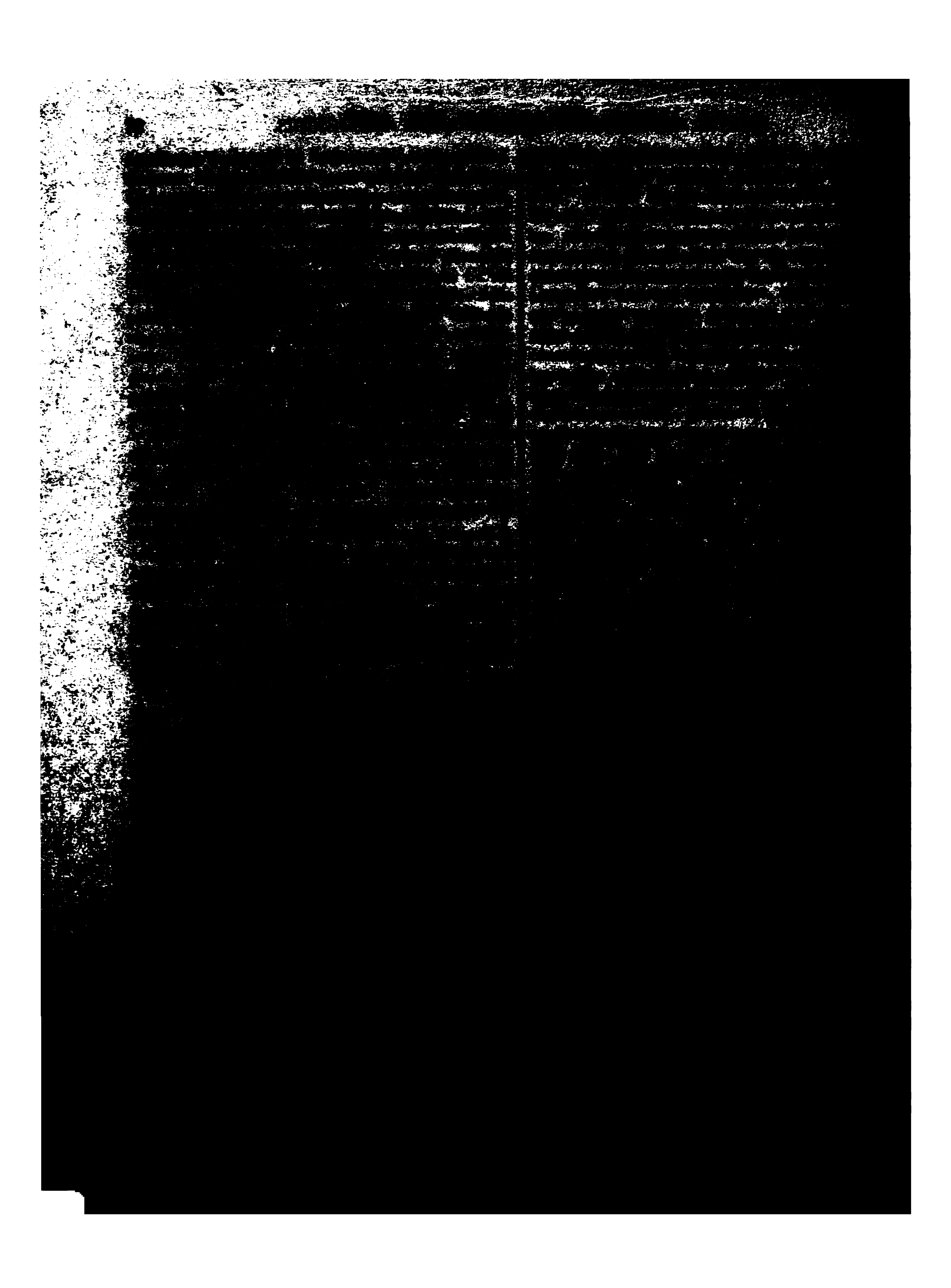
Vss. 83. 84. Ipsos non invenies quaerens, neque inter omnes homines, quos non una navis omnes possit vehere.] Wenn du schon ein grosses Volck wolst zusamen bringen, kanstu nicht solchen finden, qui velit esse socius et adversae et secundae

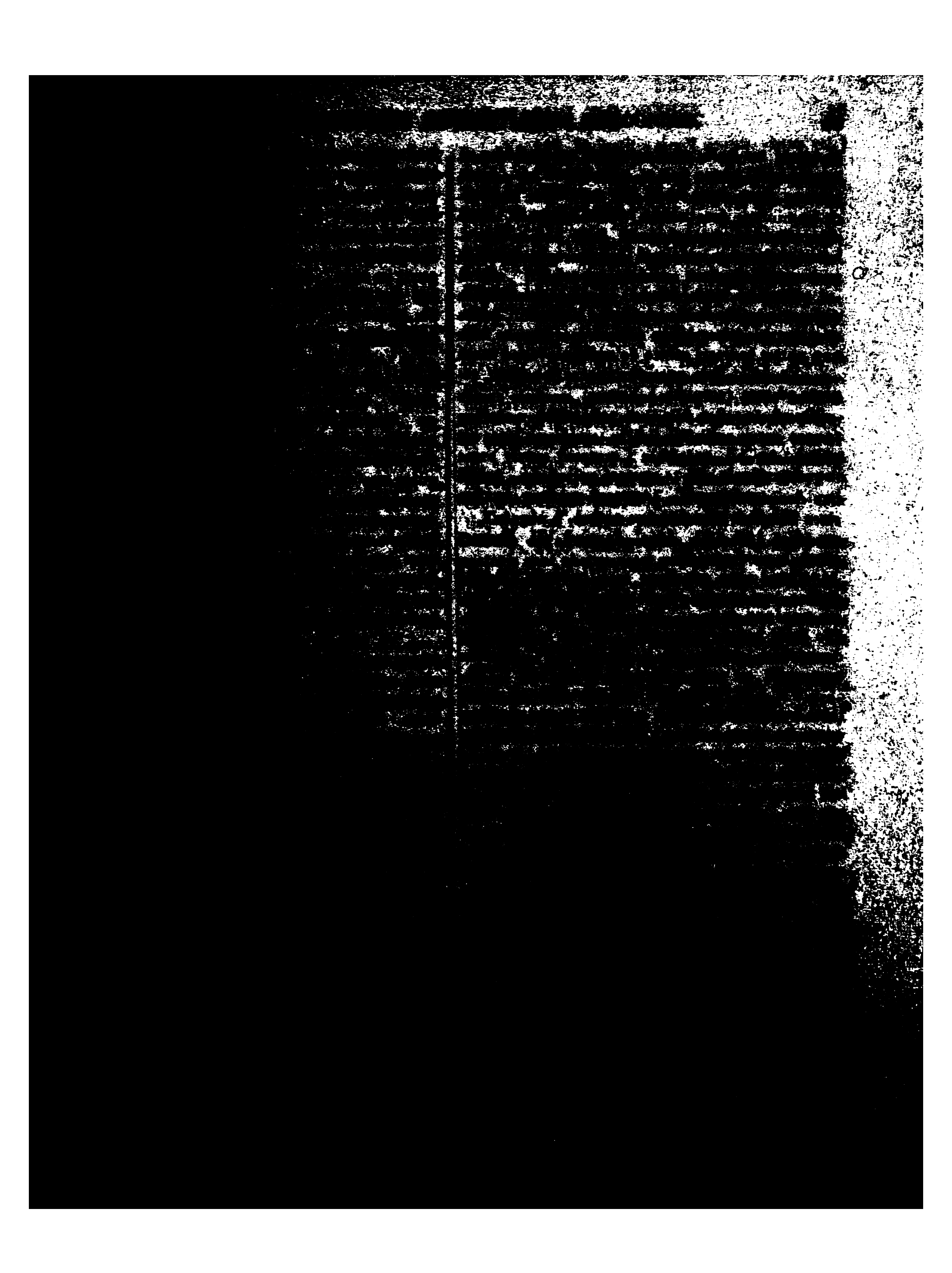
63) *ἄκεστον*] sic Ed. 1560.; Theogn. v. 76. habet *ἀνήκεστον* (insanabilem).

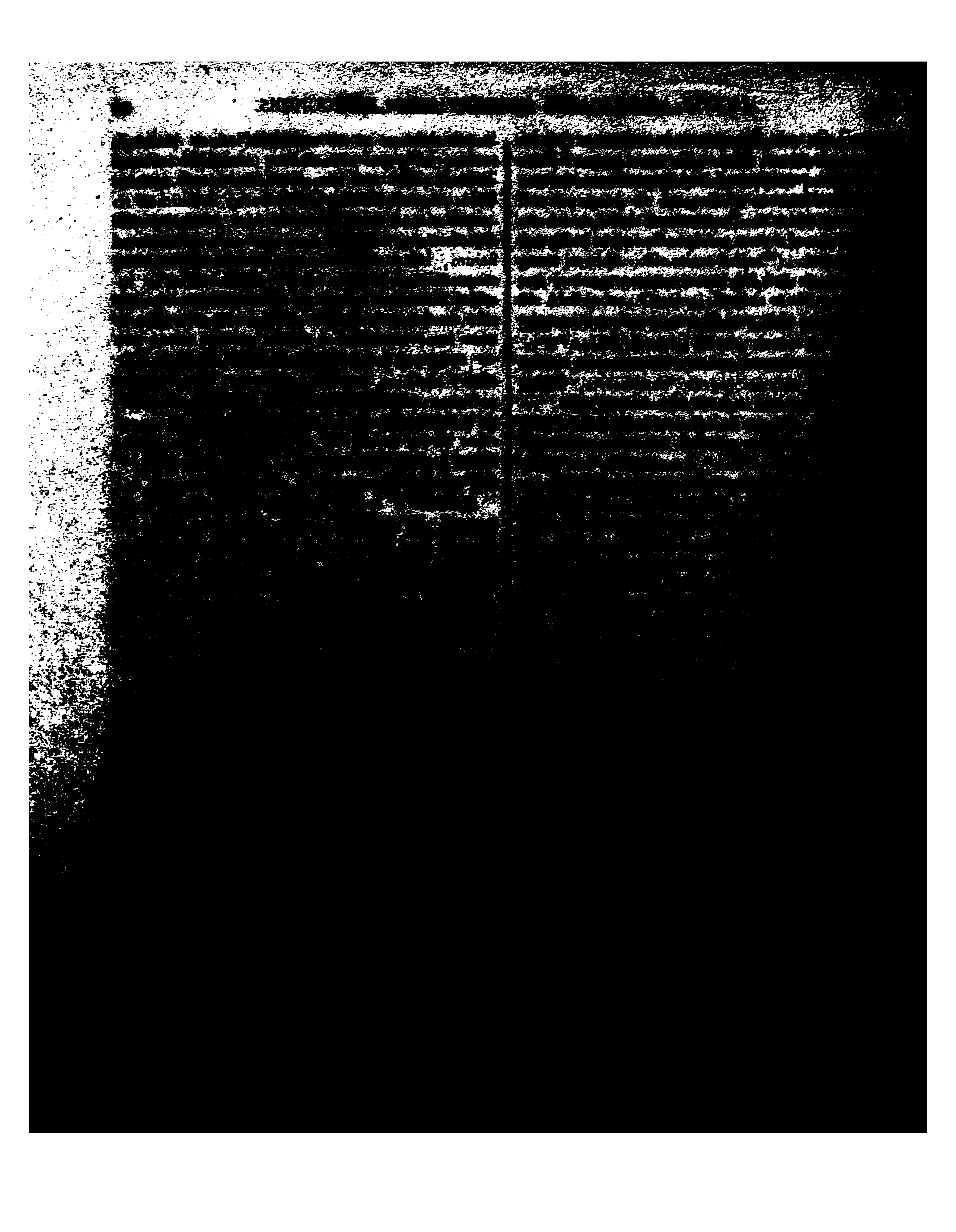
64) Hom. Il. XIII, 115. Ed. Wolf.: *ἀκεσταί τοι φρένες ἐσθλῶν*.

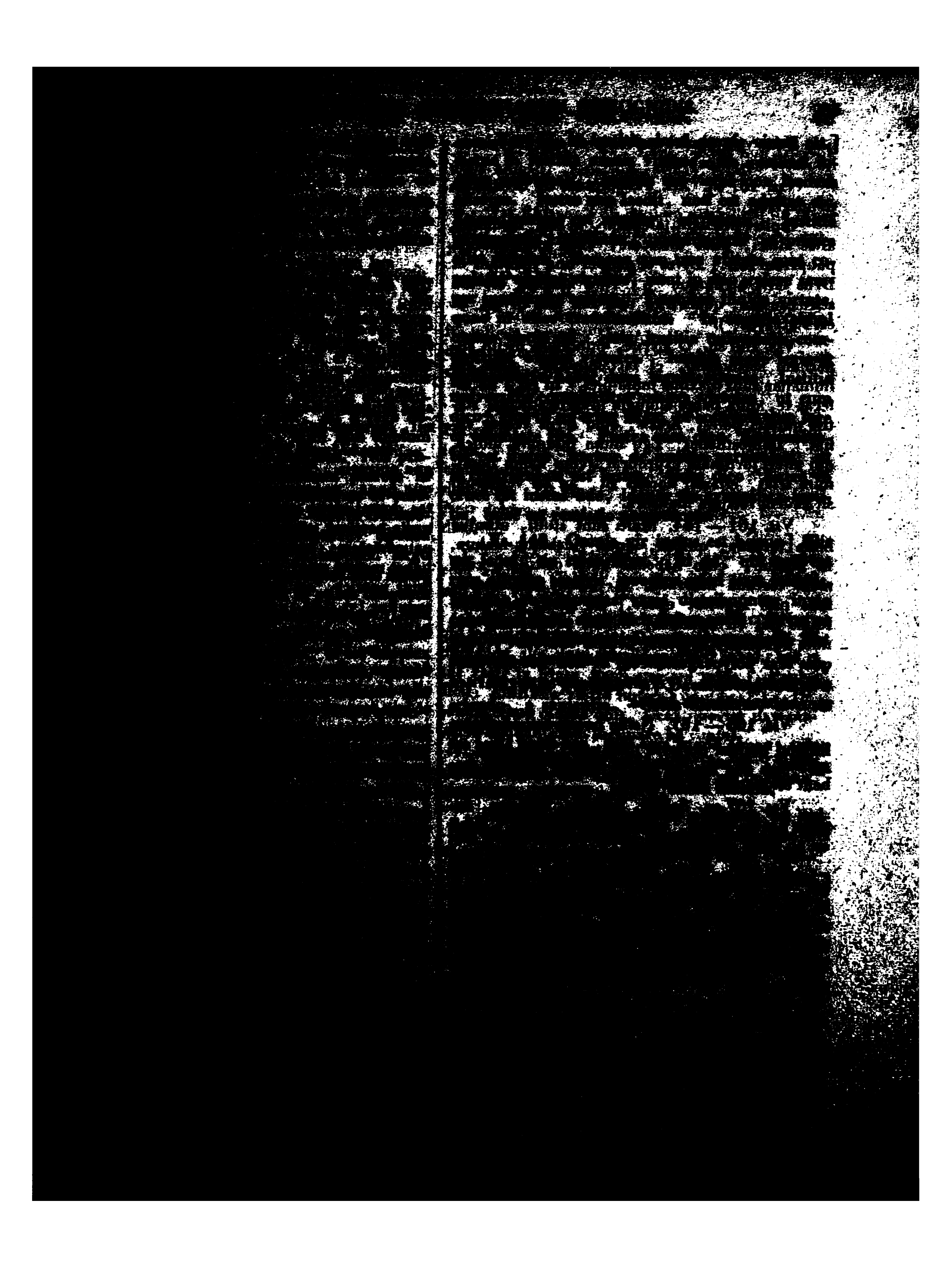
65) Ovid. Trist. I, 5, 25 sq.

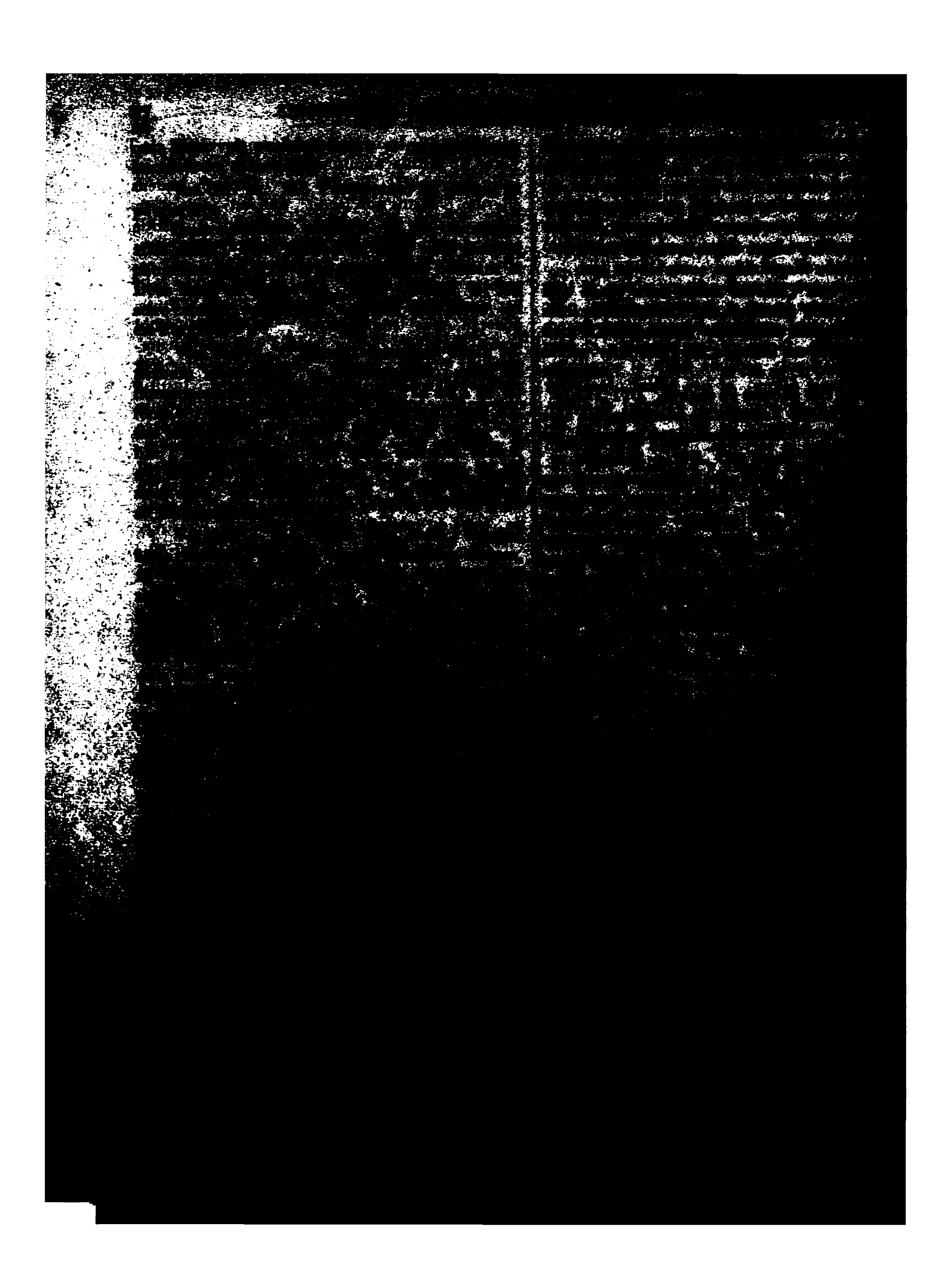
65a) Isabella, uxor Christiani II., cum eo a. 1523. ivit in exilium.











dat multum pecuniae, sed divitem vult pro bono. Nulla recusat esse coniunx mali viri divitis.] Multi ducunt dotes, non uxores.

Vs. 189. Divitias quidem honorant et ex malo patre scilicet natam] πλούτου scilicet χάριν, propter divitias.

Vs. 192. Debilius, deterius fieri, μαυροῦσθαι, das sie geschwecht werden. Fridericus[89]) fuit vir multo procerior quam Maximilianus, et habuit nobilissimam coniugem. Maximilianus fuit imbecillior corpore quam pater. Maximiliani filius Philippus fuit tam robustus ut pater. Carolus imbecillior et minor quam pater, filius eius imbecillior. Die familiae werden verendert mit den ungleichen Coniugiis.

Vs. 196. ἐντύνει[90])] Urget virum necessitas.

Vss. 197 sqq. XIV. Poenae iniustitiae.

Atrocia delicta comitantur atroces poenae in hac vita. Qui gladium acceperit etc.[91]). Item: Scortatores et adulteros iudicabit Deus[92]). Item: Vae qui spolias[93]).

Vs. 197. χρήματα δὲ] Id est, facultates iuste partae, sunt durabiles.

Vs. 202. Vincit Deorum mens.] Id est, Deus tandem rapit ad poenas, sed hoc decipit homines, quod differuntur poenae.

Ah miser, etsi quis primo periuria celat,
Sera tamen tacitis poena venit pedibus 93 a).

Vss. 199—206. Si vero iniuste contra quam decet[94]), avaro animo, aut capiens iureiurando in praesentia, tunc lucrum auferre videtur, tamen ad finem est malum, quia vincit mens Deorum. Sed hoc decipit homines, non mox puniunt Dii propter delictum negotii, sed aliquis raptor, iniustus, solvit malum delictum in suo corpore, per se luit poenam, alius suspendit pueris poenam postea.] Id est, die straffe erbt auff die Kinder.

Vss. 207. 208. Poena non comprehendit ipsum. Inverecunda enim mors prius sedet in palpebris adferens fatum.

89) Fridericus III. Imperator Germaniae 1440—1493.

90) ἐντύνει] sic Ed. 1560. et Theogn. Editt. 1561—1581. supra p. 5—8. allatae; Editt. recent. ἐντύει.

91) Matth. 26, 52.

92) Hebr. 13, 4.

93) Ies. 33, 1.

93 a) Tibull. I, 9, 3. 4.

94) contra quam decet] sic h. l. vertantur verba graeca: παρὰ καιρόν.

Vss. 209 sq. XV. Exul. Exul non habebit fidos amicos. Hoc dolorosius, tristius est ipso exilio.

Vss. 211 sq. XVI. Malum est bibere multum vini. Si quis autem bibit scienter, non est malum, sed bonum.

Vss. 213 sqq. XVII.

Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.

Paulus: Ego sum factus omnia omnibus[95]), ita scilicet, propter Deum et in Deo, id est, homo debet se adiungere ad communem et honestam conversationem aliorum, non dico in malis.

Ulula cum lupis, cum quibus esse cupis[96]).

Das ist nu ein wenig zu weit, wenn einer bei Leuten ist, so kan er nicht allezeit nach seinem Hirn leben. Videndum est, quid patiatur tempus et consuetudo. Item Paulus dicit[97]): Ne sitis scandalo aliis. Es ist recht, wenn mans recht verstehet. Non debemus tamen adiuvare scelera, hoc non dico.

Vs. 213. ἐπίστρεφε] Id est, applices te aliorum animis, du must dich nach den Leuten richten, und nicht die Leute nach dir.

Vss. 215 sq. Habeto animum varium polypi, qui induit colorem petrae, cui adhaeret.] Es sol einer nicht also einen störrischen Kopff haben, das er alle Leute in seinen Kopff zwingen wolle. Paulus dicit: Ἐπιείκεια vestra nota sit omnibus[98]). Debemus etiam cedere aliis, sicut oportet navigantes se aliquantulum inclinare ad ventos.

Vss. 217 sq. Nunc hac sequere, nunc mutatus cute, colore sis. Celeritas bonae applicationis, bonae mutationis est sapientia.

Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.

Vss. 219 sqq. XVIII. Vitandae factiones. Et est correctio prioris sententiae.

Vss. 219 sq. Ne valde turberis motis civibus. Vadito mediam viam sicut ego.] Id est, non statim applaudas istis. Videas primum, quid agant, non statim implices te factionibus. Immoratur in praecepto de vitandis factionibus. Horatius[99]):

Iliacos intra muros peccatur et extra.

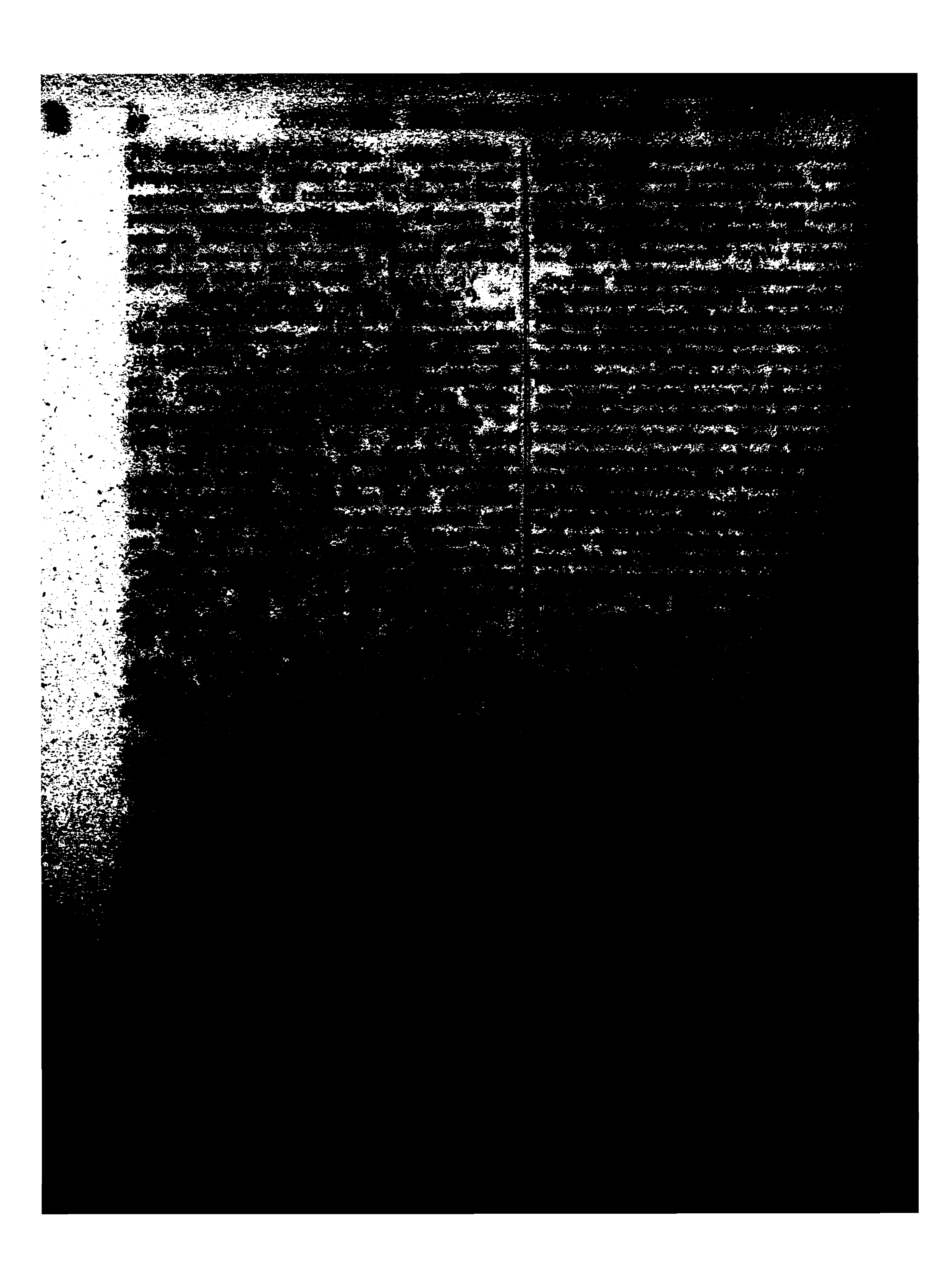
95) 1. Cor. 9, 22.

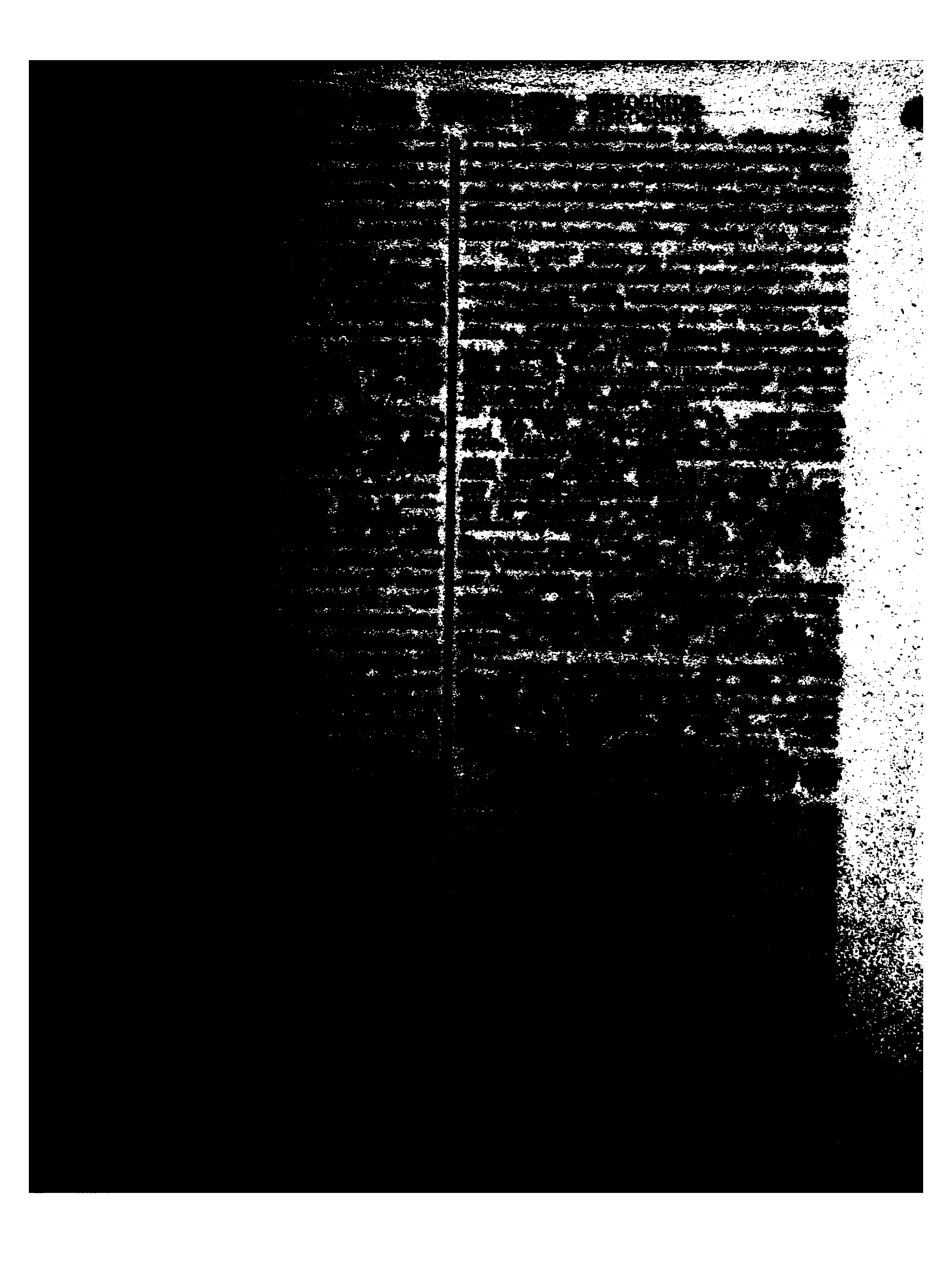
96) Conf. Eiselein l. l. p. 648.

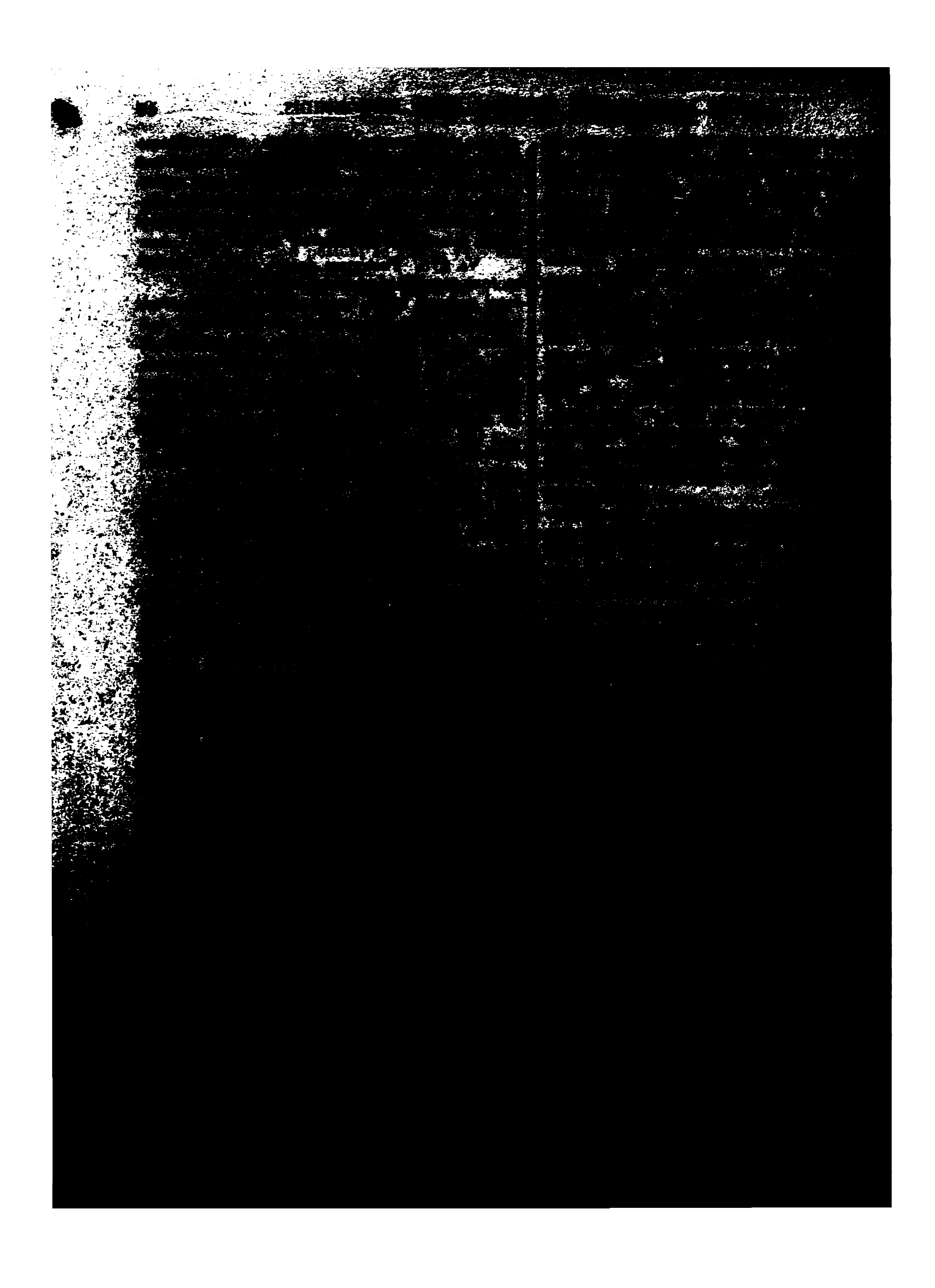
97) Rom. 14, 13.

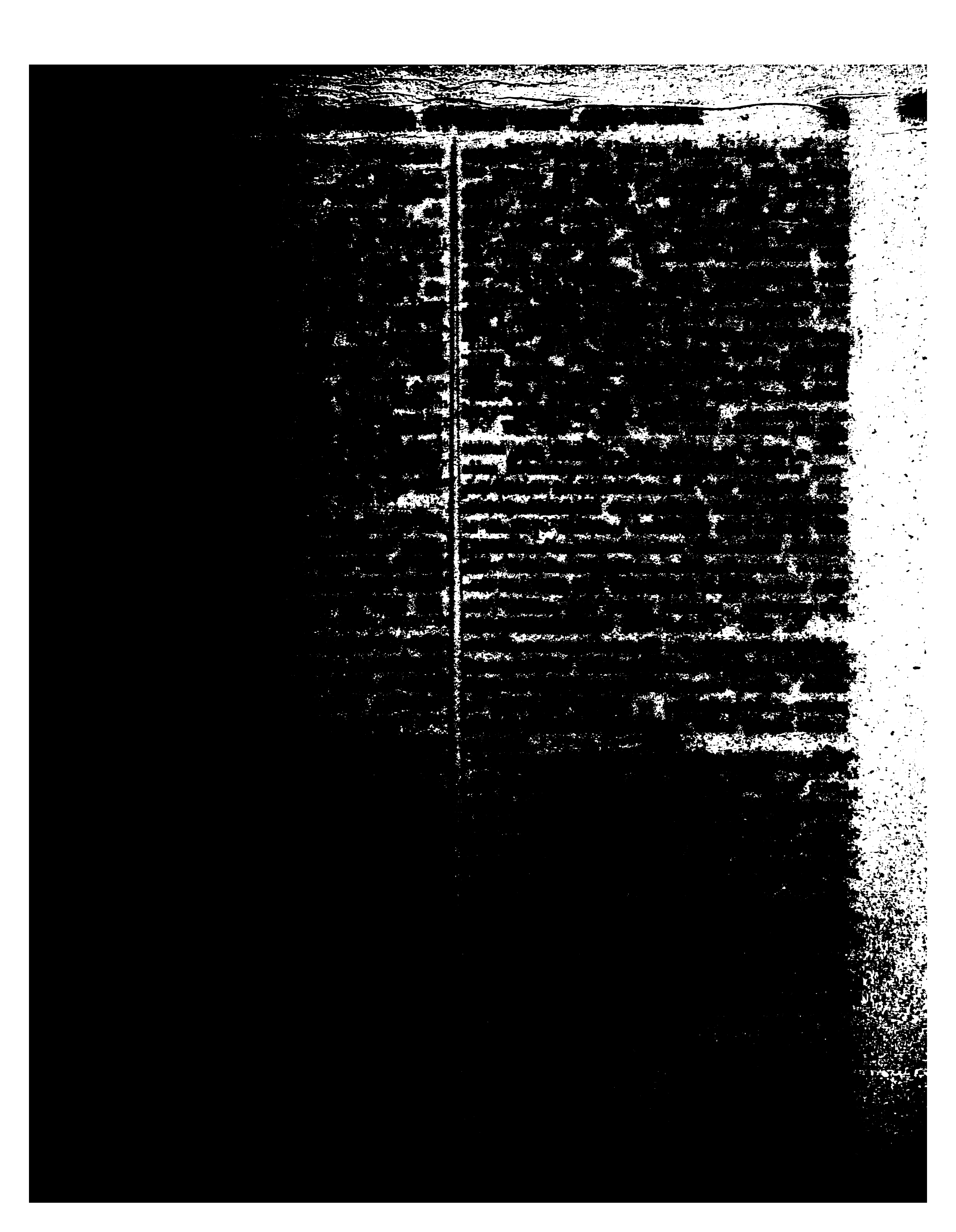
98) Philipp. 4, 5., ubi autem loco vocis ἐπιείκεια legitur τὸ ἐπιεικές.

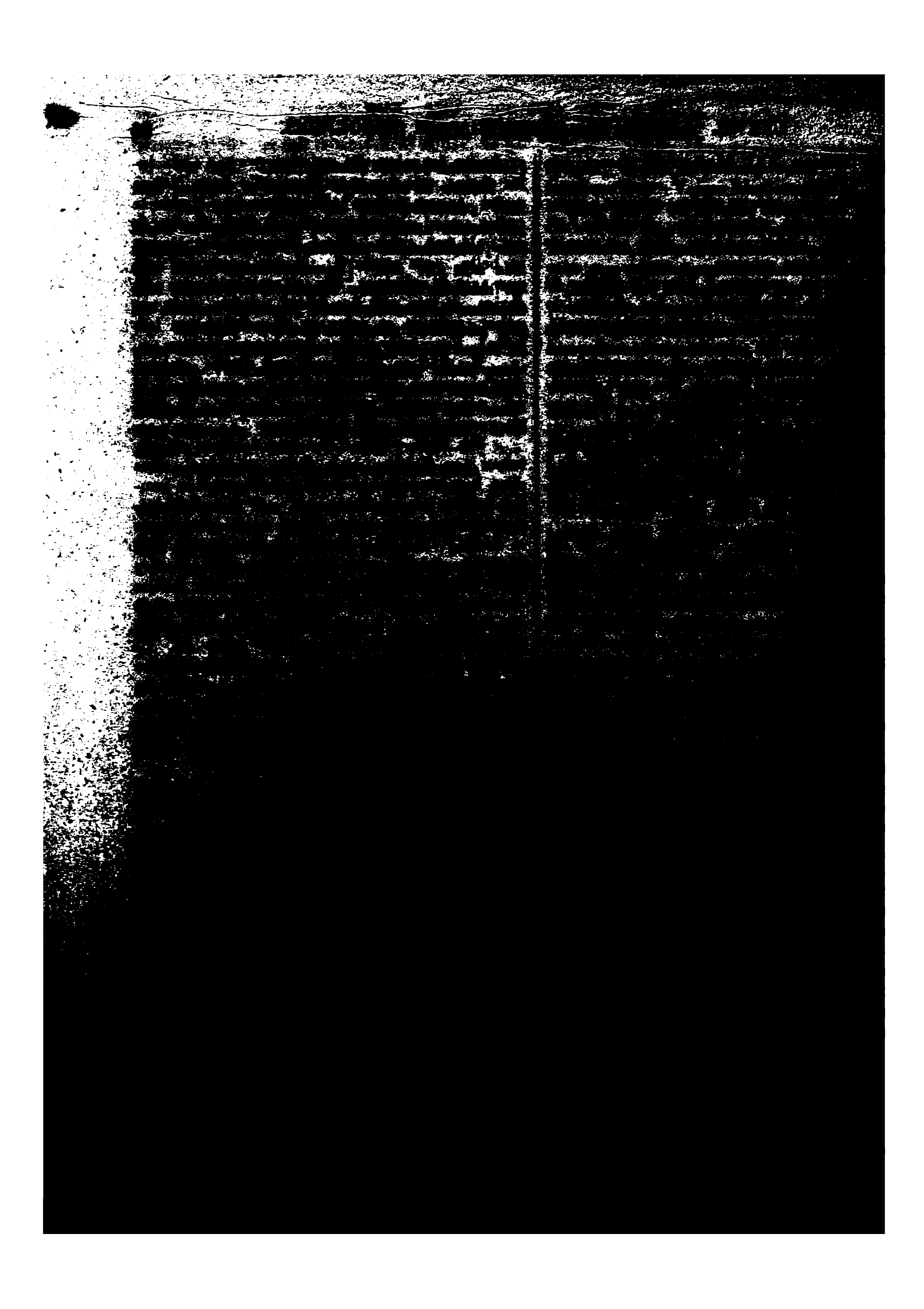
99) Horat. Epist. I, 2, 16.

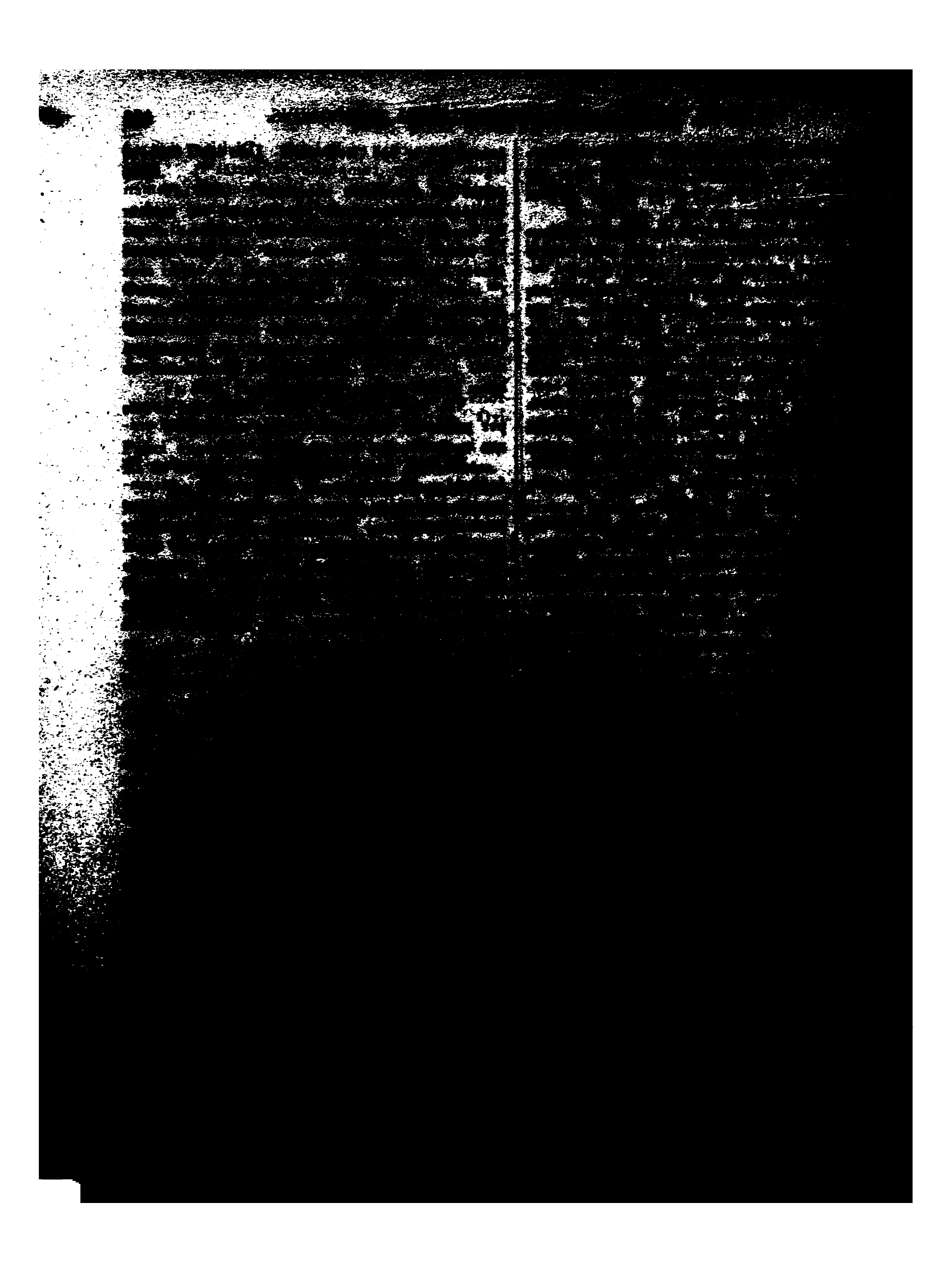


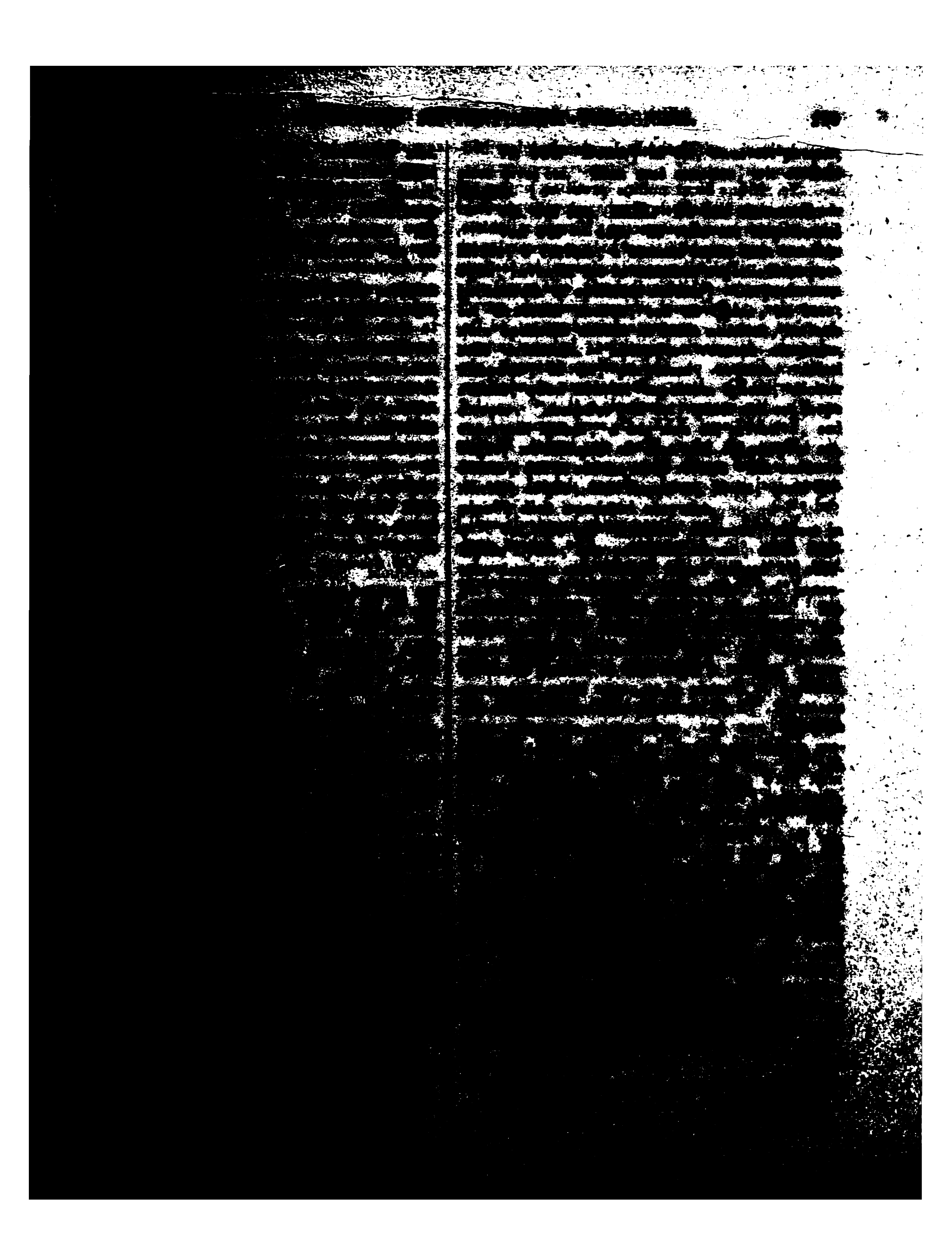


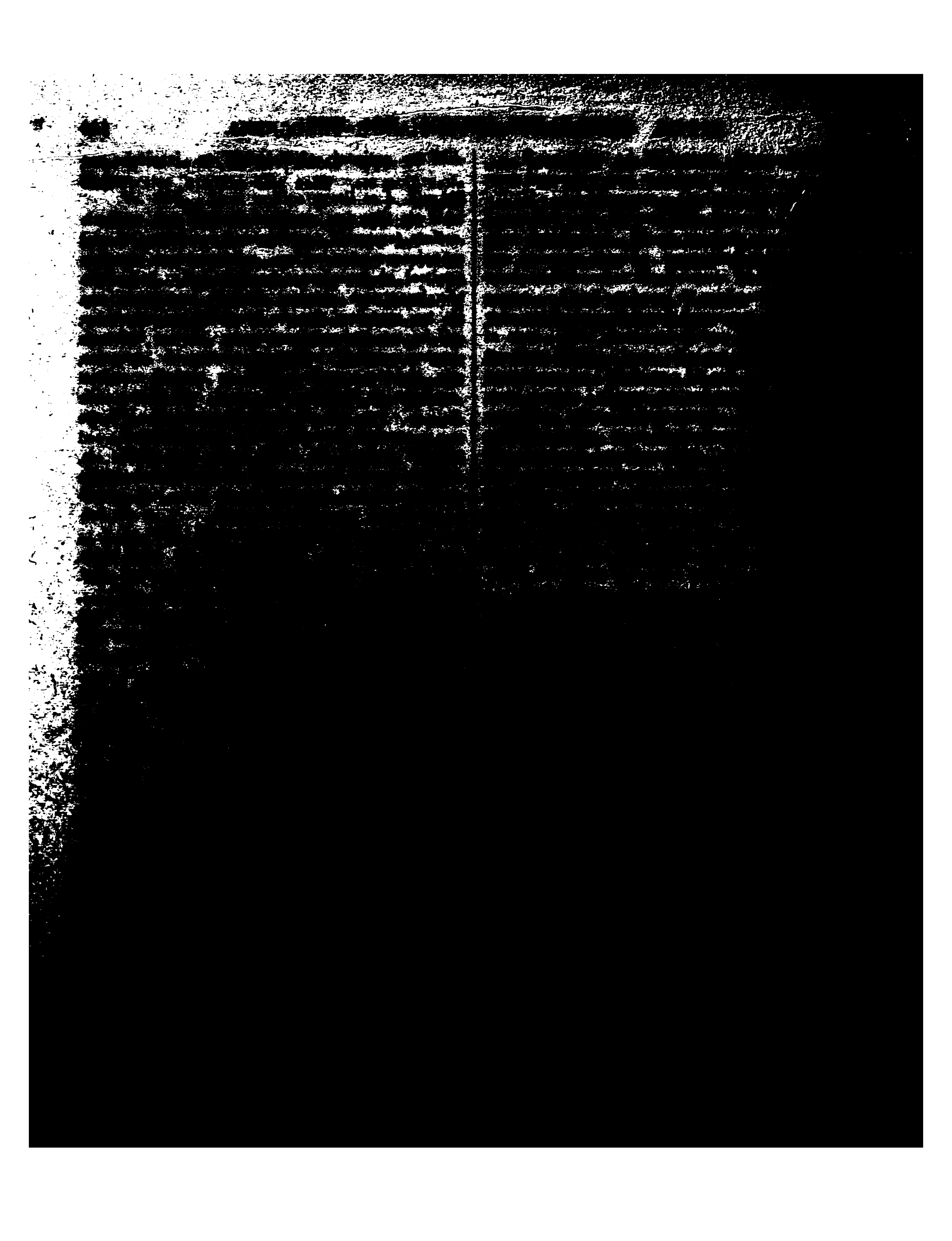












hens manibus lyram.] Quasi dicat: non sum naturae servilis. Naturae serviles sunt fucatae. Ego laetor rebus, quibus debeo laetari, et tristor, ubi est causa etc.

Vss. 535 sq. Nunquam servile caput rectum est, sed semper tenet obliquum collum.] Hic considerate elegantiam bellissimam Italicam et Hispanicam. Et nos Germani stultissime volumus imitari illa. Den Kopff hengen auff eine Seite, wie die Schelcke, et geniculari ad singula verba, sunt mores illarum gentium. Ein Deutscher sol den Kopff gerad halten, er sol nur ein mal sich beugen [70a]), wenn er hinein gehet, und wenn er weggehet, sicut etiam coram imperatore est usitatum. Interea debet stare erectus capite et toto corpore etc., non etiam inflectere humeros aut contrahere, ut aliqui faciunt etc. Imitamur et accersimus nobis peregrinas et nugacissimas ineptias et gestus etc. Virtutes autem non imitamur et intentionem animi.

Vs. 537. Non ex scilla.] Zwiebel, vel aliquid simile.

Vss. 537 sq. Rosae nascuntur, neque hyacinthus, neque ex serva soboles, natura liberalis nascitur.] Nemo fabricat sibi compedes, Der klug ist, der thuts nicht, fortuna mores imitatur. In vita Pomponii Attici [71]) est dictum: Sui cuique mores fortunam faciunt. Est verum de illa politica consuetudine, perfidiosus est in odio. Homicida haeret in poenis divinitus. Item periurus: Atrocia delicta puniuntur atrocibus poenis. Sunt vera de politica iustitia, de disciplina. Aliae sunt causae, quare aliqui in Ecclesia affligantur.

Vss. 541 sq. Metuo, ne hanc civitatem iniustitia, insolentia, Trutz, perdat, quae Centauros crudivoros perdidit.] Stoltz und Trutz evertit gentes. ὕβρις etiam nos perdidit, et perdit quotidie, wenn einer schnarrt, pucht, non considerat, quarum rerum modus esse debeat.

Vss. 543—545. Oportet me ad libram et ad rationem iudicare causam, tribuere aequalia utrique parti adhibitis vatibus et auguriis et ardentibus osculis.] Id est, adhibita religione, non debeo contemnere religionem.

Vs. 546. Ne habeam turpe probrum erroris, stultitiae, delicti.

Vs. 547. Nemini vim facias.] Redit ad praecepta iustitiae, illa sunt principalia in hoc libello.

Vs. 548. Beneficentia.] Id est, recte et bene facere est praeclarum in viro iusto. In bello sis acer.

Vs. 549. Nuntius mutus.] Id est, signum in specula excitat lachrymosum bellum, conspectum signum a specula procul conspicua visibili, sed iniicito frenos equis volucribus, celeribus, existimo eos equos occursuros esse hostibus.

Vs. 553. Non multum viae perficient interea.] Id est, non procul absunt hostes.

Vss. 555 sq. Oportet praesenti, forti animo esse positum in doloribus virum, et oportet a Diis petere solutionem, liberationem, exitum.

Vs. 557. Periculum stat in acie novaculae.] Id est, iam proximum est periculum. Mutavi primum versum ex Theocrito sic:

Ἀΐδιον καλέω θεοῦ υἱὸν πάντα κρατοῦντος,
Ἀνθρώπων σωτῆρα ἐπὶ ξυροῦ ἤδη ἐόντων.

Secundus versus est Theocriti [72]), id est, invoco filium Dei omnipotentem, hominum servatorem existentium in ipsa novacula, id est, in praesentissimo periculo. Gott hilfft, wenn kein hülffe mehr zu erwarten ist.

Vs. 561. Sit mihi tantum, quantum opus est.] Opto amicis multa, ut possint dare aliis pecunias inimicorum, id est, ut sint victores inimicorum.

Vss. 563 sqq. XXXIV. De convivio.

Vss. 563 — 568. Si voceris in convivium, utile est sedere apud bonum virum, scientem omnem sapientiam, ut intelligas, consideres, quando dicat aliquid sapienter, ut discas, hoc habens lucrum abiens in domum. Ludo delectans me iuventa; diu enim sub terra iacebo sicut lapis.] Id est, vade, laetare in vita tua. Ecclesiastes [73]): Tristitia occidit hominem, et non est utilitas eius. Sufficit diei afflictio sua.

Vss. 569 sq. Et relinquam gratum lumen solis, quamquam bonus existens, tamen nihil amplius videbo.] Utile est sedere apud prudentem. Nihil est dulcius, quam esse in convivio hominum sapientum, qui de rebus bonis loquuntur, apud sinceros, et praesertim apud quos est

70a) sich beugen] sic scripsi; Ed. 1560. regieren.

71) Cornel. Nepotis Atticus 11, 6.

72) Theocriti Idyll. XXII, 6., ubi vero in Ed. Kiessling. loco σωτῆρα legitur: σωτῆρας.

73) Ecclesiasticus 30, 25.

meditio, [illegible] liberior. [illegible] quod [illegible] homine, et [illegible] legere [illegible] incidunt [illegible] thes [illegible] in convivio [illegible] prosunt [illegible] faciunt commendationem [illegible] saepe [illegible] : Non [illegible] [illegible] tinent [illegible] bellum [illegible] [illegible] opinionem [illegible] vium, [illegible] [illegible]

[illegible] quin [illegible] et adiunxerat sibi [illegible] de [illegible] Albertus [illegible] et [illegible] les eventus fuerunt [illegible] qui habuit [illegible] Lipsiae interfectus est [illegible]; [illegible] id [illegible] nunc [illegible] Fridericus [illegible] rebellans [illegible] regibus, [illegible] Adelpho [illegible] tamen non sine magna calamitate [illegible] bellum [illegible] patre, [illegible]. Ille Fridericus per[illegible] ad [illegible] sepultus est in [illegible]; [illegible] epitaphium in parvo sacello extra [illegible]

[illegible] imperatoris. [illegible] potest ha[illegible]

[illegible] pefere amicus [illegible]

[illegible] adiunxerat sibi [illegible]

[illegible]

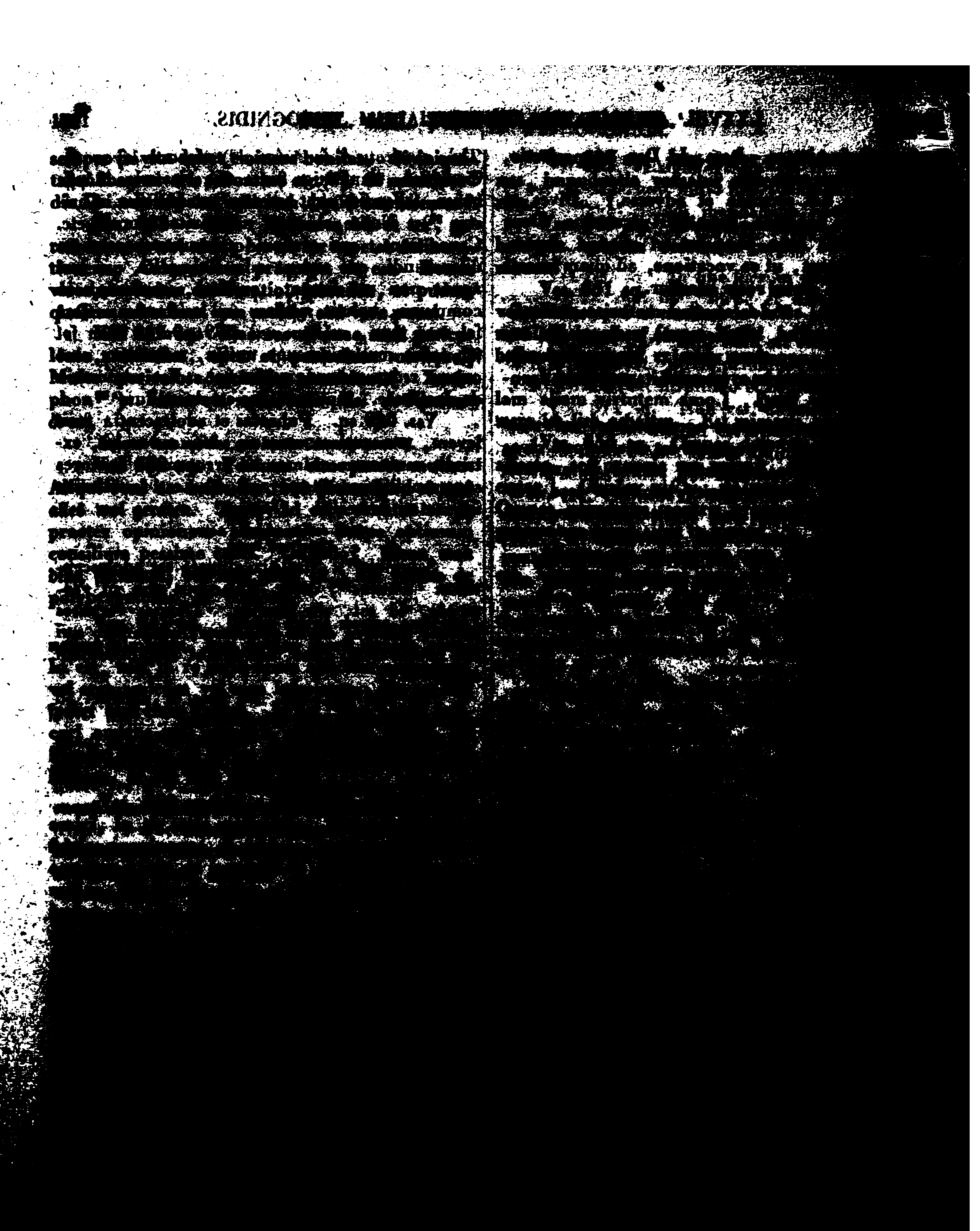
amicus; tantum [illegible]

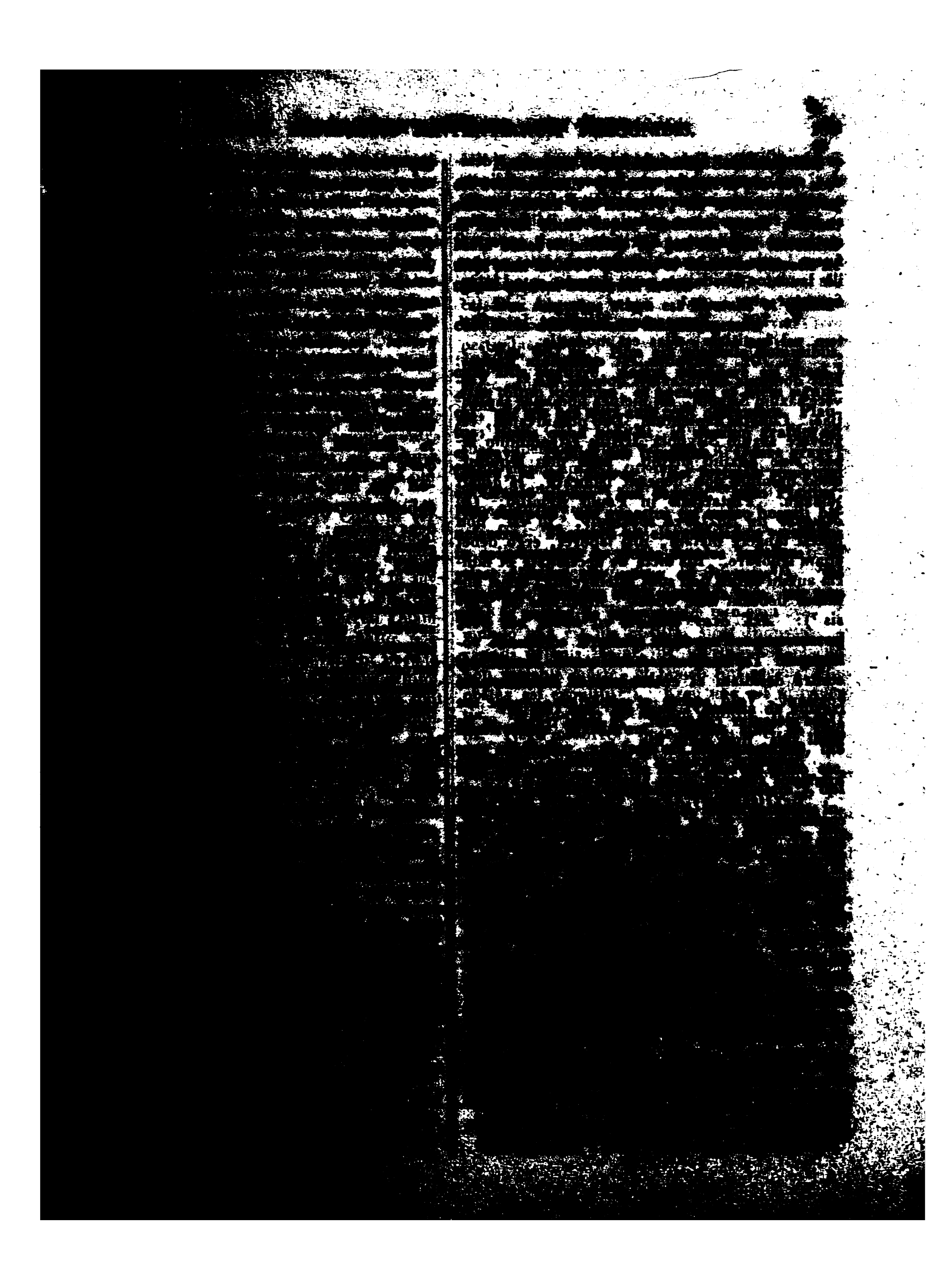
[illegible]

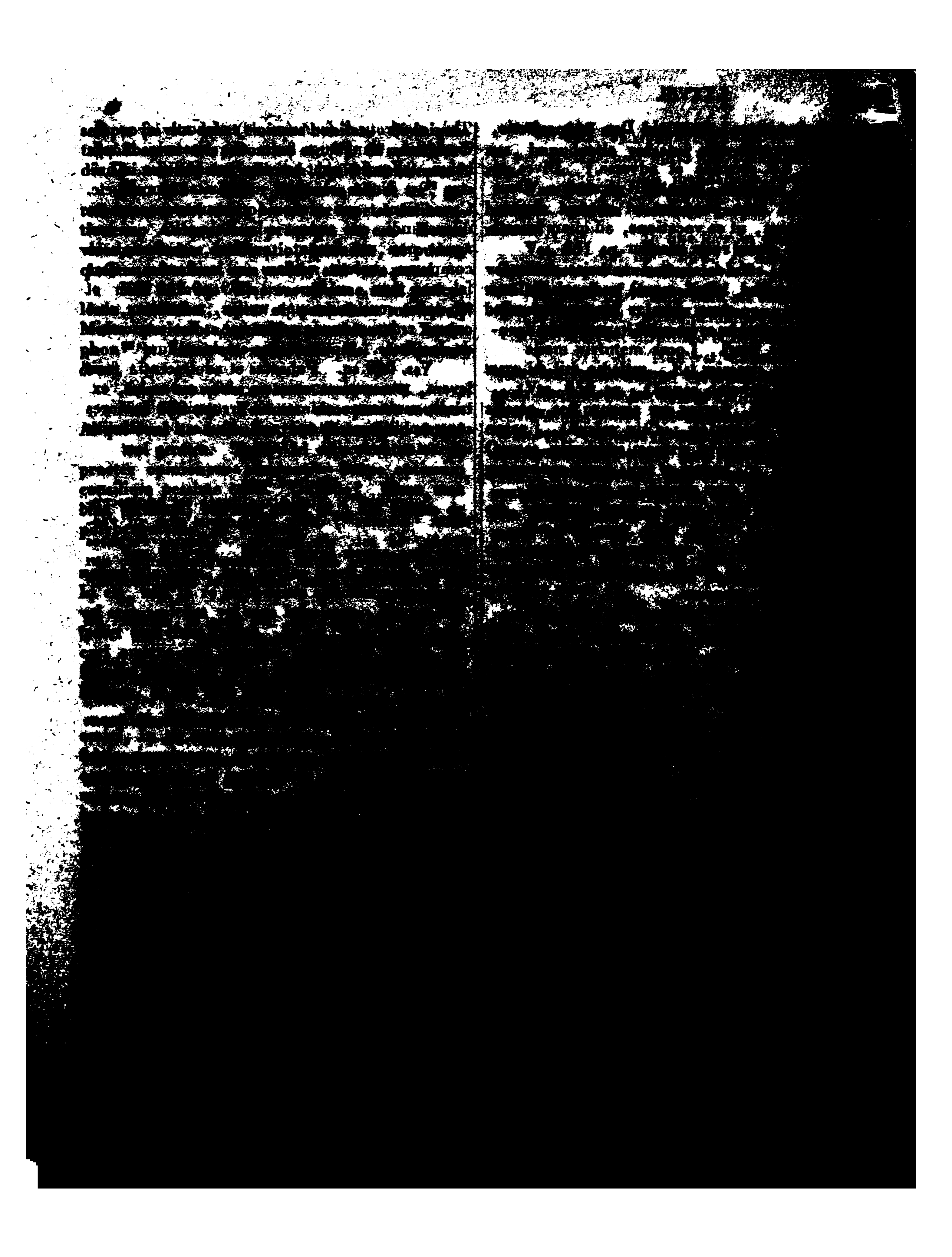
[illegible] etc. [illegible]

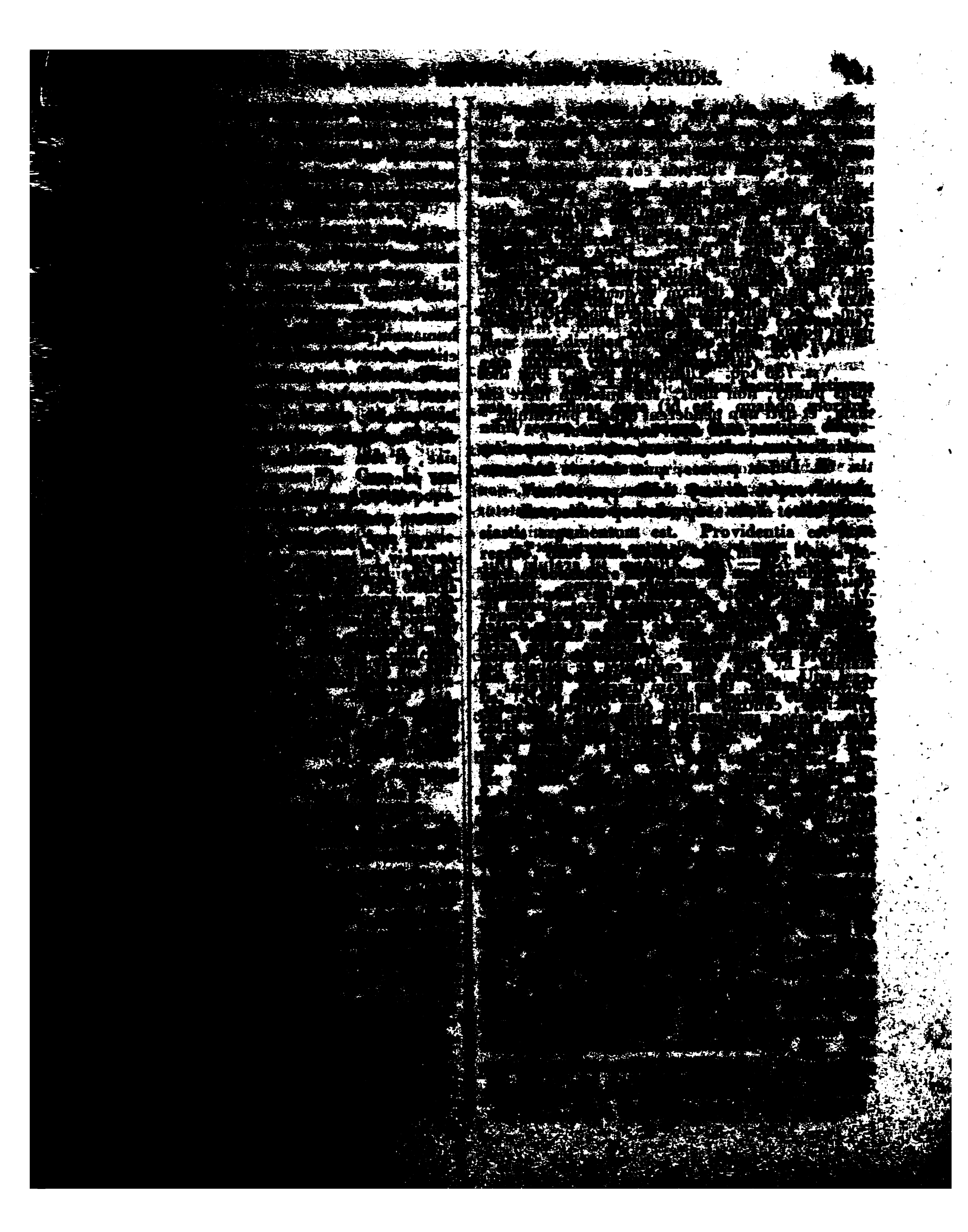
Vss. 629 sq. Pubertas et adolescentia [illegible] levem [illegible] Ovidius [illegible] praeter [illegible] Salomon [illegible] adolescen[illegible] tibus. Paulus [illegible] dicit [illegible] id est [illegible] qui [illegible]

[illegible]









ftul, quia tripos stetit super profundam specum, et virgo sacrificula stans in tripode expectavit halitum prodeuntem ex specu, et quando prodibat halitus, coepit illa furere et vaticinari. Suntne illa divina? Non. Paulus[47]) dicit: Spiritus prophetarum subiectus est ipsis. Furentium vaticinia non sunt divina. Darnach habt jr mehr argumenta, quod non fuerint divina, quia omnis idololatria est diabolica. Diabolus potest vaticinari ea, quae ipse facturus est, et praeterea ipse multa habet alia signa, ex quibus potest dicere futura. Ut: Croesus Halym transiens evertet magnum imperium. Das weiß er, denn er hats in Esaia wol gelesen, quod Cyrus esset futurus dominus etc. Postea etiam, wenn ers nicht weiß, tunc dicit ambigue.

Vs. 807. *Πυθῶνι*] id est, in oppido Pythone vaticinans vocem, significat: ex adyto, arcano loco, aus dem Chor, pingui, scilicet propter sacrificia, vel propter halitum.

Circa tempora Christi cessaverunt et conticuerunt omnia oracula, etiam Delphicum. Plutarchus conatur reddere rationem physicam, dicit halitum habere tale temperamentum, ut afferat prehensionem rerum futurarum, et quod postea sit facta mutatio vel ruina, ideo non amplius exhalare[48]). Es ist nur eitel Teuffelsgespenst gewesen.

Vs. 809. Neque apponens aliquid ad oracula.] Saepe fuerunt contraria oracula. Neque ignis, neque ferreus murus potest arcere fatum, inquit Pindarus[49]): *Οὔτε πῦρ οὔτε τεῖχος σιδήρεον εἴργατο πεπρωμένον.* Est propositio vera, necessitate consequentiae.

Vs. 810. Neque auferens oraculo aliquid effugies.] Id est, fiet tamen, quod est futurum, sive addas sive demas aliquid. Feramus fatalia, et quando mutari non possunt, so heißts: Humiliamini sub potenti manu Dei[50]) etc. Non debemus exulcerare mala irritando et impatientia, quod tamen saepe fit. Etiam in morbis ita est. Celsus inquit: Multi magni morbi curantur quiete et abstinentia. In silentio et spe erit fortitudo etc. Multo rectius est quiescere et necessaria facere, non movere multa polypragmonice.

47) 1. Cor. 14, 32.
48) Plutarch. de defectu oraculorum c. 42 sqq.
49) Conf. Pindar. Fragm. 256. ed. Boeckh. (Pindari Opp. T. II. P. II. p. 679.).
50) 1. Petr. 5, 6.

Curando fieri quaedam peiora videmus
Vulnera, quae melius non tetigisse fuit[51]).

Adolescentes debent esse instructi copia talium sententiarum, quia sunt regulae vitae, et lumina orationis in loquendo et scribendo.

Vss. 811 sq. Nihil est peius morte, sed molestissimum omnium aliorum praeter mortem passus sum, quia nihil deterius est morte.

Vs. 813. Amici[52]) deseruerunt me etc.] Perfidia amicorum est gravius malum ipsa morte.

Vss. 815 sq. *Βοῦς μοι* etc.] Aliqui scrutatores oraculorum impediuntur metu dominorum et amissionis rerum suarum, conducti mercede corrumpunt oracula.

Calcando incedens cohercet dicere scientes.] Bos mihi in lingua valido pede incedens cohibet dicere quamquam scientem, id est, propter pecuniam corrumpunt aliqui oracula. Bos in lingua, proverbium[53]): quia bos significat nummum, cui inscripta erat imago bovis. *Τὰν ἀρετὰν καὶ τὰν σοφίαν νικᾶντι χελῶναι.* Id est, nummi seu drachmae, quorum signum erat testudo, Schildkröt. Aeginetica drachma habuit hoc signum, et fuit gravior Atticâ[53a]). Acarus petiit a Iove, ut in Aegina formicae illae verterentur in homines, id est, ille, qui primus reperit venas metallicas, congregavit magnam multitudinem fossorum, qui laborant ut formicae.

Ego habui nummum, quem mihi donavit Ungarus, ego donavi Camerario, qui fuit cusus tempore Traiani, in quo fuit imago vaccae et vitula lactens. Fuit signum pacis, quod ille princeps esset custos pacis, concederet pasci, rem pecuariam defenderet et conservaret.

Vss. 817—820. O Cyrne, tamen quod est fatale, est inevitabile, et fatale non metuo pati. Venimus ad malum immutabile, quod perrumpere non possumus, quando maxime fatum mortis comprehendit utrumque.

Vss. 821 sq. Qui non honorant senescentes parentes, eorum regio parva est.] Honora patrem et matrem etc. Scriptores sententiarum sumunt congruentia Decalogo, si aliquid sani scribunt, quia Decalogus est fons omnium bonarum legum.

51) Ovid. ex Ponto epist. III, 7, 25. 26., ubi autem in Ed. Bipont. pro *peiora* legitur *maiora*.
52) Amici] sic scripsi (= Theogn. *φίλοι*); Ed. 1560. male: Inimici.
53) Conf. Erasmi Adag. chil. I. cent. VII. prov. 18.
53a) Conf. Wachsmuth: Hellen. Alterthumsk. Ed. 2. T. II. p. 55.

Incredibiles furores sunt multorum hominum, tantum in isto peccato: Omnes sumus ingrati parentibus: ergo moderemur nos.

Erat Franckfordiae bombardarius ante paucos annos, cuius erat excellens industria. Er war ein Büchsenmeister und ein guter Schütz. Dum certat factis novis bombardis, et voluit eas experiri, ipse nimium properat, infundit pulverem, dum adhuc calet bombarda, pulvis incensus inflammat istum, et proiicit eum in altum, ita ut lapsus moreretur. Omnia concurrerant, subitus pavor et fumus, et allisio ad terram, ita fuit exanimatus et mortuus. Omnes dicebant fuisse hominem egregium et dignum laude, sed hanc esse poenam peccati, eo quod male tractasset matrem.

Vs. 823. Non practices tyrannica regimina, non augeas, non efficias tyrannum spe lucri.] Qui practicant nova regimina, practicant suae utilitatis causa.

Vs. 824. Neque interficias tyrannum paciscens foedera, iusiurandum Dei.] Ut Cassius, Brutus, interfectores Iulii[54]), id est, facta conspiratione.

Vss. 825 sqq. Πῶς ἡμῖν[55]) etc.] Communis reprehensio luxus tristi tempore. Aliqui nihil afficiuntur temporibus.

Plinius habet exemplum: Romani in carcerem duxerunt civem, qui ex fenestra coronatus in forum prospexerat post cladem Cannensem, propterea quod in publico luctu videretur minus affici, quanto magis nos debemus affici communibus miseriis. Paulus[56]) dicit: Dolete cum dolentibus etc. Iam sunt collati exercitus, aut certe iam pugnatum est in Ungaria. Deus adiuvet, sunt utrinque magni exercitus. Exercitus Ferdinandi est 30 millium hominum, et Turcicus non est minor. Est querela de stultorum laetitia in publica calamitate. Toties est praeceptum, ut communem salutem precibus Deo commendemus. Orate pro regibus etc. Si est orandum: ergo necesse est affici. Oratio sine sensu aliquo doloris est frigida. Ein truncken Gebet ist nichts. Debet esse talis στοργὴ in natura hominum, ut afficiamur publicis miseriis, cogitemus etiam illa ad nos pertinere. Illi sunt valde mali, qui vicinorum calamitatibus non afficiuntur, quas vident in conspectu. Paulus[57]) iubet, ut simus φιλάδελφοι et φιλόστοργοι. Flete cum flentibus; ubi est mediocris natura, non plane barbarica, saeva, crudelis, ea afficitur aliquo sensu doloris in aliena calamitate. Etiam in his magnis calamitatibus homines non fiunt submissiores. Cyrus in ultima oratione dicit: Habui successus magnos, sed semper imperavi mihi, ne fierem insolens, et μὴ εὐφραίνεσθαι ἐκπεπταμένως[58]), id est, laetari evolando, das einer zu weit fleucht. Nimia laetitia est saepe causa magnae calamitatis. Ante gloriam humiliatio, ante ruinam exaltatio, dicit Salomon[59]). Item: Luxuriant animi rebus etc. Item: Tolluntur in altum etc.

Vs. 825. Quomodo audent ad tibicinis modos convivari.] Hispani cum adhuc essent hic, et vidissent choreas, dixerunt: Bone Deus, quales sunt isti homines, iam primum amiserunt suum Dominum et tamen nullam praebent significationem doloris, eunt ad publicas choreas, perinde ut rebus tranquillis.

Vs. 826. Limes videtur ex foro avulsus.] Das Land ist wüst worden.

Vss. 827—829. Quae nutrit fructibus ferentes purpureas coronas in conviviis flavis comis. Sed age (i. e. praebe significationem luctus), Scythae iam nominantur Tartari in latere septentrionali. Sarmatae non fuerunt Scythae.

Vs. 829. Finito, sedato ludos conviviorum.] κῶμος proprie ein Banket, in quo multum est ludorum et cantionum, et sumitur pro ipsis ludis et cantionibus. Paulus[60]) dicit: μὴ ἐν κώμοις, id est, non in commessationibus, als da man vor den unlust 20 Gülden rechnet.

Henricus Brunsuicensis duxit equitatum in Italiam, ibi Noribergae proiecerunt argentea pocula per fenestras, destruxerunt fornaces et fenestras, multi in bello perierunt, multi redierunt mendicantes. Nemesis sequitur insolentiam.

Dies debent nos admonere de historiis veteribus et recentibus. Hoc die 10. Novembris pridie Martini, facta est pugna ad Varnam[61]), in

54) Iulii Caesaris.

55) ἡμῖν] sic Theogn. Editt. antiquiores supra p. 5—8. commemoratae et Brunck., Gaisf.; Editt. Bekk., Bergk. ὑμῖν.

56) Conf. Rom. 12, 15.

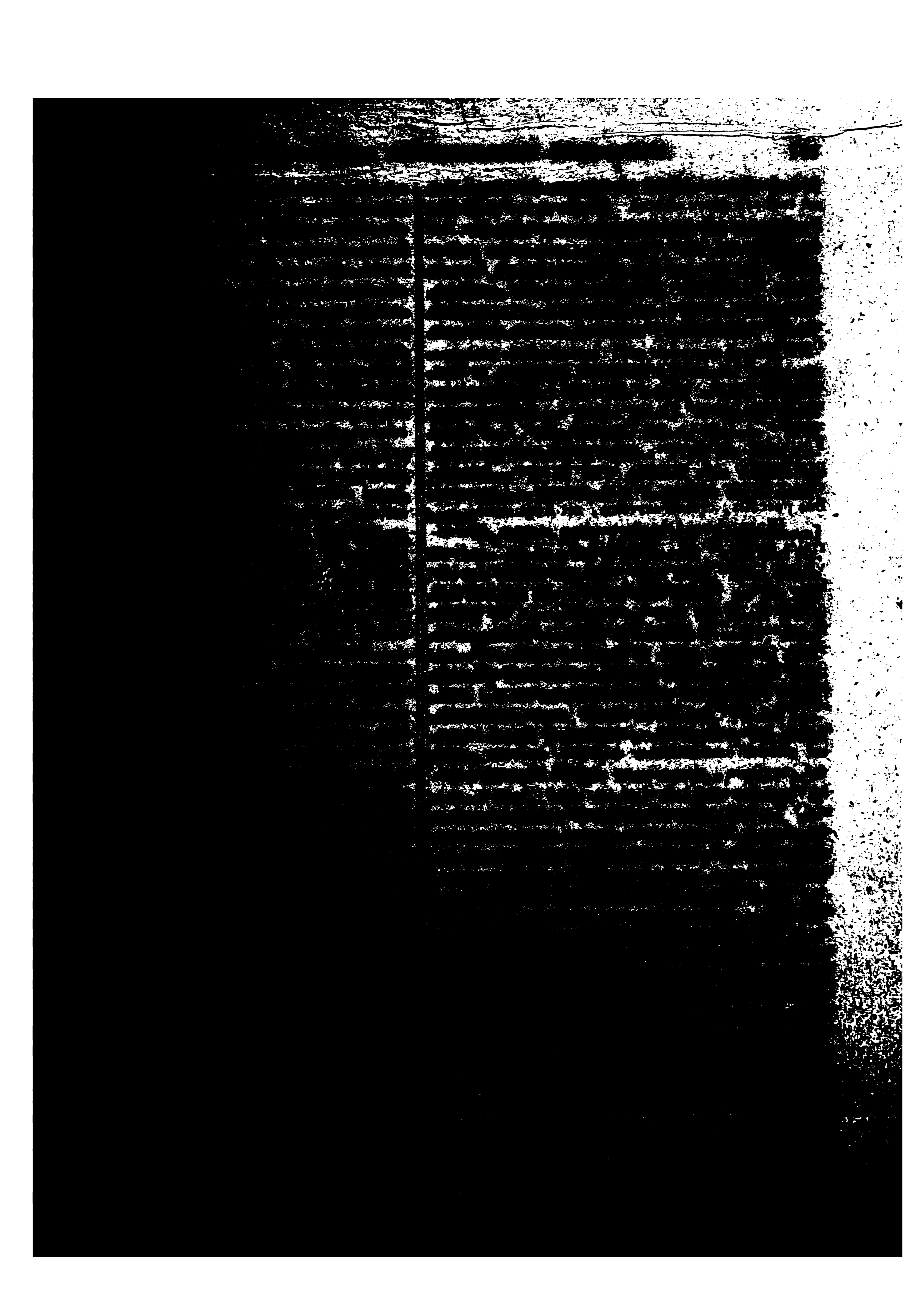
57) Rom. 12, 10.

58) Xenoph. Cyropaed. VIII, 7, 3. ed. Thieme.

59) Prov. 15, 33. 18, 12.

60) Rom. 13, 13.

61) Hanc pugnam enarravit v. Hammer in libro: Geschichte des Osmanischen Reiches Vol. I. p. 462 sqq.



sitzt, kan man leichtlich ubel setzen. Multo facilius est turbare quam sedare. Pindarus in Pythiis[64]): Facile est cuivis turbare civitatem, sed solius Dei est restituere in tranquillum: *τὴν πόλιν σεῖσαι ῥάδιον τυχόντι, ἀλλὰ καθίστασθαι ἐς ἥσυχον θεοῦ.* Es kan einer leichtlich ein unglück anrichten. Ergo simus modesti, circumspecti, *συνεσταλμένοι* et ardentes in precatione, contra seditiosos homines.

Vs. 847. Calcando invade populum seditiosum habentem varias cupiditates.] Multi opiniones falsas habent et spes inanes, *θερμαίνονται κοινοῖς*[65]) *ἔλπισι*, ut Pindarus dicit in Pythiis. Factiones, seditiones, vel consilia seditiosa sunt praeparatio ad ruinam imperiorum. Imperia exasperantur propter nostra peccata. Crescentibus peccatis, crescit servitus, ait Augustinus.

Hipparchus Athenis multas statuas Mercuriales fecit, id est, Wegscheiden, id est, indices viarum, sicut veteres dixerunt: Distat tot lapidibus, id est, So viel Meil weges. An der einen ist gestanden: *στεῖχε δίκαια φρονῶν.* An der andern ist gestanden: *μὴ φίλον ἐξαπάτα.* Id est, vade iusta cogitans, non decipias amicum, id est, Zeuch hin, lieber Freund, und dencke den Leuten nicht schaden zu thun. Recitatur in Platone.

Vss. 847 sq. Feri stimulo acuto et circumpone, indue ei iugum. *Δύςλοφον*] Quod iugum est malum ornamentum capitis, onerans caput vel cervicem, circumpone populo iugum, regas in virga ferrea.

Vs. 849. Non invenias populum amantem dominos.] Illa hyperbole tamen non est universalis, id est, plurimum est ubique seditiosorum ingeniorum.

Vss. 851 sqq. *Ζεὺς ἄνδρ'* etc.] Contra perfidiam.

Vss. 851 sq. Iupiter perdat virum, qui socium amicum garriens vult decipere.] Mit guten Worten teuscht man die Leute. Blandiendo decipiuntur homines, Plautus: Facis, quod facillimum est, amico iniuriam. Orate et videte, ne corpora vestra graventur crapula, id est, ne fiatis insolentes, negligentes, petulantes.

Vs. 853. Noram antea, sed melius nunc] Haud dubie dicit de dicto Alcaei. Alcaeus dixit: *φεῦγε* etc.

64) Conf. Pindar. Pyth. IV, 272. ed. Boeckh.

65) *κοινοῖς*] sic scripsi; Ed. 1560. *καίνοις*. Eiusmodi locum in Pythiis non inveni (conf. Nem. I, 32.).

Vs. 854. Nulla fides in levibus est.] Si benefacis talibus, perit beneficium. Plautus: Bonis quod bene fit, id demum et gratum et grave est. Grave, id est, honestum. Gratum, id est, bewandt. Illi vicissim referunt gratiam.

Vss. 855 sq. Saepe civitas per gubernatorum malitiam velut navis inclinata praeter littus currit.] Quando Deus vult punire peccata, dat gubernatores temerarios. Propter peccata populi multi principes, id est, mutationes multae gubernatorum, respublicae evertuntur propter peccata superiorum et inferiorum.

Vss. 857 sqq. *Τῶν δὲ φίλων* etc.] Homines expetunt florentium amicitias sua causa, quia quaerunt praesidia, non colunt amicitias virtutis causa.

Vss. 857—860. Si quis amicorum videt me aliquid periculosum vel atrox habentem, collum avertens ne quidem vult inspicere. Si aliquid fit mihi boni, ut sunt vices fortunae, quae saepe fiunt homini, (Multa dies multusque labor mutabilis aevi[66]) etc.), habeo multas salutationes.

Vs. 861. Amici deserunt me.] Iam mutat eam sententiam, translata oratione in personam mulieris meretricis.

Vs. 862. Hominum clarorum,] qui ostendunt se fore mihi benevolos.

Vss. 862—864. Sed ego ultro exeo vespere et mane redeo ego amatrix, quando est cantus gallorum excitatorum.] Sunt tria tempora cantus gallorum: Clarissimus est matutinus cantus, circiter tertiam aut quartam. Virgilius:

Excubitorque diem cantu praedixerat ales[67]).

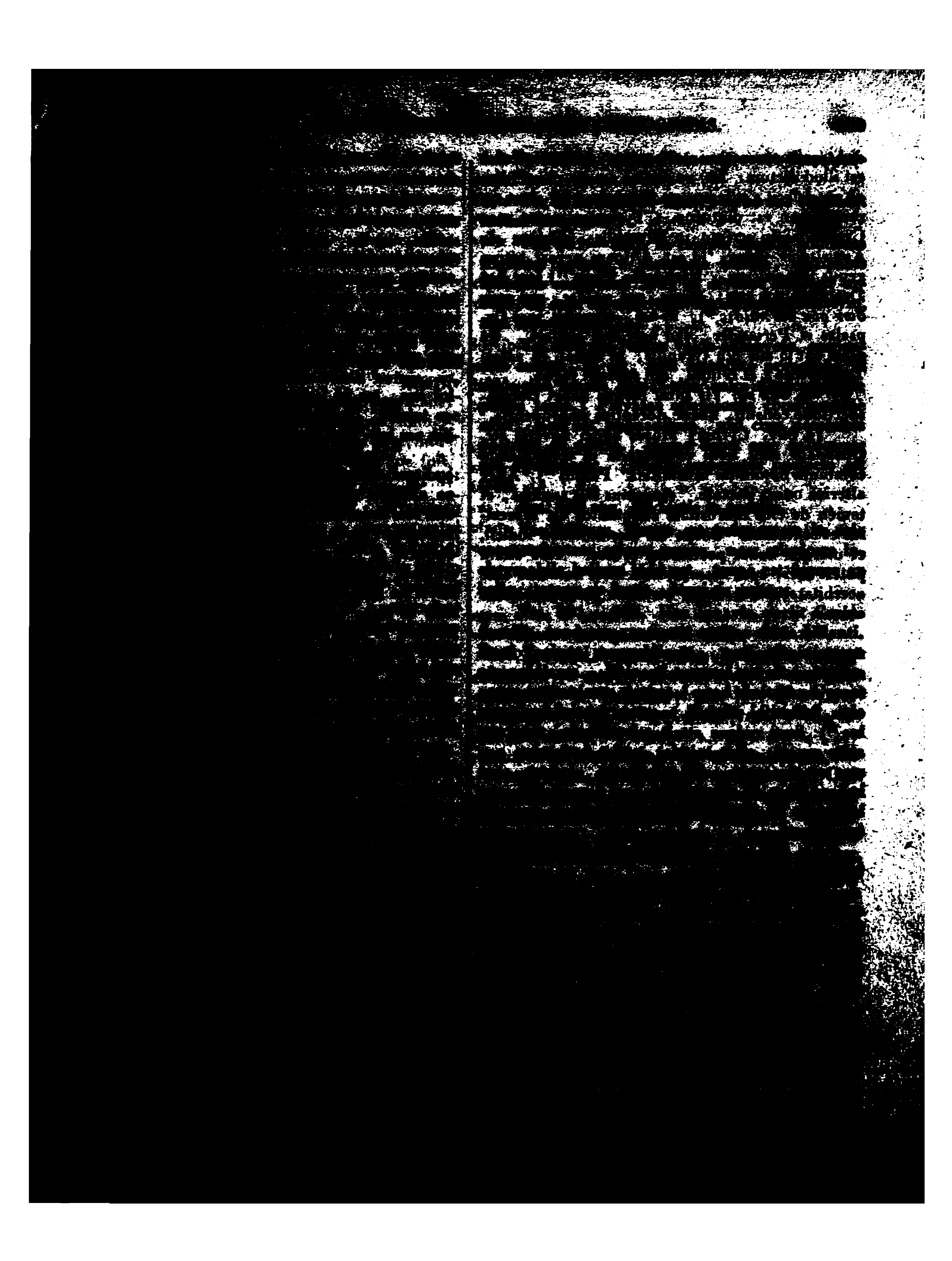
Vss. 865 sqq. *Πολλοῖς*] Alia querela de fortuna.

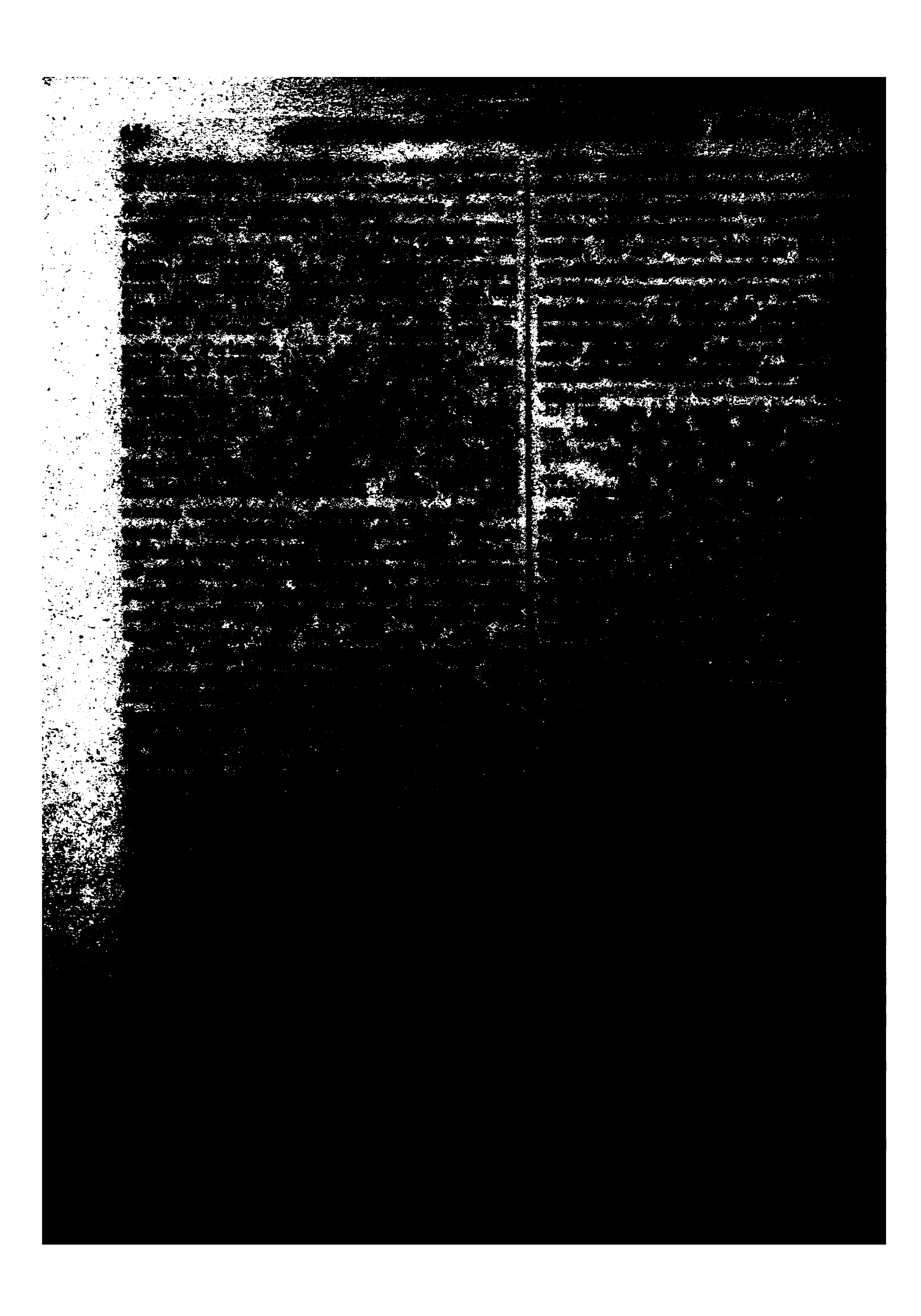
Vss. 865—868. Multis inutilibus dedit Deus divitias bonas, quae neque ipsae bonae sunt, cum sint nullius usus. Magna autem gloria virtutis non perit. Bellator vir servat terram et civitatem.

Vss. 869—871. Coelum irruat in me, si non feram opem hominibus.] Parsimonia et liberalitas pertinent ad septimum praeceptum. Aristophanes in Pluto: Laetor parsimonia ut be-

66) Multa — aevi.] haec sunt verba Virgilii Aen. XI, 425., ubi autem non *multusque*, sed *variusque* s. (in Ed. Wagner.) *variique* legitur.

67) Hunc versum in Virgilii Opp. non inveni.





Cito deficiunt vires in aerumnis; (Vs. 914.) aut hilariter faciens paucos labores.

Gorgias interrogatus, qui pervenisset ad tantam aetatem scilicet annorum 104, respondit: Nihil faciens alterius causa. Non est humana vox, si nihil nisi sua causa facit, Hat nur ein gut leben gehabt; quia nos sumus nati Deo, patriae, communi societati. Dilectio quaerit non quae sua sunt. Imo etiamsi dici potest hoc, tamen non fit. Imo illi ipsi sunt saepe mancipia et servi turpissimi voluptatum et hominum turpissimorum, meretricum et aliorum nihili hominum.

Vss. 915 — 919. Vidi, qui nunquam dabat cibum liberalem ventri, et priusquam accumulabat, quantum volebat, descendit, id est, mortuus est; pecunias vero accepit, quicunque fuit, ignotus aliquis, ut laboraverit inutiliter, et ut non daret, cui vellet,] id est, non relinqueret haereditatem, cui vellet.

Vss. 921 sq. Dissipavit pecuniam et dixit: Discedo inferne, inferius subeo sepulchrum. ὑπάγειν, einkeren. Oblectans animum mendicat apud omnes.

Vss. 923 — 928. Hoc est optimum de pecuniis sumptus ponere et habere considerationem, id est, considerandum est, ubi parcas, et ubi facias sumptus. Si servaveris modum, non tu egens praebueris alteri molestiam, neque mendicans accerses tibi servitutem, (Mendici fiunt obligati illis, a quibus accipiunt.) neque cum senectus veniat, effugerint. Ut nunc est, optimum habere pecuniam.

Vss. 929 sqq. Ἐ[78]) μὲν γὰρ] Multi sunt amici divitiarum etc. In pretio pretium nunc est etc.

Vss. 931 sq. Ne quidem mortuum deflet aliquis, si non videt haereditatem reliquam.

Vss. 933 sq. Παύροις] De coniunctione vel de copulatione pulchritudinis et virtutis.

Gratior est pulchro veniens e corpore virtus [79]).

Bonus habitus corporis, bonum temperamentum, forma, sunt dona Dei. Bona temperamenta magis possunt sustinere labores.

78) Ἐ] sic Ed. 1560. et Theogn. Editt. antiquiores supra p. 5 — 8. allatae, atque Editt. Brunck., Gaisf.; Editt. Bekk., Bergk. Ἦν.

79) Sic hic versus Virgilii Aen. V, 344. in Ed. 1560. et in Senecae epist. 66. legitur; in Ed. Wagner. autem sic: Gratior et pulcro veniens in corpore virtus.

Vs. 935. Omnes honorant praeditum virtute et praestanti corpore.] Est magnum ornamentum. Granfelus[80]) fere tota facie eminebat supra imperatorem, et addebat imperatori aliquid terroris, cum adstaret ipsi etc. Coaetanei cedunt locum.

Vss. 939 sqq. Οὐ δύναμαι] Sequitur praeceptum de mediocritate. Τὸ παρὸν στέργειν εὐτίθεσθαι δεῖ. Id est, sufficit sua diei afflictio.

Vss. 939 sq. Non possum canere suaviter ut luscinia, ivi priore nocte ad convivalem cantionem. Epicharmus: Δεῖ σιγᾶν, ὅταν παρέωσι κάῤῥονες. Id est, oportet tacere, ubi adsunt potiores.

Vss. 941 — 944. Neque utar excusatione, quod tibicinem non habeam; quia ipsi concinuerunt ad tibiam. Sed socius mihi deest, id est, ich bin nicht lustig, ich hab meinen Gesellen nicht, id est, non ignarus artis prope tibicinem canam stans ad dextram, dicens precationem Diis, id est, canam mediocriter.

XLVII.

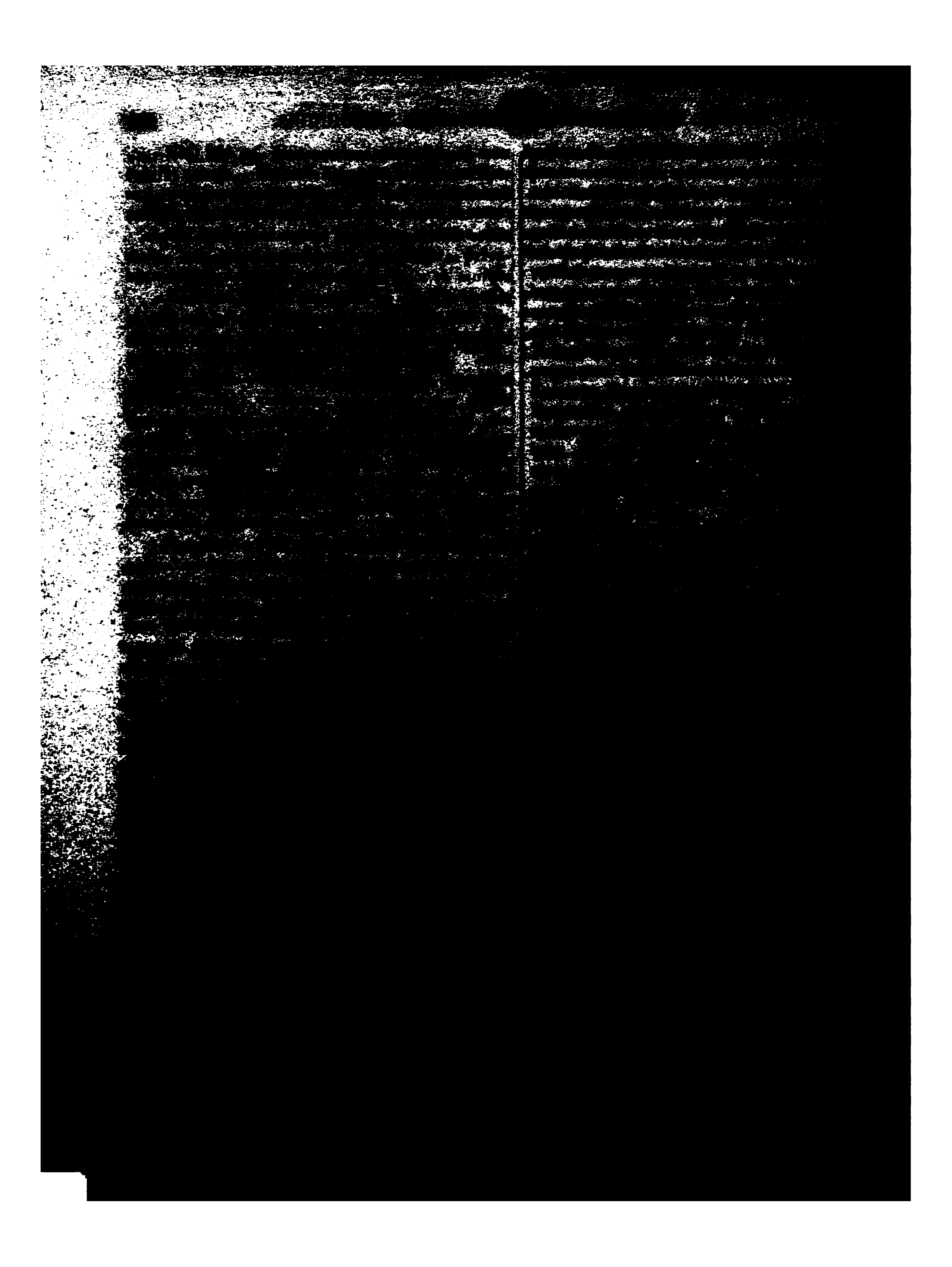
Vss. 945 sq. Vado secundum regulam, rectam viam in neutram partem inclinans.] Id est, vivo iuste, non inclino ad factiones.

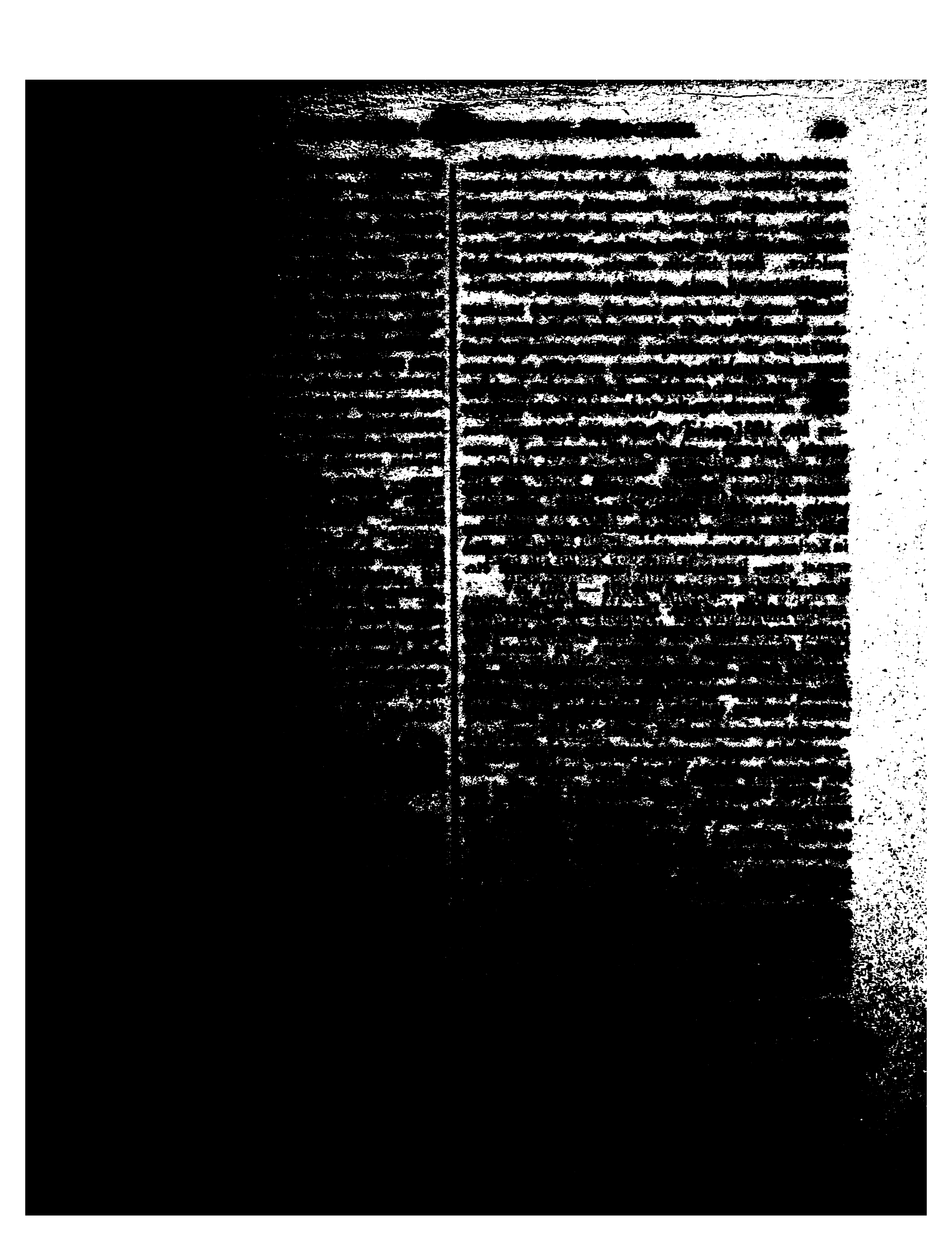
Vss. 946 — 948. Oportet me integra omnia considerare. Ornabo patriam divitem, non convertens me ad populum, non sum vociferator plebeius, popularis, tribunitius, neque obtemperans tyrannis. Utrumque est perniciosum, tyrannus vivus et tyrannus vulgi et multitudinis.

Vss. 949 sqq. Νεβρὸν] Id est, aliqui conantur magna, et non perficiunt, ut qui movent non movenda in republica. Sallustius: Extremae dementiae est, cum nihil perficias, tantum tibi odium accersere, id est, respublicas movere et nihil posse perficere. Illa est πολυπραγμοσύνη humana, ut in Cassio, Bruto etc. Sunt aenigmata.

Vss. 949 sq. Hinnulus sub cervo sicut leo robore confidens, pedibus comprehendens, non bibi,] id est, non perfeci conatum. Dux Fridericus saepe dicebat, Maximilianum dixisse: Facile est alienum regnum capere, sed retinere est difficile. Maximilianus saepe occupavit Italiam, sed nunquam retinuit.

80) Nicolaus Perenottus Granvellanus ad summum in aula Caesaris Caroli V. ministerium evectus.





carent. (Vs. 1026.) Bonorum semper sunt actiones rectiores.

Vss. 1027 sq. Facilior actio inter homines malitiae. Intelligitur de malo culpae, id est, virtus est difficilior quam vitium. Difficilia, quae pulchra. Boni difficilis effectio, structio. Multi impelluntur ad mala consilia propter adversitates etc.

Vss. 1029 sq. O anime, sis fortis in adversis, passus intolerabilia, id est, quamquam es passus intolerabilia, tamen sis constans. Levius cor est mobilius, instabilius.] Sit modus in doloribus. Praeceptum de moderanda impatientia.

Vss. 1031 sq. Tu in negotiis impossibilibus augens dolorem, ne oderis quemquam, neque molestus sis amicis.] Rerum irrecuperabilium summa felicitas oblivio, inquit Seneca. Est sententia patris Maximiliani Friderici III. Plautus: Bonus animus in re mala dimidium est mali. Nos in Ecclesia habemus meliora dicta. Ut: Pax Dei regnet etc. Item: Humiliamini sub potenti etc. Item: Semper invocate etc.

Vss. 1033—1035. Deorum fatalia dona non facile homo potest effugere, neque in fundum paludis, id est, neque morietur.

Vs. 1037. Difficillimum est decipere bonum virum, scilicet quia tempus profert veritatem, veritas tandem patefit. *χαλεπώτατον* significat modum, non poenam.

Novi et antea et iam melius scio, quod in levibus nulla sit fides[88]).

Vss. 1039 sq. Stulti homines, qui non bibunt vinum veniente astro, Orione oriente, et canicula oriente,] id est, tempore aestus. Loquitur hic de ortu cosmico, quando canicula oritur cum sole. *Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον ἐπιτέλλεται*, id est, astrum iam oritur, semper intellexi de vespertino tempore, id est, sive iam sol descendit, *ἐπιτέλλεται*, sive stellae oriuntur, id est, tribuamus hoc tempus hilariori convivio, etc.

Fuit Lipsiae monachus Franciscanus Fleck, cuius narrantur multi ioci, multa etiam graviter dicta, imo est iste, cui cum in manus venissent propositiones Martini Lutheri primum de indulgentiis editae, cum esset in exilio non procul a Bitterfeld, quia non volebat amplius celebrare missas, cum aliquoties eas legisset, dixit: O jr Münche, er ist komen, ders euch thun wird. Ille venit, qui destruet monachos. Ille monachus, cum reformaretur monasterium Franciscanorum, fuit quoque Lipsiae, dixit ad populum: Ego scio tamen vos velle scire, quid hic agant nostri principes, et quid velit illa reformatio, dicam. Ante reformationem bibebamus bonum vinum et bonam cerevisiam ex cantharis et urceis, nunc bibemus tantum ex urceis, et erit bonum. Antea comedebamus carnem assatam foris et intus, nunc comedemus non intus, sed foris, et est etiam bonum, et aliquanto melius. Antea lavabamus in balneis nostris in monasterio, et est etiam bonum. Antea studebant aliqui, ut possent esse utiles vitae et Ecclesiis, concionabantur, et erat bonum. Nunc habemus mandatum, ut nihil discamus, et hoc non est bonum. Taxavit ita hypocrisin eorum, qui fingunt nugacissima opera vel ceremonicolas, et omittunt necessaria studia etc. Hoc pertinet ad illam sententiam Oseae[89]): Magis volo scientiam Dei quam holocausta etc. Fuit pulchra reprehensio hypocriseos et neglectionis rerum necessariarum, ut studiorum doctrinae etc.

XLVIII.

Vss. 1041 sqq. Ironica reprehensio eorum, qui non afficiuntur communibus calamitatibus, ut latro damnatus in cruce, risus Sardonius impii latronis pendentis in cruce.

Vss. 1043—1046. Custodia urbis erit curae custodibus. *Ἀστυφέλης*, inexpugnabilis urbs ab *ἀ* et *στυφελίζω* concutio, quasso[90]), quasi quod concuti et expugnari non potest, non ab *ἄστυ*; inconcussa. Certe si quis horum involutus dormit, nostram cantilenam accipiet celeriter. Es sein nur stucklein.

Vss. 1047 sq. Nunc delectemur pulchra canentes, dicentes: Non afficiamur cura rerum venturarum.

Vss. 1049—1054. Tibi tanquam charo filio suggeram bona, tu in animo pone, tanquam properans, id est, subitos impetus rege, non expleas subitos impetus, non ruant manus et pedes,

88) Novi — fides.] Verba graeca sic in lat. translata vide supra p. 44, nota 84. Novi = ᾔδειν, quam lectionem Ed. Gaisf. exhibet.

89) Hos. 6, 6.

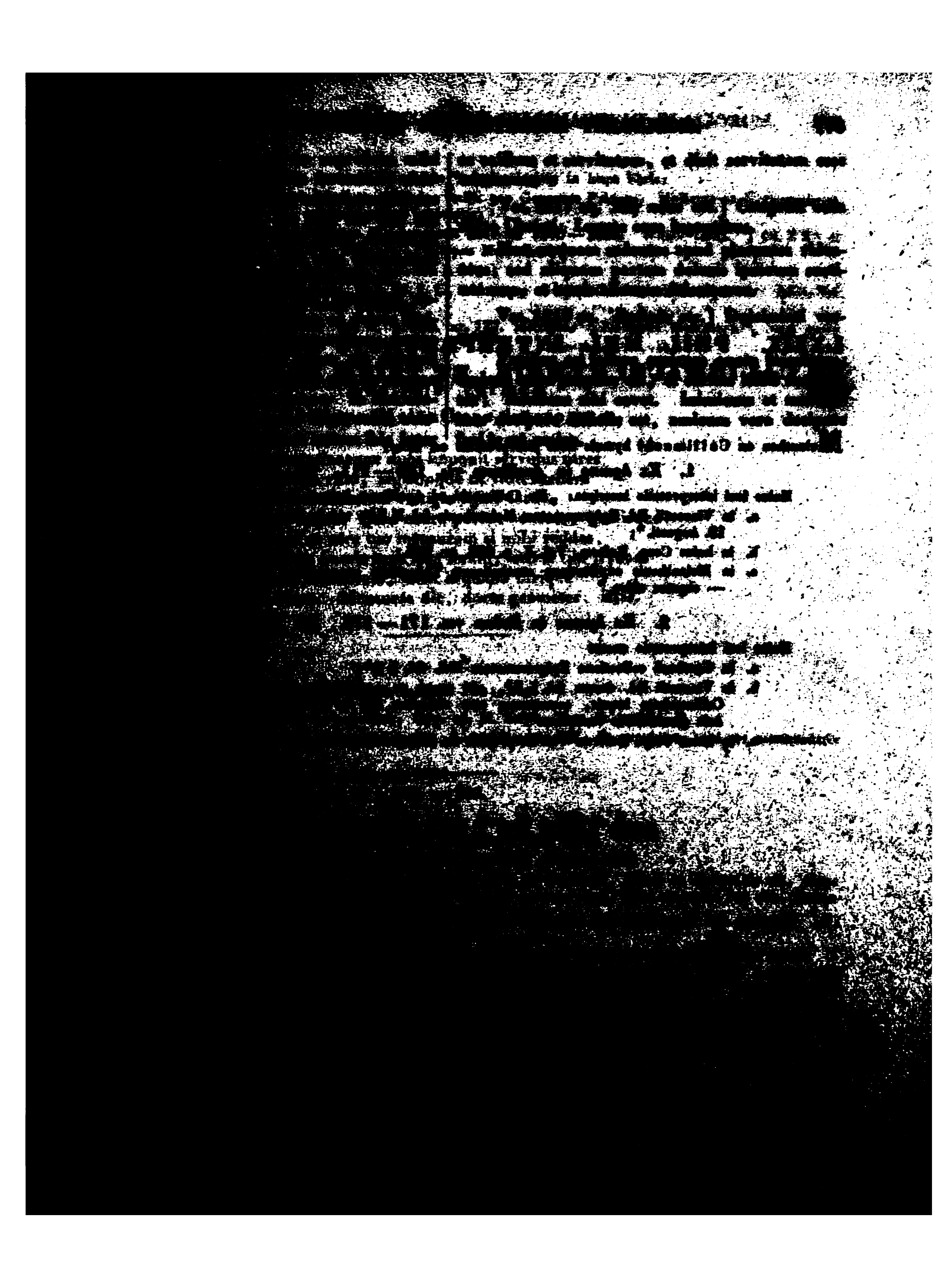
90) quasso] Ed. 1560. male: quaesso.

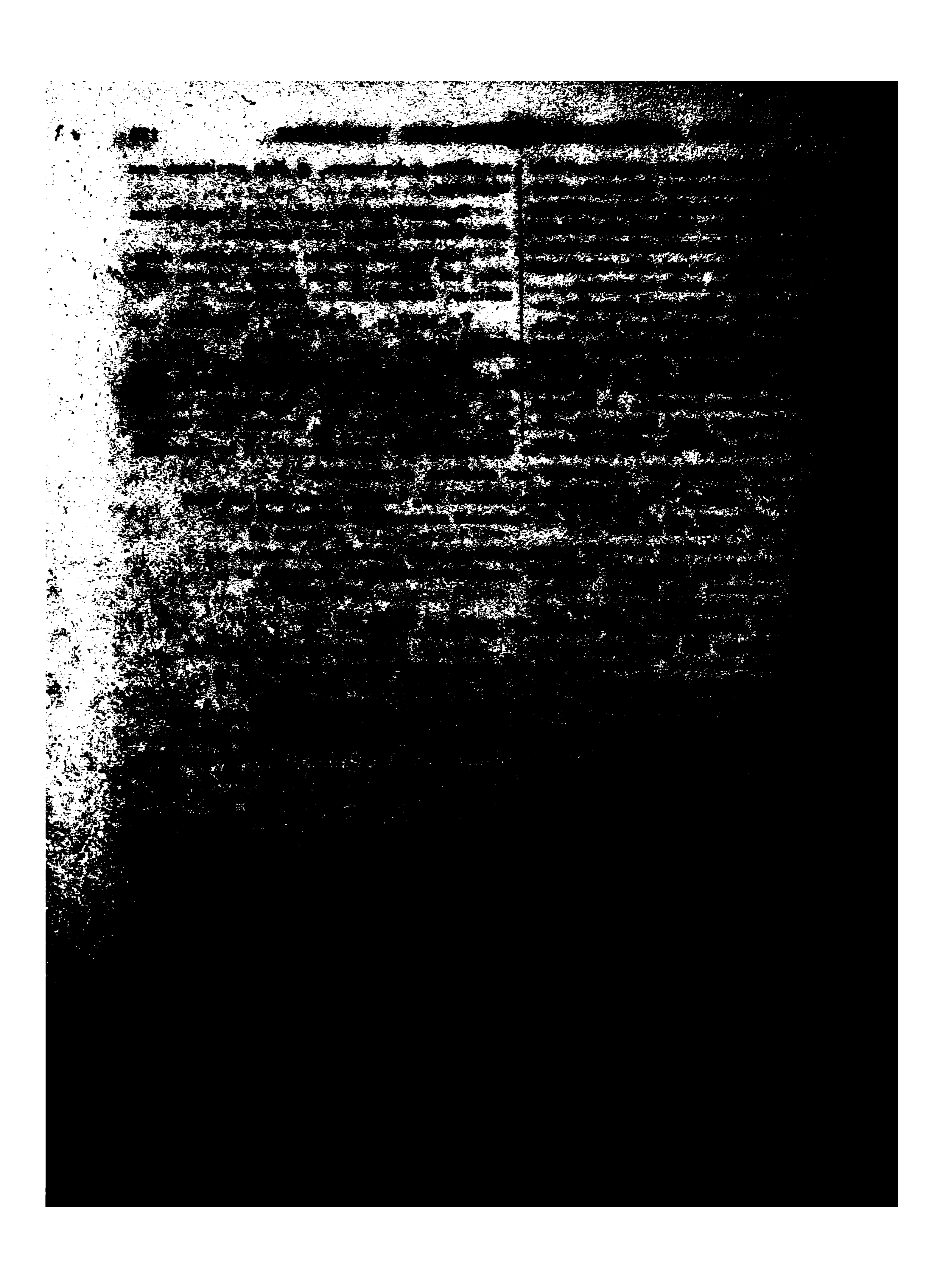
[illegible] divi[illegible] [illegible] nihil debeatur aliis, sed ut congruant [illegible] accepti [illegible]

Vs. 1126—1129. Μή με [illegible] me- [illegible] scilicet talis, qualis Ulyss[illegible] [illegible] scilicet [illegible] est [illegible] Ego [illegible] Ulysses [illegible] lis vexat[illegible] obli- [illegible] pe[illegible] cornua sumit*). [illegible]

[illegible] animi morbus.

Vs. 113[illegible] [illegible] rum, [illegible] religiones [illegible] ramus [illegible] rigor. [illegible] attigisse, quando [illegible] derit, [illegible] [illegible] patre[illegible] lius. Congruunt [illegible] [illegible] et Fidor [illegible]





[illegible]

Melanchthone interprete [illegible]

[illegible]

[illegible] de republica, qui est commendata [illegible]

[illegible]



LXXX. PHIL. MEL. INTERPRETATIO DUORUM FRAGMENTORUM SIMONIDIS CEI ET BACCHYLIDIS.

Ab *elegicis* poetis graecis ad *melicos* transgredimur, quorum tres h. l. afferendi sunt: 1. **Simonides Ceus**, 2. **Pindarus**, 3. **Bacchylides**. Primi enim et tertii fragmentum, secundi autem carmina integra Melanthon interpretatus est.

Simonidis Cei duo epigrammata in Lycurgi contra Leocratem oratione c. 23. Ed. Blume (auctoris nomine omisso) laudantur:

> *Ὦ ξεῖν᾽, ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε*
> *κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.*

et quod proxime sequitur:

> *Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι*
> *χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν.*

Illud enim epigramma a Cicerone Dispp. Tusc. I, 42, 101. Simonidi diserte tribuitur *), hoc alterum autem eidem a Schneidewinio vindicatur testimonio Aristidis *περὶ παραφθέγματος* III. p. 646. **). Utriusque quidem epigrammatis versio latina in Melanthonis interpretatione huius orationis Lycurgi (in huius Corp. Reform. Vol. XVII. p. 967.), in Vincentii collect. Epigramm. Mel. fol. P 2^b—3^a et in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 669 sq. nr. 388. legitur, at interpretatio prioris proprie non ipsius Melanthonis est, sed Ciceronis, quae in Dispp. Tusc. l. l. exstat. Melanthonis interpretationem ipsam hic omittimus, et lectores ad illum locum Vol. XVII. delegamus.

His adiungimus **Bacchylidis** ***) lyrici versiculos, quos Melanthon latine redditos primum schedae academicae ad studiosos a. 1540. adnexuit, quae invenitur in Scriptis publicis Academiae Witebergensis annorum 1540—1553. Witeb. 1553. †) fol. F 6^b et ibid. 1560. †) fol. E 4^a (recusa in huius Corp. Reform. Vol. III. p. 1110.), deinde epistolae ad I. Rungium m. Oct. 1555. scriptae inseruit (vide Corp. Ref. Vol. VIII. p. 588.). Praeterea horum versuum interpretatio invenitur in Grathusii collect. Epigrammatum Melanthonis fol. L 2^a et in Vincentii Ed. eorum fol. K 4^b, apud utrumque sic inscripta: De pudicitia, ex Bacchylide.

Bacchylidis fragmentum
Philippo Melanthone interprete.

Ut, cum de statua facies formosa remota est,
Non decus in reliquo corpore truncus habet:
Sic reliqui mores spreti sine honore ††) iacebunt,
Ni sint ornati laude pudicitiae.

---

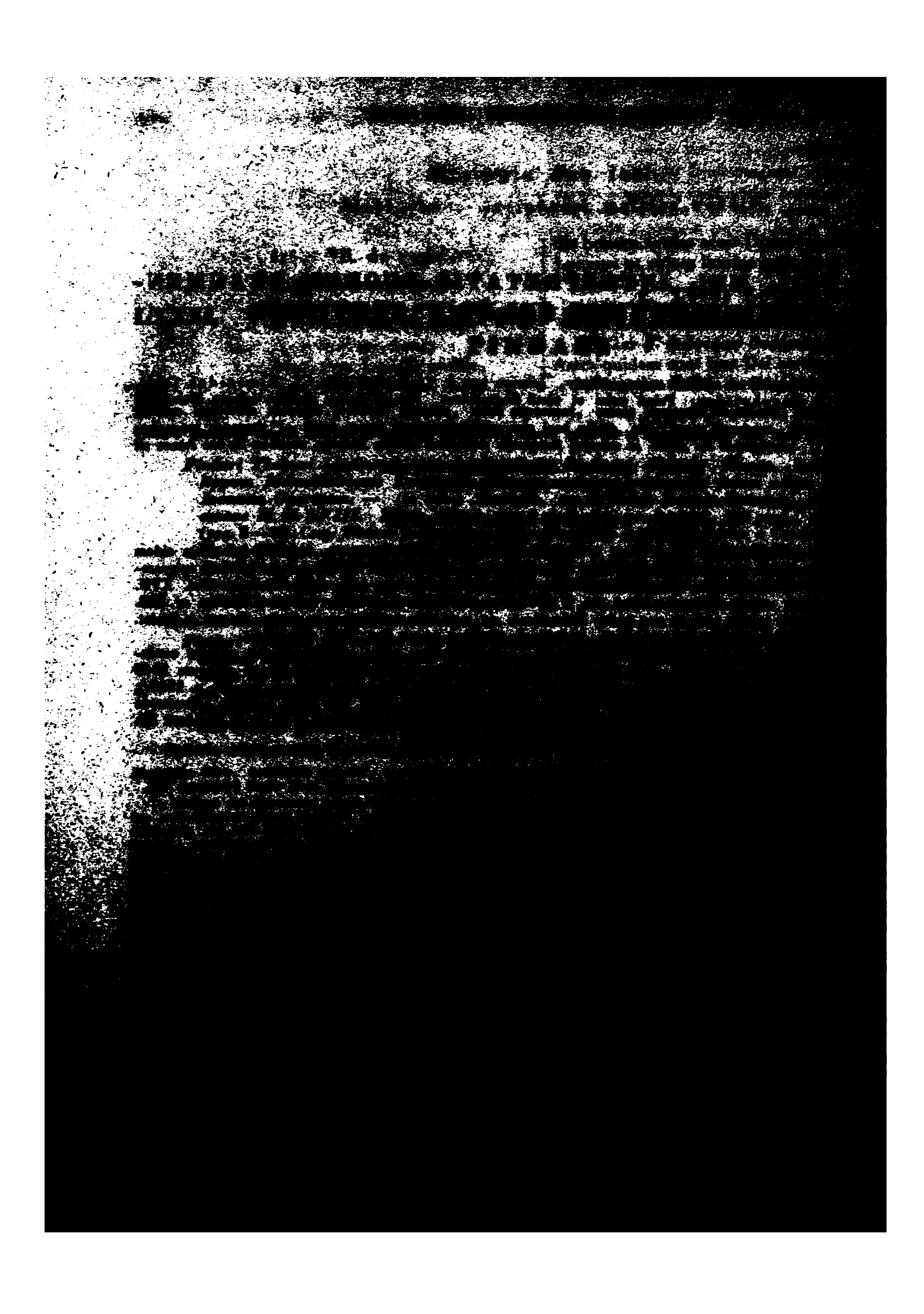
*) Conf. Simonidis Cei carminum reliquiae. Edidit F. G. Schneidewin. Brunsvigae 1835. 8. p. 147. nr. CLI.

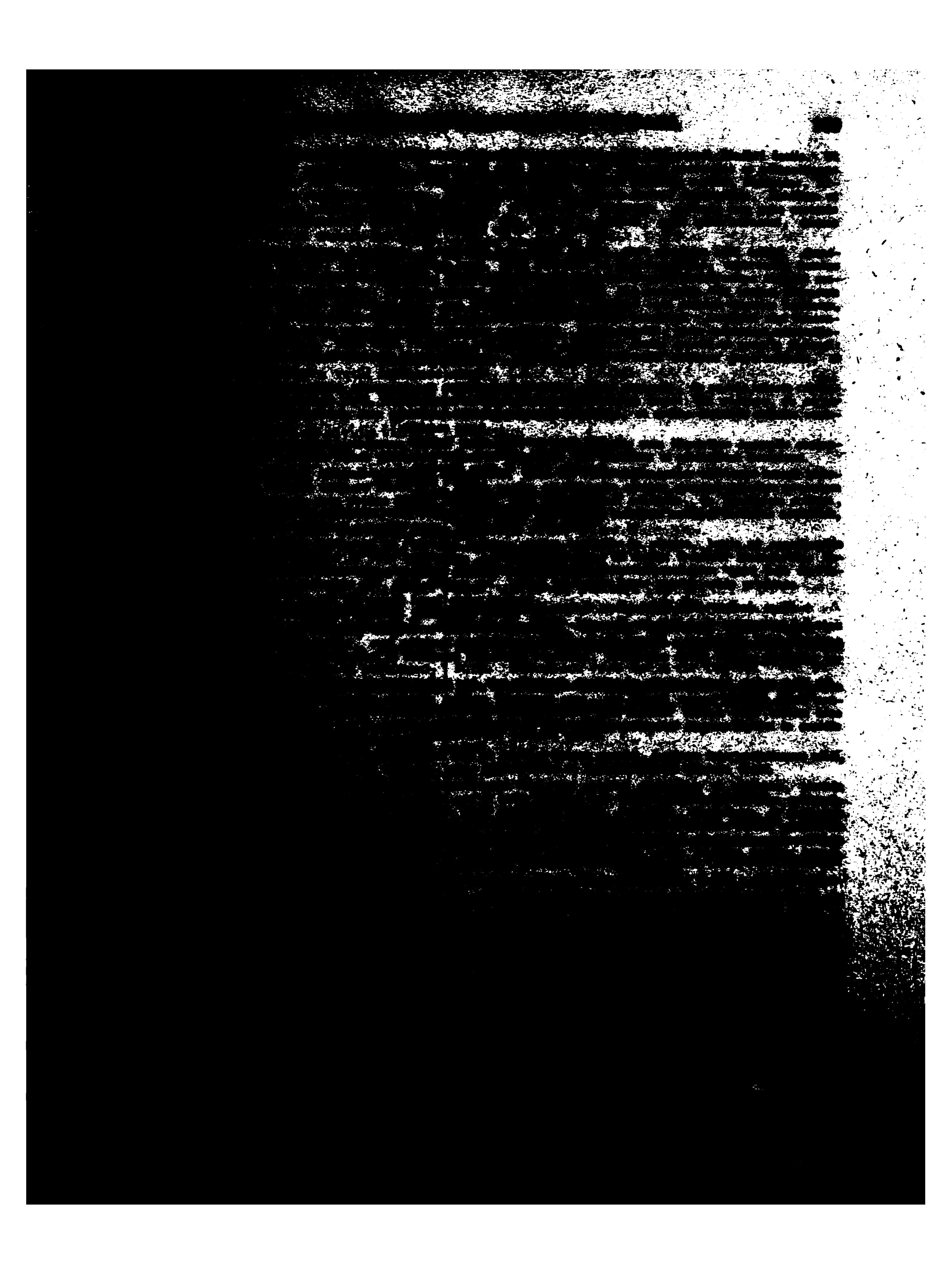
**) In libro modo laudato p. 145. nr. CXLIX.

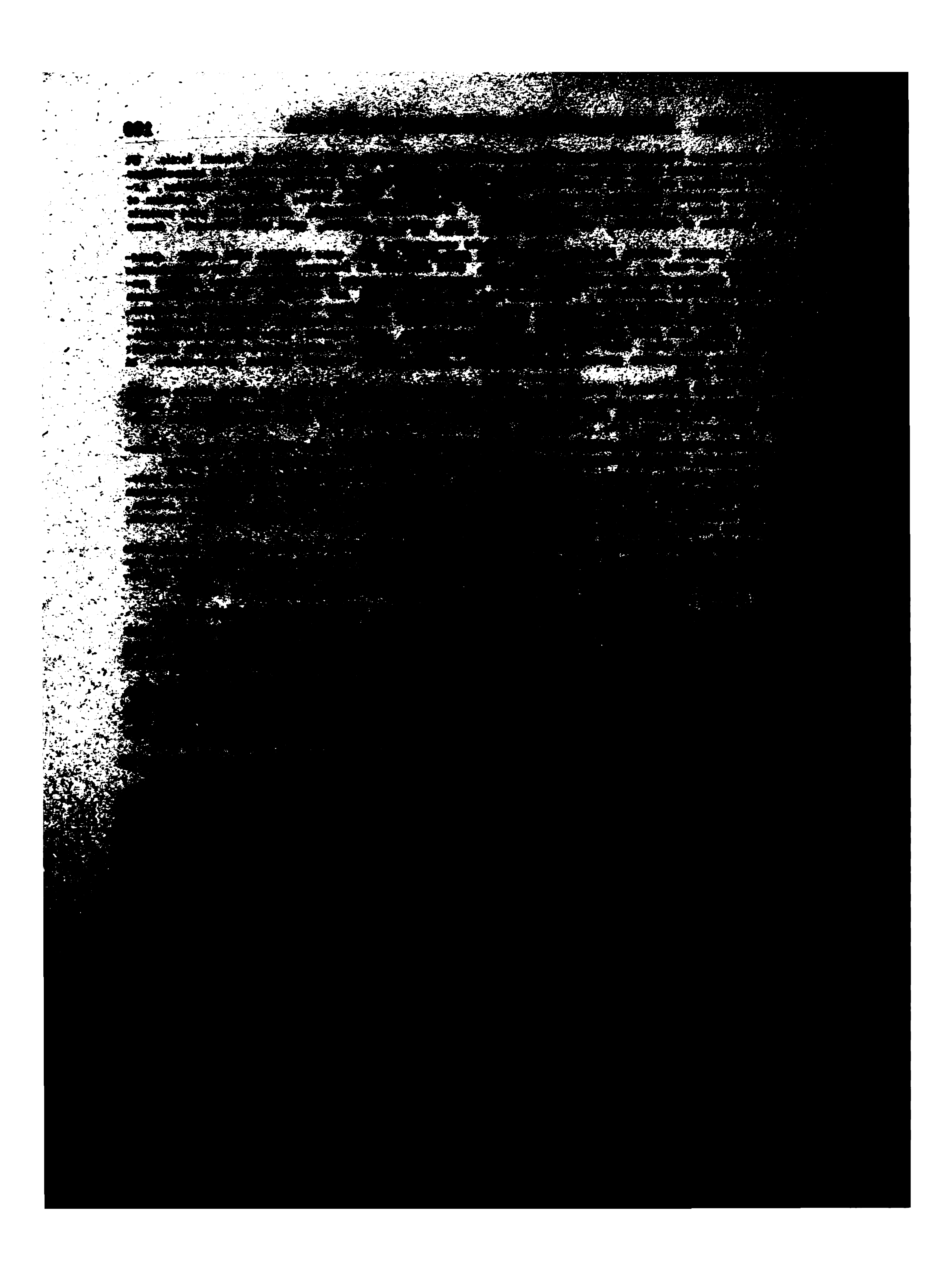
***) In Bacchylidis fragmentis, quae in libro: Poetae lyrici graeci. Edidit Th. Bergk. Lips. 1843. p. 820—834. leguntur, versus cum interpretatione Mel. congruentes non reperimus.

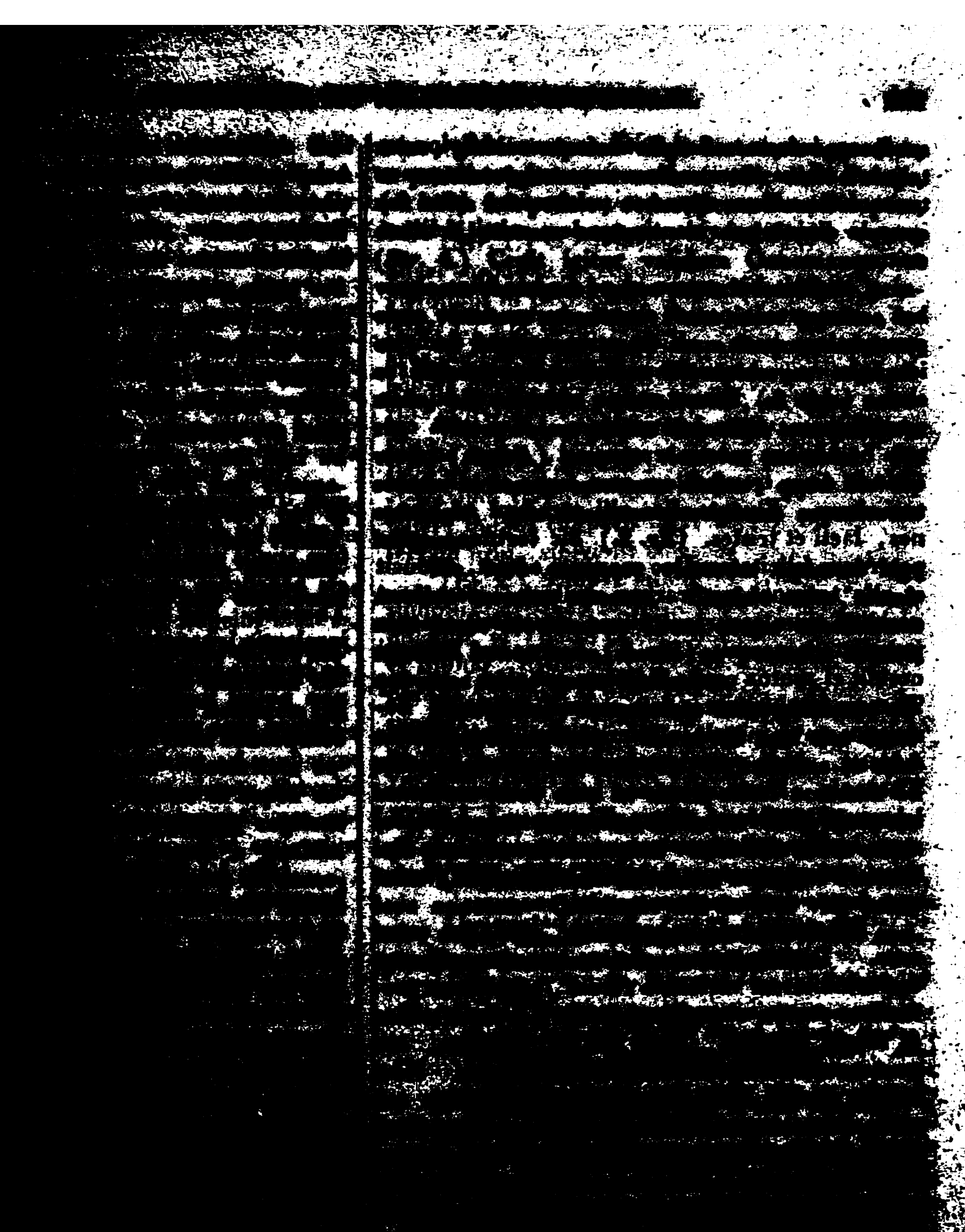
†) Utriusque editionis horum Scriptorum publicorum indicem vide supra p. 181 sq. in notis **) et ***).

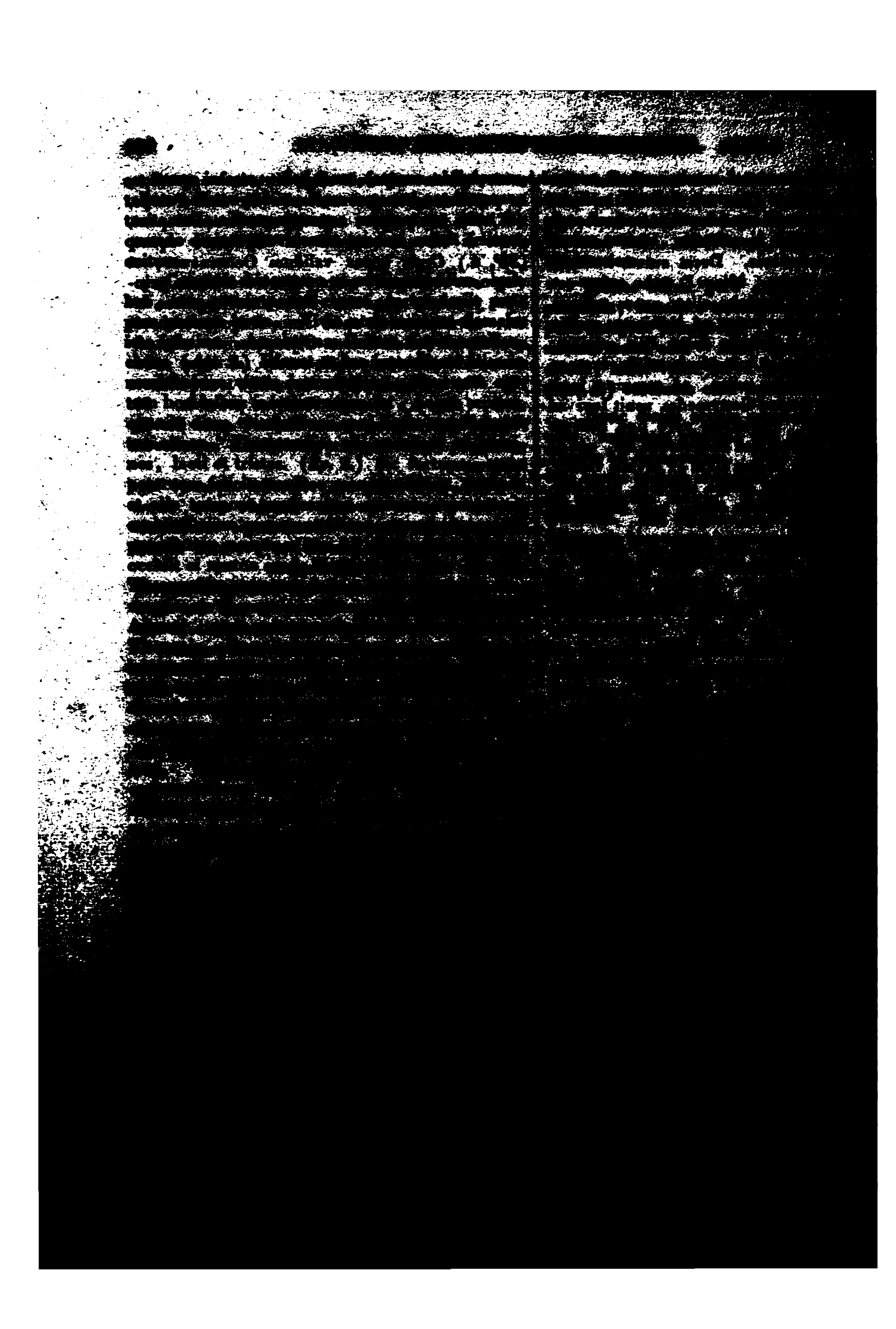
††) sine honore] sic Corp. Reform. VIII. l. l., Grathus., Vincent.; Scripta publ. et Corp. Ref. III. l. l.; et sine honore.

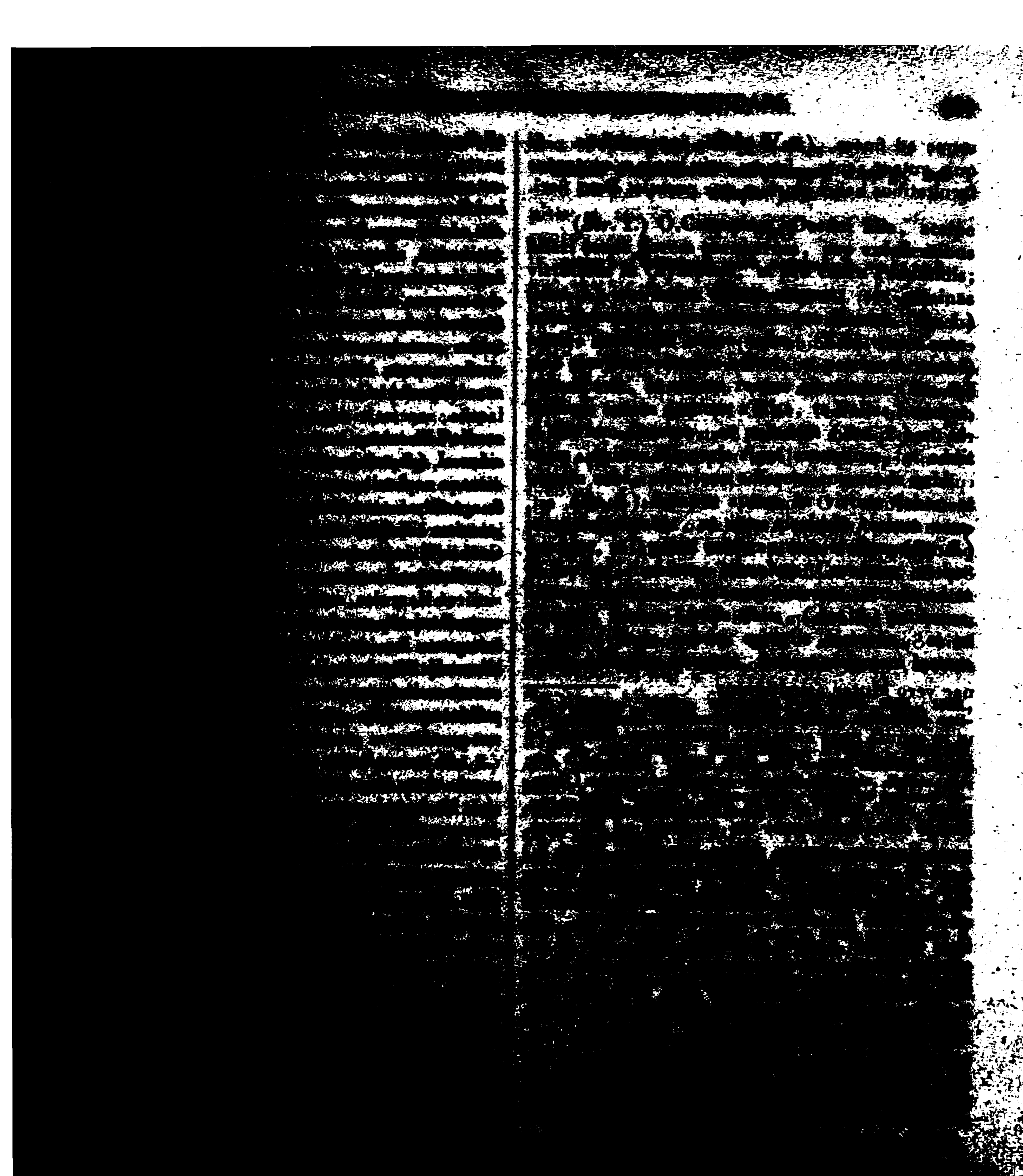


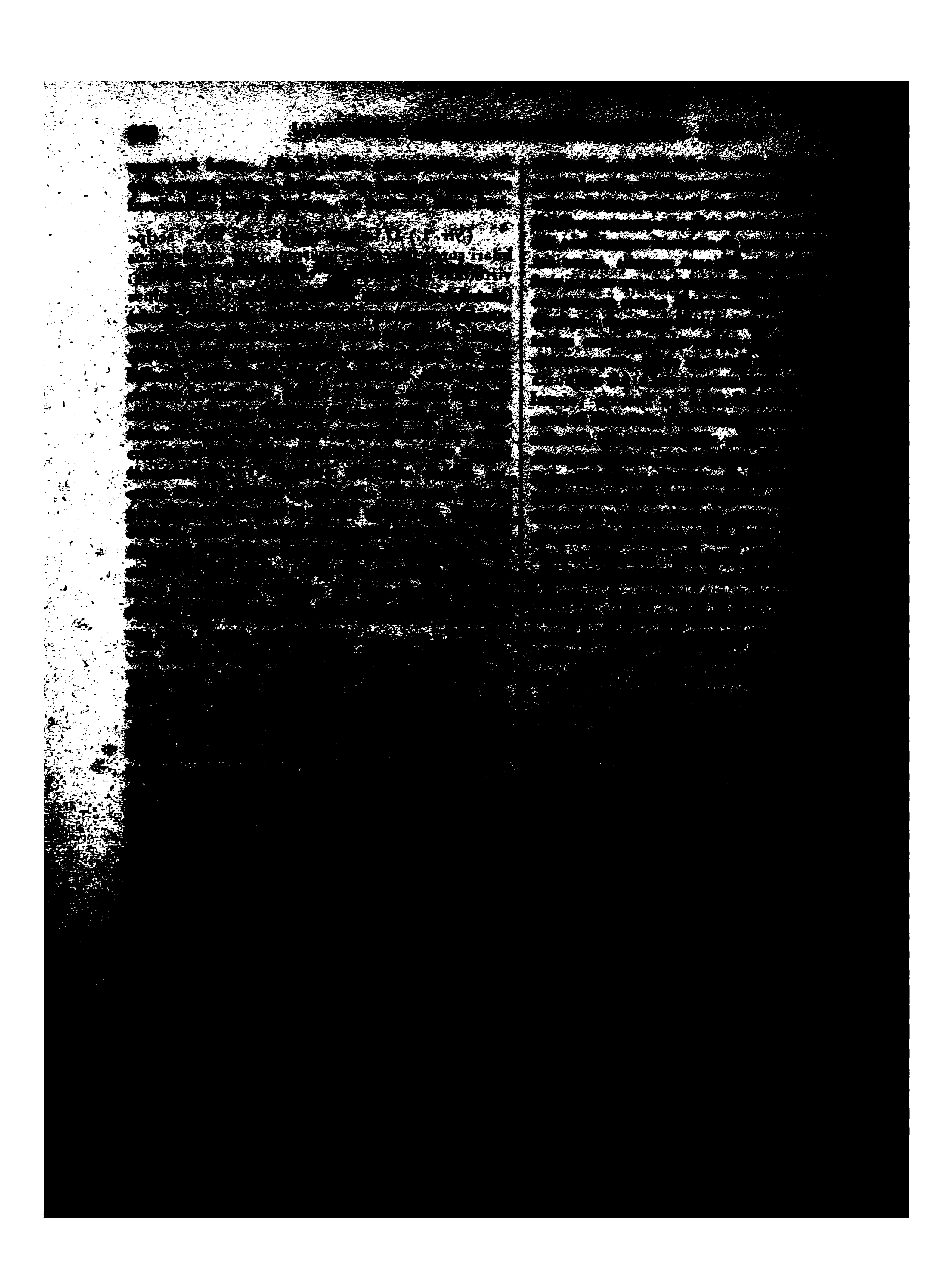


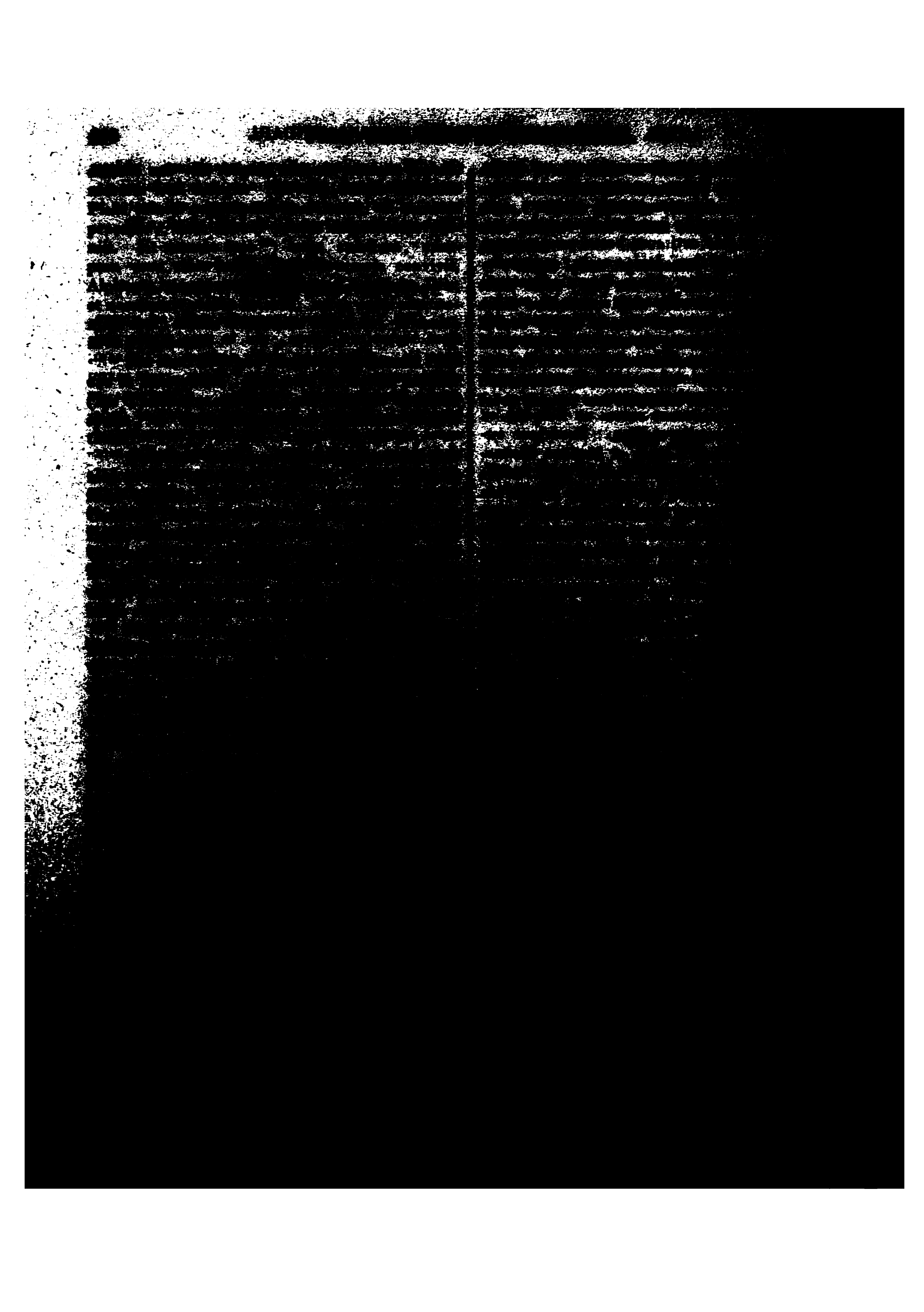


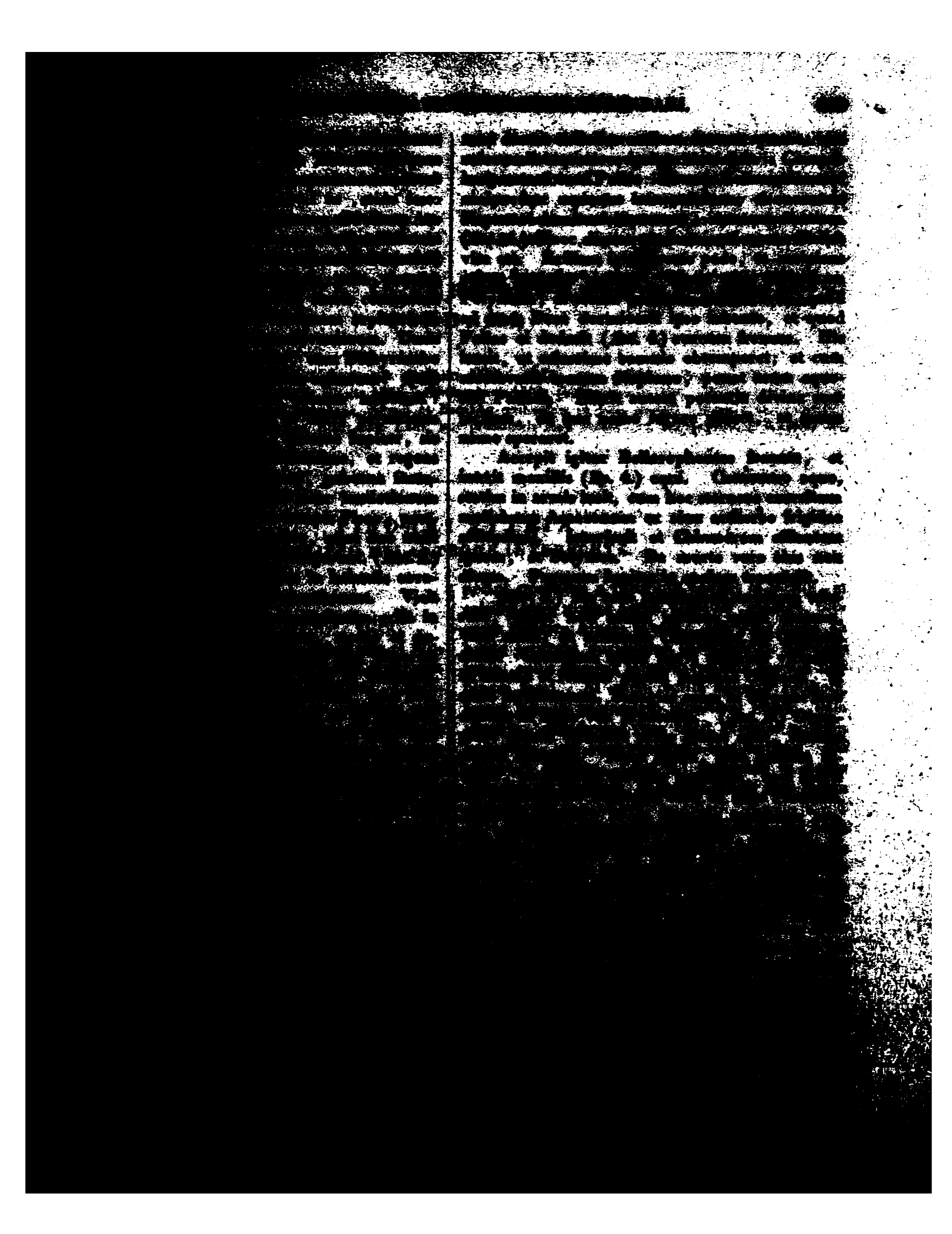


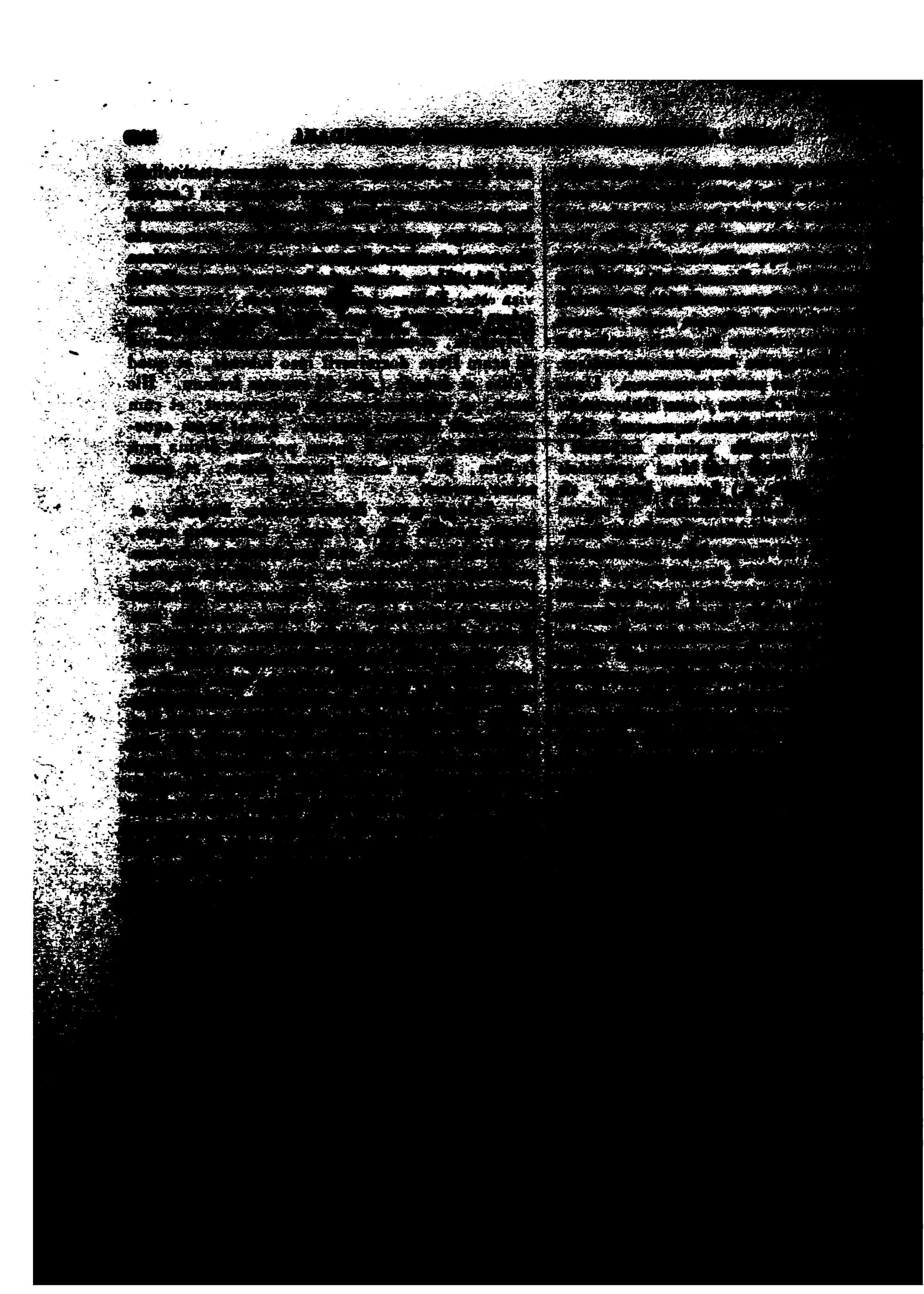












XII. PHIL. MEL. INTERPRETATIO PYTHIORUM PINDARI.

ıterpretatio latina Melanthonis in duabus illis Editt. 1558., 1563. supra p. 187 sq. descriptis invenitur, qui- Pindari Editt. Francof. 1542., Basil. 1556., H. Stephani 1566. (vide supra p. 198. notam 5.), Boeckhii et atque interpretationes H. Stephani, Heynii et Boeckhii quibusdam in locis contuli. Stropharum, Antistro- et Epodon numeros, quibus illae duae Editt. interpretationis Mel. carent, ex interpretatione Boeckhii ad-

---

PINDARI PYTHIA
PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Ode I.

eroni Aetnaeo Syracusio [1]) ἅρματι.

ɪr. 1.) O aurea cithara, Apollinis et Mu- :onsona possessio, quam audit rhythmus 3a, qui est principium laetitiae. Canto- m obtemperant tuis signis, quando per- ıcis [2]) initia prooemiorum, et extinguis , et obdormit aquila, rex avium, demissis *Ant.* 1.) cum curvo capite nebulam [3]) et laustrum palpebrarum offundit, et dor- attollit tergum, tuo ictu delinita. Et linquens proelia, demulcet cor tua oble- :, et mentes Deorum demulcent carmina, pientia Apollinis et Musarum. (*Ep.* 1.) stem non amat Iupiter in terra et in mari, m cantum audire recusant: ut Typhoeus, hostis, qui in Tartaro iacet, quem Cili- pecus nutrivit. Nunc autem villosum eius pectus premitur a littoribus Cumae et Siciliae, et cohibet eum nivosa Aetna, coelestis columna, toto anno gelidam nivem fovens: (*Str.* 2.) cuius ex fundo eructant purissimae scaturigines inaccessi ignis, cuius flumina interdiu fundunt fuscum turbinem fumi. At noctu rutila flamma volutata, fertur lata in profundam planitiem maris, cum strepitu. Illa bellua vero eiicit grandes nubium torrentes, qui sunt miraculo accedentibus, qui vident et audiunt, (*Ant.* 2.) quomodo in Aetna alligatus sit Typhon, et lectus fodiat eius totum dorsum.

Utinam Iupiter tibi placeat Hieron, qui hunc montem fertilis terrae frontem [5]) incolis, cuius montis vicinam urbem eodem nomine Aetnam fundator Hieron ornavit. Nam in Pythiis praeco Hieronis victoriam renuntiavit. (*Ep.* 2.) Habere secundos ventos, gratum est navigantibus. Gratum est enim habere felicem reditum; et hic meus hymnus his successibus addit gloriam ad posteros et in conviviis celebrandam.

O Phoebe, velis illi regioni praestantes viros dare. (*Str.* 3.) Nam ex Deo est omnis effectio humanarum virtutum: et sapientes, et for-

---

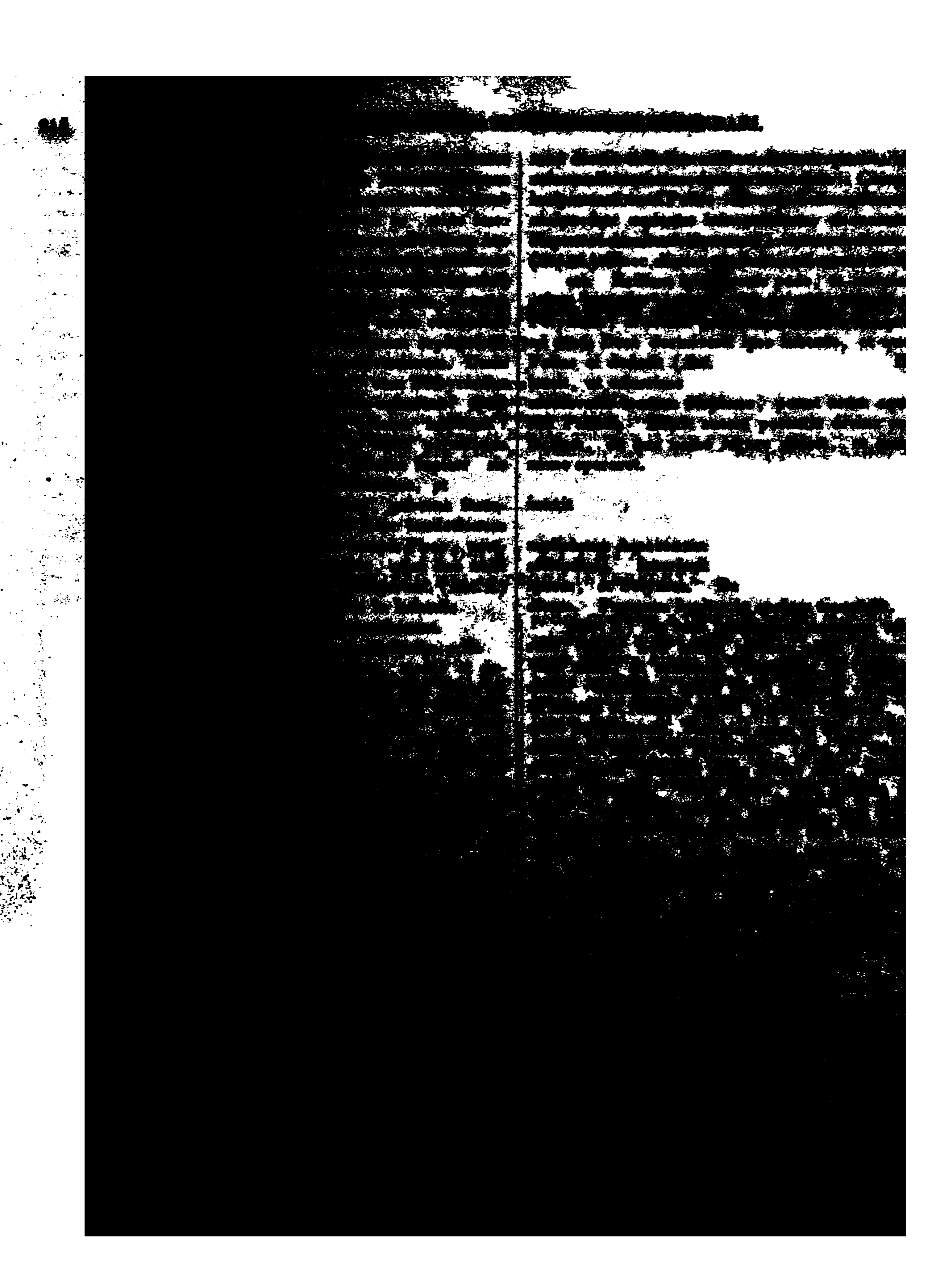
ıcusio] sic Editt. 1558., 1563. = Pind. Editt. Fran- 542., Basil. 1556., H. Steph. 1566. Συρακουσίῳ et ıi interpret.; in Editt. Boeckh. et Bergk. deest.

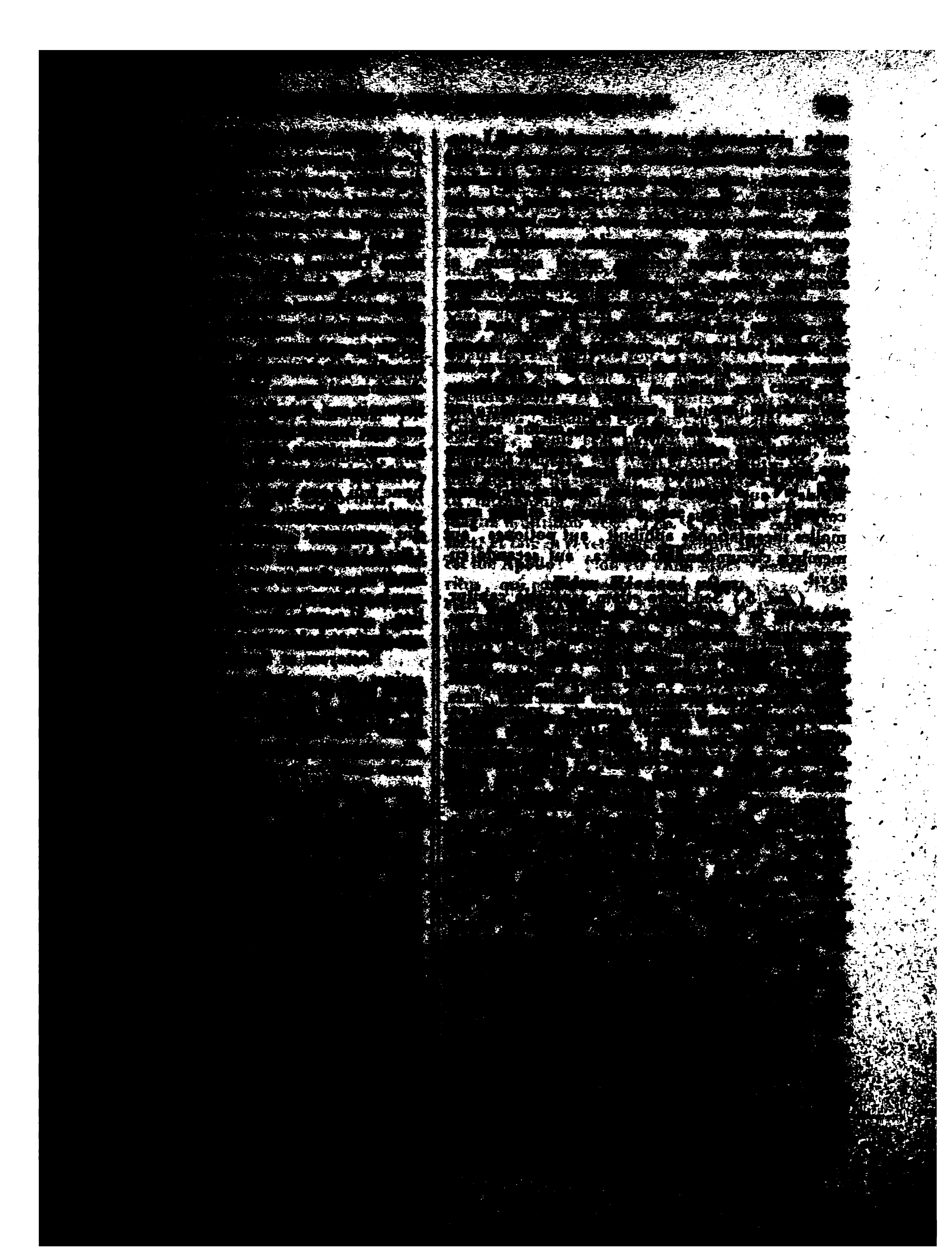
] sic (= Pind. τεύχεις) Ed. 1558. et interprett. H. ., Heynii, Boeckhii; Ed. 1563. facit.

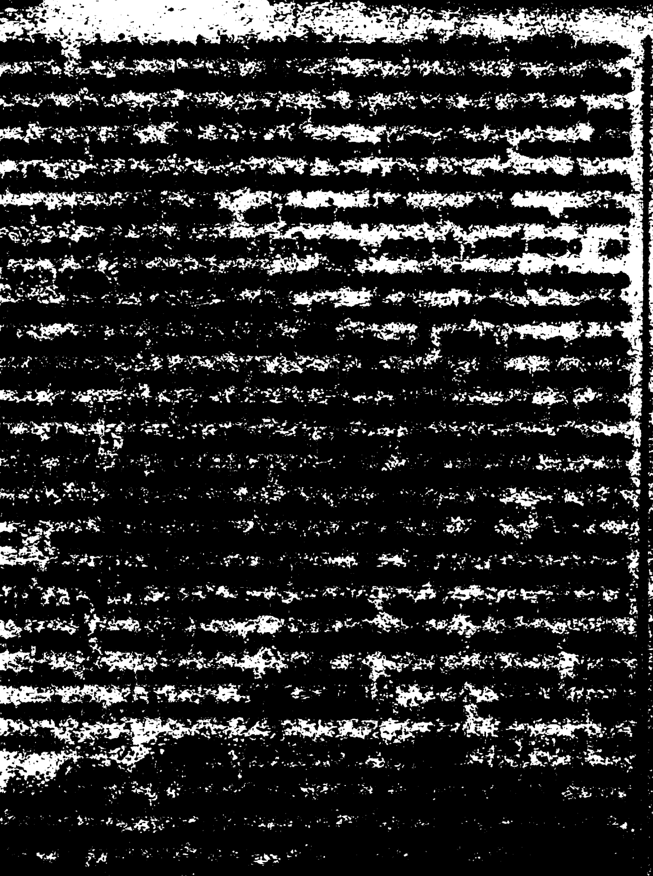
ılam] Ed. 1558. errore typogr.: nebulum.

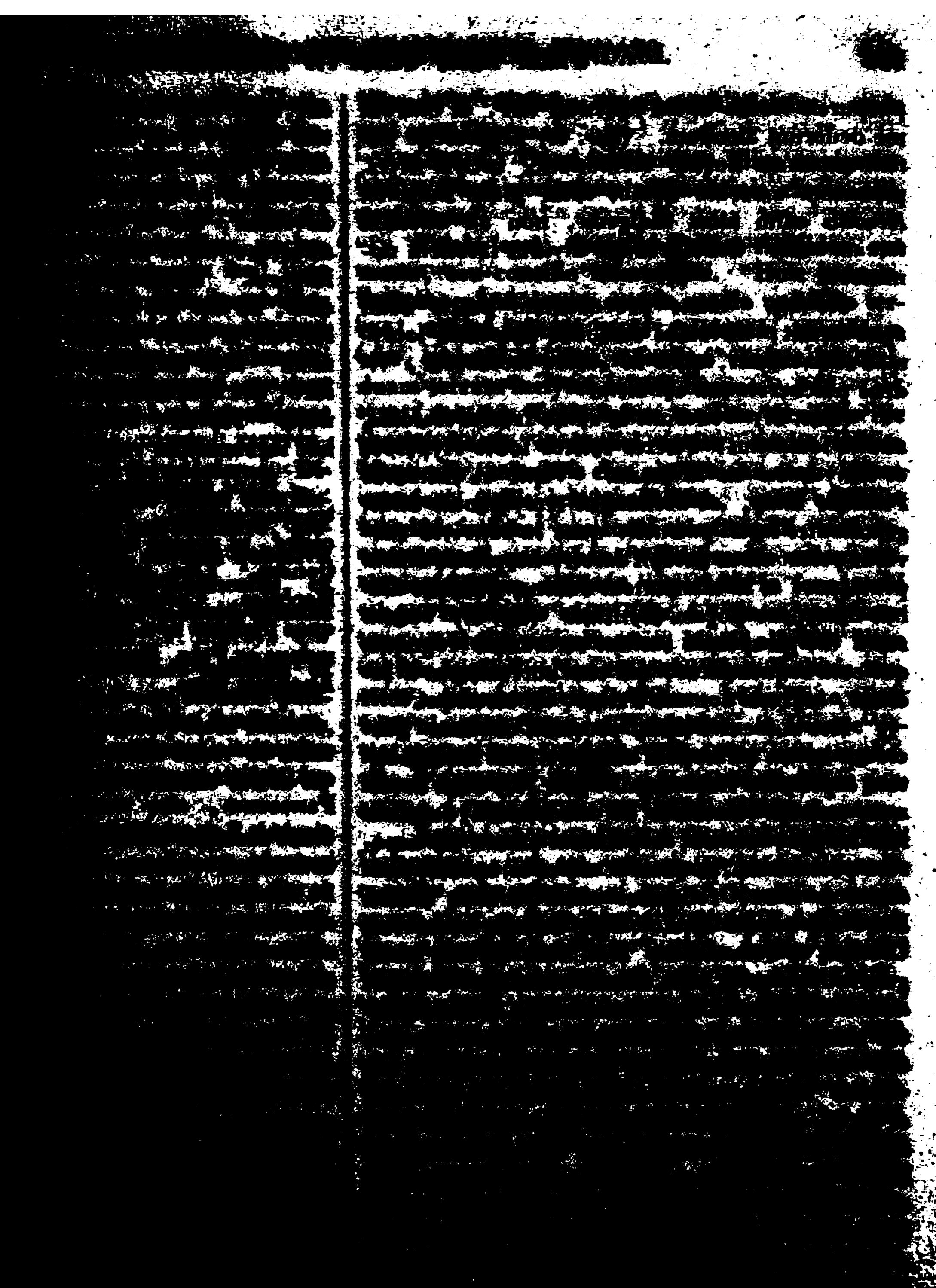
iae] sic Ed. 1558.; H. Steph., Heyne, Boeckh. Cili- = Pind. Κίλικιον; Ed. 1563. male: Siciliae.

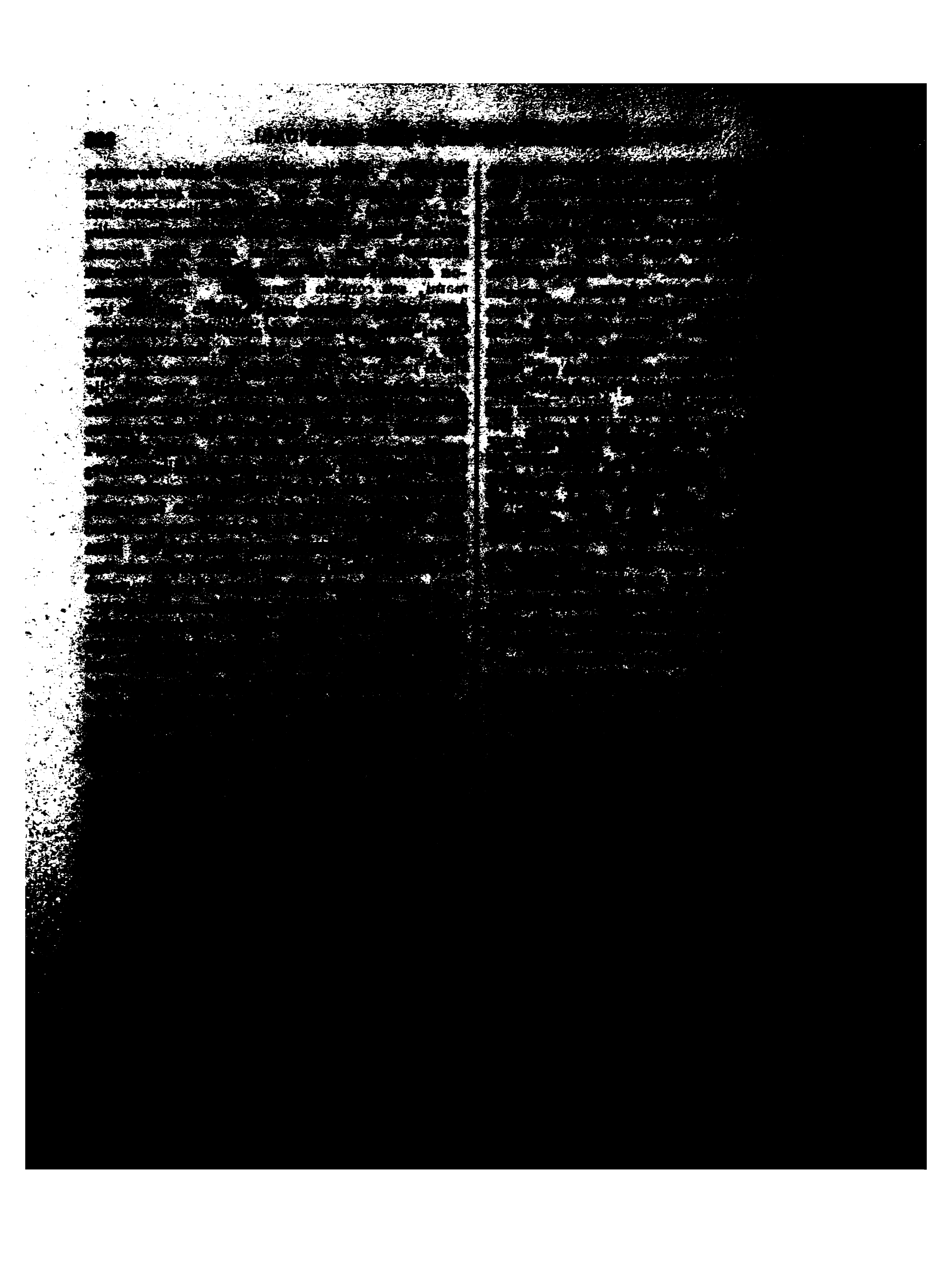
5) frontem] sic (= Pind. μέτωπον) Ed. 1558., et interprett. H. Steph., Heynii, Boeckhii; Ed. 1563. fontem.











Ode V.

Eidem Arcesilao ἅρματι.

(*Str.* 1.) Divitiae sunt bonae, cum homo eas cum pura virtute possidet, Fortuna dante, ut multis amicis prosit.

O felix Arcesilaë, procedis primo gradu aetatis cum gloria, propter Castorem, qui post hybernum imbrem affert serenitatem in tuam aulam.

(*Ant.* 1.) Sapientes ornant fortunam, a Deo datam. Te iuste agentem magna felicitas circumdat, ut sis rex multarum urbium. Tuus oculus videt venerandum honorem, mixtum menti tuae. Nunc quoque beatus es, quod nactus claram victoriam in Pythiis, habes hunc hymnum sociorum (*Ep.* 1.) in Apollinis ludo. Ideo non lateat te Cyrene, quod celebratur ad hortum Veneris. Omnium autem bonorum causam praecipuam esse Deum ponimus. Deinde et prae caeteris amicis Carrhotum diligito, qui non Epimethei filiam, scilicet Poenitentiam, adducens redit ad Cyrenaeos, iustitiam colentes.

Hic Carrhotus hospes fortis, curuli victoria ad Castalium fontem te coronavit (*Str.* 2.) incorruptis loris, iuxta delubrum duodecim cursuum. Nulla enim instrumenta fregit, sed suspensus est currus, sustinens artificum excellentia opera: et translatus est ex Crisaeo tumulo, et prato Apollinis. Nunc ipsum tenet cupressina sedes in templo prope statuam, quam Cretenses in Parnasso statuerunt ex una arbore factam.

(*Ant.* 2.) Tu igitur, Arcesilaë, benefactori tuo sponte reddito gratiam. Diligunt te Gratiae, o Carrhote, qui beatus es, quod post laborem monumentum habes, quo celebraris. Cadentibus enim quadraginta aurigis, tu integrum currum tenuisti intrepida mente, et cum gloria in Libyam reversus es.

(*Ep.* 2.) Nemo autem est, nec erit, sine aliquo dolore. Batti sequitur te felicitas, sed tamen bona et mala tribuens. Fuit Battus turris urbis, et oculus hospitum. Ac leones eum fugerunt, postquam attulit vocem transmarinam. Nam Apollo perterrefecit bestias, ne vaticinia Batto data de condenda Cyrene, inutilia essent.

(*Str.* 3.) Qui et gravium morborum remedia viris et mulieribus tribuit; et dedit citharam, et dat musicam, quibus voluerit. Affert et iustitiam quietam, et curat fatidicum angulum. Unde et Heraclidas et Aegimii filios collocavit in Lacedaemone, Argis et Pylo. Meum autem est, sonare a Sparta amabilem gloriam, (*Ant.* 3.) unde nati venerunt Theram, Aegidae mei patres, non sine divino auxilio; sed fatum quoddam duxerat Heraclidas ad sacrificium Thebanorum. Inde et Carnea in Cyrene celebrantur, quam tenent bellicosi hospites Troiani Antenoridae. Cum Helena enim eo venerunt, eversa Troia.

(*Ep.* 3.) Honorifice vero equestres Cyrenaei, quos Battus duxerat, adiungunt sacrificiis Antenoridas cum muneribus.

Condidit et Battus templa maiora Deorum, et rectam plateam Apollinis, pompis salutaribus, ut via constrata lapidibus equites gestet, ubi in postrema parte fori, seorsim Batti sepulcrum est.

(*Str.* 4.) Beatus fuit apud cives vivens Battus; postea est Heros, qui colitur a populo; seorsim vero caeteri reges ante urbem habent sepulcra. Magnas autem virtutes conspersas molli rore, et carminum fluxu, audiunt tui maiores sub terra; et sentiunt filii felicitatem sibi communem, et iustum decus esse, o Arcesilaë, quem in cantu iuvenum decet celebrare Apollinem, (*Ant.* 4.) cum habeas ex Pythiis persolutionem sumptuum, carmen victoriale.

Virum illum, quem nominavi, prudentes laudant. Mentem habet aetate praestantiorem; lingua et fortitudine excellit, ut aquila inter aves. Eius robur est munimentum certaminis: inter Musas volatilis inde usque a pueritia, et simul est sapiens aurigator. (*Ep.* 4.) et quicquid faciunt honeste cives, ipse inter praecipuos aggreditur, ac Deus ei benevolus nunc perficit fortitudinem. Quod utinam et deinceps fiat in factis et consiliis, ne laedat senectam eius hybernus flatus, quia Iovis mens magna gubernat fortunam virorum, quos diligit. Opto generi Batti et Olympicos honores dari.

Ode VI.

Xenocrati Agrigentino ἅρματι.

(*Str.* 1.) Audite. Iam enim aut Veneris, aut Gratiarum campum peragramus: videlicet umbilicum Pythiae terrae, ad templum accedentes. Ibi hymnus de victoria paratus est Emmenidis, et Agrigento et Xenocrati in Delphico prato, (*Str.* 2.) quem nec hybernus imber, nec nubium

.ercitus, nec ventus in angulos maris auferet ım promiscua glarea.

Lucet facies hymni in patre tuo, Thrasy- ıle, et nuntiabit victoriam communem generi stro. (*Str.* 3.) Tu vero tenens ipsum patrem xtra, rectam admonitionem refers, quam Chi- n tradidit Achilli: primum, ut Deum colat; inde, ut non privet honore parentum vitam.

(*Str.* 4.) Sic et olim generosus Antilochus nc mentem habens, pro patre Nestore inter- :tus est, sustinens Memnonem. Nestoris enim rrum equus impediebat, a Paride sauciatus. emnon autem validam hastam contra Nestorem ittebat. Turbatus igitur Nestor, opem implo- vit a filio; (*Str.* 5.) nec avertit eum trepidum :tum patris, sed mansit divinus vir, et sua morte tris vitam emit. Visus est igitur inter veteres isse opus mirandum posteris, et summus fuisse :tute erga parentes. Haec iam praeterierunt. : nostro tempore Thrasybulus maxime accedit paternam regulam: (*Str.* 6.) et accedens ad truum, ei laetitiam affert. Mente regit divi- ıs, non iniustam nec superbam aetatem [14]) ens; sapientiam vero in Musarum angulis exer- ns. Te vero, Neptune, qui equestres ludos peristi, magno studio colens: et dulcis animus ter convivas est melli similis.

Ode VII.

Megacli Athenaeo [15]).

(*Str.*) Pulcherrimum praemium celebres thenae praebent generi Alcmaeonidarum, ut de fundamentum iaciatur hymnis de victoria juestri. Quam enim patriam, quam domum ariorem audiens in Graecia nominare potero?

(*Ant.*) In omnibus urbibus sermo est de Ere- hthei civibus, qui et templum Pythium Apollini ursus instaurarunt. Trahunt autem me quinque ictoriae Isthmiae, una excellens Olympiae, et duae Pythiae (*Ep.*) vestrae, et maiorum vestrorum.

14) non iniustam nec superb. aet.] sic Ed. 1558.; H. Steph.: [neque] iniustam neque insolentem pubertatem; Heyne et Boeckh: nec iniustum nec insolentem iuventae florem; Ed. 1563. non iustam nec superbam aetatem. Pind. ἄδικον οὔθ' ὑπέροπλον ἥβαν.

15) *Megacli Athenaeo.*] sic haec Ode in Editt. 1558., 1563. est inscripta; in omnibus vero Pindari Editt., quas in manibus teneo, his nominibus addita est vox: τεθρίππῳ, *quadrigis.*

Gaudeo equidem propter recentem felicitatem; sed etiam doleo, quod invidia permutat honesta facta. Sed dicunt viro in florente et stabili fortuna, haec et illa ferenda esse.

Ode VIII.

Aristomeni Aeginetae luctatori.

(*Str.* 1.) O dulcis Tranquillitas, urbes magnificans, filia Iustitiae, tenens claves consiliorum et bellorum, accipe hunc honorem Aristomenis. Tu scis et benefacere, et beneficiis frui tempestive. (*Ant.* 1.) Tu, quoties aliquis iram concepit, aspera minitans, occurris, et iniuriam ponis in sentinam. Te neque Porphyrio agnovit, irritans Iovem praeter modum. Illud lucrum tantum gratum est, quod aliquis accipit a volente.

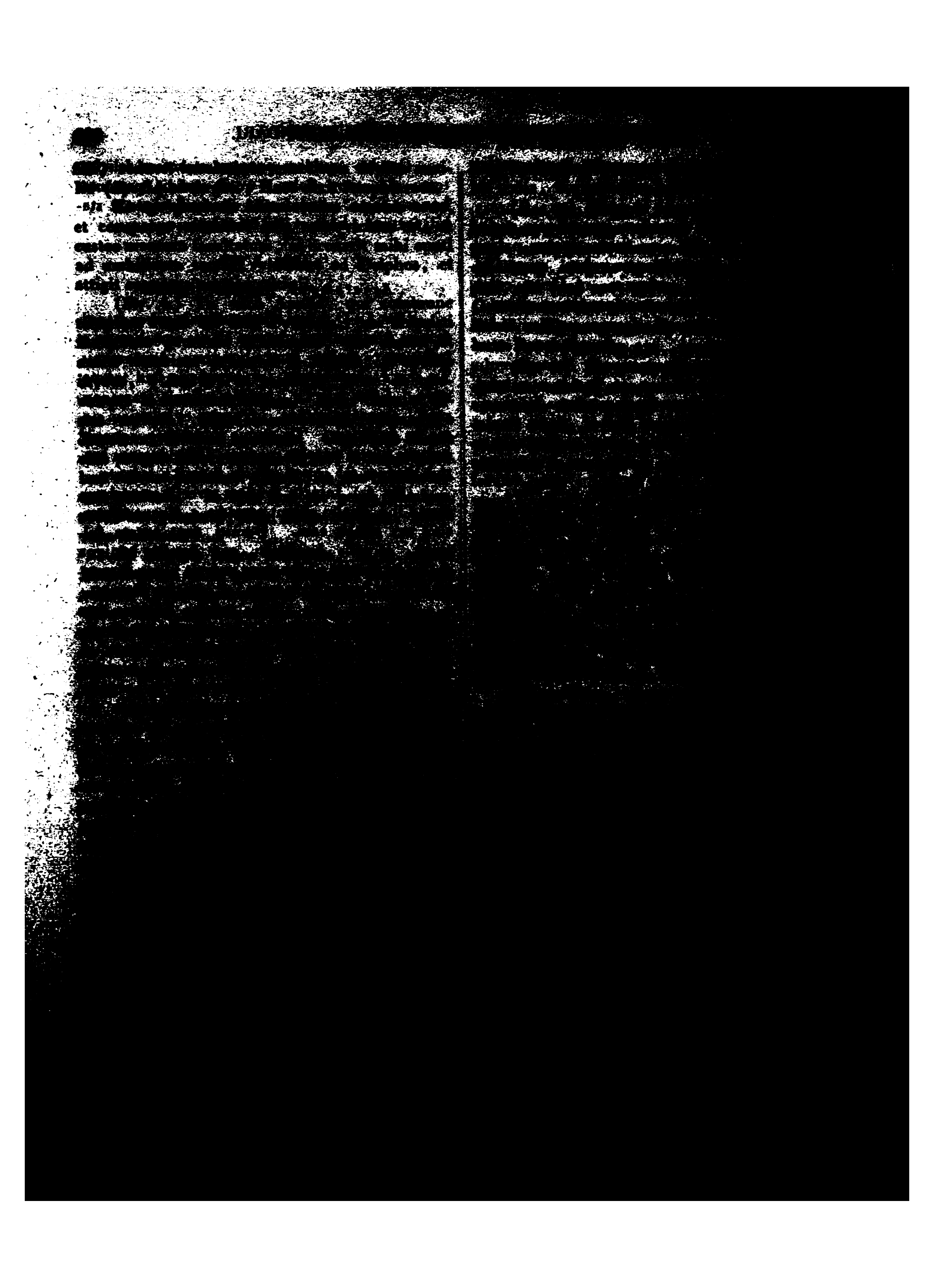
(*Ep.* 1.) Iniuria tandem evertit superbum. Non Cilix Typho effugit poenam. Neque Gigantum rex effugit eam. Domiti sunt autem fulmine, et telis Apollinis, qui Apollo benigna mente in Cirrha coronatum excepit filium Xenarcis [16]), in herba Parnassia, et carmine Dorico.

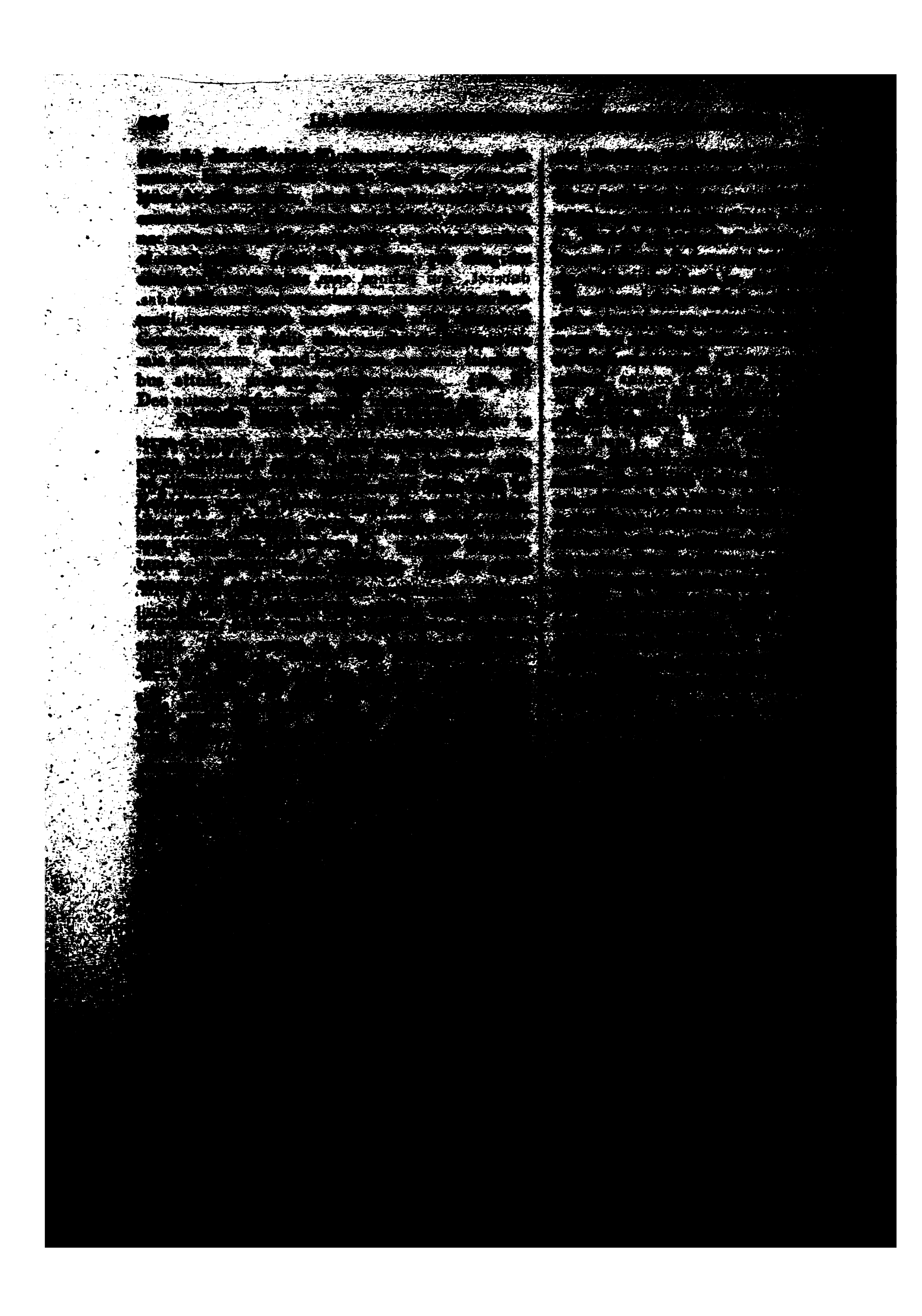
(*Str.* 2.) Iusta civitas insulae Aeginae non excidit a Gratiis, tangens eas virtutibus Aeacidarum. Perfectam enim gloriam habet ab initio. Multis enim celebrata est victoriis, et educavit multos Heroas, qui excelluerunt in pugnis: (*Ant.* 2.) quod inter viros maximum decus est. Sed non vacat iam recitare totam laudationem Aeginae, lyra et cantu, ne satietas molesta sit. Quod vero ante pedes currit, eat.

Tuae res, Aristomenes, circa meam artem recentissimae volant. (*Ep.* 2.) Imitans enim luctando avunculos, non pudefacis; auges autem gloriam familiae Midylidarum, et sermonem fers, quem dixit Amphiaraus apud Thebas ad manentes in proelio de posteris, (*Str.* 3.) qui secundam expeditionem fecerunt ex Argo ad Thebas. Sic autem dixit de dimicantibus: Generosi parentum animi, natura et in filiis excellunt.

Video perspicue Alcmaeonem, agitantem in fulvo clypeo draconem in portis Cadmi. (*Ant.* 3.) Sed Adrastus heros debilitatus in priori bello, nunc habet nuntium melioris augurii. Sed in sua familia accipiet contrarium malum. Solus enim ex Danaûm exercitu legens ossa interfecti

16) Xenarcis] sic (= Pind. Ξενάρκειον) Ed. 1563., H. Steph., Heyne, Boeckh.; Ed. 1558. Xenacris.





tollit, ut clarior sit, et Castorem, et Pollucem, Deorum filios, qui aliàs interdiu sunt in sedibus Therapnes [24]), aliàs intra Olympum habitant.

Ode XII.

Midae tibicini Agrigentino.

(*Str.* 1.) Quaeso te, o splendida urbs, sedes Proserpinae, in ripa Acragantis [25]). O Domina Proserpina, benigne recipito coronam Midae ex Pythone, et ipsum, qui arte sua Graecos vicit: quam artem Pallas invenit, imitans tristem lamentationem Gorgonum, (*Str.* 2.) quam Perseus audivit, sub serpentum deformibus capitibus fusam lugubri labore, quando Medusam tertiam sororem interfecit, postea marinae Seripho et populis exitium adferens, et Phorci [26]) divinum genus delevit, et triste convivium Polydectae [27]) fecit, et servitutem matris et coactum coniugium sustulit, cum formosae Medusae capita rapuisset (*Str.* 3.) filius Danaës, quem ab auro sponte fluente natum esse dicimus.

Sed postquam ex his laboribus virum liberavit Pallas, fecit tibias, quas invenit imitans [28]) cum organis sonoros luctus Euryales, ex velocibus genis editos, quod cum invenisset, dedit hominibus, et nominavit Harmoniam multorum capitum convenientem ludis, (*Str.* 4.) transeuntem per tenue aes, et calamos, qui crescunt prope urbem Charitum in luco Cephisi, fideles certantium testes.

Si qua felicitas est hominum, non est sine molestia. Deus autem perficiet aut hodie, aut postea. Fatum vero non est evitabile. Sed erit tempus illud, quod et desperantem rursus in spem erigit, et aliud quidem dabit, aliud quidem denegabit.

---

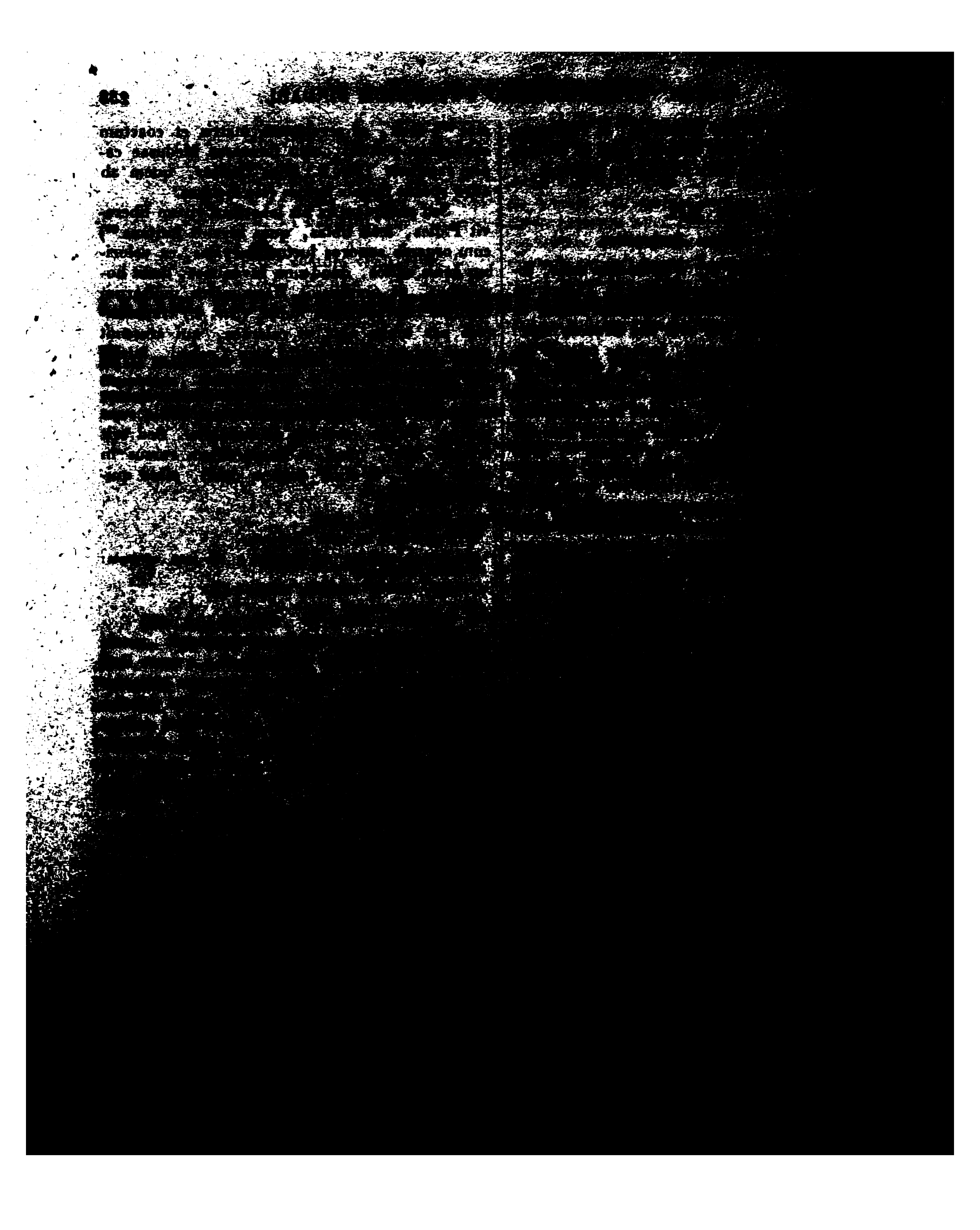
24) Therapnes] Ed. 1563. mendo typogr.: Therapens.

25) Acragantis] sic scripsi (= Pind. Ἀκράγαντος); Editt. 1558., 1563. Agragantis.

26) Phorci] sic H. Steph., Heynii et Boeckhii interprett.; Ed. 1558. Phorcys, Ed. 1563. Phorcis; Pind. Φόρκοιο.

27) Polydectae] Ed. 1563. Polidectae.

28) invenit imitans] sic Ed. 1558.; Ed. 1563. corrupte: inveni, timitans.



rabantur eum Diana et Pallas, (*Ant.* 3.) interficientem cervos sine canibus et sine retibus. Pedibus enim valebat. Venio ad hoc vetus dictum, quod senex Chiron in saxea domo aluit Iasonem et Aesculapium, quem docuit pharmacorum artificiosam doctrinam. Deinde despondit Peleo Thetidem, et educavit filium excellentem, ornans animum omnibus virtutibus, (*Ep.* 3.) ut ad Troiam flatu ventorum profectus, pugnam Lyciorum et Dardanorum sustineret, et Phrygum: et pugnans cum Aethiopibus cogitaret, ne Memnon patruelis Heleni domum rediret. (*Str.* 4.) Inde clarum lumen est Aeacidarum, o Iupiter; tuus enim sanguis est, tuum certamen: quod hic hymnus voce iuvenum celebrat inter indigenas, et cantus victorem Aristoclidem ornat, qui huius insulae gloriam auxit, et templum reddidit splendidius. Experientia ostendit, qua quisque re excellat. (*Ant.* 4.) Inter iuvenes est iuvenis, vir inter viros, inter senes senex, tribuens singulis convenientem partem. Habet et quartam virtutem, quod praesentia recte curat[7]), et non deest praesentibus negotiis. Salve amice, hoc carmen tibi dono, melle et lacte mixtum: et ros circumdat Aeolicis tibiis potum, (*Ep.* 4.) etsi sero mitto. Sed aquila est celerrima inter volucres, quae rapit praedam procul quaerens; graculi vero clamosi depascunt humilia. Vidit lux, volente Musa Clio, te propter victoriam Nemeae, et Epidauriam, et Megarensem.

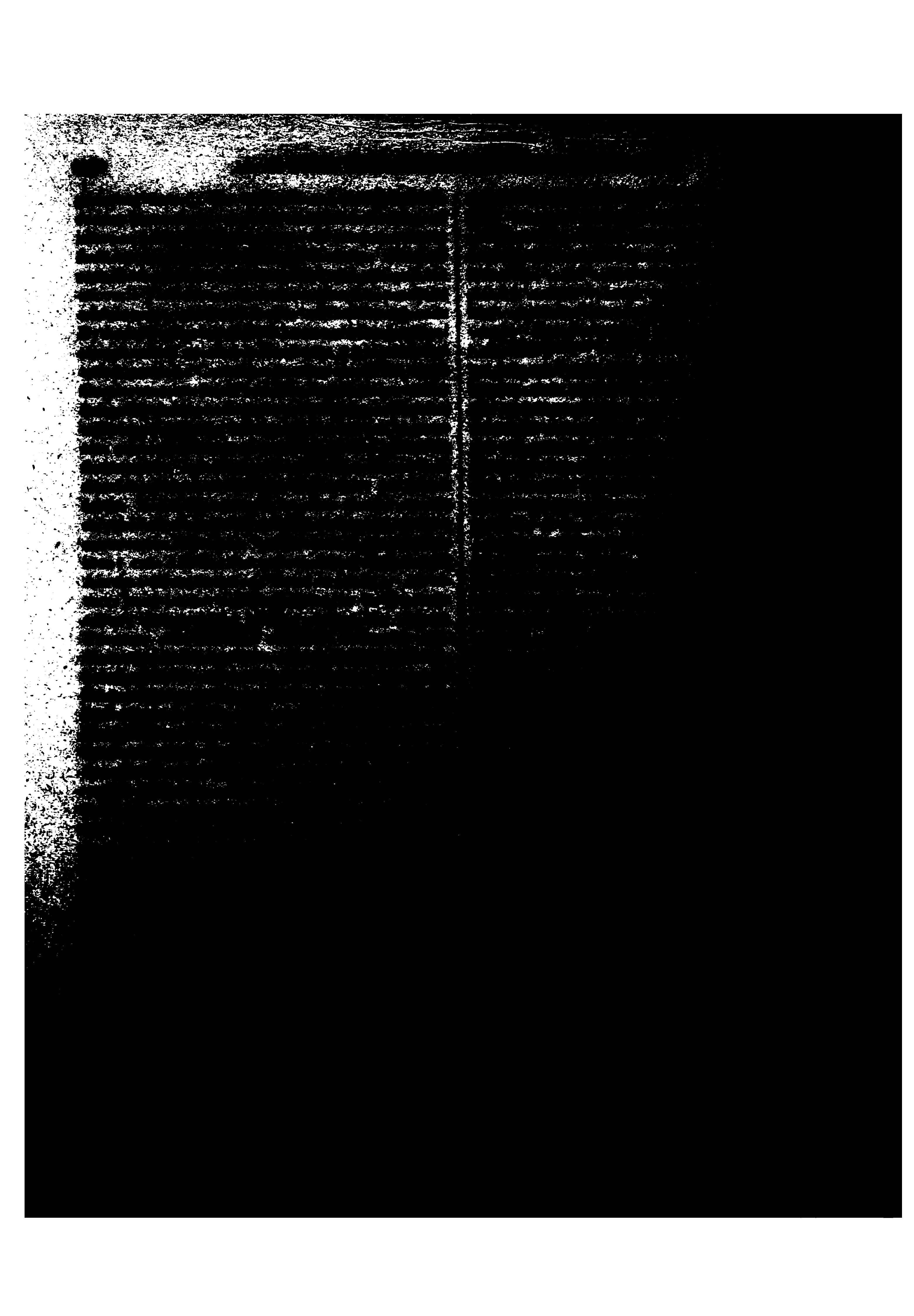
Ode IV.

Timasarcho Aeginetae victori in palaestra.

(*Str.* 1.) Laetitia optimus medicus est finiti laboris, et Musarum filiae Odae adiunctae mulcent eam. Nec aqua calida sic lenit defatigata membra, ut laus consona citharae. Sermo diutius durat opere, quem cum Gratiis lingua profundae mentis profert. (*Str.* 2.) Hoc ponere mihi liceat prooemium hymni Iovis et Nemeae, et luctae Timasarchi. Recipiat autem Aeacidarum sedes hoc commune lumen iure hospitii. Si pater tuus Timocritus adhuc viveret, saepe hunc hymnum caneret, intentus huic carmini: et caneret mittentem catenam, (*Str.* 3.) coronatum ex certamine Cleonaeo, et ab Athenis, et quia Thebis ad Amphitryonis tumulum Cadmaei eum non inviti coronaverunt, propter Aeginam. Venit enim amicus ad amicos, ad hospitalem urbem, ad aulam Herculis, (*Str.* 4.) cum quo Troiam Telamon expugnavit, et Coos, et Gigantem Alcyonea; nec tamen vicit, priusquam Herculi duodecim quadrigas contrivit, et in eis viginti quatuor milites, iacto lapide. Imperitus est bellorum, qui non intelligit dictum: Facientem aliquid oportet et pati aliquid. (*Str.* 5.) Plura me dicere prohibet lex, et Horae festinantes. Trahor autem ut fascino, ut novilunii pompam attingam. Et quamquam profunda insula tenet medium saltum; tamen resiste invidiae, ut magis videamur in luce versari, melius quam hostes. Nam invidus in tenebris inane et humile consilium volvit. (*Str.* 6.) Sed mihi quam virtutem dedit Deus, perficiet veniens tempus. Tu vero dulcis cithara, praetexe carmen Lydia harmonia Oenonae et Cypro, ubi Teucer est; Aiax vero tenet Salaminam. (*Str.* 7.) At in Euxino tenet Achilles insulam Leucen; Thetis vero tenet Phthiam, Neoptolemus vero celebratam Epirum, ubi in altis collibus pascuntur boves, incipientibus a Dodona usque ad mare Ionium. Sed ad Pelii montis radices servam Iolcum tradidit Thessalis Peleus, (*Str.* 8.) usus dolo Hippolytae[8]), coniugis Acasti. Nam Acastus machaera Daedali per insidias machinatus erat mortem Peleo; sed Chiron depulit ei fatale malum, ignem, et leonum ungues, et aciem dentium cohibens, (*Str.* 9.) duxit unam Nereidum. Vidit et sedem, in qua Dii sederunt in nuptiis et ostenderunt ei dona et potentiam singuli iuxta suam naturam. Ultra Gades transire ad occasum, non est possibile. Reduc navim ad Europam; non possum enim omnes laudes Aeaci et posterorum eius recitare. (*Str.* 10.) Ego autem veni, ut celebrem Theandridarum certamina in Olympiis, Isthmo, Nemeis, ubi experimentum habentes, domum non sine novis coronis redierunt. Hanc tuam patriam audimus ministram esse carminum triumphalium. Sin autem iubes me Callicli avunculo (*Str.* 11.) columnam ponere candidiorem Pario lapide, hoc quoque faciam. Ut aurum coctum magis fulget, ita carmen regibus pares facit. Hic Callicles circa Acherontem habitans, inveniat meam linguam celebrantem ipsum, qui floruit apiis in agone Neptuni. (*Str.* 12.) Hunc Euphanes avus tuus canet. Alii

7) curat] sic Ed. 1563.; Ed. 1558. curet.

8) Hippolytae] sic Ed. 1563.; Ed. 1558. Hippolytes.



rum amicum, ducens ad eum ceu aquae fluxus iaec bonis viris merces opportuna est. (*Str.* 4.) rope existens Achaeus, habitans ultra Ionium iare, non reprehendet me; nam et hospites ho-re afficio; et laetus adspicio cives, non super-s, removens a me violenta; accedat autem [13] eta aetas reliqua. Dicat aliquis, si quis novit, i inconcinne ulli maledicum sermonem attule-m: iuto, me non progressum esse ultra me-m, nec movisse [14] celerem linguam, ceu [15] acu-m sagittam de te, (*Ant.* 4.) qui eduxisti cervi-m sine sudore ex certaminibus, priusquam so-ardorem membra sentirent. Etsi labor non t suavis, tamen victoria est dulcis. Sine me, quid altius sono, victori gratum facere; non im invitus victores celebro.

Incipe, Musa, nectere coronas: glutines [16] rum, aes, et ebur, et florem decerpens coral-(*Ep.* 4.) Iovis etiam memor sis in Nemeis, icide proferas varios hymnos. Decet Iovem in solo celebrare voce sacra. Dicunt enim eum trem esse Aeaci, (*Str.* 5.) qui meae patriae iutor est, o Hercules; tuus autem amicus, et ter, et hospes. Cum homo homini prosit, id dicemus vicinum esse vicino, amantem in-ito animo? certe laetitiam maximam. Quan-m bonum est, cum Deus vicinus est? Tecum tem, o Hercules Gigantum domitor, ut cum tre vult habitare Sogenes, curans tenerum ani-m maiorum, et divitem vicum, (*Ant.* 5.) quia tuo luco [17] domum habet, tanquam inter qua-igas utraque [18] manu te prehendens.

Te decet Iunonem, et Iovem, et Palladem placare, potes et ipse homines liberare ex dif-ilibus malis. Utinam eis adiungas validam se-ectam ad pubertatem, et clarae senectae tribuas licitatem, et filii filiorum semper habeant ho-norem, quem et nunc habent; et habeant postea maiorem, imo crescat eis. Nunquam vero dicet cor meum indignos sermones de Neoptolemo. Eadem ter aut quater revolvere molestum est: sicut crebro repetitus Iovis Corinthus pueris.

Ode VIII.

Diniae, filio Megae [19]).

(*Str.* 1.) O Pulchritudo nuntia amorum Veneris, quae insidens virginum et iuvenum palpebris, alium placidis manibus coactum gestas, aliis alium. Bonum est autem, non aberrantem ab eo, quod convenit in qualibet re, meliores amores obtinere posse: (*Ant.* 1.) quales fuerunt, qui Iovis et Aeginae lectum curaverunt, datores donorum Veneris. Natus autem Aeacus filius Oenones, manu et consilio praestans. Multi eum optaverunt videre vicini Heroes sine pugna, et voluerunt eius mandatis sponte obtemperare, (*Ep.* 1.) qui in asperis Athenis exercitum, et per Spartam Pelopidae supplices ordinabant ad genua Aeaci pro urbe et civibus; propter haec gero Lydiam mitram cum cantu, ad celebrandam victoriam Diniae et patris. Nam data felicitas a Deo durabilior est, (*Str.* 2.) qui et Cinyram oneravit divitiis in Cypro. Consisto autem levibus pedibus, respirans, et cogitans quid dicam; multa enim dicta sunt. Magnum est autem periculum, invenientem nova committere examini [20]). Sunt autem nova, invidis obsonia; ac semper attingit bonos livor, nec contendit cum deterioribus. (*Ant.* 2.) Hic et Telamonis filium laceravit, ensi obiiciens, cum non loquacem, sed corde fortem dolo circumvenit in tristi lite. Magnus autem honos propositus est. In occultis enim suffragiis Ulyssem Danai praetulerunt: ideo Aiax armis spoliatus, cum nece luctatus est. (*Ep.* 2.) Atqui dissimilia vulnera proeliantes cum hostibus acceperunt in calido corpore ab hasta defensiva, et quando de corpore Achillis pugnarunt, et in aliis proeliis toto decennio. Sed deceptio nocuit Aiaci,

13) accedat autem] sic (= Pind. δὲ ... ἕρποι) Ed. 1563.; Ed. 1558. accedat autem veniens.

14) movisse] sic Ed. 1563. (= H. Steph., Heyne, qui vertunt: vibrasse); Ed. 1558. movere (= Boeckh.: vibrare); Pind. ὀρσαι.

15) ceu] sic scripsi (= Pind. ἅτε, Boeckh.: tanquam); Editt. 1558., 1563. male: seu.

16) glutines] sic Ed. 1558., quasi legisset Mel. κόλλα (Editt. Francof. 1542., Basil. 1556. habent κολλᾷ); Ed. 1563. glutinans; H. Steph. et Boeckh. exhibent in textu: κολλᾷ, in interpr.: glutinat.

17) in tuo luco] sic Ed. 1558.; Ed. 1563. in tuo loco; Heyne et Boeckh.: inter delubra tua; Pind. ἐν τεμένεσσι ... τεοῖς.

18) utraque] sic Ed. 1558. (= Pind. ἀμφοτέραις); Ed. 1563. utra.

19) Sic haec Ode inscripta est in Editt. 1558., 1563.; Editt. Francof. 1542., Basil. 1556., H. Steph. 1566. habent inscriptionem: *Δεινίᾳ, υἱῷ Μέγα, σταδιεῖ, Diniae, filio Megae, stadii cursori*; Editt. Boeckh., Bergk. *Δεινίᾳ Αἰγινήτῃ σταδιεῖ, Diniae Aeginetae stadii cursori*; Heynii interpr.: *Diniae filio Megae, Aeginetae. Stadii Cursori.*

20) examini] sic (= Pind. βασάνῳ) Ed. 1563., H. Steph., Heyne, Boeckh.; Ed. 1558. male: ex animo.

et blandi sermones dolosi, et maleficum convicium, quod laedit praestantes, ignobiles leviter curat. (*Str.* 3.) Non sit mihi talis mos; sed simplicibus viis vitae ingrediar, et mortuis liberis relinquam gloriam, nec mala me fama attingat. Alii aurum, alii latos campos optant; ego vero opto me placentem civibus mori, et laudantem honesta, et vituperantem turpia. (*Ant.* 3.) Crescit autem virtus exaltata iuste à sapientibus, sicut arbor viridi rore ad liquidum aërem surgit. Usus autem multiplex est amicorum; maxime vero in periculis cernere fidelitatem ob oculos dulce est.

Tuam vero animam, o Mega, reducere (*Ep.* 3.) mihi non est possibile, ac inanes spes habent stultum exitum; sed tuae patriae et Chariadis fundare Musicam columnam arduam propter victorias in cursu quatuor. Gaudeo autem, mittens conveniens ornamentum operi. Nam carmine labor fit gratus. Erant hymni et laudationes etiam olim ante Adrasti et Thebanorum bella.

Ode IX.

Chromio Aetnaeo [21]).

(*Str.* 1.) Ibimus cantatum ab Apolline Sicyonio, Musae, ad instauratam Aetnam, ubi patent fores hospitibus completae, ad domum Chromii. Exigite igitur dulcem hymnum carminum, propter victorem matri et geminis fratribus, et spectatoribus altae Pythonis. (*Str.* 2.) Est autem sermo hominum, non occultanda esse egregia facta. Sed congruit carmen honestis argumentis. Sed per vices citharam et tibiam moveamus, quae sunt fines equestrium certaminum, quae Phoebo posuit Adrastus ad Asopi fluvium: quorum ego memor, magno honore celebrabo Adrastum, (*Str.* 3.) qui regnans in Sicyone, in festis et coetu fortium virorum et curribus ornabat urbem. Fugiebat enim Amphiaraum audacem, et seditionem domesticam ex Argo; nec erant domini filii Talai seditione oppressi. Sed litem sedat vir melior, (*Str.* 4.) cui dedit Eriphylen coniugem tanquam fidele pignus amicitiae. Deinde ad Thebas duxerunt exercitum non faustis auspiciis; nec Iupiter fulgur edens impulit ex domo stultos procedere, sed potius omittere hanc profectionem. (*Str.* 5.) Ad manifestam igitur cladem festinavit hic exercitus, cum aeneis armis et equis. In ripis autem Ismeni impedito reditu pinguefecerunt fumum, quia septem pyrae robustos viros absumpserunt. Sed Iupiter Amphiarao fulmine divisit terram, ut eum cum equis hiatu absorpserit, (*Str.* 6.) priusquam hasta Periclymeni percussus pudefieret. Nam in divinis terroribus fugiunt etiam Deorum filii. Si fieri possit, Iupiter, congressum cum Phoenicibus de vita et morte quam longissime remove; tribuas autem diu tranquillam vitam Aetnaeis, (*Str.* 7.) et da populo laetitiam. Sunt enim ib[illegible] equites, et qui habent mentes, quae antecellu[illegible] divitiis. Dico rem incredibilem. Verecund[illegible] enim lucro expellitur, quae gloriam affert Chr[illegible]mio. Nam qui fuit miles eius in proeliis ped[illegible]stribus et equestribus et navalibus, potuit iud[illegible]care magna fuisse pericula pugnarum, (*Str.* 8.[illegible] quia in bellis illa Dea Verecundia armat eius ani[illegible]mum bellicosum, ut pugnae malum depella[illegible] Pauci autem possunt praesente caede deliberare[illegible] quomodo avertant nubem, videlicet hostilem[illegible] aciem, manibus et consilio. Dicitur Hectoris[illegible] gloria floruisse ad Scamandrum; sed prope ar[illegible]duas ripas Helori, (*Str.* 9.) ubi nominant homi[illegible]nes Martis traiectum, lux emicuit Chromii in pri[illegible]ma iuventa. Dicam alio tempore alia eius facta[illegible] in terra et in mari. Ex laboribus iustis in iuven[illegible]tute, fit senectuti placidum aevum. Sciat se na[illegible]ctum esse a Deo beatitudinem, (*Str.* 10.) qui ha[illegible]bet cum divitiis gloriam. Nam mortalibus non[illegible] conceditur, aliam speculam pedibus attingere. Tranquillitatem amant convivia, et recens victoria crescit molli cantilena. Vox est in convivio[illegible] confidentior.

Aliquis infundat hymni inchoatorem calicem, (*Str.* 11.) et argenteis phialis vinum circumferat, quas equi acquisiverunt Chromio, et miserunt Apollini cum coronis ex Sicyone. Iupiter facito, ut celebrem hanc virtutem cum Gratiis, et super multas victorias praedicem eam carminibus, iaculans proxime ad scopum Musarum.

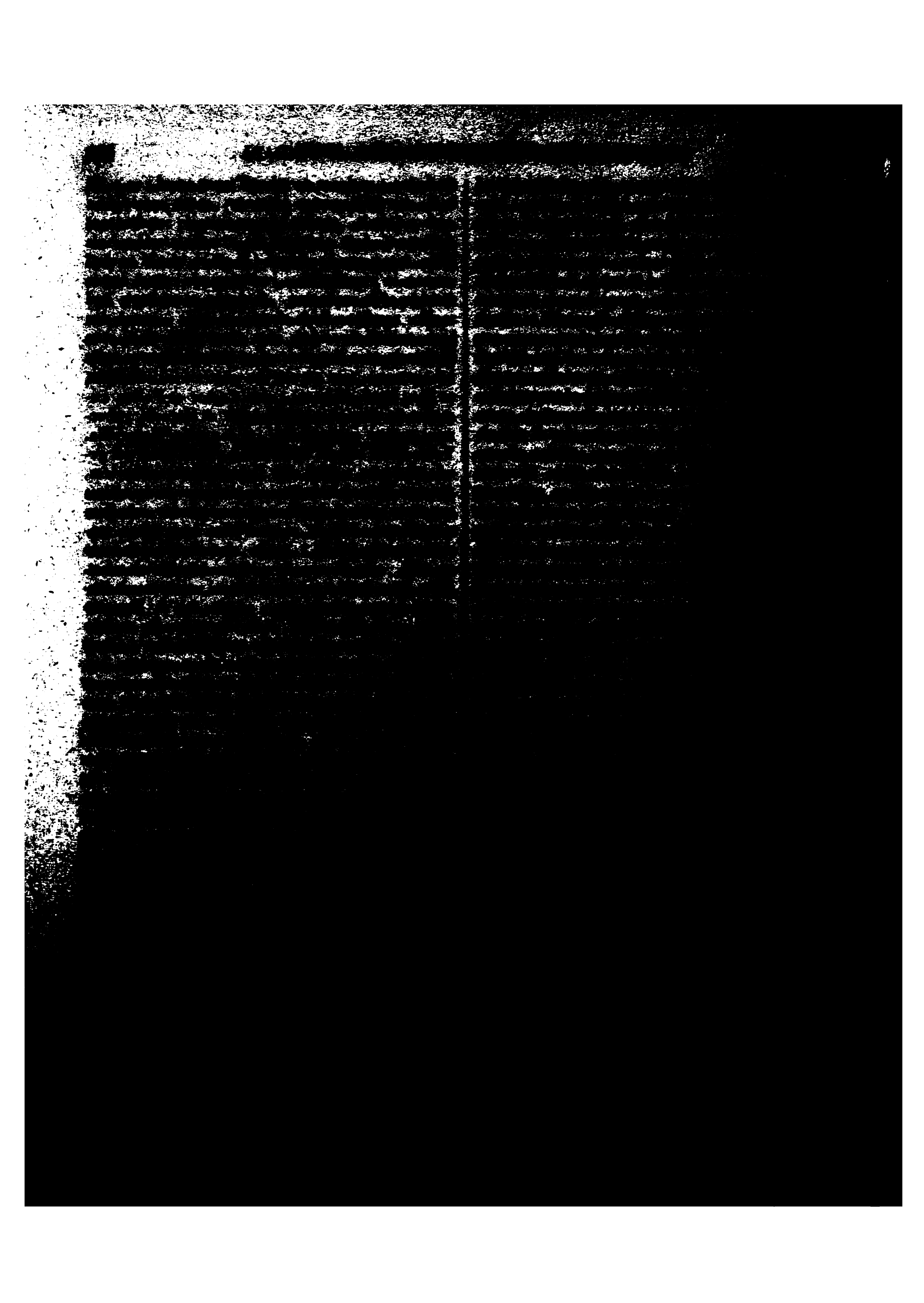
Ode X.

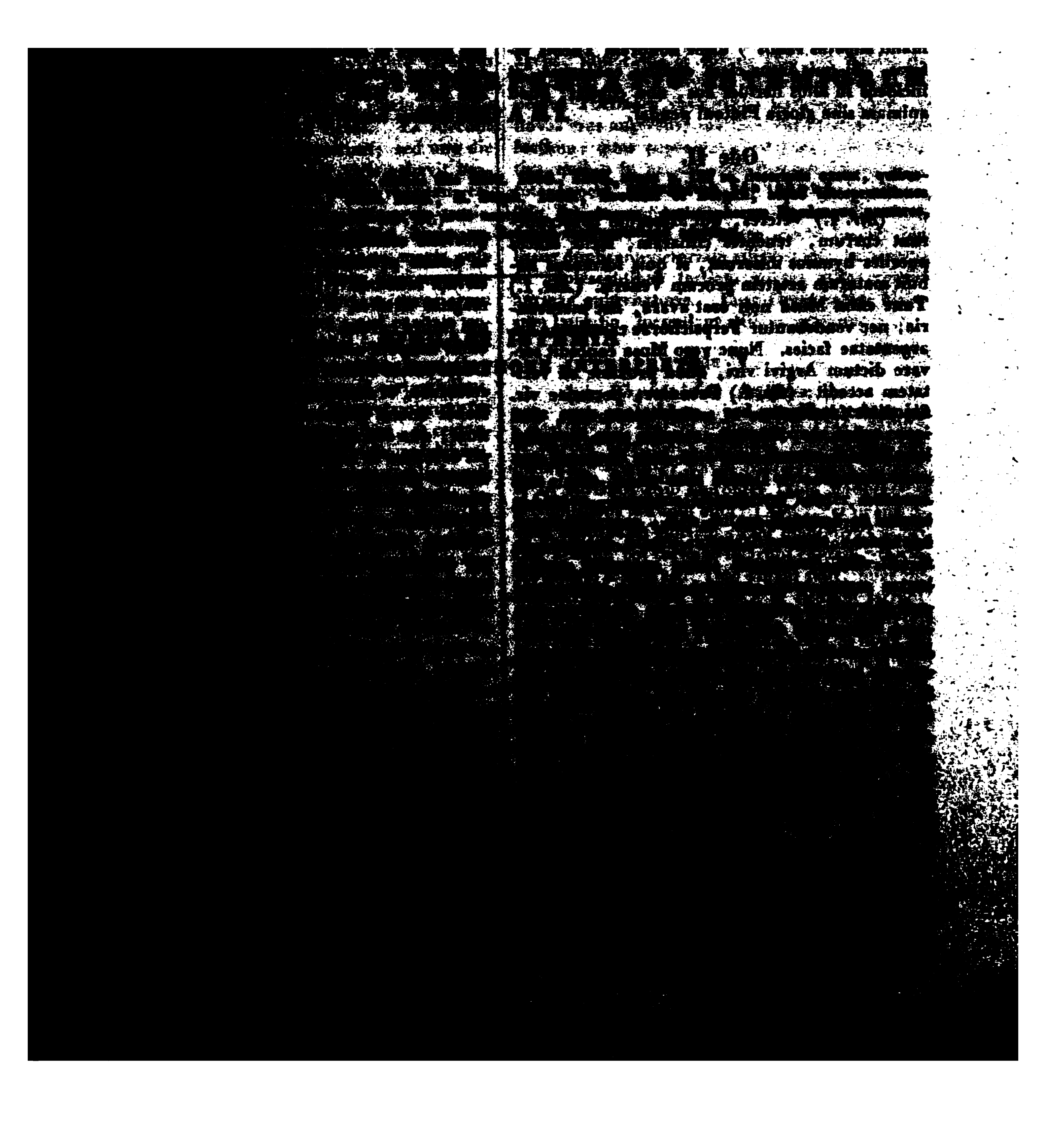
Theaeo, filio Ulii [22]).

(*Str.* 1.) Danai urbem, quinquaginta puellarum domicilium, Argos Iunonis domum, cele-

21) Sic haec Ode in Editt. 1558., 1563. est inscripta; in omnibus autem Pindari Editt. a me collatis haec nomina subsequitur vox ἅρματι, curru.

22) Sic haec Ode inscripta est in Editt. 1559., 1562.; Pind. Editt. Francof. 1542., Basil. 1556., H. Steph. 1566. ha-





Amphitryo, et angulum Minyae, et Eleusinen nemus Cereris, et Euboeam propter victorias in cursu, (*Ant.* 4.) et tuum lucum Protesilae in Thessalia annumero. Sed hymni brevitas non concedit omnes victorias Herodoti recitare. Certe saepe tacere plus affert gratiae. (*Ep.* 4.) Utinam alis Pieridum elatus, et ex Pythiis et ex Olympiis manu stipatus ramis [3]) oleae honorem Thebis afferas. Si quis intus clam divitias coacervat, et incidens in alios deridet eos, non cogitat, quod animam sine gloria Plutoni pendat.

Ode II.

Xenocrati Agrigentino [4]).

(*Str.* 1.) Veteres, qui Musarum conscenderunt currum, tenentes citharam, facile dulces pueriles hymnos miserunt, si quis formosus habuit maturam aetatem procam Veneris. (*Ant.* 1.) Tunc enim Musa non erat avara, nec mercenaria; nec vendebantur Terpsichorae cantilenae deargentatae facies. Nunc vero Musa concedit servare dictum Argivi viri, quod proxime ad veritatem accedit: (*Ep.* 1.) Pecuniae, pecuniae vir. Sic dixit facultatibus et amicis destitutus. Sed ipse sapiens es. Non ignota autem cano [5]), videlicet Isthmiam equestrem victoriam, quam Xenocrati Neptunus ex Dorico apio misit, comis eius coronam, (*Str.* 2.) honorans equestrem virum, lumen Agrigentinorum. In Crisa eum vidit Apollo, et victoriam ei dedit, et ibi accommodatis Gratiis Atticis Athenis, non accusavit aurigae laxam manum, (*Ant.* 2.) quam Nicomachus opportune agitat omnibus habenis. Hunc et praecones Olympici noverunt, sacrificuli Iovis in Elide, qui eum hospitaliter exceperunt aureis genubus, appropinquantem Victoriae (*Ep.* 2.) per suam terram, quam nominant Iovis nemus, ubi filii Aenesidemi immortalibus honoribus affecti sunt. Non enim vobis ignotae sunt aedes hymnorum et carminum, o Thrasybule. (*Str.* 3.) Non aspera via est canere laudes clarorum virorum. Ego igitur tam procul iaculari sermonem potero, quantum Xenocrates caeteros dulcedine morum superat. Est enim venerandus civibus, (*Ant.* 3.) et in Graecis conventibus equestria certamina regit, et omnes Deorum festos dies amplectitur, nec unquam vela aufert hospitibus secundo vento advenientibus. In aestate navigat ad Phasim, in hyeme ad Nilum. (*Ep.* 3.) Nec vero, quia invidia pendet in animis hominum, paternam virtutem sileat quispiam, nec hymnos, quia non tardos feci. Haec dicito, cum veneris ad meum familiarem hospitem.

Ode III.

Melisso Thebano [6]).

(*Str.* 1.) Si quis hominum fortunatus sive in gloriosis certaminibus, sive in divitiis, retinet in animo petulantem saturitatem [7]), dignus est civium laudibus. O Iupiter, ex te comitantur magnae virtutes, et durabilior est felicitas eorum, qui futura curant. Perversis vero mentibus non omni tempore adest florens prosperitas. (*Ant.* 1.) Decet autem bonos, honestorum operum praemia celebrare, et canentem amabilibus Gratiis afferre. Habet autem Melissus sortem duorum certaminum, qua cor ad dulcem laetitiam flectit. Accepit coronam in Isthmi valle, deinde in prato Nemeae; ornavit Thebas praeconio (*Ep.* 1.) propter victoriam equestrem, nec dedecorat generis virtutem. Scitis enim Cleonymi gloriam veterem in curru, et materno genere a Labdacidis participes divitiarum excellebant quadrigis. Aetas autem revolutione dierum alia aliis mutat; sed Deorum filii sunt invulnerabiles.

Ode IV.

Eidem Melisso [8]).

(*Odae* III. *Str.* 2.) Sunt mihi, Deo iuvante, multae viae ubique, o Melisse. Facultatem

---

3) ramis] sic Ed. 1558.; Ed. 1563. ramus.

4) Hanc Odae inscriptionem exhibent Editt. 1558., 1563.; et Pind. Editt. Francof. 1542., Basil. 1556., H. Steph. 1566. atque Heynii interpr.; in Boeckhii autem et Bergkii Editt. addita est vox ἅρματι, curru.

5) cano] sic Ed. 1558. (= Pind. ἀείδω); Ed. 1563. mendo typogr.: cana.

6) Sic haec Ode in Editt. 1558., 1563. est inscripta; in Pind. Editt. Francof. 1542., Basil. 1556., H. Steph. 1566. addita est vox ἵπποις, in Heynii interpr. quadrigis, in Boeckhii et Bergkii Editt. παγκρατίῳ, pancratio.

7) petulantem saturitatem] sic Ed. 1563.; Ed. 1558. luxam saturitatem; Pind. αἰανῆ κόρον, quae verba Boeckhius interpretatur: molestam insolentiam.

8) Sic haec Ode in Editt. 1558., 1563. et in Editt. Francof. 1542., Basil. 1556., H. Steph. 1566. atque in Heynii interpr. inscripta est; at in Boeckhii et Bergkii Editt. haec cum praecedenti in unam est coniuncta, quapropter quatuor eius Strophae cum Antistrophis Epodisque in his Editt. signatae sunt: Odae III. Strophae, Ant., Ep. 2—5.

bent poetis laborem propter Iovem. Apud Aetolos in sacrificiis Oenidae, Thebis eques Iolaus honorem habet, Perseus in Argo, Castor et Pollux ad Eurotam; (*Ep. 2.*) sed in Aegina filii Aeaci, qui bis urbem Troiam expugnarunt, primum comitati Herculem, postea Atridas. O Musa, nunc ago currus per planos campos; dic, quis Cygnum, quis Hectorem occiderit, quis Memnonem, ducem Aethiopum audacem, quis Telephum vulneraverit sua hasta, in ripa Caici. (*Str. 3.*) Illi videlicet, qui patriam habent Aeginam. Turris iam olim eis extructa est, quam altis virtutibus ascendunt. Habet et lingua mea multas sagittas, sonare circa illa tropaea. Et nunc in bello testimonium est virtutis Aeginetarum, Aiacis civitas Salamis, defensa a nautis (*Ant. 3.*) in exitiali imbre et grandine innumerabilium virorum. Sed gloriationem silentio mergito; haec et illa tribuit Iupiter, Iupiter omnium dominus. Victoriae amant, ut mella, victoriales hymnos. Pugnet et alius strenue laborans, (*Ep. 3.*) ut Cleonicus, discens genus in certaminibus. Non extinguitur magnus labor virorum, neque memoria sumptuum bonae spei acuit curam. Laudo et Pythea, inter instructores idoneum regere ictus, manibus et consilio pollentem; apprehende in coronam, et villosam mitram, et mitte recentem hymnum.

Ode VI.

Phylacidae, Pytheae, Euthymeni [12]).

(*Str. 1.*) Secundum calicem carminum, ut in convivio, ponimus, pro filiis Lamponis. In Nemeis enim primum calicem tibi, o Iupiter, posuimus, accepto flore coronali. Nunc alterum in Isthmo tibi Neptuno, et quinquaginta Nereidibus, cum vicit iunior Phylacides. Utinam et tertium calicem Iovi Servatori liceat in Aegina libare [13]) cum carminibus. (*Ant. 1.*) Si quis sumptu et labore laetatus, divinas virtutes perficit, et ei Deus amabilem gloriam serit, is ancoram iecit ad summam beatitudinem, a Deo honore donatus. Hos mores babens optat Cleonici filius, senectam et mortem. Ego autem oro Parcas, ut vota chari hominis sequantur. (*Ep. 1.*) Iam, o Aeacide, dico, mihi ius clarissimum esse, accedenti in hanc insulam, adspergere vos laude. Sunt autem multae et amplae viae laudandi honesta facta ultra Nilum, et ultra Hyperboreos. Nec ulla est tam barbarica civitas, aut peregrinae linguae, quae non audierit Pelei laudes, (*Str. 2.*) neque quae Aiacis aut patris laudes non audierit, quem Hercules cum Argivis ad Troiam duxit socium propter Laomedontis delictum. Cepit autem Pergama, et occidit Coorum gentem, et bubulcum monti aequalem Alcyonea, inventum in Phlegris; nec pepercit arcui suo. (*Ant. 2.*) Vocans autem Telamonem ad navigandum, praeconium facit omnibus convivantibus. Iubet autem Telamon Herculem, stantem in pelle leonis, incipere libationem nectaris, et tradidit ei poculum aureum. Hercules autem tendens manus invictas ad coelum, dixit haec verba: Si unquam, Iupiter, meas preces libenter audivisti, (*Ep. 2.*) nunc tibi supplico sacris precibus, ut fortem filium des huic Telamoni; ipsi vero tribuas, ut feliciter fatale tempus perficiat, et sit ei fortitudo invicta, et comitetur et maneat animus, sicut illi, quem circumdat haec pellis leonis, quem in primo certamine in Nemea occidi. Haec cum dixisset, misit ei Iupiter aquilam, ducem avium. Quare ipse valde laetatus est, (*Str. 3.*) et dixit Hercules ut vates: Erit tibi filius, quem petis, et eum a conspecta ave nominato fortem Aiacem, terribilem in proeliis. Sic fatus, consedit. Mihi vero longum esset, omnes virtutes horum narrare. Veni enim, o Musa, ut dispensator laudum Phylacidae et Pytheae et Euthymenis. Dicetur autem brevissime, Argolico more. (*Ant. 3.*) Tulerunt enim victorias ex pancratio, tres in Isthmo, et alias in Nemeis, filii et avunculi. Qualem vero sortem hymnorum reduxerunt in lucem? Et rigant familiam Psalychiadarum rore Gratiarum, et regentes domum Themistii habitant Aeginam. Lampon vero tribuens diligentiam omni negotio, maxime veneratur dictum Hesiodi, et filiis narrat, (*Ep. 3.*) ornans patriam et charus hospitibus, mediocritatem mente sectans, et mediocritatem retinens, nec lingua extra mentem vagatur. Dixeris eum inter athletas esse, ut inter lapides cotem Naxiam. Po-

---

12) Sic haec Ode in Editt. 1558., 1563. inscripta est; in Pind. Editt. Francof. 1542., Basil. 1556.; H. Steph. 1566. et in Heynii interpr. tertio nomini additur *μάτρῳ, avunculo*; at in Editt. Boeckh., Bergk. legitur haecce inscriptio: *Φυλακίδᾳ Αἰγινήτῃ παγκρατίῳ, Phylacidae Aeginetae pancratio.* Haec Ode VI. in his duabus Editt. signatur: Ode V.

13) libare] sic Ed. 1563. et Boeckhii interpr.; Ed. 1558. libari.

ıbo eos pura aqua Dirces, quam filiae Mneıosynes produxerunt apud Cadmi portas.

Ode VII.

Strepsiadae Thebano 14).

(*Str.* 1.) Quo viro, aut facto honesto veri, Thebe praecipue laetaris? an quod pepesti Bacchum, Cereris comitem? an quod excesti media nocte Iovem ningentem aurum, *Int.* 1.) quando ad Amphitryonis uxorem accessit, ut Herculem gigneret? aut quod Tiresiam ıtem habuisti, aut Iolaum equitem? aut proer bellicosos Spartos, ex draconis dentibus nas? aut quod Adrastum, ex pugna orbatum *p.* 1.) magno exercitu, remisisti ad Argos? aut ıod Heraclidis addidisti Aegidas, coloniam duntibus ad Lacedaemonem, cum Aegidae cepent Amyclas? Sed vetus gratia dormit, et hoines sunt immemores, (*Str.* 2.) quando non cedit flos sapientiae cum carminum flumine. ınito deinde dulcem hymnum cum Strepsiade. am ex Isthmo victoriam pancratii habet robore lmirandus, et specie et forma, virtutem ostendit ın indecoram pulchritudini corporis. (*Ant.* 2.) nunc fulget Musarum honore; et avunculo ısdem nominis dat commune decus, qui in ·oelio mortuus est. Honos autem pro benectis reponitur. Qui in tali nebula grandinem nguinis a patria repellit, (*Ep.* 2.) hostibus redns contrarium exitium, is sciat se apud cives gere gloriam, sive vivat, sive occubuerit. Tu :ro Diodoti fili, referens Meleagrum et Hecto:m et Amphiaraum, exspirasti (*Str.* 3.) in acie, ɔi praestantissimi proeliati sunt, et extrema spe ıstinuerunt mortem. Sed nunc Neptunus dedit :renitatem 15), post tempestatem. Canam igiır sumpta corona, nec mihi Dii invideant; *Int.* 3.) sed quaerens quotidie vitam dulcem, ·anquillus 16) veniam ad senectam et ad fatale ·mpus. Omnes enim morimur, et fortuna in:rta est. Si quis autem longinqua spectat, miɔr est, quam ut in coelum ascendat, quia alas Pegasus excussit dominum Bellerophontem, (*Ep.* 3.) volentem in coeli stationem ingredi, ad colloquium Iovis. Nam voluptatem iniustam amarus exitus sequitur. Tu autem Apollo nobis tradito et in Pythio certamine coronam.

Ode VIII.

Cleandro Aeginetae 17).

(*Str.* 1.) Cleandro quispiam, et iuventuti eius, emat laborum praemium, accedens ad vestibulum patris eius, et colligat laudes victoriarum in Isthmiis et Nemeis, quia victoriis potitus est: et ego, quamquam lugeo mortem patris eius, tamen Musam posco. Soluti enim magno luctu, non maneamus sine coronis, neque luctui indulgeas. Omisso enim inutili dolore, hilaritatem in publico ostendamus post laborem, cum Deus Tantalium lapidem nobis super caput advolverit: (*Str.* 2.) videlicet bellum Graeciae. Sed mihi praeteritum dolorem finivit praesens victoria. Semper enim res praesens magis movet animum. Fortuna enim incerta est, volvens vitae cursum, et salva libertate haec mala sananda sunt. Ac oportet viros retinere spem bonam. Oportet autem me Thebis educatum tribuere gratum munus Aeginae, propter patrem. Fuerunt enim geminae Asopi filiae, Thebe et Aegina, minores natu, quae Iovi placuerunt, quando Asopum ducem constituit ad Dircen. (*Str.* 3.) Aeginam vero transferens in Oenopiam, ubi peperit venerandum Aeacum Tonanti, qui et iudicia Deorum administravit; cuius filii fuerunt praestantissimi viri, et filii filiorum fortitudine proelia facere periti fuerunt, et fuerunt sapientes. Haec meminerunt et Dii, quando Iupiter et Neptunus contenderunt de nuptiis Thetidos 18); amore enim tenebantur. Sed Dii non concesserunt eis hunc thalamum, (*Str.* 4.) postquam fata consuluerunt. Dixit enim Themis, fatum esse, ut Thetis pariat filium fortiorem patre: si ex Iove concipiat, telum fulmine fortius missurum esse; tridentem vero invictum, si ex Neptuno concipiat. Desinite ergo contendere. Sed nacta mortalem virum, videat mortalem

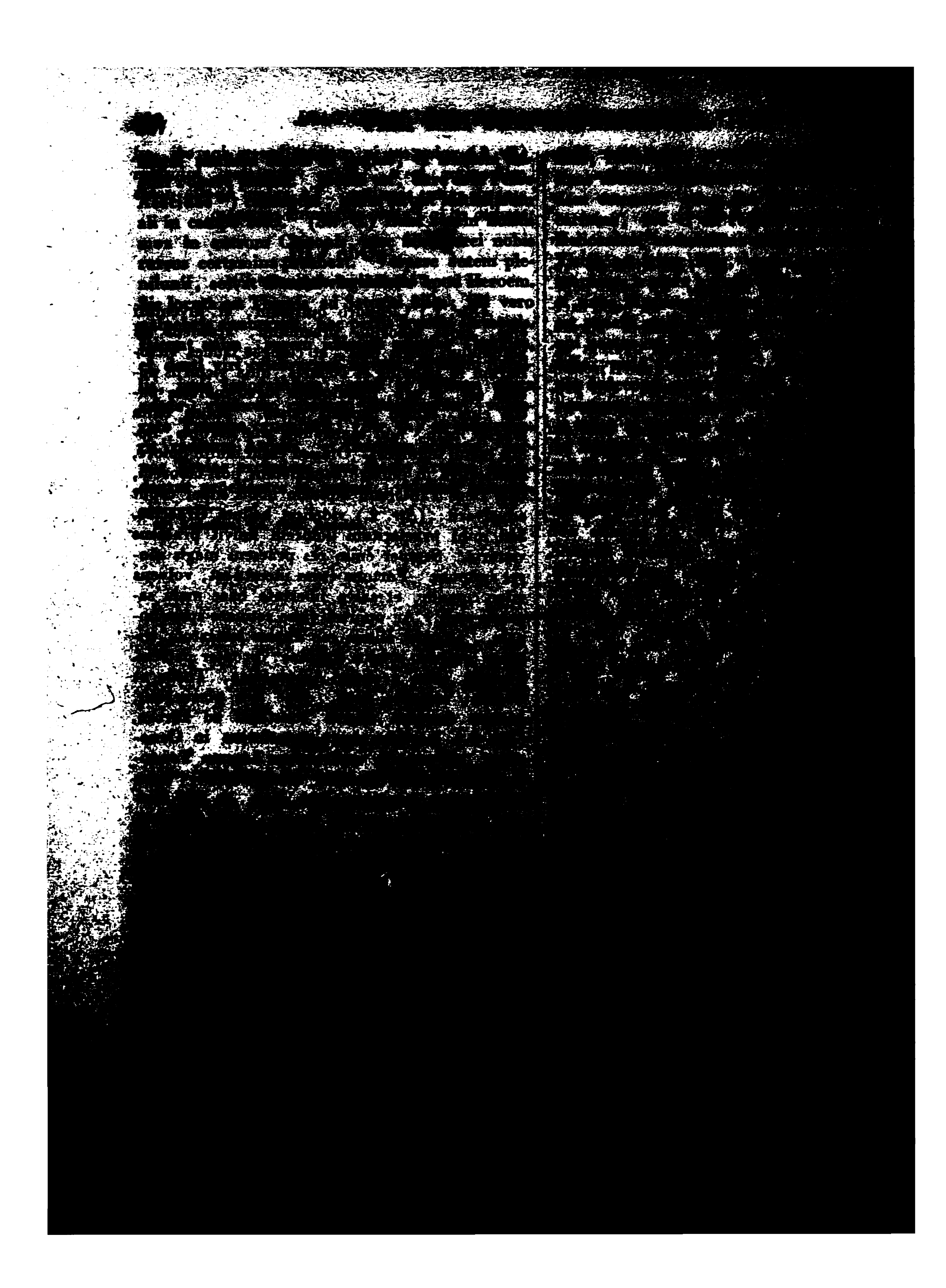
14) Huic inscriptioni, quam Editt. 1558, 1563. exhibent, in omnibus, quas contuli, Editt. Pind. additur παγκρατίῳ, *pancratio*. In Editt. Boeckh. et Bergk. haec Ode VII. est Ode VI.

15) serenitatem] sic (= Pind. εὐδίαν) Ed. 1558., H. Steph., Heyne, Boeckh.; Ed. 1563. severitatem.

16) tranquillus] sic (= Pind. ἕκαλος) Ed. 1558., Heyne, Boeckh.; Ed. 1563. tranquillius.

17) Sic haec Ode inscripta est in Editt. 1558., 1563. et in Pind. Editt. Francof. 1542., Basil. 1556., H. Steph. 1566. atque in Heynii interpr.; at in Boeckhii et Bergkii Editt. additur παγκρατίῳ, *pancratio*. In his duabus Editt. haec Ode est septima.

18) Thetidos] sic scripsi (Heyne, Boeckh: Thetidis); Editt. 1558., 1563. Thetios.



B. Arati quoque duos locos Melanthon in latinum sermonem convertit:

1. *Arati Διοσημεῖα* vss. 36—40. (vel Arati Carminum omnium vss. 768—772.) Ed. Buhle.
Huius loci interpretatio latina Mel. exstat
a. in Grathusii collectione Epigramm. Mel. fol. M 7[b];
b. in Vincentii Ed. eorum fol. M 2[b];
c. in Scriptis publ. Acad. Witeb. Tom. III.*) fol. Kk 2[a], ubi aeque ac in duobus prioribus libris sic est inscripta: „Arati carmen, a Philippo Melanth. redditum" (sine contextu graeco);
d. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 604 sq. nr. 248. sic inscripta: „Versus ex Arato Latinis versibus redditi a Philippo Melanthone." textu graeco subiuncto.

2. *Arati Διοσημεῖα* vss. 358—361. (vel *Arati* Carminum omnium vss. 1090—1093.) Ed. Buhle.
Horum versuum interpretatio latina Mel., textu graeco praefixo, exhibetur inscripta: „Ex Arato de Cometis."
a. in Grathusii collect. Epigramm. Mel. fol. M 1[a];
b. in Vincentii Ed. eorum fol. L 4[a];
c. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 544. nr. 124.

*) Scriptorum publice propositorum a Gubernatoribus studiorum in Academia Wittebergensi. Tomus tertius. Complectens annum 1556. et tres sequentes. Witebergae excusus in officina Laurentii Schuuenck. 1568. 8.

DUO LOCI EX ARATO
PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

1. Arati *Διοσημεῖα* vss. 36—40.

Mortales nondum deprendimus omnia signa,
Quae Deus impressit, naturae conditor, arte;
Sed nos multa latent, quae nondum comperit usus.
Quorum aliqua ostendet venturis Iuppiter annis,
Qui genus humanum cum vere diligat, augens
Muneribus variis toto se monstrat in orbe,
Ut, quoties oculis incurrunt undique nostris,
Esse Deum doceant vestigia talia, nosque
Esse ipsi curae monitos testentur, et ipsum
Agnoscant nostrae mentes, lucemque sequantur
Iustitiae, quam nostra opifex in pectora sparsit.

2. Arati *Διοσημεῖα* vss. 358—361.

Fertilis agricolae votis contingat ut annus;
Nunquam crinitum videatur in aere sidus.
Non unus geminive micent pluresve cometae;
Apparere solent nam³) sicco tempore crebri.

3) nam] sic (= Arat. γάρ) Grathus., Vincent.; Corp. Ref. male: non.

C. Oppiani etiam duos locos Melanthon latinos reddidit:

1. *Oppiani* de venatione lib. II. vss. 200. 201. Ed. Lehrs †).
Horum versuum interpretatio latina, graecis verbis praefixis, inscripta: „Versus Oppiani de ardore inter cervum et cervam." exhibetur
a. in Grathusii collectione Epigramm. Mel. fol. L 6[b];
b. in Vincentii Ed. eorum fol. L 1[a];
c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 663. nr. 372.

2. *Oppiani* de venatione lib. IV. vss. 230 sqq. 320—353. Ed. Lehrs.
Hic locus a Melanthone liberrime translatus est; alia enim mutata, alia omissa, alia ex aliis locis, ubi de pardis dicitur (lib. III, 63 sqq. 130 sqq.) admixta sunt, iisque deinceps admonitio adiecta. Hoc carmen lat. inscriptum: „Ex Oppiano de venatione pardorum." reperitur
a. in Vincentii Ed. Epigramm. Mel. fol. M 4.;
b. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 663 sq. nr. 373.

†) Poetae bucolici et didactici. Theocritus, Bion, Moschus, recognovit et praefatione critica instruxit C. Fr. Ameis. Nicander, Oppianus, Marcellus Sideta de piscibus, poeta de herbis, recognovit F. S. Lehrs. Praefatus est K. Lehrs. Phile iambi de proprietate animalium, ex codicibus emendarunt F. S. Lehrs et Fr. Dübner. Graece et latine cum scholiis et indice locupletissimo. Parisiis, M DCCC XLVI. 8. max. Alia Ed. auctior prodiit ibid. M DCCC LI. 8.

[illegible]

[illegible] ardor, vinique nociva cupido
[illegible], et in alta pericula mittit,
[illegible] laticemque Lyaeum
[illegible], et [illegible] trieterica vivunt:

[illegible]

c. in Scriptis publicis Acad. Witeb. Tom. III. fol. Kk 7[b];

d. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 668. nr. 383.

Noctua ut in gelido cum nidum forte sepulchro
  Construit, et coecum foeda cubile tenet:
Talis erit thalamus vetulae mulieris, egenti
  Et deliranti quae male nupta seni est.

---

4. *Epigramma ex* Demosthenis *oratione de corona.*

Epigramma civium Atticorum monumento inscriptum, quod Demosthenes in hac oratione p. 322. Ed. Reisk. laudat, Melanthon bis latine reddidit. Altera interpretatio, a verbis „Haec monumenta tegunt cives" incipiens legitur

a. in Vincentii Ed. Epigramm. Mel. fol. P 2.;

b. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 551. nr. 141., ubi aeque ac apud Vincent. sic inscripta est: „Ex Demosthenis oratione περὶ στεφάνου Epitaphium civium Atticorum";

c. in Mel. interpretatione huius orationis, in huius Corp. Reform. Vol. XVII. p. 859., quapropter h. l. praetermittitur.

Altera interpretatio sic exordiens: „Hi pia dum patriis", inscripta: „Ex oratione Demosthenis περὶ στεφάνου." exhibetur

a. in Mel. Opp. Basil. Tom. V. p. 334.;

b. in Vincentii Ed. Epigramm. Mel. fol. O 5[a];

c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 552. nr. 142.

Hi pia dum patriis arcent a finibus hostem,
  Pro tectis cives arma tulere suis;
Invictisque animis ausi decernere ferro,
  Et conferre pedem, nec timuere mori,
Servitio patriam premeret ne turpiter hostis,
  Cogeret et domitam tristia multa pati.
Felices nunc in patria quorum*) ossa teguntur,
  Postquam ipsos divi sic voluere mori.
Nulla adversa pati, nusquam peccare Deorum est,
  Nemo hominum fati vim queat effugere.

Qui solas carminum inscriptiones respicit, facile putet, etiam alterum quendam eiusdem orationis locum a Melanthone latino carmine esse translatum. Inveniuntur enim in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 552. nr. 143. novem versus inscripti: „*Ex* Demosthenis *oratione* de corona."; at qui hos perlegit, illico cognoscet, eos potius *in* hanc Dem. *orationem* a Melanthone esse scriptos; itaque a Vincentio l. l. fol. Q 6[b], ubi eosdem refert, recte inscripti sunt: „In Demosthenem περὶ στεφάνου." In Mel. Opp. Basil. Tom. V. p. 354. iidem habent inscriptionem: „Aliud."

---

5. *Oracula duo ex* Pausania.

Oraculorum a Pausania laudatorum duo Melanthon vertit:

A. *Oraculum in eius Achaicis c.* 8.

Huius interpretatio invenitur

a. in Grathusii collect. Epigramm. Mel. fol. L 8[b];

b. in Vincentii Ed. eorum fol. L 3., ubi aeque ac apud Grathusium sic est inscripta: „Oraculum in Achaicis Pausaniae, in quo duo describuntur Philippi, quorum priorem ait fore felicem regem, posteriorem vero, videlicet illum, qui cum Romanis bellum gessit, regni eversorem."

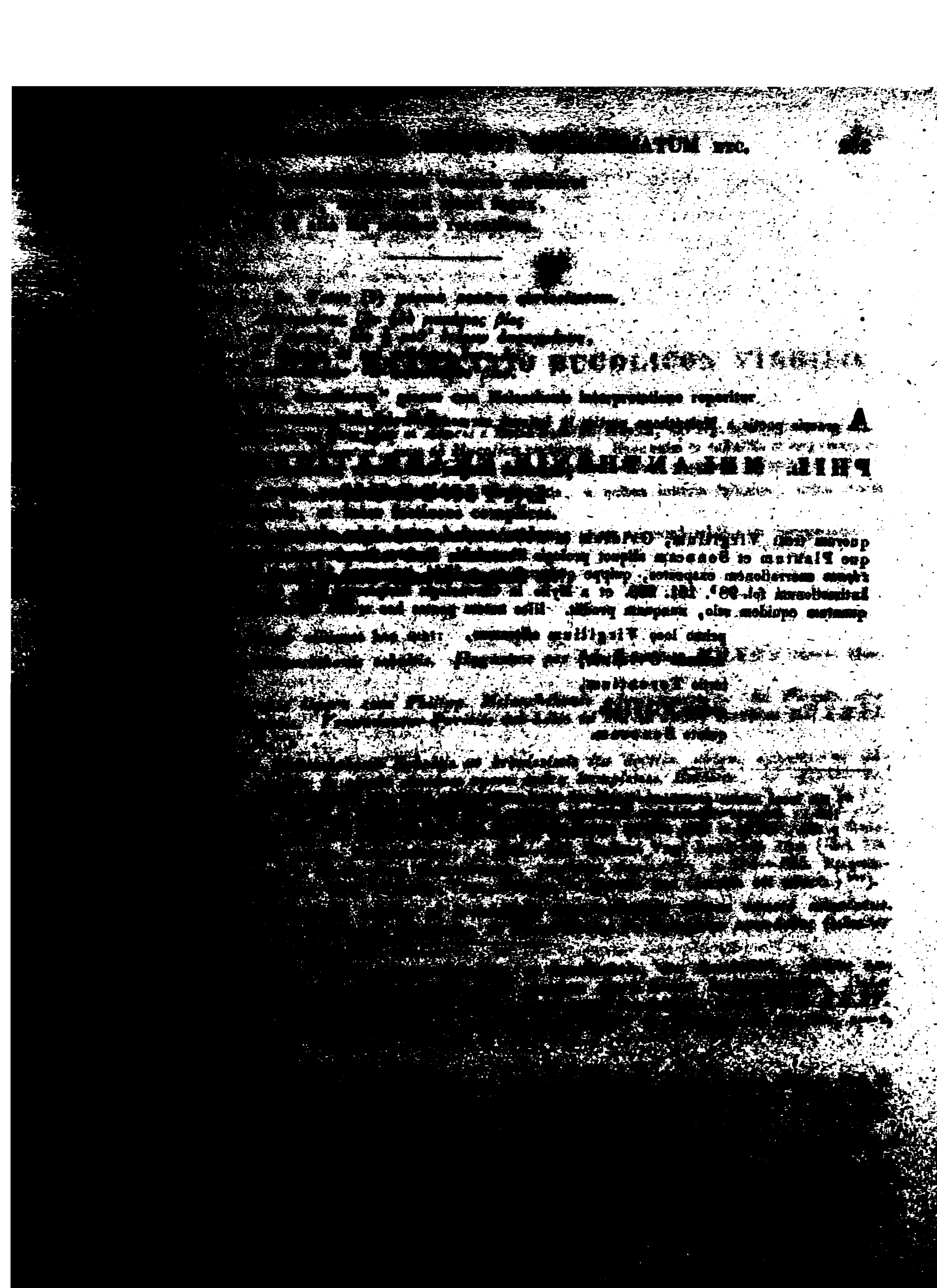
---

*) Fel. nunc in patria quorum] sic Vincent. et Corp. Ref.; Opp. Basil.: Fel., tum in patria quoque.

c. in huius Corp. Reform. Vol. X, p.
Philippis[1]), altero folii, altero pagin

Sed

A populo



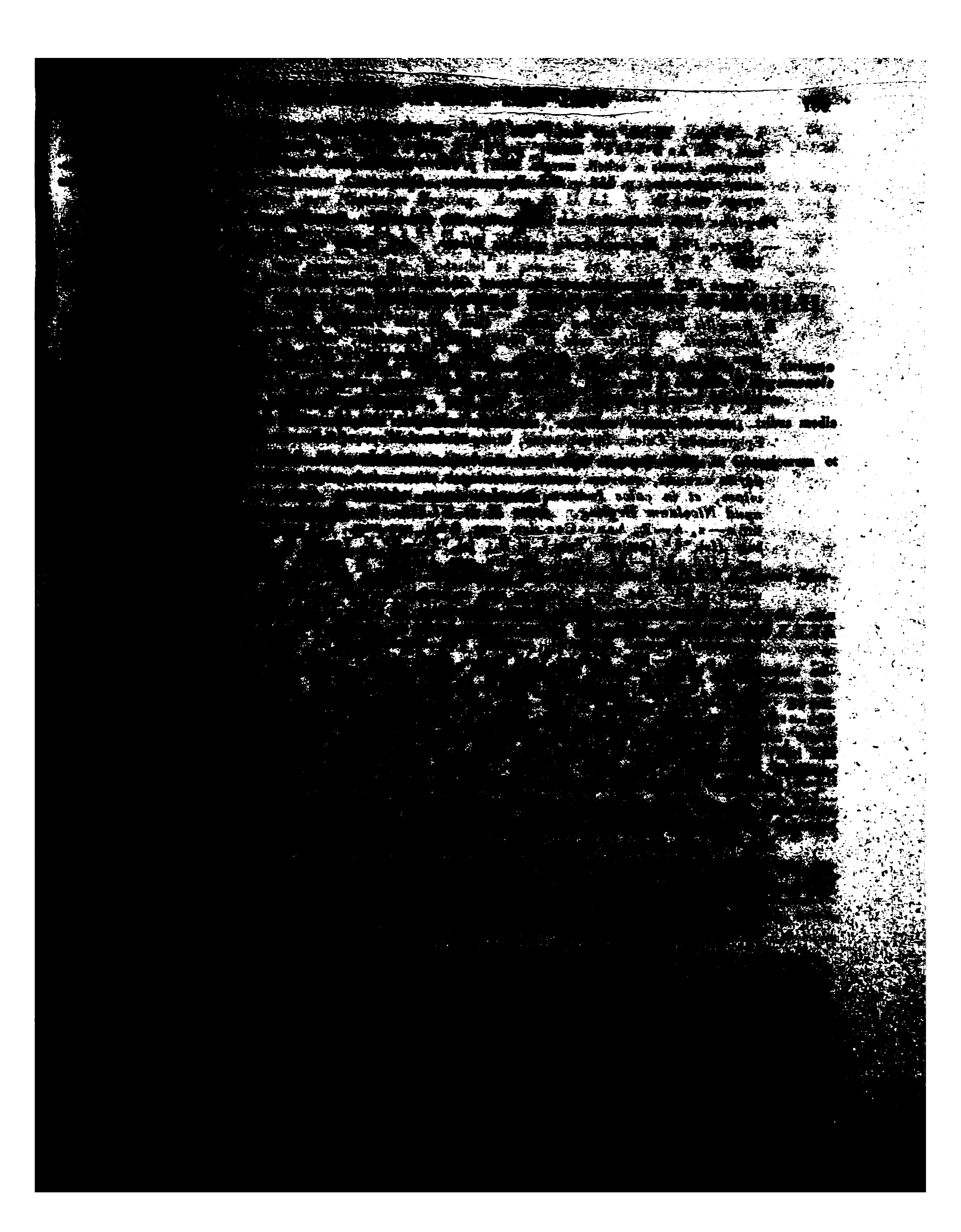
A grande parte [illegible]

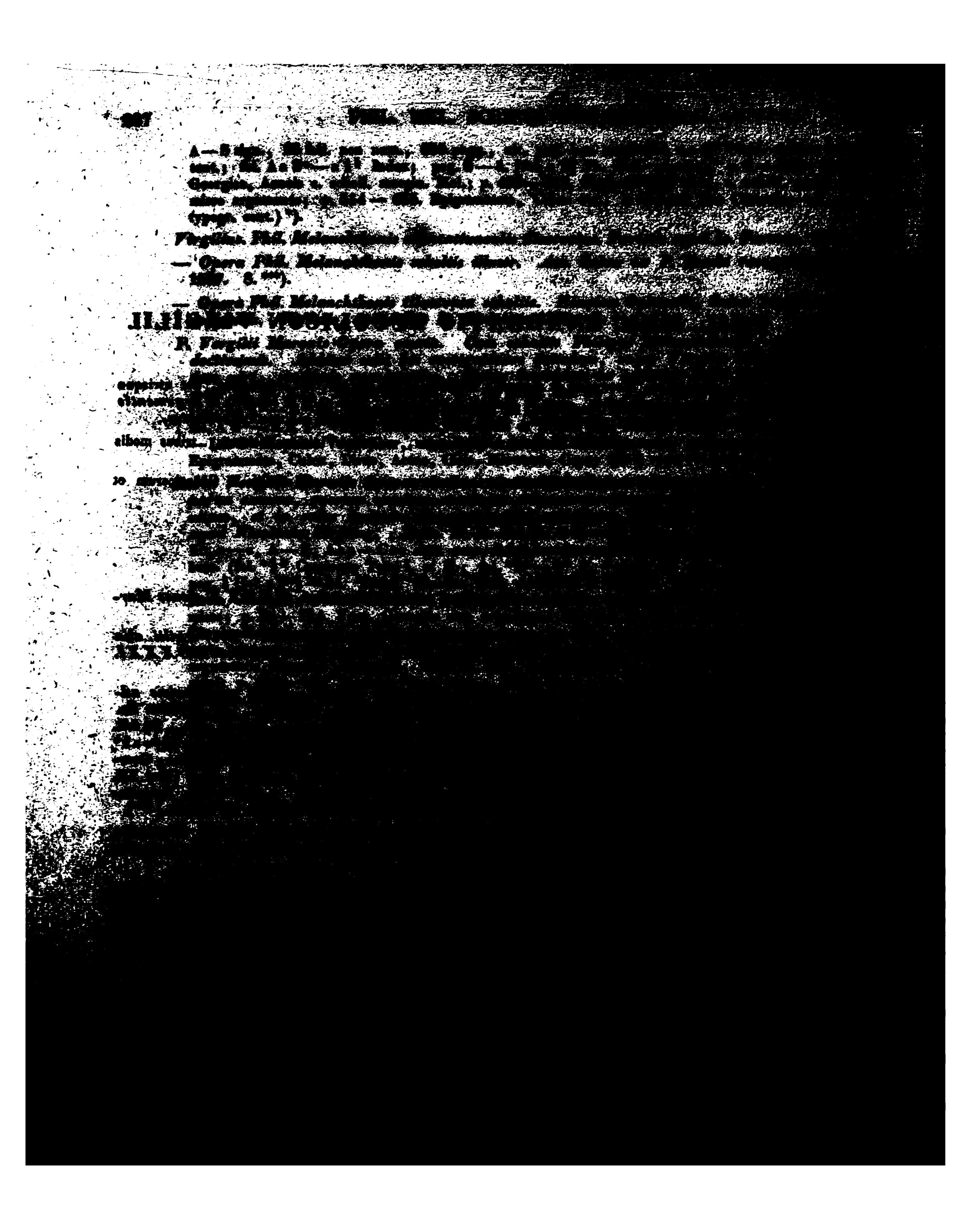
PHIL. MELAN[illegible]

quorum tres: Virgilium, O[illegible]
que Plautum et Senecam [illegible]
[illegible]
Indicationum fol. 26b. [illegible]
quamque [illegible]

[illegible] Virgilius [illegible]

[illegible]





Bucolica cum scholiis marginalibus Melanthonis; fol. 19ᵇ—68ᵃ Verg. Georgica c. scholl. marg. Mel.; fol. 68ᵇ—256ᵃ Verg. Aeneis c. scholl. marg. Mel. et praemissis argumentis brevib. in XII Aeneid. libros et Modestini in singulos eius libros; fol. 256ᵇ vacat) *).

Publii Vergilii Maronis opera. Caetera quae adiecta sunt, sequens pagella docebit. (Infra haec Insigne typogr.) *Basileae per Nicolaum Bryling. Anno M. D. LI.* 8. 46 plagg. litt. a—z, A—Z, sign., 8 foll. non num., 983 pagg., 18½ foll. non num. (fol. a 1ᵇ Catalogus Tomi I.; fol. a 2ᵃ—8ᵃ P. Vergil. M. vita, per Ael. Donatum; fol. a 8ᵇ et p. 1—46. Vergilii Bucolica cum annotatt. et castigat. Eob. Hessi, Ph. Melanchthonis, L. Culmanni, Chr. Hegendorphini, Iodoci Willichii, aliorumque; p. 47—139. Verg. Georgica cum argumentis Her. Modestini et annotatt. Phil. Melanchthonis, Chr. Hegendorphini, Iod. Willichii, aliorumque; p. 139—142 Incerti auctoris Argumenta XII librorum Aeneidos; p. 142—144. Octavii Augusti versus de Aeneide Verg.; p. 144—508. Verg. Aeneis cum argumentis Her. Modestini, annotatt. Ph. Melanchthonis et varietate lectionis Io. Pierii Valeriani; p. 509—531. Maphaei Vegii liber c. scholl. margin., praemisso argumento; p. 531—532. Cornelii Galli, Sulpitii Carthag. et incerti autoris epigrammata; p. 533. Index Tomi II: Opuscula et varii lusus P. Vergilii M.; p. 534. Catalogus huius Tomi; p. 535—680. Opuscula et varii lusus Vergilii: Culex, Dirae, Aetna, Ciris, Moretum, Copa, Elegia in Mecoenatis obitum, Epigrammata, Priapeia; p. 680—683 [fol. X 6ᵃ]. Diversorum poetarum in Vergilium Epitaphia; fol. X 6ᵇ—7ᵃ Iod. Willichius de discrimine pastorum; fol. X 7ᵇ vacat; fol. X 8ᵃ—Z 8ᵃ Index [rerum et verbor.]; ult. pag. vacat) **).

P. Virgilii Maronis opera cum notis Melanchthonis et Hegendorphini. Moguntiae 1554. 8. ***).

— *opera cum scholiis Phil. Melanchthonis. Parisiis, apud Richardum* 1558. 4.

— *opera cum scholiis Phil. Melanchthonis. (Accesserunt annotatiunculae Hegendorphini.) Francof.* 1559. 8. †).

— *opera cum scholiis Phil. Melanchthonis. Basileae* 1559. 8. ††).

— *poemata quae extant omnia: D. Philippi Melanchthonis Scholijs illustrata. Adiectis figuris egregie depictis, una in Bucolica, singulis uero in singulos Georgicorum et Aeneidos libros. Et doctissimorum uirorum Scholijs ac Annotationibus, partim antehac, partim nunc primum publicatis, ut sequens pagella enumerabit. Cum rerum et uerborum indice.* (Infra haec Insigne typogr.: Arbor cum ranis) *Tiguri apud Christoph. Froschouerum, Anno M. D. LXI.* 8. 51 plagg., quarum prima asterisco, ceterae litt. a—z, A—Z, Aa—Dd signatae sunt, 8 foll. non num., 778 pagg., 10 foll. non num., ult. fol. album. (fol. *1ᵇ Catalogus eorum, quae huic operi accesserunt; fol. *2 Ph. Melanchthonis praefatio ad lectorem; fol. *3ᵃ—4ᵃ Io. Frisii Tigurini epist. ad Chrph. Froschouerum iun., Cal. Mart. 1561. scripta; fol. *4ᵇ—7ᵇ Iodoci Badii Ascensii in opera Vergil. Prolegomena; fol. *8ᵃ Phil. Valentinii epigramma; fol. *8ᵇ et pag. 1—33. Vergilii Bucolica cum figura et Ph. Melanchthonis scholl. margin. ab erudito quodam uiro auctis; p. 33—122. Verg. Georgica c. figuris, Herennii Modestini argumentis, et Melanchthonis scholl. margin. a quodam auctis; p. 123—508. Verg. Aeneis c. figg. et Melanchthonis scholl. marg. a quodam auctis; p. 509—534. Maphaei Vegii liber c. fig. et Melanchthonis scholl. marg. a quodam auctis, praemisso argum.; p. 534—537. Alcinoi de Vergilio iudicium, Corn. Galli epigramma in Vergil., Octavii Augusti versus, Sulpitii Carthag. et incerti autoris epigrammata in Vergil.; p. 537—654. Vergilii Epigrammata, quibus inserta sunt argumenta in Bucolica, Georgica et in XII libros Aeneidos, et Elegia in Mecoenatis obitum, Culex, Dirae, Aetna, Ciris, Moretum, Copa; p. 655—770. Io. Frisii annotatt. ex variis interpr. et vocabulorum interpretatt. Germanicae in Bucolica et Georgica; p. 771—778 [fol. Cc 5ᵇ]. Chrph. Hegendorph. annotatiunculae ex Doleti commentar. de ling. lat.; fol. Cc 6ᵃ—Dd 7ᵃ Rerum ac verborum index; ult. 3 pagg. non num. vacant) †††).

P. Vergilii Maronis opera D. Phil. Melanchthonis et aliorum doctissimorum virorum scholiis, annotationibus et novis argumentis illustrata, partim antehac partim nunc primum publicatis etc. *Cum figuris. Tiguri, excudebat Chr. Froschoverus iun.* 1564. 8. ††††).

*) Haec Ed., quam Schweiger l. l. p. 1161. et Heynius l. l. p. 702. memorant, in meis libris est.

**) Haec Ed., quae in meis libris est, Schweigerum, Heynium et Wagnerum fugit.

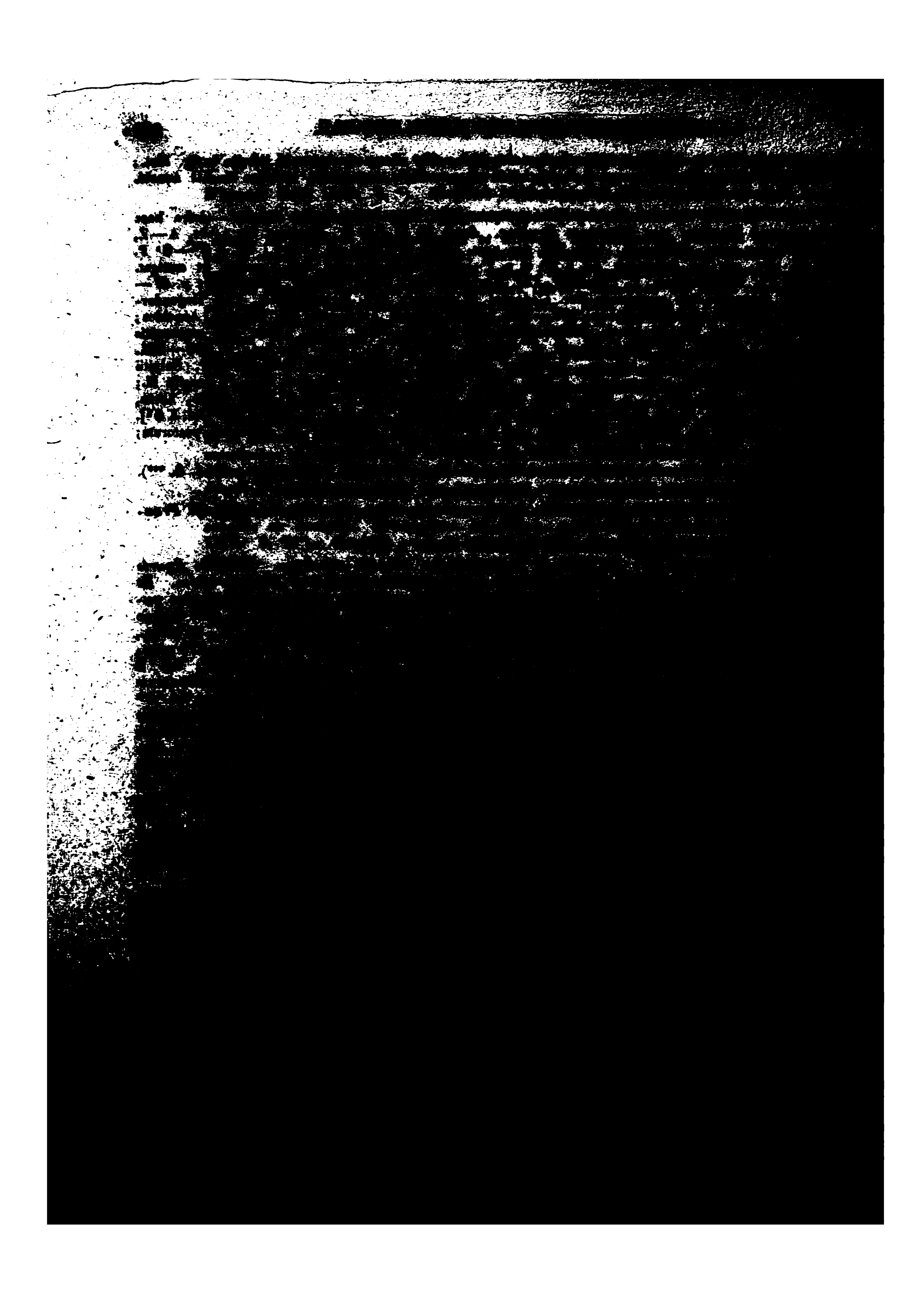
***) Hanc Ed. et subsequentem Schweiger l. l. p. 1162. et Heynius l. l. p. 704. 706. afferunt.

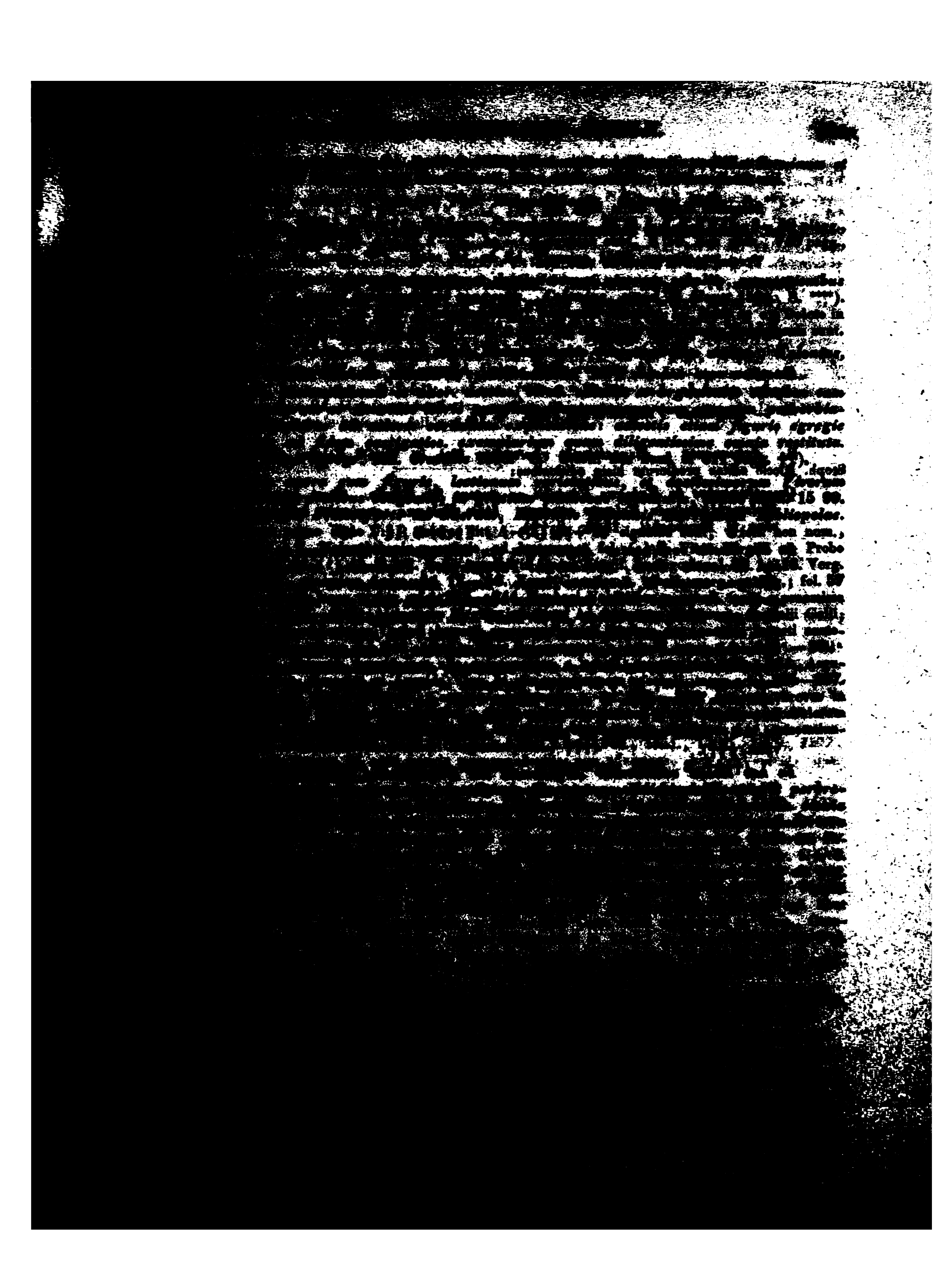
†) Hanc quoque Ed., quae in Biblioth. acad. Erlangensi asservatur, Schweiger l. l. p. 1162. et Heynius l. l. p. 705. memorant (Hegendorphii annotationum nullam mentionem facientes), ille autem de ea subdubitat, addit enim: (?)

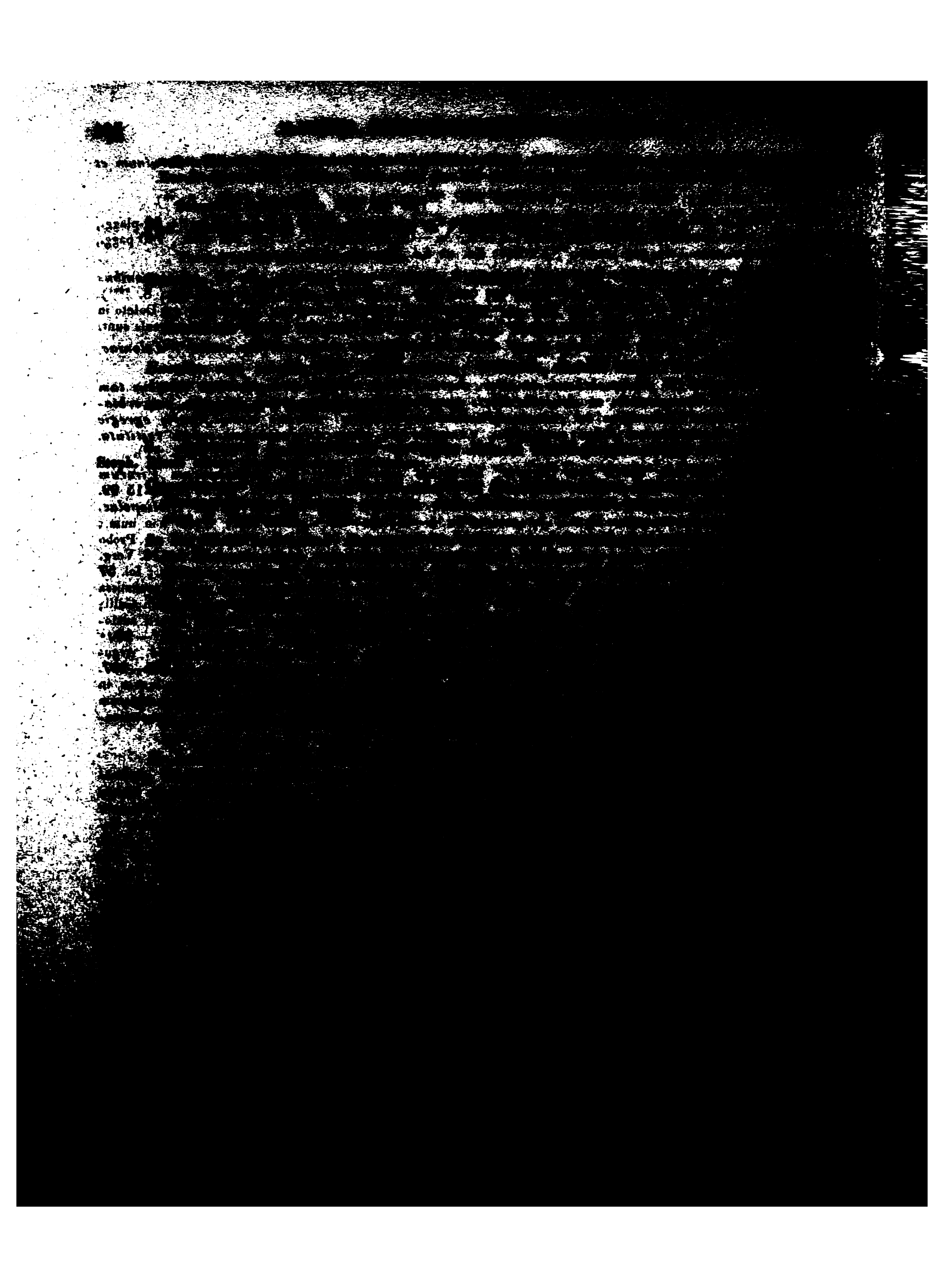
††) Haec Ed., quae in Biblioth. ducali Guelferbyt. invenitur, illis viris latuit.

†††) Haec Ed., quae in Biblioth. senat. Norimb. et in meis libris est, etiam a Schweigero p. 1163. et Heynio l. l. p. 707. memoratur.

††††) Sic haec Ed. affertur in indice librorum a Fr. Seb. Loeffler relictorum d. 4. Nov. 1859. in auctione vendendorum; a Heynio l. l. p. 708. affertur his verbis: *P. V. M. Opera cum Phil. Melanchthonis et aliorum virorum doctiss. scholiis. Tiguri* 1564. 8., a Schweigero l. l. p. 1163. brevius sic: — (Index ut Tigur. 1561.) 8. *Tiguri* 1564. (?).







[illegible]

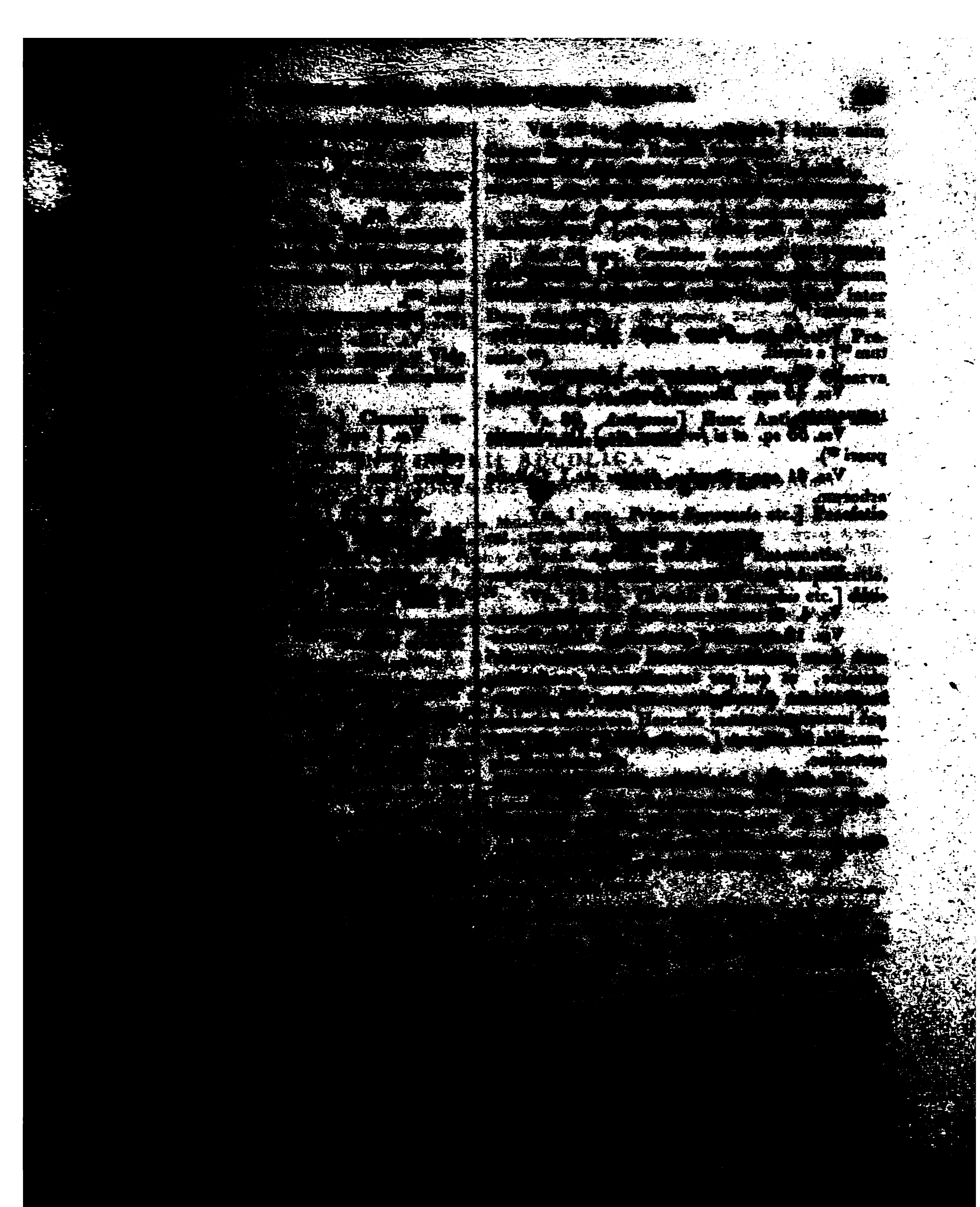
Vs. 47. [illegible]
ptio ruris Virgiliani et [illegible]

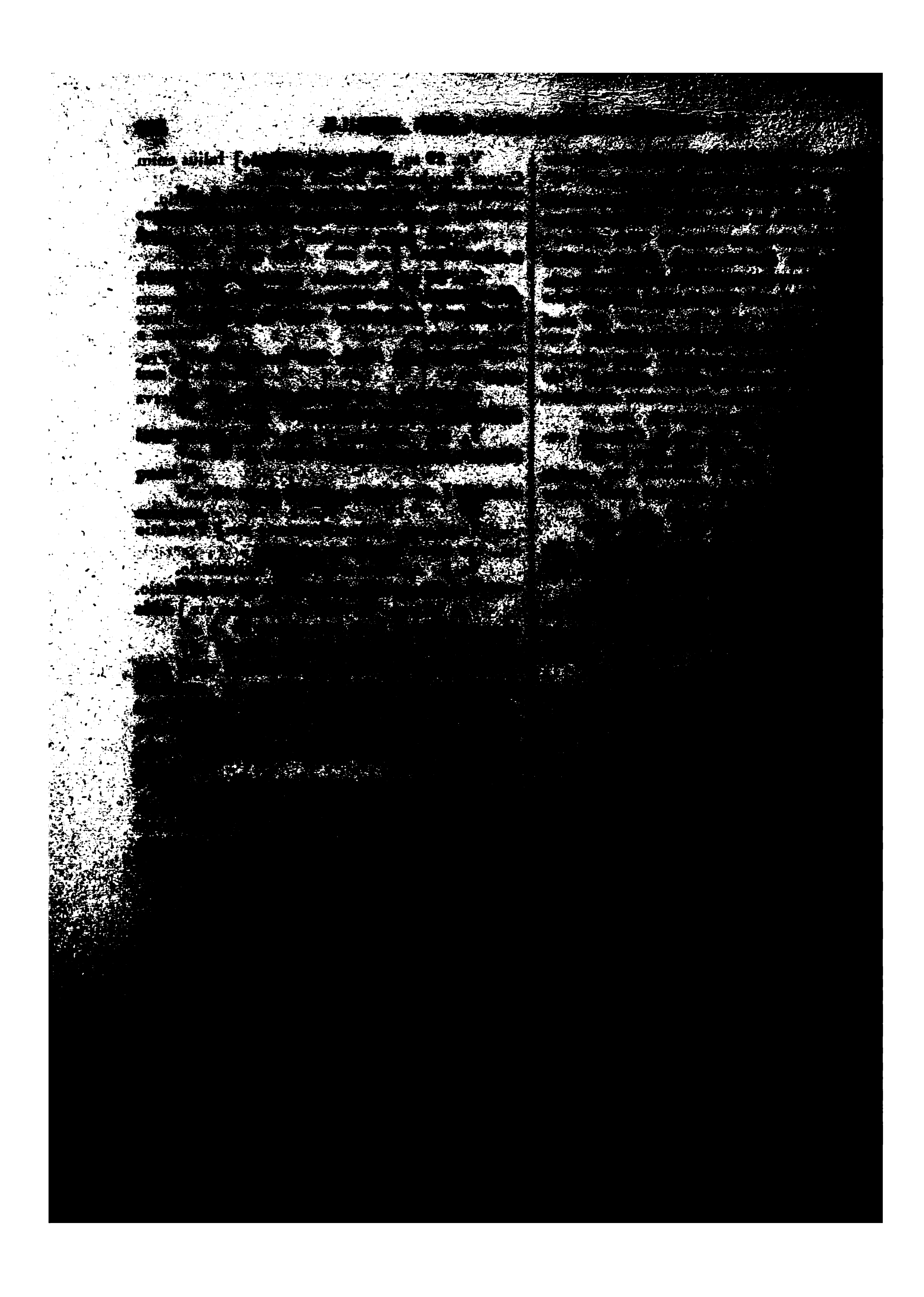
Vs. 60 seq. [illegible]
rependit pro [illegible]

Vs. 64. [illegible]
Politianus [illegible]

Vs. 71. [illegible]
sua bellum [illegible]

[illegible]





quod a se sit alienata puella. Est autem civilis increpatio.

Vs. 18. *Et formosus* etc.] Adonis formosus[38]) iuvenis, quem amavit Venus.

Vs. 19. *bubulci*] alii *subulci*[39]).

Vs. 28 sq. *Et quis erit* etc.] Amplificatio.

Vss. 31 sqq. *Tristis at* etc.] Fingit Gallum respondentem, ut magis ob oculos ponat hominis insaniam.

Vs. 50. *Ibo, et Chalcidico* etc.] Disceptat, quorsum se conferat, amorem evitaturus.

Vs. 62. *Iam neque* etc.] Mutat superius consilium[40]).

Vs. 69. *Omnia vincit* etc.] ἐπιφώνημα.

Vs. 70. *Haec sat erit* etc.] Epilogus.

Vss. 75 sqq. *Surgamus: solet* etc.] Periodus bucolica.

38) formosus] Ed. Nor., in qua haec annot. cum praeced. in unam est coniuncta, male: formosis.

39) Haec varietas lectionis in solis Editt. Mog., 1547. est adscripta.

40) consilium] Ed. 1547. errore typogr.: concilium.

2. IN VIRGILII BUCOLICA

ARGUMENTA SEU DISPOSITIONES RHETORICAE PHIL. MELANTHONIS.

Haec argumenta, seu dispositiones rhetoricas, quas Melanthon quondam M. Ioanni Marcello Regiomontano, et M. Ioanni Stigelio et aliis, tanquam publicis professoribus bonarum artium in Academia Wittebergensi diversis temporibus dictandas proposuit *) (id quod Riccius in epistola dedicatoria refert), non ipse auctor, sed Steph. Riccius edidit. Ex quatuor eorum Editionibus, quas in Prolegomenis commemoravi, hae tres mihi ad manus sunt: 1) *Leucopetr.* 1565., 2) *Gorlic.* 1568., 3) *Witeb.* 1593., quas solis annorum numeris significabo.

Ex iis, quae editor in his tribus Editt. argumentis Melanthonis praemisit, tantummodo hocce Stigelii epigramma exhibemus:

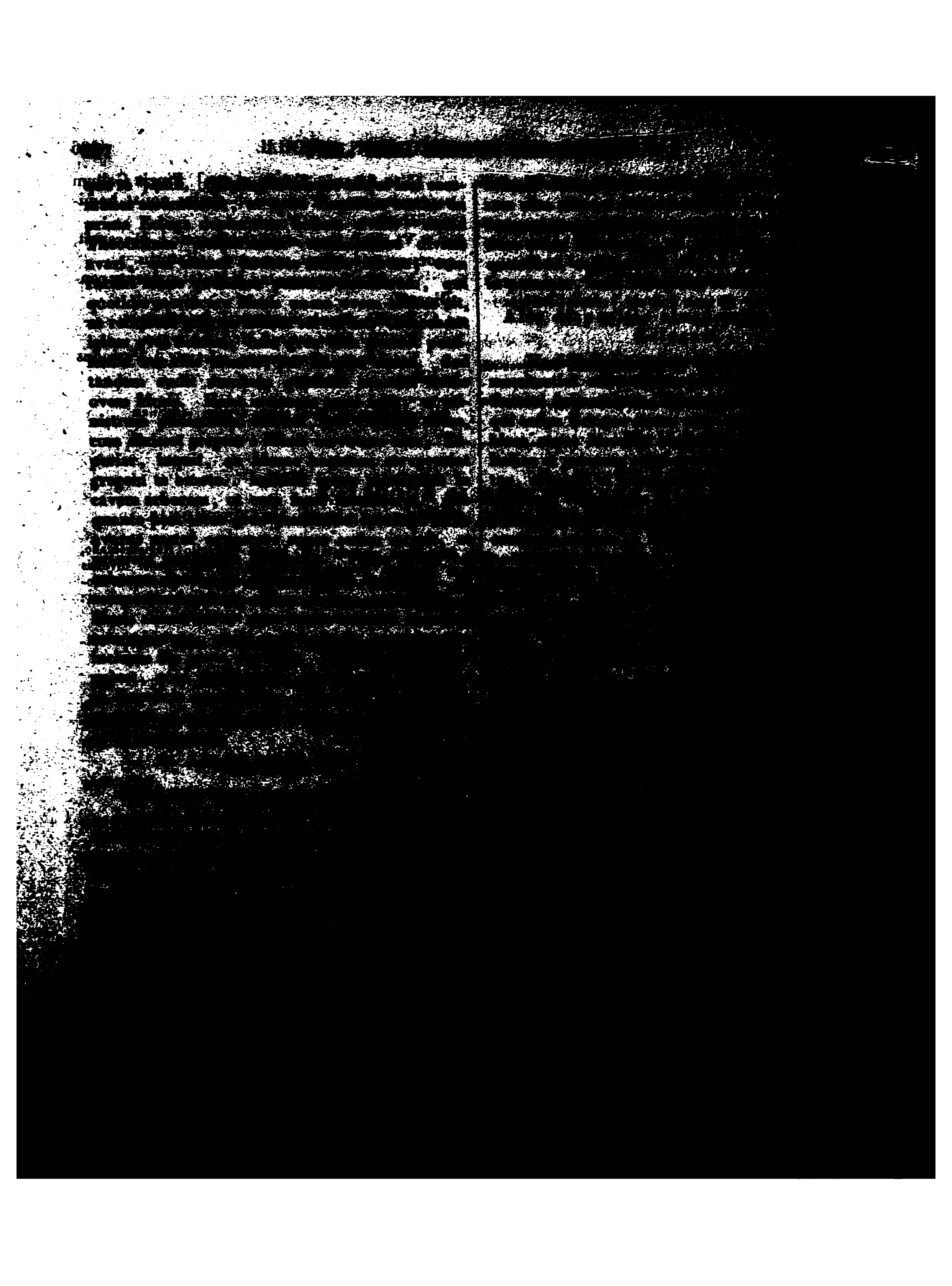
D. Iohannes Stigelius de viva imagine D. Philippi Melanthonis, Anno M. D. LV.

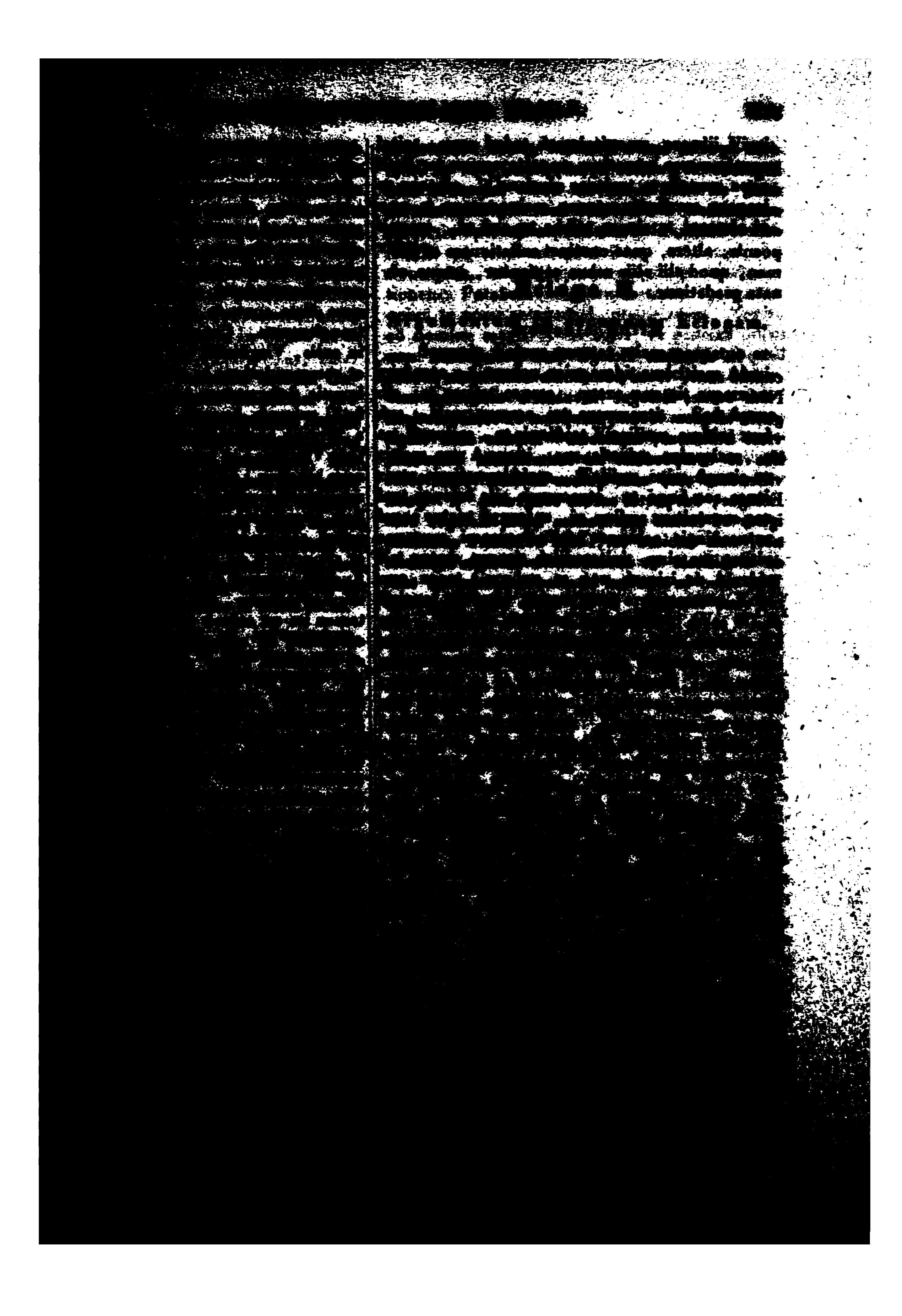
Sicut apis vario sugens e flore liquorem
Subtili pressum nectare fingit opus,
Sic selecta etiam tibi mens arguta Melanthon,
Et veris gignit scripta referta bonis.
Quid strepitis fuci? qui quantum in pectore succi
Fertis, ab hac una surripuistis ape.
Haec apis officii memor, in commune laborans,
Esse Deo gratum, quod facit, omne cupit.
Qui mundo potius fuci inservire laborant,
His sua conveniens praemia meta feret.
Cedite degeneres fucato pectore fuci,
Haec apis est ipso vindice tuta Deo.
Quod si adeo caeco iuvat insanire furore,
Si fatum impietas non videt ista suum,
Hei quantum Christi alveolis examen ab ipsis,
In vestram armabit spicula prompta necem.
Cedite degeneres fucato pectore fuci,
Haec apis est ipso vindice tuta Deo.

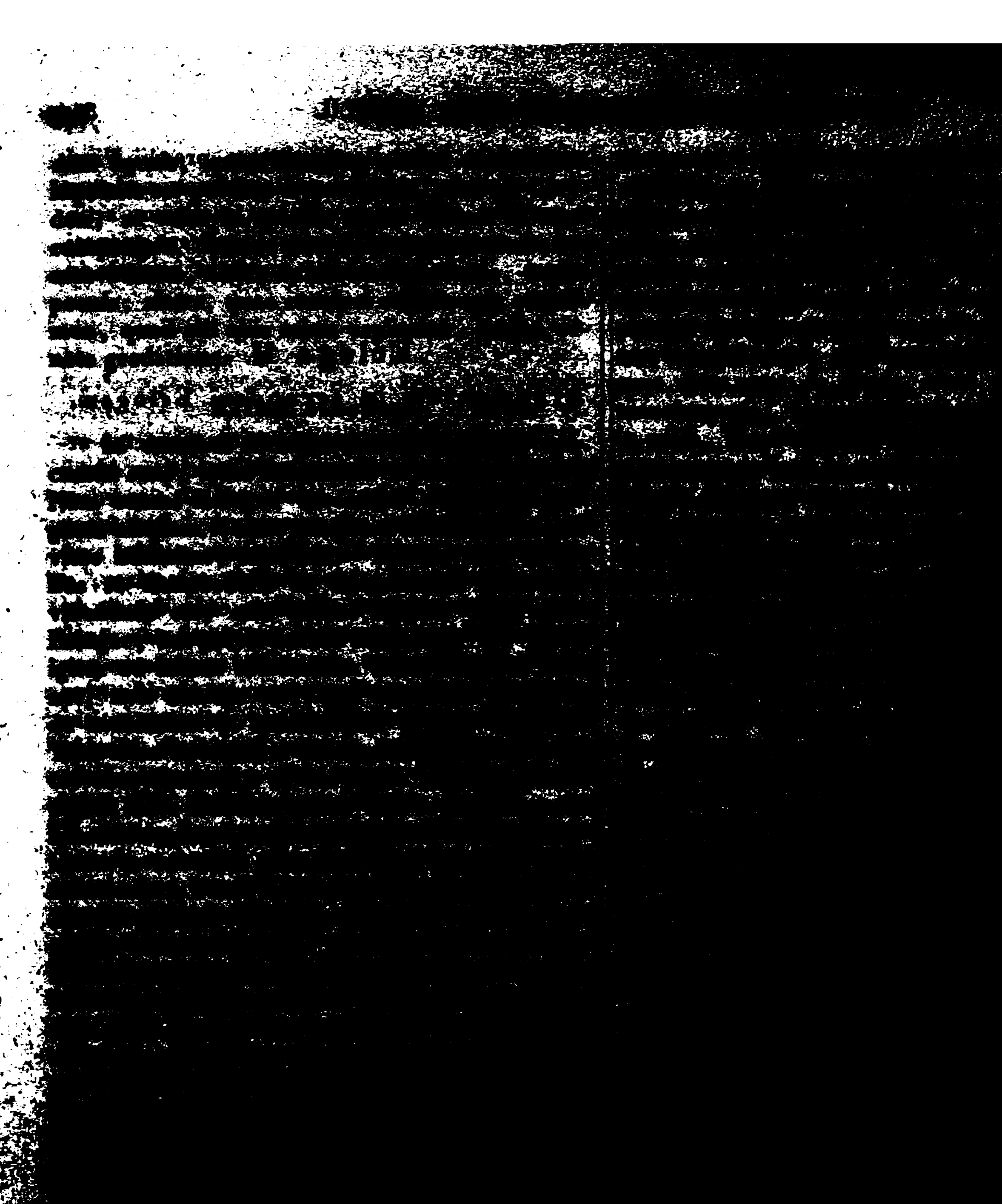
*) Ex his intelligitur, unde tanta horum argumentorum Mel. varietas orta sit.

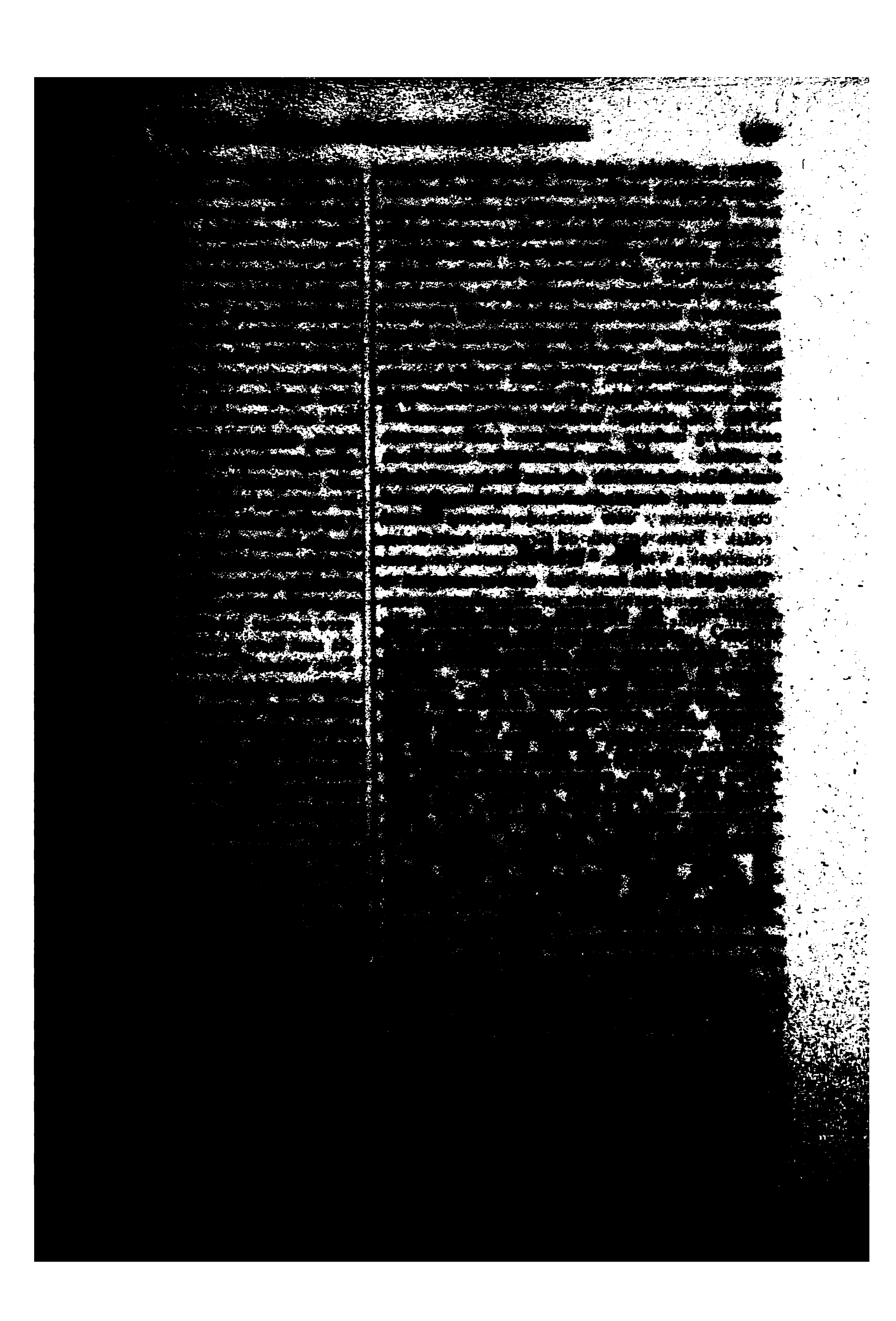
Quo consilio scripta sunt initio Bucolica?

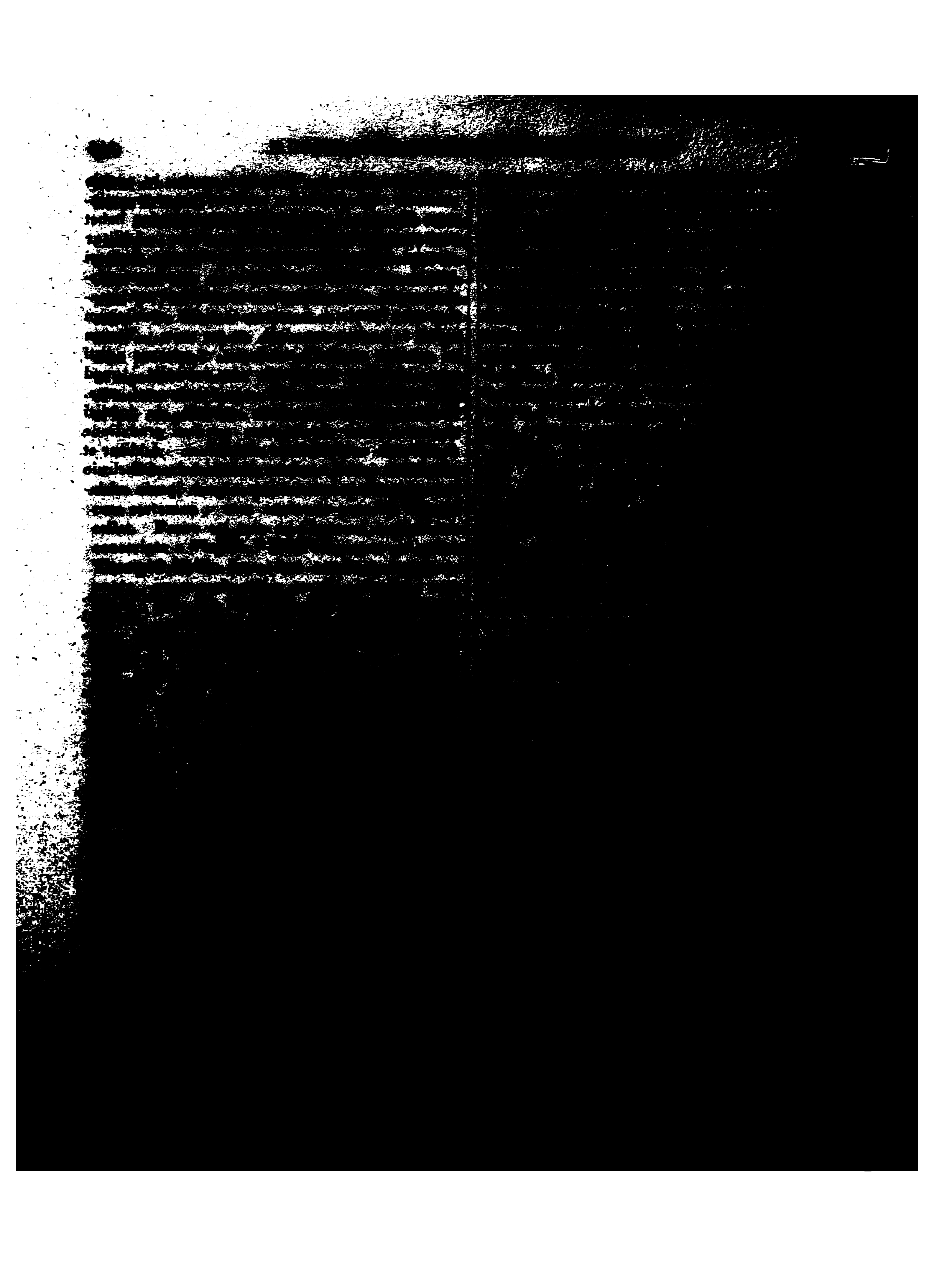
Supervacaneum est quaerere, quae sit origo Bucolici carminis. Semper enim fuerunt cantilenae, et rusticis figuris alias res ac personas cantilenis significare mos fuit, ut canticum Salomonis magna ex parte Bucolicum est, quo tamen describitur status regni Israel. Hoc igitur initio discant adolescentes, pastorum personis et figuris significari alias magnas res in vita, et scribi haec figurata poemata vel ad oblectationem, vel ad consolationem, vel ad deplorationem, vel ad affectus animi quoscunque significandos, vel ad commonefaciendos homines, ac docendos de ali-

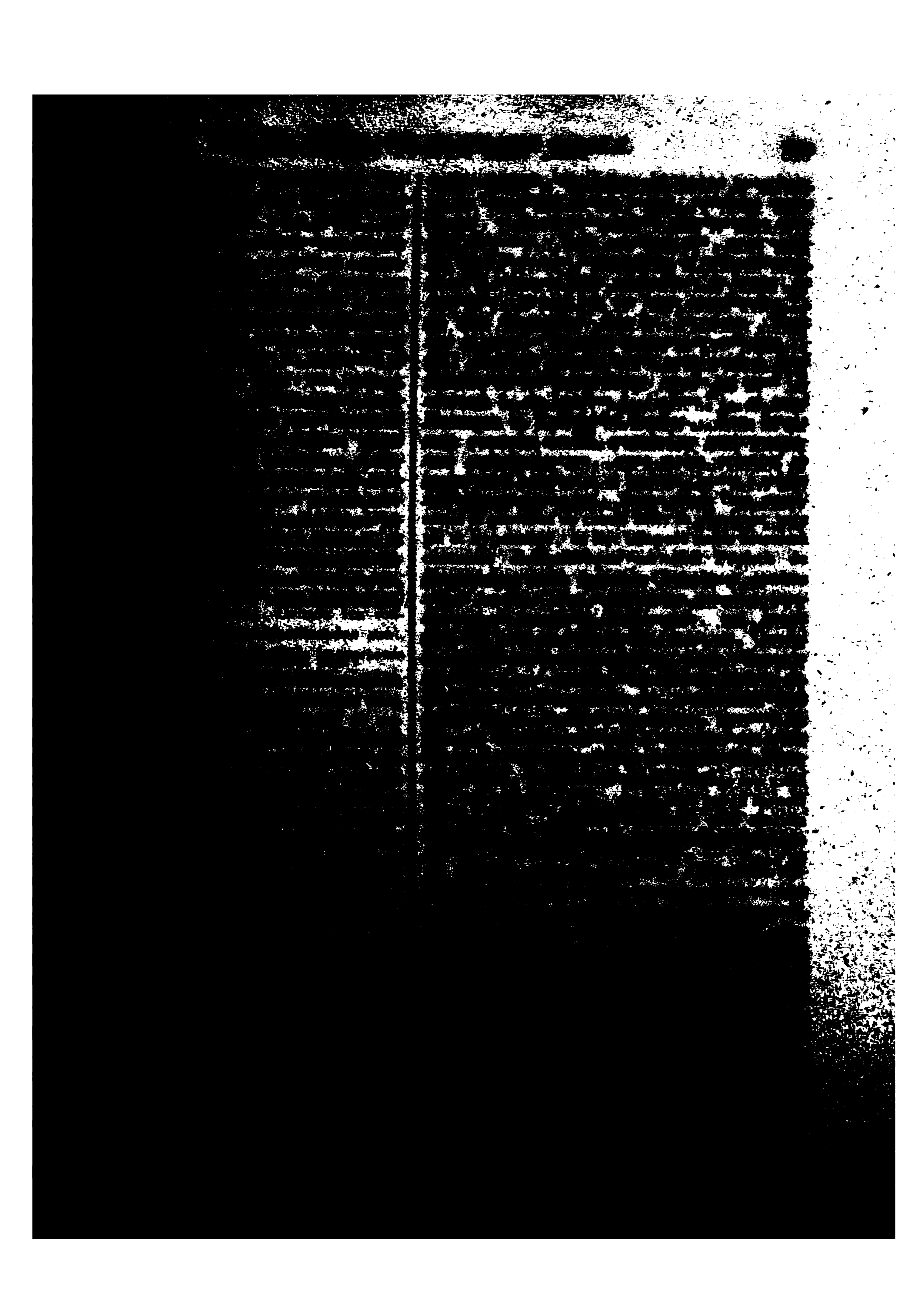


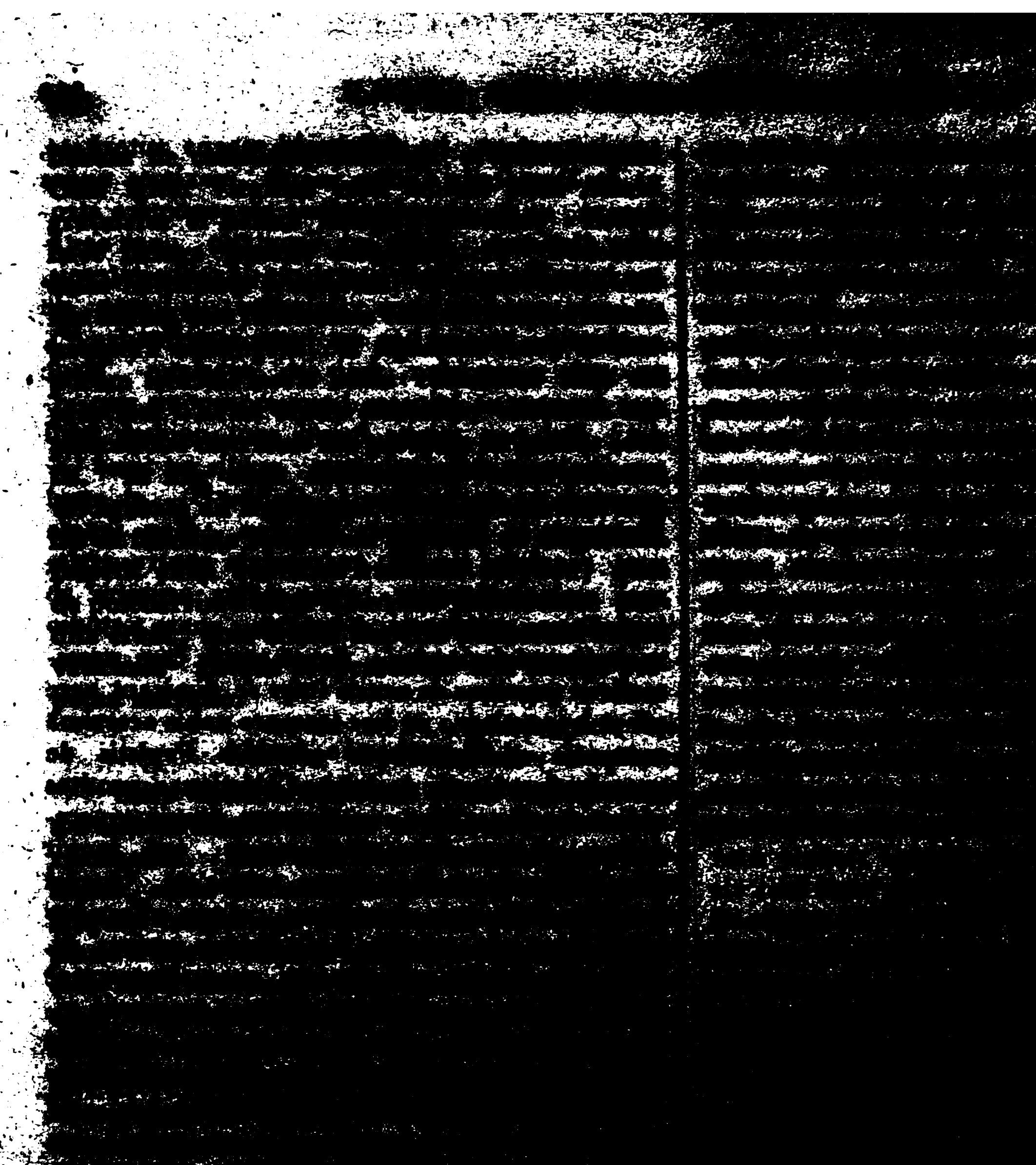


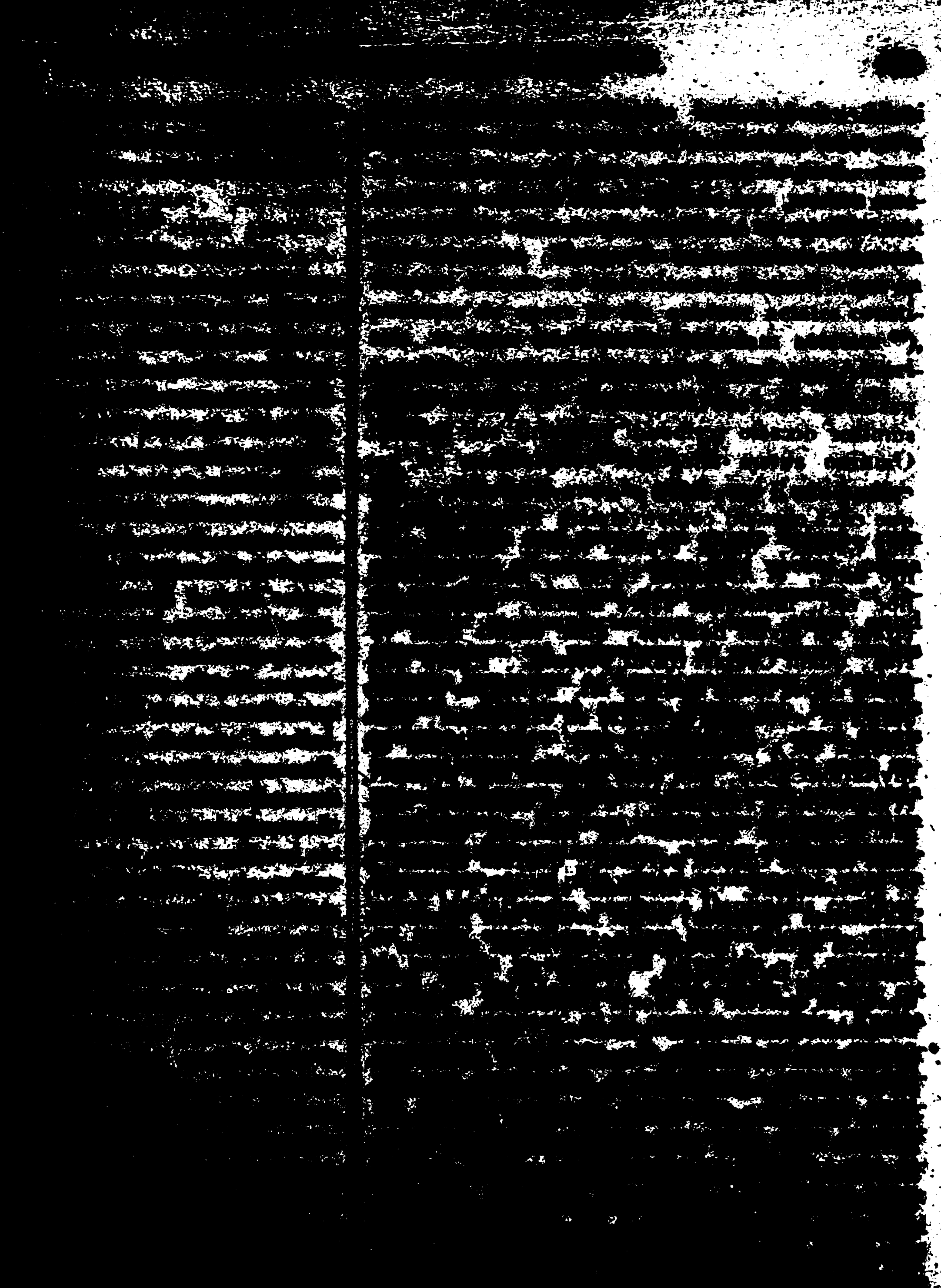


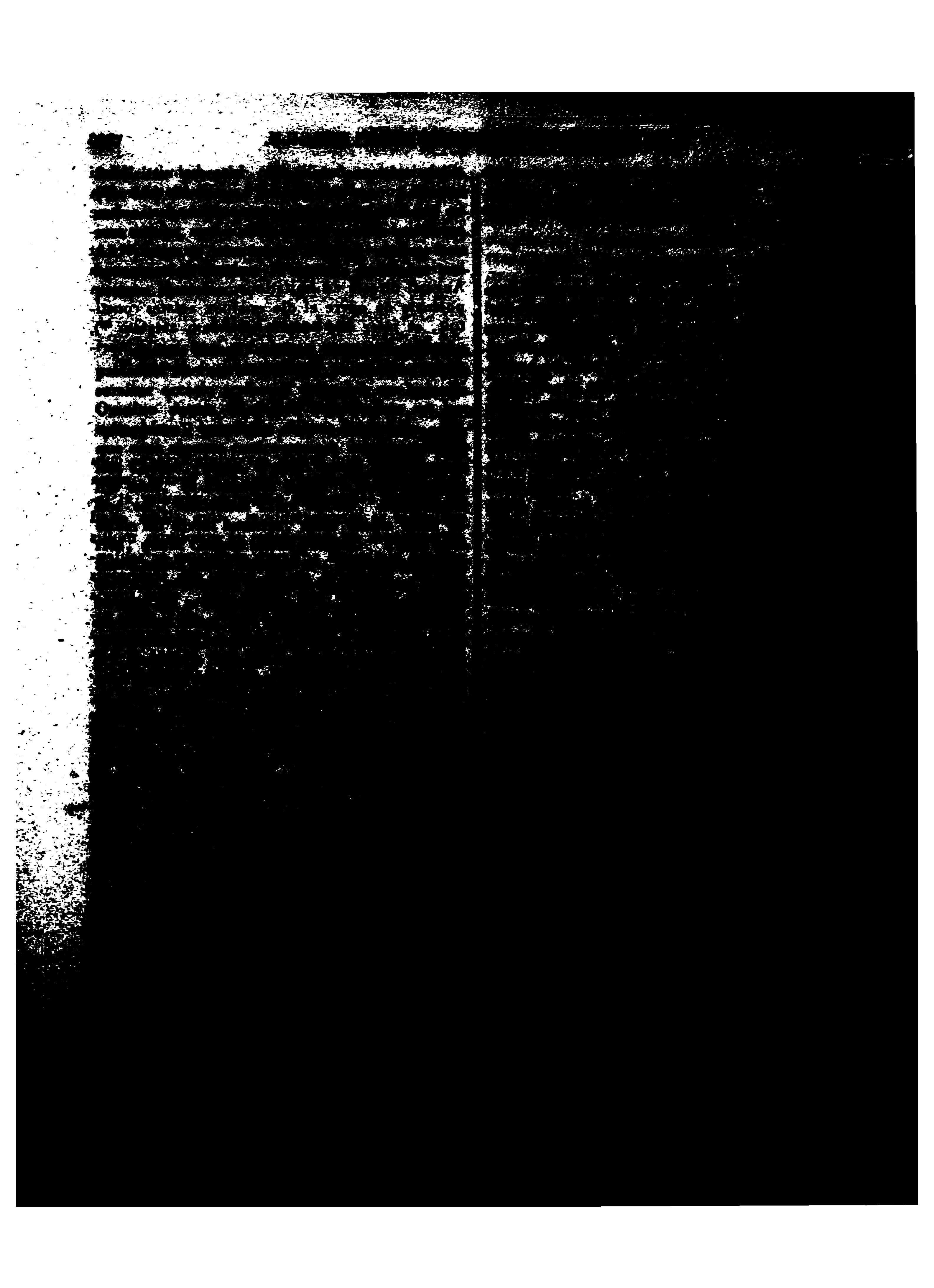












tius scribi voluerit. Deinde per reiectionem proponit, se in Bucolicis tamen praedicaturum ipsius laudes. Postea commemorata occasione cantilenae inchoat eam a creatione mundi, ubi recitat mundum et universam naturam extitisse casu ex atomis. Reliquae fabulae ex autore patent, quae vel ad historias vel ad mores, aut communes vitae casus referri possunt. Caeterum ferunt Ciceronem olim, cum forte interfuisset recitationi huius Eclogae in theatro, et animadvertisset eam nequaquam esse vulgaris ingenii, ita fuisse admiratum carminis elegantiam, ut de autore quaesierit, et in suam et poetae laudem dixit: Magnae spes altera Romae[73]). Quam vocem Virgilius postea ad Ascanium in Aeneide[74]) retulit.

Aliud eiusdem.

Generis est demonstrativi. Caeterum Ecloga in Vari gratiam, quem plurimum diligebat Virgilius, a poeta conscripta est, cui deinde emendandorum Virgilii carminum ab Augusto cura demandata fuit. Porro non est Bucolici argumenti. Nam principio rerum originem et causas describit, estque hic locus totus philosophicus. Deinde obiter varias Graecas historias ac fabulas ordine recitat. Postremo laudat Gallum poetam, cui tamen loco rursus quasdam subiicit fabulas. Putant autem hic describi Epicureorum sectam a Virgilio, quam ipse et Varus a Syrone quodam, quem hic Silenum fingit, didicerat Chromim et Mnasylum esse Virgilium et Varum. Verum in exordio dicit, se de Theocriti, quem imitetur, simplicitate recedere; et utitur excusatione rerum et temporum suorum, in quibus illa Theocritica simplicitas ubique observari non potuit.

Aliud eiusdem.

Maxime decent[75]) in hac tenui figura poematum gestus familiares, quibus quasi ipsi nos interpellamus et reprehendimus. Ideo Virgilius initio ait, se scribentem heroica interpellatum esse ab Apolline, et revocatum ad Bucolica. Est autem bellissima extenuatio, quod ait: (Vss. 10 sq.) *Te nostrae, Vare, myricae, Te nemus omne canet*[76]), cum confert suum poema myricis, quae sunt humiles et contemptae. Ideo plus gratiae est in collatione, quia nimis magna est extenuatio, nec poema mediocre tam vile ducendum, ut simile myricis dicatur, sed addita est correctio: *Te nemus omne canet.* Hi ludi decent in carmine, et addunt motum, et continent significationes eruditas, et in scribendo nobis danda est opera, ut similes gestus excogitemus. Tota autem Ecloga narratio est de capto Sileno, et de eius philosophia seu sapientia. Aut risit Virgilius philosophos, aut voluit significare aliquam oportere philosophiam esse, hoc est, doctrinam, quae initia rerum et naturam consideret, et temporum seriem et vitae officia monstret, sicut re ipsa verum est, generi humano semper talem aliquam doctrinam necessariam esse, et tunc non tantum Romae, sed etiam in Graecia plurimi amplectebantur Epicuri doctrinam, quod videbatur nimium habere subtilitatis aut difficultatis. Itaque cum aliquid ex philosophia recitaturus esset poeta, illam Epicuri doctrinam attribuit Sileno, qui fingitur fuisse iocosus senex, Bacchi nutritor, transformatus in Silenum. Etsi autem appellationes in illis vetustissimis fabulis et historiis saepe casu oblitae, postea late celebrantur: tamen apparet nomen Sileni a torcularibus factum esse. Nam ληνὸς[77]) est torcular, et Silenus aut significat idem, quod quatiens torcular, aut idem, quod Deus torcularis. Sed in omnibus iocosis descriptionibus significat hominem voluptati deditum, et tamen ingeniosum et facetum, ut sunt in aulis parasiti[78]), qui ingeniis antecellunt. Fit igitur totum poema festivius translata narratione in talem personam, cuius in poematibus crebra mentio est, et laudatur festivius. Quid igitur hic canit? Primum narrat initium, sed Epicuri more, dicit concurrisse partes, et hoc pulcherrimo ordine unam machinam natam et distinctam, coeli, stellarum et elementorum, quae sit velut domicilium generis humani. Prodest autem cogitare aliqua rerum initia. Sed hic Silenus Epicurum sequens nihil de Deo opifice dicit, ab hoc ordiri eum oportebat.

---

73) Hoc dictum esse Ciceronis tradunt Servius ad Virg. Ecl. VI, 11. et Donatus in vita Virg. c. XI, 41.

74) Virg. Aen. XII, 168.

75) decent] sic Editt. 1568., 1593.; Ed. 1565. docent.

76) *canet*] sic h. l. et in seqq. Editt. 1568., 1593. (= Virg. Ecl. VI, 11. ed. Wagner.); Ed. 1565. *canit.*

77) ληνὸς] sic Editt. 1568., 1593.; Ed. 1565. male: *νίνος.*

78) parasiti] sic Editt. 1568., 1593.; Ed. 1565. antiqui parasiti.

a Myda[83]), qui respondit interrogatus de summo bono, optimum esse homini non nasci, aut natum quam celerrime mori, sed consentaneum est, Sileni appellationem sumptam esse ex Graeca tragoedia Euripidis, cuius supra mentio facta est. Ac mihi cogitanti de Sileno, consiliario Cyclopis[84]), cui Ulysses apud Homerum unicum oculum, quem in fronte habuerat, effodit[85]), venit in mentem venustissimae orationis, quae apud Oppianum extat in libro de piscatione, de ceto et musculo[86]). Quemadmodum enim cetus monstrum horrendum, ingens et immane, sequitur ductum et auspicia parvi piscis, quem Latini musculum appellant: ita in aulis plerumque magni reges et principes non suis consiliis obtemperant, sed reguntur ab aliquo parasito et veteratore aulico, qui doctis dolis et facetis fabricis (ut Plauti verbis utar) glaucomam ob oculos obiicit principi, ut, quod videt, non videat. Narrat etiam Oppianus, hoc tantum et tam vastum monstrum non in longinquum prospicere, sed visu esse admodum hebeti, eamque ob causam ei opus esse alieno ductu, et addit, capto musculo ductore facile opprimi posse ipsum cetum. Ita multi principes nihil habent consilii et prudentiae, sed tantum sunt tibiae alieno spiritu inflatae, ac facile circumveniuntur inescatis prius ac corruptis pecunia parasitis aulicis. Hanc imaginem contemplentur studiosi, quoties confusionem aularum non sine gemitu et lachrymis adspiciunt.

Ecloga VII.

Argumentum in septimam Eclogam.

Septima Ecloga quendam habet similitudinem cum tertia. Non enim constat uno aliquo perpetuo argumento, sed ludunt pastores variis sententiis, certantes de laude ingenii; et hae variae sententiae sunt aut laudationes certorum hominum, aut figuratae et venustae reprehensiones, aut descriptiones commodorum locorum[87]), item tempestatum, quae sunt egregia lumina orationis. Possumus autem ad nostrum usum inprimis multa ex tam variis sententiis transferre, cum ipsi aut[88]) laudamus eruditos, aut deridemus ineptos, aut invidos, ut hic deridentur, cum ait: (Vs. 26.) *Invidia rumpantur ut ilia Codro.* Magnam autem gratiam habent hae salsae figurae. Est et bella descriptio superbe contemnentis, ut si dicam: Improbi tantum curant leges et religionem, (Vss. 51 sq.) *quantum numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.* Utraque similitudo est aptissima: Mali perrumpunt leges, sicut flumina intumescentia extra ripas erumpunt. Indocti et cupidi nihilo pluris faciunt ordinem et leges, quam lupus numerum ovium. Hoc modo accommodare discamus has figuras. Haec diligentia et iudicium format et alit copiam orationis.

Aliud eiusdem.

Haec Ecloga generis est iudicialis. Certant enim duo inter se carminibus de victoria pastores. Videtur autem hic poeta aemulos suos exagitare voluisse, cum Corydonem vincere fingit. Est autem copiae exemplum, consistitque tota Ecloga in perpetua antithesi quadam. Principium sumptum est ex VI. Idyllio Theocriti. Per Corydonem sine dubio intelligit Virgilium, per Thyrsin vero aemulum quendam Maevium vel Anserum, de quo postea loquetur.

Aliud eiusdem.

Continet septima Ecloga certamen pastorum, quo videtur poeta voluisse exagitare suum aemulum, cum se Corydonem, illum Thyrsin fingat. Porro hic observandae sunt crebrae antitheses, quae plurimum habent momenti ad orationis copiam. Ordo Eclogae est. Principio ponitur comparatio pastorum sumpta ab aetate, natione et arte. Additur sermocinatio cum invitatione et deliberatione. Deinde sequitur integra descriptio propositi certaminis. Postremo loco est brevis peroratio, qua tribuit victoriam in cantando Corydoni.

Aliud eiusdem.

Satis apparet, poetam, quamquam sit imitatus sextum Idyllion Theocriti, hoc agere, ut exhibito magnifico exemplo copiae, id quod etiam facit Ecloga tertia, significet se esse illum Cory-

83) Myda] sic Editt. 1568., 1593.; cuius loco legendum esse videtur nomen Sylla, quem satyrum cepisse Plutarchus in eius vita c. 27. narrat.

84) Conf. Eurip. Cyclops 203 sqq.

85) Hom. Od. IX, 371—402.

86) Oppian. de piscat. III.

87) commodorum locorum,] sic Editt. 1568., 1593.; Ed. 1565. commodorum, locorum,

88) aut] sic Ed. 1565.; Editt. 1568., 1593. et.

ona, qui Ecloga[89]) secunda questus est, se nullo ›co esse, imo contemni ab Alexi, hoc est, Au- usto Caesare; nunc vero sic iudicari a Daphni, uo Servius[90]) Augustum vult significari, ut sit nnium poetarum sui seculi optimus. Atque ıc est, quod dicit[91]) ad finem: (Vs. 69.) *Haec* *mini, et victum frustra contendere Thyrsin.*

Aliud eiusdem.

(Vs. 25.) *Pastores hedera crescentem ornate* *etam.* Hic versiculus praecipuus est in hac :loga, quo significat, vel se ipsum, vel amicum quem non contemnendum esse prae aemulo, isquis fuit. Nam tota Ecloga certamen conti- t duorum paene aequalium, quorum alteri ta- n magis favet. Tales ludi aliquot sunt in his logis apud Theocritum, in quibus arrogantia juorum vel exagitatur vel reprimitur, et uti rum versuum exemplis possumus, si quando certaminibus litteratorum iudicandum est, ut ›ra in Ecloga 3. (Vs. 90.) *Qui Bavium non odit* . Id conveniet dici applaudenti scriptis Doleti. t tamen confert duos plus ingeniis valentes, er quos tamen antecellit Corydon, ac pro- rbii vice poterit extrema clausula usurpari: s. 69.) *Haec memini, et victum* etc. ut, si de ntentione Longolii et Erasmi dicas[92]), iure an- ›onere Erasmum possis. Imitatus autem est ıeocriti Idyllium sextum, et quaedam decerpsit aliis. Has igitur utilitates continet haec Eclo- Monet, ut de ingeniis candide iudicetur, et ppeditat figuras, quibus arrogantia irridetur. xtremo et multas arborum et herbarum appel- iones continet, quas scire multum prodest.

Aliud eiusdem[93]).

Septima Ecloga magnam habet similitudi- m argumenti cum tertia. Ut enim in 3. plus verborum quam rerum: ita hic duo pastores rydon et Thyrsis de antecellentia artis musicae is ridicule et pueriliter inter se certant. Est- que haec Ecloga ad imitationem octavi Idyllii apud Theocritum scripta. Etsi autem aliquae Eclogae plus habent in recessu, quam fronte pro- mittant: tamen huius Eclogae argumentum sim- plex et Bucolicum est, quod non nisi inepte et intempestive ad graviorem sententiam accommo- dari potest. Nam quod de grammaticis in veteri versu dicitur, grammatici certant, lis est de paupere regno: hoc eodem modo de his pasto- rum contentionibus ambitiosis et inani ostenta- tione dici potest.

9) Ecloga] sic Ed. 1565.; Editt. 1568., 1593. Eclogae.
0) Servius] sic Editt. 1568., 1593.; in Ed. 1565. deest.
1) dicit] sic Ed. 1565.; Editt. 1568., 1593. dicet.
2) Erasmi dicas] sic Editt. 1568., 1593.; Ed. 1565. mendo typogr.: Erasmi dicas, iure antepone Erasmi dicas. — De Erasmo et Longolio conf. Burigny: Das Leben des Des. Erasmus von Rotterdam. Tom. I. p. 253 sqq.
3) Hocce argumentum in Editt. 1568., 1593. legitur, ab Ed. 1565. abest.

Ecloga VIII.

Argumentum in octavam Eclogam.

Ecloga octava continet duo diversa argu- menta nihil cohaerentia, quorum prius tamen habet rhetoricas figuras, et est querela pastoris de puella alteri collocata[94]), cum ipse eam de- periret. Estque eleganter variata querela figuris. Prima vocatur ἀπροσδόκητον, hoc est, insperatum: Nihil minus sperandum fuit, quam ut ille cuculus potiretur hac puella. Id insperatum de- scribit his similibus: (Vs. 28.) *Cum canibus timidi venient ad pocula Damae.* Deinde sequitur insul- tatio: (Vs. 32.) *O digno coniuncta viro, dum de- spicis omnes.* Tertio[95]) amplificatio, quam diu amaverit. Huic addit generale epiphonema, de- scribens, quam vehemens affectus sit amor, et quantos cruciatus animo adferat: (Vs. 43.) *Nunc scio, quid sit amor, duris in cotibus illum* etc. Hic locus est in hac Ecloga praecipuus, de vehemen- tia et saevitia amoris. Quarto, imprecatio est furentis, ut tota rerum natura mutetur: (Vs. 58.) *Omnia vel medium fiant mare.* Sicut in magnis doloribus homines et sibi et aliis interitum optant, sicut ait Xerxes apud Herodotum: Multa accidere homini, ubi malit non esse, quam esse. Tandem velut furens loquitur de abrum- penda vita. Itaque prior pars Eclogae proponit exempla rhetorica amplificationum in querelis. Licebit enim usurpare ad hunc modum insperata, insultationes, generales sententias de quolibet affectu. Ut autem omnes homines adhibent mu- sicam in magnis affectibus vel ciendis vel lenien- dis, sicut habemus in Germanicis cantilenis, qui- bus odia, amores, querelas complectimur: ita

94) collocata] sic Editt. 1565., 1568.; Ed. 1593. elocata.
95) Tertio] sic Editt. 1565., 1568.; Ed. 1593. Tertia.

veteres in versibus digerebant affectus. Et propter hanc causam etiam assuefaciendi sunt adolescentes ad poeticen, ut lectione poematum affectus leniant; item, ut ipsi interdum possint affectus suos carmine complecti, lenire amores, insectari hostes. Haec in loco magnam habent laudem et utilitatem. Ita Theocritus orditur quandam Eclogam[96]): Nil, praeter Musas, insanum lenit amorem. Et Virgilius hoc loco describens saevitiam amoris, dehortatur homines; et haec ipsa accusatio mitigat furorem, sicut querelae solent paulatim minuere effusum dolorem, sicut Ovidius ait in 4. lib. de Tristibus[97]): Expletur lachrymis, egeriturque dolor. Secunda pars est tantum narratio recitans incantationem, quam sumpsit poeta ex Theocrito, ut stylum exerceret, vel, ut derideret magicas artes, quas hic significat inanes esse. Habet in fine memorabile dictum: (Vs. 108.) *Credimus, an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?*

Aliud eiusdem.

Duplici argumento constat haec Ecloga. Prima pars habet querelam amantis contempti ab uxore, a qua mutuum amorem certo speraverat. Altera pars continet descriptionem insignem magici carminis, quo mulier animum viri in sui amorem allicere studet. Series orationis haec est: Primo loco ponitur propositio. Huic subiuncta est invocatio per apostrophen ad Augustum, et figurata est invocatio voto, optans, ut liceat aliquando Caesaris res gestas carmine describere; iam cum aliud non possit, grato interim animo Bucolicum hoc carmen accipere velit. Querela incipit a descriptione matutini temporis. Deinde additur vehemens *πάθος* cum propositione, cuius haec est[98]) summa: Ego conquerar, quomodo exciderim uxore. Sequitur circumstantia loci: Credo hoc fatale esse huic loco, ut semper de infelici amore hic querantur pastores. Addita est amplificatio ab absurdo cum ironia et insultatione. Postea subiungitur narratiuncula sui amoris a descriptione aetatis, quam amplificat loco communi de amore, atque hic locus tanquam praecipuus poeticis figuris, et argumento ab effectu amoris mirabiliter est ornatus. Epilogi vice ponuntur imprecationes cum descriptione amatoris, qui desperatione adactus vitam suam finire cogitat.

Aliud eiusdem.

Haec Ecloga duplex continet argumentum sumptum ex imitatione Theocriti. Primus locus habet conquestionem sive querelam amantis, eo quod ab amico contemptus sit. Simile quiddam est in Eunucho Terentii. Secundus locus habet studium mulieris cuiusdam, veneficiis et incantationibus conantis animum viri sui pervertere.

Aliud eiusdem.

Querela est perpetua quaedam haec Ecloga amantium, suam vicem deplorantium. Alter queritur ab amica alium deformem pastorem sibi praelatum. Porro introducitur et saga quaedam, quae veneficiis et carminibus virum suum[99]) domum revocare conatur. Nomen est autem Eclogae *φαρμακεύτρια*, hoc est, venefica, eo quod primas habet partes in hac[100]) Ecloga haec incantatrix. *Φαρμακεύω*, hoc est, incanto, veneno inficio; *φαρμακεῖς*, hoc est, incantatores; et qui sic convinciuntur, *φαρμακευθέντες* sunt ipsis Graecis.

Aliud eiusdem.

Haec Ecloga inprimis observanda est tum propter affectus, qui frequentes in hac sunt, tum propter pharmaceutrian, quae pars nigromantiae est. Habet enim prior pars Eclogae conquestionem amatoris decepti; posterior veneficia, quibus mulier quaepiam mentem amatoris pervertit, et habet mirabiles amantium affectus, estque haec pars Theocriti.

Aliud eiusdem[1]).

Titulus huius Eclogae Pharmaceutria significat veneficium. Nam pharmaca Graecis non modo salutaria remedia, sed etiam venena significant. Ideo autem hoc nomen Eclogae impositum est, quia in ea introducuntur duo amantes, Damon et Alphesiboeus, dissimili ingenio prae-

96) Theocrit. Idyll. XI.
97) Ovid. Trist. IV, 3, 38.
98) est] sic Editt. 1568., 1593.; in Ed. 1565. deest.
99) suum] sic Editt. 1568., 1593.; in Ed. 1565. deest.
100) hac] sic Editt. 1568., 1593.; in Ed. 1565. deest.
1) Hoc argumentum tantummodo in Editt. 1568., 1593. invenitur, ab Ed. 1595. abest.

. Alter enim (Damon) deiectus de spe podi amasia Nisa, quae Mopso in matrimonium locata erat, nulla inconcessa amoris remedia ibet, sed tantum suam miseriam et infelicita- deplorat, intertexens suae querelae multa νατα καὶ ἀπροσδόκητα, propterea quod prae- omnium opinionem Nisa nupsisset Mopso ho- i, ut consentaneum est, deformi, et non e instructo a re familiari, eamque ob causam igno, ut videbatur, tali coniuge. Significat m haec prior pars Eclogae, saepe inaequales ous et aliis donis lege iugali coniungi, ut al- persona det poenas superbiae, qua aequales idiose contempsit. Alter (Alphesiboeus) cum posset potiri Daphnide amasio, decurrit ad lia [2]) irregularia, et a Deo prohibita, videli- ad magicas artes, et ad veneficia, quibus vel um Daphnidem ad se pertrahere conatur, t Circe apud Homerum suis poculis dementa- amatores, et quosdam in porcos, alios in es [3]), nonnullos in pantheras transformavisse tur. Narratur de Cypriano Martyre, et Epi- o Carthaginensi, quod ante suam [4]) conver- rem ad Christum, fuerit Magus, et quandam llam magicis artibus ad se transferre conatus puellam vero non potuisse vinci carmine gico, propterea quod invocasset Mariam Vir- em. Etsi autem posterior pars huius narra- is, de invocatione Mariae, ab aliquo super- oso monacho ficta est ad stabiliendam idolo- iam invocationis mortuorum: tamen priori ti non omnino fides deroganda est. Ut enim Paulo persecutore post conversionem factus Apostolus gentium, et organum Dei electum: fieri potest, ut ex mago Cypriano factus sit rissimus Episcopus et Martyr fortissimus, qui itata sententia condemnationis nihil aliud it, nisi hoc unum: Ago tibi gratias, o Deus, od me participem feceris summae et maximae riae, Prophetarum et Apostolorum et Marty- m. Neque vero posteriorem huius Eclogae rtem scrupulose [5]) persequamur, cum Dei be- ficio ex agro atque finibus Ecclesiae extermi- ta sit magia, cuius ignoratio maior est quam ientia.

---

2) media] sic Ed. 1568.; Ed. 1593. mendo typogr.: medio.
3) leones] sic Ed. 1593.; Ed. 1568. male: leonis.
4) ante suam] sic Ed. 1568.; Ed. 1593. ante ad suam.
5) scrupulose] sic Ed. 1593.; Ed. 1568. speculose.

Ecloga IX.

Argumentum in nonam Eclogam.

Venusta Ecloga est variata querelis, votis [6]) et gratulatione. Dicitur enim scripta hac occasione, quod centurio quidam conatus fuerat expellere Virgilium ex praedio, quod Augustus Virgilio restituerat. Ideo pastor initio deplorat calamitates, quae existunt ex bellis civilibus. Habet autem locos communes insignes aliquot. Primus est, quam sit calamitosa res bellum civile. Secundus de inconstantia humanarum rerum. Tertius, quod praecipue studia, leges et artes pacis in bellis civilibus extinguantur. Primum igitur brevi dicto et sarcasmo describit usitatas in civilibus discordiis expulsiones civium ex paternis bonis, sicut nunc quoque passim proscribuntur et expelluntur cives propter religionem. Magnam autem emphasin habet illa figura sarcasmus: (Vs. 4.) *Haec mea sunt, veteres migrate coloni.* Significat enim hic gestus superbe insultantem victorem victis. Secundus locus, quod respublicae habeant fatales vicissitudines et poenas. Ideo ait: (Vs. 5.) *Nunc victi tristes, quoniam sors* [7]) *omnia versat.* Tertius locus, quem tribuit alteri pastori, quod bella civilia maxime noceant litteris, disciplinae, legibus, et similibus pacis artibus, et efficiant barbariem ac vastitatem. Ideo dicit: (Vss. 11—13.) *Sed carmina tantum Nostra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum Chaonias dicunt aquila veniente columbas.* Sicut Ennius [8]) ait: Pellitur [9]) e medio sapientia, vi geritur res. Et illud [10]): Silent leges inter arma. Et Ovidius [11]): Victaque pugnaci iura sub ense latent [12]). Sicut nec Pompeius, nec Caesar leges aut consilia bonorum, ut Ciceronis et aliorum, audiebant. Hi loci communes sunt observandi, quia monent lectorem de magnis rebus, de fugiendis et cavendis bellis et discordiis

---

6) votis] sic Ed. 1565.; Ed. 1568. votu; Ed. 1593. voto.
7) sors] sic Editt. 1565., 1568., 1593. (= Virg. ed. Burmann., Ald. tert. et al.); Wagnerus in textum recepit: *Fors.* Vide eius annot. crit. ad h. l.
8) Enn. Annal. l. VIII.
9) Pellitur] sic Editt. 1565., 1568., 1593.; in Ennii fragm. ab Hieron. Columna conquis. recusis accur. Fr. Hesselio (Amstel. 1707. 4.) p. 79. in textu legitur: Tollitur.
10) Cic. orat. pro Milone 4, 10.
11) Ovid. Trist. V, 7, 48.
12) latent] sic Editt. 1565., 1568., 1593.; Editt. Bipont. et Mitscherlich.: iacent.

civilibus. Deinde addit querelam: Si miles interfecisset Virgilium, periissent multa poemata. Estque amplificatio damni a consequentibus. Postea ludunt et provocant se ad mutuum certamen. Alter venusta excusatione utitur, alludens ad locum communem de ingravescente aetate: (Vs. 51.) *Omnia fert aetas, animum quoque,* hoc est, senectus languefacit omnes vires. Est autem in fine gratulatio, qua significat, iam victore Augusto rempublicam iterum pacatam fore, et sunt venustae descriptiones, significantes pacis artes reflorescere: (Vs. 50.) *Insere, Daphni, piros, carpent tua poma nepotes.* Figurate etiam poeta studia litterarum antefert aulicae vitae, cum ait: (Vs. 40.) *Hic ver purpureum.* (Vs. 43.) *Huc ades, insani feriant sine littora fluctus,* hoc est, quietam vitam in studiis anteponito turbulentis negotiis publicis. Hos locos communes diligenter considerent, et meminisse studeant adolescentes, quia nos in dicendo et in scribendo saepe eis cum magna laude uti possumus. Nam talia dicta venuste accommodata multum gratiae orationi addunt.

Aliud eiusdem.

Multum haec Ecloga habet venustatis et elegantiae, cum propter querelas, quod veterum colonorum vicem deplorat hic Moeris, qui agris et possessionibus suis a veteranis, quibus illi assignati erant, expellebantur, tum propter carminum illorum, quae alteri pastori recitat Moeris, suavitatem et simplicitatem. Nam in hac Ecloga accuratissime Bucolici argumenti decorum servasse videtur poeta. Fingitur autem Moeris, Arrio centurioni, cui Virgilii agri evenerant, e rure hoedos quosdam muneris vice Mantuam afferre. Est vero Virgilii villicus Moeris, et Menalcas ipse Virgilius. Caeterum generis demonstrativi est oratio. Pleraque autem hic ex Theocriti poemate translata esse apparet.

Aliud eiusdem.

In priore parte huius Eclogae describitur ingens periculum Virgilii ab Arrio centurione, a quo paene fuisset interfectus propter repetitionem agrorum, quos in publico motu [13]) amiserat, nisi saluti ei fuisset Mincii amnis propinquitas. Deinde sumpta occasione ex mentione, quae fit de Virgilio, aliquot epigrammata venusta ordine recitantur. Series orationis haec est. Primo loco post interrogationem ponitur querela de praesenti rerum statu, quod pulsus sit praediis suis Virgilius. Interseritur argumentum a rumore, continens descriptionem ruris Virgiliani. Sequitur amplificatio periculi ab augurio. Addita est et exclamatio per apostrophen, cum enumeratione incommodorum, quae secutura erant Virgilii mortem. Deinde ponitur cunctatio cum recitatione quorundam epigrammatum. Ultimo loco est excusatio per praecisionem, quare non possit plura recitare epigrammata, quae ducta est a descriptione senectutis, cui additur nova invitatio ab opportunitate temporis.

Aliud eiusdem.

Tota haec Ecloga habet gravissimam querelam fortunarum Virgilii. Nam postquam iterum impetrasset suos agros ab Augusto Virgilius, profectus ad possidendos eos, fere ab Arrio centurione interfectus est. Eum hic studet donis placare. Fit enim saepe, ut dominis atque principibus faventibus aliquid impetremus, quod vix liceat nobis sine periculo propter provincialium malitiam auferre. Moeris est Virgilii pater, Menalcas ipse Virgilius. Lycidae persona adiecta est, ut res sparsa in personas, facilius possit amplificari. Nam eventus solet suppeditare materiam amplificationibus. Est autem haec Ecloga eiusdem argumenti cum tertia.

Aliud eiusdem.

Nomen habet haec Ecloga a persona, quae hic introducitur. Continet autem querelam, quod rursus eiectus sit Virgilius ex agris, quos beneficio Augusti recuperaverat. Cum enim recipere vellet paternos agros, invenit Arrium quendam centurionem illos habere. Is statim ut miles ad gladium manum admovit, et parum abfuit, quin interfecisset Virgilium, nisi se proripuisset in fugam.

Aliud eiusdem[14]).

Ecloga nona duas habet partes, quarum prior continet querelam pervulgatam de malis

13) motu] sic Editt. 1568., 1593.; Ed. 1565. metu.

14) Hoc argumentum in Editt. 1568., 1593. exhibetur, ab Ed. 1565. abest.

ellum praesertim civile comitantur. Quanim, ut Herodotus ait, distat pax a bello, differt a bello motus civilis. Ac de bellis s verissime Lucanus[15]) dixit: Alta sedent ulnera dextrae. Multi enim implicantur atibus civilium bellorum, qui natura pat cupidissimi, et nullam[16]) civilibus incenısam praebuerunt. Multi excutiuntur ex :ultatibus, plures omni dignitate spolianagna pars vitam in bellis civilibus amittit, ım genus malorum est, quod non grasseeditione, ut Thucydides lib. 3. in descriseditionis Corcyraeae inquit[17]). Altera uius Eclogae propria est Bucolici argu- Nam in ea inducuntur pastores inter se ibus certantes. Est autem admodum teıteria subiecta, ut ita dicam, de qua inolloquuntur pastores, ut paulo post inter ım apparebit.

Ecloga X.

umentum in decimam Eclogam.

irgilius in Eclogis alias praedicat beneficia um, alias laudat amicos, alias insectatur , alias deplorat bella civilia. Tales enim ıe, scilicet laudes benefactorum, aut vituınes vitiorum, conveniunt poematis. Haec ma Ecloga tota est querela, in qua Gallum et desiderio Cytheridis[18]) cruciari conquequod illam a Gallo Antonius abduxerat. tecte deplorari discordiam ortam inter um et Augustum. Nam Gallus utrique fuit ctissimus. Postea divulsus est ab Antonio, tus Augustum, apud quem in summa graıutoritate fuit. Estque memorabile exemulicae fortunae. Nam cum Augusto fuisiliarissimus, tamen ad extremum venit in onem defectionis, et iudicatus est hostis. dolens Augusti animum a se sine causa um, propter indignitatem rei mortem sibi rit. Porro haec Ecloga est exemplum amionis, quia longa enumeratione recitat qui deploraverint Gallum. Estque inserta venusta obiurgatio, qua Pan compellat Gallum. Haec continet locum communem, quam vehemens affectus sit amor, et quod non possit vinci, si quis indulgeat desiderio. Hic locus praecipue observandus est, praesertim propter venustas collationes: (Vss. 29 sq.) *Nec lachrymis crudelis amor, nec gramina rivis, Nec cythiso saturantur apes.* Postea addit votum: Utinam liceret vobiscum in rure vivere; hic significatur vitam privatam dulciorem esse administratione reipublicae. Deinde compellat Cytheriden Gallus. Sequitur correctio, in qua velut resipiscens ait, se medicaturum esse amori venationibus, vel aliis laboribus. Mox, ut est amoris inconstantia, redit ad priorem querelam, et ait: Insanabile vulnus. Estque ornatissima hyperbole, quod amor est immedicabilis: (Vs. 69.) *Omnia vincit amor, et nos cedamus amori.* Hi loci communes praesertim ornati in similibus figuris diligenter observandi sunt, et insignes versus ediscendi sunt cum propter res ipsas, tum quia sunt exempla amplificationum in oratione.

Aliud eiusdem.

Generis demonstrativi est oratio. Continet enim querelam de Galli amore et insania, qui Cytherin meretricem quandam deperierat, quae Gallo spreto Antonium in Galliam cum exercitu[19]) proficiscentem secuta est. Fuit autem hic primum Augusto Caesari percharus, cui etiam ab eodem Aegyptus provincia administranda concessa est. Verum ubi comperit Augustus eum cum[20]) aliquibus contra se coniurasse, eiecit eum urbe. Postremo multis iudiciis et Senatusconsultis confossus Gallus, tandem sibi ipsi mortem conscivisse fertur. Caeterum perpetui et eiusdem argumenti est Ecloga, multis rhetoricis argumentis et figuris illustrata. Est autem conscripta ad primi Idyllii Theocriti imitationem de Daphnide[21]).

Aliud eiusdem.

Ultima Ecloga amores Galli describit, et habet praeter caeteras miram affectuum in amatore expressionem. Porro fuit hic Gallus poeta[22])

---

ucani Pharsal. I, 32.

ullam] sic Ed. 1593.; Ed. 1568. mendo typogr.: nulla.

hucyd. III, 82—85.

ytheridis] sic Editt. 1568., 1593.; Ed. 1565. Cythre-s.

19) exercitu] sic Editt. 1565., 1593.; Ed. 1568. exercitum.

20) cum] sic Editt. 1565., 1593.; in Ed. 1568. deest.

21) Daphnide] sic Editt. 1565., 1593.; Ed. 1568. Daphine.

22) Gallus Cornelius poeta fuit nobilis sub Augusto.

eximius, qui Graeca carmina Euphorionis[23]) in Latinam linguam transtulit, et suos amores de Cytheride, quam Virgilius ficto nomine Lycorin appellat, libris quatuor complexus est. Erat quoque primum Augusto familiarissimus. Deinde propter suspicionem coniurationis ab eodem interfici iussus est. De huius laudibus multa scribit Virgilius in fine quarti Georgicorum[24]) sub fabula Aristaei. Extat et insignis locus apud Plinium lib. 7.[25]). Ordo huius Eclogae est. Principio ponitur invocatio cum propositione. Interserta est precatio, quae proprie ad invocationem pertinet. Deinde sequitur integra descriptio amoris Galli. Haec habet initium ab apostrophe ad Nymphas, in qua est quaedam commiseratio deperditi Galli. Sequitur congeries figurata poeticis figuris, multos extitisse, qui fleverunt insanum Galli amorem. Addita est consolatio in ipsa congerie cum sententia generali de amore. In altera parte huius Eclogae fingitur Gallus respondere, quem ideo poeta loquentem introducit, ut magis ponat ob oculos hominis insaniam. Primum deplorat suam conditionem. Deinde disceptat, quorsum se conferat, evitaturus et levaturus amorem, et statim addit insignem mutationem capti consilii, quem locum concludit epiphonemate de vi amoris. In fine Eclogae ponitur epilogus totius carminis[26]).

Aliud eiusdem.

Haec Ecloga tota est consolatoria. Est autem operae pretium videre, quam mirabili copia verborum et sententiarum usus sit poeta optimus in tractando atque leniendo Galli poetae, Asinii Pollionis filii[27]), aegroto animo. Concepit enim Gallus summum dolorem, cum Cytheris, se derelicto, Antonium in castra sequeretur, adeo ut statuat, tandem amorem omnia vincere. Porro hi loci et similes pulchre docent, quam sit infirma natura hominis, atque quam sit obnoxia, nisi a Deo defendatur, tum omnibus affectibus, cum omnibus malis. Gentes enim etsi habeant qua[…] dam communes notitias rerum: tamen ignora[…] certam viam, qua tot malis succurri pos[…] Haec est autem revelatio voluntatis Dei per Ch[…] stum. Exordium est invocatio Musae, qua praesidem carminis Bucolici fecit; postea The[…] critum.

Aliud eiusdem.

Iste Cornelius Gallus, a quo haec Eclo[…] est nominata, fuit poeta, homo valde eruditus[…] amicus Virgilii. Ille amavit quandam meretri[…] cem Cytheridem (Virgilius vocat Lycorin), qua[…] illi rapta et abducta est ab Antonio. Igitur de[…] plorat eius infelicitatem in amore, et est tot[…] Ecloga querela tantum, seu verius irrisio quaedam infelicis amatoris.

Aliud eiusdem[28]).

Gallus, a quo decima Ecloga nomen habet, fuit filius Asinii Pollionis, quem Ovidius inter praecipuos scriptores elegiaci carminis[29]), ut supra etiam diximus, commemorat. Hic cum esset praefectus Aegypti, vehementer doluit, se avulsum esse a complexu amasiae Lycoris. Ut autem ira, iuxta Pindari dictum, etiam sapientes turbat, ut peccent, sic amor multos de sua mente et sanitate deturbat, eosdemque impellit, ut aliquid contra decorum suae personae vel dicant vel faciant. Est enim amor vehemens incendium, quo dum animus ardet, difficulter se cohibere potest, quo minus extra metas erumpat. Proponitur ergo in hac Ecloga stulti amatoris imago, in quam intuentes discamus vitare omnes occasiones, et illecebras, quibus hoc incendium exuscitari solet.

---

23) De Euphorionis Chalcidensis poetae nati a. Chr. 276. vita et scriptis disseruit et quae supersunt eius fragmenta collegit et illustravit Aug. Meineke. Gedani 1823. 8.

24) Virg. Georg. IV, 317 sqq.

25) Plin. Nat. Hist. VII, c. 54. Ed. Franz. (c. 53. antiq. Editt.)

26) In altera parte huius Eclogae — totius carminis.] haec, quae in Editt. 1568., 1593. leguntur, in Ed. 1565. desunt.

27) Gallus Cornelius poeta ab Asinio Pollione in epist. ad Ciceronem (Cic. epist. ad Fam. X, 32, 5.) non filius, sed familiaris appellatur.

28) Hoc argumentum in Editt. 1568., 1593. legitur, ab Ed. 1565. abest.

29) Gallus poeta laudatur ab Ovidio in Art. Amator. l. III, 334. et in Remed. Amor. 765.

1564. 8., 23) Ed. *Francof.* 1567. 8., 24) Ed. *Tigur.* 1567. 8., 25) Ed. *Tigur.* 1570. 8., 26) Ed. *Francof.* 1572. 8., 27) Ed. *Tigur.* 1573. 8., 28) Ed. *Tigur.* 1577. 8., 29) Ed. *Francof.* 1579. 8., 30) Ed. *Tigur.* 1581. 8., 31) Ed. *Francof.* 1582. 8., 32) Ed. *Colon.* 1585. 8., 33) Ed. *Tigur.* 1587. 8., 34) Ed. *Colon.* 1591. 8., 35) Ed. *Colon.* 1597. 8., 36) Ed. *Witeb.* 1598. 8., 37) Ed. *Francof.* 1599. 8., 38) Ed. *Mogunt.* s. a. 8., quibus addenda esse videtur 39) Ed. *Hagan.* 1534. 8. supra p. 295 sq. memorata; ex quibus Editt. hasce 14 in manibus teneo: 1) *Basil.* 1533., 2) *Basil.* 1535., 3) *Halens.* 1540., 4) *Basil.* 1543., 5) *Basil.* 1544., 6) *Tigur.* 1547., 7) *Basil.* 1551., 8) *Tigur.* 1561., 9) *Tigur.* 1570., 10) *Tigur.* 1577., 11) *Tigur.* 1581., 12) *Tigur.* 1587., 13) *Francof. ad Od.* 1599., 14) *Mogunt.* s. a., quarum extremam litt. *Mog.*, ceteras annorum, quibus prodierunt, numeris significabo.

Harum Editt. duae classes sunt distinguendae, quarum altera eas complectitur, quae Melanthonis scholia marginalia *integra* eaque in margine quidem *sola* continent; altera vero eas, quae illa scholia Mel. *partim mutata* et cum *aliorum* scholiis in margine *permixta* exhibent, illorumque *haud pauca omittunt.* Prioris classis sunt Editt. 1533., 1535., 1547.; alterius vero Editt. *Mog.*, 1540., 1543., 1544., 1551., 1561., 1570., 1577., 1581., 1587., 1599. Quam ob rem in notis criticis solas illas tres afferemus. — Ex his scholiis ea, quae nil nisi singulas voces textus in margine repetitas sine ulla adnotatione continent, omittemus.

In Georgicon Librum I.

Vss. 1 sqq. [1]) *Quid faciat* etc.] Propositio.

Vss. 5 sqq. *Vos, o clarissima* etc.] Invocatio.

Vs. 19. *uncique puer monstrator aratri*] Triptolemus.

Vs. 33. *Qua locus Erigonen* etc.] Virgo, Chelae.

Vs. 35. *et coeli iusta plus parte relinquit*] Scilicet quod Scorpius duorum siderum spatium obtinebat, quod Libram veteres ignorabant.

Vss. 50 sqq. *At prius* etc.] Discrimina soli.

Vss. 61 sqq. *quo tempore primum* etc.] Amplificat a figmento.

Vss. 67 sqq. *At si non fuerit* etc.] Discrimina agrorum.

Vs. 100. *Humida solstitia atque hyemes* etc.] Tempestates.

Vss. 107 sq. *Et, quam exustus* etc.] ὑποτύπωσις [2]).

Vss. 118 sqq. *Nec tamen* etc.] Excursus.

Vss. 126 sqq. *Ne signare quidem* etc.] Omnium rerum communio.

Vs. 137. *Navita tum stellis* etc.] Nautae primi observarunt stellas.

Vss. 145 sq. *Tum variae venere artes* etc.] ἐπιφώνημα.

Vss. 160 sqq. *Dicendum, et quae* etc.] Agricolarum arma [3]).

Vss. 181 sqq. *Tum variae illudant* etc.] Agrorum pestes.

Vss. 187 sqq. *Contemplator item* etc.] Prognostica.

Vss. 197 sqq. *Vidi lecta diu* etc.] ἐπιφώνημα.

Vss. 208 sq. *Libra dies* etc.] Discrimina dierum.

Vss. 215 sqq. *Vere fabis satio* etc.] Satio fabarum et milii.

Vs. 221. *Eoae Atlantides*] Vergiliae.

Vss. 231 sq. *Idcirco certis* etc.] Ratio [4]).

Vss. 233 sqq. *Quinque tenent coelum Zonae* etc.] Ratio sphaerae et zonarum.

Vss. 244 sqq. *Maxumus hic* etc.] Descriptio siderum.

Vss. 260 sqq. *Multa forent* etc.] Quae agenda agricolae domi, cum per tempestatem foris esse non liceat.

Vss. 168 sqq. *Quippe etiam festis* etc.] Quae festis agenda diebus.

Vss. 276 sqq. *Ipsa dies alios* etc.] Ipsa dies quandoque parens, quandoque noverca est.

Vss. 299 sqq. *hyems ignava colono* etc.] Otium hybernum.

Vss. 307 sqq. *Tum gruibus* etc.] Venatio hyberna.

Vs. 311. *Quid tempestates* etc.] Tempestates vel signa tempestatum.

Vs. 318. *Omnia ventorum concurrere* etc.] De seditione aut stulta multitudine dici potest.

Vs. 329. *Fulmina molitur* etc.] Tonitrua.

Vss. 335 sqq. *Hoc metuens* etc.] Prognostica, quae tempestates indicant [5]).

1) Versuum, quibus haec scholia in margine apposita sunt, numeros, quibus illae Editt. carent, ex Ed. Wagner. adscripsi, atque principium horum versuum vel singula eorum verba, ad quae scholia Mel. spectant, adieci.

2) ὑποτύπωσις] sic Editt. 1533., 1535.; Ed. 1547. ὑποτυπώσεις.

3) Hoc schol. in Ed. 1547. exstat, in Editt. 1533., 1535. deest.

4) Hoc schol. in Ed. 1547. deest.

5) indicant] Ed. 1547. male: indicavit.

Vss. 338 sq. *Inprimis venerare Deos* etc.] Pietas.

Vs. 345. *Terque novas* etc.] Ambarvalia sacra.

Vss. 360 sqq. *Iam sibi tum curvis* etc.] Quando non sit tutum navigare.

Vss. 365 sqq. *Saepe etiam stellas* etc.] ὑποτυπώσεις [6]).

Vss. 393 sqq. *Nec minus ex imbri* etc.] Signa serenitatis.

Vss. 412 sqq. *Nescio qua praeter* etc.] Impietas corvorum notatur.

Vss. 424 sqq. *Si vero solem* etc.] Alia signa.

Vss. 438 sq. *Sol quoque et exoriens* etc.] De ortu.

Vs. 450. *emenso quum iam decedet Olympo*] De occasu.

Vss. 464 sqq. *Ille etiam caecos* etc.] Excurrit in locum communem; deplorat enim temporum calamitatem, queriturque et ardere omnia bello, et apparuisse certa belli signa.

Vss. 491 sqq. *Nec fuit indignum* etc.] Poetica amplificatio.

Vss. 498 sqq. *Dii patrii, Indigetes* etc.] Votum.

Vss. 504 sqq. *atque hominum queritur* etc.] Querimonia.

Vs. 514. *Fertur equis auriga* etc.] Proverbialis versiculus de iis, qui non audiunt.

In Georgicon librum II.

Hic liber tradit rationem vitium colendarum, praeterea praecepta de olea et aliis nonnullis arboribus.

Vss. 9 sqq. *Principio arboribus* etc.] Quam varie nascantur arbores.

Vss. 35 sqq. *Quare agite* etc.] Adhortatio.

Vss. 39 sqq. *Tuque ades* etc.] ἀποστροφὴ ad Maecenatem.

Vss. 69 sq. *Inseritur vero* etc.] De insitione.

Vss. 73 sqq. *Nec modus inserere* etc.] De discrimine insitionis et inoculationis.

Vss. 78 sqq. *Aut rursum enodes* etc.] Insitionem describit.

Vss. 83 sqq. *Praeterea genus haud unum* etc.] Varias esse species in singulis generibus.

Vss. 105 sqq. *Quem qui scire velit* etc.] ἀδύνατον.

6) ὑποτυπώσεις] sic Editt. 1533., 1547.; Ed. 1535. ὑποτύπωσις.

Vss. 109 sqq. *Nec vero terrae* etc.] Non omnes terrae omnia ferunt.

Vs. 119. *Balsamaque*] Balsama in India crescunt.

Vss. 126 sqq. *Media fert* etc.] Descriptio mali aurei seu citrini.

Vss. 136 sqq. *Sed neque Medorum* etc.] Encomium Italiae.

Vs. 161. *Lucrinoque addita claustra?*] Iulius exclusit mare solitum irrumpere in Lucrinum lacum facto aggere, de quo vide Suetonium [7]).

Vss. 179 sqq. *Difficiles primum* etc.] De discriminibus terrarum et soli.

Vss. 184 sqq. *At quae pinguis* etc.] Pinguis vitibus apta [8]).

Vss. 198 sqq. *Et qualem infelix* etc.] Pascua Mantuana probat.

Vss. 203 sqq. *Nigra fere* etc.] Nigra et putris optima frumentis [9]).

Vs. 208. *Et nemora evertit* etc.] Novalia.

Vss. 217 sqq. *Quae tenuem exhalat* etc.] Ea est optima, quae saepe ex se exhalat nebulam.

Vs. 229. *Densa*] Sic deprehendas densam, si effossam terram rursus in eundem locum regeras. Et si superat, densa est; sin non implet fossam, est rara [10]).

Vss. 248 sqq. *Pinguis item* etc.] Pinguis quomodo cognoscatur [11]).

Vss. 260. *et magnos scrobibus* etc.] Scrobes faciendae, et vertendum solum.

Vss. 269 sqq. *Quin etiam coeli* etc.] Translatae arbores.

Vss. 273 sqq. *collibus, an plano* etc.] An in colle magis conducat, vel in plano.

Vss. 288 sqq. *Forsitan et scrobibus* etc.] Scrobes vitium non admodum profundae, arborum profundae sint.

Vs. 298. *Neve tibi ad solem* etc.] Non vergantur [12]) ad occidentem.

7) Sueton. vita Iulii Caesaris c. 39.

8) Pinguis vitibus apta] Hoc schol. Ed. 1547. h. l. exhibet; in Editt. 1533., 1535. huius loco versui 190. adscriptum est scholion: Pinguis vitis.

9) optima frumentis] sic Editt. 1533., 1535.; Ed. 1547. frumento commoda.

10) rara] sic Editt. 1533., 1547.; Ed. 1535. mendo typogr.: terra. — In Editt. 1533., 1535. hoc schol. versui 243 est appositum.

11) Hoc schol. in Ed. 1547. legitur, in Editt. 1533., 1535. deest.

12) vergantur] sic Editt. 1533., 1547.; Ed. 1535. vergant.

Vs. 300. *aut summa defringe* etc.] Non ex summis arboribus defringendae plantae.

Vs. 302. *neve oleae silvestres* etc.] Non inserendus oleaster oleae.

Vss. 315 sq. *Nec tibi* etc.] Non faciendum aut arandum spirante Borea.

Vss. 319 sqq. *Optima vinetis satio* etc.] Vere serendae vites, aut autumno.

Vss. 323 sqq. *Ver adeo frondi* etc.] Descriptio veris.

Vss. 336 sqq. *Non alios prima* etc.] Poetici excursus.

Vss. 346 sq. *quaecunque premes* etc.] Fimum iniiciendum vitibus.

Vss. 354 sqq. *Seminibus positis* etc.] Fodiendum singulis mensibus, et herbae exstirpandae.

Vss. 358 sqq. *Tum laeves calamos* etc.] Pedaminibus sublevandae tenerae vites.

Vs. 366. *Carpendae manibus* etc.] Pampinatione utendum.

Vss. 380 sq. *Non aliam ob culpam* etc.] Caper Baccho immolatur [13]).

Vs. 385. *Nec non Ausonii* etc.] Deducticii cives.

Vss. 397 sqq. *Est etiam ille labor* etc.] De fodiendis vineis.

Vs. 407. *Persequitur vitem* etc.] Post vindemiam sequitur putatio.

Vss. 410 sq. *Postremus metito* etc.] Bis pampinandum.

Vs. 420. *non ulla est oleis* etc.] Olivae [14]).

Vss. 429 sq. *Nec minus interea* etc.] De arbustis et fruticibus.

Vss. 458 sqq. *O fortunatos* etc.] Propositio.

Vss. 461 sqq. *Si non ingentem* etc.] Collatio bonorum.

Vss. 467 sqq. *At secura quies* etc.] Bona ruris.

Vss. 498 sqq. *Non res Romanae* etc.] Incommoda urbis.

Vss. 513 sqq. *Agricola incurvo* etc.] Commoda ruris.

Vs. 527. *Ipse dies agitat* etc.] Otium.

Vss. 541 sq. *Sed non immensum* etc.] Praecisio.

13) Hoc schol. in Ed. 1547. invenitur; in Editt. 1533., 1535. deest.

14) Hoc schol. in Ed. 1547. exstat; in Editt. 1533., 1535. deest.

In Georgicon librum

Tertius liber continet descriptionem a ni- mantium, et quarum bestiarum est maxi... us usus.

Vss. 50 sqq. *seu quis fortis* etc.] De bob...s.

Vss. 60 sqq. *Aetas Lucinam* etc.] Tem... idoneum partui.

Vss. 72 sqq. *Nec non est pecori* etc.] ... equis [15]).

Vss. 79 sqq. *ili ardua cervix* etc.] E... forma.

Vss. 97 sq. *Frigidus in Venerem* etc.] Adr... sarius.

Vss. 103 sqq. *Nonne vides?* etc.] Quom... deprehendatur animositas.

Vss. 124 sqq. *Impendunt curas* etc.] De ginandis admissariis.

Vss. 129 sqq. *Ipsa autem macie* etc.] ... equabus.

Vss. 133 sqq. *Quum graviter tunsis* etc.] ... scriptio meridiei rustica.

Vss. 140 sqq. *Non illas gravibus* etc.] Q... modo sint gravidae curandae.

Vss. 179 sqq. *Sin ad bella* etc.] De equis.

Vss. 196 sqq. *Qualis Hyperboreis* etc.] H... merica comparatio.

Vss. 242 sqq. *Omne adeo genus* etc.] Am... ris vis [16]).

Vss. 255 sqq. *Ipse ruit* etc.] De suibus [17]).

Vss. 258 sqq. *Quid iuvenis* etc.] Homines.

Vss. 274 sq. *et saepe sine ullis* etc.] Equ... concipere sine maribus, qui partus durat sol... triennium.

Vs. 287. *Lanigeros agitare* etc.] De min... bus pecudibus.

Vss. 295 sqq. *Incipiens stabulis edico* etc.] ... curandis ovibus.

Vss. 300 sqq. *Post hinc digressus* etc.] ... capris.

Vss. 308 sqq. *Densior hinc soboles* etc.] ... litas ex capris.

Vss. 346 sqq. *Non secus ac patriis* etc.] C... parat pastores Romano militi.

15) Hoc schol. in Ed. 1547. legitur; in Editt. 1533., deest.

16) Hoc schol. in Ed. 1547. legitur; in Editt. 1533., deest.

17) De suibus] sic Editt. 1533., 1535.; Ed. 1547. ...

Vs. 349. *At non, qua* etc.] Scythiae pasto-:s, et pascua [18]).

Vss. 381 sqq. *Talis Hyperboreo* etc.] Divisio.

Vss. 404 sqq. *Nec tibi cura canum* etc.] Ca-s alendi [19]).

Vss. 416 sqq. *Saepe sub immotis* etc.] De :pentibus.

Vs. 434. *asperque siti*] Sitis serpentum.

Vss. 440 sqq. *Turpis oves tentat* etc.] De ium scabie.

Vs. 458. *atque artus depascitur* etc.] De febri.

Vs. 474. *Norica*] Noricum [20]).

Vss. 492 sqq. *Ac vix suppositi* etc.] Elevat toritatem auspiciorum.

Vss. 498 sqq. *Labitur infelix* etc.] De morbo uorum.

Vss. 514 sqq. *Ecce autem duro* etc.] De aris.

In Georgicon librum IV.

Vss, 1 sq. *Protenus aerii* etc.] Propositio, ui admiscuit dedicationem operis.

Vss. 3 sqq. *Admiranda tibi* etc.] Amplifica-o per metaphoras.

Vss. 8 sqq. *Principio sedes apibus* etc.] Locus piarii.

Vss. 33 sqq. *Ipsa autem seu corticibus* etc.] uomodo sint alvearia facienda.

Vss. 51 sqq. *Quid superest* etc.] Descriptio -statis.

Vss. 67 sqq. *Sin autem ad pugnam* etc.] Quo-odo bella gerant.

Vss. 74. *Spiculaque exacuunt* etc.] Rex acu-o caret.

18) Hoc schol. in Ed. 1547. legitur; in Editt. 1533., 1535. deest.

19) Canes alendi.] sic Editt. 1533., 1535.; Ed. 1547. Canum cura.

20) Noricum.] sic Editt. 1533., 1535.; Ed. 1547. Noricum Bavaria.

Vss. 80 sqq. *Praecipitesque cadunt* etc.] Amplificatio.

Vss. 103 sqq. *At quum incerta* etc.] Quomodo domi detinendae, ne avolent.

Vss. 149 sqq. *Nunc age* etc.] Admiscet fabulam.

Vss. 158 sqq. *Namque aliae victu* etc.] Industriae descriptio.

Vss. 170 sqq. *Ac veluti lentis* etc.] Comparatio.

Vss. 174 sq. *Illi inter sese* etc.] His versiculis utitur et in 8. Aeneidos [21]).

Vss. 195 sq. *Ut cymbae instabiles* etc.] Comparatio.

Vss. 197 sqq. *Illum adeo placuisse* etc.] De ortu apum.

Vss. 208 sqq. *At genus immortale*] Alludit ad frequentem mutationem imperiorum.

Vss. 219 sqq. *His quidam signis* etc.] Amplificatio.

Vss. 223 sqq. *Hinc pecudes* etc.] Unde res nascantur et occidant.

Vss. 228 sqq. *Si quando sedem* etc.] De eximendo melle.

Vs. 231. *Bis gravidos* etc.] De castrandis alvearibus.

Vss. 244. *Immunisque sedens* etc.] Aliena vivere quadra.

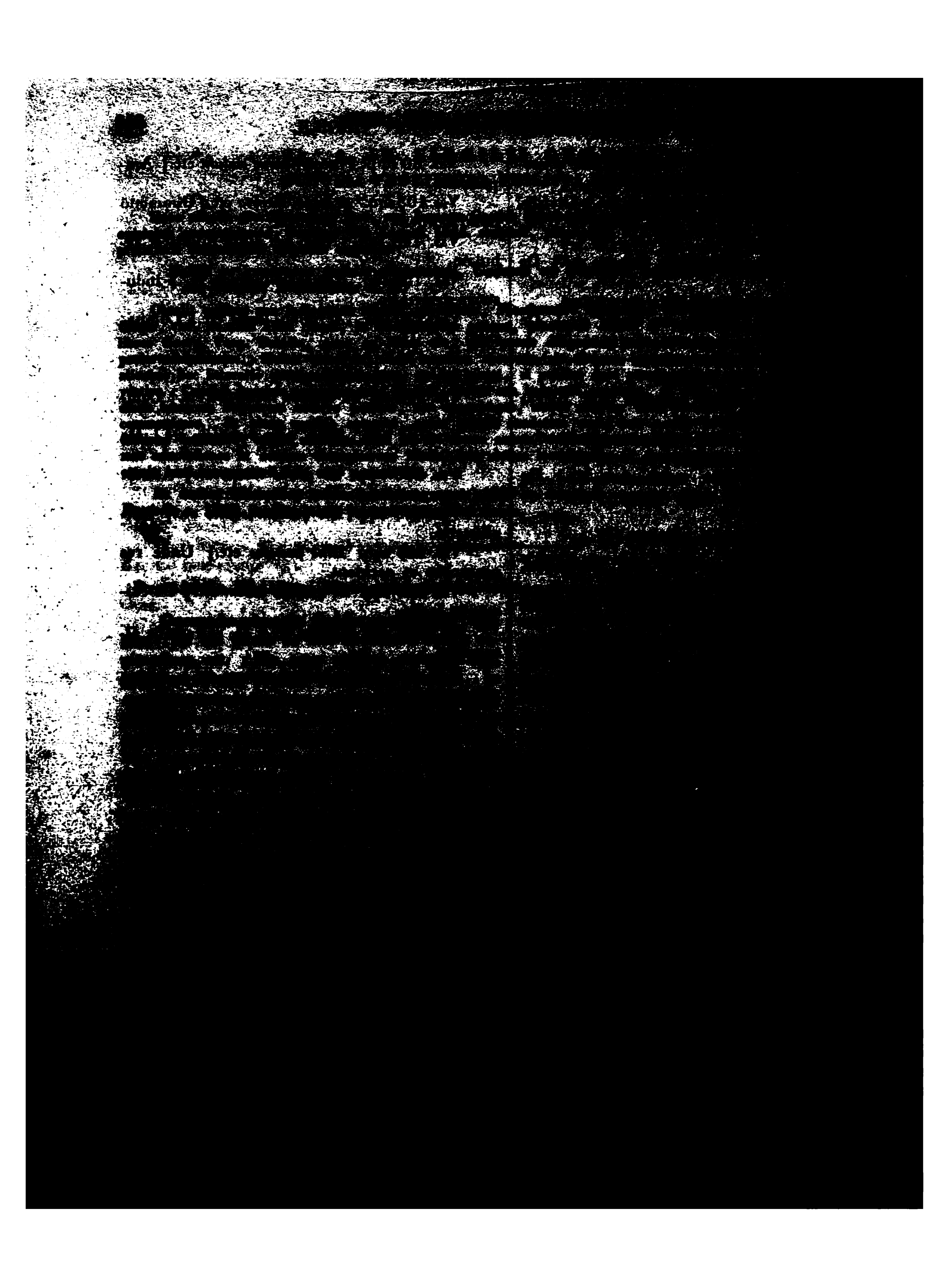
Vs. 392 sq. *novit namque omnia* etc.] Homeri Il. α. [22]) *ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.*

Vss. 475 — 477. *Matres atque viri* etc.] Hos versiculos reperies in 6. Aen. [23]).

21) in 8. Aeneidos.] sic scripsi; reperiuntur enim hi vss. in Virg. Aen. VIII, 452 sq.; Editt. 1533., 1535., 1547. male habent: in septimo Aeneidos.

22) Hom. Il. I, 70.

23) Reperiuntur hi tres vss. in Virg. Aen. VI, 306 — 308. — Hoc schol. in Editt. 1533., 1535. exstat, in Ed. 1547. deest.



lyssea aliquid sumptum est; utrum vero par sit ısdem poetae facultas, nolo pronuntiare. Nota : sententia Quintiliani [1]), quam credo alicuius tusti autoris esse, Inferiorem esse Virgilium, l ita tamen, ut primo sit propior, quam ter-. Ac profecto facile excellit Homerus omnes os, tum Graecos, tum Latinos. Superior au-n Hesiodo Virgilius facile esse potuit. Hesiodi enim consilium fuit non praecipue de agricultura, sed de moribus scribere, addens brevia quaedam praecepta rei domesticae, significans virtutem cum labore coniunctam esse debere. Theocrito est sane inferior. Illas enim blandissimas delicias nequaquam est assecutus Virgilius, atque haud scio, an recipiat eas Latina lingua.

Scholia Philippi Melanthonis in librum I. Georgicon Virgilii.

Vs. 1.[2]) *Laetas*] id est, uberes, grandes. *Quo lere*] id est, quibus temporibus.

Vs. 2. *Ulmis*] Ulmus et illa arbor, quam s vocamus rustern, ex qua plerumque fiunt ro-: curruum.

Vs. 3. *Habendo*] id est, alendo.

Vs. 4. *Experientia*] id est, Quanta sit in-stria in apibus.

Vs. 5. *Hinc incipiam*] Propositio. *Vos, o*] vocatio. *Clarissima lumina*] id est, ☉ et ☽ [3]) orum praecipuae sunt vires in producendis ıgibus.

Vs. 7. *Liber et Alma*] Hic multum disputant, haec per appositionem intelligenda sint, ut ad periora referantur. Sed ego omissis illis in-tiis expono illa simpliciter pro Cerere et Baccho, os post ☉ et ☽ invocat tanquam inventores ıgum et vini.

Vs. 8. *Chaoniam glandem*] Species pro ge-re, ut si diceret Hercyniam. Dicit autem Chao-ım, quia in Chaonia, Epiri regione, pluri-m glandium provenit.

Vs. 9. *Pocula Acheloia*] id est, aquam, etiam ecies pro genere. Achelous est fluvius Epiri.

Vs. 10. *Fauni*] Faunum, Dryades, Neptu-m, Aristum, Pana et Sylvanum ordine invo-t, quia unusquisque istorum deorum aut inve-rit aliquid, aut praesit iis, quae his libris de-ripturus sit.

Vs. 12. *Cui prima frementem*] O tu Neptune, ui dicitur primus produxisse equum. Nam me-inistis fabulam, in qua cum Neptunus inventis rtaret cum Pallade, uter daret appellationem civitati Athenas, Neptunus equum produxit, Pallas oleam. Ibi indicarunt inventum Palladis praestantius esse Neptuni invento, id est, significarunt artes pacis esse praestantiores artibus belli, et civitates magis debere colere artes pacis quam belli.

Vs. 14. *Cultor nemorum*] id est, Aristaeum pastorem invocat, qui iam pro deo colebatur. Fuit vetus aliquis philosophus, bonus physicus, qui multa invenit, monstravit, quomodo ex oleis posset exprimi oleum. Item reparavit physica ratione apes. Nam iussit poni corpus bovis in locum clausum, et non pervium ventis, ex quo corpore putrefacto postea apes ortae sunt. Nam fumi in illo loco non possunt exhalare. Est autem hic pulchra significatio proposita. Ecclesia sunt apes, illi nascuntur ex mactato corpore Christi. De hoc in IV. plura habebimus. *Ceae*] Cea est insula ex Cycladibus in mari Aegaeo. In illo loco sunt bona pascua.

Vs. 19. *Puer*] id est, Triptoleme.

Vs. 23. *Satis*] id est, segetibus.

Vs. 24. *Tuque adeo*] id est, tu Auguste.

Vss. 24 sq. *Consilia Deorum*] Deorum ordines quatuor facit, coelestium, terrestrium, marinorum et inferorum. Ad inferos nolim te descendere inquit. Ex aliis, inquit, tribus ordinibus delige, quem voles, sive ut urbes et terras curandas suscipias, sive maris imperium, sive signum aliquod coeleste fias, ad quod Scorpius Chelas suas contrahit, tibique alteram sui partem concedit.

Vs. 28. *Materna*] id est, Venerea. *Myrtus*] est affine quiddam ei, quod nos vulgo myrtillum vocamus illum fruticem, da die heydelber auf wachsen.

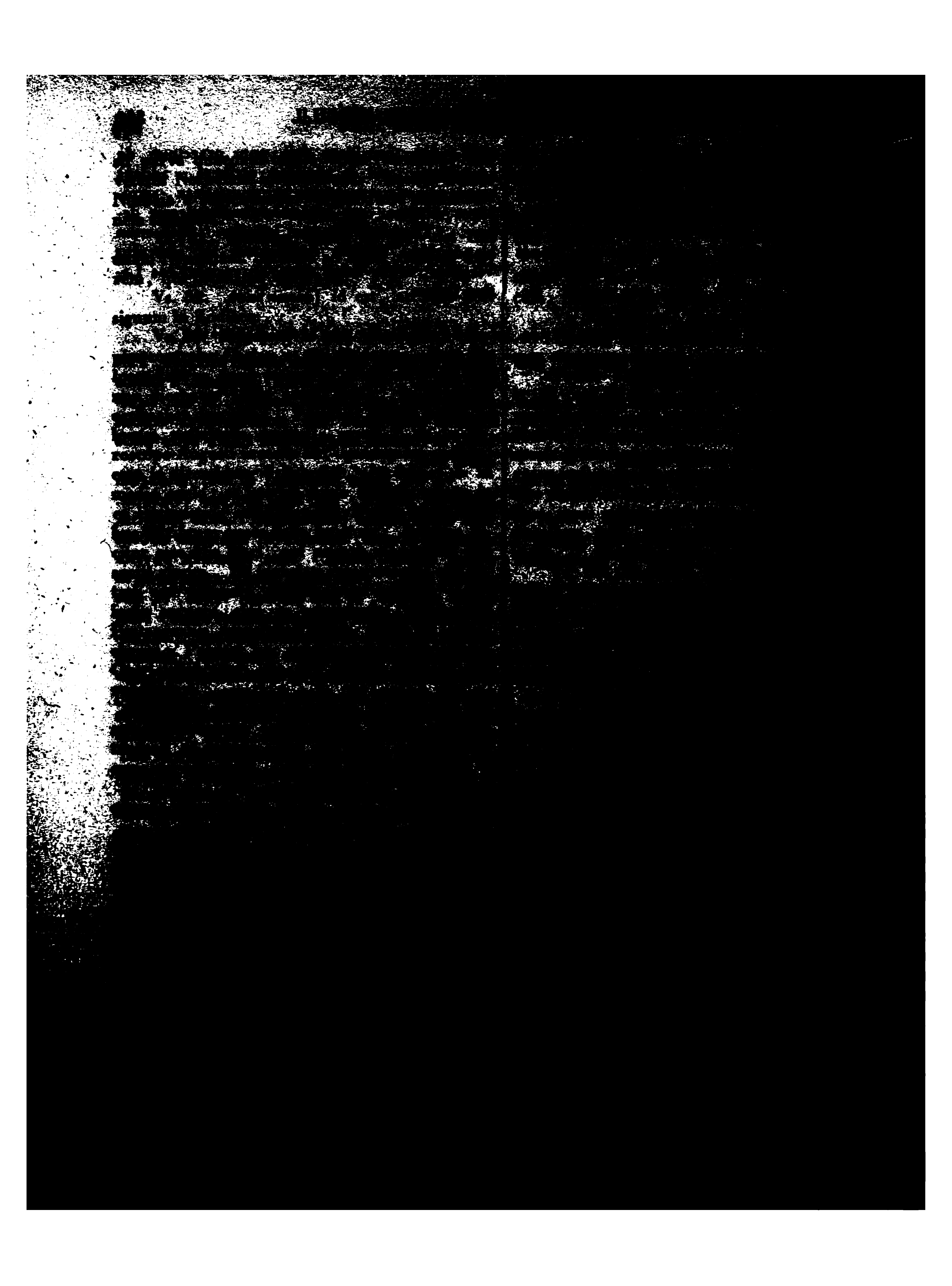
Vs. 30. *Thule*] id est, Norbeiam. Intelligit illas ultimas insulas, quae sunt post Scotiam versus septentrionem, quamquam dicunt, quod Thule

---

[1]) Quintil. Instit. Orat. X, 1, 86.

[2]) Versuum numeros Virgilii verbis, quae in Ed. 1544. leguntur, ex Ed. Wagner. ipse adscripsi.

[3]) Has fastorum notas, quas Ed. 1544. h. l. et in seqq. habet, etiam in hanc Ed. recepi.



Vs. 123. *Acuens.*] Difficultas excitat hominum ingenia.

Vs. 124. *Veterno.*] id est, somno, quamquam alioqui significat somnolentiam quandam pestiferam.

Vs. 127. *In medium quaerebant.*] Talem communionem ferret natura, si omnes in medium laborarent. Nunc dissimiles causae quaerendi non patiuntur res esse ex aequo divisas.

Vs. 129. *Virus.*] id est, tunc pleraque coeperunt esse noxia, quae antea erant innoxia.

Vs. 133. *Ut varias.*] Omnia conando docilis solertia vincit. Item, Per varios usus artem experientia fecit. *Meditando*] id est, experiendo. Hic locus admonet nos, ut meminerimus artes non posse sine usu retineri. Nam sicut sunt partae experientia, ita retinentur usu et experientia.

Vs. 134. *Sulcis.*] Sulcus, die furche. Lyra, illa terra suggesta. Sulcus et lyra sunt correlativa.

Vs. 136. *Alnos*] Ellern.

Vs. 137. *Navita.*] Sicut illi, qui navigant ad novam terram, dirigunt cursum suum ad Oriona, quia est valde meridionalis.

Vs. 140. *Saltus*] id est, indago, das gehege.

Vs. 146. *Improbus*] id est, assiduus. Omnes homines otiosi sunt negligentiores, sicut Columella ex Platone hunc versum recitat: Homines nihil agendo male agere discunt.

Vs. 148 sq. *Sacrae sylvae.*] Genitivus est. Dicuntur autem sacrae sylvae ab aris, quae in illis erant. *Arbuta.*] Haynbot. Alius fructus est cornum. Arbos cornos dicitur, et non nascitur hic apud nos. Fructus eius, quem cornum appellant, habet intus liquorem et unum nucleum. Sed arbutum habet intus multos acinos et paleas. Cornum in myriopolis appellatur iugubeae, crescitque in Austria. Arbutum Graeci μιμαίκυλον vocant, Latini unedonem, et apud nos ubique crescit in vepribus. Et scribunt, quod inducat quandam ebrietatem, id quod in porcis cernere licet, quando eis obiicitur.

Vs. 151. *Rubigo.*] Melthau. Quando florescentibus segetibus decidunt frigidae, aut etiam pestilentes pruinae, quae absumunt et corrumpunt segetes, ut tanquam pulvisculus ex ipsis efficiatur. *Esset*] id est, absumeret.

Vs. 152. *Carduus*] Hic in genere carduus disteln significat.

Vs. 153. *Lappae*] Kletten. *Tribuli*] die hohen disteln, sic dicti, quod habeant tres cuspides.

Vs. 154. *Lolium*] Unkraut, gwalkraut. *Steriles avenae*] Doller haber. Quando triticum corrumpitur, tunc degenerat in quandam inanem avenam, et habet quidem spicas, sed nihil continentes. Graeci habent duo nomina: βρόμος significat den guten haber, αἰγίλωψ significat vitium segetum.

Vs. 155. *Quod nisi*] Nonum praeceptum de dividendis glebis.

Vs. 157. *Votisque*] significat nos in multis rebus falli, si humana sapientia volumus gubernare res.

Vs. 160. *Dicendum*] Decimum praeceptum de instrumentis.

Vs. 162. *Vomis*] Pflugschar.

Vs. 163. *Volventia*] id est, praecedenti [illegible] *Eleusinae*] id est, Cereris, quia in plaustris ci[illegible] cumvehebatur Ceres circa segetes, sicut nu[illegible] quoque similes caeremoniae in quibusdam lo[illegible] servantur. Et scribit Epiphanius quosdam s[illegible] tempore circumvexisse in plaustro statuam Beat[illegible] virginis, quod haud dubie hinc ortum est.

Vs. 164. *Tribula.*] Die flegel. *Trahea*[illegible] schlitten.

Vs. 165. *Suppellex*] Die flechten. *Cele*[illegible] Celeus fuit Atheniensis cultor agrorum.

Vs. 166. *Mystica vannus*] Mysticam dic[illegible] quia in festo Bacchi est gestatus Priapus in vann[illegible]

Vs. 170. *In burim*] Buris est illud lign[illegible] longum, cui inseritur stiva.

Vs. 171. *Temo*] Die deystel.

Vs. 172. *Binae aures*] Ligna illud cingunt dentale, quod continet vomerem.

Vs. 173. *Tilia*] Tilia, ein linde, inde Lipsia nomen habet. Nam Leipzig appellatione veteri Vandalica tiliet um significat.

Vs. 178. *Area*] Undecimum praeceptum. *Area*] id est, horrea. *Cylindro*] Instrumentum longum et rotundum.

Vs. 179. *Creta*] Mit letten.

Vs. 180. *Fatiscat.*] Hiet.

Vs. 186. *Curculio*] Kornwurm. *Senectae*] Pulcherrimum epitheton.

Vs. 187. *Contemplator*] Prognosticon, quando bene floret nux, est signum fertilitatis.

Vs. 232. *Regit.*] id est, propterea distributae sunt vices et rursus ordinati solis et reliquorum siderum, ut temperent nobis aerem, ut terra fiat foecunda.

Vs. 233. *Quarum*] Discrimen seu distinctio agrorum et locorum habitabilium et non habitabilium. Et causa, cur non possint[8]) quaedam loca habitari, tamen est a coelo. *Una*] id est, media.

Vs. 235. *Extremae*] id est, Zona arctica et antarctica. Zona arctica est ultra Norbeiam, ubi est Pilappia; altera antarctica nobis est incognita.

Vs. 237. *Duae*] id est, tropicus ♋ et tropicus ♍.

Vs. 240. *Mundus ut*] id est, nobis illa pars dicitur superior versus polum arcticum. *Arces Rhiphaeas* [9])] id est, montes. Veteres non intellexerunt per Rhiphaeos montes unum aliquem montem, sed illa loca surgentia, quae erant sublimiora quam reliqua. Et sic dicuntur a ῥιφή, id est, impetu, quia illi flatus boreales sunt vehementissimi.

Vs. 241. *Devexus*] Altera pars dicitur inferior versus polum antarcticum.

Vs. 242. *Hic*] id est, citra ursos.

Vs. 246. *Aequore tingui*] id est, nunquam occidentes.

Vs. 252. *Hinc*] id est, ex cognitione Zodiaci et aliarum stellarum ortu et occasu.

Vs. 254. *Marmor*] id est, mare sic dictum a candore.

Vs. 257. *Nec frustra*] XV. praeceptum.

Vs. 258. *Parem*] id est, distributum.

Vs. 263. *Acervis*] scilicet frumenti, id est, imponit frumenta vasculis, et illa signat.

Vs. 264. *Furcas*] in genere significant fulcra.

Vs. 265. *Amerina*] id est, saligna. Est quaedam salix flexibilis et tenax. *Retinacula*] id est, ligamenta.

Vs. 266. *Fiscina*] Reusen. *Rubea*] est etiam peculiaris species salicis.

Vs. 276. *Ipsa dies*] XVI. praeceptum. Hunc totum locum de discrimine dierum plane ex Hesiodo [10]) sumpsit poeta.

Vs. 277. *Quintam*] Hoc plane est superstitiosum; sed illa de diebus criticis habent rationem physicam, ut septimo die fiat crisis, quia tunc ☽ pervenit in contrarium signum, ut exempli gratia in novilunio fuit coniunctio ☽ in ♉, postea ☽ septimo die venit ♌, qui certe est alterius complexionis quam ♉. Ita ☽ semper septimo die venit in contrarium signum ei, in quo principio fuerat.

Vs. 278. *Eumenides*] id est, furiae. *Terra nefando*] id est, monstrosi partus sunt editi illo tempore.

Vs. 279. *Iapetumque*] Hoc nomen haud dubie a Iaphet habent.

Vs. 281. *Pelio Ossam*] Hic vocales o et o non sunt elidendi.

Vs. 284. *Septima post decimam*] Haec iterum habent rationem physicam. Sectae materies ante plenilunium facile putrescunt, quia multum habent humorem; sed post plenilunium non putrescunt, quia minus habent humoris.

Vs. 287. *Multa adeo*] XVII. praeceptum.

Vs. 288. *Sole novo*] id est, ante solis ortum, gegen den morgen.

Vs. 290. *Tondentur*] id est, secantur. *Deficit humor*] id est, nox semper est humida.

Vs. 292. *Inspicat*] id est, incidit.

Vs. 298. *Tostas*] id est, desiccatas.

Vs. 299. *Nudus ara*] XVIII. praeceptum de temporibus arationis, id est, priusquam venit horridior hyems, ara, vel ante gelu.

Vs. 300. *Parto*] In hyeme fruuntur istis suis opibus.

Vs. 302. *Genialis*] id est, laeta hyems.

Vs. 303. *Ceu pressae*] Pulcherrima similitudo, hyems est quasi portus animis occupatis.

Vs. 308. *Damas*] est quaedam species cognata catulis cervorum, non habent ita distinctos cornuum ramos, sicut cornua cervorum sunt, sed rami sunt cohaerentes.

Vs. 309. *Stuppea verbera*] id est, vincula facta ex lino. Nominat autem fundam balearem a Balearibus insulis, quae non longe ab Hispania sitae sunt, altera vocatur Maiorica, altera Minorica. Illarum insularum homines ita erant exercitati fundis, ut longe superarent omnes reliquas nationes. Et Strabo scribit pueris non datum esse cibum, priusquam certis temporibus se exercuissent funda.

Vs. 311. *Quid tempestates*] XIX. praeceptum de tempestatibus. Recitat autem multa signa tempestatum sive prognostica.

8) possint] Ed. 1544. possunt.

9) *Rhiphaeas*] sic Ed. 1544. in textu, in hoc comment.: *Riphaeos*; Ed. Wagner. *Rhipaeas*.

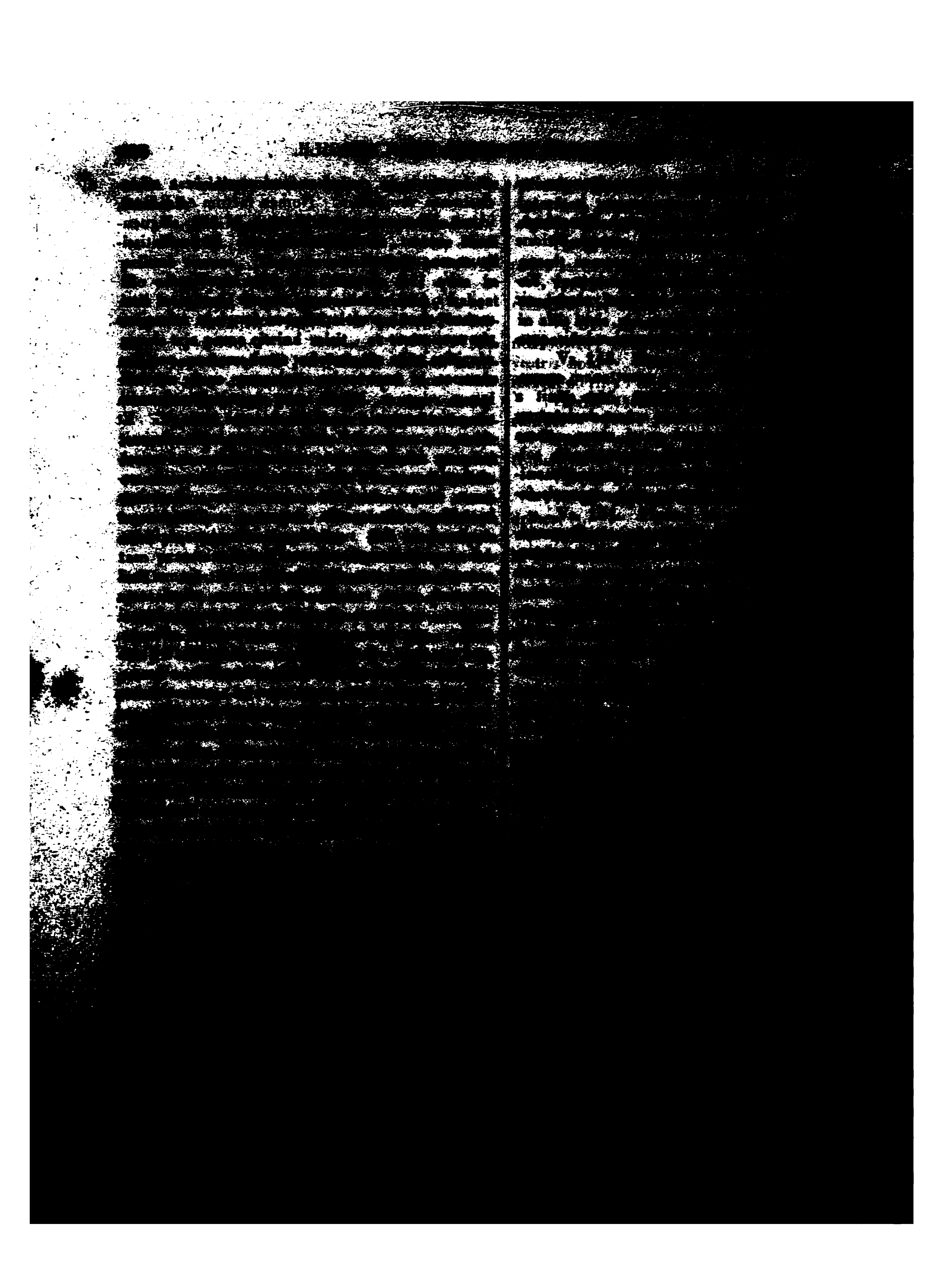
10) Hesiod. Opp. et Dies 800 sqq. ed. Goettling.

[illegible]

pluviam significent. [illegible]

[illegible] prælegendo cum forte occurrimus [illegible]

[illegible]



[illegible] loca [illegible] proveu[illegible]

[illegible] sicut in Thuringia ex dulci et pinguis [illegible] das [illegible] ibi [illegible]

V. 199. [illegible] Loca exposita meridiei [illegible]

[illegible]

Vs. 195. *Sin armenta*] Sicut Phrysia et Hollandia habent multa pascua, et non multum agrorum. Extra Thuringiam habet multum agrorum et pauca prata.

Vs. 196. *Urentes culta*] Pulchra descriptio: capellae laedunt arbores non tantum lacerando, sed urendo. Nam arbores ustae halitu caprarum moriuntur et pereunt, quia caprae perpetua febri laborant. Ideo etiam aluntur in locis dumosis et campestribus, ubi non sunt cultae arbores ut in Hassia.

Vs. 197. *Tarenti*] id est, in illis locis sunt bona pascua. *Saturi*] id est, pinguis.

Vs. 198. *Infelix Mantua*] Propter bellum civile, quia Augustus distribuit agros Mantuanos suis militibus, ut in prima Ecloga videre licet.

Vs. 199. *Cygnos*] Habet multos cygnos in Myntio flumine.

Vs. 203. *Nigra*] Nigrum solum est praestantissimum, quod et secundum Homerum est. Thuringicum est nigrum, Misnicum rubrum et pulverulentum, sicut circa Lipsiam. Prima bonitas et praestantia est nigri soli, secunda rubri, tertia candidi vel pallidi.

Vs. 204. *Putre*] id est, non tenax, non lentum, sed quod facile scindi et frangi potest. Tale est circa Wormatiam, quod comparatur Longobardico. Thuringicum est tenacius, quod necesse est saepe confringi cylindris.

Vs. 206. *Plaustra*] scilicet in messe.

Vs. 207. *Devexit arator*] Novalis est bona, neugereudt, quia solum etiam amat suam quietem.

Vs. 212. *Nam ieiuna quidem*] Sicut est Vitenbergense solum, sandt und erden, quando arenae est admixtum pauxillum terrae. Et arenosa terra facile quidem colitur, sed non est foecunda. *Glarea*] Circa Bambergam et Heidelbergam etiam est arenosum solum, sed tamen ibi est felicior glarea, quam hic circa Vitenbergam.

Vs. 213. *Casias*] Glarea est apta hortis, sicut Bamberga et Heidelberga habent amoenissimos hortos.

Vs. 214. *Tophus*] id est, lapis cavernosus. *Chelydris*] id est, serpentibus.

Vs. 215. *Creta*] id est, Creta et loca confragosa non sunt aptae culturae, sed alunt multos serpentes.

Vs. 217. *Exhalat nebulam*] Conclusio. Illa est optima, quae est pinguis, halituosa, dulcis. Non dubitate, quin corpora conveniant cum naturis terrarum, sicut corpora in Thuringia sunt grandiora quam hic, quia hic sunt tenues, salsi, et amari halitus, sicut etiam terra est, ideo corpora sunt rarefacta, macra et tenuia.

Vs. 220. *Scabie*] id est, vomer non statim concipit rubiginem.

Vs. 225. *Clanius*] Qui saepe exundans nocet acerris.

Vs. 226. *Nunc quo quamque*] Septimum praeceptum. Quando facitis scrobem in solo Lipsico et nostro, tunc non potestis implere foveam effossa terra, id quod signum est rarae terrae. In Thuringia autem impletâ fossâ, terra etiam est reliqua, quod significat terram esse densiorem et pleniorem.

Vs. 228. *Altera frumentis*] id est, densa. *Altera*] id est, rara.

Vs. 231. *Puteum*] id est, scrobem. Si superest multum terrae impletâ fossâ, tunc terra est densa.

Vs. 232. *Aequabis*] id est, calcato pedibus.

Vs. 234. *Uber*] id est, solum. *Negabunt*] id est, si terra erit reliqua, impletâ fossâ.

Vs. 240. *Sua nomina*] Frumenta et vina degenerant in aliam speciem, ut quando seritis hic in arena triticum, tunc tertio anno fit robus. Econtra quando seritis in Thuringia robum, tunc 3. anno fit triticum. Ita vina in alio solo degenerant. Credo etiam ingenia et corpora hominum aliis locis degenerare, sicut illa pars Italiae, quae dicitur Longobardia, habet robusta et procera corpora, quia Longobardi haud dubie sunt Saxones, tamen non est tale robur et proceritas, qualis olim fuit. Longobardia olim fuit circa Madeburgum et Halas, etc.

Vs. 241. *Qualos*] id est, colathorii calathi, seu corbes.

Vs. 249. *Fatiscit*] id est, manet tenax, non statim frangitur.

Vs. 251. *Humida*] id est, nimis humida luxuriat, gignit magnos calamos et non plena grana, sicut etiam in humidis annis sunt magni calami et parum granorum; econtra in siccis annis parum culmorum et multum granorum.

Vs. 257. *Piceae*] Ex arboribus fiunt coniecturae, quae terrae sint bonae.

Vs. 259. *His animadversis*] Octavum caput de fodienda vinea.

Vs. 261. *Supinatas*] id est, conversas.

[illegible] ingenia habent [illegible] illud spatium [illegible] in aliam [illegible] partem [illegible] translatio. [illegible] Verum hoc est [illegible] rodes [illegible] concipiunt, [illegible] principium seu [illegible] in [illegible] arbores distri- [illegible] recto ordine stant; [illegible] quae [illegible]

Vs. [illegible] [illegible]] propter umbram, quia vitibus nocet umbra. *Flagella summa*] id est, [illegible] plantae ex summis ramis.

Vs. 301. [illegible]] id est, citius [illegible] radicibus.

Vs. 302. *Oleas*] id est, ne serito alias arbores inter oleam, et oleam inter alias arbores.

Vs. 303. *Iacit*] id est, proiicit.

Vs. [illegible] [illegible]] Scilicet accidit, quando [illegible] *[illegible]*] id est, non [illegible] etiamsi crescunt, non tamen [illegible]

Vs. [illegible] *Oleaster*] Ein wilder olbaum. Sic quidam inerudit[i] fecerunt hanc differentiam inter ficum et sycomorum, et dixerunt sycomorum esse ficum sylvestrem. Sed errant, quia sycomorus est peculiaris species habens pomum partim [illegible], partim moro simile. Et est sycomorus valde [illegible] arbor. Est propria Aegypti et Palaestinae. Et oportet prius fricari et radi arborem hanc, ut fructus ferat. Propterea accommodatur ad populum legis, qui radi debet, id est, qui opus habet disciplina illa et lege, ut [illegible]

Vs. 315. *Nec [illegible]*] Decimum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] hyemis [illegible]

Vs. [illegible] [illegible]] scilicet, ante ver, [illegible]

Vs. [illegible] *[illegible]*] id est, Si vis fodere, [illegible]

[illegible]

Nam Zephyrus est blandior, et affert halitus foecundiores.

Vs. 331. *Tener humor*] id est, seminalis vivificus humor suppeditatur omnibus; omnia tunc concipiunt humorem ex illis blandis vitalibus et iucundis halitibus.

Vs. 333. *Credere*] id est, gramina tunc crescunt.

Vs. 338. *Ver illud erat*] id est, ver fuit principium mundi. In vere mundus est conditus, id quod verum esse statuo, quia hoc probatur ex ipsis annorum computationibus. Et Hebraei et Aegyptii initium mundi in vere constituunt, et annum inchoant in vere, quia retinuerunt primum morem, inceptum a patribus, nec conveniret supputatio, nisi initium anni sumeretur a vere.

Vs. 339. *Hybernis*] Pulchra amplificatio. *Parcebant*] id est, non spirabant venti hyberni.

Vs. 343. *Nec res*] Pulchra amplificatio ab utilitate, et loquitur de quiete, cuius certe maximae sunt utilitates. Nulla res est, quae posset ferre perpetuam agitationem excepto coelo. Et videtis homines maximam vitae partem dormientes agere, id quod in pueris et senibus praecipue videre licet. Aut certe si hoc non faciunt, diu non vivunt, quod ipsum etiam est signum aliae aeternae vitae, et ipse somnus est imago resurrectionis, et profecto habet multas utilitates, iuvat concoctionem, dat quietem cerebro et aliis membris. Item in somno gignuntur spiritus. Revocatur enim calor ad interiora duplici de causa, ut adiuvet intus gubernationem spirituum, et concedat fessis membris quietem. *Res tenerae*] id est, omnes res nascentes.

Vs. 346. *Quod superest*] Decimum quartum de stercoratione.

Vs. 348. *Aut lapidem bibulum*] Lapilli inseruntur in scrobes, ut maneat quasi cavitas quaedam, ut melius possit concipere halitum illa plantula. Item illi lapilli arcent pluviam.

Vs. 350. *Tollent*] id est, spiramenta accedunt, et adiuvant nascentem plantulam, quia omnis res alitur spiritu seu halitu. Sicut etiam in nostro corpore spiritus vitalis est quidam vapor seu flammula; illa currit per totum corpus, alitur, sustentatur sanguine, sicut flammula alitur cera et oleo: sic in plantulis est halitus quidam; ille rapit ex terra humorem, quo alitur etc. Omnia nascentia constant ex illis duabus rebus: calido et humido. Calidum, est ille spiritus, qui est architectus, humidum est materia. *Sata*] id est, plantulae.

Vs. 353. *Hiulca*] id est, lapis. Non solum arcet imbres, sed in magno aestu facit umbram quandam, ne illa terra arescat.

Vs. 354. *Seminibus*] Decimum quintum.

Vs. 359. *Furcasque bicornes*] id est, posteaquam creverunt vites, et aliae plantulae erectae stant, tunc supponas fulcra.

Vs. 361. *Tabulata*] id est, ut vitis annexa ulmis ascendat tanquam tabulatum. *Tabulata*] id est, nexus illos.

Vs. 365. *Sed uncis*] id est, primum non laudas ferro, sed unguibus decerpas, si quid resecandum erit.

Vs. 366. *Legendae*] id est, decerpendae per vices.

Vs. 371. *Texendae sepes*] Decimum sextum.

Vs. 372. *Frons tenera*] id est, vitis tenera.

Vs. 374. *Sylvestres uri*] in genere pro omnibus feris sumit.

Vss. 378 sq. *Venenum dentis*] quia vites et plantulae uruntur morsu dentium, sicut caprae suo morsu urunt vites.

Vs. 380. *Baccho caper*] Ideo caper mactatur Baccho, quia nocet vitibus. Dicunt Bacchum fuisse Thebanum principem, qui invenerit rationem colendi vineas, sicut apud nos coluerunt Urbanum pro commodis tempestatibus, et vidi aliquando circumferri statuam Urbani a rusticis; cum autem subito oriretur magna tempestas, proiecerunt in paludes ipsum Urbanum.

Vs. 382. *Praemiaque*] id est, caprum. Inde etiam dicitur tragoedia, scilicet ab hirco, quia hircus fuit praemium. Comoedia dicitur a *κώμη*[36]), id est, platea, quia in publico et in conviviis hi ludi celebrati sunt.

Vs. 383. *Theseidae*] id est, Thebani.

Vs. 387. *Corticibus*] id est, sumunt personas.

Vs. 389. *Oscilla*] id est, personas, larvas, imagunculas.

Vs. 394. *Liba*] id est, placentas.

Vs. 396. *Colurnis*] a Corylo.

Vs. 397. *Est etiam*] Decimum septimum de fodiendis vineis.

---

36) *κώμη*] sic scripsi; Ed. 1544. *κώμος* [*κῶμος*].

Vs. 459. *Quibus ipsa*] Commoda recenset, id est, habent victum sine periculis; si non habent magnas opes, tamen habent quietem.

Vs. 462. *Undam*] id est, turbam. Romae veniebant mane clientes, et salutabant patronos. Et quo quisque erat potentior, eo alebat maiorem pompam. In aula Caesaris nostri est imago quaedam huius pompae.

Vs. 463. *Inhiant*] id est, spectant cum admiratione.

Vs. 464. *Ephyreia*] id est, Corinthia aera, quia, da hat man zusamen gossen allerley metall: aurum, argentum, etc. Ex ıibus mixtis postea praestantissima vasa facta sunt.

Vs. 466. *Casia*] Nos nescimus, quid sit illa casia, non est nostra, quam cassam fistulam vocamus.

Vs. 467. *Et nescia*] Unser bauren habens nicht wol gelernet, wie sie die leut betriegen.

Vs. 469. *Frigida Tempe*] id est, loca culta, schone aue.

Vs. 471. *Lustra ferarum*] id est, habet venationes.

Vs. 472. *Et patiens operum*] Hic versus continet duas virtutes, quae [40]) debent esse in illis, qui adhibentur ad res gubernandas, temperantiam et tolerantiam laborum.

Vs. 474. *Iustitia*] Poetae fingunt (ut Aratus), quod iustitia e terris discedens, aliquamdiu apud rusticos haeserit, et concionata sit eis, etc.

Vs. 476. *Quarum sacra fero*] id est, antefero studia, sed post studia magis amo agriculturam, quam reliqua vitae genera.

40) quae] Ed. 1544. mendo typogr.: qui.

Vs. 478. *Labores*] id est, eclipses solis et lunae.

Vs. 482. *Hyberni*] id est, causas inaequalitatis dierum et noctium.

Vs. 484. *Frigidus*] id est, si non contingit mihi eruditio, tunc antefero vitam rusticam.

Vs. 490. *Felix qui potuit*] Primum est ille beatus, qui est instructus cognitione rerum, post hunc agricola.

Vs. 495. *Fasces*] id est, imperia.

Vs. 497. *Dacus*] id est, non curant bella Romana. Nihil dubito Dacos esse, quos nunc vocamus Septemcastrenses. Fuerunt autem vicinae gentes Daci, Cymbri, Getae, et circumfuderunt se ab Hungaria per Poloniam usque ad Prussiam et Cymbricam Chersonesum, et coniunxerunt se, et satis fortiter restiterunt Romanis.

Vs. 498. *Perituraque*] id est, non vident magnas calamitates.

Vs. 502. *Tabularia*] id est, consistoria.

Vs. 503. *Sollicitant alii*] id est, milites.

Vs. 506. *Dormiat ostro*] id est, ut dives fiat.

Vs. 508. *Rostris*] id est, in concionibus.

Vs. 509. *Cuneos*] scilicet, populi Romani.

Vs. 522. *Mitis in apricis*] Hic versiculus est physicus, Columella eum citat.

Vs. 528. *Coronant*] id est, implent.

Vs. 533. *Sic fortis*] scilicet per agricolas crevit.

Vs. 538. *Aureus*] id est, vita agricolarum erat aureae aetatis, ignorabant ambitiones, bella, etc.

Vs. 542. *Equum*] pro equorum.

In librum III. Georgicon Virgilii.

Tertius liber habet pulcherrimas descriptiones animantium quorundam; et est quaedam pars physices, scire naturas animantium. Suntque naturis animantium magna signa providentiae divinae impressa. Et videmus Aristotelem magna diligentia esse complexum naturas animalium, et quasdam in eis virtutes.

Vs. 1. *Pales*] Dea pastorum.

Vs. 2. *Pastor ab Amphryso*] id est, Apollo, qui in Thessalia pavit boves Admeti regis; nam fingunt Apollinem interfecisse Cyclopas, ideo Iupiter[1]) relegavit eum, et e coelo eiecit. Rex vero Admetus Apollinem excepit, et rei pecuariae praefecit, ibi novem annos eius armenta pavit, quia olim reges plurimum re pecuaria se sustentabant, sicut Herodotus scribit, Cyro nulla tributa data esse, sed plurimas habuisse greges, ita tunc principes praestabant et excellebant virtute, non opibus. Sed post Cyrum, Darius primum instituit tributa. Ita Admetus quoque habuit

1) Iupiter] Ed. 1544. huius nominis loco habet signum ♃.

fiebant etiam ludi. Propter has publicas utilitates sunt instituta ista certamina et spectacula. Illi congressus consociant etiam gentes, etc.

Vs. 20. *Caestu*] id est, pugilando.

Vs. 25. *Britanni*] id est, servi. *Intexti*[5])] id est, bella Caesaris pingentur in aulaeis. *Tollant*] id est, faciant conspicua. Id est, ego iam cogito, quo modo ibi pendeant aulaea, et in illis sint picta bella Caesaris.

Vs. 27. *Gangaridum*] id est, Indorum.

Vs. 29. *Nilum*] quia Caesar Augustus cepit Antonium, et Aegyptum occupavit.

Vs. 30. *Niphatem*] regem Persicum.

Vs. 31. *Versisque sagittis*] quia Parthi fugientes convertunt se et iaculantur, sicut hodie Turci.

Vs. 32. *Tropaea*] Parthi miserunt Augusto signa Romana, quae ademerant Crasso, hoc fuit unum tropaeum; alterum fuit ex Britannia.

Vs. 34. *Parii*] Paros una ex Cycladibus, ubi nascitur generosissimum marmor.

Vs. 37. *Invidia*] id est, invidia non poterit mihi nocere, quamquam videtur illa dicere de Augusto, qui fuit felicissimus princeps.

Vs. 38. *Ixionis*] id est, inferos. Alludit ad poenas inferorum.

Vs. 43. *Vocat*] id est, ego invitor ad scribenda Georgica et pecuaria.

Vs. 44. *Canes*] id est, materia vocat me.

Vs. 48. *Tithoni*] id est, Aurorae, id est, Perpetuo meum carmen celebrabitur, quam longum spatium est ab aeternitate retro.

Vs. 49. *Seu quis*] De bobus et equis, et primo de bobus. Illae descriptiones sunt valde utiles propter proprietatem.

Vs. 53. *Palearia*] id est, illae laxae pelles pendentes de collo.

Vs. 55. *Hirtae*] id est, villosae. *Camuris*] id est, curvatis.

Vs. 56. *Maculis insignis*] Schettig.

Vs. 57. *Detractans*] Hoc est signum roboris.

Vs. 60. *Aetas*] Ante decennium est idonea ad procreationem, post quartum annum incipit.

Vs. 66. *Optima*] Epiphonema. Iuventus habet suum ver, postea statim subeunt mala.

Vs. 69. *Semper erit*[6])] Vaccae semper erunt mutandae.

Vs. 71. *Anteveni*] id est, prius cura, ut bonas vaccas eligas, ne postea queraris sobolem infirmam esse natam, et tuam negligentiam accuses.

Vs. 72. *Nec non*] De equis.

Vs. 73. *In spem*] id est, ex quibus vis gignere alios. Sic Horatius[7]) inquit:

Fortes creantur fortibus et bonis.
Est in iuvencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.

Item, Aristoteles inquit; Naturale est omnibus animantibus gignere simile. Et hoc est pulcherrimum testimonium, quod natura non existat casu. Hippocrates etiam dicit, sobolem ita imitari seminis naturam, ut infirma et vitiata membra parentum postea etiam propagentur ita in liberos, ut, quando parentes habuerint imbecille cerebrum, iecur, et similis etiam imbecillitas sit in liberis.

Vs. 79. *Horret*] Es erschrickt nicht.

Vs. 81. *Luxuriatque toris*] id est, musculis. Es hat seyne grosse musculos. Est autem musculus caro ex multis nervis et carne compacta, et numerantur multi musculi a medicis in corpore humano, 400 et 50, ni fallor, qui omnes serviunt motui locali. In primis autem in pectore homo habet multos musculos, sicut et equi. In viris musculi rigidiores sunt, qui sunt signa robusti corporis. Dicam vobis exemplum de Maximiliano. Durerus enarravit mihi, das des Maximiliani dicke in armen, hinten so gros sey gewesen, als seyn femur, et tamen Albertus fuit vir mediocris staturae. Deinde iam senex Maximilianus, fuit Augustae in comitiis, ibi certavit cum nobilibus hastis, ponebant asseres et certabant iaculando, quis altius posset transfigere. Ille duos asseres transfixit, quod nemo nobilium praestare potuit. Illud fit bonitate musculorum. *Honesti*] id est, illi maxime probandi sunt.

Vs. 82. *Spadix*] Ramus palmae, Kestenbraun, quia radix palmae habet colorem Puniceum. *Glauci*] Schimmel. *Albis*] Albi sunt imbecilles, sed tamen sunt formosissimi, ut illi equi, quos Asturcones vocant, qui sunt optimi saltatrices equi, etc.

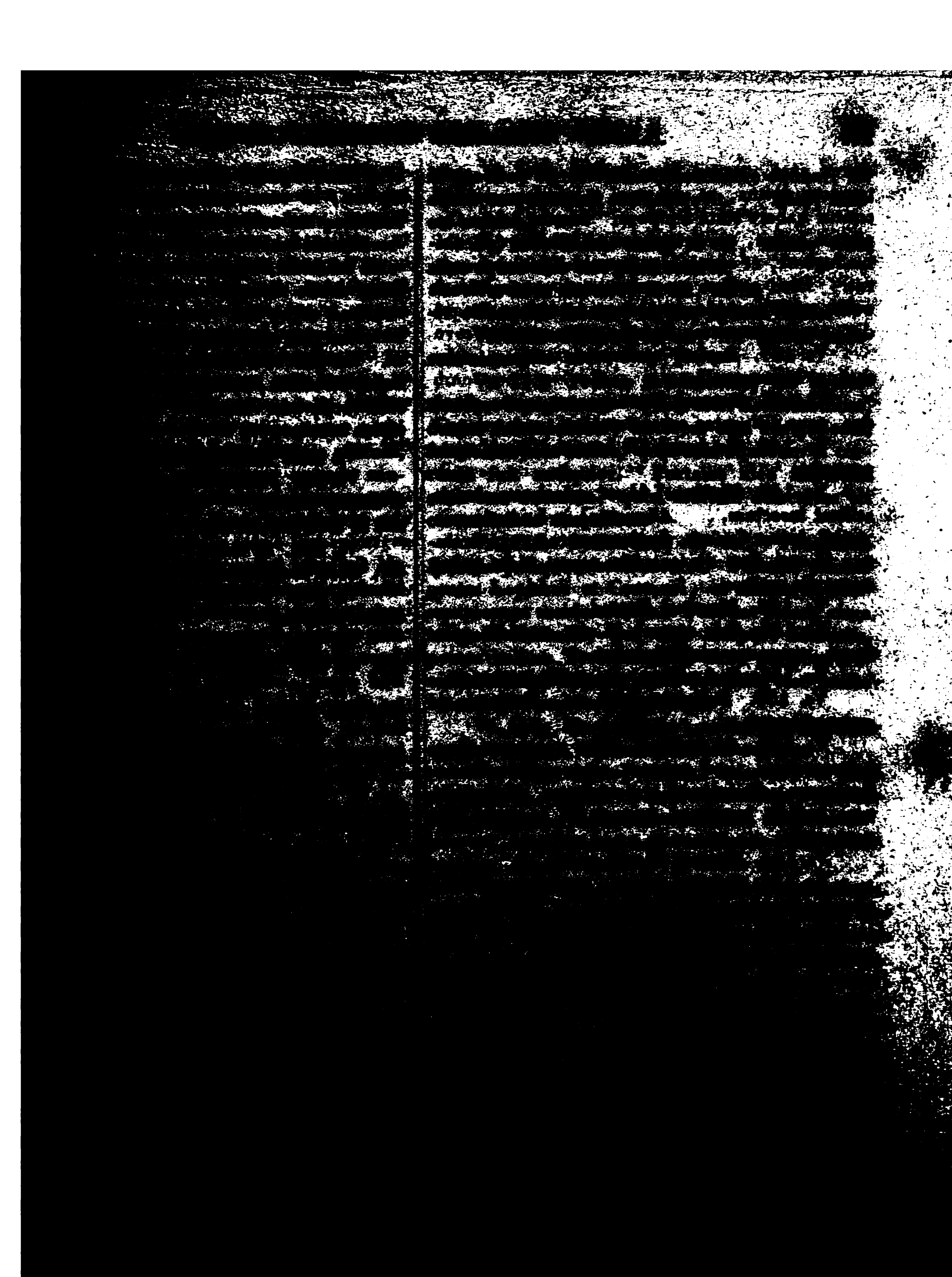
Vs. 83. *Gilvo*] Faelb.

---

5) *Intexti*] sic Virg.; Ed. 1544. in hoc comment. *Capti*.

6) *erit*] sic Ed. 1544. in hoc comment.; in textu autem (= Ed. Wagner.) *erunt*.

7) Horat. Od. IV, 4, 29—32.



ciores vere, tamen non habent certa et stata tempora coitus, et soli equi et homines non dicuntur habere stata tempora. Laudat etiam Oppianus equos, quod incestos et illicitos concubitus fugiant, et exemplum notatu dignum memorat. Dicit pullum quendam cum matre clausis oculis pulli commissum, atque id ubi postea vidit, praecipitem sese de rupe dedisse, etc.

Vs. 137. *Rapiat*] quia arida corpora citius rapiunt humorem.

Vs. 138. *Rursus*] Quando sunt equae gravidae, tunc diligenter curandae sunt.

Vs. 146. *Est lucos*] De insectis, quae equos pungunt.

Vs. 147. *Plurimus*] id est, plurima volucris, scilicet insectum. *Alburnum*] in Lucania. *Asilo*] Asilus Graece, Latine oestrus, eyn bremse, id est, lass die gravidas equas nicht gehen unter die oestros.

Vs. 152. *Monstro*] Oestro.

Vs. 156. *Sole recens*] id est, meridie quiescant, mane quaerant pabula.

Vs. 157. *Post partum*] De pullis taurorum.

Vs. 159. *Submittere*] id est, destinare ad procreationem.

Vs. 163. *Ad studium*] Artes non sunt absolutae natura, sed necesse est accedere assuefactionem, disciplinam et doctrinam, etiamsi natura indidit impetus, tamen illi impetus non sunt artes.

Vs. 164. *Vitulos*] id est, pullos.

Vs. 174. *Interea*] id est, pecudes non sunt alendae tantum tenui pabulo.

Vs. 175. *Vescas*] id est, insipidas; nam vescum est, quod cum fastidio editur.

Vs. 176. *Foetae*] id est, gravidae.

Vs. 177. *More patrum*] id est, sicut prius patres mulgebant vaccas.

Vs. 180. *Flumina Pisae*] id est, si vis certare in Olympicis certaminibus.

Vs. 182. *Primus*] id est, primum assuefacias.

Vs. 183. *Lituosque*] id est, tubas.

Vs. 186. *Plausae*] id est, percussae, id est, statim incipiat adhuc recens.

Vs. 196. *Aquilo*] Scitis esse serenatorem hunc ventum, estque elegans comparatio.

Vs. 202. *Elei*] id est, in certaminibus Olympicis.

Vs. 204. *Esseda*] Die kleinen leychten rol-

Vs. [illegible] ceptum, in omni genere p[illegible] Venere, confirmat vires.

Vs. 215. *Videndo*] id est, cum videtur.

Vs. 220. *Illi*] Tauri dimicantes de iuvenca. Est pulchra descriptio taurorum certantium inter se.

Vs. 228. *Excessit*] pro excedit.

Vs. 229. *Vires exercet*] Hoc est usitatum de bobus rivalibus, scitis, quod discordes non possunt facile una versari. *Exercet*] scilicet, ille victus taurus.

Vs. 230. *Instrato*] id est, non strato.

Vs. 231. *Frondibus hirsutis*] id est, non foeno et usitato pabulo. *Carice*] Carix, Riedt, crescit in locis palustribus et uliginosis.

Vs. 232. *Et tentat*] Pulchra hypotyposis, id est, discit magno impetu vibrare cornua.

Vs. 233. *Ventos*] scilicet, quia non habet concertatorem.

Vs. 236. Oblitum] scilicet prioris certaminis, vel iam defatigatum.

Vs. 237. *Fluctus*] Amplificatio, ingentes procellas confert ad tauri impetum.

Vs. 238. *Trahit*] Sicut fluctus, qui secum ex mari magnam vim aquarum trahit.

Vs. 242. *Omne adeo*] Locus communis de impetu seu stimulis, in omnibus bestiis ad concubitum.

Vs. 244. *Idem*] Similis est furor in omnibus.

Vs. 245. *Tempore*] quando est tempus concubitus.

Vs. 249. *Heu male*] id est, valde periculosum tunc facere iter propter impetum bestiarum.

Vs. 258. *Quid iuvenis*] de hominibus.

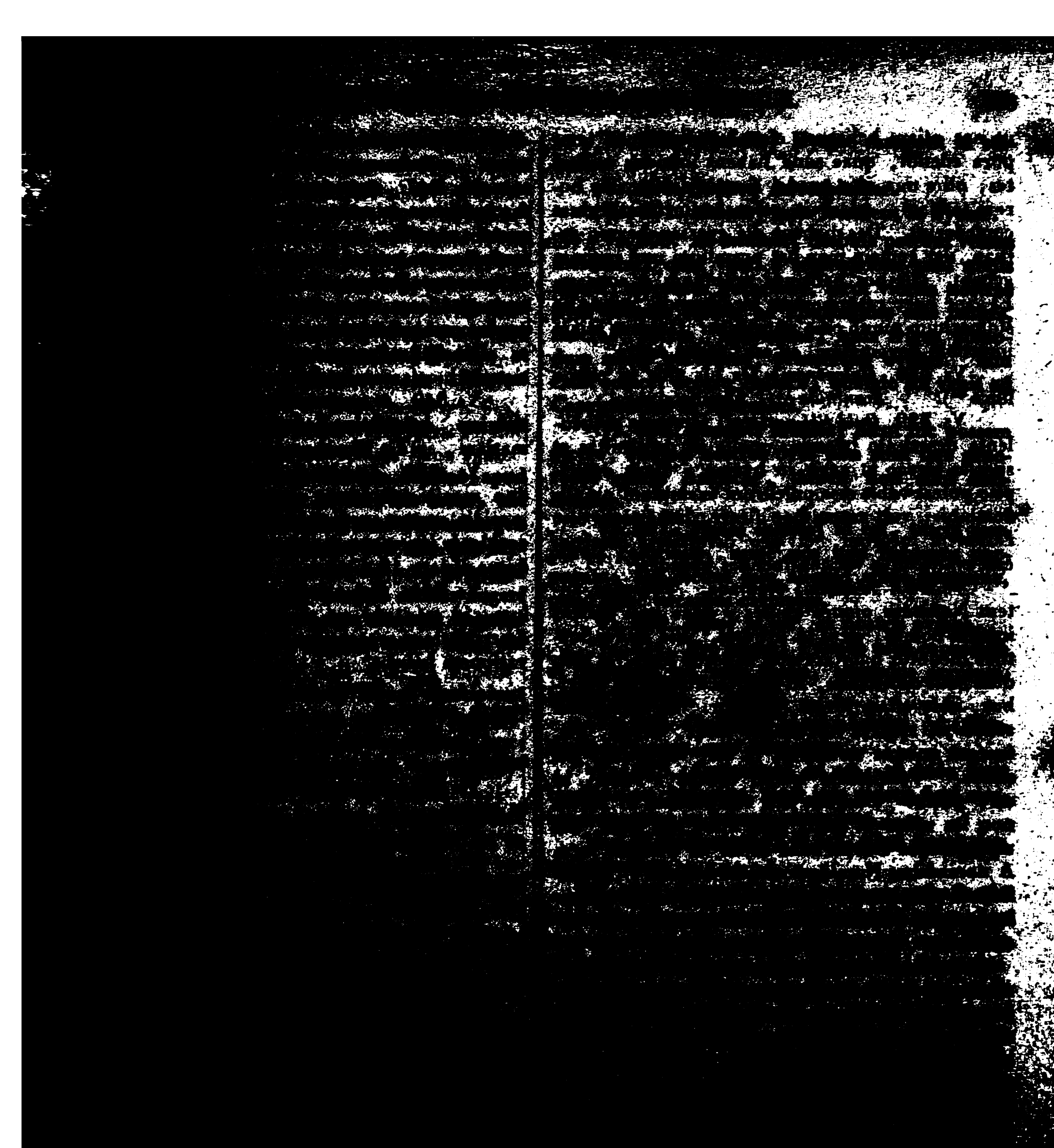
Vs. 260. *Serus freta*] Alludit ad historia[illegible] de Leandro, qui solitus est noctu natare per Hel[illegible] lespontum ad suam amicam. Est autem ibi lati[illegible] tudo Hellesponti 15 stadiorum, das ist noch nich[illegible] ein halbe meyle wegs.

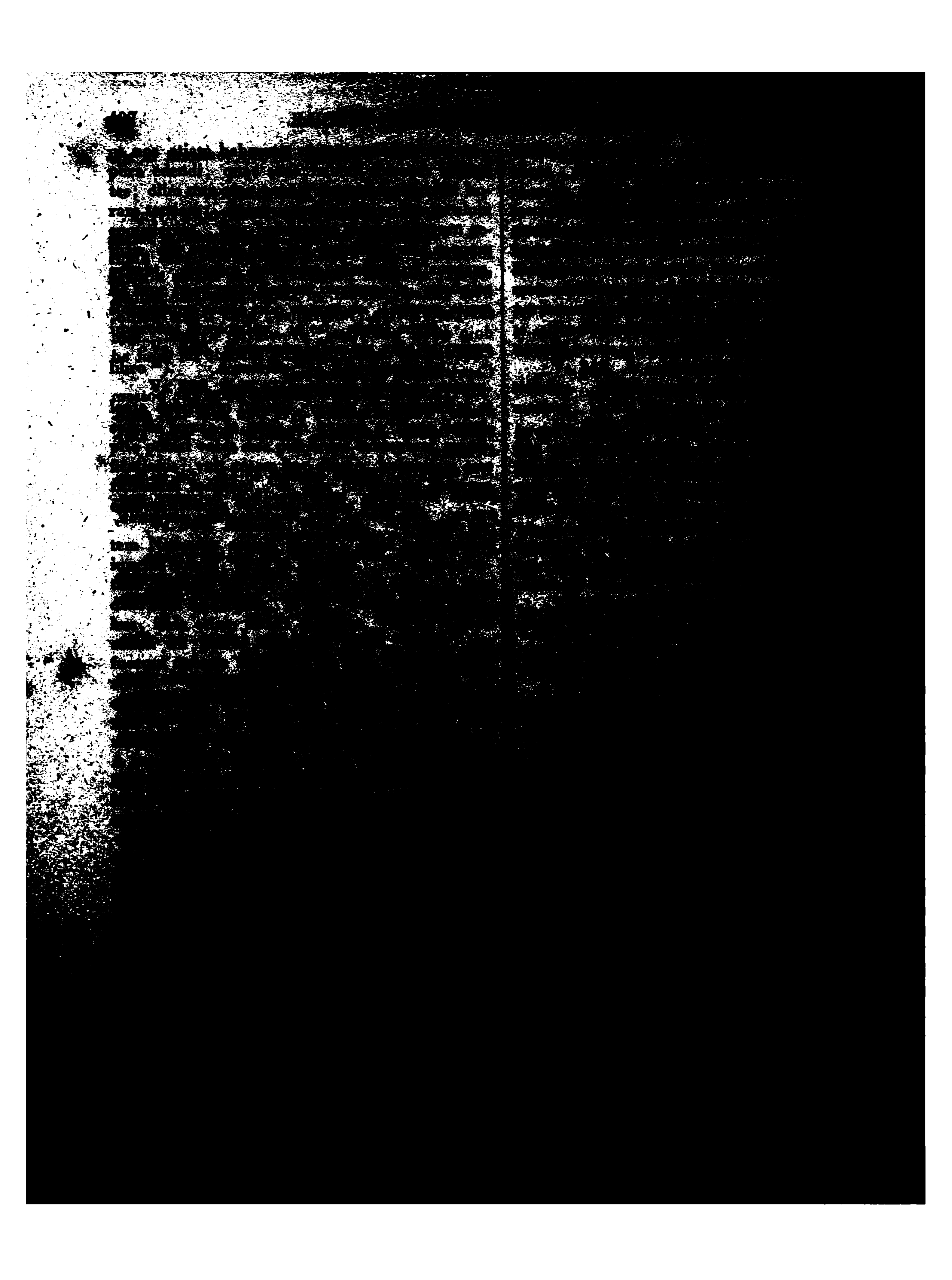
Vs. 261. Reclamant] id est, non metuit u[illegible] das et procellas, non cogitat, quantum dolore[illegible] sint [9]) accepturi parentes.

Vs. 264. *Lynces*] Sunt quiddam medium i[illegible] ter lupos et leones.

Vs. 267. *Glauci*] Illa est fabula, quod Gla[illegible] cus paverit suos equos humanis carnibus, et cu[illegible]

9) sint] Ed. 1544. sunt.





Vs. 380. *Fermento*] Mit dem bier. Est quidm coctum ex hordeo et lupulo. Hordeum per statim putresceret, si nihil esset additum: ideo nunt lupulum, qui addit hordeo calorem et imoniam quandam, et prohibet putrefactio-n. Nomen lupuli non est recens. Plinius[15]) :at lupum salictarium. Verba eius sunt: Te-is lupi salictarii turionibus in salactariis uti-r, wan der hopf jung ist, so macht man sa-ı und salsamenta daraus. Dicuntur autem tu-nes omnis teneritas radicum vel florum, Graece ιγωνία[16]). Lupulus a fervendo nomen habet, a addit calorem in coctura. Aegyptus, quia ı habet vinum, dicitur invenisse hanc ratio-n coquendae cerevisiae. Et ipsum nomen ce-isia Gallicum est.

Vs. 380. *Sorbis*] Sorba sylvestria poma.

Vs. 381. *Hyperboreo*] quia est ad Boream.

Vs. 384. *Si tibi*] De loco idoneo pascuis. *pera*] id est, spinosa.

Vs. 385. *Lappae*] Kletten. *Tribuli*] Die ossen Kartten distel. *Laeta*] quia, quando mis pingues sunt, tunc non multum habent ɔae.

Vs. 394. *At cui*] Wer viel milch wil haben, r treib das vieh in einen locum, ubi est magna xuries graminis. *Cytisum*] Klee. *Lotus*] ıando herbam significat, tunc est species quae-m *similis* vulgari cytiso; sed quando ponitur o arbore, tunc significat eyn sandelbaum.

Vs. 398. *Excretos*] id est, adultos.

Vs. 404. *Nec tibi*] id est, opus est etiam cu-odibus.

Vs. 405. *Spartae*] id est, Laconicos. *Mossum*] A loco.

Vs. 407. *Furem*] id est, illi depellunt no-turna latrocinia.

Vs. 409. *Onagros*] walde esel.

Vs. 410. *Damas*] Medium quiddam inter capras et cervos, sunt maculosae.

Vs. 414. *Disce et*] Remedia contra venena, quae etiam valent contra pestem. *Cedrum*] Credo eandem vim habere nostra folia querna.

Vs. 415. *Galbaneo*] Galbanum est resina uaedam nascens in Syria, grave olens, quam ego puto esse nostrum thus. Verum thus est generosius quiddam.

Vs. 417. *Fugit*] id est, abdidit se in latebras.

Vs. 419. *Adspergere*] id est, ut adspergat pecori virus.

Vs. 425. *Est etiam*] Alia descriptio. Ego credo nullam esse nationem, quae habeat minus venenorum quam Germaniam.

Vs. 432. *Exhausta*[17])] id est, quando desiccantur paludes.

Vs. 437. *Cum positis*] id est, quando in aestate redit positis exuviis.

Vs. 440. *Morborum quoque te*] De morbis pecudum. Epidemia est morbus, qui vagatur per omnes homines, et existit propter coeli inclementiam, ut est pestis. Sic Attica quaedam pestilentia est celebrata, in qua homines tanto aestu sunt correpti, ut se immergerent in flumina, et qui revaluerunt, neque se, neque suos potuerunt agnoscere. Lucretius in fine sui poematis meminit huius pestis. Λιμὸς est pestis et fames, et plerumque simul grassantur.

Vs. 441. *Ubi frigidus imber*] quia frigus valde nocet animalibus, et inprimis nervi et cerebrum laeduntur frigore, quia, quando frigus circumstat humidum, tunc facile corrumpit.

Vs. 442. *Ad vivum*] id est, intra cutem.

Vs. 443. *Illotus*] id est, immundus, id est, vide, ne sudor corrumpat cutes pecudum.

Vs. 447. *Mersatur*] Lavant saepius, ne sudor faciat situm in cute pecudum.

Vs. 448. *Amurca*] id est, fecibus olei, quia oleum alioqui est res valde sanans. Ita Augustus interrogavit quendam, quomodo perduxisset vitam suam ad tam longam senectam, respondit ille: Foris oleo, intus mulso. Ita in Livio videtis. Hannibal ordinaverat, ut milites in frigore prius oleo ungerent corpora; oleum enim interiora leniter fovet. Et Galenus dicit illas nationes recte uti butyro pro oleo, quibus non est oleum, sicut nos utimur. Debemus autem uti ante cibum butyro, quia alioqui post cibum natat in orificio stomachi, et dilatat, non claudit stomachum. In summa, Deus cumulavit nos ingentibus donis, et homo habet multa praesidia et remedia adversus varios casus, si modo accedat mediocris diligentia.

15) Conf. Plin. Hist. Nat. XXI, c. 50. Ed. Franz. (c. 15. Editt. antiq.)

16) φρυγωνία] sic Ed. 1544; in Lexx. Gr. hanc vocem non inveni.

17) Exhausta] sic Ed. 1544. Ed. Wagner. exusta.

Vs. 451. *Scillamque*] Die grossen Zwibeln. *Bitumen*] Leym. Est natum bitumen, non facticium, quali nostri utuntur. Illud ficticium ex pellibus coquitur; sed poeta loquitur de nato bitumine, quod in Sicilia nascitur, et habet quandam naturam calcis.

Vs. 454. *Ulceris*] id est, Nihil est melius quam excindere ulcus. *Vivitque tegendo*] Sicut scitis, morbi crescunt dissimulati.

Vs. 456. *Abnegat*] Sicut dicitur: Aversatur Deus preces et vota inertium.

Vs. 458. *Cum fuerit*] Primum, inquit, fit ulcus, postea scabies; scabiem vero febris sequitur, ibi, inquit, venam in pede incidas.

Vs. 461. *Bisaltae*] Mosci et Ruteni, non anxie discerno, quia illae gentes confuse habitarunt: ideo etiam dicuntur nomadae, et hodie promiscue habitant, non assignant illis certas sedes, fuerunt circumfusi toti illi septentrionali orae, Dani, Getae, Gotthi, Daci, item Cimbri, quos Homerus Cimmerios vocat, illi vagati sunt toto septentrione, iam fuerunt propiores Thraciae, iam recesserunt, et hodie Walachia, quam anno superiori occupavit Turca, est vere Getica, et versus Sarmatiam plurimae sunt solitudines: ideoque poeta dicit: In deserta Getarum. Interdum vix invenitur habitatio in quadraginta miliaribus. Ideo Getae in istis longis itineribus portant secum farinam, et incidunt venam equo, et ita pultem praeparant et comedunt.

Vs. 464. *Succedere*] id est, captare.

Es. 465. *Carpentem*] id est, fastidientem cibos.

Vs. 466. *Procumbere campo*] id est, non potest sequi gregem.

Vs. 468. *Compesce*] id est, exseca ulcus.

Vs. 470. *Non tam*] Iam describit luem epidemiam, id est, non est unum genus morbi.

Vs. 473. *Cunctamque*] Quaedam lues sunt universales, ut epidemiae.

Vs. 474. *Alpes*] Addit exempla: in Alpibus plurimum est pecudum. *Norica*] Der gantz tractus von Regensburg bis gen Saltzburg. Styria etiam pertinet ad Noricum, et illa appellatio est Asiatica; nam Styri ex Asia venerunt, et in illis locis consederunt. Flaccus vocat Styros gentes, quae habitaverunt non longe a Colchis, et postea in haec loca transierunt. Tales etiam fuerunt veteres Germani, qui, quando fuerunt sterilitates magnae, tunc quaesiverunt alias sedes, et nunc in Italiam, nunc in Galliam profecti sunt. In Italia Mediolanum Senones condiderunt, qui hodie sunt illi, da Brandenburg liegt, etc. Noricum plurima pascua habuit.

Vs. 475. *Timavus*] Fluvius est, qui influit in Illyrico in mare non procul a Venetiis. *Iapydis*] Iam vocatur Dalmatia in Illyria. Illyria est vetus sedes Henetorum, qui vere sunt die Wenden, et Venetiae nomen habent ab Henetis.

Vs. 482. *Nec via*] Credo eum adhuc loqui de illa Attica epidemia.

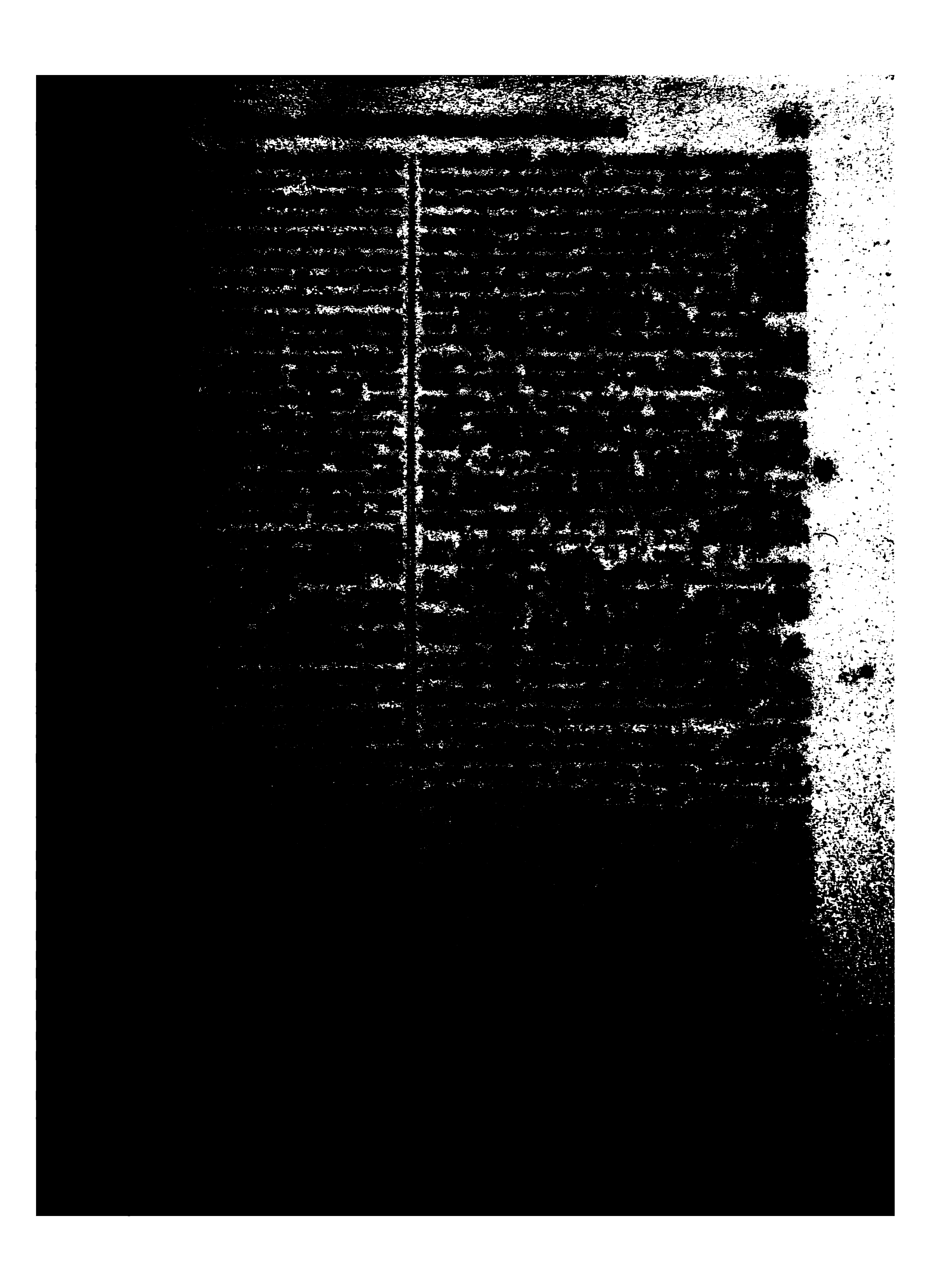
Vs. 486. *Hostia ad aram*] Hostiae erant vittatae, quia significabant ministerium verbi, et [illegible] illa sunt sumpta a patribus, etiamsi causae hostiarum non erant illis notae.

Vs. 490. *Altaria fibris*] quia, der putris humor steckt noch darinnen, dass sichs nicht lest anzunden.

Vs. 491. *Reddere vates*] quia, quando mactabantur victimae, tunc diligenter considerabant, an adessent omnes partes, et si deerant, tunc ominosum esse iudicabant, et multa inde divinabant. Sic C. Caesar, quando interfectus est, et [illegible] prius sacra faceret ascensurus in curiam, pecudi [illegible] deerat iecur. Illa erant portentosa, et homines superstitiosi coeperunt studiosius scrutari, et nescio, quas divinationes postea fecerint [18]), quia [illegible] mundus semper habet divinationes, quae non habent veras et naturales causas, sed sunt superstitiosae; nam quicquid non habet mandatum divinum et causas in natura, est superstitiosum, ut quod homines aqua consecrata se consperserunt, existimantes consecuturos se remissionem peccatorum; hoc plane fuit superstitiosum. Sed medicorum praedictiones habent causas physicas et naturales, ut quod medicus ex celeritate pulsus, de calore interno iudicat, ex tarditate, de frigore interno. Item his diebus, quando fuit coniunctio ☉ et ☽ in ♎ in signo humido, fuerunt frequentes pluviae, et magna turbatio aeris, quia semper in quartis sunt insignes mutationes. Item fuit ♂ ♄ ☽ in eodem signo. Item ☽ et [illegible], ideo fuerunt magni flatus. Illa non sunt superstitiosa. *Nec responsa potest*] id est, fibrae putrefactae non possunt dignosci.

Vs. 493. *Summaque*] id est, culter madefit [illegible] pure.

18) fecerint] Ed. 1544. fecerunt.



tiosos puniunt et ignavos etiam. Tertio habent fortitudinem, quia acerrime dimicant, sicut poeta inquit: Animas in vulnere linquunt. Sunt etiam frugales et temperantes admodum. Nam ignorant Venerem, nascuntur sine concubitu. Colligunt enim rorem, et illum rorem transferunt in domunculos, et incubant ut aves. Ex illo rore gignitur vermiculus, ex quo fit apis.

Vs. 6. *In tenui labor*] id est, argumentum est tenue, sed non est tenuis labor illa ornare verbis.

Vs. 8. *Principio*] De loco, ubi sint alvearia collocanda.

Vs. 9. *Ventis*] quia ventus dissipat. Ego ipse vidi, quomodo veniebant apes obviae aliis, et partem oneris in se transferebant.

Vs. 13. *Lacerti*] proprie Eydes.

Vs. 14. *Meropesque*] Merops, ein goller. Est avis habens pectus propemodum gilvum, et caput candidum.

Vs. 15. *Progne* [2])] id est, hirundo, id est, istae aves, quae devorant muscas, absint, ut sunt meropes, hirundines, item parrae, parra ein Meyse, alias parix.

Vs. 19. *Fugiens*] Eleganter est usus, id est, celeriter decurrens.

Vs. 20. *Palmaque*] dattelbaum. Palma arbor, da die datteli auff wachsen. *Obumbret* [3])] id est, quando egrediuntur, habeant aliquam umbram.

Vs. 25. *In medium*] id est, in mediam aquam vel torrentem colloca salices et lapides, ut habeant suos pontes, in quibus considant, et mutuo se colligant, si quando dispersae sunt.

Vs. 30. *Haec circum*] De pascuis. *Casiae*] Nescimus, quid sit; das man heyst Cassiam fatulam, ist ein ander Ding. Aliqui dicunt veteres vocasse, quod nos vocamus granum gnidium, Kellerhals, quod ego non puto verum esse. Non existimo hunc florem gratum esse apibus.

Vs. 31. *Thymbrae*] Thymbra, satureia, cunila idem significant, Germanice gartenkel. Interdum cunilam et satureiam pro origano usurpant, quia est quiddam simile origano.

Vs. 34. *Alvearia*] a et e contrahuntur in unam syllabam, quod Graecis usitatissimum est.

Vs. 35. *Aditus*] vorn die locher an binenstöcken. *Frigore*] Ipsae apes facillime laeduntur frigore, quia est animal alioqui frigidum sine sanguine.

Vs. 36. *Calor*] quia est naturae aëriae, ideoque facile resolvitur.

Vs. 39. *Linunt*] id est, diligenter muniant suas domunculas. *Linunt*] id est, oblinunt. *Oras*] id est, rimas. *Fuco*] id est, aliqua parte favi. Nam varia sunt opera mellis, mel, cera, et postea crassius quiddam. Haec etiam ex Aristotele [4]) petenda sunt, qui admodum fuit diligens in descriptione apum; item ex Columella, qui fuit diligentior.

Vs. 40. *Munera*] id est, officia.

Vs. 41. *Visco*] Vogel leym.

Vs. 45. *Cubilia*] id est, alvearia.

Vs. 47. *Taxum*] Eyben, id est, non accipias venenatas arbores.

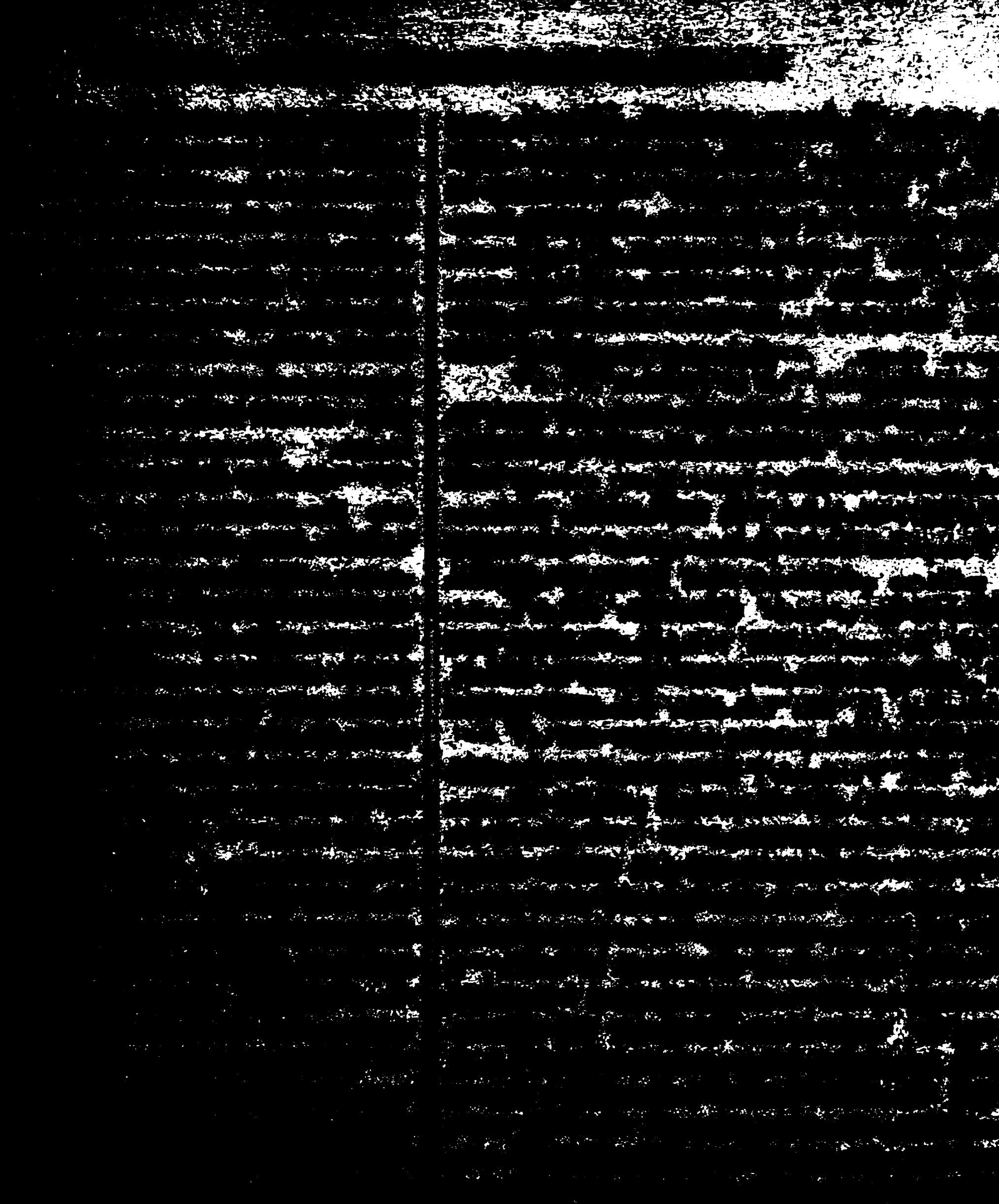
Vs. 48. *Ure*] Apes non possunt ferre fumum.

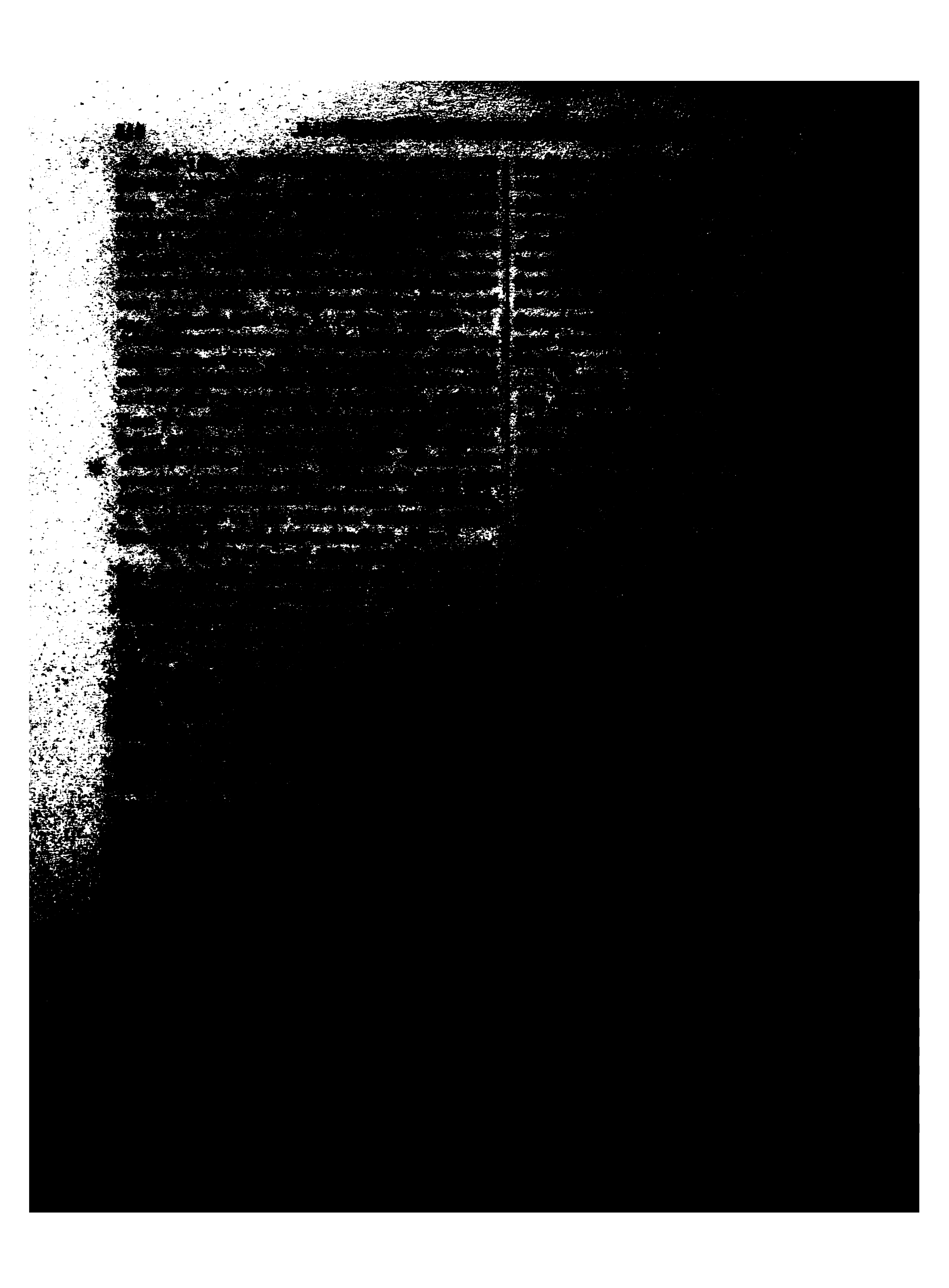
Vs. 49. *Odor coeni gravis*] id est, wo es stinckt. ... Latini, ut mihi videtur, grave olens pro omni foetore et malo odore usurpant.

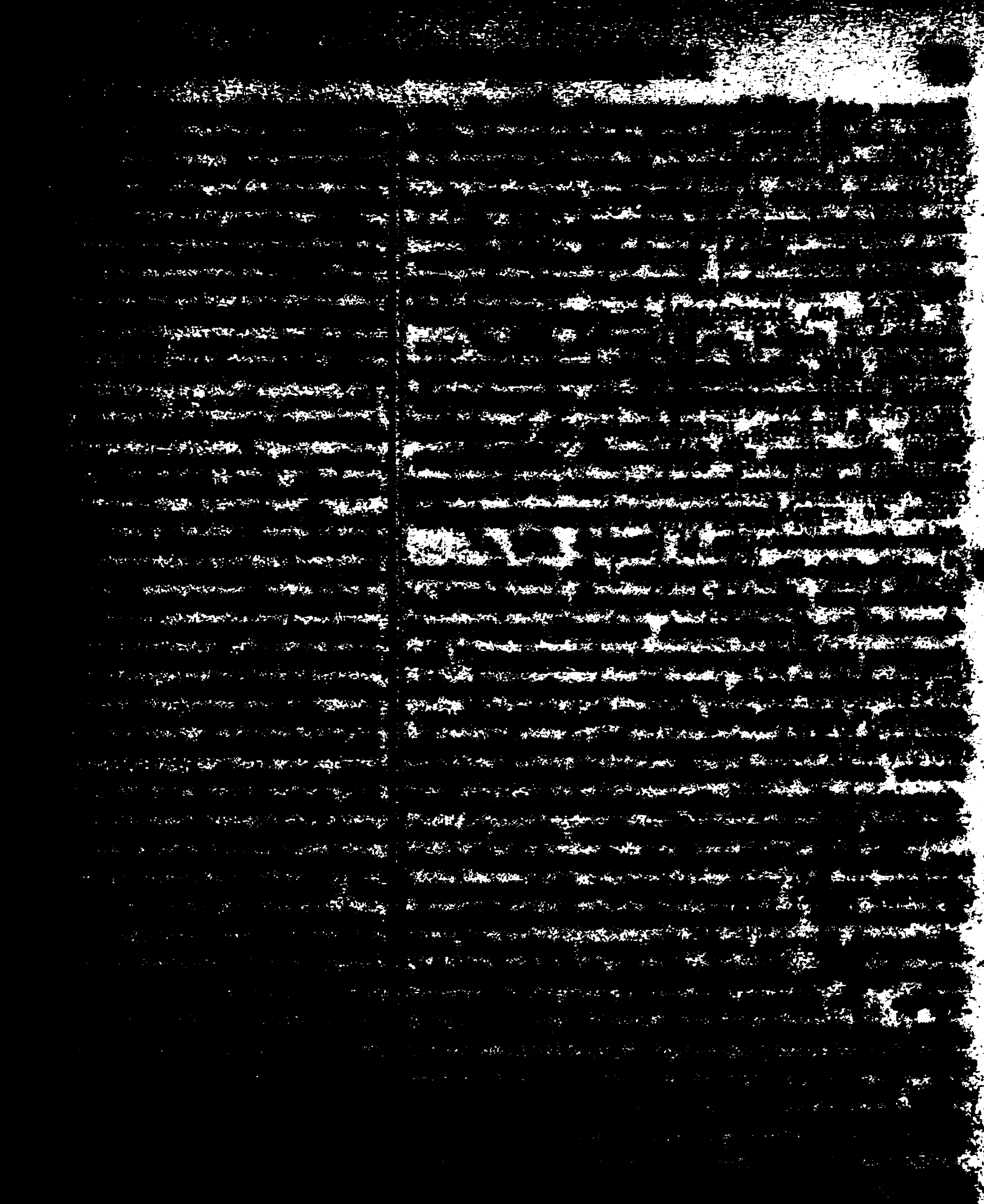
Vs. 50. *Saxa sonant*] ubi est Echo, quia, quando ipsae stridunt, tunc redditur Echo, et ita perturbantur. Nam sonum agnoscunt, et sono ducuntur etiam. Et quamquam habent naturales inclinationes, tamen est quoque in eis quaedam agnitio, ut in caeteris quoque animalibus, sicut in asinis, de quibus scribit Plutarchus, quod memoriam aliqua ex parte habeant, et pulchram historiam recitat. Scribit asinum quendam solitum esse ferre sales, qui cum ad paludem venisset forte, se immersit aquae, volens se volutare. Servit autem levari se onere. Cum sales resoluti essent, postea cum rursus iter faceret per eundem locum, ibi se quoque volutavit, idque tertia vice faciebat. Tandem imposuerunt ei pannum, et cum solito more in aqua corpus volutaret, sensit plurimum se gravari, cum videlicet panni humectati essent. Et deinceps cum ferret sales, non amplius sese volutavit. Item asinus agnoscit herbam, quae vocatur scolopendrion, veteri appellatione asplenum. Hanc, quando male affectus est, quaerit; ergo necesse est eum habere discrimen, quo discernat a reliquis herbis. Quare quamquam in animantibus sunt inclinationes, quae sunt principales causae, tamen accedit quoque agnitio. Sic in apibus est naturalis inclinatio, ut faciant domunculas, sed ta-

2) *Progne*] sic Ed. 1544; Ed. Wagner. *Procne*.
3) *Obumbret*] sic Ed. 1544; Ed. Wagner. *Inumbret*.

4) Aristot. Hist. animal. V, 19. Ed. Schneider.







Necesse est itaque magnam praestantiam esse apum, sed tamen illam longinquitatem vitae etiam arte conservant, scilicet mirabili temperantia, munditie et continentia, quia adeo sunt temperantes, ut etiam voraces puniant. Deinde magna est mundities, quia in alveolis nihil reperitur sordium, omnia immunda evehunt, adeo ut etiam sua excrementa in peculiarem locum convehant.

Vs. 208. *Immortale*] Quotannis procreant alias, quia pereunt multis modis, pereunt frigoribus, caloribus, interficiuntur ab hominibus. Hanc eis gratiam reddidimus pro mellificatione. Sic plerumque homines ingrati sunt erga magnos viros de republica benemeritos, ut exemplum Themistoclis testatur.

Vs. 210. *Praeterea regem*] De obedientia et iustitia apum, apud Xenophontem inquit ille ad Cyrum: Tu es natura rex, sicut rex apum, quia homines tibi libenter et sponte obtemperant. Tales sunt heroici viri, quos sponte sequuntur homines, et labores sunt dulces, habent etiam successus mirabiles, qui sine illis heroibus nullo modo contingerent. Sicut extincto Alexandro exercitus ipsius nihil erant, sed similes, ut Deades dixit Polyphemo oculo amisso.

Vs. 211. *Nec populi Parthorum*] In Oriente magna res fuit regia potestas. Talis non erat Romae, ibi volebant videri studiosi libertatis. *Hydaspes*] Fluvius in Media.

Vs. 212. *Rege incolumi*] Pulcherrima sententia. Sic vivente Alexandro erat concors exercitus, et magna voluptas erat eis obedire Alexandro.

Vs. 215. *Ille operum custos*] Rex non est otiosus, circumit tota die, et videt, an singulae faciant suas operas.

Vs. 219. *His quidam signis*] Excursus de anima, unde in animantibus fit quaedam similitudo animae rationalis, de qua re scitis multa disputari a philosophis. Deus indidit animantibus quosdam impetus sine iudicio, sine cogitatione, sine ratione, ut in equis, canibus, leonibus et cervis videre licet. Equus habet sensus interiores, habet quandam ratiocinationem, agnoscit herum suum, meminit loca. Idem fit in canibus et leonibus. Quid igitur interest inter cogitationes illas equi et hominis? Respondeo. Homines habent actum reflexum, bruta non habent. Homines iudicant illam suam cogitationem. Ego legens, dicens, scio, quid legam vel dicam. Se[illegible]d bruta non habent actus reflexus, faciunt impet[illegible]u quodam sua opera. Apis facit sua opera, nullu[illegible] habet actum reflexum, facit hexagonum, et n[illegible]e scit, an faciat hexagonum: sic facit mella, caera[illegible]s, sed non diiudicat. Secundo pecudes tantum sin[illegible]ngularia animadvertunt, homines universalia.

Vs. 220. *Haustus*] Quidam dixerunt omni[illegible]ia animantia rapere aliquid ex aëre, qui sit quid[illegible]dam divinum infundens rationem. Sed vos scit[illegible]is illa esse aliena a doctrina Christiana, et ver[illegible] philosophia. Est absurdum dicere mentem ess[illegible]e ortam ex aliqua corporali natura, scilicet ex aër[illegible].

Vs. 221. *Deum*] id est, aërem.

Vs. 224. *Arcessere*] Ab *ad*, et a verbo [illegible], id est, advoco, id est, hinc hauriunt vitam. [illegible]n. Scriptura sacra manifeste discernit hominum ani[illegible]i mas a vita pecudum, sicut textus[14]) inquit: *Cor*[illegible] pus occidere possunt, animam non possunt. Iten[illegible]m Christus loquitur cum Mose in monte Tabor[14a]) [illegible]), et tamen Moses diu erat sepultus: ergo *anima* es[illegible]st separabilis quidam spiritus a corpore vivens[illegible]s. Talia testimonia sunt observanda. Quod a[illegible]tem animantibus sunt impressae quaedam imag[illegible]i nes et similitudines animarum, sciamus simplici[illegible]xiter esse signa et exempla mirabilis illius opifici[illegible]ii, quae testantur mundum non extitisse casu.

Vs. 228. *Si quando*] id est, quando vole[illegible]es eximere mella. Mellatio dicitur. *Sedem*] i[illegible] id est, alveolos.

Vs. 229. *Relines*] id est, aperies, reclude[illegible]s, resignabis.

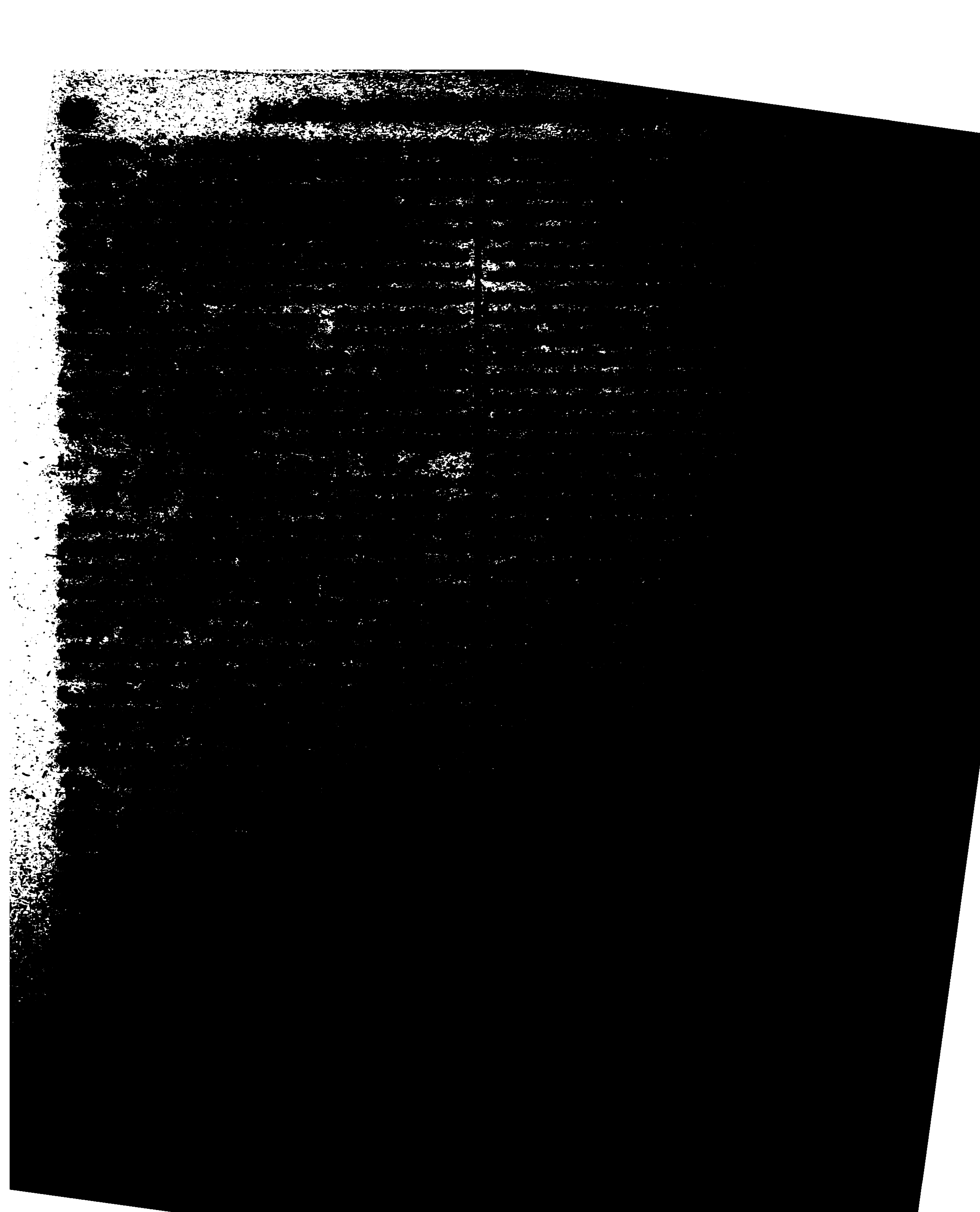
Vs. 230. *Ore*[15]) *fove*] id est, exspue aqua[illegible]m in alveolos, ut apes fugiant, quia aegre feru[illegible]nt eripi sibi illud suum opus, sicut debet facere bo[illegible]o nus paterfamilias. Et dicunt apes circa illud te[illegible] pus, quando eximuntur mella, avidius rorar[illegible]e, cum tamen alioqui sint parcissimae. *Fumosqu*[illegible]] id est, fac fumum ad alveolos, et fumo eas abig[illegible]e.

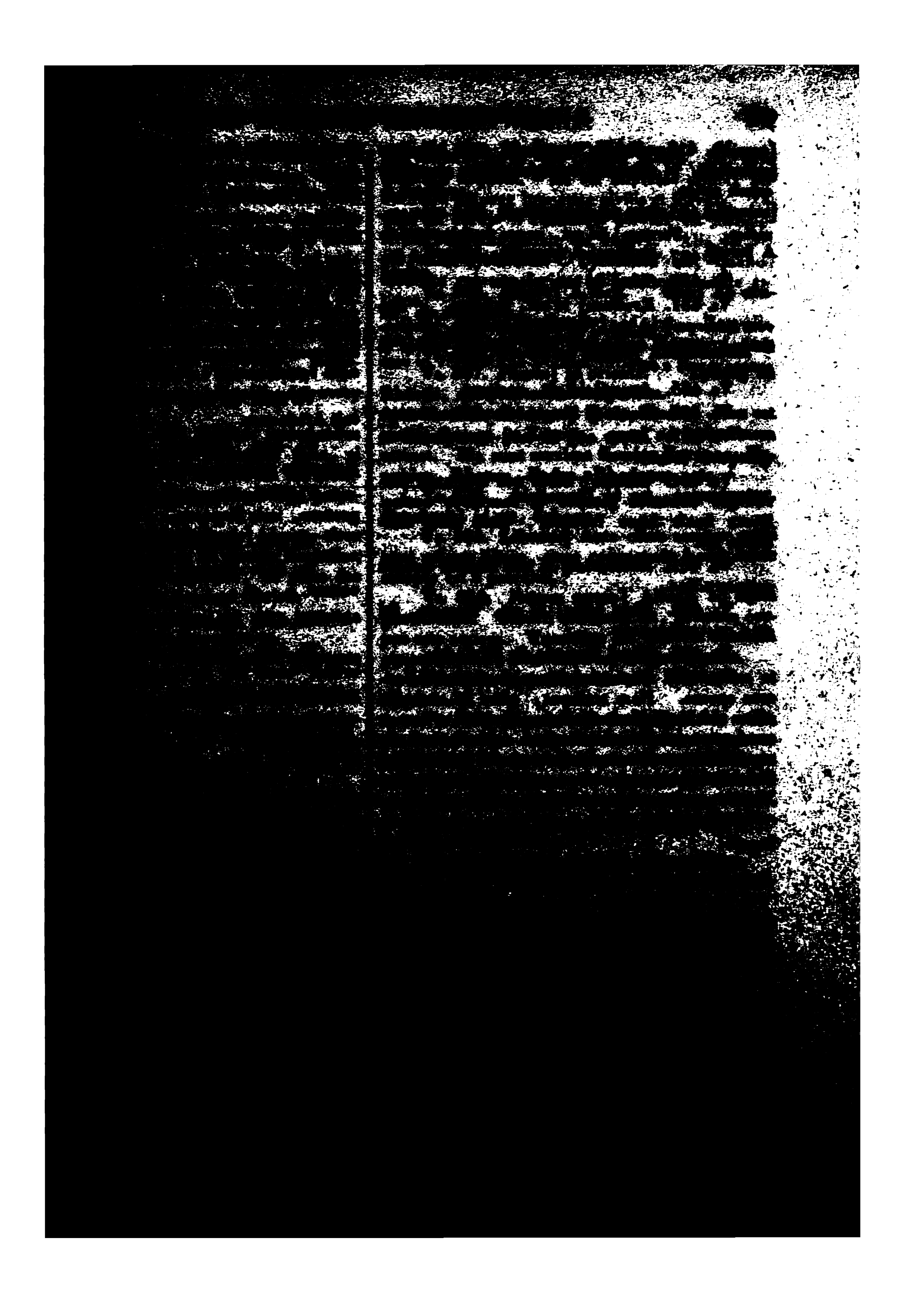
Vs. 231. *Duo tempora*] Bis eximuntur mel[illegible]a in principio veris et in autumno.

Vs. 232. *Taygete*] id est, Pleias Arcadica, quia Arcades primi fuerunt studiosi rerum coelestium, unde etiam dicuntur fuisse priores luna. *Ostendit*] Orientibus Pleiadibus cosmice in Maio fere, quia ipsi maturius eximunt. Nam citius habent dies calidiores.

---

14) Matth. 10, 28. Luc. 12, 4.
14a) Matth. 17, 3. Marc. 9, 4. Luc. 9, 30.
15) *Ore*] sic Ed. 1544.; Ed. Wagner. *Ora*.





Vs. 418. *Habilis vigor*] id est, habilitas quaedam, id est, fuit multo celerior et agilior quam antea.

Vs. 425. *Iam rapidus*] id est, iam erat meridies. *Torrens*] id est, urens Aethiopas.

Vs. 427. *Hauserat*] ☉ existente in ♉ vel ♌.

Vs. 430. *Gens*] id est, pisces.

Vs. 431. *Exultans*] id est, exiliens. *Rorem amarum*] id est, rorem marinum, libanothida. Alii sic exponunt: ipse excussit undas et guttas maris a se.

Vs. 435. *Acuunt*] id est, excitant.

Vs. 439. *Manicis*] id est, vinculis manuum.

Vs. 447. *Neque est*] id est, non potest te quicquam fallere.

Vs. 451. *Glaucus*] Sicut nos Germani plerumque habemus glaucos et caeruleos oculos. Poeta finxit hanc fabulam, quae alibi nusquam est.

Vs. 461. *Rhodopeiae*] E non eliditur Graeca consuetudine.

Vs. 462. *Rhesi tellus*] id est, Thracia, ibi est Constantinopolis.

Vs. 463. *Getae*] Proprie die Walachia.

Vs. 467. *Taenarias fauces*] est profundissimus specus. Nam scribunt, quod in eum demissa sint longissimis funibus plumbea; et tamen non potuerunt invenire fundum. Ideo etiam dicunt illic esse aditum ad inferos. *Ostia Ditis*] Pulchra hypotyposis et commendatio eloquentiae. Videtis, quantae res nunc gerantur eloquentia.

Vs. 483. *Eumenides*] Sic quoque Ovidius[22]) inquit:

Tum primum lachrymis victarum carmine fama[23]),
Eumenidum maduisse genas.

Vs. 484. *Rota*] Ixion interfecit socerum, ideo istam poenam luit apud inferos.

Vs. 491. *Respexit*] Ovidius[24]) haec omnia brevius descripsit:

Avidusque videndi,
Flexit amans oculos, et protinus illa relapsa est.

Vs. 510. *Mulcentem*] Elegans est versiculus, hoc facit magna eloquentia.

22) Ovid. Metam. X, 45 sq.
23) fama] sic Ed. 1544; Ovid. Ed. Bipont. fama est.
24) Ovid. Metam. X, 54 sq.

Vs. 517. *Tanaimque*] In Muscovia vel Tartaria.

Vs. 520. *Quo munere*] id est, propter quod officium. *Ciconum*] id est, Thracum.

Vs. 524. *Oeagrius*] Thracense flumen.

Vs. 525. *Lingua*] Idem narrat Aristoteles in lib. de partibus animal.[25]) de quodam sacerdote [illegible] occiso a latrone, cuius sacerdotis praecisi capitis lingua locuta est, et nominavit latronem. Id [illegible] fortasse divinitus accidit, ut homicida ille ad poenam retraheretur.

Vs. 530. *At non*] id est, Cyrene non destituit Aristaeum.

Vs. 534. *Exitium*] Constructio est: Hinc Nymphae miserae apibus miserabile exitium.

Vs. 535. *Napaeae*] Napi significat floridum pratum, inde Napaeus.

Vs. 543. *Luco*] id est, sacello.

Vs. 545. *Orphei*] Dativus Graecus, e et i coeunt.

Vs. 551. *Intacta*] id est, non domitas.

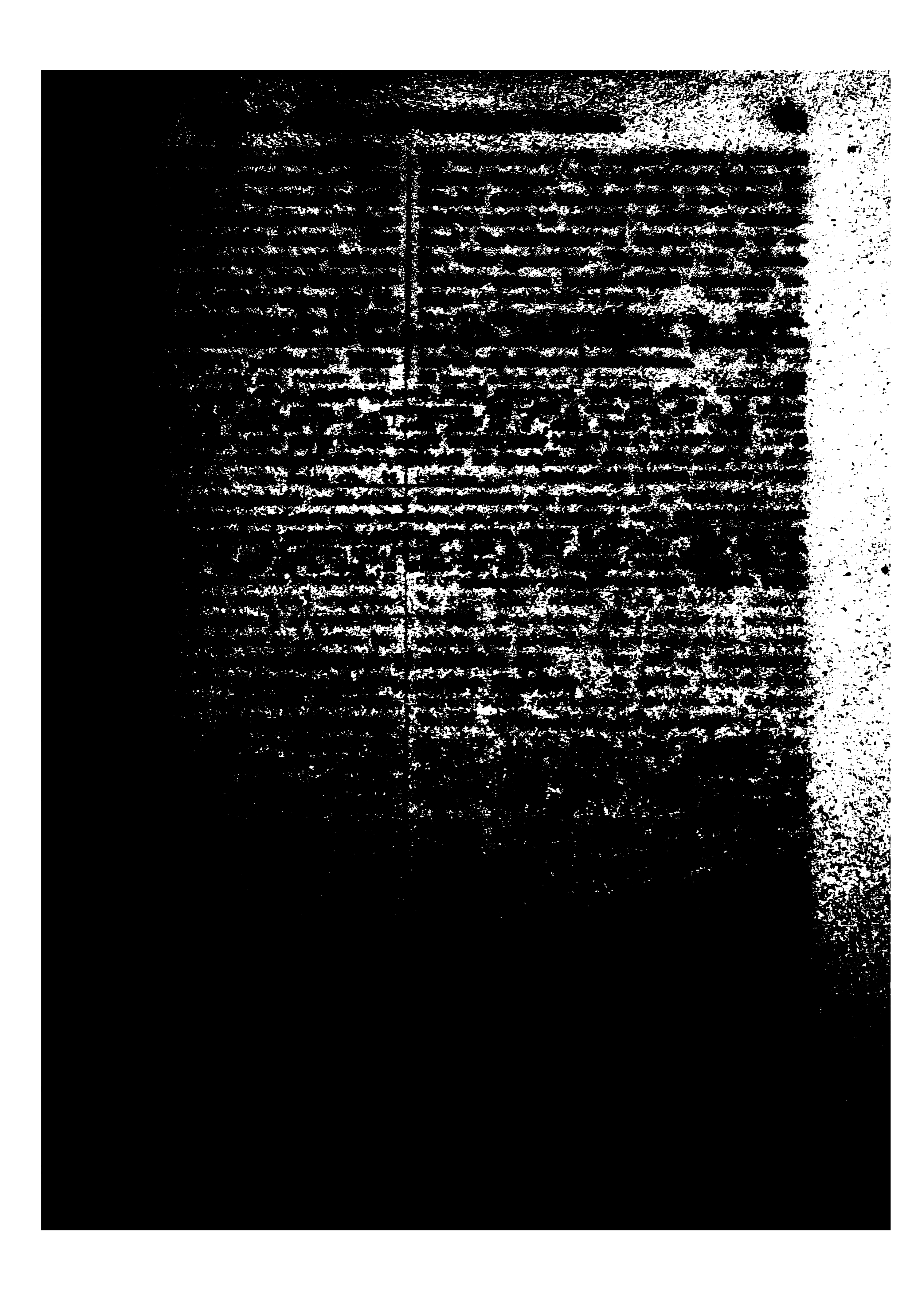
Vs. 552. *Post ubi*] id est, novendiale sacrum, sicut nos servamus octavas, sic veteres nonum diem servabant.

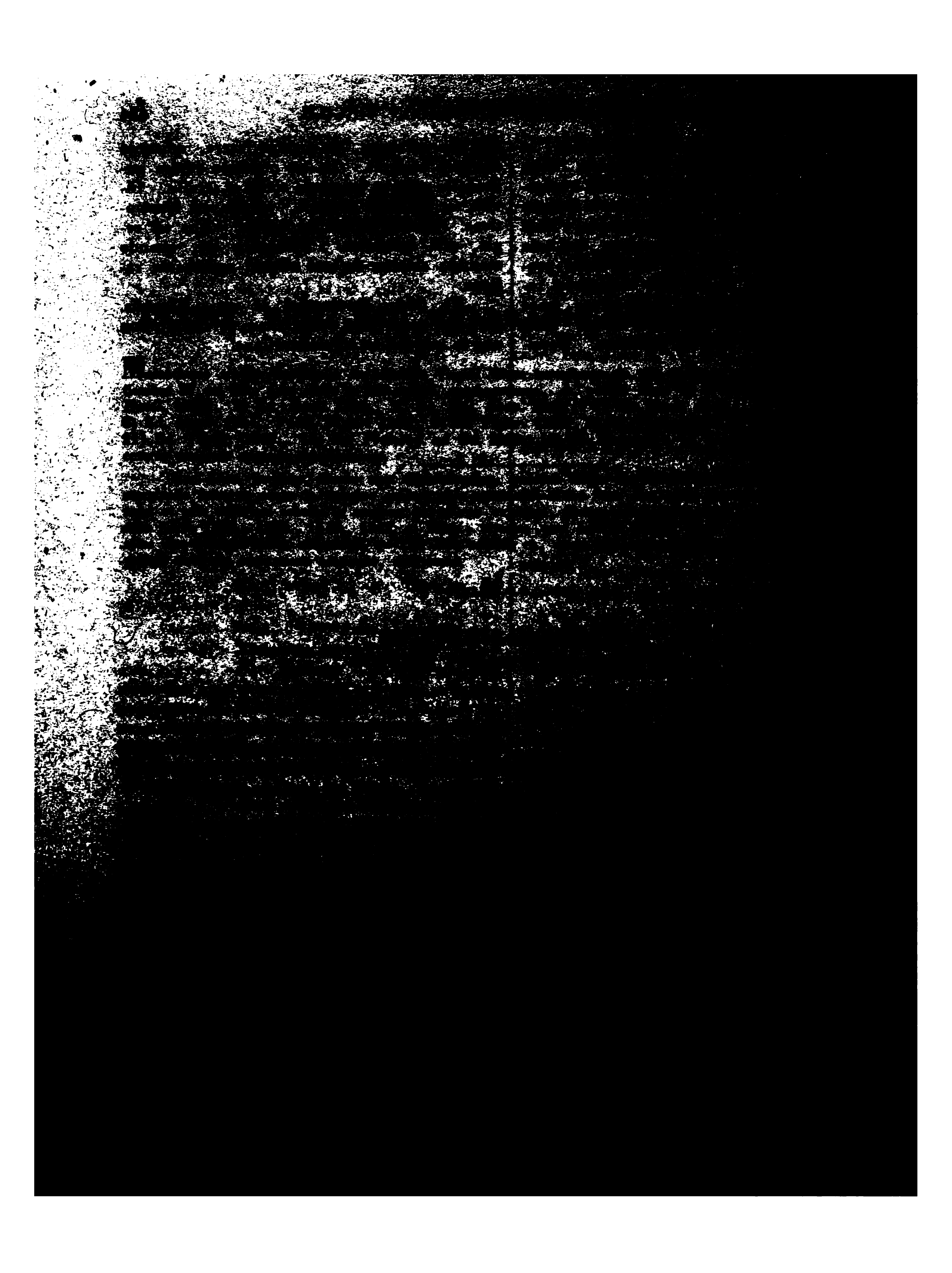
Vs. 557. *Nubes*] id est, magna agmina apum.

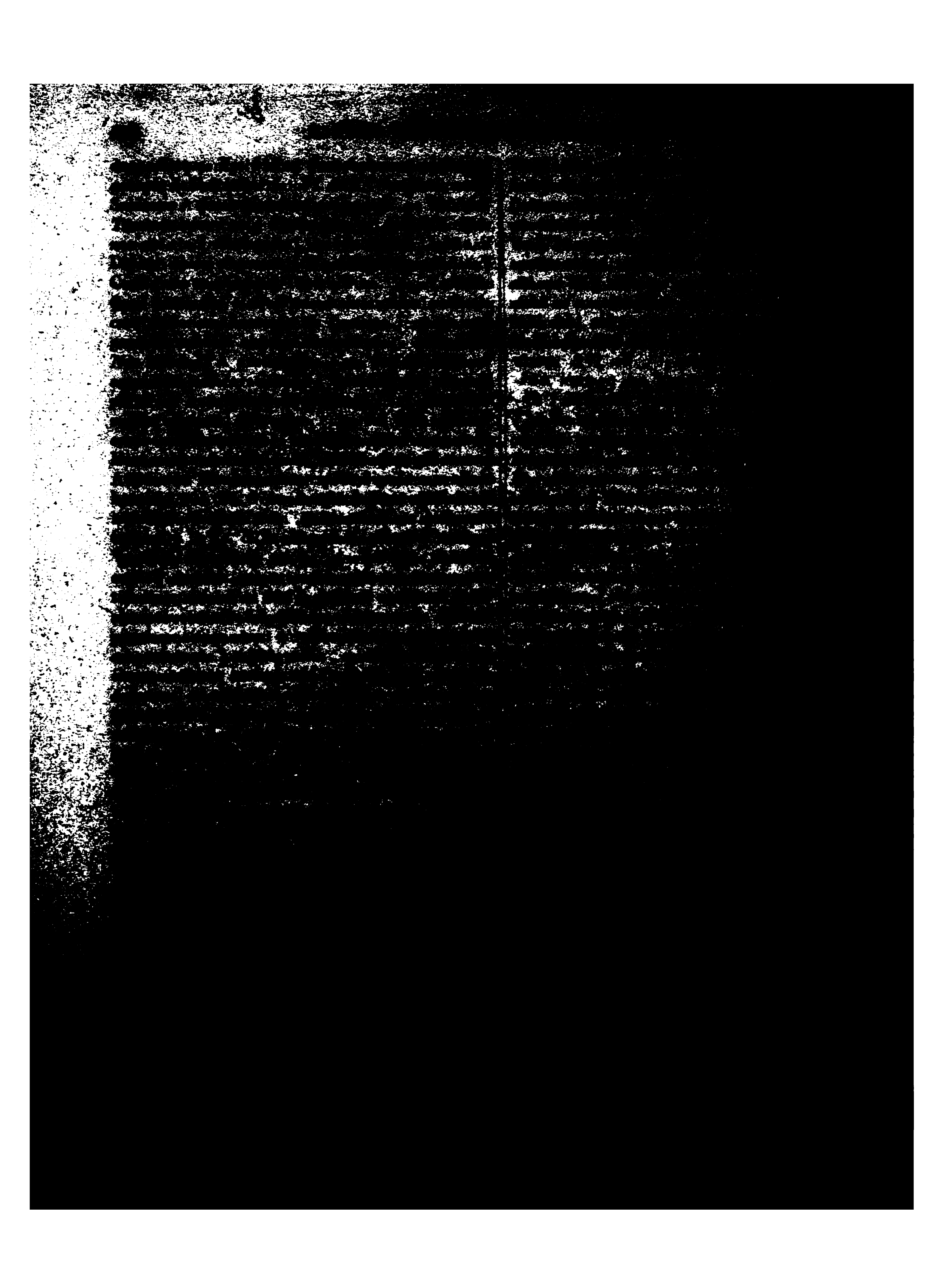
Vs. 558. *Uvam demittere*] id est, connexas apes botri figura. Ita Homerus[26]) inquit apes βοτρυδὸν considere, id est, botri figura. Idem etiam est apud Columellam.

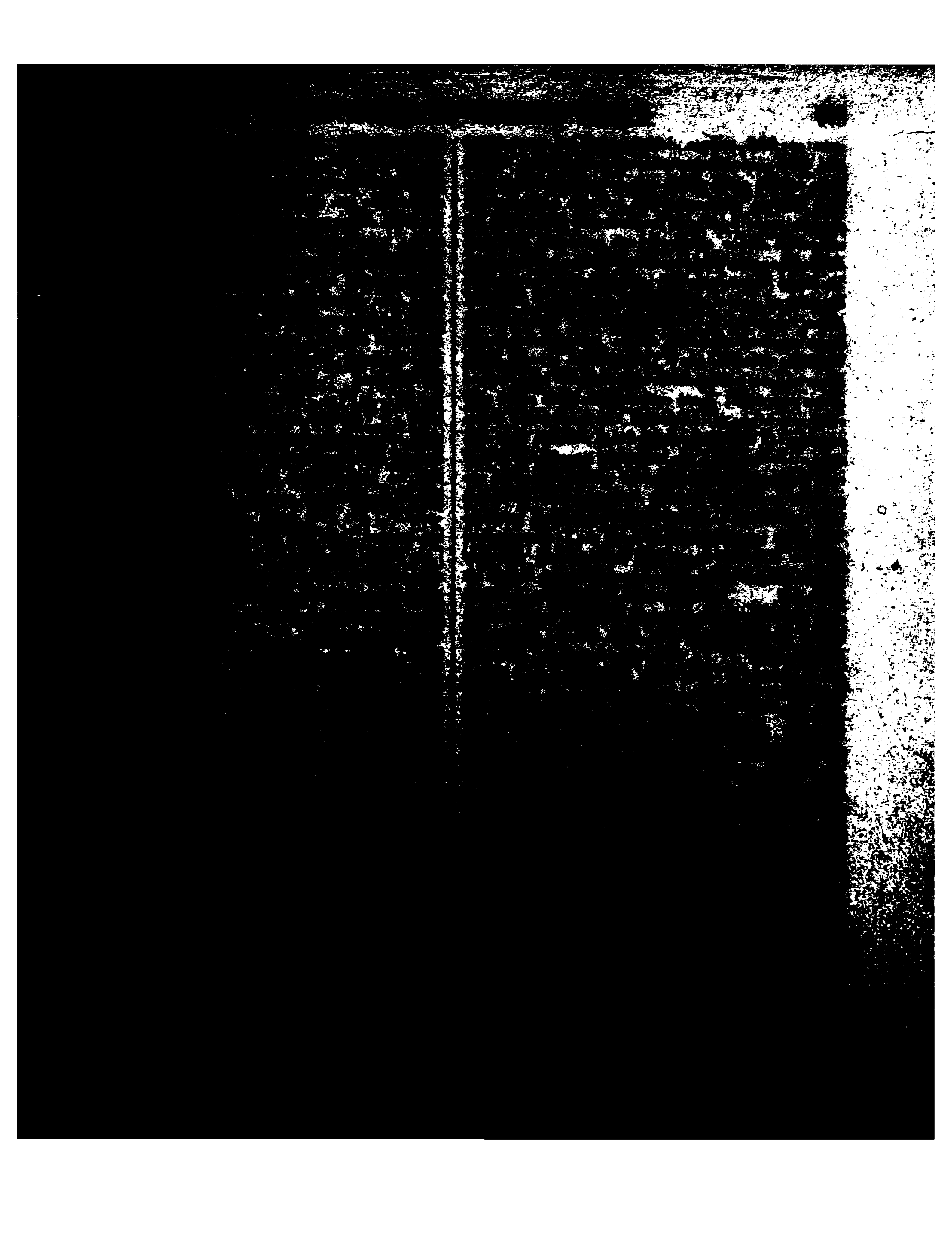
Vs. 561. *Euphratem*] Videtis scriptum esse istum librum, cum Caesar Augustus gereret bellum in Asia et Aegypto, victo Antonio, id est, iste liber est scriptus, cum iam Augustus regnasset annis 12. *Volentes*] Illa est singularis commendatio. Significat iustum imperium Augusti, quia illi volentes populi obtemperabant. Xenophon in Oeconomia dicit esse summam laudem gubernatoris politici et oeconomici[27]) volentibus imperare, id est, quando subditi cogitant

25) Aristot. de partibus animal. III, 10.
26) Hom. Il. II, 89.
27) oeconomici] sic scripsi; Ed. 1544. oeconomicis.









perator non cedere debet, nisi ex necessitate. Vss. 567 sqq. *Iamque adeo* etc.] Sequentes viginti duos versus quidam ceu non genuinos omittunt[11]). Vss. 568 sq. *Servantem* etc.] Facit narrationem probabilem. Vs. 575. *Exarsere ignes* etc.] Ira sanguinis ardor circa cor est. Vss. 577 sqq. *Scilicet haec* etc.] Argumenta affectus per ironiam. Vs. 583. *Non ita* etc.] Praesumptio aut occupatio. Vs. 590. *et pura* etc.] Deorum auxilium. Vs. 594. *Nate, quis* etc.] Oratio Veneris, qua Aeneam hortatur, ut pietatis magis rationem habeat. Vs. 601. *Non tibi* etc.] Translatio. Vs. 608. *Hic, ubi* etc.] Dicitur Troia tempore belli terrae motu concussa, quod crebrius accidere solet maritimis urbibus. Vs. 626. *Ac veluti* etc.] Comparatio. Vs. 632. *Deo*] Nota, Deus, pro Venere. Vss. 634 sqq. *Ast ubi iam* etc.] Decorum; decuit enim senem et principem non superesse excisae patriae; nec boni principis est, privatam salutem optare republica perdita. Vss. 646 sq. *Exuviasque petet* etc.] Comprobatio. Vss. 647 sqq. *Iam pridem* etc.] Propter concubitum Veneris fulmine petitus et tactus est Anchises. Vs. 657. *Mene efferre* etc.] Decorum servat, increpatque parentem aspera oratione, ab inhonesto. Vs. 662. *Iamque aderit* etc.] Ab exemplo. Vs. 664. *Hoc erat* etc.] Aversio ad Venerem. Vs. 668. *Arma viri* etc.] Solatium. Vss. 673 sq. *Ecce autem* etc.] Affectus uxoris. Vs. 675. *Si periturus* etc.] Decorum[12]). Vs. 680. *Cum subitum* etc.] Prodigium hoc significat regem fore Ascanium. Et huic simile quoddam dicitur de Servio Tullo. Vs. 689. *Iupiter omnipotens* etc.] Superstitiosa Anchisae petitio. Vs. 693. *Intonuit laevum*] Sinistra tonitrua prospera erant. Vs. 695. *Illam, summa* etc.] Fortassis hic alludit ad cometam Iulii Caesaris[12*]). Vs. 707. *Ergo age* etc.] Exemplum pietatis. Vs. 713 sqq. *Est urbe* etc.] Descriptiones temporum et locorum videntur aliquid evidentiae addere orationibus. Vs. 718 sqq. *Me bello* etc.] Religio enim erat, non nisi lotis manibus sacra facere vel attingere. Vs. 723. *Succedoque* etc.] Decorum[13]). Vs. 727. *Tela, neque* etc.] Fortis viri est non pertimescere; pii, pertimescere propter alienum periculum. Vss. 735 sq. *Hic mihi nescio* etc. Amovet suspicionem negligentiae. Vs. 738. *Heu misero*] Coniugem describit amissam. Vss. 745 sq. *Quem non* etc.] πάθος. Vss. 749 sqq. *Ipse urbem* etc.] Exemplum amoris coniugalis. Vs. 761. *asylo*] Asylum locus est, quo quisque se tuto potest recipere; hinc enim neminem extrahi licet, neque depraedari. A verbo συράω, id est, traho, vel σιλεύω, id est, praedor. Vss. 775 sqq. *Tum sic* etc.] Obiurgatio. Vss. 777 sqq. *non haec sine* etc.] Ratio. Vss 780 sq. *Longa tibi* etc.] Vaticinia. Vss. 785 sqq. *Non ego* etc.] Mortuam innuit et sepultam terra detineri. Vs. 788. *magna Deûm genitrix*] quae Ops et Cybele dicitur. Vss. 793 sq. *imago, Par levibus* etc.] Spiritus descriptio.

In Aeneidos librum III.

Vs. 1. *Postquam res* etc.] Transitio. Commiserationem movet ab effectu[14]). Sicut in secundo libro descripsit poeta excidium Troiae: ita hic navigationem; praecipue considerandi mores, et situs gentium. Vs. 18. *Aneadasque*] Est enim oppidum in Thracia Aeneadum nomine. Vs. 26. *Horrendum*] Prodigium horrendum. Vs. 30. *Membra quatit* etc.] Natura timoris. Vs. 35. *Gradivumque patrem*] Martem a grassando, quia bello grassatur. Vss. 39 sqq. *gemitus* etc.] Conquestus de sepulchro Polydori. Vs. 54. *Res Agamemnonias*] Impietas. Vs. 55. *Fas omne abr.*] Iura hospitalitatis fregit. Vs. 62. *Ergo instauramus* etc.] Mos expiandorum manium, qui non perfuncti sunt legitimo funere. Vs. 64. *atraque cupresso*] Cupressus mortis symbolum. Vs. 72. *Provehimur portu* etc.] Deli descriptio. Vs. 83. *Iungimus hospitio*] Hospitalitas et amicitia. Vs. 84. *Templa Dei* etc.] Religio Aeneae. Vs. 90. *Vix ea fatus* etc.] Alludit ad timorem vaticinantium. Vs. 91. *laurusque Dei*] Solebant Phoebi sacerdotes lauri foliis comestis vaticinari. Vss. 102 sqq. *Tum genitor* etc.] Oraculum falso interpretatur Anchises. Vs. 104. *Creta Iovis* etc.] Narratio. Vs. 111. *Cybele*] Cybele a rotunditate dicta, terram significat. Vs. 115. *Cnosia regna*] Cnosis urbs

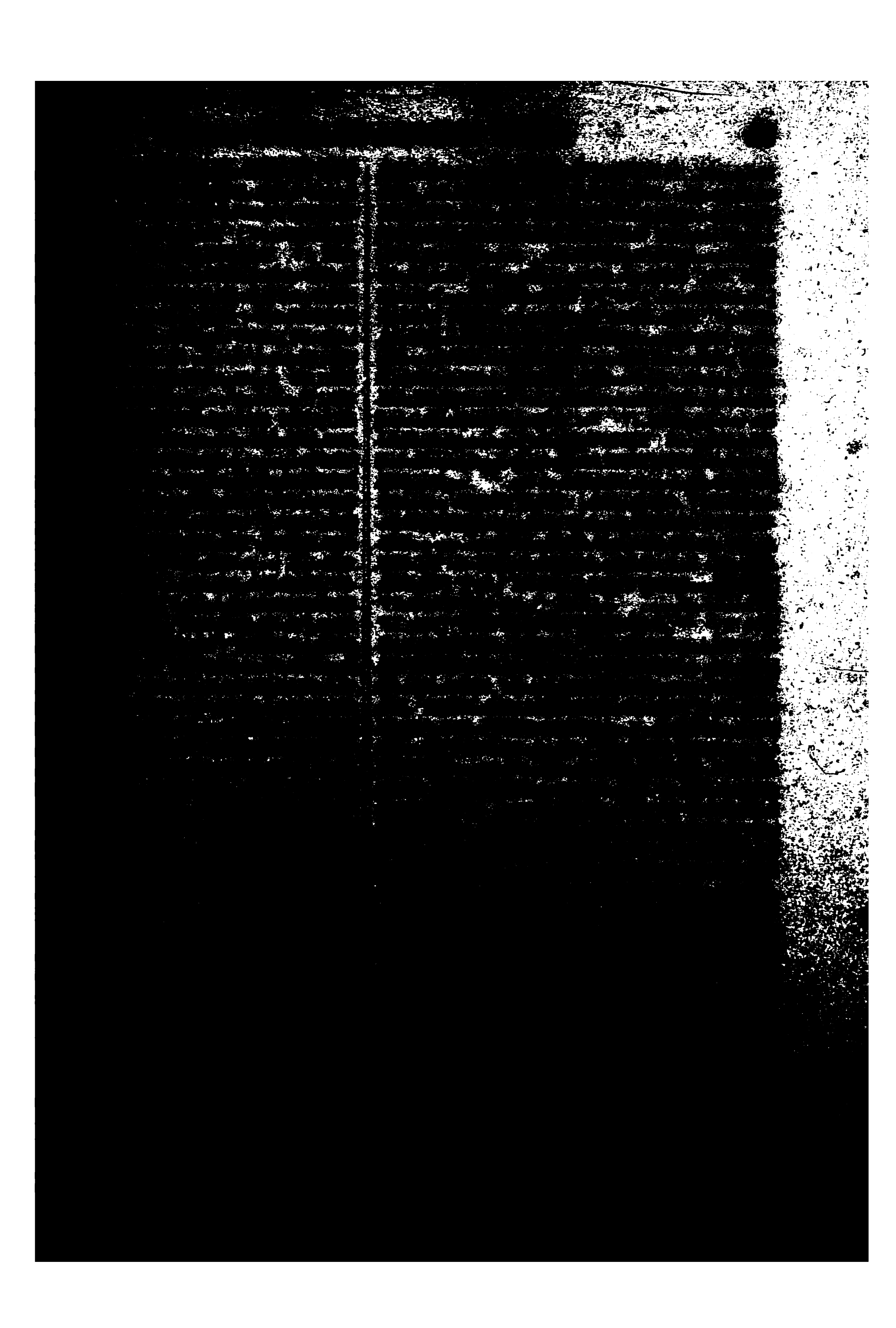
11) Sequentes — omittunt.] sic Editt. 1533., 1535.; Editt. 1540., 1547. et Mog. Duos et viginti, qui sequuntur versus, quidam ceu non [g]nuinos, hoc loci obmittunt.

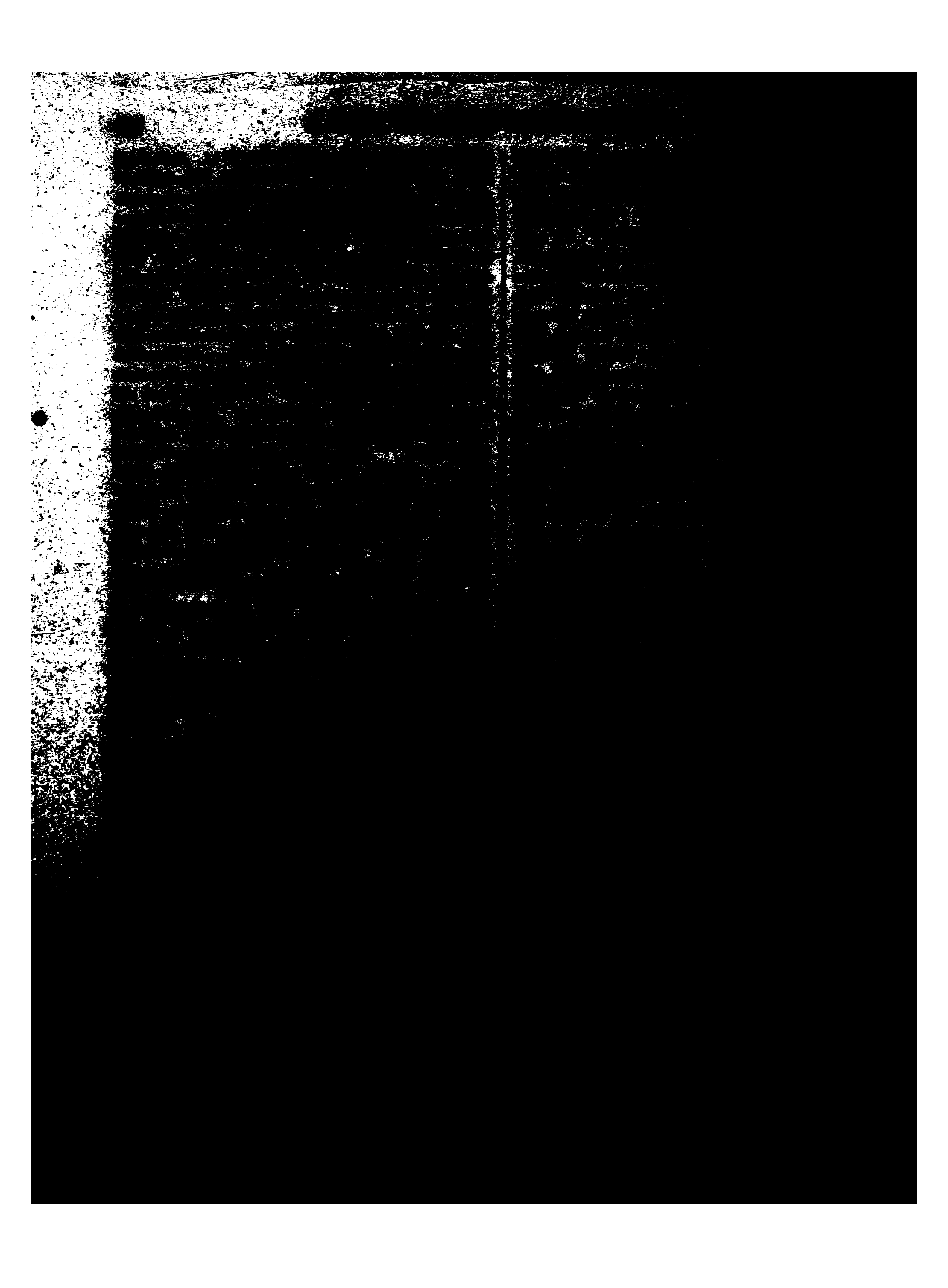
12) Hoc schol. in Editt. 1547. et Mog. deest.

12*) Haec spectare videntur ad ea, quae Plutarchus in vita Iulii Caesaris c. 63. narrat.

13) Hoc schol. ab Editt. 1547. et Mog. abest.

14) effectu.] sic. Editt. 1535 — 1547., Mog.; Ed. 1533. affectu.





Punico. Vs. 675. ***Hoc illud*** etc.] Querula oratio Annae, qua mortis causam in se transfert. Vs. 688. ***Illa graves*** etc.] Plane morientium affectus. Vs. 693. ***Tum Iuno*** etc.] Loquitur ex opinione eorum, qui ante tempus mori credebantur. Vs. 698. ***Nondum illi*** etc.] Parcas intelligit nondum fregisse stamina.

In Aeneidos librum V.

Vs. 21. ***Nec nos obniti*** etc.] Non esse pugnandum cum fortuna. Vs. 24. ***Fida reor fraterna***] Fida propter Acestis affinitatem. Fraterna propter Erycem, Veneris et Buteae filium. Vs. 38. ***Troia Criniso***] Acestes rex, ex Egesta et Criniso fluvio prognatus. Vs. 44. ***tumulique ex aggere f.***] More militari. Vs. 46. ***Annuus exactis*** etc.] Narratio. Vs. 51. ***Hunc ego*** etc.] Amplificatio a màiori, ducta a circumstantia loci. Vs. 64. ***Praeterea si nona***] Alludit ad novendiale sacrum, atque adeo funebres. Vs. 77. ***Hic duo rite*** etc.] Parentatio. Vs. 82. ***Non licuit fines*** etc.] Deploratio. Vs. 84. ***adytis c. lubricus*** etc.] Serpens ex adytis elapsus. Vs. 88 sq. ***ceu nubibus*** etc.] Comparatio. Vs. 91. ***serpens***] Serpens, participium hic est, non nomen. Vs. 95. ***Incertus, geniumne*** etc.] Nullus locus sine genio. Vs. 109. ***Munera principio*** etc.] Alludit ad morem Romanorum. Vs. 114. ***Prima pares*** etc.] Navale certamen. Vs. 138. ***Corda pavor*** etc.] πάθος. Vs. 139. ***Inde ubi*** etc.] ὑποτύπωσις. Vs. 144. ***Non tam praecipites*** etc.] Comparatio a certamine curruli. Vs. 150. ***resultant***] Echo. Vs. 153. ***pinus***] Materia pro re, per synecdochen. Vs. 155. ***Centaurusque*** etc.] ὑποτύπωσις. Vs. 163. ***palmula***] Palmula, extrema pars remi in morem palmae protentae. Vs. 172. ***Tum vero exarsit***] Ardor iuvenilis et ira. Vs. 173. ***Nec lachrymis*** etc.] πάθος. Vs. 181. ***Illum*** etc.] πάθος. Vss. 188 sqq. ***Nunc nunc*** etc.] Benevolentiam captat, et adhortatur a recordatione virtutis. Oratio est generis deliberativi. Vs. 196. ***Extremos*** etc.] Magnus animus. Vs. 201. ***Attulit ipse*** etc.] Proverbialis versus. Vs. 210. ***At laetus*** etc.] πάθος [19]). Vs. 213. ***Qualis spelunca*** etc.] Comparatio. Vs. 222. ***Auxilia*** etc.] Proverbialis versiculus. Vs. 230. ***pro laude***] Laudis cupido. Vs. 235. ***Dii, quibus*** etc.] Invocat Deos maris. Vs. 236. ***Vobis laetus*** etc.] Sacrificium pollicetur. Vs. 244. ***Tum satus*** etc.] Aeneas dispensator. Vs. 251. ***Maeandro***] Maeander fluvius tortuosus; erat autem in chlamyde flexuosa et in se remeabilis purpura. Vs. 255. ***armiger***] Aquila, armiger Iovis. Vs. 273. ***Qualis saepe*** etc.] Comparatio a serpente. Vs. 287. ***Gramineum*** etc.] *Τοπογραφία*, qua reddatur res tenuis illustris. Vs. 299. ***Tegeae***] Oppidum Arcadiae, Tegeum. Vs. 305. ***Nemo ex hoc*** etc.] Pollicitatio. Vs. 310. ***Primus equum*** etc.] Praemia. Vs. 328. ***Nisus***] Nisus cadit. Vs. 335. ***Salio***] Salio praereptus honor, dolo Nisi. Vss. 348 sq. ***Tum pater*** etc.] Aeneae aequitas. Vs. 357. ***Et simul his*** etc.] πάθος. Vs. 363 sq. ***Nunc si cui***] Certamen caestus. Vs. 369. ***Ora Dares***] Daretis stolida ferocia notatur. Vs. 382. ***Tum laeva*** etc.] Iuvenilis ardor. Vs. 390. ***Tantane tam*** etc.] Obiurgatio. Vs. 394. ***Ille sub haec*** etc.] Observa Entelli modestiam et generosum animum. Vs. 410. ***Quid, si quis*** etc.] Amplificat per comparationem. Vs. 426. ***Constitit in*** etc.] ὑποτύπωσις. Vs. 454. ***ira***] Generosa ira. Vs. 458. ***Nec mora*** etc.] Temeritatis poenas nota. Vs. 467. ***Cede Deo***] Cum Deo non pugnandum. Vs. 481. ***Sternitur*** etc.] Alludit ad sacrificia Italiae. Vs. 485. ***certare sagitta***] Certamen sagittariorum. Vss. 490 sq. ***deiectam aerea*** etc.] Saepe meminit Homerus, sortiri quondam coniectis sortibus in galeam [19a]). Vs. 496. ***Pandare, qui*** etc.] πάθος a circumstantia aetatis. Vs. 511. ***innexa pedem*** etc.] Graecismus. Vs. 525. ***Namque volans*** etc.] Prodigiorum omen. Vs. 553. ***Incedunt pueri*** etc.] Equestre certamen puerorum. Vs. 568. ***duxere Latini*** etc.] Haec dicit propter Acciam, matrem Augusti. Vs. 588. ***Ut quondam*** etc.] Comparatio. Vs. 595. ***Carpathium***] Carpathium, mare inter Aegyptum et Rhodum, ab insula Carpatho illic posita. Vs. 606. ***Irim***] Iris nuntia Iunonis. V. 622. ***Ac sic Dardanidum*** etc.] Oratio hortatoria, qua ab affectu movet exordium. Vs. 626. ***Septima post*** etc.] Amplificatio a tempore. Vs. 628. ***Sideraque emensae*** etc.] A facili et opportuno. Vs. 632. ***O patria*** etc.] A pio. Vs. 636. ***Nam mihi Cassandrae*** etc.] A necessario, nempe a vaticinii autoritate. Vs. 639. ***Nec tantis*** etc.]

19) Hoc schol. in Editt. 1533., 1535. deest.

19a) Conf. Hom. Il. III, 316.

***Tres Antenoridas*] Archilochus [22]), Acamas [23]), Elycaon. Vs. 488. *Et conferre* etc.] πάθος. Vs. 495. *Deiphobum*] Deiphobum, maritum Helenes post obitum Paridis. Vs. 500. *genus alto* etc.] Laus a genere. Vs. 512. *His mersere* etc.] Signa maligni animi [24]). Vs. 523. *Egregia interea* etc.] Ironia. Vs. 529. *Hortator sc. Aeolides*] Ulysses et Sisyphos. Vs. 542. *Hac iter Elysium* etc.] Duplex inferorum via, quarum altera ducit ad campos Elysios, altera ad malam rem. Vs. 582. *Hic et Aloidas*] Ex Phimedia, Aloi uxore, et Neptuno. Vs. 595. *Nec non et Tityon*] Libido late patens. Vss. 598 sq. *Immortale iecur* etc.] Pascitur inquirendo. Vs. 602. *Quos super atra* etc.] Designat incertam vitam tyrannorum esse. Vs. 607. *Exurgitque* etc.] Conscientia. Vs. 625. *Non, mihi* etc.] πάθος. Vs. 626. *Ferrea vox*] Ex Homeri Iliados 18. [25]). Vs. 640. *Largior hic* etc.] Revoluto semel orbe, cum sub terra sol est. Vs. 646. *Obloquitur numeris septem* etc.] Orphei cythara septem tantum chordas habuit, duae postea sunt adiectae a Terpandro. Vs. 660. *Hic manus* etc.] Synthesis. Vs. 687. *Venisti tandem* etc.] Orditur ex abrupto, propter vehementiam affectus. Vs. 707. *Ac veluti*] Comparatio. Vs. 719. *O pater* etc.] Elegantissimum πάθος. Vs. 724. *Principio coelum* etc.] Locus philosophicus. Vss. 739 sqq. *Ergo exercentur* etc.] Triplex purgatio. Vss. 741 sq. *sub gurgite* etc.] Fortassis alludit ad lustrationes funebres, quae fiebant fumis, item spargenda aqua, item cremando. Vs. 752. *Dixerat Anch.* etc.] Mira inventio poetae, per quam ad Romanas historias digreditur. Vs. 760. *Ille, vides?* etc.] Graecos multos e moenibus Helena Priamo sciscitanti indicat. Hunc hoc loco imitatur Virgilius. Vs. 772. *umbrata gerunt* etc.] Conditores urbium civica corona insignitos fingit tanquam servatores urbium. Vs. 797. *Extra anni* etc.] Ultra aequinoctialem. Nam Romana arma ad Oenopliam venerunt, quae sunt ultra aequinoctialem. Vs. 807. *Et dubitamus* etc.] πάθος. Vs. 821. *natosque pater* etc.] Exemplum Romanae fortitudinis. Vs. 826. *Camillum*] Camillus urbem civibus, et cives urbi reddidit. Vss. 848 sqq. *aera — marmore* etc.] Per aera Corinthios indicat; per marmor, Parios; per actionem causarum, Athenienses; per astronomiam, Aegyptios et Chaldaeos. Vs. 856. *Marcellus*] Marcellus, filius Octaviae, sororis Augusti, quem Augustus sibi adoptavit. Vs. 863. *Sed frons laeta parum* etc.] Alludit ad immaturam mortem. Vs. 866. *Qui strepitus*] Alludit ad Marcelli comitatum propter aedilitatem. Vs. 885. *Purpureos* etc.] πάθος. Vs. 886. *His saltem* etc.] Conclusio. Vs. 894. *Sunt geminae*] Ex Homeri Odyss. lib. 19. [26]).

In Aeneidos librum VII.

Vs. 15. *Hinc exaudiri*] Alludit ad fabulam, qua Circe dicta est formis brutorum humanas mutare. Vs. 29. *Atque hic* etc.] Aeneas Italiam ingreditur. Vs. 37. *Nunc age*] Invocatio [27]). Vs. 38. *Quis Latio* etc.] Nam hic orditur Aeneae bella et res in Italia gestas. In hanc autem narrationem spargit semina et causas belli. Vs. 51. *Nulla fuit* etc.] Duo enim fuisse infantuli filii Latino scribuntur, quos occidit Amata, cum regnum ad Aeneam iam perventum esset. Vs. 64. *Huius apes* etc.] Portentum. Vs. 73. *ignem*] Ignis portentum regium, ut in 2. libro de Ascanio. Vs. 84. *Mephitim*] Mephitis dea gravissimi odoris est. Vs. 96. *Ne pete connubiis* etc.] Responsa Fauni. Vss. 112 sqq. *Consumptis* etc.] Egestas praedicta per Harpyiam. Vs. 116. *Heus etiam* etc.] Religiosum enim erat, mensam edere. Vs. 133. *Nunc pateras* etc.] Signum laetitiae. Vs. 136. *Geniumque*] Genius est conditio naturae. Vs. 144. *Diditur*] Diditur, id est, spargitur, diffunditurve. Hoc verbo saepius Lucretius utitur [28]). Vs. 154. *ramis — Palladis*] Olea signum pacis. Vs. 162. *Ante urbem* etc.] Alludit ad Romanum morem exercendi tirones. Vide Vegetium [29]). Vs. 170. *Tectum augustum*] Descriptio regiae. Vs. 171. *Urbe fuit* etc.] Domum ab Augusto in palatio factam per transitum laudat. Vs. 185. *Et cristae*

22) Archilochus] sic recte Ed. Mog.; Editt. 1533., 1540. Arsilochus; Editt. 1535., 1547. Archelochus.

23) Acamas] sic recte Editt. 1535., 1547., Mog.; Ed. 1533. Acomas; Ed. 1540. Acomus.

24) animi] in Editt. 1533., 1535. deest.

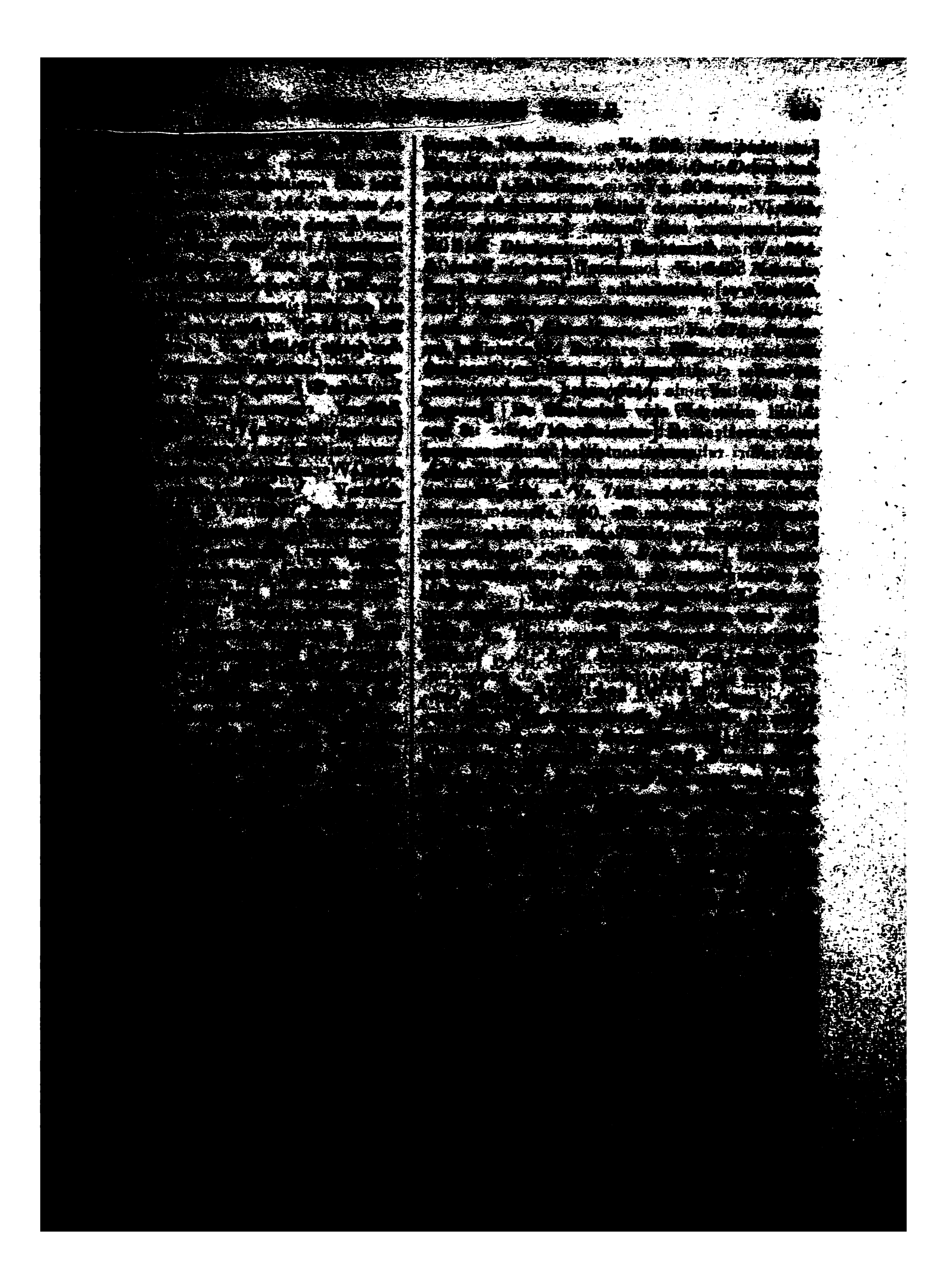
25) Iliados 18.] sic scripsi; conveniunt enim haec Virg. verba cum Hom. Il. XVIII, 222.; Editt. 1533—1547., Mog.: Iliados secundo.

26) Hom. Od. XIX, 562 sqq.

27) Hoc schol. in Ed. 1547. deest.

28) Hoc schol. ab Editt. 1533., 1535. abest.

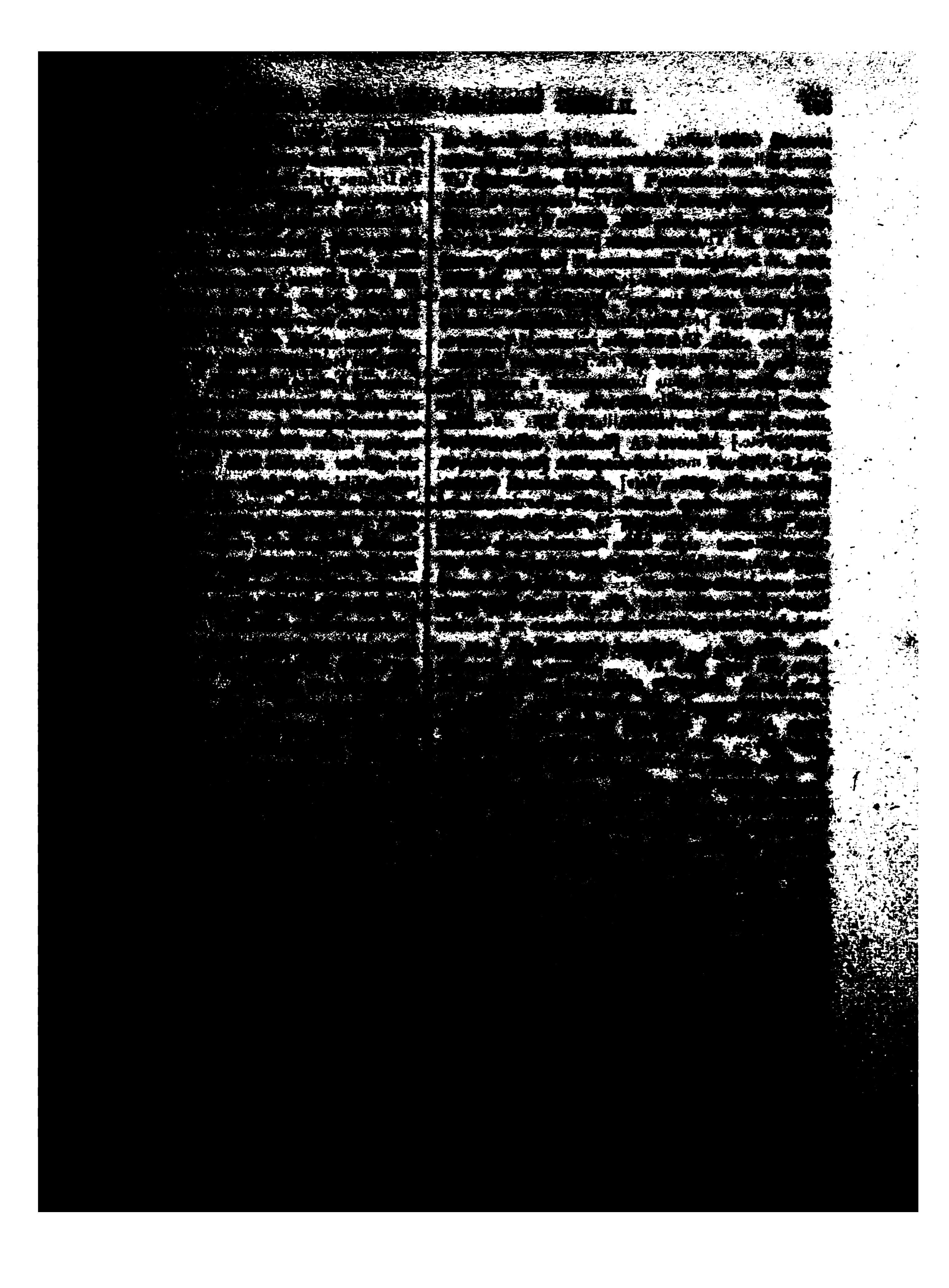
29) Veget. de re milit. c. 9 sq.



suam reddit verisimiliorem. Vs. 81. *Tu potes Aeneam*] A maiore de suo officio. Vs. 85. *Aeneas ignarus* etc.] Irrisio. Vs. 87. *Quid gravidam*] Inversio. Vs. 89. *Conamur? nos*] A causa superioris belli Troiani verisimile facit Venerem etiam huius belli esse autorem. Vs. 101. *silescit*] Silentium loquente Iove. Vs. 104. *Accipite ergo*] Attentio. Vs. 107. *Quae cuique*] Iupiter dicit se nulli parti profuturum, sed fatis commissurum exitum. Vs. 113. *Stygii*] Alludit ad naturam Stygis. Vss. 132 sqq. *Ipse inter medios* etc.] Retulit [31]) ad Iulium Caesarem, qui aliquoties nudo capite signa cum hoste contulit. Vss. 149 sqq. *Regem adit* etc.] Redit ad historiam de Tarchonte, quam paene in fine octavi libri reliquerat. Vs. 159. *Hic magnus*] Fingit eum consultantem de rebus suis. Vs. 163. *Pandite nunc*] Invocatio. Vs. 166. *Massicus aerata*] Catalogus ducum, qui Aeneam secuti. Vs. 199. *Fatidicae Mantus*] Manto filia fuit Tiresiae vatis. Vs. 217. *neque enim* etc.] Non decet principem totam noctem somno traducere. Vs. 226. *Pone sequens*] ὑποτύπωσις. Vs. 237. *Tela inter media*] Perstringit obscure historiam de praemissis equitibus Hetruscis. Vs. 264. *Tela manu*] Ex Homeri Iliad. lib. 3.[31a]). Vs. 279. *Quod votis* etc.] Adhortatur milites ab necessario, utili et honesto. Vs. 282. *Facta patrum*] Consilium. Vs. 288. *Pontibus exponit*] ὑποτύπωσις. Vs. 306. *Fragmina remorum* etc.] ὑποτύπωσις. Vs. 312. *Occiso Therone*] Commemoratio caedium. Vss. 322 sq. *Pharon — clamantis*] Melanchthon legit *Pharo* in Dativo, et *clamanti*. Vs. 333. *Suggere tela*] Excitat sese recordatione suae virtutis. Vs. 345. *Hic Curibus*] Promiscue recenset, ut etiam res est gesta. Vs. 356. *venti*] Comparatio a ventis. Vs. 369. *Quo fugitis*] Propositio ab honesto. Vs. 371. *Spemque meam*] πάθος. Vs. 373. *Est via, qua*] Consilium. Vs. 375. *Numina nulla*] A possibili. Vs. 377. *Ecce maris*] Ab impossibili. Vs. 379. *et medius* etc.] Pallantis strages, quam suis exhortatis edidit. Vs. 384. *Ossibus haerentem*] ὑποτύπωσις. Vss. 391 sq. *Daucia* etc.] ὑποτύπωσις. Vs. 428. *nodumque*] Nodus, alias deperditum peditum multitudo est. Vs. 439. *Interea soror*] Soror Turni nympha erat. Vs. 443. *cuperem* etc.] πάθος irae. Vs. 450. *Aut leto insigni*] Exemplum gloriae. Vs. 455. *Stare procul*] Pulchra ferocientis descriptio. Vss. 468 sqq. *sed famam* etc.] Confutatio precum ab exemplo. Vs. 492. *qualem meruit*] σαρκασμός. Vs. 497. *nefas*], Danaidum, quae iugularunt maritos. Vs. 501. *Nescia mens*] Exclamatio, ne quis secundis rebus infletur. Vs. 507. *O dolor*] Exclamatio. Vs. 513. *Proxima quaeque*] ὑποτύπωσις pulcherrima. Vs. 516. *Omnia sunt*] πάθος. Vs. 517. *Tunc adiit, dextraeque*] Alludit ad priscum morem; solebat enim litari principibus iugulatis aliquot hostibus. Vs. 546. *Et totum clypei*] ὑποτύπωσις. Vs. 553. *Loricam, clypeique*] ὑποτύπωσις. Vs. 564. *tacitis r. Amyclis*] Unde proverbium tractum: Amyclas silentium perdidit. Vs. 585. *Dicta parat*] Vera fortitudo neque maledica est neque minax. Vs. 592. *Lucage, nulla* etc.] σαρκασμός. Vs. 616. *Et Dauno*] Potentiale πάθος. Vs. 618. *Ille tamen*] Ab honesto. Vs. 619. *Pilumnusque*] Pilumnus ex Iove. Vs. 637. *In faciem Aeneae*] Decorum; neque enim decebat Turnum fugere. Vs. 649. *Quo fugis*] Ironia, per amphibologiam. Vs. 668. *Omnipotens*] Turni querela ab honesto. Vs. 690. *Succedit pugnae* etc.] Decorum in Tyrrhenis observatum, qui infensum Mezentium [32]) oderant. Vs. 698. *Sed Latagum*] ὑποτύπωσις. Vs. 704. *In lucem genitori*] Alludit ad visum Hecubes. Vs. 707. *Ac velut ille*] Mezentius comparatur apro. Vs. 716. *Venerat antiquis* etc.] Fictiones citra omnem necessitatem obscurae historiae. Vs. 726. *Gaudet, hians*] Comparatio emphatica et Homerica. Vs. 738. *Paeana*] παιᾶν vox triumphantis. Vs. 742. *Ad quem subridens* etc.] Relatum ad naturam ingeniorum humanorum, qui casus et fata imminentia contemnunt. Vs. 761. *Tisiphone*] Tisiphone, id est, ultio cordis. Vs. 782. *et dulces* etc.] πάθος a patria. Vs. 791. *Hic mortis durae*] ἀποστροφὴ ad Lausum. Vs. 802. *furit* etc.] ὑποτύπωσις. Vs. 816. *Per medium* etc.] Extenuatio. Vs. 828. *Manibus, ut cineri*] Alludit ad impietatem Mezentii. Vs. 830. *Aeneae magni*] A victore insigni vinci, est gloriosum. Vs. 846. *Tantane me*] Exclamatio. Vs. 858. *Haud deiectus equum*] πάθος ab equo; sunt enim in equo praesagia. Vs. 872. *Et furiis* etc.] Adfectus. Vs. 875. *Sic pater*] Aeneas

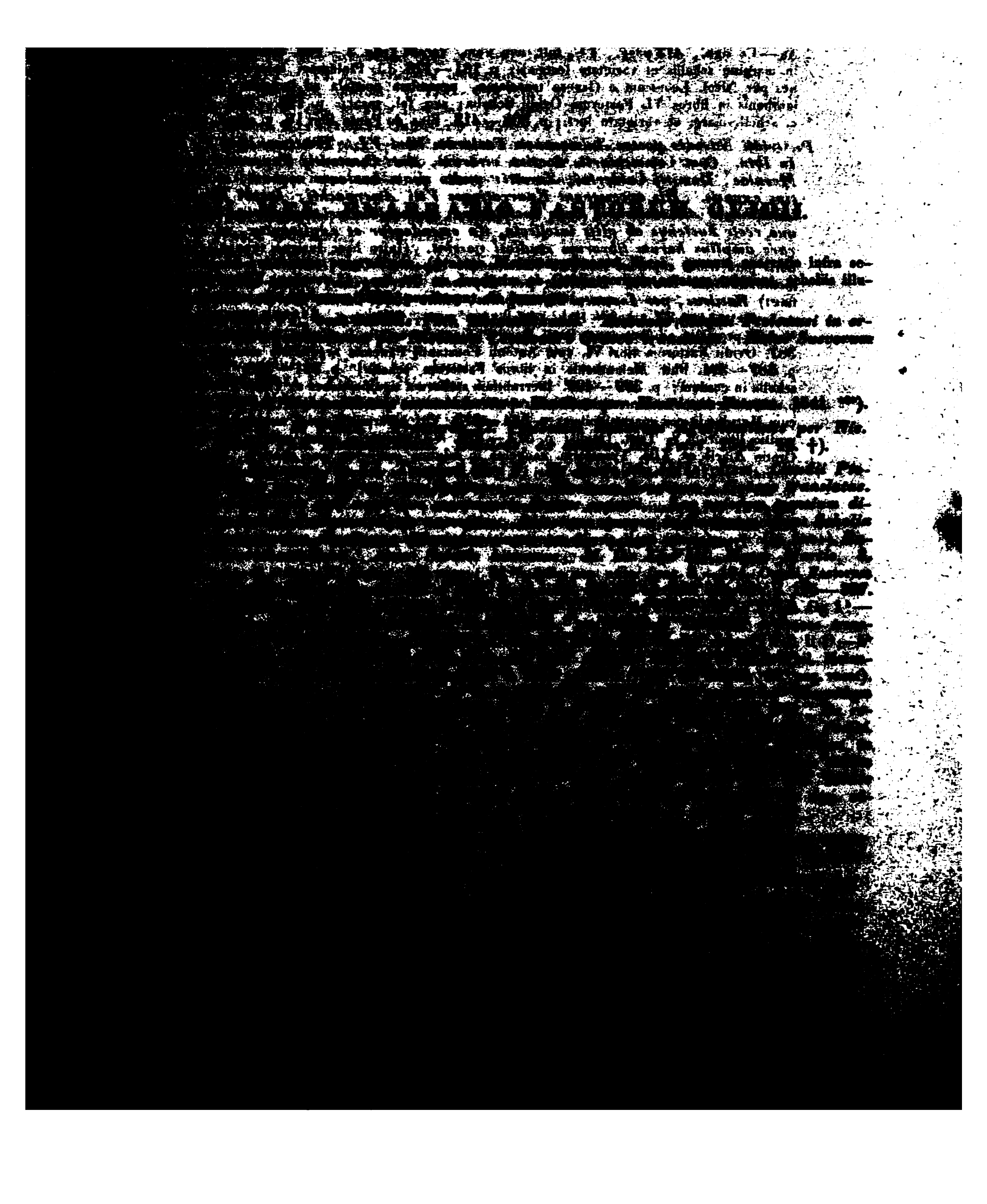
31) Retulit] sic Editt. 1533—1540. et Mog.; Ed. 1547. Alludit.
31a) Hom. Il. III, 3 sqq.

32) Mezentium] sic Editt. 1535—1547. et Mog.; Ed. 1533. Mercurium.





Vs. 341. *Turni*] Reiicit in Turnum belli causas. Vss. 352 sqq. *At vero* etc.] Poena rupti foederis. Vss. 357 sqq. *Tu melior* etc.] Narratio continens precationem. Vss. 364 sqq. *Et cupidae* etc.] Amplificatio laudum Aeneae. Vs. 372. *Ergo age*] Epilogus. Vss. 381 sqq. *Quicquid id est* etc.] Annuit Aeneas. Vss. 395 sqq. *Congestas* etc.] Comburuntur socii. Vss. 402 sqq. *Iamque sequens* etc.] Troiani accedunt ad moenia Latini. Vss. 421 sqq. *tunc cum* etc.] Aeneae et Latini congressus. Vs. 434. *Nunc age*] Hortatio. Vss. 454 sqq. *ceu quando* etc.] Comparatio. Vss. 482 sq. *Auratum gemmis* etc.] Munera. Vss. 493 sqq. *Convenere* etc.] Apparatus convivii. Vs. 510. *Incipiunt fando*] Confabulantur. Vss. 523 sqq. *Esse paterna* etc.] Troianae gentis origo. Vs. 538. *Aeneas urbem* etc.] Aeneas designat urbem aratro. Vss. 552 sqq. *Gnate* etc.] Venus consolatur Aeneam, promittitque immortalitatem. Vss. 558 sq. *Namque erit* etc.] Exponit prodigium. Vs. 570. *Quam statuis* etc.] Urbs de nomine uxoris Lavinia dicitur. Vss. 587 sq. *et iam decedens* etc.] Latinus moritur. Vss. 595 sqq. *Omnipotens genitor* etc.] Precatio Veneris ad Iovem, ut ad astra recipiat Aeneam. Vs. 606. *Olli hominum* etc.] Iupiter Veneri. Vs. 623. *Tum Venus* etc.] Venus demittit se. Vs. 630. *Indigetem*] Aeneas Indigetis nomen sortitus est.



rum menses, in ueteribus monumentis Romae reperti. Sex priorum mensium digestio, ex sex Ouidij Fastorum libris excerpta. Adiecimus quoque in Fastorum libros Scholia Philippi Melanthonis. Coloniae Martinus Gymnicus excudebat, Anno M.D.XLVIII. 8. **26** plagg. litt. A—Z, Aa—Cc sign., **413** pagg., **1**$^1/_2$ foll. non num. vacant (pag. **3**—**160**. Ovidii Fastorum libri VI., adiecti in margine scholiis et varietate lectionis; p. **161**—**176**. Cl. Ptolemaei inerrantium stellarum significationes per Nicol. Leonicum e Graeco translatae, praemissa epistola ad lectorem; p. **177**—**190**. Phil. Melanthonis in libros VI. Fastorum Ovidii Scholia; seq. fol. vacat; p. **193**—**307**. Ovidii Tristium libri V. c. scholl. marg. et varietate lect.; p. **308**—**413**. Eius de Ponto libri IV. c. scholl. marg. et var. lect. *).

P. Ovidii Nasonis poetae Sulmonensis Fastorum libri VI. Tristium libri V. De Ponto libri IV. In Ibin. Cum Commentariis doctiss. virorum, Ant. Constantij Fanensis, Pauli Marsi, Barth. Merulae, Domitij Calderini, Zarotti: multo quam hactenus usquam, et elegantius et emendatius excusis. His accesserunt Enarrationes Viti Amerpachij, Iacobi Micylli et Philippi Melanchthonis Annotationes, longe doctissimae: quibus loca uel deprauata, uel obscuriora, parumque recte hactenus ab alijs intellecta, ita emendantur et explicantur, ut uix quicquam desiderare amplius horum librorum studiosi possint. (Infra haec Insigne typogr.: Superior humani corporis pars tribus capitibus instructa columnaeque imposita.) *Cum locuplete rerum et uerborum in his memorabilium Indice. Basileae per Ioannem Heruagium, Anno* **1550**. *Mense Martio.* — (In fine:) *Basileae, per Ioannem Heruagium, Anno* **1550**. *Mense Martio.* Fol. Sign. a, a—z, A—Z, Aa—Zz, AA—ZZ, Aaa—Hhh, 4 foll. non num., **793** pagg., **5**$^1/_2$ foll. non num. (fol. a **2**^{a}—**4**^{b} Iac. Micylli praefatio ad lectorem, Pauli Marsi Piscinatis praefatio in Fastos, eiusdemque vita Ovidii; pag. **1**—**387**. Ovidii Fastorum libri VI. cum Antonii Constantii Fanensis argumento eiusque et Pauli Marsi scholiis; p. **387**—**391**. Phil. Melanthonis in libros Fastorum scholia; p. **391**—**398**. Viti Amerpachii praefat. et scholia in eosdem; p. **399**—**409**. Inerrantium stellarum significationes ex Plinio, Columella, Ptolemaeo etc. p. **410**. Barthol. Merulae epistola nuncupat. ad Marcum Cornelium; p. **411**—**543**. Ovidii Tristium libri V. cum Merulae in eos enarrationibus; p. **544**—**573**. Viti Amerpachii epist. nuncup. ad Ioh. Hodioviscum et expositio librorum V. Trist. Ovidii; p. **573**—**578**. V. Amerpachii epist. nuncup. ad Bohuslaum Hodioviscum, Oratio Aiacis ex XIII. Transform. conversa in solutam orationem per eundem, Responsio Ulyssis; p. **577** (iterat.)—**718**. Ovidii de Ponto libri IV. cum Merulae et Micylli in eos enarrationibus, praemissa Merulae in eas praefatione ad Marcum Cornelium; p. **719**—**739**. V. Amerpachii epist. nuncup. ad Christoph. a Mingwitz et expositio illorum librorum de Ponto; p. **740**—**793** [fol. Hhh **1**^{a}] Ovidii in Ibin carmen cum Domitii, Zarotti et Micylli commentariis; fol. Hhh **1**^{b}—**6**^{a} Rerum et verborum in Ovidii Fastorum, Tristium, de Ponto, commentariis memorabilium Index, in cuius calce Clausula typogr. addita est; ult. pag. vacat) **).

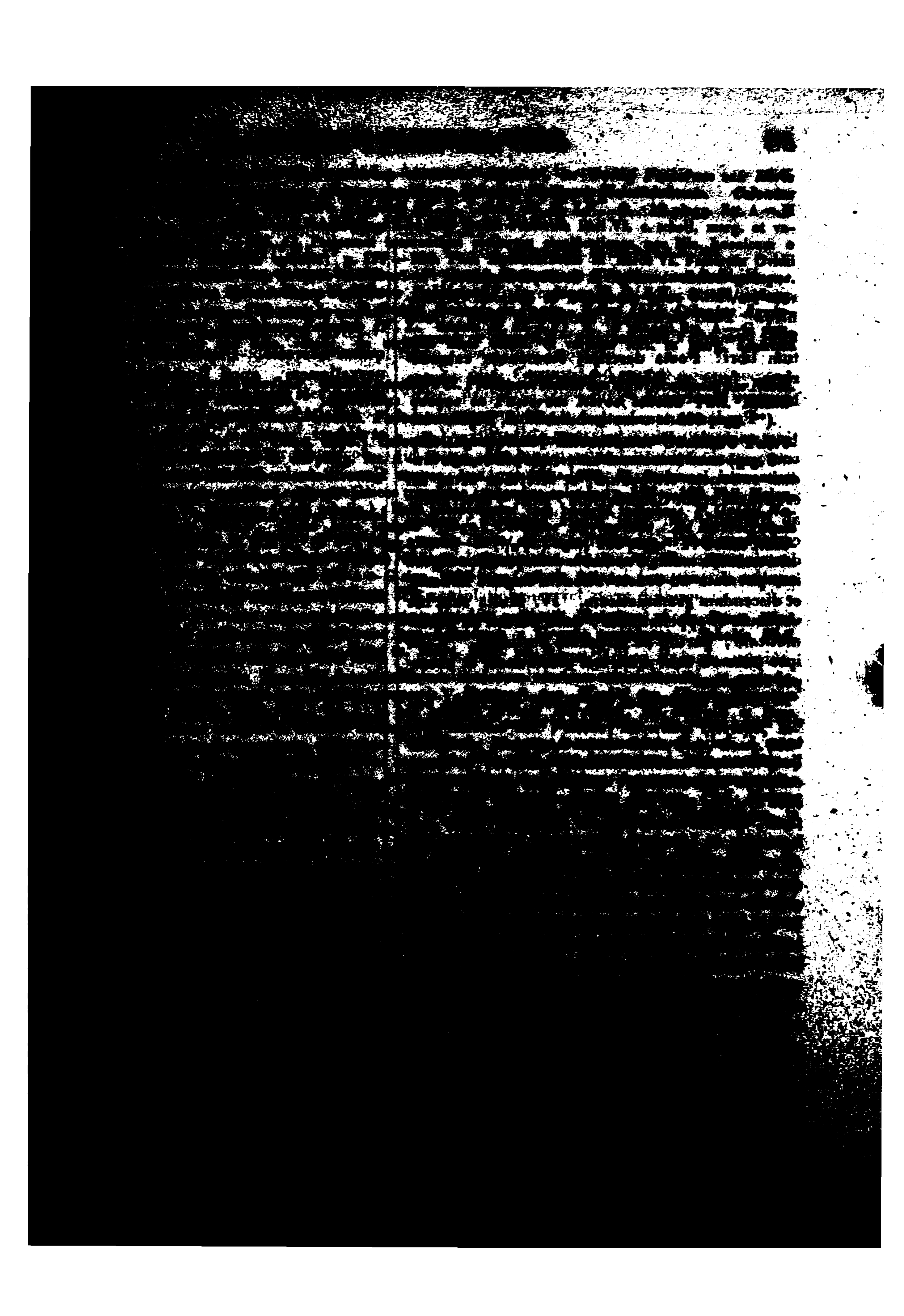
P. Ovidii Nasonis Fastorum lib. VI. Tristium libri V. De Ponto lib. IIII. Item, Claudii Ptolemaei inerrantium Stellarum significationes, per Nicolaum Leonicum e Graeco translatae. XII Romanorum menses, in ueteribus monimentis Romae reperti. Sex priorum mensium digestio, ex sex Ouidij Fastorum libris excerpta. Adiecimus quoque in Fastorum libros Scholia Philippi Melanchthonis. Basileae. (Hic Index figuris ligno incisis cinctus est) — (In fine:) *Basileae, per Henrichum Petri, Anno Salutis humanae, M. D. LI. Mense Augusto.* 8. **33** plagg. litt. A—Z, Aa—Kk sign., **465** pagg. et **15**$^1/_2$ foll. non num. (pag. **3**—**194**. Ovidii Fastorum libri VI. cum scholl. margin., inter quae in his et seqq. libris etiam varietas lectionis affertur; p. **195**—**337**. Eius de Tristibus libri V. c. scholl. marg.; p. **338**—**465** [fol. Gg **1**^{a}]. Eius de Ponto libri IV. c. scholl. marg.; fol. Gg **1**^{b}—Hh **2**^{b} Claudii Ptolemaei inerrantium stellarum significationes, per Nic. Leonicum e Graeco translatae; fol. Hh **3**^{a}—**5**^{b} XII Romanorum menses in veteribus monimentis Romae reperti; fol. Hh **6**^{a}—Ii **1**^{a} Menses quidam ex antiquorum fastis, variis in locis reperti; fol. Ii **1**^{b}—**5**^{b} Sex priorum mensium digestio, ex sex Ovidii Fastorum libris excerpta; fol. Ii **6**^{a}—**8**^{a} Ph. Melanchthonis in libros VI. Fastorum Ovidii Scholia, in quorum calce Clausula typogr. legitur; ult. pag. vacat). Hunc Tomum (I.) sequitur Tomus (II.), cuius Index cum Indice Tomi (II.) editionis Basil. **1548**. et verbis et figuris omnino congruit. In fine huius Tomi legitur Clausula: *Basileae, per Henrichum Petri, Anno Salutis, M.D.LI. Mense Augusto.* 8. **30**$^1/_2$ plagg. litt. Aaa—Zzz, AAa—HHh ($^1/_2$ pl.) sign., **485** pagg., seq. pag. non num. (Admonitio et Clausula), ult. fol. album ***).

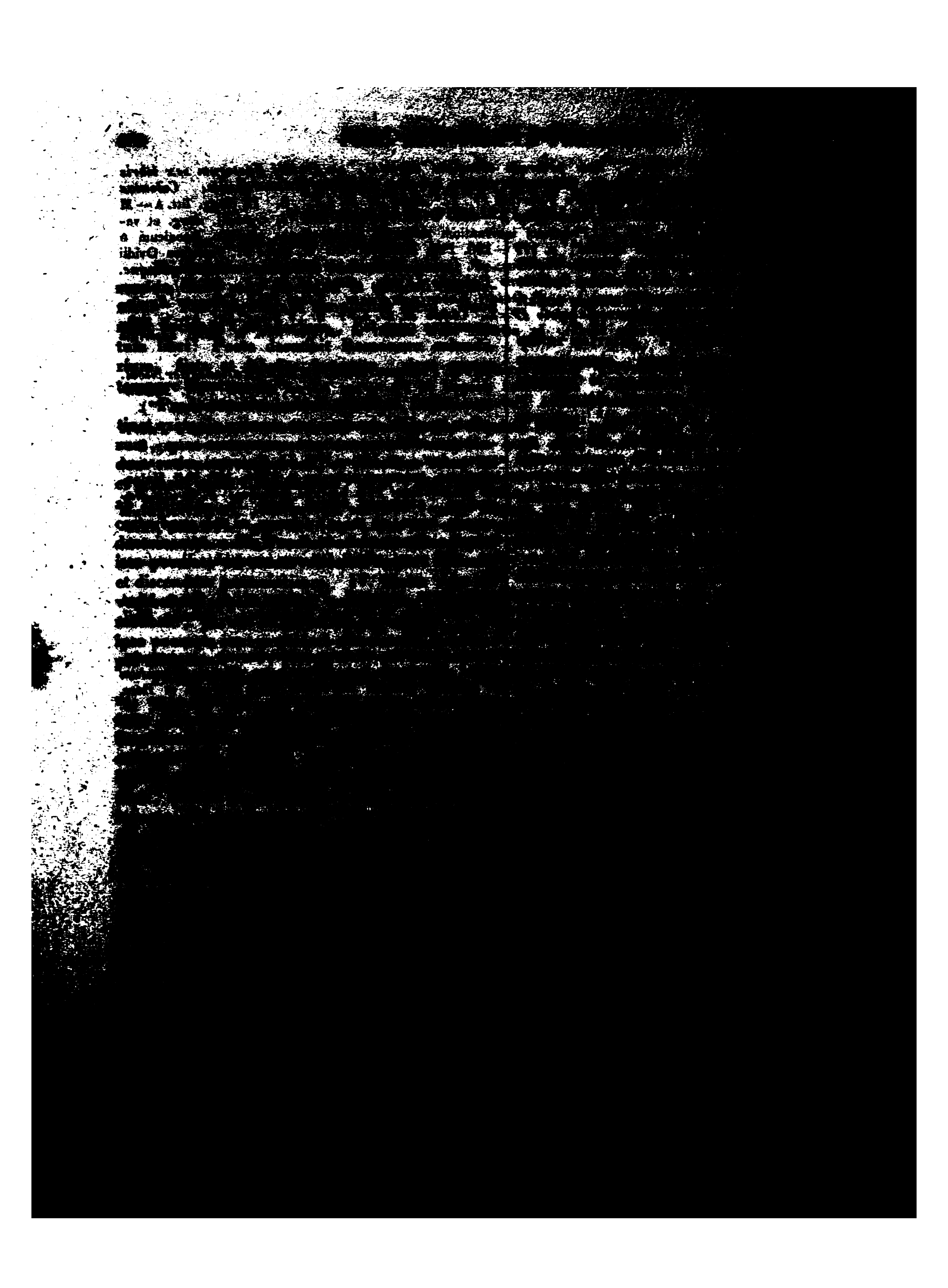
— *Fastorum libri sex. Quibus accessere Claudii Ptolemaei Inerrantium Stellarum significationes per Nicolaum Leonicum e Graeco translatae. XII. Romanorum menses, in ueteribus*

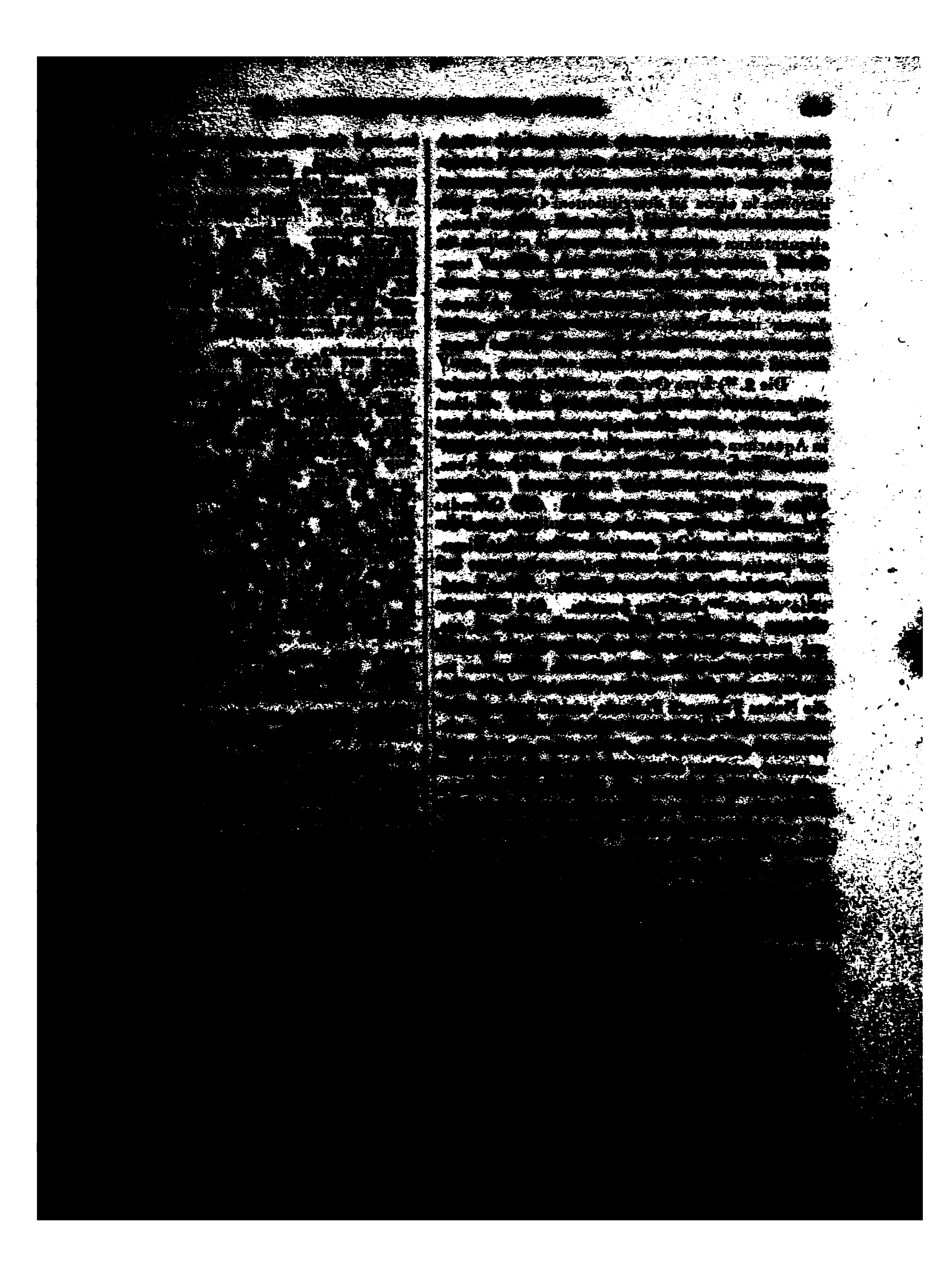
*) Haec quoque Ed., quam ex Biblioth. acad. Vratislav. in manibus habeo, Schweigero incognita fuit.

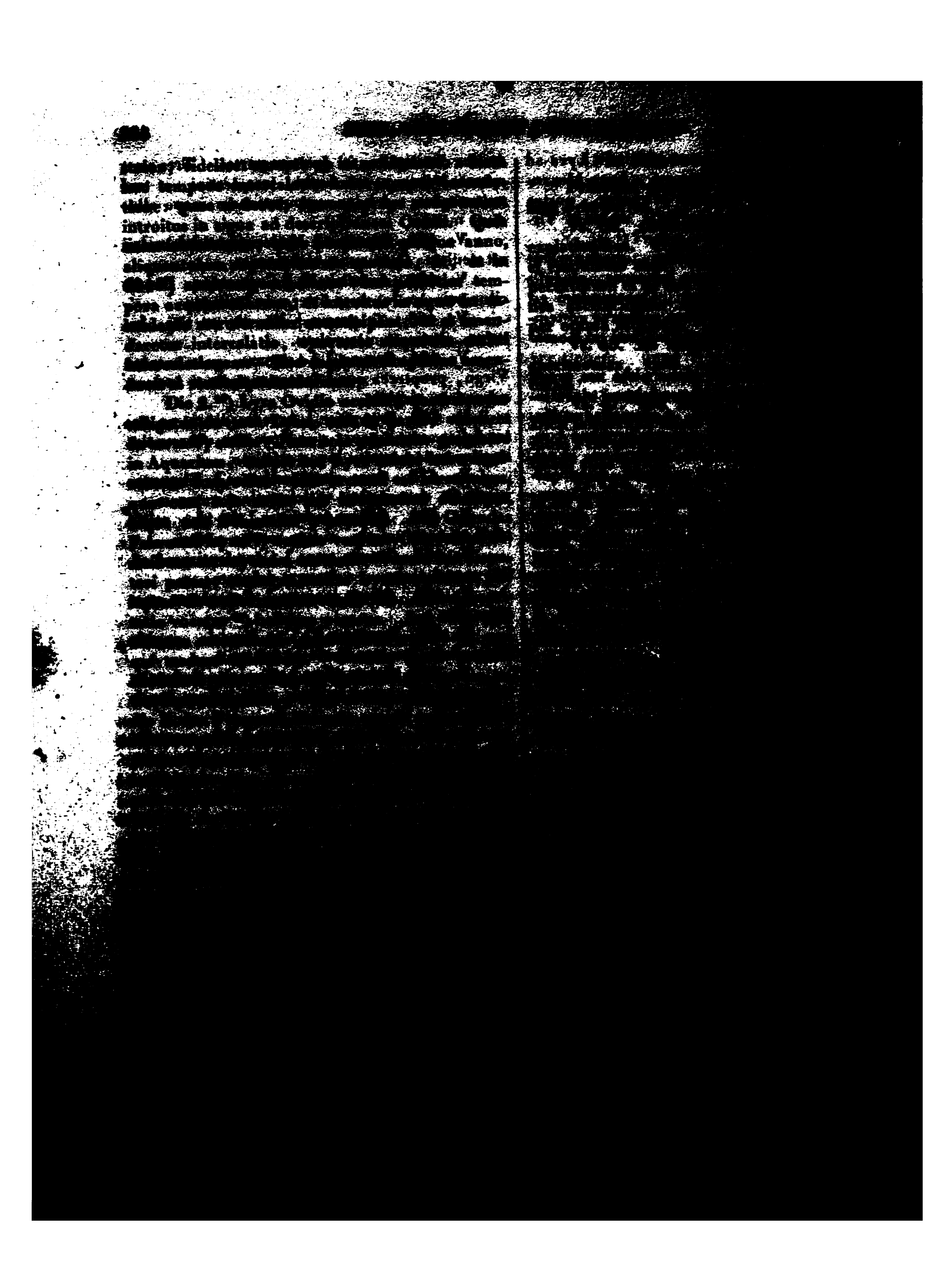
**) Haec Ed., quae in Biblioth. regia Stuttgard. et in meis libris est, a Schweigero l. l. p. 628. 654. et in Ovidii Operum Ed. Bipont. (1783. 8. 3 Tomi) Tom. I. in notitia literaria p. LIV sq. memoratur.

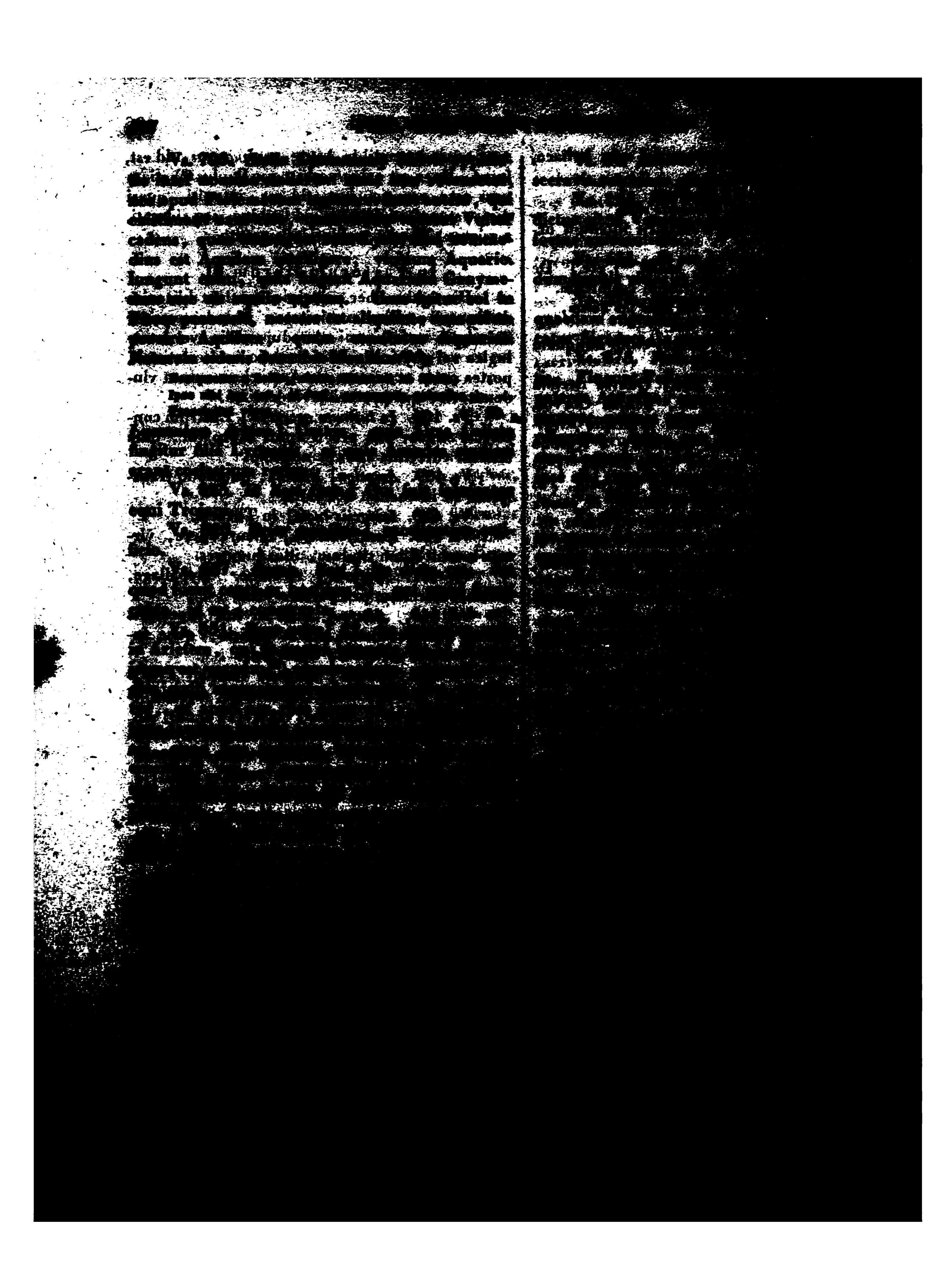
***) Hanc Ed., quam etiam Schweiger l. l. p. 654. memorat, ex Biblioth. senat. Norimb. in manibus habeo.

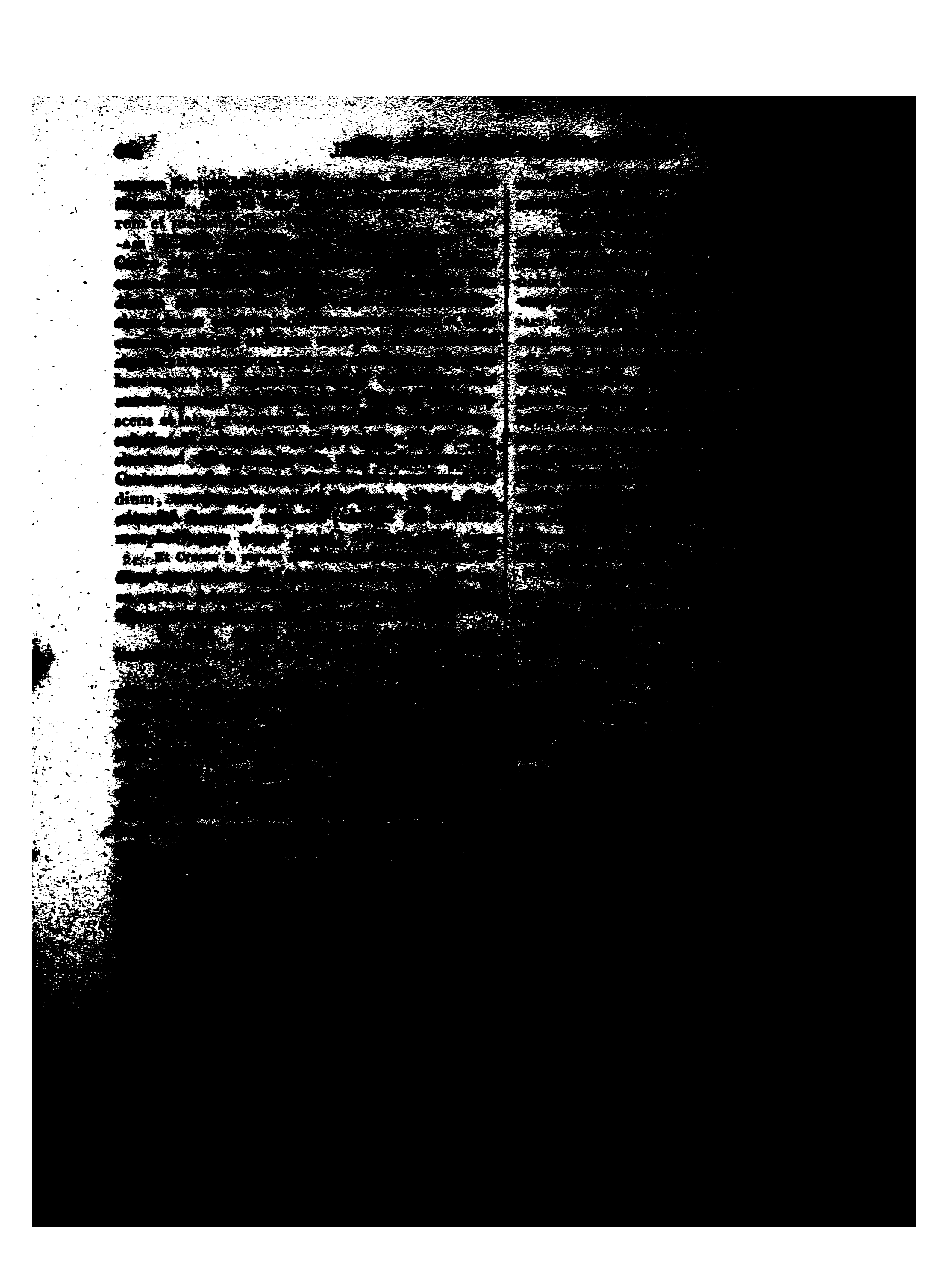


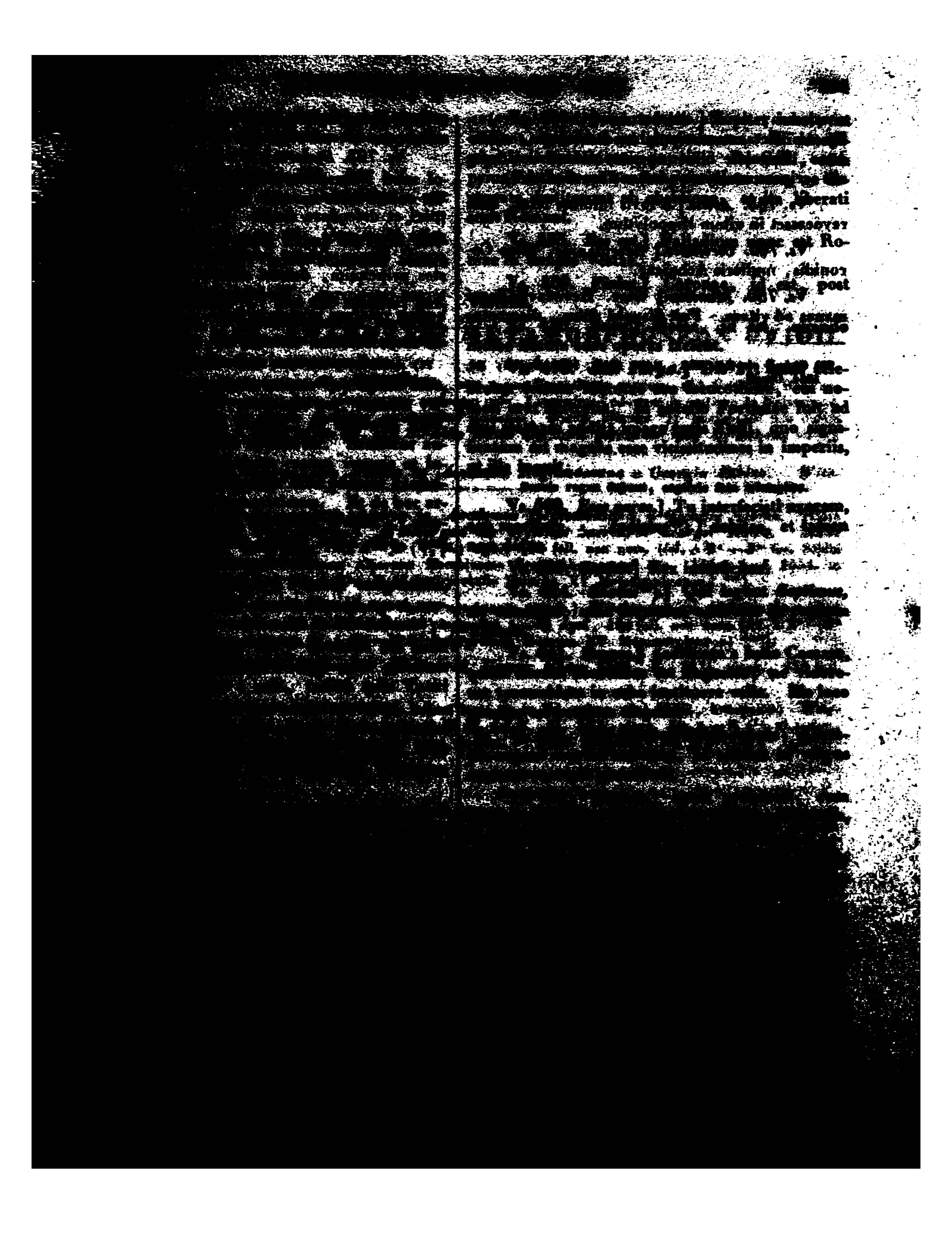






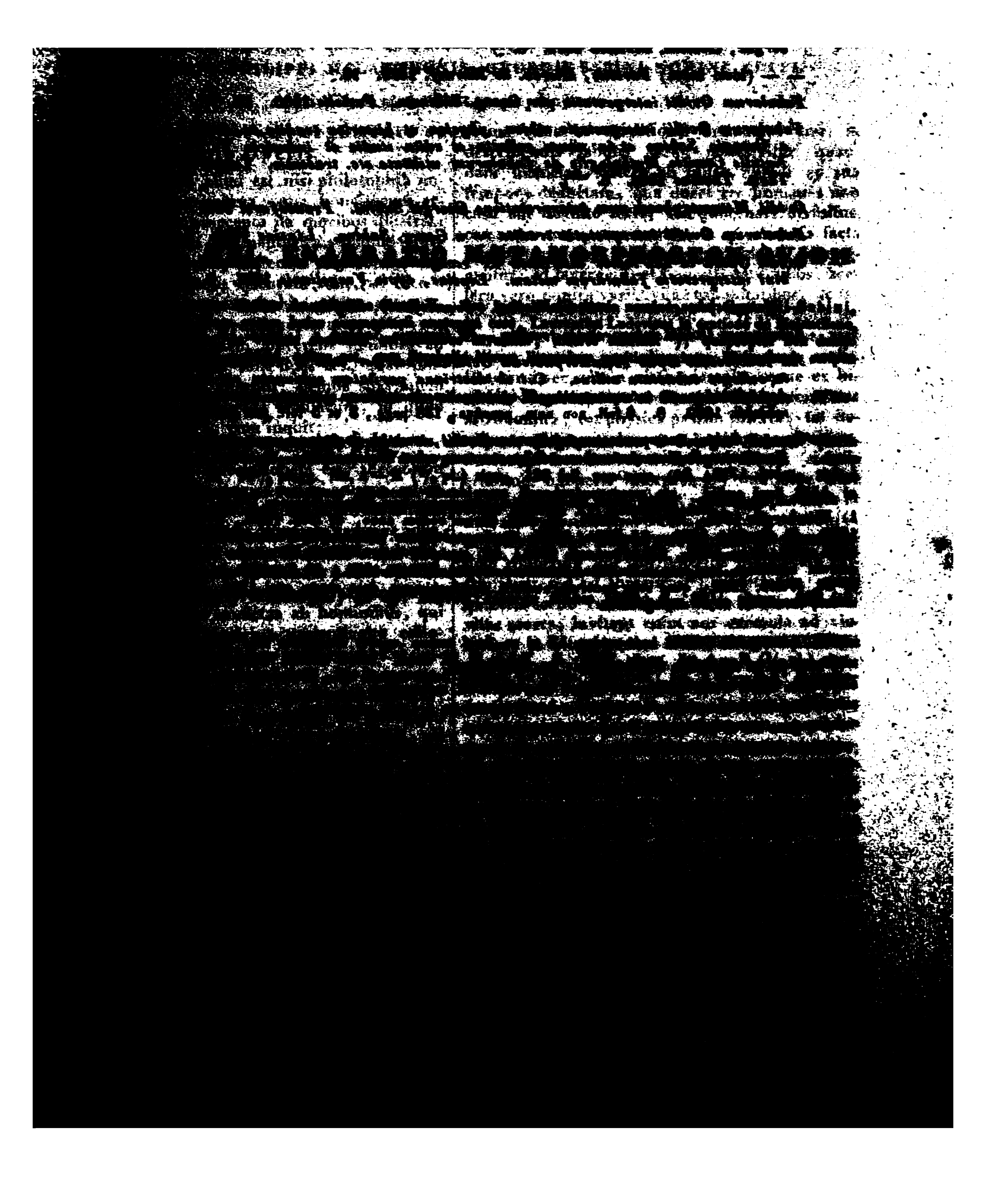


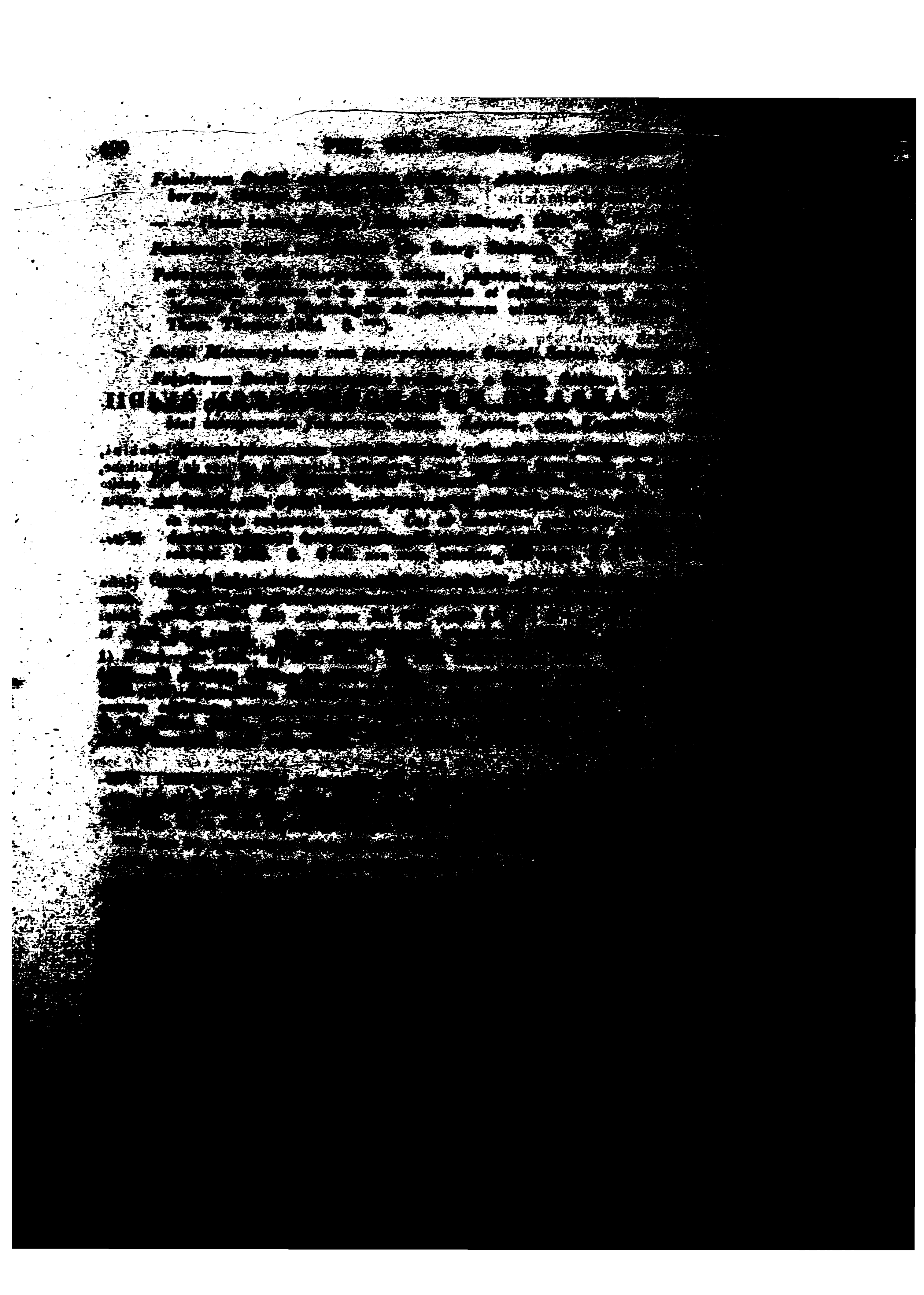






Potmiis. Potmia fons est
aguntur in

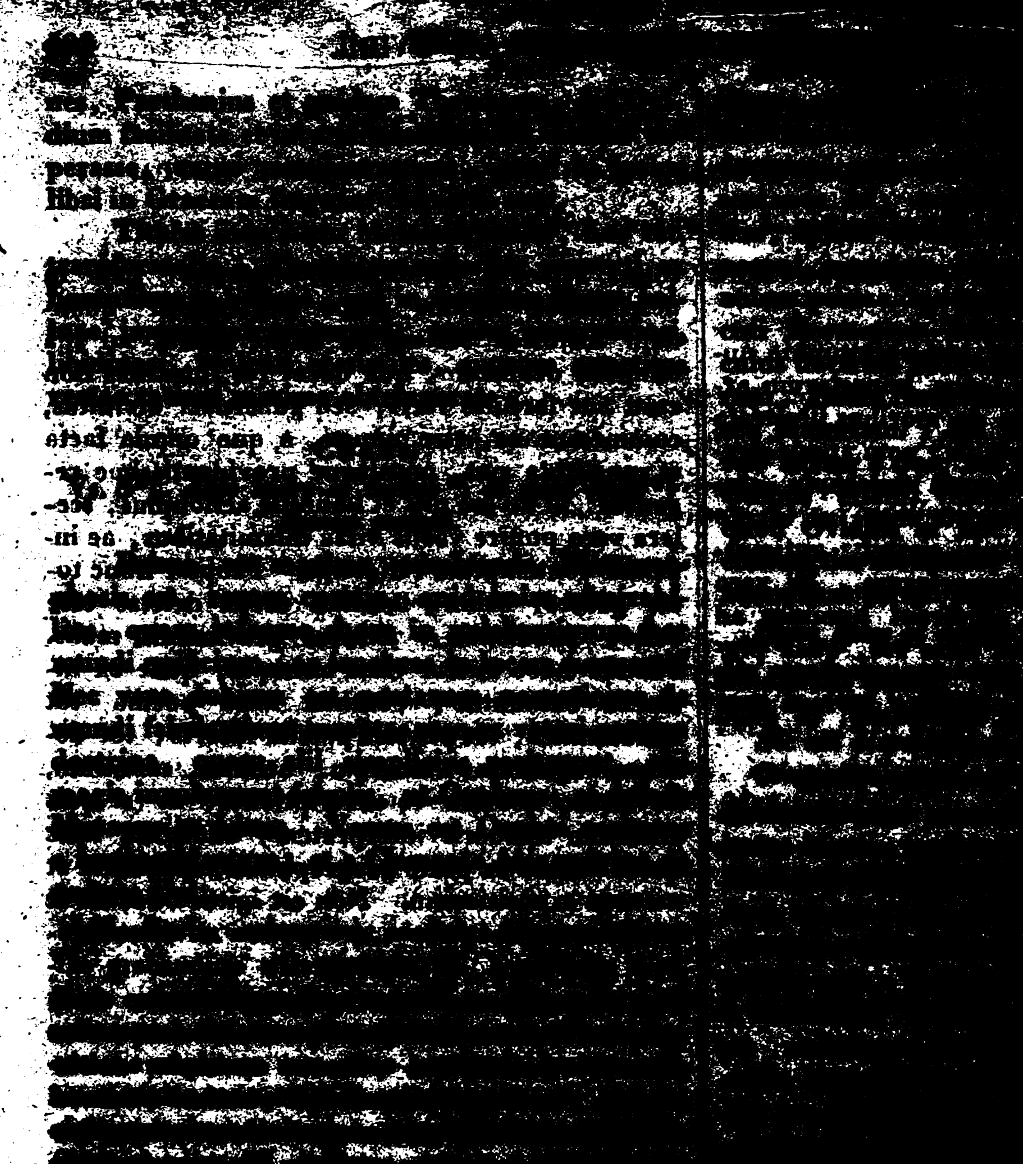






… a quo omnia facta …

… vero … in-



etiam eo, quod ex sermonibus ipsius Promethei affluxit ad gentes doctrina de creatione humani generis, nempe quod Deus ad imaginem sui crearit hominem. Lactantius Firmianus putat Promethea fuisse primum, qui statuas seu simulacra finxerit, ac scribit illum vixisse temporibus Iovis, quibus templa constitui, et idola coli coeperunt. Divus tamen Augustinus fabulam exponit eodem fere modo, quo nos, videlicet de sapientia et doctrina, qua ille hominum animos excoluit. Ita enim scribit de civitate Dei: Regnantibus memoratis regibus fuisse a quibusdam creditur Prometheus, quem propterea ferunt de luto formasse homines, quia optimus sapientiae doctor fuisse perhibetur. Qua vero providentia Dei, homo sit creatus, indicat aptissima corporis figura, et facultas rationis, qua ipse a brutis differt; eamque differentiam Ovidius in hac fabula explicat perquam erudite his verbis (Vss. 76 sq.):

Sanctius his animal mentisque capacius altae
Deerat adhuc, et quod dominari in caetera possit [11]).

Dicitur enim sanctum et capax altae mentis, animal rationale, habens agnitionem Dei; estque solus homo particeps rationis, cuius caetera animalia omnia sunt expertia. Neque aliud significat hoc loco mens alta, nisi rationem notitia Dei et legis naturae, quae est radius sapientiae Dei, illustratam. Ac omnia huius mentis imperio subiecta sunt. Nam etsi multa animantium genera et mole et robore corporis praestant (quae enim hominis comparatio vel ad balaenam? vel ad elephantum?): tamen ipse omnium dominus existit propter rationem. Hac nimirum in profundo aquae pisces capit; hac in terra feras et belluas domat; hac e sublimi aere volucres in suam potestatem redigit; figura item corporis humani, non prona, sed erecta, documentum est finis, ad quem homo creatus est: nempe ad agnitionem Dei, et contemplationem rerum coelestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animalium pertinet, quam ad genus humanum: id quod etiam poeta noster significat verbis admodum illustribus, cum inquit (Vss. 84—86.):

Pronaque cum spectent animalia caetera terram,
Os homini sublime dedit, coelumque tueri
Iussit et erectos ad sidera tollere vultus.

11) *possit*] sic Editt. 1555., 1559.; Ovid. Ed. Mitsch. *posset.*

Ac videtur Ovidius praeclaram hanc sententiam mutuatus a M. Tullio Cicerone, qui primo de Legib. [12]) ita scribit: Figuram corporis habilem et aptam ingenio humano dedit; nam cum caeteros animantes abiecisset ad pastum, solum hominem erexit, et ad coeli quasi cognationis domiciliique pristini conspectum excitavit. Eandem vero sententiam Silius Italicus [12a]) imitatus, reddidit his versibus, bonis quidem, sed longe dissimilibus:

Nonne vides, hominum ut celsos ad sidera vultus
Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora?
Cum pecudes, volucrumque genus, formasque ferarum
Segnem atque obscoenam passim stravisset in alvum.

Porro quod Prometheus fingitur auxilio Minervae in coelum ascendisse, et ignem facula sustulisse de rota solis, quo igne homines animati sint: eo significatum arbitror, eum doctrinam de Deo, et vitae leges, et anni ordinationem multis populis tradidisse, ut lutea eorum corpora, hoc est, rudes animi, honestis artibus excolerentur. Fuit enim astronomus suo tempore omnium peritissimus, teste Servio; ac quoniam fertur in Caucaso monte, Aquilae signi coelestis causam, naturam, et situm indagasse, ob hanc curam et sollicitudinem fingitur alligatus Caucaso, ubi aquila cor ipsius exedat. Ad haec, Plinius refert, flammam a Prometheo excussam e silice, cuius usus antea erat ignotus, quod etiam existimo allegorice dictum esse.

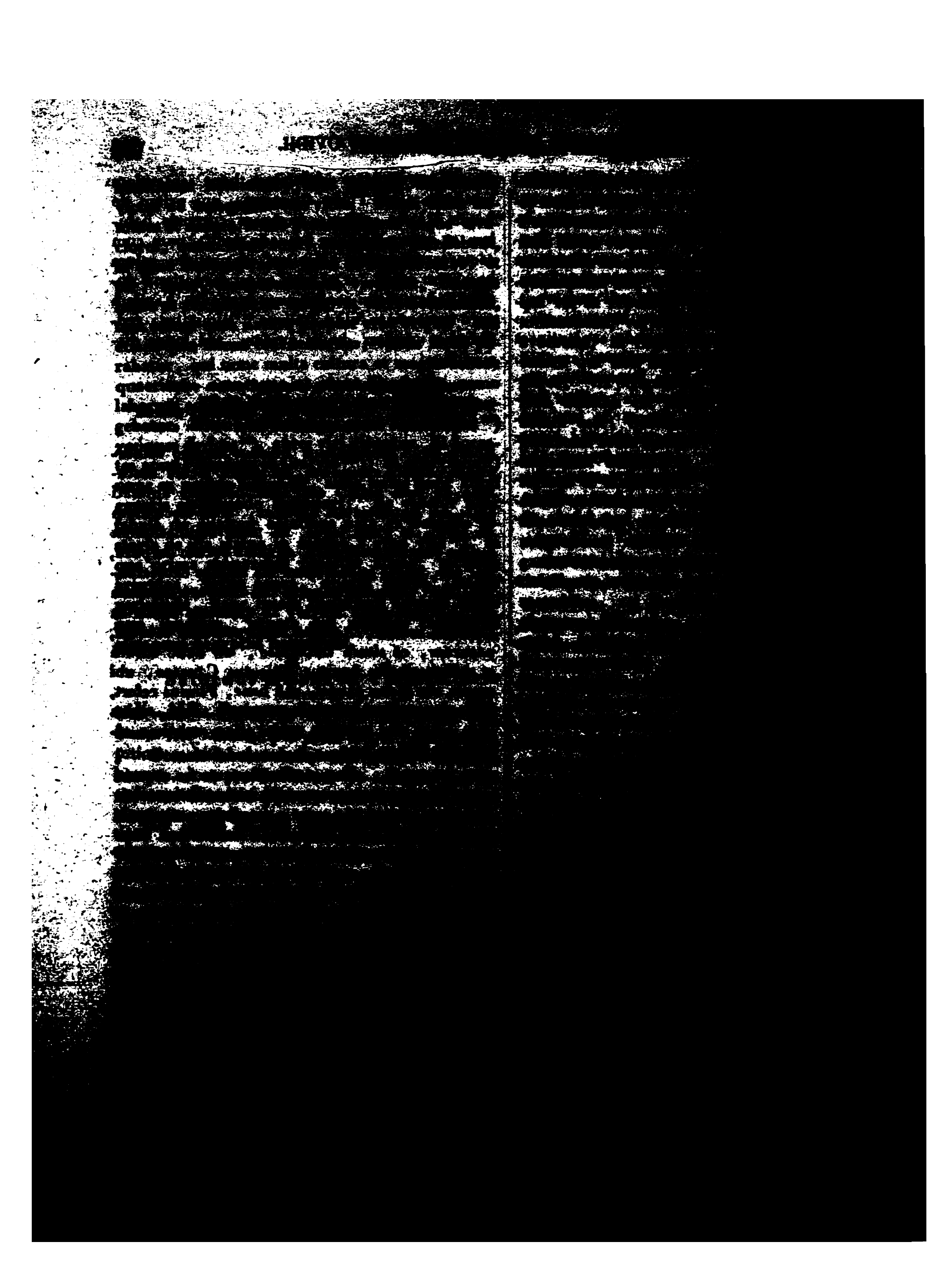
De quatuor mundi aetatibus.

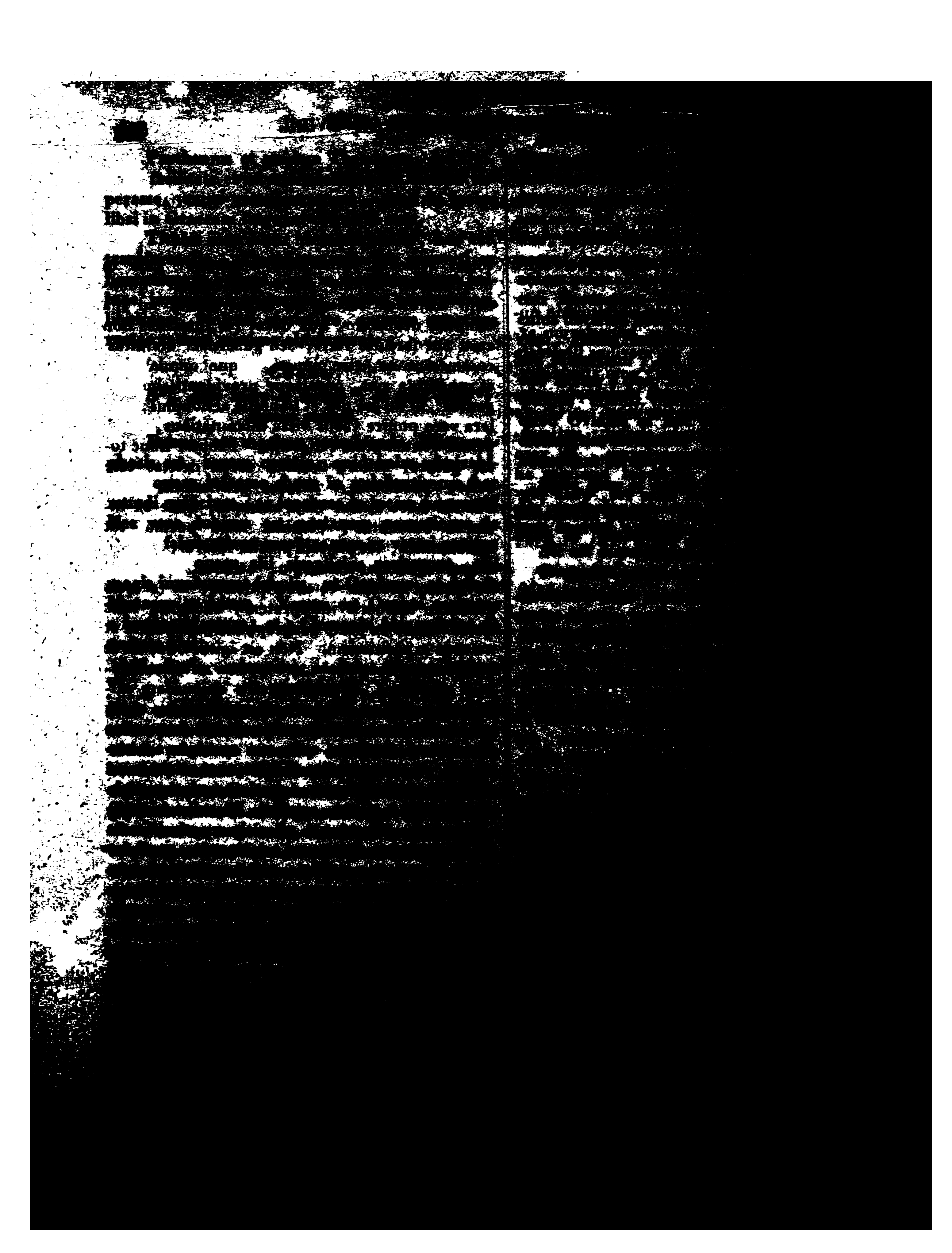
Vs. 89. *Aurea prima sata est aetas*, etc.

Propagato genere humano, mundus paulatim degeneravit, ac subinde factus est deterior. Haec est enim rerum humanarum conditio, ut successu temporum omnia in peius ruant; ac quemadmodum semina et plantae paulatim degenerant: ita quoque homines singulis aetatibus deteriores nasci manifestum est. Quod ut significarent poetae, confinxerunt metamorphosin aetatum, ac fabulati sunt, primam ex aurea factam esse argenteam; deinde ex argentea factam esse aeneam; ac postremo ferream. Dicitur autem prima aetas aurea, tum propter naturam et

12) Cic. de legg. I, 9, 26.

12a) Sil. Ital. Punic. XV, 84—87.





quod antiquitas Iovem vocavit hospitalem; apparet item ex historia Livii[28]) de Badio, cive Campano, qui in conspectu duorum exercituum, Q. Crispino Romano hospitium solenniter renuntiat, ut cum eo congredi possit hostili more. Tanti enim fiebat olim ius hospitii, ut ne ab hostibus quidem violaretur.

Diluvium Deucalionis.

Vss. 260 sq. *Poena placet diversa; genus mortale sub undis,*
Perdere, etc.

Sequitur descriptio diluvii, quo extinctum est genus humanum propter impietatem, iniustitiam et crudelitatem: in qua descriptione observandae sunt amplificationes, prosopopoeiae, et hypotyposes poeticae. Nam Ovidius non tantum dicit aquas inundasse terram universam, sed addit causas et rationes, unde tanta vis aquarum extiterit, nempe ex magnis et assiduis imbribus, terraeque motibus. Ad has vero naturales causas varie et iucunde explicandas, fingit primo Aquilonem ventum a Iove includi in carcerem, ne quid impedimenti diluvio inferat. Est enim Aquilo siccus, quo flante, nubes et imbres dissipari solent. Econtra Austrum immitti ad inducendas nubes et pluvias; is enim ventus est humidus: ideoque nubila fronte, humida barba, madidis capillis et rorantibus pennis depingitur. Deinde Irim, Iunonis nuntiam, colorata veste indutam afferre alimenta nubibus ac pluviis, quia imbres augentur roscida illa nube, in qua arcus coelestis apparet in aquam condensata. Ad haec fingit Neptunum, Iovis fratrem, convocare et hortari flumina ad effundendam omnem vim aquarum, suoque sceptro concutere et movere terram. Postremo, decrescentibus undis Aquilonem rursus emitti ad inducendam serenitatem, ac Tritonem Neptuni tubicinem canere receptui, et revocare flumina ad fontes. Hae prosopopoeiae et hypotyposes docent, quomodo res in poemate illustrandae atque amplificandae sint.

Porro, reparatio hominum adscribitur Deucalioni, filio Promethei, eadem (ut arbitror) ratione, qua creatio hominis adscribitur ipsi Prometheo: nempe quod gentes ab eo edoctae, retinuerint memoriam diluvii. Apud Lucianum in libello de Syria Dea[29]) extat locus, ex quo manifestum est, per diluvium Deucalionis intelligi, non (ut quidam volunt) inundationem illam, qua olim Graecia et Italia vastata, atque Atlanta insula absorpta est; sed diluvium universale, quod fuit Noae temporibus. Sic enim ibi scribit Lucianus: tradi a Graecis hanc hominum generationem, quae nunc est, ab initio haudquaquam fuisse, sed eam, quae tunc fuit, totam interiisse; hos autem homines, qui nunc sunt, secundi generis esse, eius, quod rursus a Deucalione in tantam multitudinem excrevit. De illis autem hominibus, huiusmodi quaedam narrari. Cum efferi[30]) admodum essent, nefaria opera eos perpetrasse; neque enim iusiurandum servasse, neque hospites recepisse, neque supplicum misertos esse; ob quam rem ipsos maximam quoque calamitatem subiisse. Statim enim et tellus multam aquam effudit, et imbres magni fuerunt, et flumina solito maiora decurrerunt, et mare eo usque ascendit, dum omnia aquis involverentur, atque omnes perirent. Deucalion autem solus hominum relictus fuit, in secundam videlicet generationem, prudentiae simul et pietatis gratia. Servatus autem fuit hoc pacto: arcam quandam magnam, quam ipse habebat, impositis in eam et liberis et uxore sua, conscendit. Caeterum cum ipse ingrederetur, venerunt eodem et apri et equi, et leonum genera, et serpentes, aliaque, quaecunque tellure pascuntur, bina ex uno quoque genere, cuncta. Ille autem recepit ad se omnia, atque ea ipsum haudquaquam laedebant, sed magna inter eos, Iove ita dispensante, concordia erat, unaque in arca omnes navigabant, quam diu aqua superabat. Haec Lucianus. Quin etiam Plutarchus de industria animalium scribit, columbam ex arca Deucalionis emissam, attulisse indicium recedentis diluvii. Ex his igitur manifestum est, quod dixi, per diluvium Deucalionis intelligi diluvium Noae, quia in sacris litteris similia traduntur de animalibus a Noa in arcam receptis, et de columba ab eodem emissa.

Iris cur nuntia Iunonis.

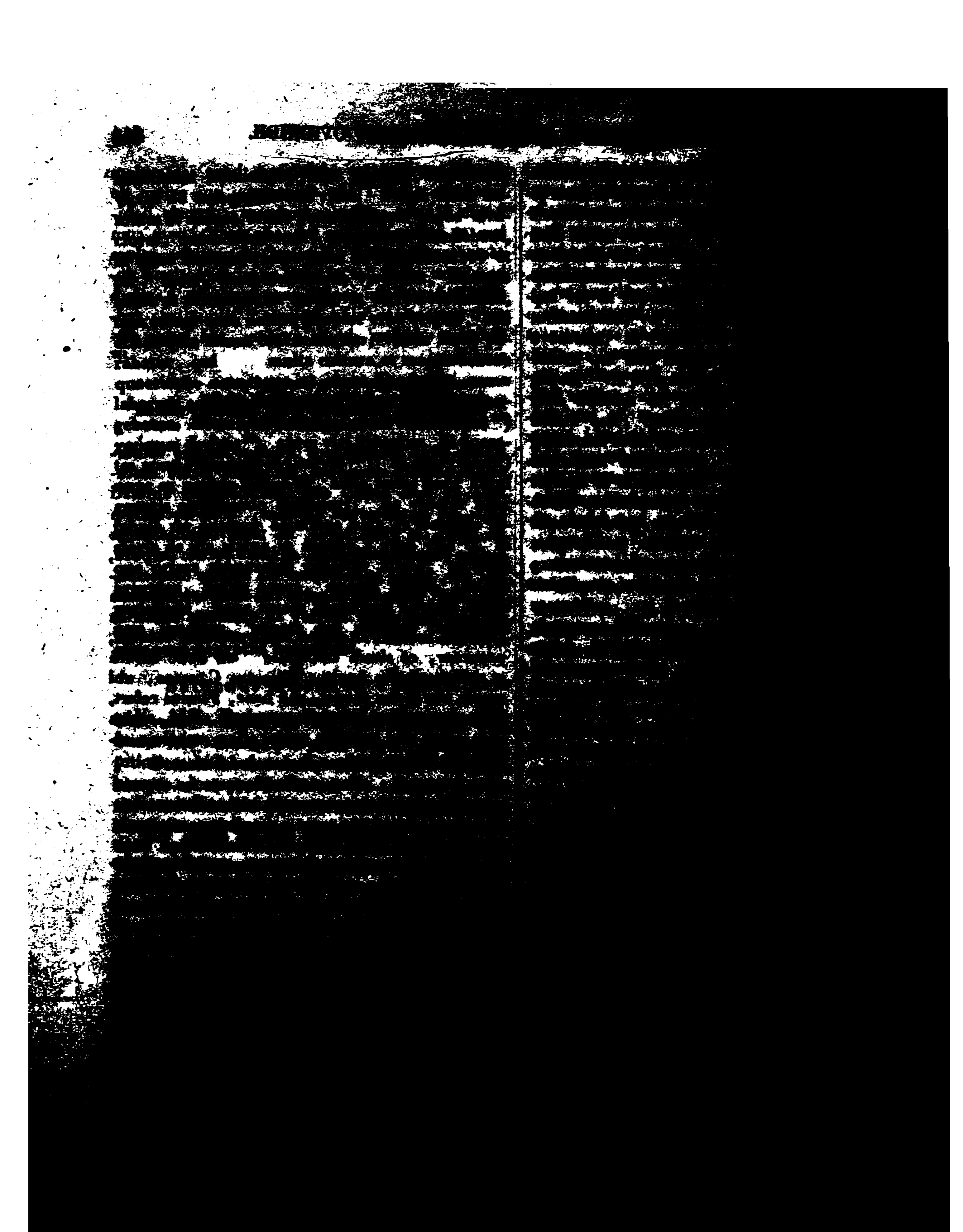
Vss. 270 sq. *Nuntia Iunonis varios induta colores*
Concipit Iris aquas etc.

Arcus coelestis dicitur Iris ἀπὸ τοῦ εἴρειν, quod est loqui. Sic enim Socrates apud Platonem

28) Liv. XXV, 18.

29) Lucian. de Syria Dea c. 12. Ed. Schmid.

30) efferi] sic Editt. 1555. ; Ed. 1559. mendo typogr.: efferri.



De telis, quibus Cupido armatur.

Vs. 456. *Quidque tibi lascive puer cum fortibus armis?* etc.

Ad exprimendam amoris vim attribuuntur ıpidini sagittae et faces; nam ut nihil igne et ro, ita nec amore quicquam acrius magisque netrabile, quamquam amor etiam igne ardenır est: siquidem ignis adurit tangentes, et proma tantum cremat; amor e longinquo urit. ın uno autem modo omnes in amore affecti nt: alius alio amat vehementius, nec raro acllt, ut vel puellae aversentur procos, vel preci ellas, a quibus amantur ardentissime, id quod ollini ipsi accidisse hac fabula traditur. Ea causa etiam Cupido armatur sagittis dispari-s, videlicet acutis et obtusis, auratis et plum-is. Nam (ut inquit Horatius[34]):

Sic visum Veneri, cui placet impares
Formas atque animos sub iuga ahenea
Saevo mittere cum ioco.

Apollo cur inventor medicinae et musices.

Apollo fingitur inventor medicinae propter n solis, qua herbae vegetantur, quarum in ɛdicina usus est maximus ad salubritatem corrum humanorum. Fingitur et inventor musiı ad commendandam dignitatem artis; nam ve-es, ut significarent musicam divinitus invenn esse, non homini, sed Deo inventionem eius scribendam existimarunt. Hinc igitur Apollo ita iactat:

Vs. 518. *Per me concordant carmina nervis.*
m:
Vss. 521 sq. *Inventum medicina meum est, opifexque*[35]) *per orbem.*
Dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.

Daphne in laurum[36]).

Daphne laurum significat, ac fingitur tum a Penei fluminis, eo quod ripae eius abunnt lauro, tum amata ab Apolline, quia haec bor praebet medicinae magnum usum; estque ectatissima (ut scribit Plinius) apud Delphos, i Apollo colebatur. Ipsius vero Daphnes in arborem semper virentem mutatio, docet immortalem gloriam esse paratam virginibus pudicitiam conservantibus.

Laurus et quercus cur ante imperatorum aedes positae.

Vs. 563. *Mediamque tuebere quercum.*

Romae ante imperatorum aedes erat posita quercus inter duas lauros, quae significabat, salutem reipublicae tuendam esse virtute et felicitate imperatorum. Laurus vero erat signum victoriae ac triumphi; quercus vero erat signum conservati civis: unde confecto bello et imperatores, qui insignem victoriam essent consecuti, in Capitolium cum laurea invehebantur, et qui civem ab hoste conservasset, quercna corona donabatur.

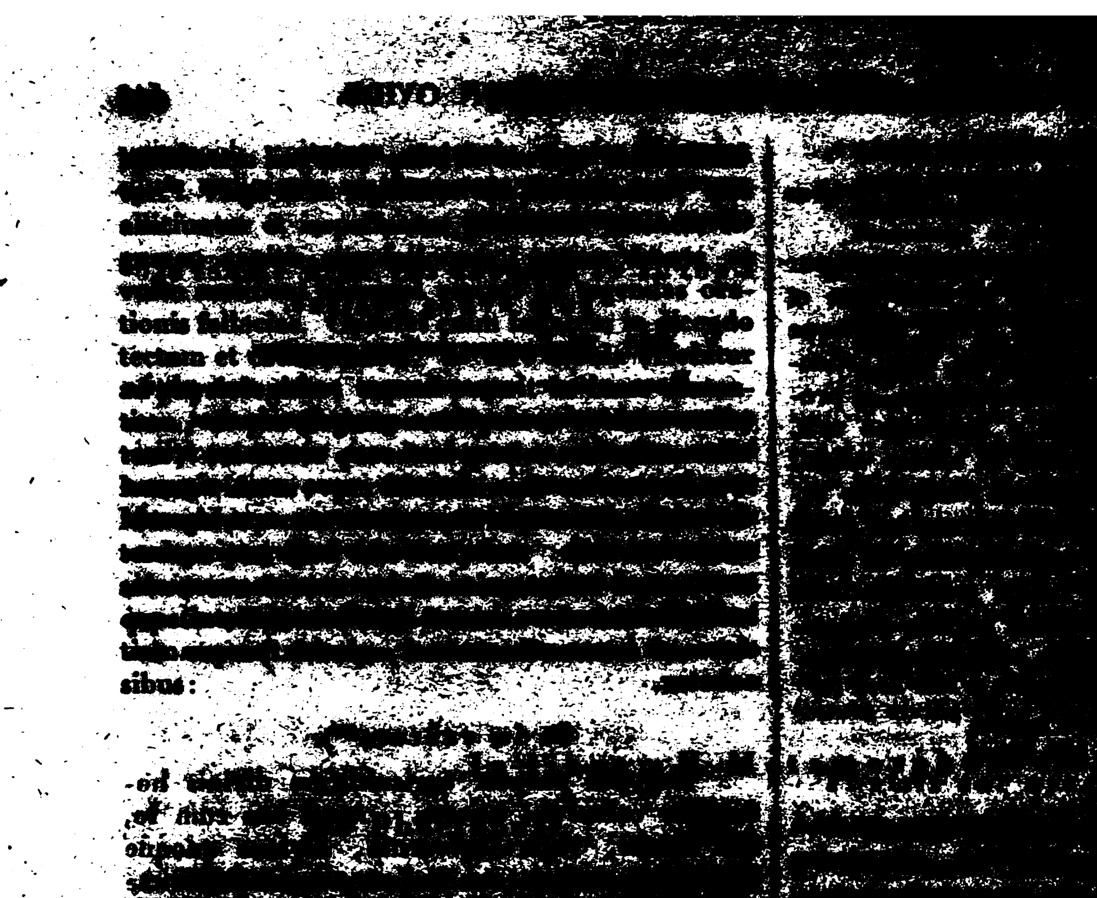
Io in vaccam[37]).

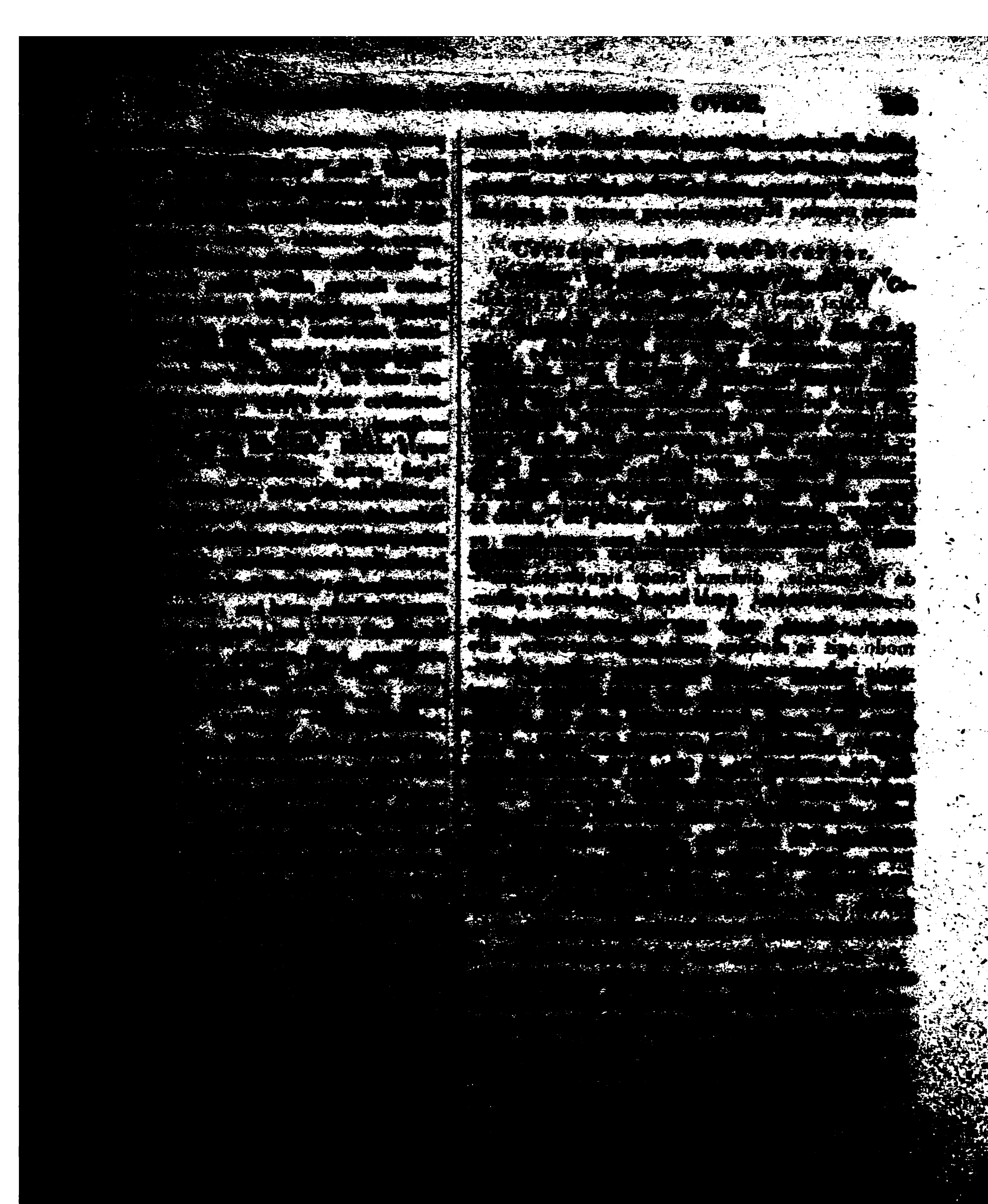
Aegyptii propter agriculturam divinis honoribus coluerunt bovem. Apud hos cum Io, filia Inachi, regis Argivorum, divinos quoque honores consecuta, et mutato nomine Isis dicta esset, occasionem dedit fabulae, ut diceretur mutata in bovem, hoc est, in Aegyptiorum numen. Fuit autem a Phoenicibus rapta et in Aegyptum abducta. Phoenices enim cum more usitato (quemadmodum refert Herodotus) navigassent Argos in Graeciam, et exposuissent ibi merces, atque ad eas emendas accessissent feminae Argivae, inter quas erat Io regis filia, rapuerunt omnes, et raptas detulerunt in Aegyptum. Fuit etiam tradita et in matrimonium collocata Osiri, Aegyptiorum regi, cui cognomen erat Ammoni seu Iovi, teste Diodoro Siculo[37a]). Hinc fingitur a Iove amata.

De Argo et Mercurio[38]).

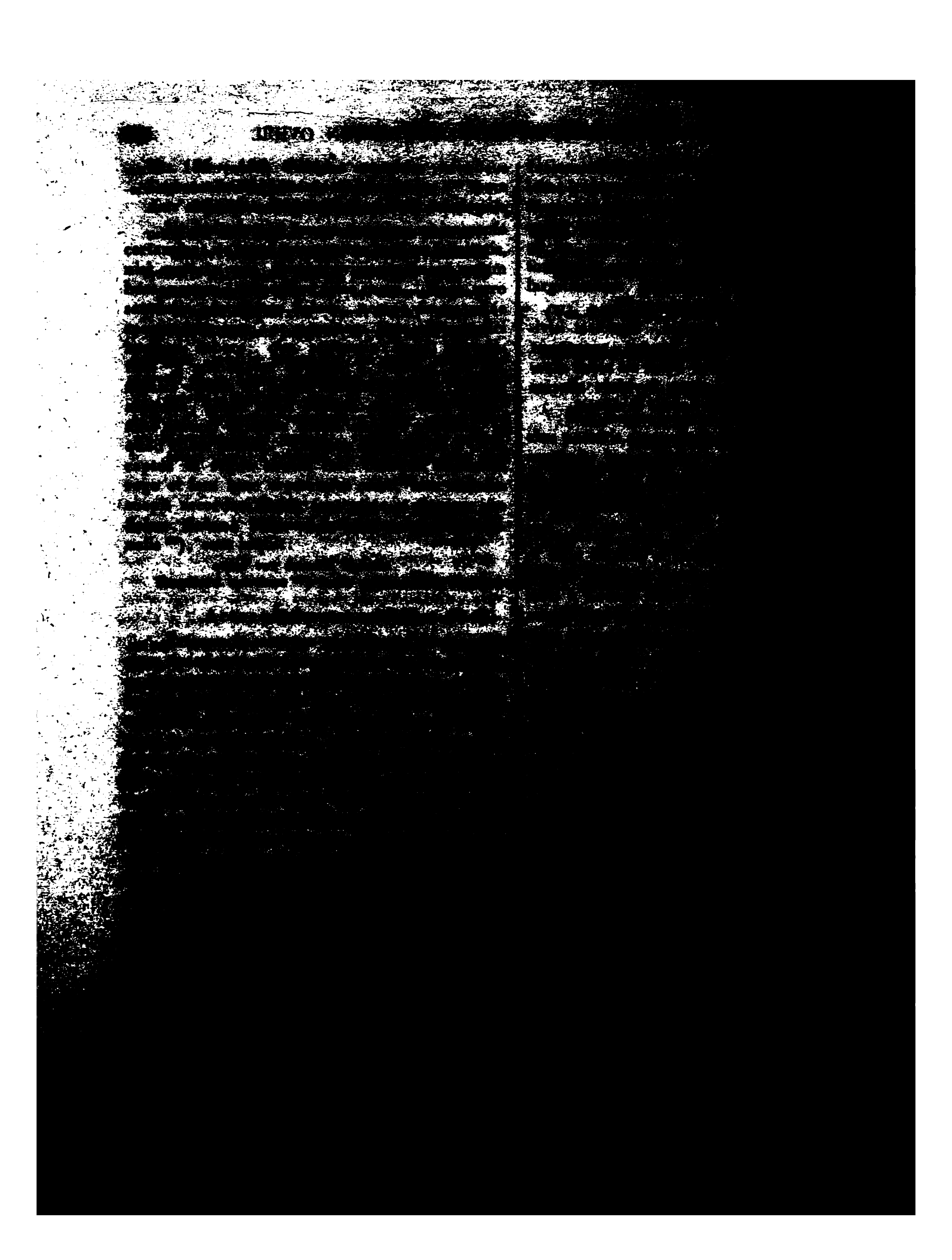
Centum luminibus cinctum caput Argus habebat. Argi fabula, si referatur ad mores, docet neminem esse tam oculatum, cui a Mercurio, hoc est, ab homine versuto et eloquente imponi nequeat. Mercurius enim olim habebatur pro Deo eloquentiae et versutiae, cuius alata talaria significant et velocem ipsius motum, quia omnium planetarum velocissime movetur; et vo-

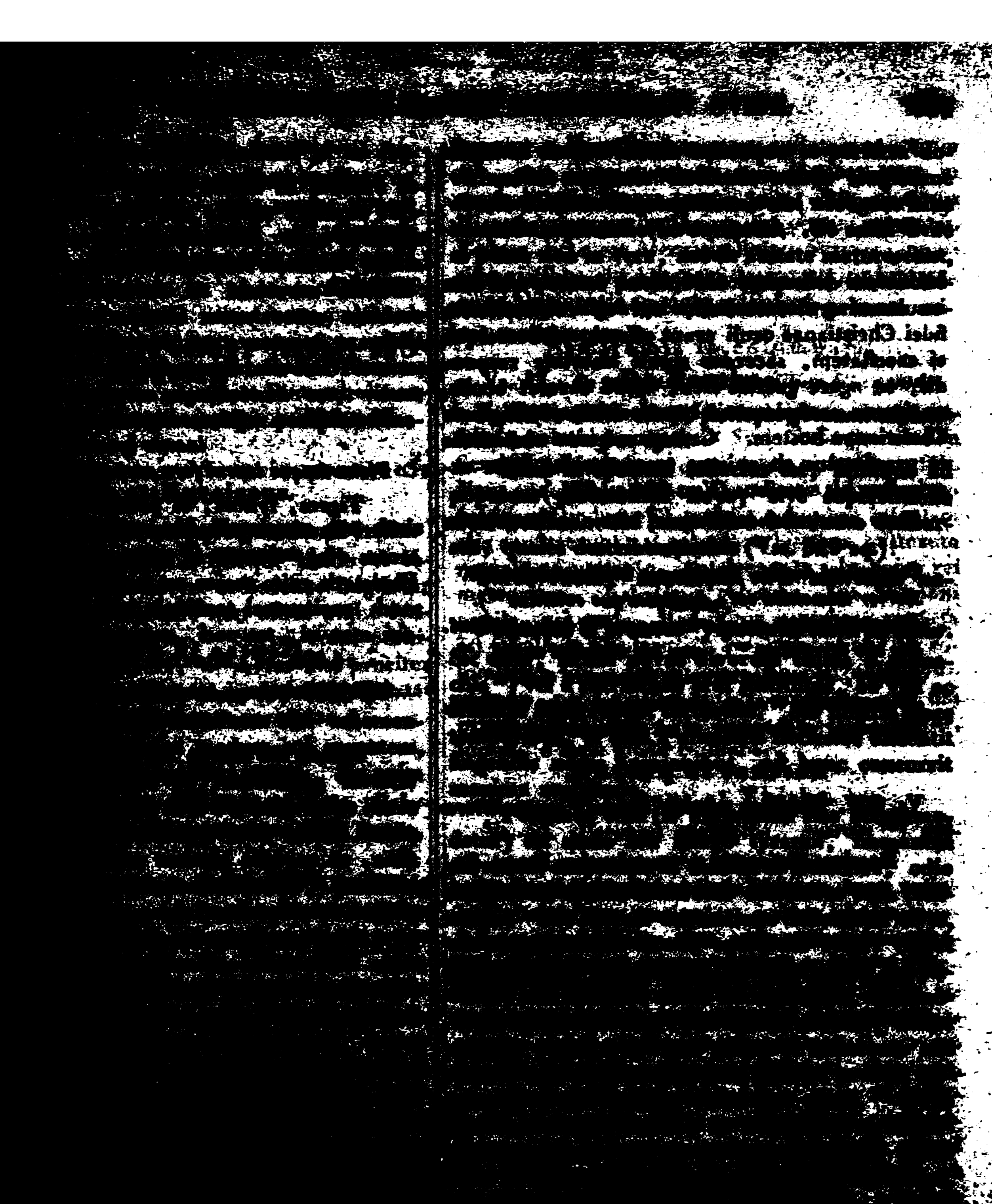
34) Horat. Od. I, 33, 10—12.
35) *opifexque*] sic Editt. 1555., 1559.; Ovid. Ed. Mitsch. *opiferque.*
36) Hanc fabulam narrat Ovid. Met. I, 452 sqq.
37) Vide Ovid. Met. 568—621.
37a) Diodor. Sic. Biblioth. I, 25.
38) Vide Ovid. Met. I, 624 sqq.

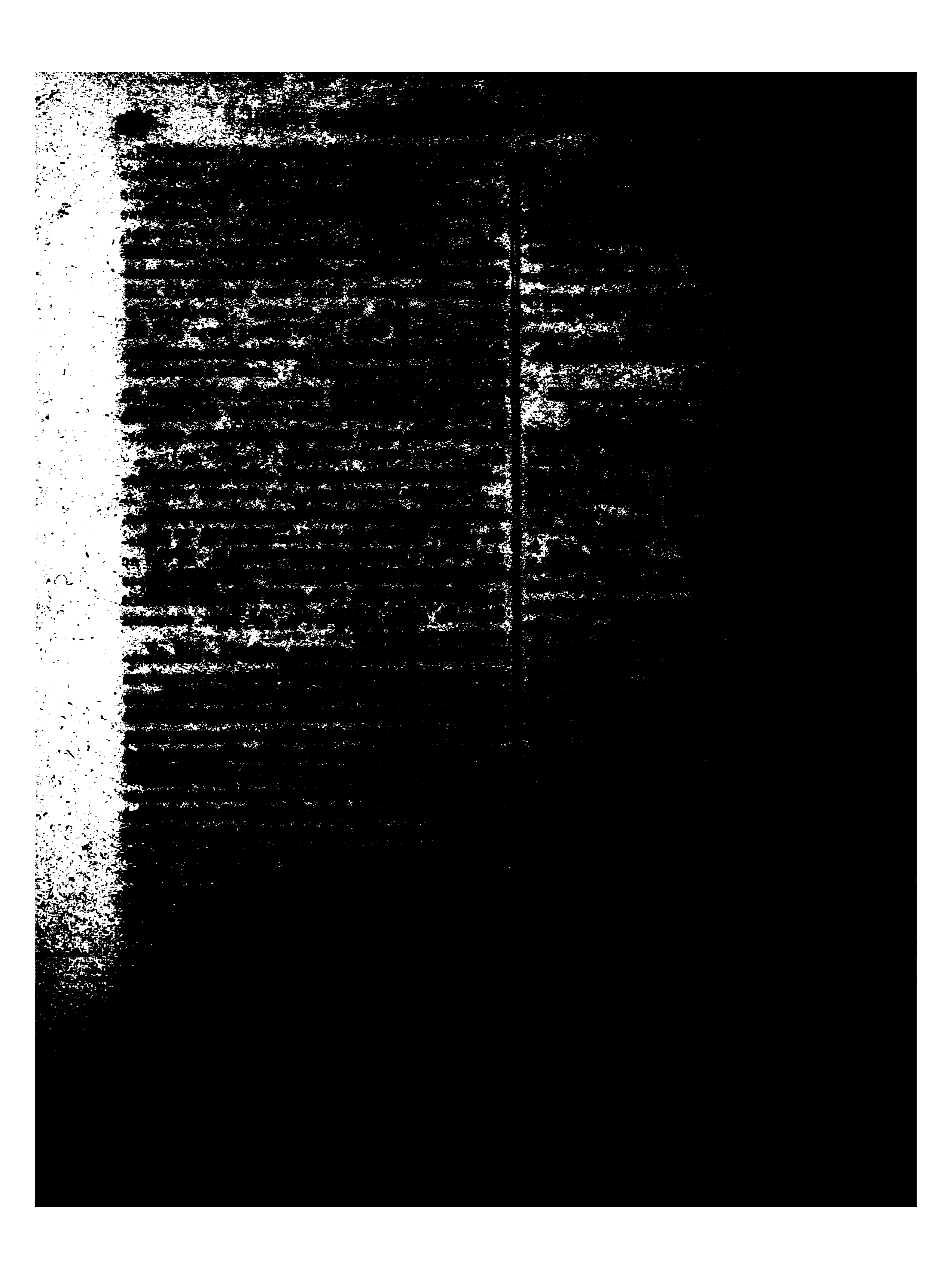


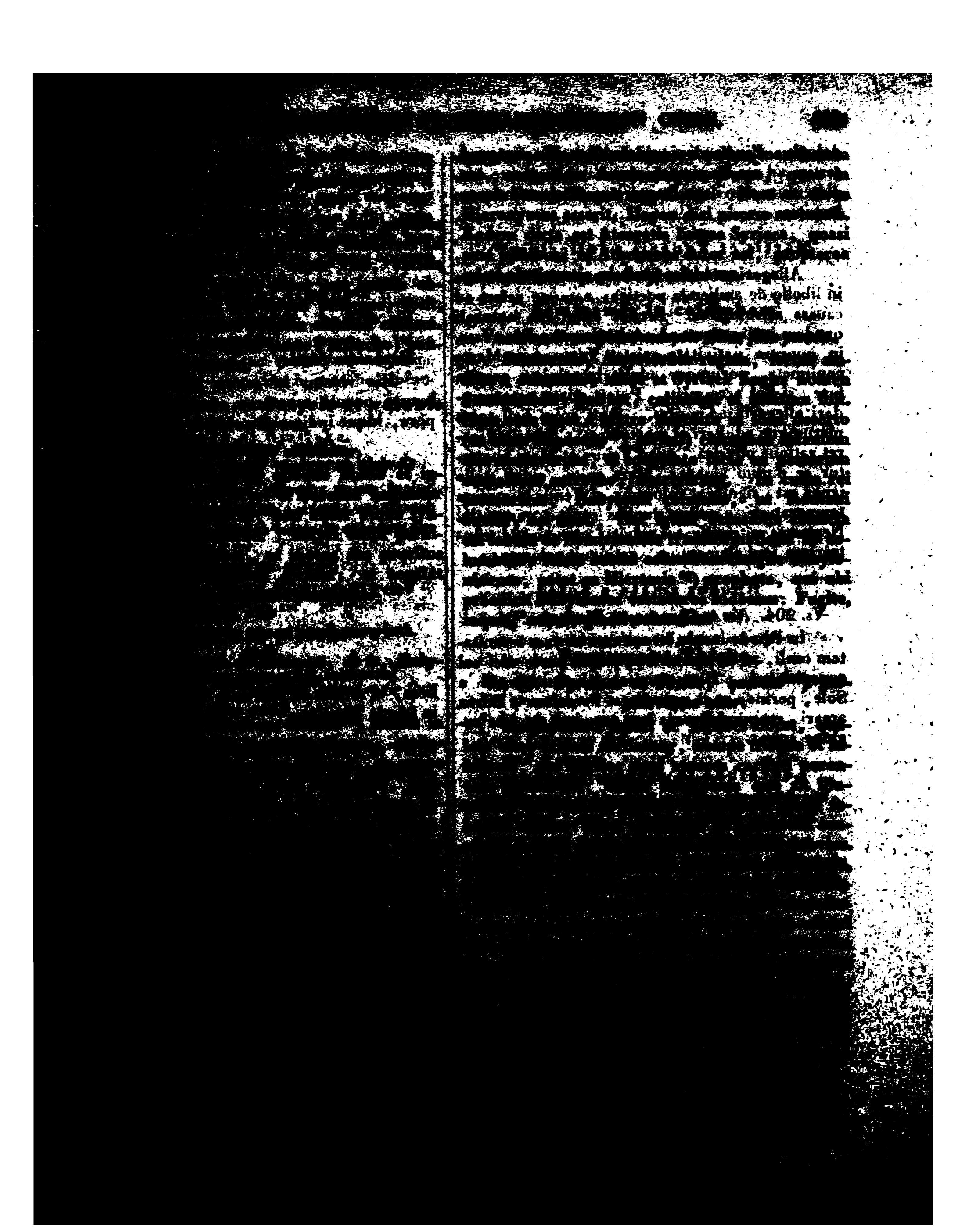












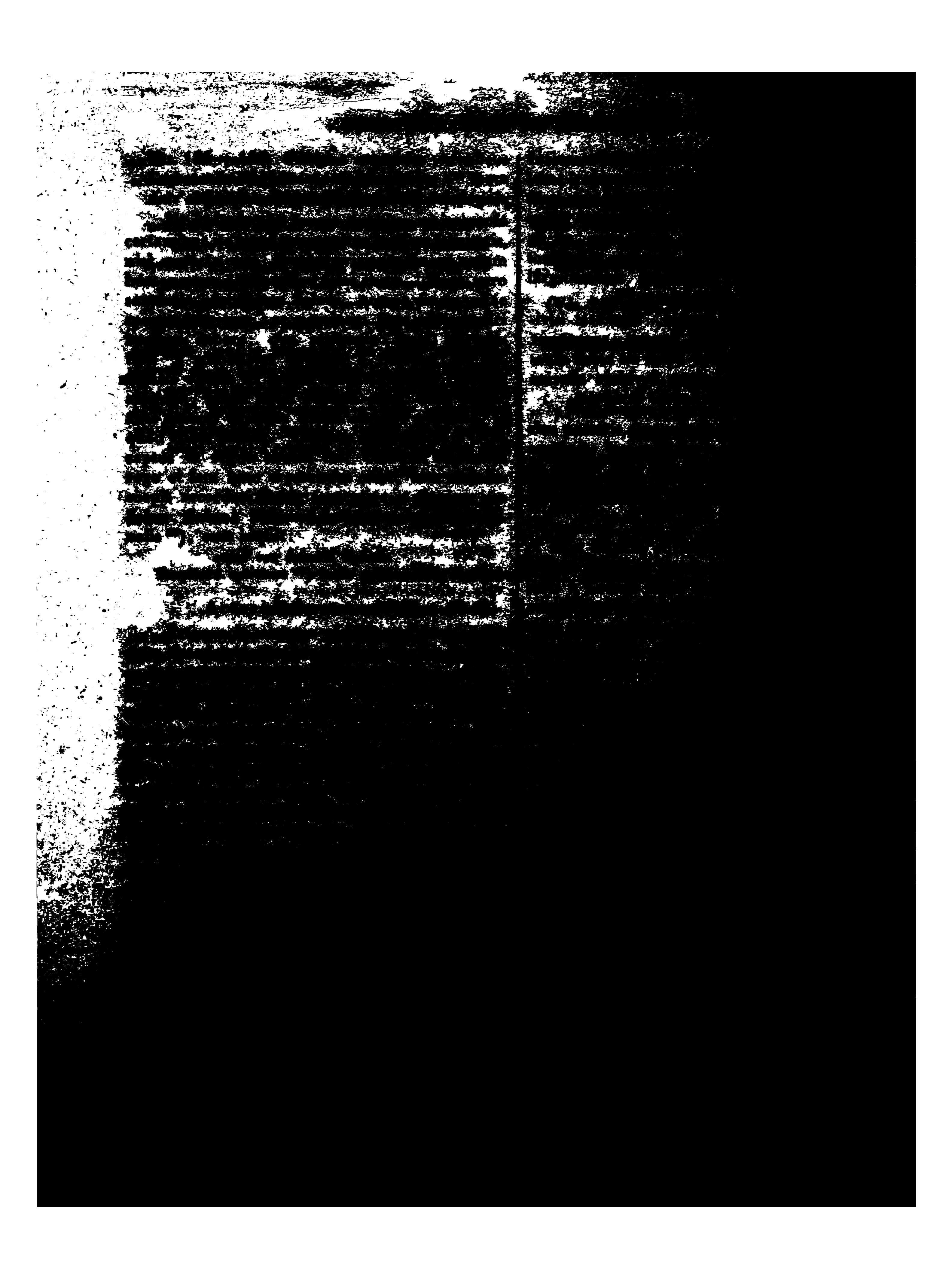
in libello de [illegible] poetica; [illegible]

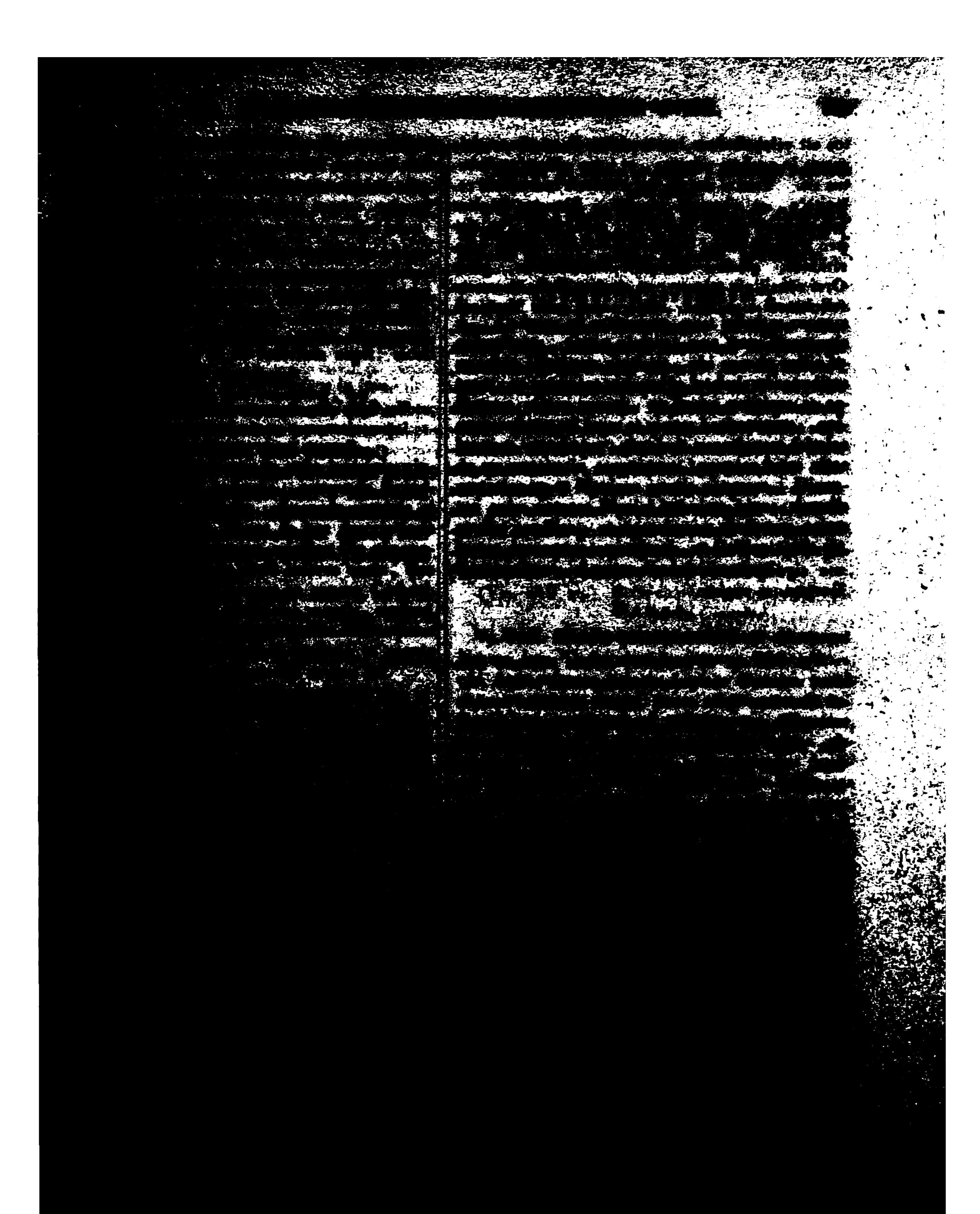
causas [illegible]

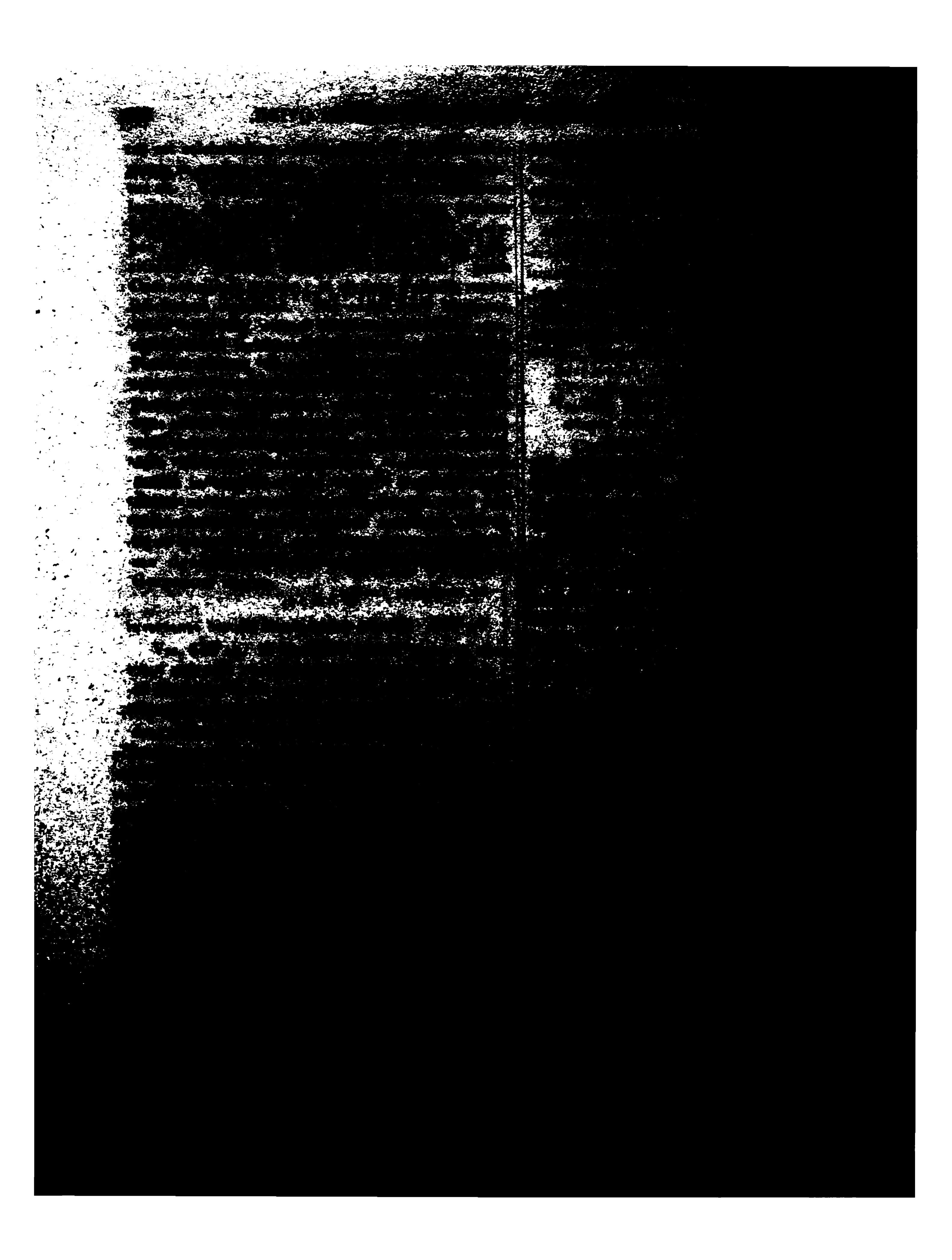
Vs. [illegible]

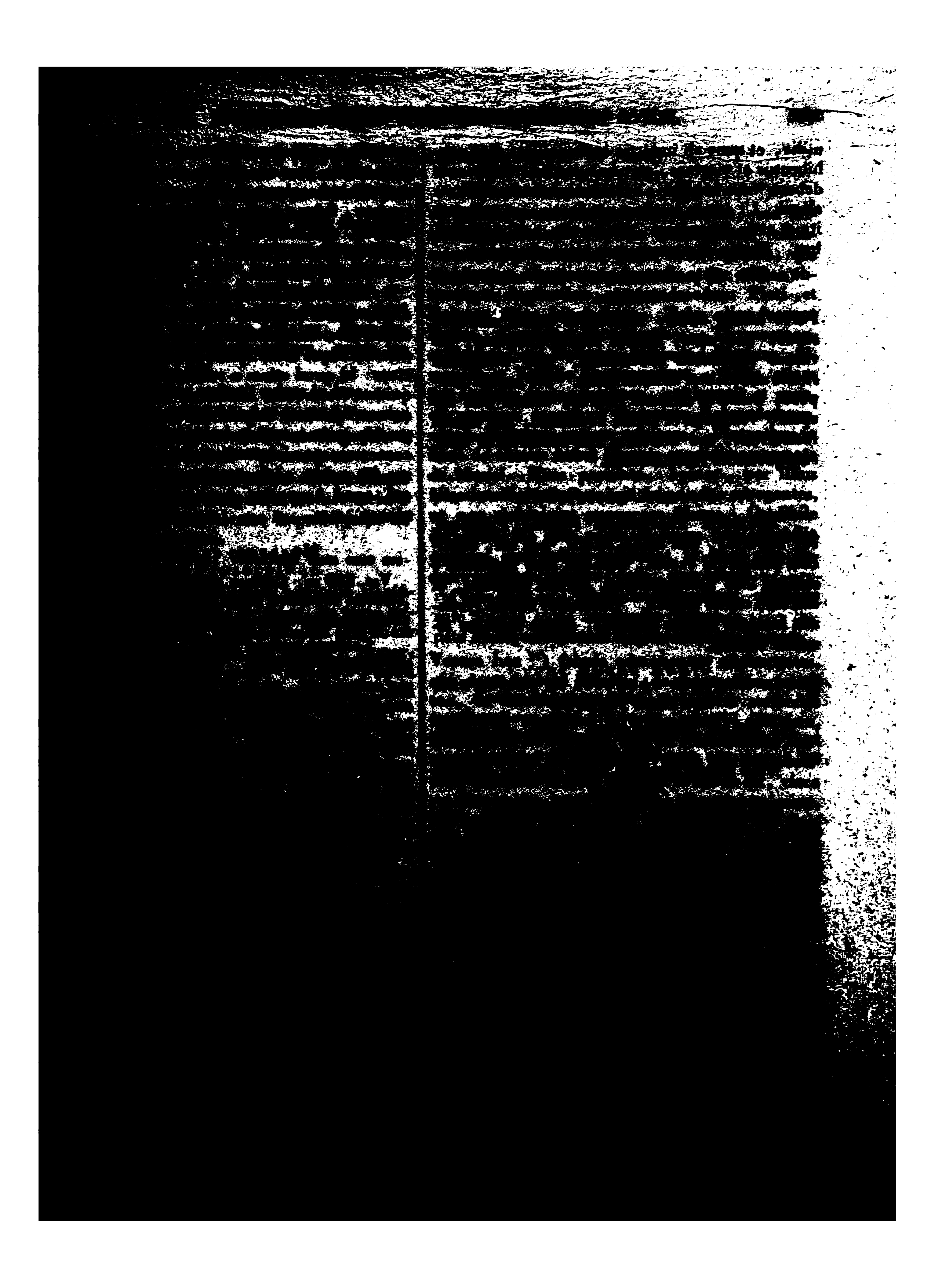
In [illegible]

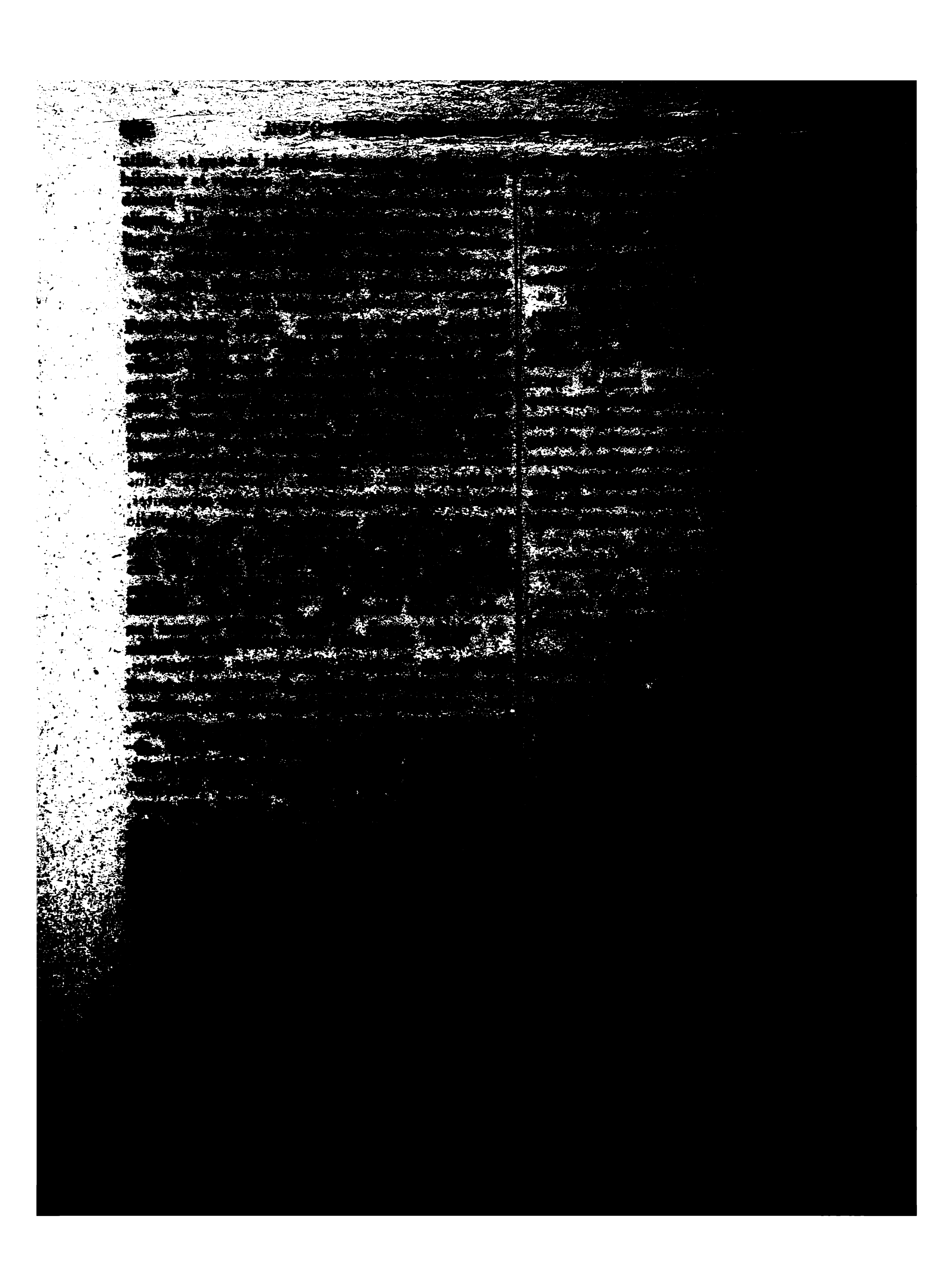
tem coeli, [illegible]

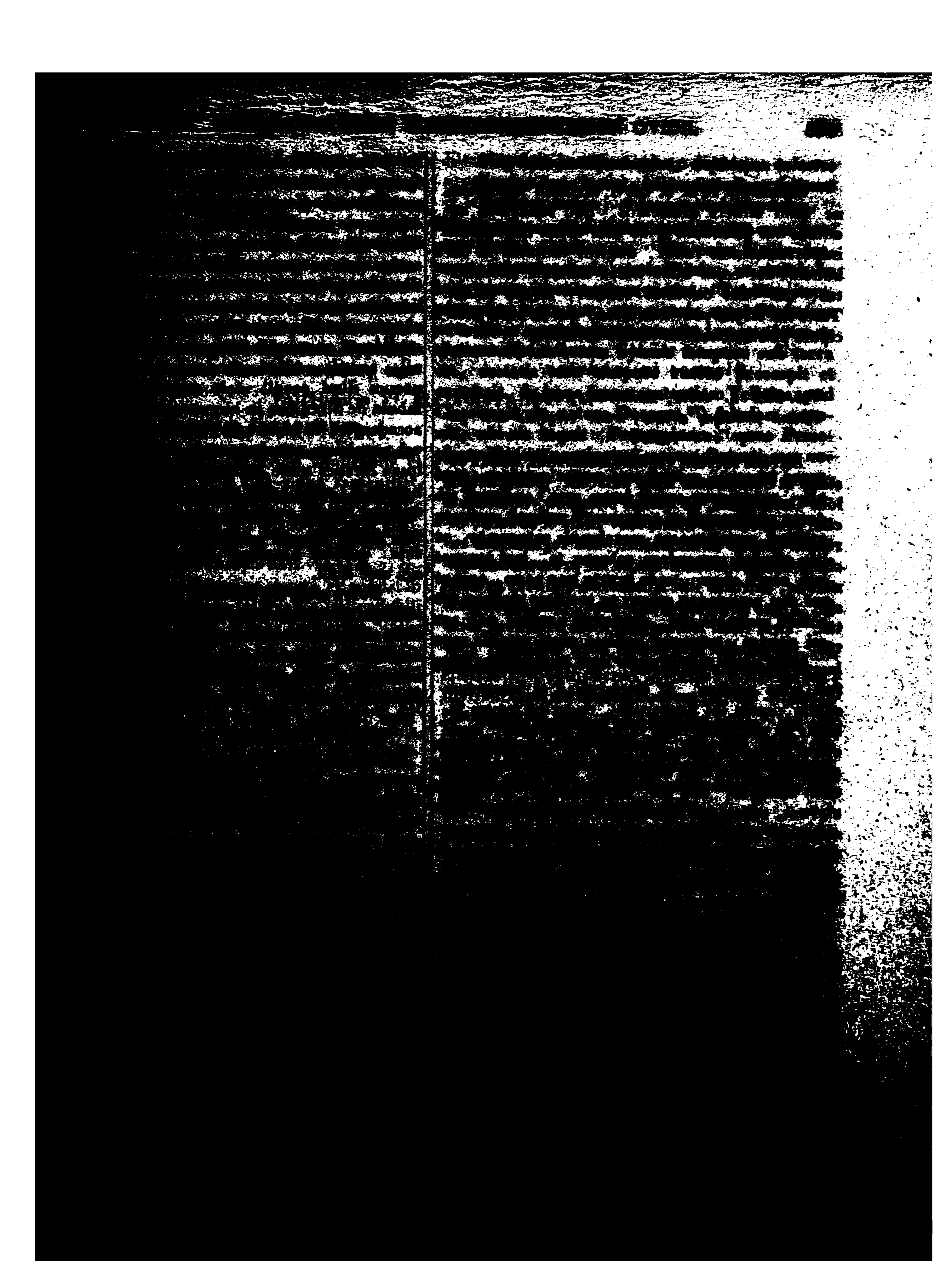












Ascalaphus in bubonem [31]).

Ascalaphi sicut et corvi exemplo monemur, ne quid temere indicemus, quo subeamus aut odium aut poenam. Nec sine causa Ascalaphus importunissimus index, fingitur mutatus in bubonem; est enim bubo index maxime abominatus, qui cum domibus insidet, feralis existit. Tales Ascalaphi sunt delatores, qui in aulis principum existunt indices multis exitiales.

Sirenes in monstra.

Vss. 552 sq. *vobis, Acheloïdes, unde*
Pluma pedesque avium, cum virginis ora geratis?

Sirenes fuerunt reginae insularum, quae Paestano et Salernitano sinui adiacent, tenueruntque loca Campaniae, in quibus Neapolis, Surrentum cum promontorio Minervae: unde et ea loca, Sirenum scopuli nominantur. His regnantibus excitata sunt litterarum studia in promontorio Minervae, extructo illic Athenaeo, hoc est, gymnasio, a quo promontorium illud, Minervae dicitur. Erat enim Athenaeum locus Minervae dicatus, ubi publice docebantur artes liberales, quibus praeesse illa putabatur. Id vero gymnasium fuit adeo celebre, ut eloquentiae et litterarum studia, quae ibi floruerunt, dederint locum fabulae de suavitate vocis et cantu Sirenum, quod etiam Homerus declarat, cum illa ipsa Sirenibus attribuit, quae sunt Musarum, videlicet et peritiam canendi, hoc est, eloquentiam, et historiarum, rerumque naturalium cognitionem. Sic enim de se gloriantur apud Homerum Sirenes, duodecimo Odysseae [32]), profitentes scientiam omnium, quae in terra fiunt, geruntur et gignuntur:

Οὐ γάρ πώ τις τῇδε παρήλασε νηῒ μελαίνῃ,
πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι·
ἀλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται, καὶ πλείονα εἰδώς.
ἴδμεν γάρ τοι πάνθ', ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ
Ἀργεῖοι Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν·
ἴδμεν δ', ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.

Ac finguntur Sirenes filiae Calliopes et Acheloi, propter professores litterarum accersitos ex Aetolia et Acarnania, quam Achelous, celeberrimus Graeciae fluvius, separat: perinde ut si quis fingat Musas Regiomontanas esse filias Calliopes et Albis, propter lectores huc vocatos ex Academia Vitebergensi ad Albim sita. At postquam bonae artes illic excitatae sunt, et summa cum admiratione hominum effloruerunt, posteritas (ut fit) illis abusa est ad iniuriam, contumeliam, et perniciem reipublicae. Ad haec adolescentes, causa studiorum eo missi, fecerunt iacturam patrimonii, scortis addicti: unde apud exteros Athenaeum illud coepit male audire, emanavitque fabula de Sirenibus in monstra mutatis, a quibus accedentes, in naufragia [33]), hoc est, egestatem vel perniciem attraherentur. Hanc ob causam ipsae Sirenes nunc accipiuntur pro illecebris voluptatum, quae antea pro Musis habebantur: earumque musica accipitur pro eloquentia non ad permulcendos, sed perdendos homines comparata: qualem Aeschinis eloquentiam Demosthenes esse dixit.

Porro sicut Ulyssis socii Sirenas praetervecti sunt obstructis auribus, ne blandis et dolosis cantibus illicerentur in naufragium: ita nos decet aversari et fugere voluptates, nec praebere illis aures, qui dulcedine orationis corruptelaque depravant doctrinam religionis.

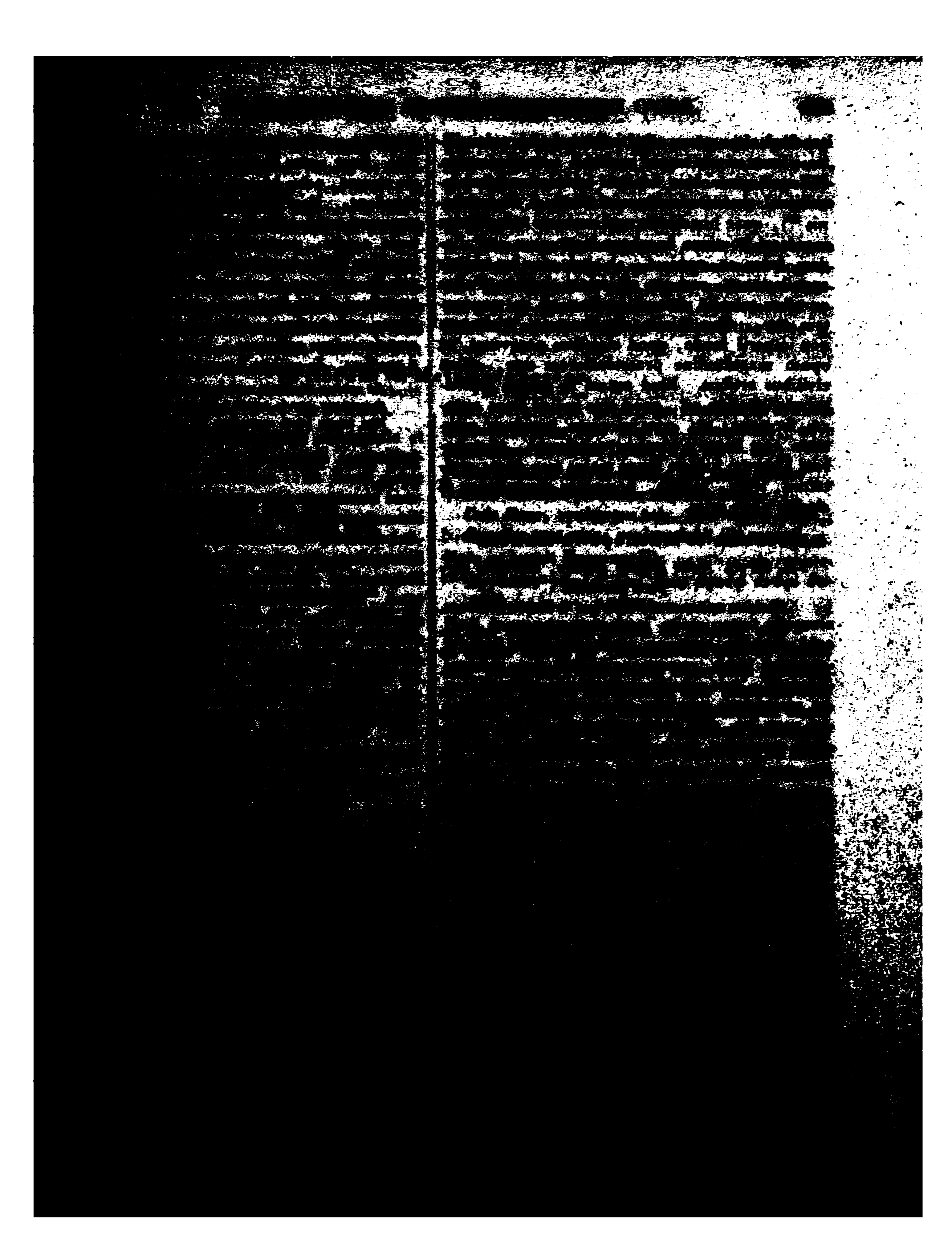
De Alpheo et Arethusa [34]).

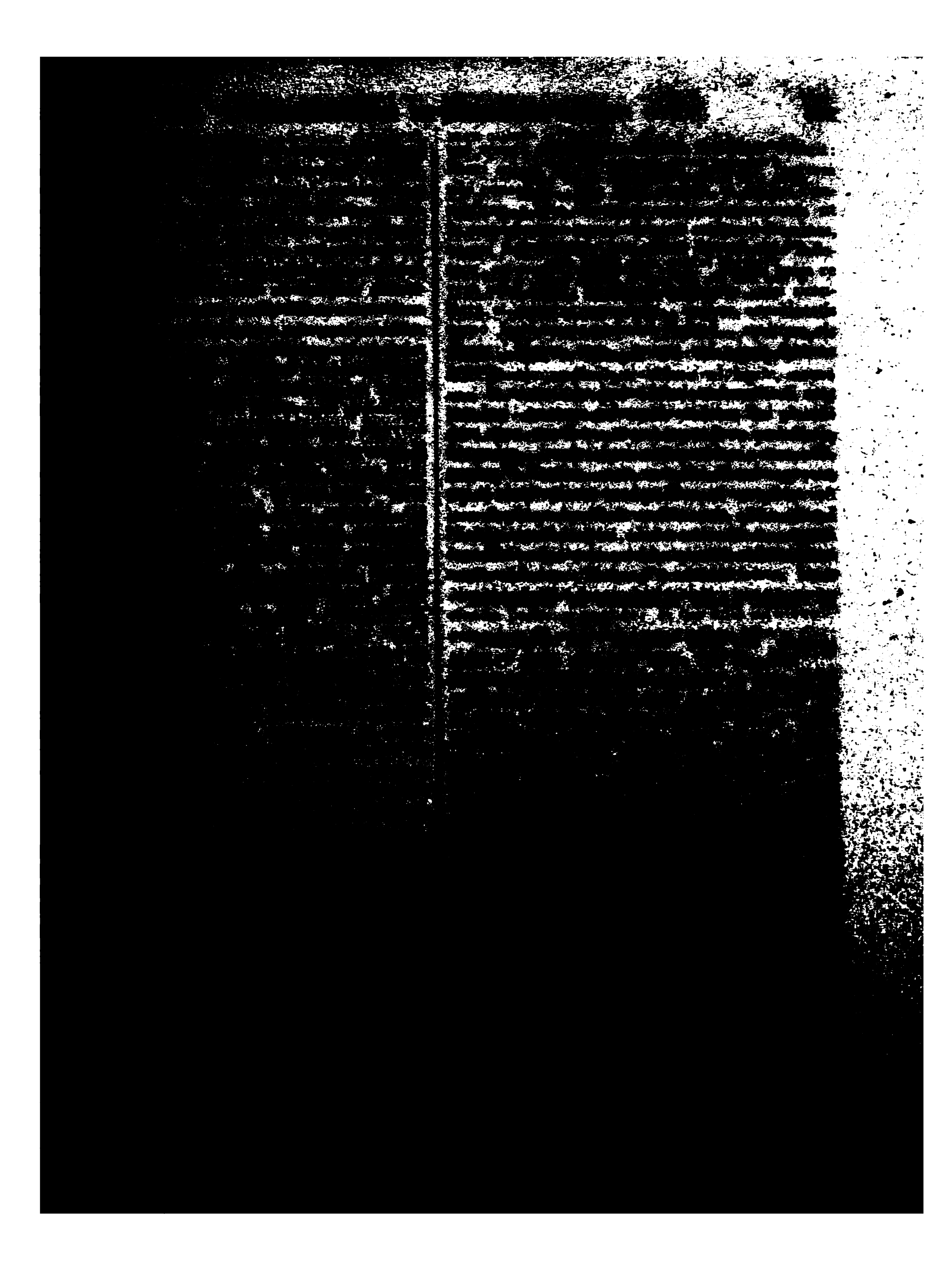
Opinio est Alpheum fluvium, qui in Peloponnesiaco littore absorbetur, sub mari penetrare in Siciliam, et ante os Arethusae fontis emergere iuxta Syracusas: cuius rei sive coniecturam, sive veritatem, poetae ut celebrarent, fabulati sunt Alpheum amore ipsius Arethusae tam longo tractu sub mari cursum agere. Est enim Arethusa fons totius Siciliae celeberrimus et amplissimus, ad cuius os ipse Alpheus quasi voluptate gestiens et exultans e fluctibus maris emergit tanto impetu, vix ut cymbis adiri possit. Qui vero opinantur illum ex Helide eo usque penetrare, hac coniectura ducti sunt, nempe quod stato tempore, cum Olympia celebrabantur, et victimarum sordes in amnem proiiciebantur, Alpheus in littore Siculo solebat fieri turbidus, et Arethusae fons redolere fimum; sed Strabo negat haec esse vera, quamvis Timaeo philosopho, et

---

31) Ovid. Met. V, 539 — 550.
32) Hom. Od. XII, 187 — 191.

33) naufragia] sic Editt. 1555.; Ed. 1559. male: naufragio.
34) Ovid. Met. V, 572 sqq.





Ubertim lacrymas stillat de rupe cadentes
Fonticulus vitreis conspiciendus aquis,
Quem bibit in petris Samnitibus incola vallis
Tapinae, et sedat blandula lympha sitim.
Tres olim hic, fama est, viduae flevere puellae
Haec patrem, haec natum, tristior illa virum,
Qui cum Romanis ducibus tunc fortibus armis
Congressi pulchra morte obiere diem.
O fons nate piis lacrymis et fletibus aucte,
Testis et antiquae fons pietatis amor.

Lycii in ranas.

Depinguntur hic ingenia et mores rusticorum, qui in multis regionibus, ut in Anglia et Vasconia, adeo improbi sunt et malitiosi, ut nemini ullum humanitatis officium praestent, ne ipsi quidem Deo, si advenerit. Ea est autem natura rusticorum, ut quo magis rogentur, eo insolentius et contumacius se gerant. Servat igitur decorum poeta in eo, quod fingit Lycios nulla obtestatione flecti, eosque converti in ranas. Ut enim ranae in paludibus et limo: ita rustici in tabernis, humore, saltu, altercatione et vociferatione gaudent, ac sibi videntur perire siti, nisi in ipsis quasi doliis habitent.

Marsyas excoriatus [57]).

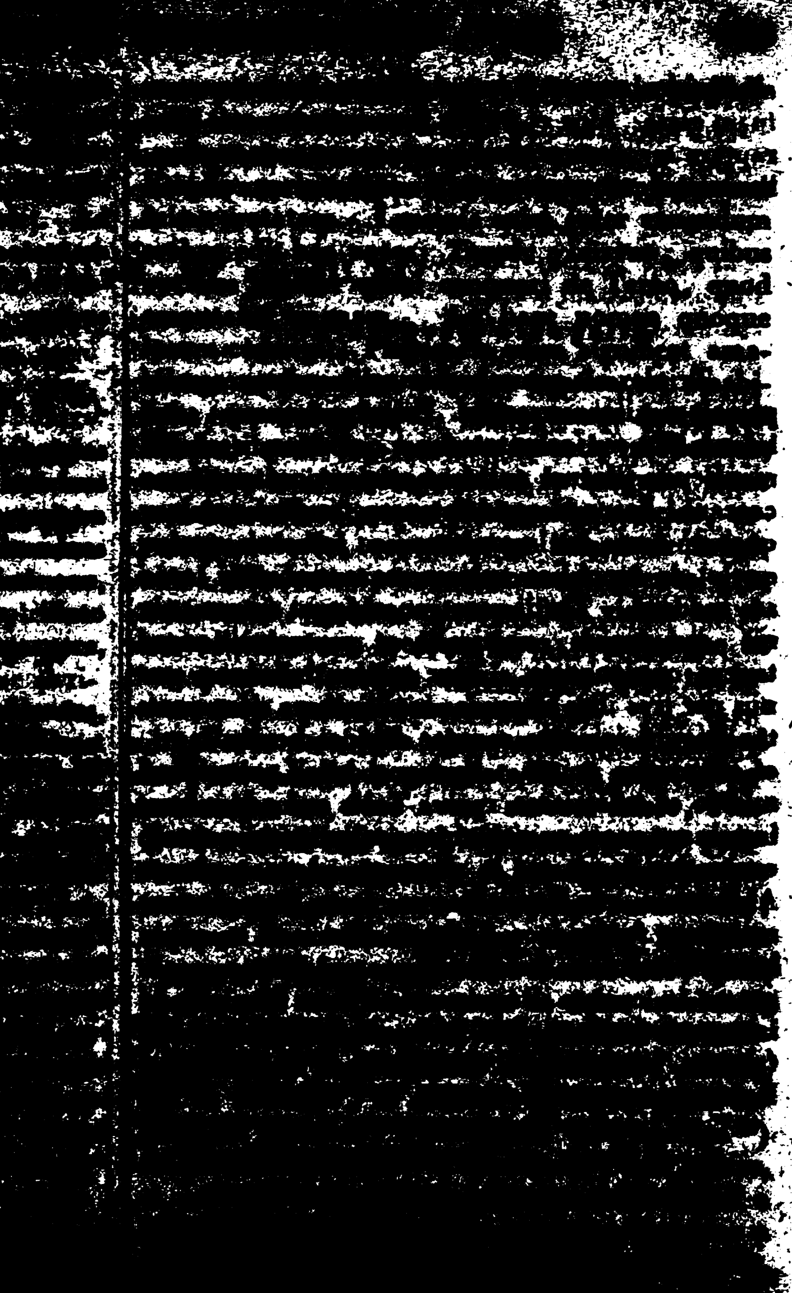
Marsyas fuit poeta lyricus, quem Ovidius propterea, ut arbitror, appellat Satyrum, quod vel inconditos vel obscoenos versus scripserit. Hunc poetae fabulantur cum Apolline tibiarum cantu certasse. Fuit enim insignis quoque musicus, atque omnium primus tibiam modulate inflavit. Cum vero ars tibiarum ab illo excitata, haberi apud Graecos, praesertim Thebanos, in tanto honore ac pretio coepisset, ut a multitudine omnibus fere liberalibus artibus anteferretur, essetque prope honorificentius nomen tibicinis, quam aut poetae aut oratoris, Athenienses, apud quos eloquentiae et sapientiae studia erant in admiratione, ad evellendam hanc opinionem, finxerunt fabulam de Minerva tibiam abiiciente, et de Apolline excoriante Marsyam, ut significarent artem canendi tibia, esse illiberalem, nempe quae homini deformitatem afferat, osque et buccas inflet. Qua fabula motus Alcibiades, ut refert Plutarchus [58]), tibiae cantum aversatus est, tanquam ingenuo homine indignum, dixitque: Canant Thebanorum liberi; loqui enim nesciunt; nobis autem Atheniensibus sinant absque invidia adesse et Minervam, quae tibiam abiecit, et Apollinem, qui tibicinem excoriavit. Quos Alcibiadis sermones partim ioco [59]), partim serio habitos, ubi fama inter adolescentes dissipavit, cunctis sententiam eius probantibus, tantopere contempti sunt tibicines, ut communi consensu ex omni ingenuorum coetu amoverentur tibiae. Meminit huius quoque fabulae Aristoteles 7. Politicorum, ubi ait arte tibiarum impediri usum rationis: itaque priscos in adolescentibus et liberis hominibus improbasse eius usum, et finxisse Minervam, cum tibiam invenisset, eam abiecisse; et quamquam oris deformitate offensam id fecisse illam non sit alienum dicere: tamen probabilius esse ob eam causam, quod ad cognitionem animi ars tibiarum nihil pertineat, cum praesertim Minervae scientiam artemque attribuamus. Significatur etiam inerudita poetica per fistulam a Pallade abiectam, qua Satyrus sese ostentat; hanc enim a sapientibus spretam Satyri, hoc est, versificatores leves et petulantes amplectuntur. Porro Q. Curtius [60]) scribit: Marsyam, Phrygiae amnem, ex summo montis cacumine in subiectam petram cadere magno strepitu aquarum, et inde diffusum placido labi cursu, eamque esse causam, cur poetae fingant Marsyam fuisse tibicinem et excoriatum delicuisse in aquas. Nam ille strepitus est quasi concentus, et subita aquae mutatio efficit, ut amnis fracto impetu tanquam detracta cute induat alium colorem, fiatque nitidissimus.

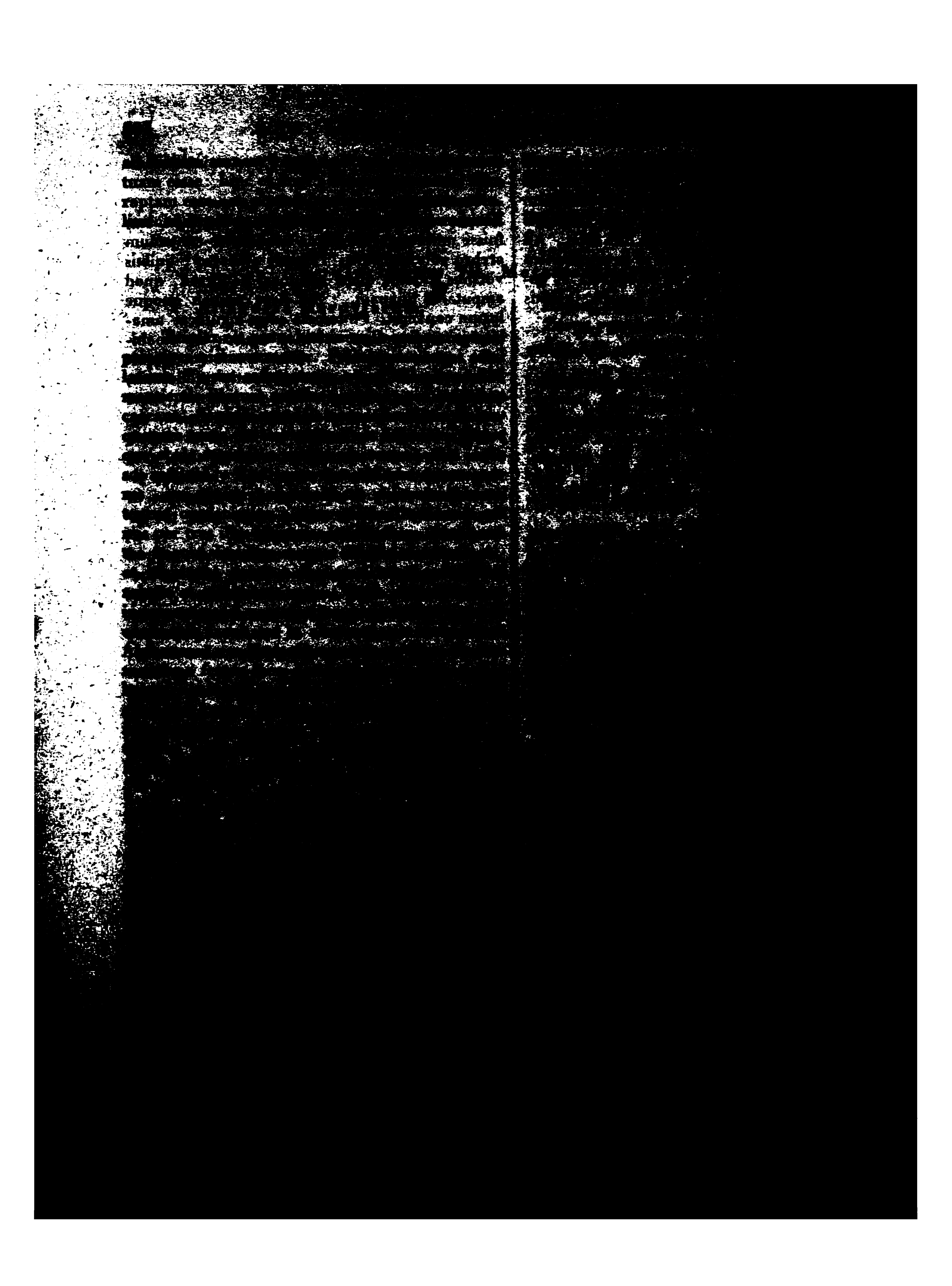
Pelopis humerus in eburneum.

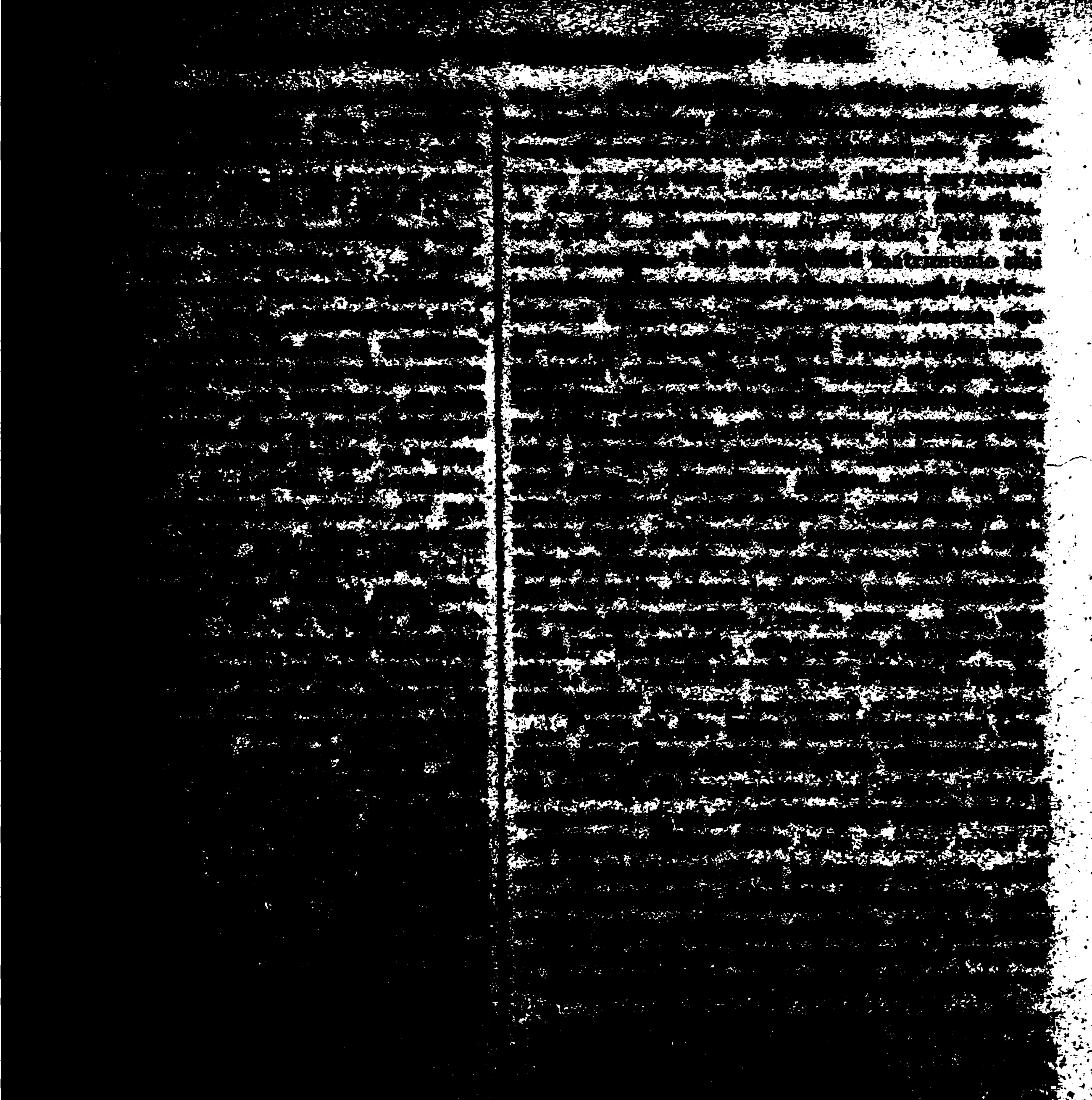
Vs. 405. *ebur ostendisse sinistro.*

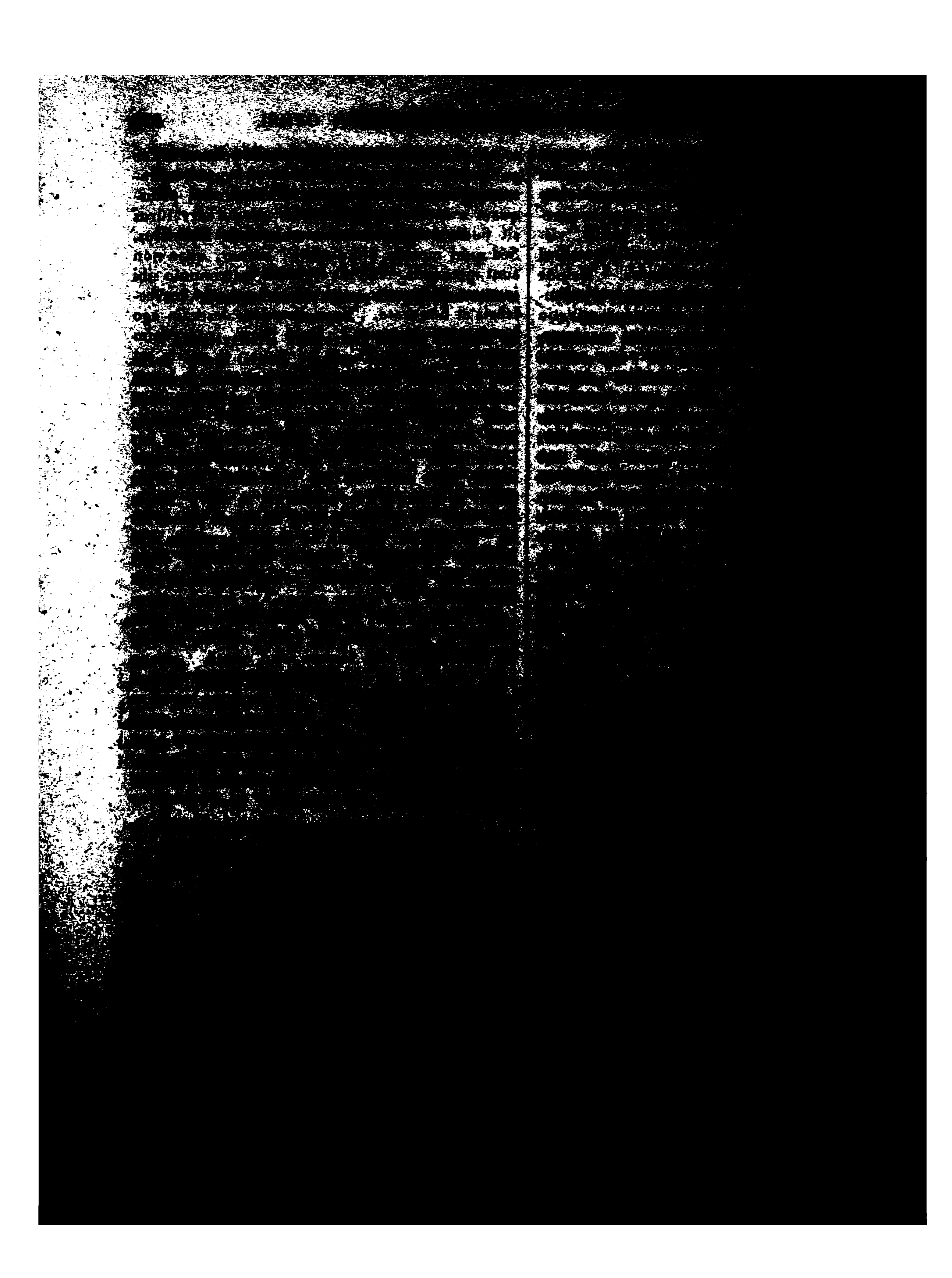
Pelopem, Tantali filium, arbitror insigni atque atroci aliqua iniuria afflictum et laceratum fuisse a patre, eamque esse causam, cur poetae fingant, illum patriis manibus dissectum et appositum fuisse Diis epulandum. Multis vero ingentibus beneficiis Deum levasse [61]) iniuriam innocenti factam, videlicet magnitudine opum celebritate nominis ac potentia. Ebur enim d...

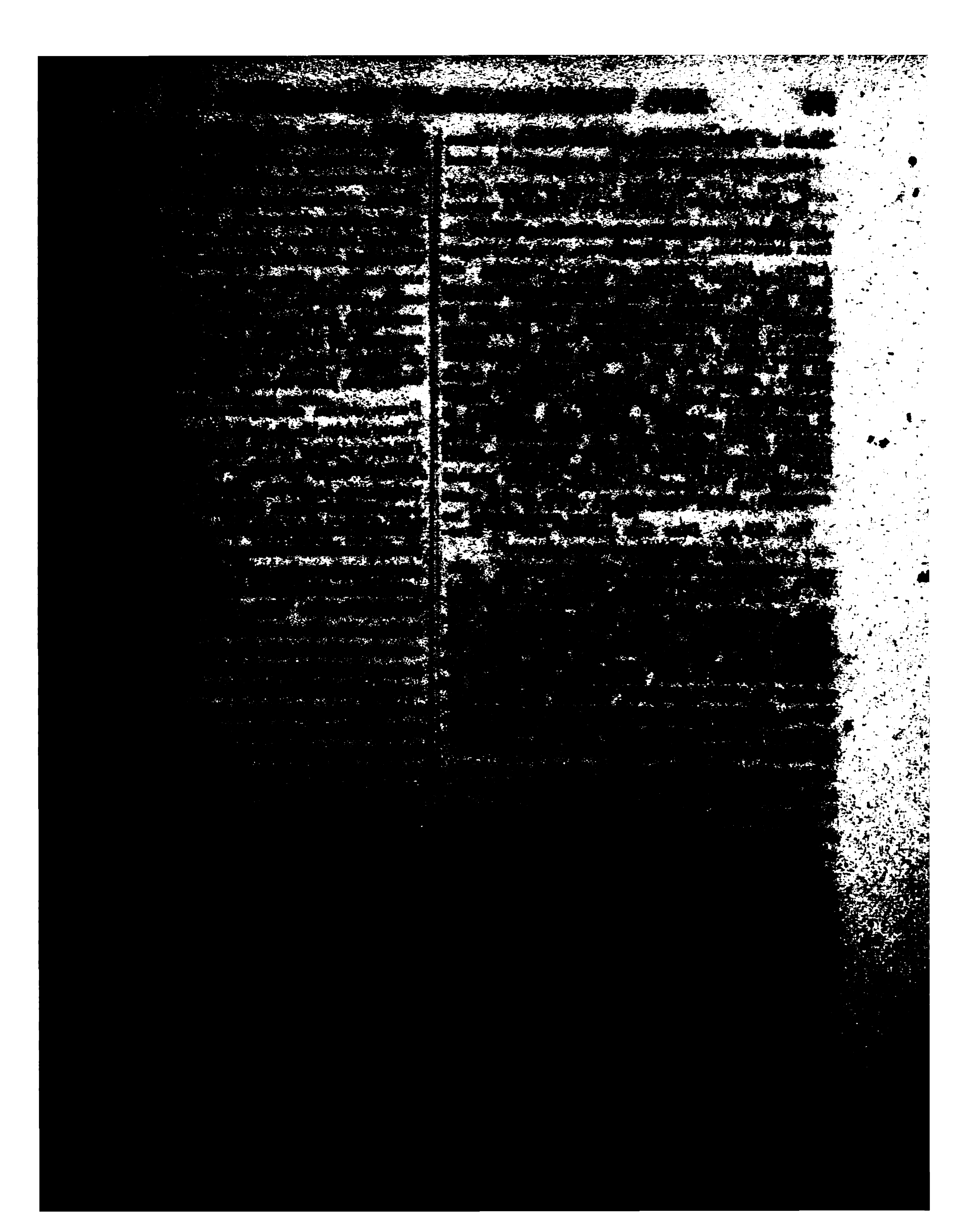
56) Ovid. Met. VI, 317—381.
57) Ovid. Met. VI, 400.
58) Plutarch. vita Alcibiadis c. 2.
59) ioco] sic recte Ed. 1555. b.; Editt. 1555. a., 1559. loco.
60) Curt. III, 1, 2. 3. Ed. Zumpt.
61) levasse] sic Editt. 1555.; Ed. 1559. lavasse.

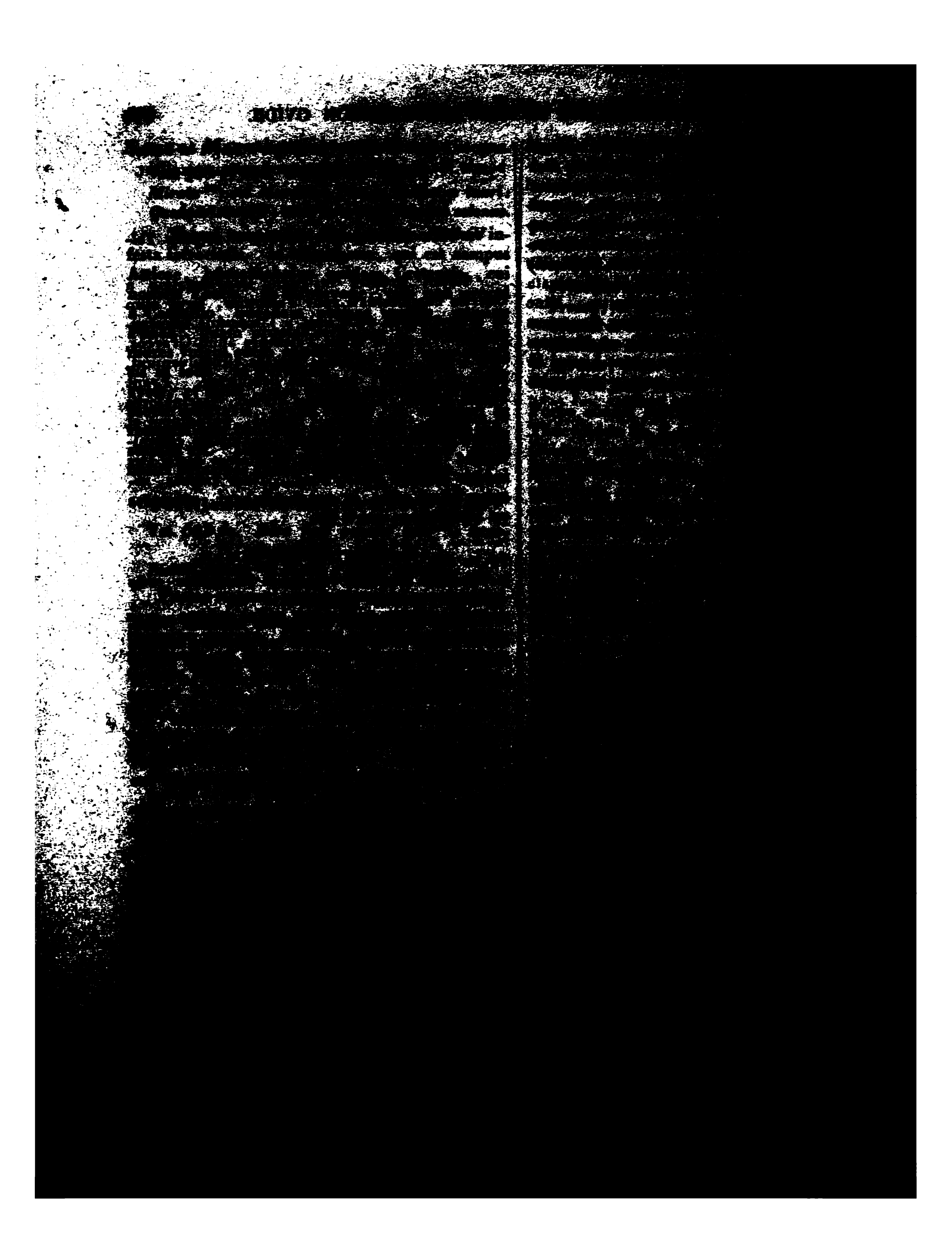


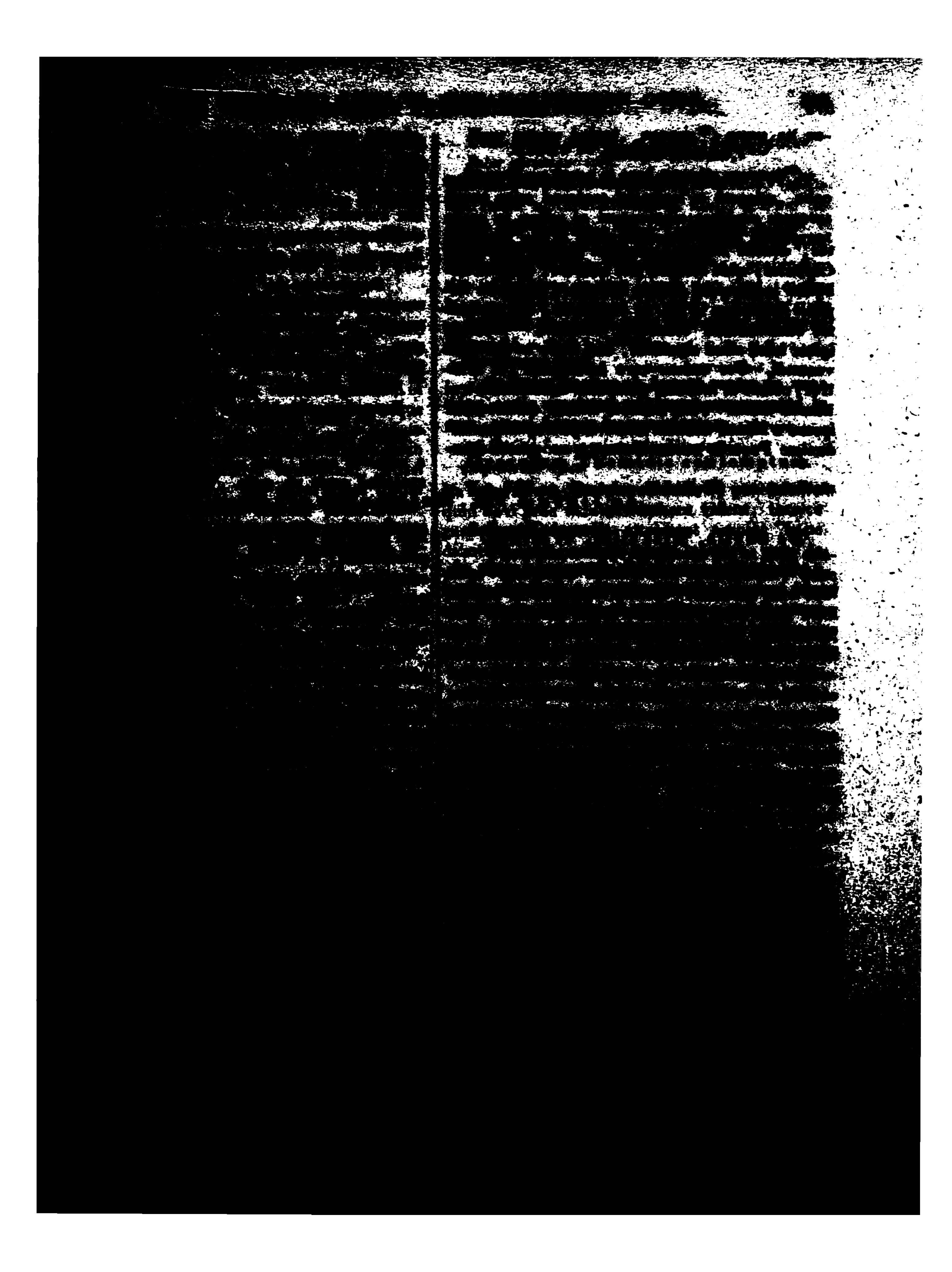


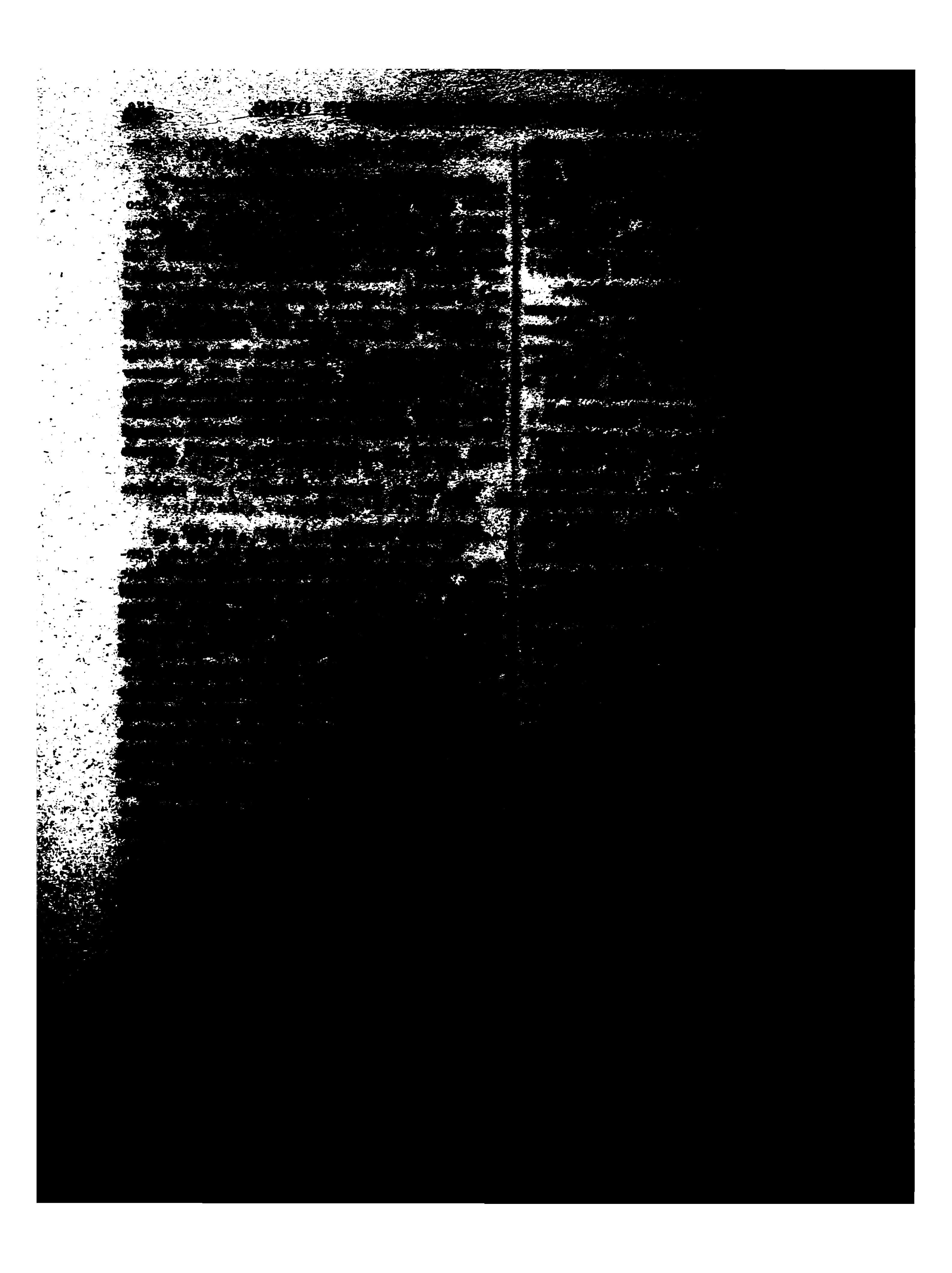


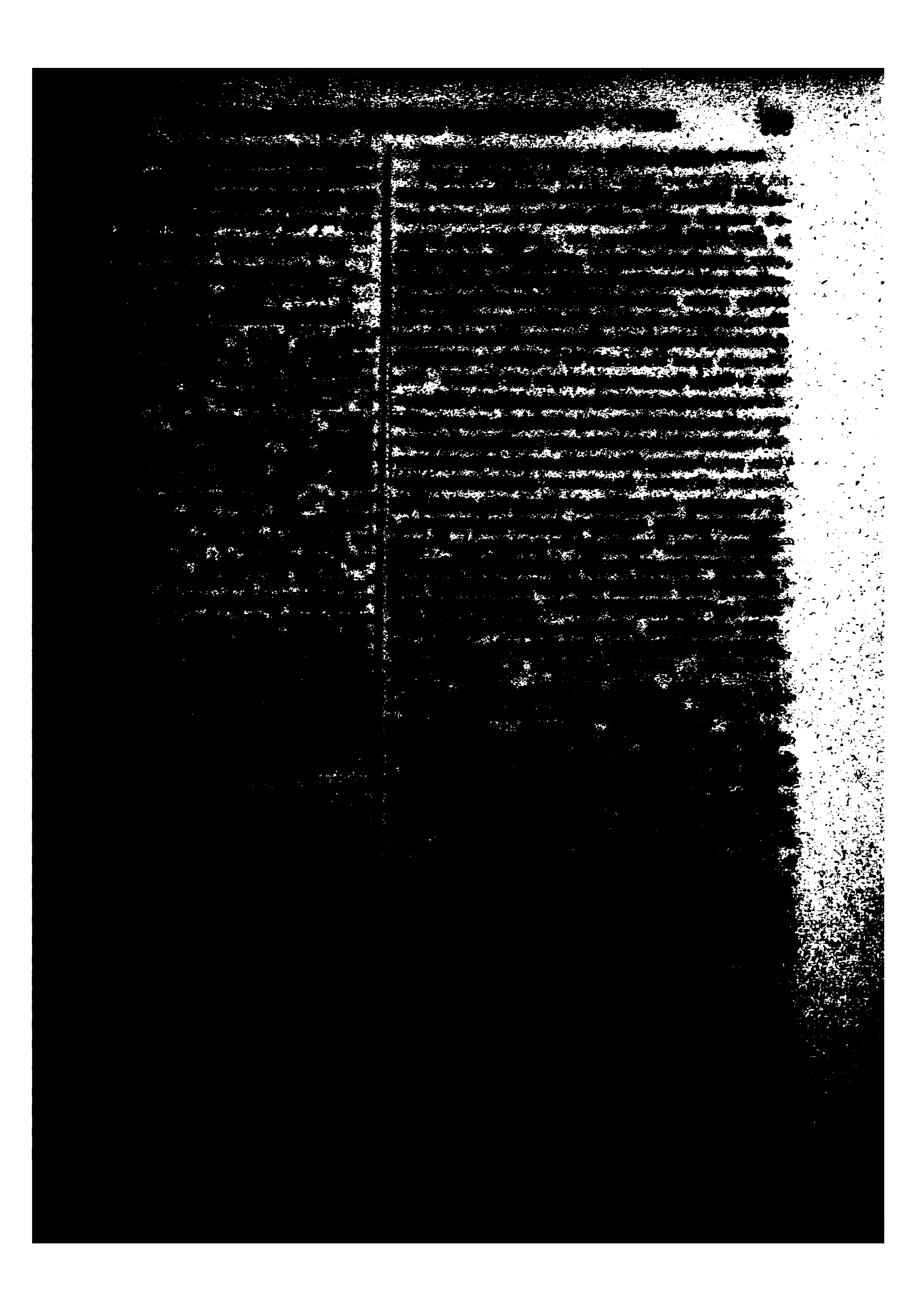


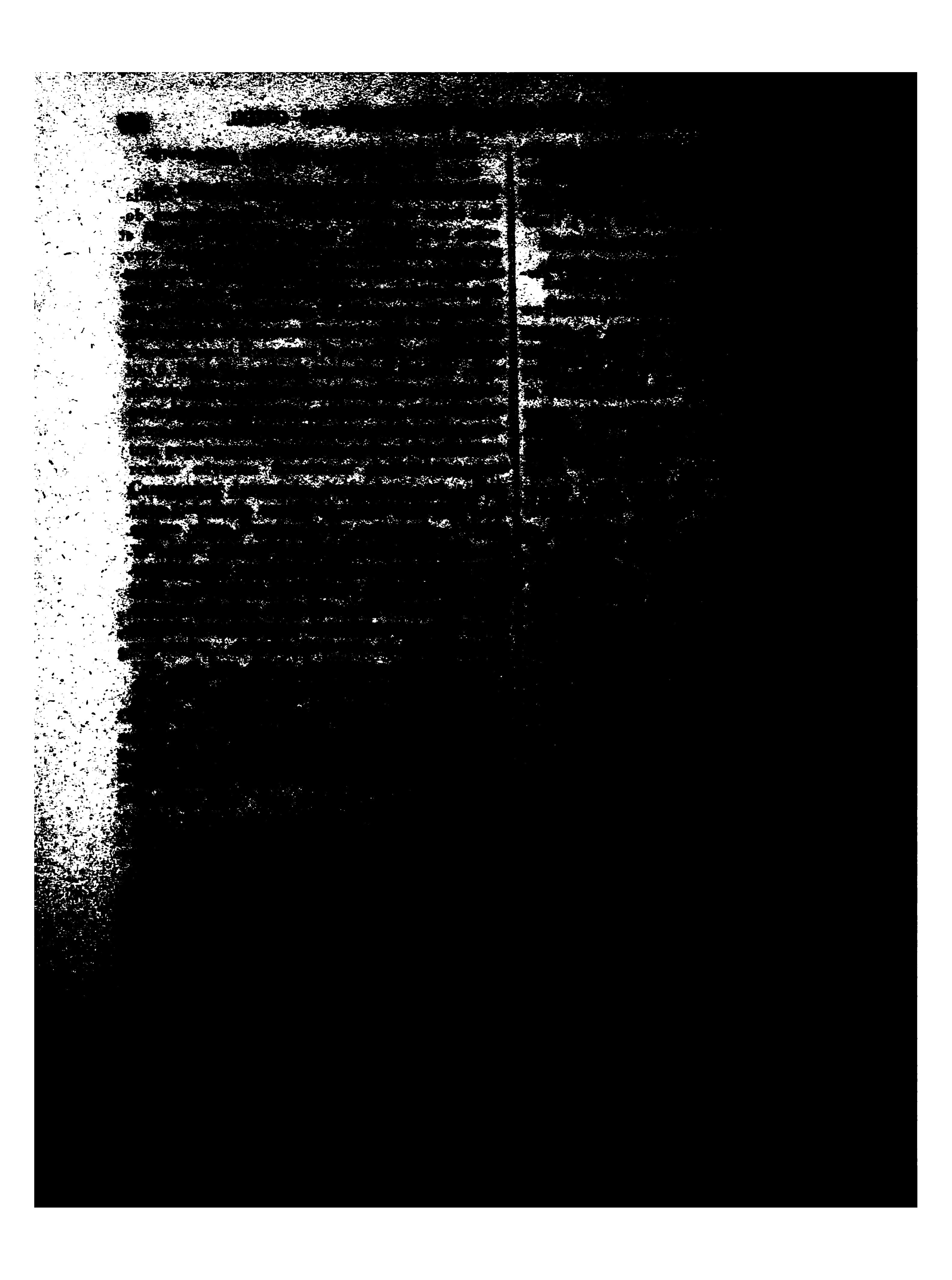


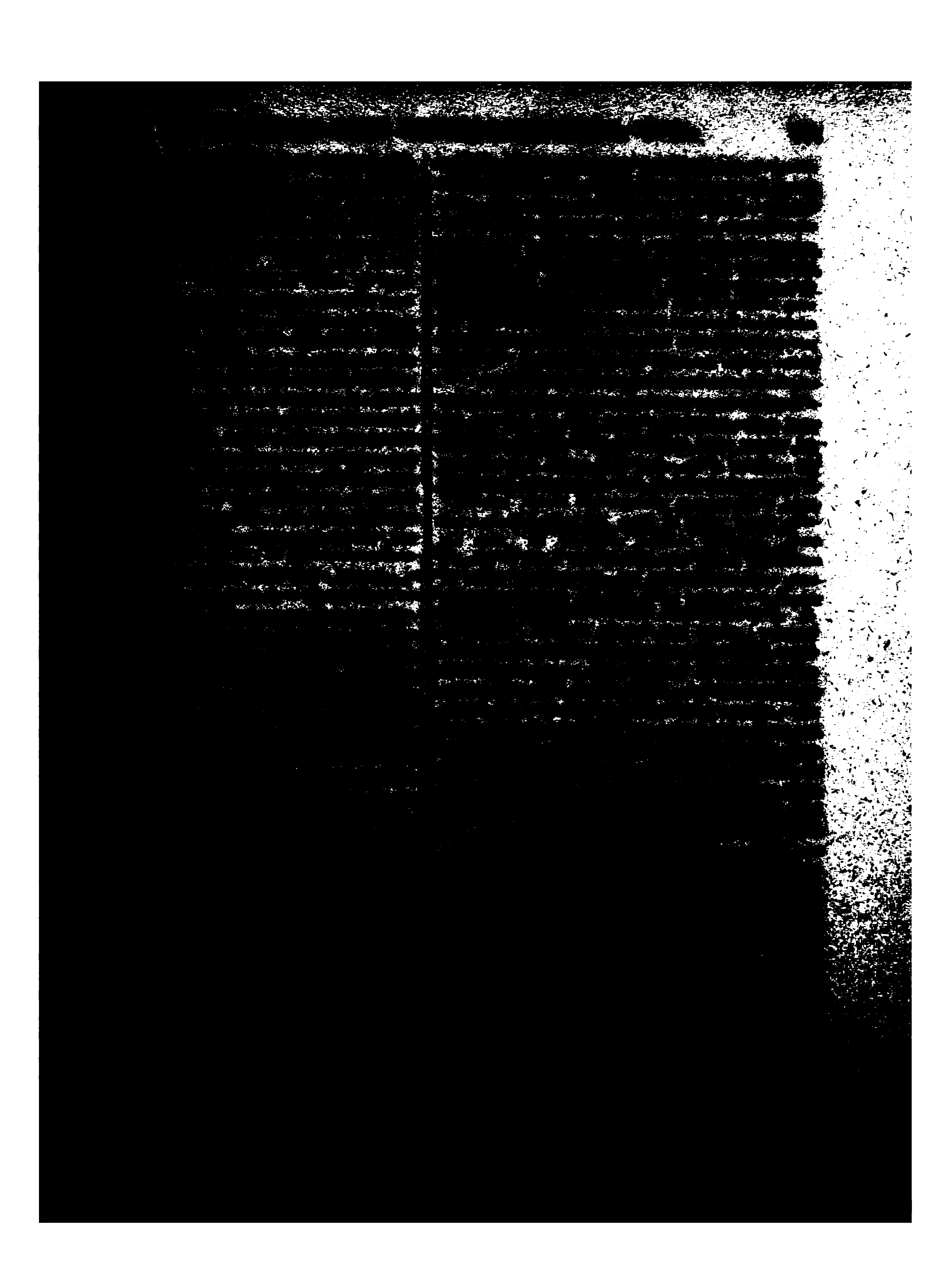


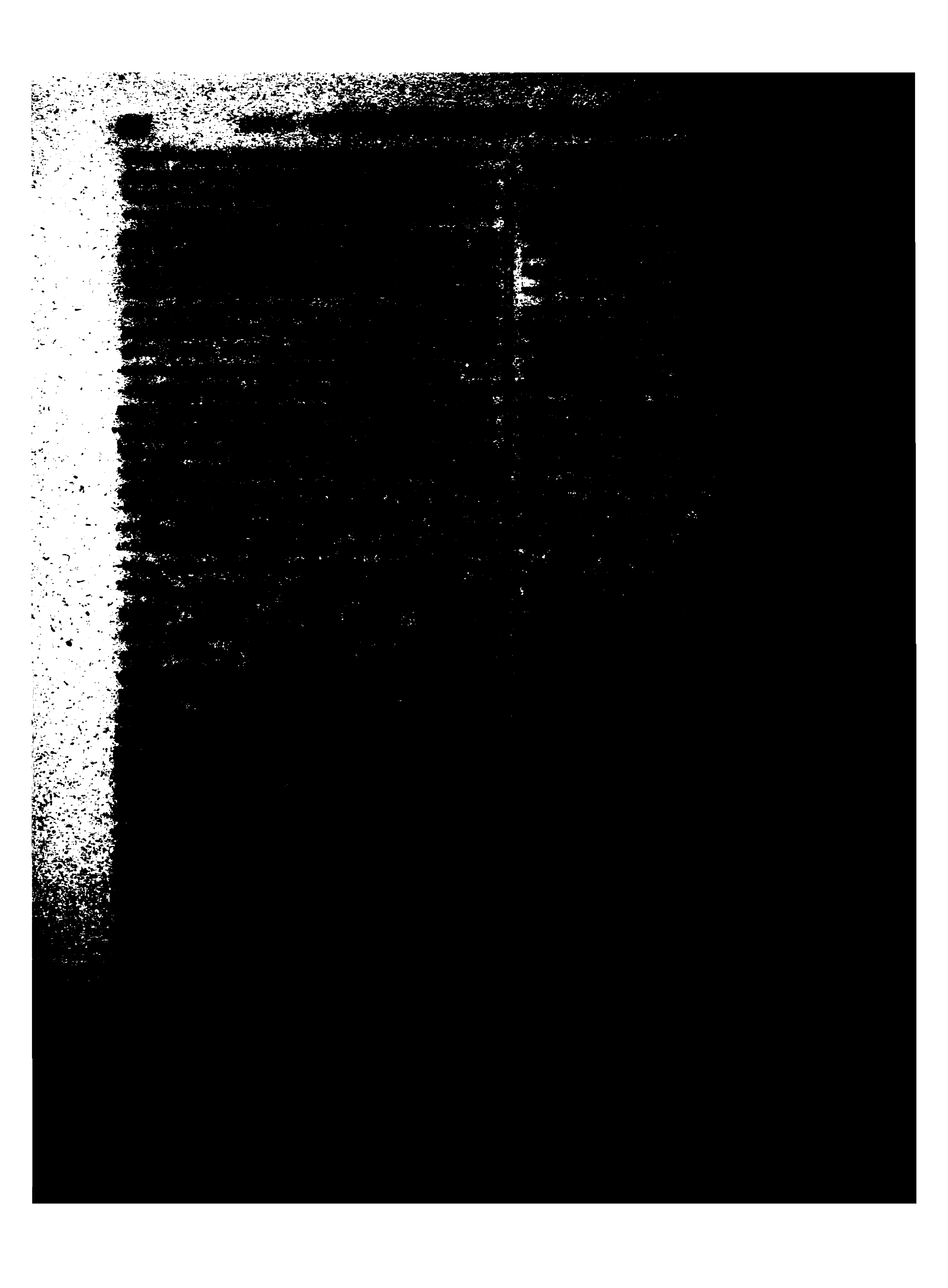












isichthonis filia in varias formas[25]).

Erisichthon absumptis per luxum facultatibus m ad extremam egestatem redactus esset, filiam mine Metram prostituisse fertur: idque signi- ıre videtur Ovidius, cum inquit (Vs. 872.):

Saepe pater dominis Triopeida tradit.

quoniam eo tempore nondum argenti et auri ıt usus, varia munera illi afferebantur[26]) ab ıatoribus filiae, aut aves, aut equi, aut boves, t ferae. Hinc per iocum dicta est Metra Eri- hthonis verti in omnia, quae ab amatoribus nabantur. Sic exponit Erasmus hanc fabulam in Chiliadibus adagiorum[27]). Fieri autem potest, ut Erisichthon non solum luxu absumpserit facultates, sed etiam inexplebili voracitate. Historiae tradunt quendam fuisse apud Aurelianum Imperatorem, qui uno die comederit aprum integrum, centum panes, vervecem, et porcellum. Tali famelico certe mediocres facultates non sufficiunt. Ac quoniam nullum est peccatum gravius impietate, non immerito impius Erisichthon ea afficitur poena, qua nihil est etiam durius; nam fame mori est durissimum et miserrimum genus mortis. Eusebius in historia ecclesiastica scribit, Herodem regem Iudaeorum simili aviditate vorandi a Deo punitum fuisse, nec tam phthiriasi, quam fame extinctum esse.

25) Ovid. Met. VIII, 873.

26) afferebantur] sic Editt. 1555.; Ed. 1559. efferebantur.

27) Erasmi Adag. chil. III. cent. III. prov. 70.

In librum IX. Metamorphoseon.

Hercules cur Iovis filius.

Vs. 24. *Iupiter aut falsus pater est, aut crimine verus.*

Hercules, quod omnia animi sui viribus in- iora duceret, habitus est Iovis filius; nam ve- es clarorum virorum originem, propter virtu- n excellentem, referebant ad Deos. Neque im humanum, sed divinum est subire pericula o salute reipublicae, adversis rebus non ter- :i, non consternari, sicut Hercules in pacando be fecit.

Acheloi et Herculis lucta.

Acheloum extra ripas saepe diffluentem, et icientem agri vastitatem, Hercules coercuit ag- ribus et aquarum ductibus: sicut apud nos in ussia Teutonici Mariani olim coercuerunt ındationes Istulae, altero ostio eius patefacto, aggeribus ad utramque ripam congestis. Hoc rculis opus comparatur luctationi; ipse enim m Acheloo, dum eius vim et inundationem ercet, quasi luctatus est. Sunt in hac fabula rsus ad usum et rationem proverbii accommo- ti (Vss. 5—7.):

Nec tam
Turpe fuit vinci, quam contendisse decorum:[28])
Magnaque dat nobis tantus solatia victor.

His siquidem versibus uti poterit, qui insigni aliquo certamine, vel a doctiore, vel a potentiore superatus est. In hanc sententiam Hannibal apud Livium[29]) allocutus Scipionem: Si hoc (inquit) ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique toties prope in manibus victoriam habui, is ultro ad petendam pacem venirem: laetor, te mihi potissimum datum, a quo peterem. Tibi quoque inter multa egregia non in ultimis laudum fuerit[30]), Hannibalem, cui de tot Romanis[30]) ducibus victoriam Dii dedissent, tibi cessisse. Similiter usurpari possunt loco proverbii etiam hi versus (Vss. 29 sq.):

Melior mihi dextera lingua
Dummodo pugnando superem; tu vince loquendo.

Alphonsus, rex Neapolitanus, bellum illaturus Florentinis, dicitur his versibus respondisse oratori Florentino, minas iactanti.

Achelous in serpentem et taurum.

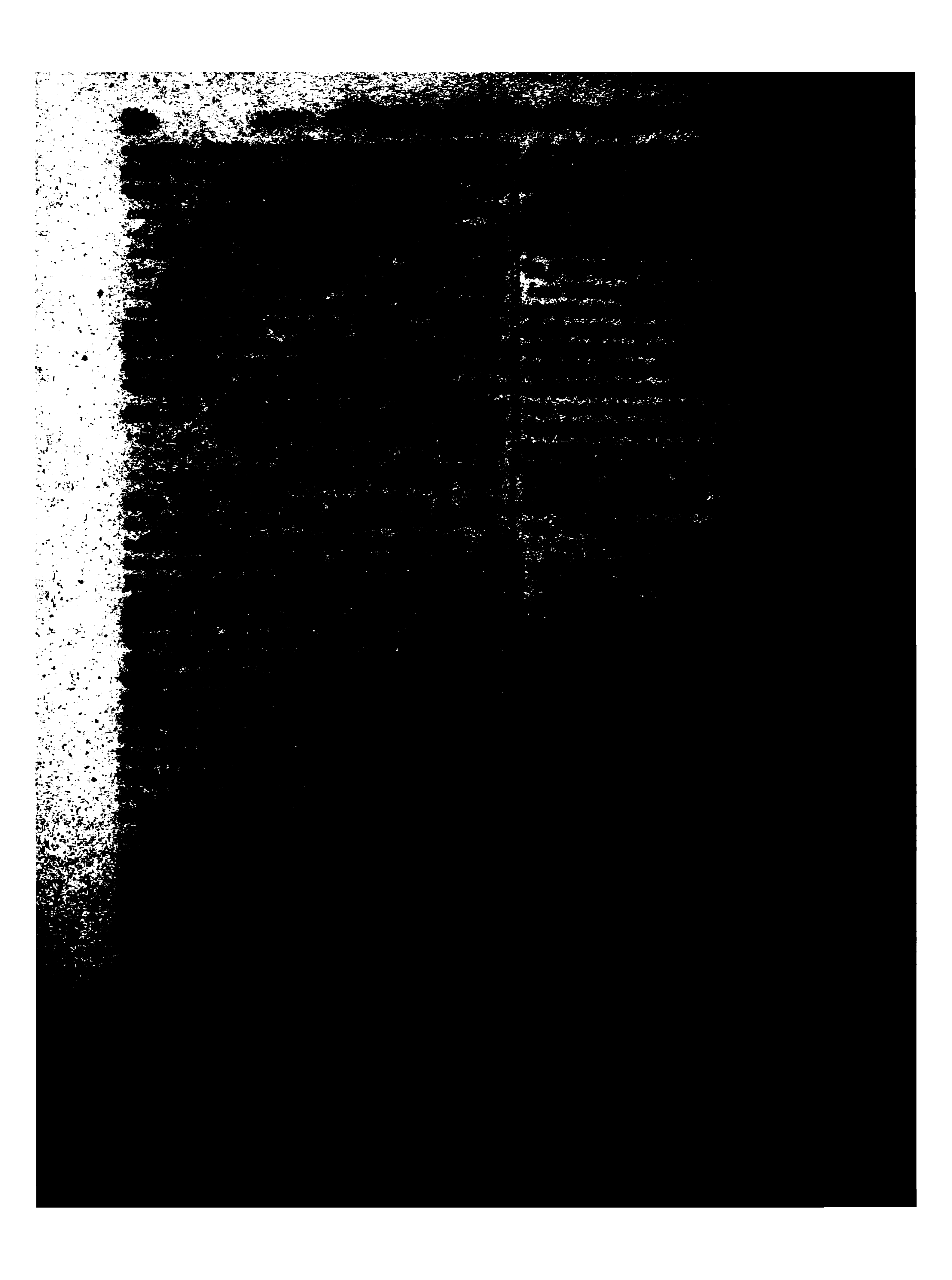
Vss. 62 sq. *Inferior virtute, meas divertor ad artes,*
Elaborque viro, longum formatus in anguem.

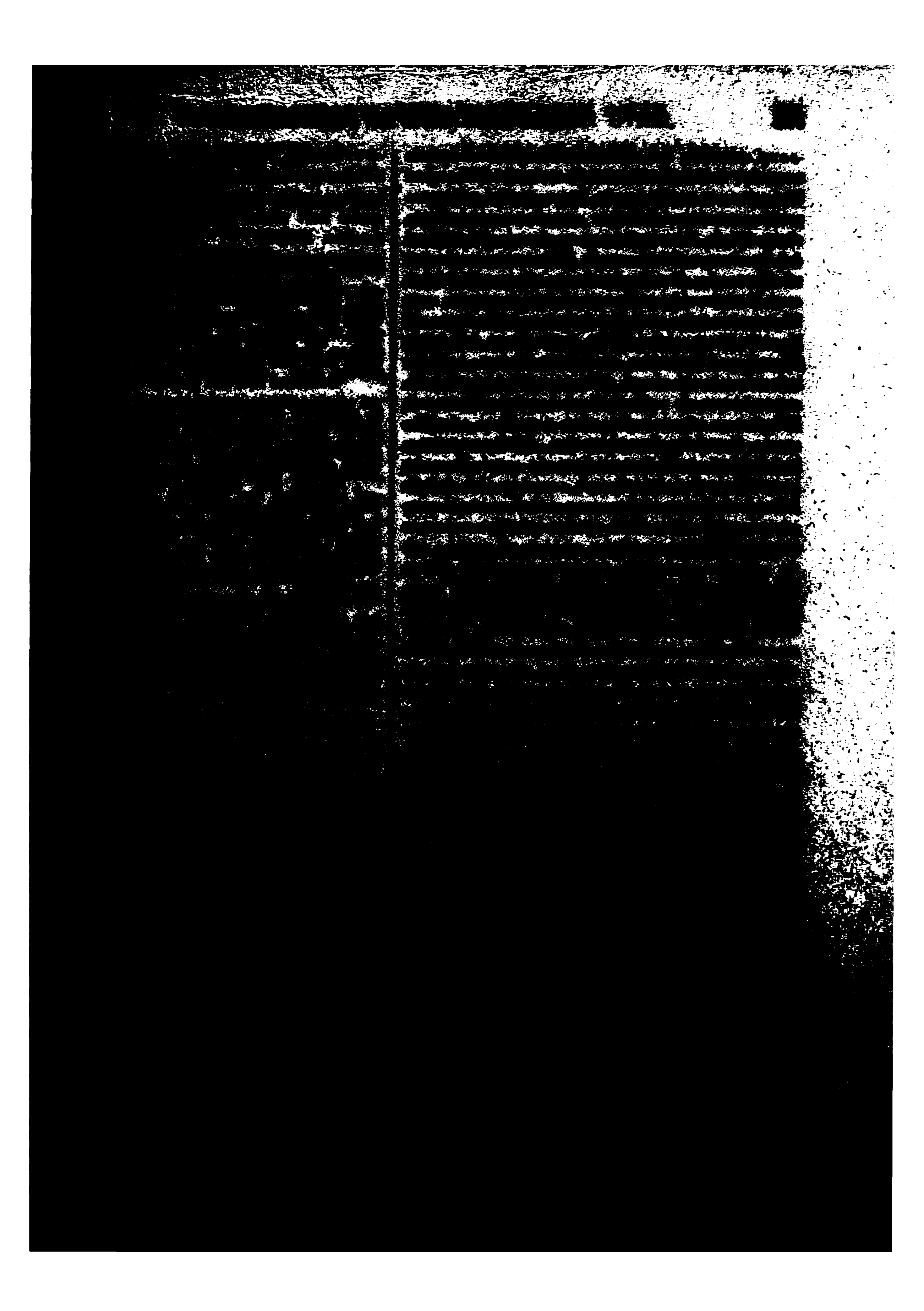
Assimilatur Achelous tum serpenti propter obliquam longitudinem, tum tauro propter

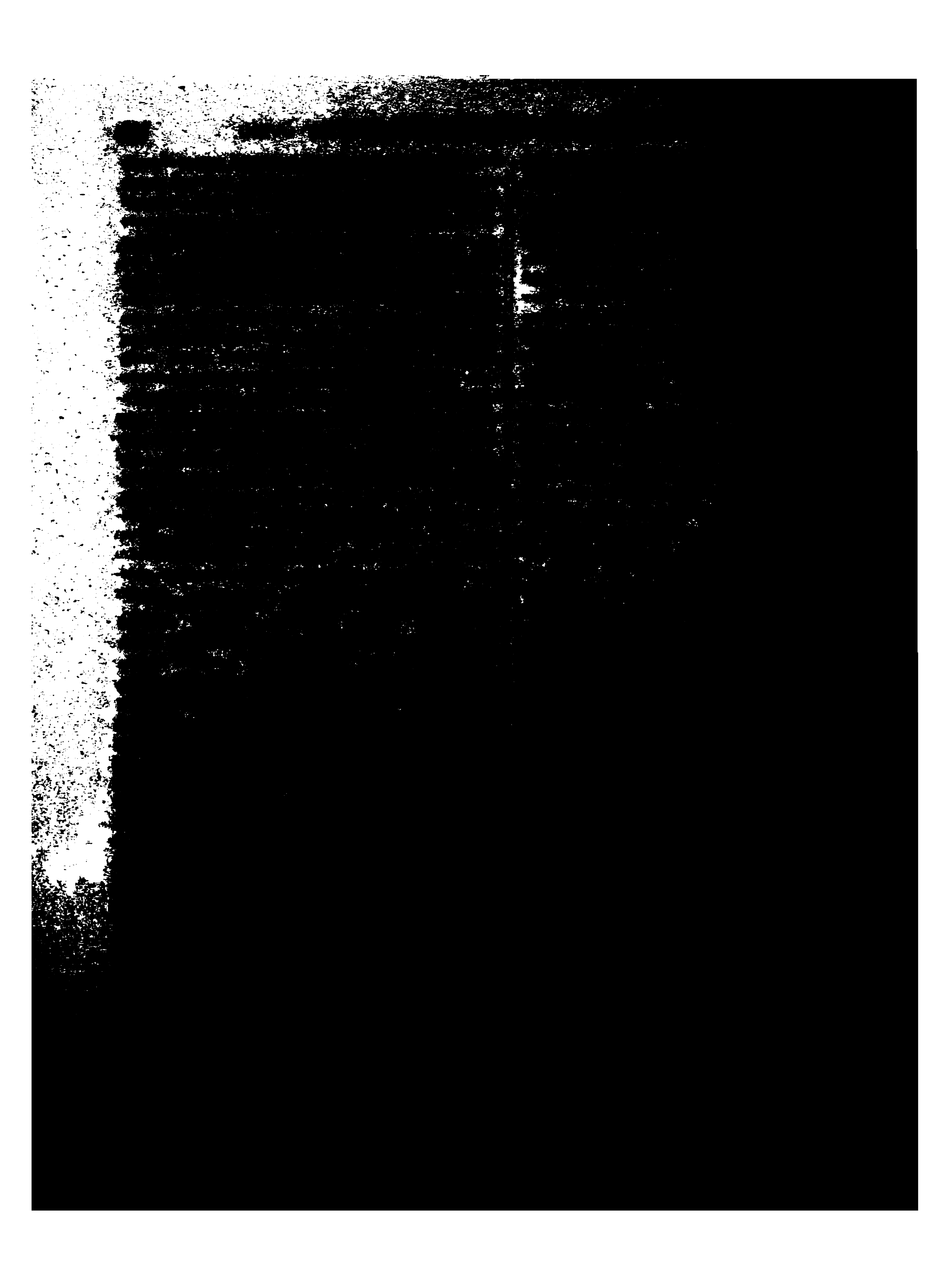
28) decorum] sic Editt. 1555., 1559.; Ovid. Ed. Mitsch. decorum est.

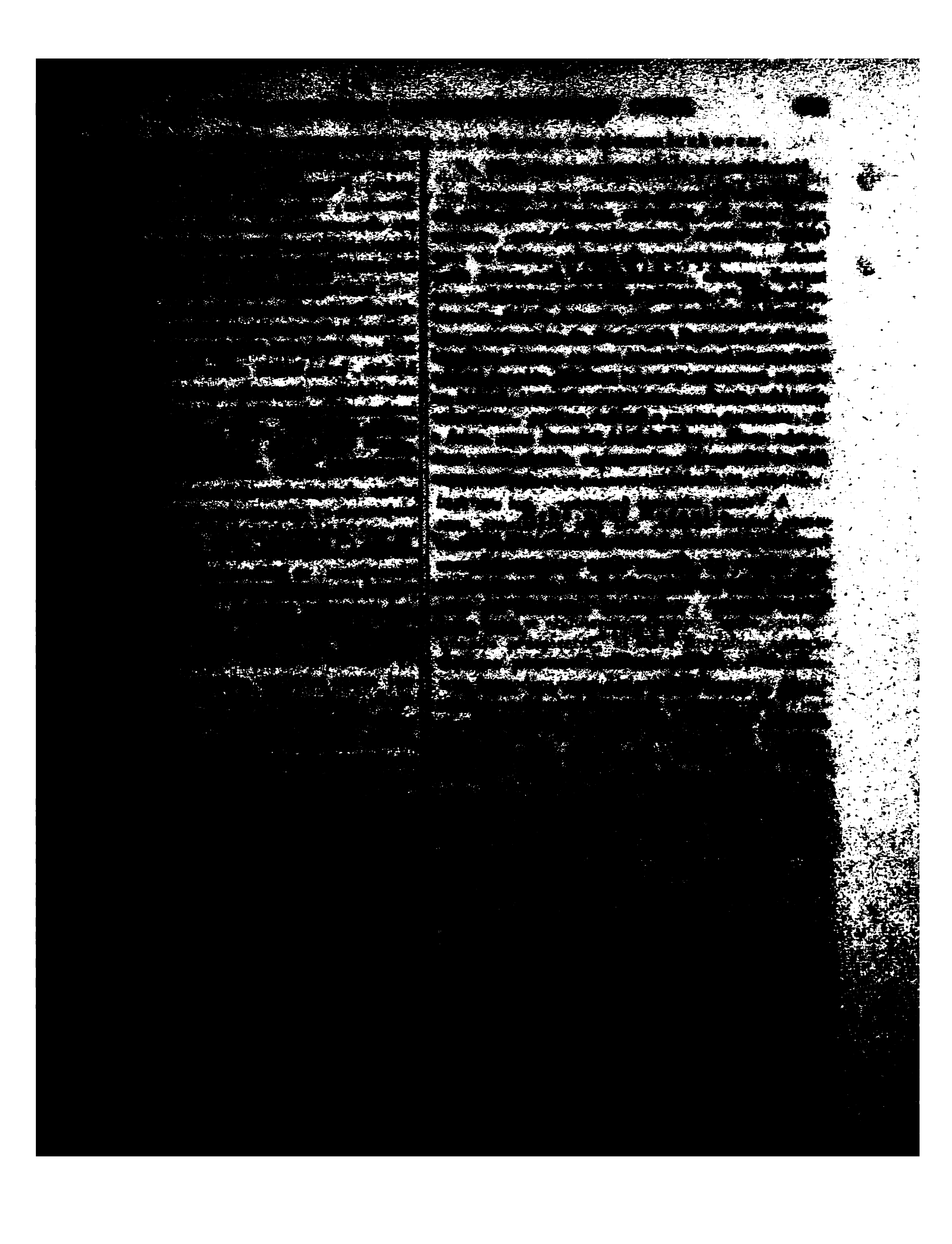
29) Liv. XXX, 30.

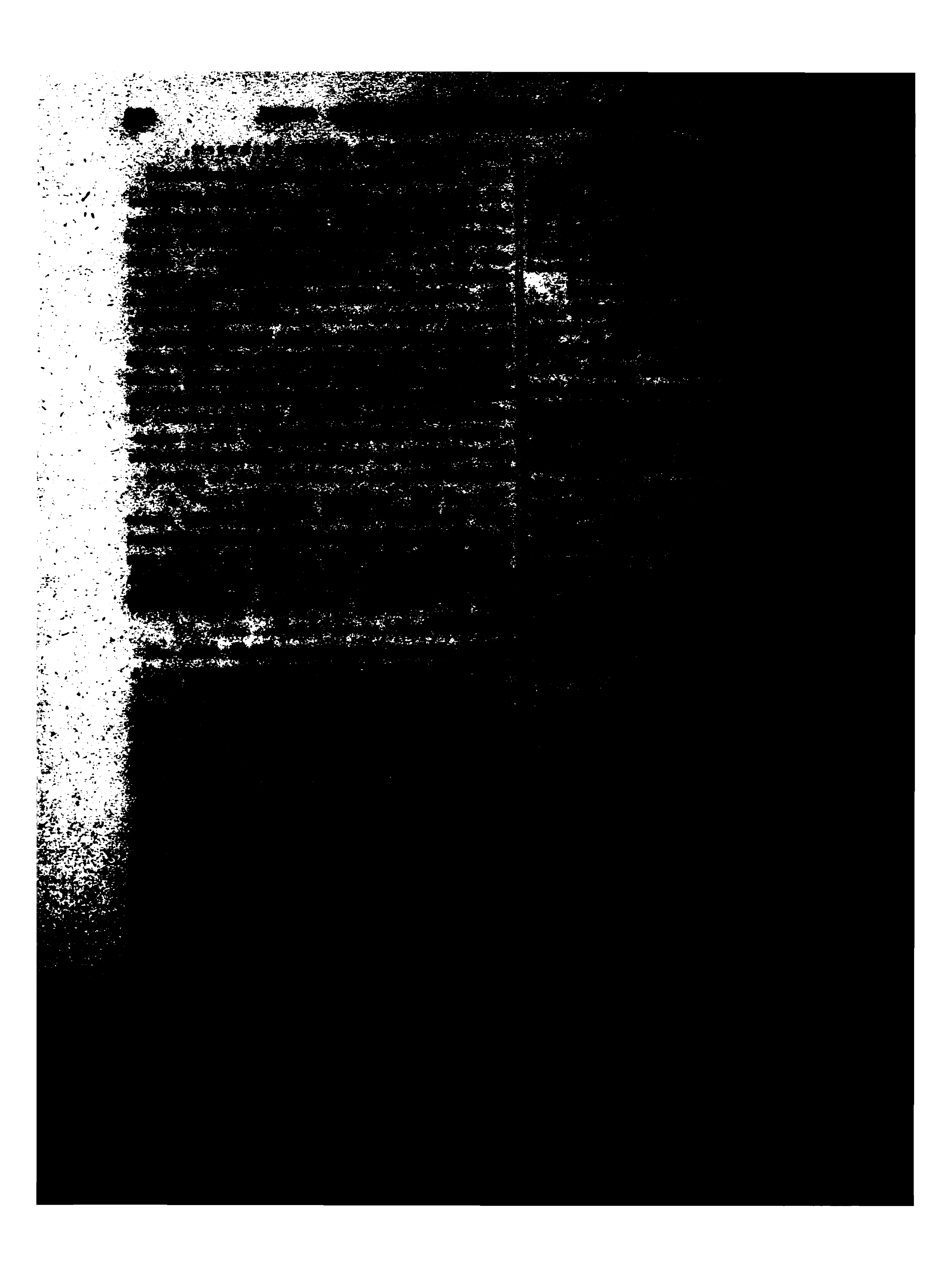
30) fuerit — de tot R.] sic Editt. 1555., 1559.; Liv. Ed. I. Gronov.: hoc fuerit — tot de R.

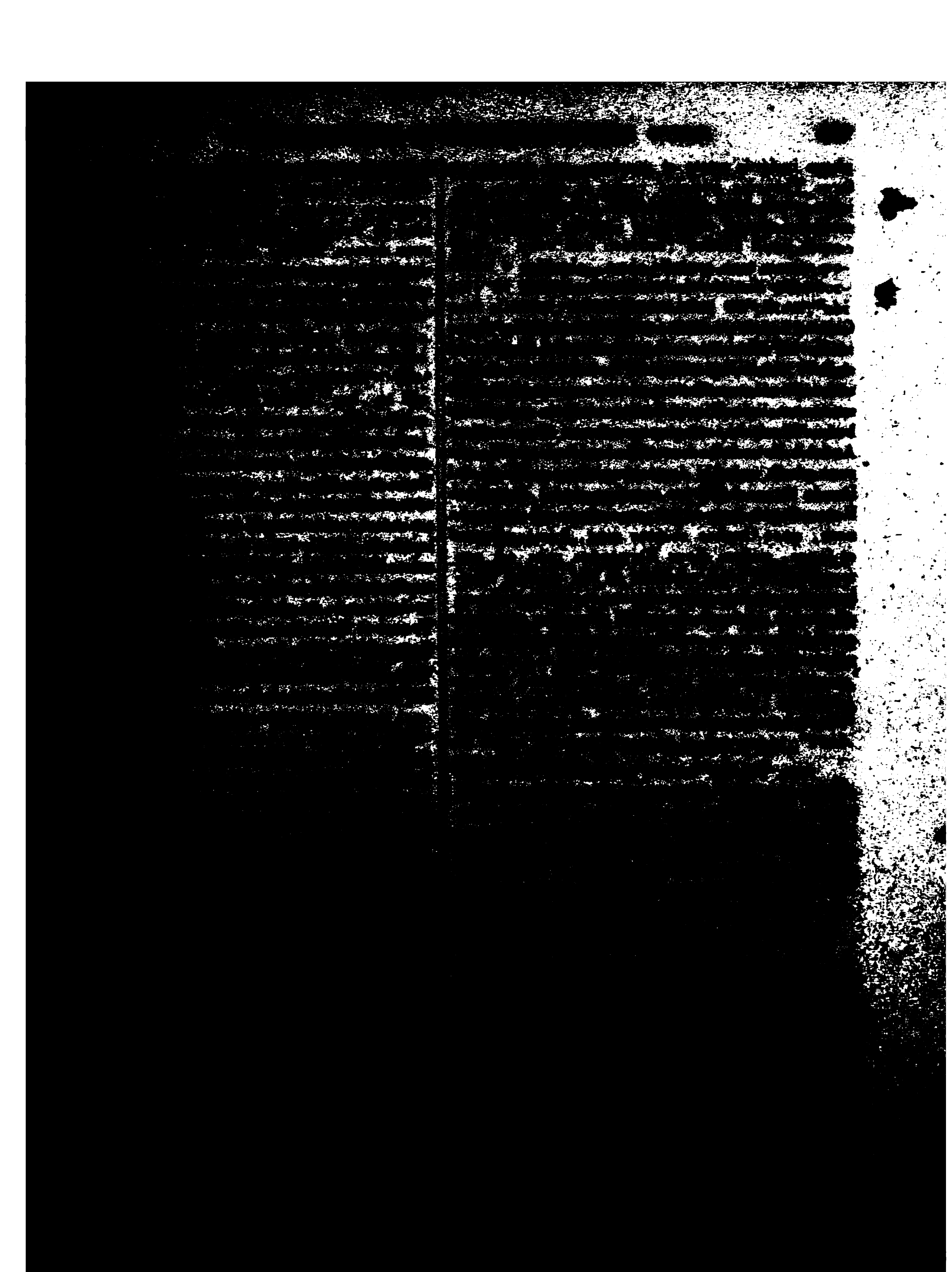


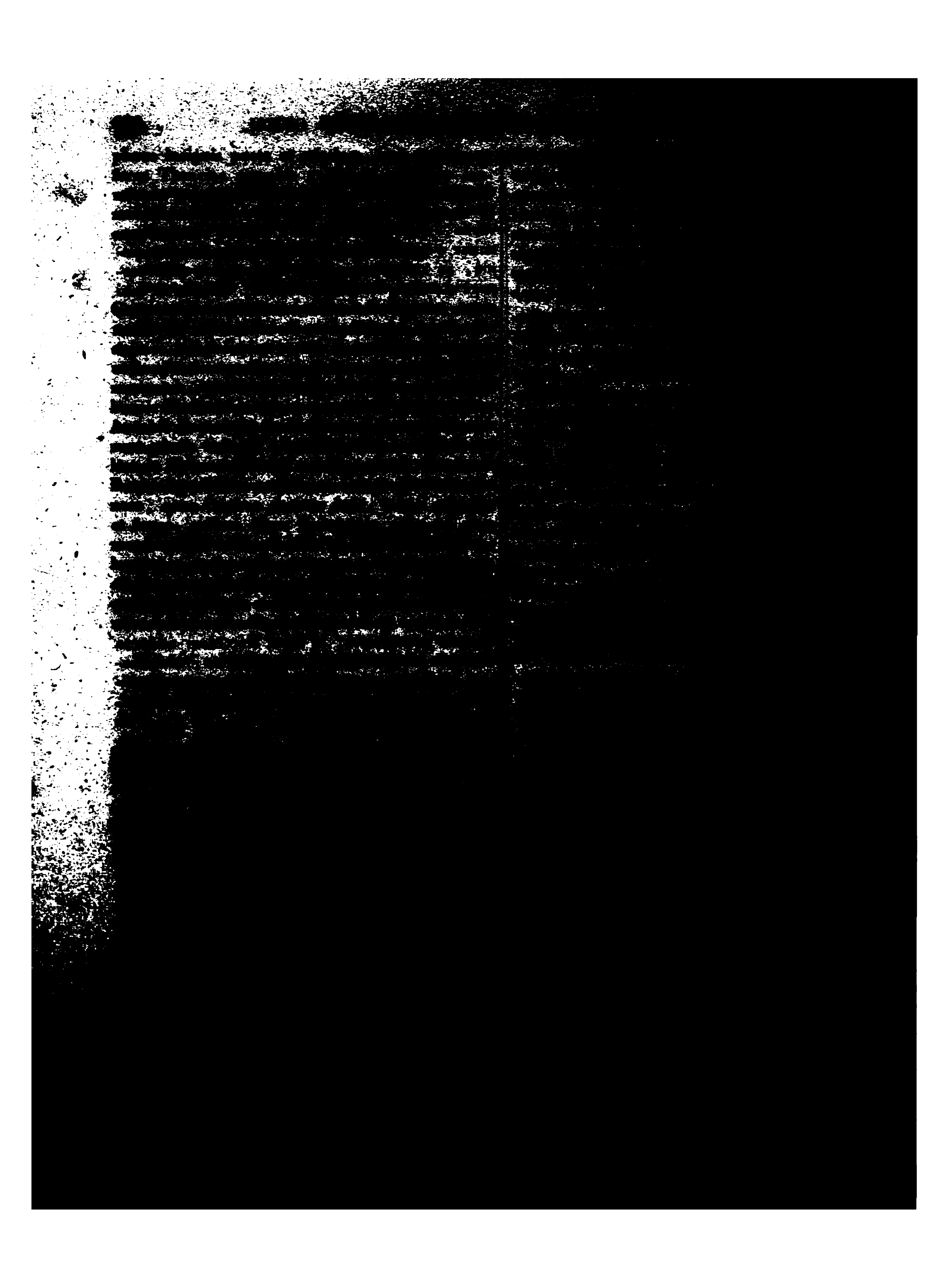












vocantur cornua, ut apud Ovidium in epistola Phyllidis [63]):

Est sinus, adductos modice falcatus in arcus,
Ultima praerupta cornua mole rigent.

Hinc barbari [64]) et agrestes populi in promontoriis habitantes cornuti finguntur, tum propter situm loci, tum propter inhospitalitatem.

Propoetides in saxa.

Vs. 242. *In rigidum parvo silicem discrimine versae.*

Iustinus refert morem fuisse Cypriis, prostituere virgines ante nuptias, statis diebus ad dotalem pecuniam quaerendam: ex qua turpitudine fortassis nata est haec fabula. Propter extinctum vero pudorem Propoetides finguntur exhausto rubore fuisse, ore ita duro, ut parvo discrimine in silicem verterentur; nam oris vocabulum saepe usurpatur pro impudentia, ut apud Ciceronem pro Quintio [65]): Mihi videtur ore durissimo, qui praesente Roscio gestum agere conetur; qua in significatione etiam os ferreum dicitur.

Pygmalionis coniunx eburnea.

Vss. 248 sq. *Sculpit ebur, formamque dedit, qua femina nasci*
Nulla potest etc.

Similis fabula narratur de divo Francisco, qui cum esset caelebs, et a feminarum consuetudine abhorreret, tamen, ut desiderium, quo tenebatur, leniret, fertur sibi finxisse uxorem et liberos ex nive, quemadmodum Pygmalion Ovidianus ex ebore. Uxor vero Pygmalionis fingitur eburnea fuisse, vel propter corporis candorem (nihil enim est ebore candidius), vel propter nominis similitudinem, quia fortassis dicta fuit Ebur vel Eburnea. Fabula autem docet castam et pudicam uxorem a Deo dari et petendam esse.

Myrrhae amor.

Vs. 298. *Editus hinc* [66]) *ille est, qui sine prole fuisset,* etc.

Myrrha nefando patris amore capta, nutricis opera cum eo inscio concubuit. Ad exaggerandam huius sceleris magnitudinem, initio poeta lectorem tum attentum reddit, tum praemonet, ne eiusmodi scelus in exemplum rapiat, sed detestari ac vitare discat; sic enim inquit (Vss. 300—303.):

Dira canam, procul hinc natae, procul ite [67]) *parentes,*
Aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
Desit in hac mihi parte fides, nec credite factum;
Vel, si credetis, facti quoque credite poenam.

Deinde quo ostendat non libidinem, sed Diabolum eiusmodi amoris autorem esse, excusat Cupidinem, ac transfert culpam in ipsas Furias, cum ait (Vss. 311—313.):

Ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
Myrrha, facesque suas a crimine vindicat isto;
Stipite te Stygio, tumidisque afflavit Echidnis
E tribus una soror etc.

Praeterea duo insignes loci sunt in hac fabula: alter de stellis, ita perhorrescentibus incestum, ut sese abscondant, qua quidem prosopopoeia significatur nihil in rerum natura esse hoc nefario scelere detestabilius; alter de improbitate vetularum, quae plerumque sunt scelerum et flagitiorum administrae, ac inprimis ingeniosae in illis perficiendis, iuxta tritos sermone versiculos Aeneae Sylvii:

Non audit Stygius Pluto tentare, quod audent
Effrenis monachus, plenaque fraudis anus.

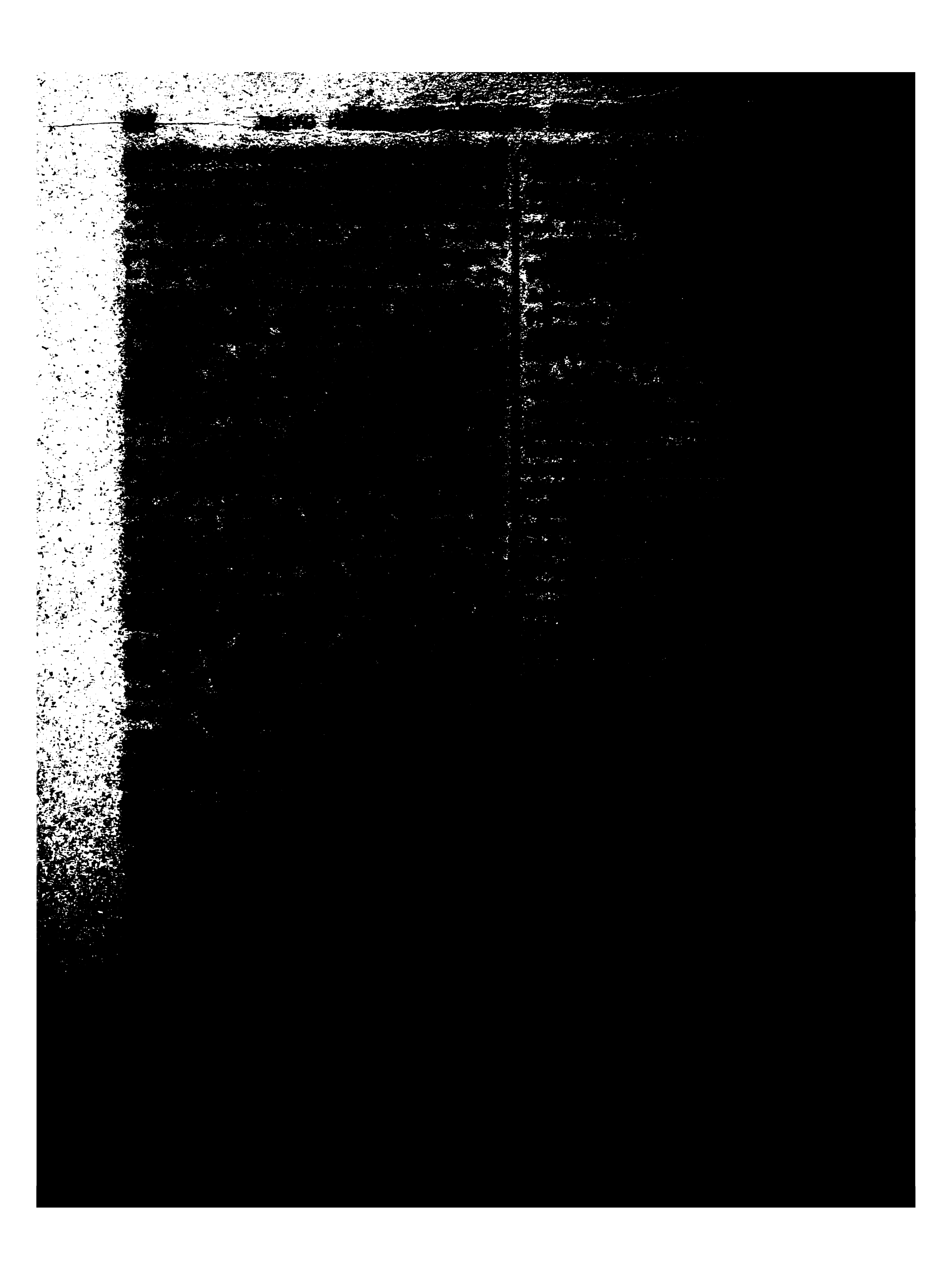
Narratur fabula, hoc loco non aliena, de vetula, cui Diabolus erat pollicitus par calceorum, si discordiam concitaret inter coniuges, quorum ipse animos distrahere frustra tentaverat: id cum illa perfecisset, iamque ex pacto mercedem postularet, daemon ei calceos ultra fluvium porrexit suspensos longae hastae, tanquam ipse eam metueret, ac daemonibus peiorem iudicaret [68]).

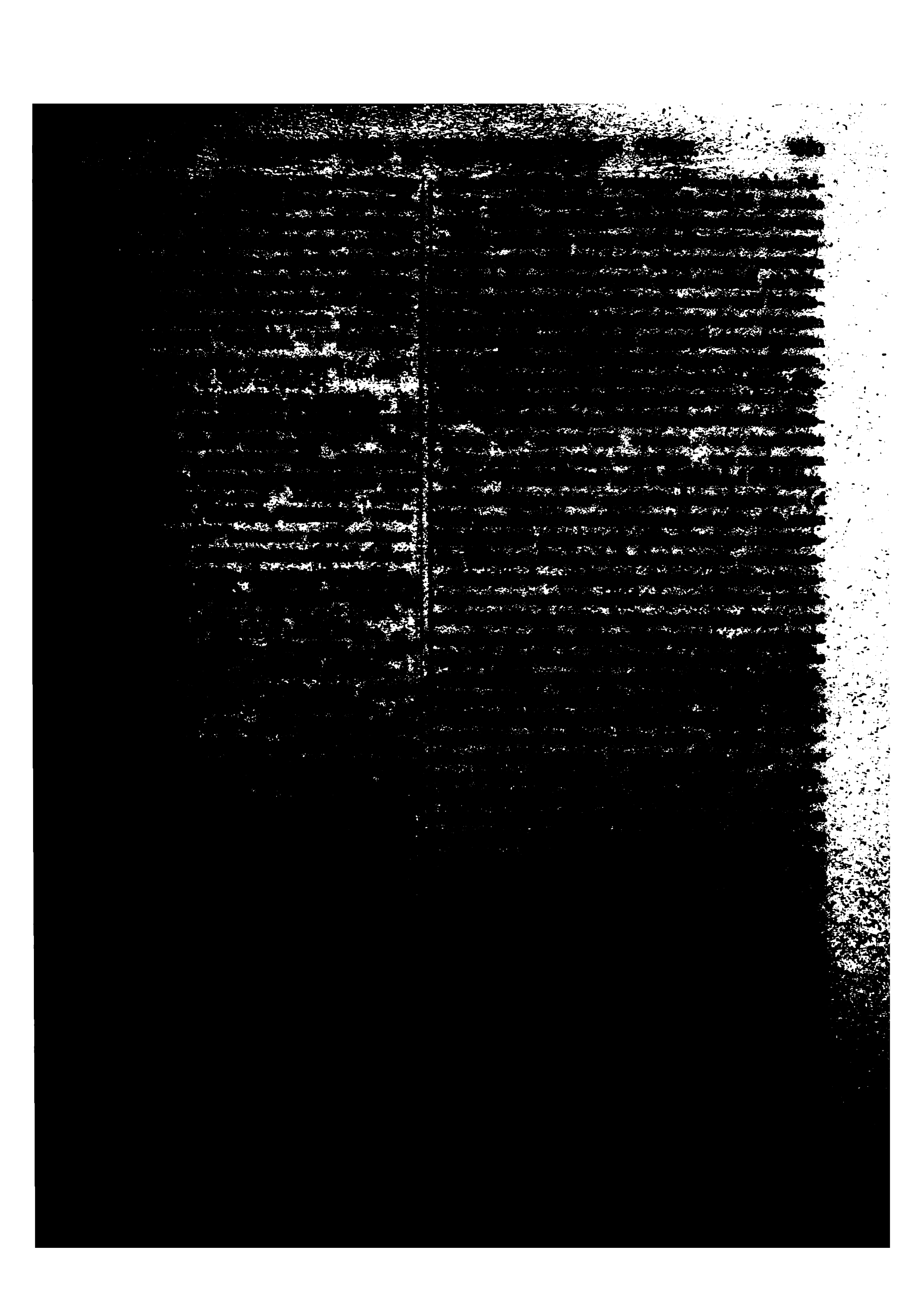
Atalanta aureis pomis superata.

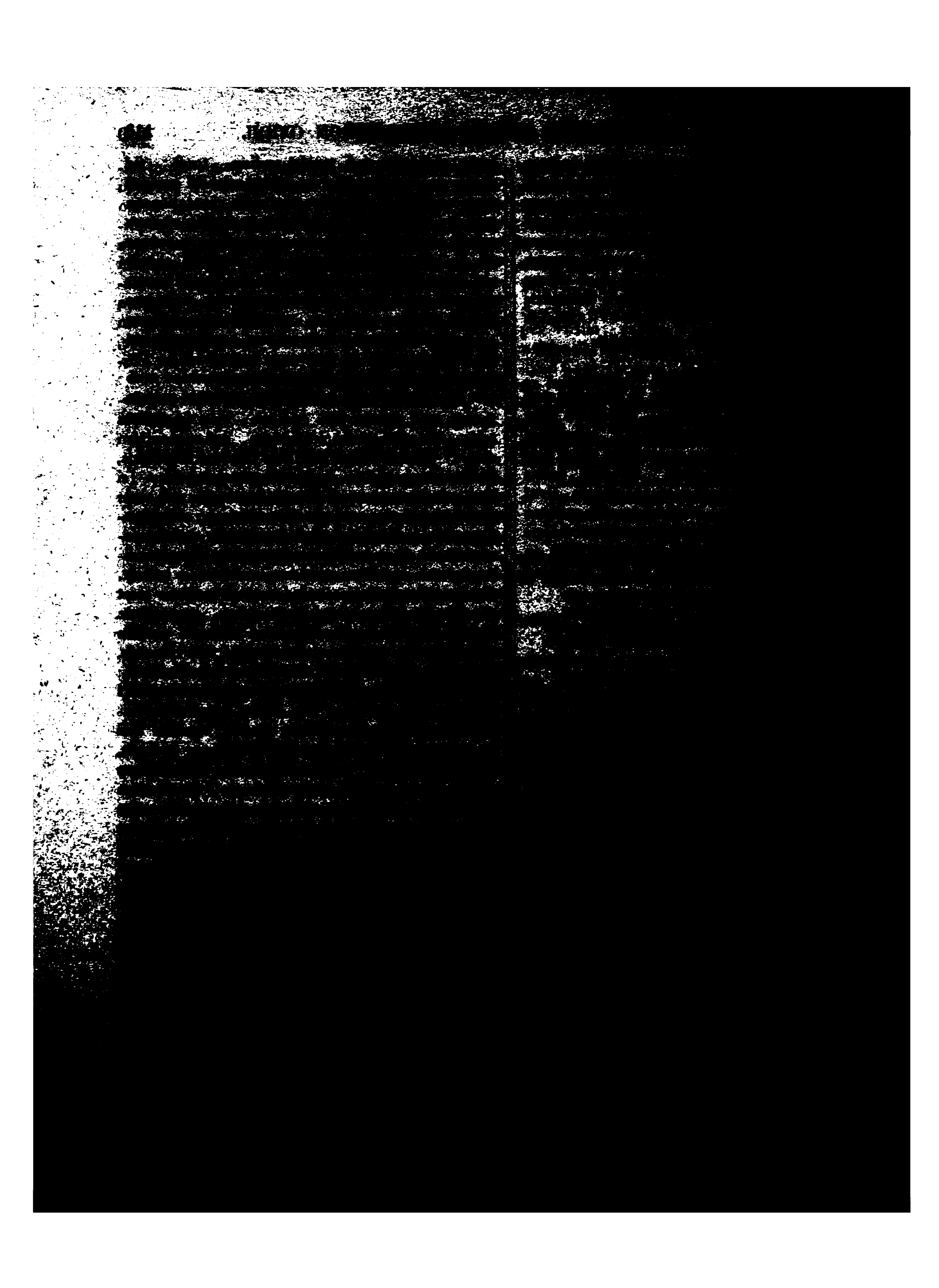
Vs. 680. *Praeterita est virgo, duxit sua praemia victor.*

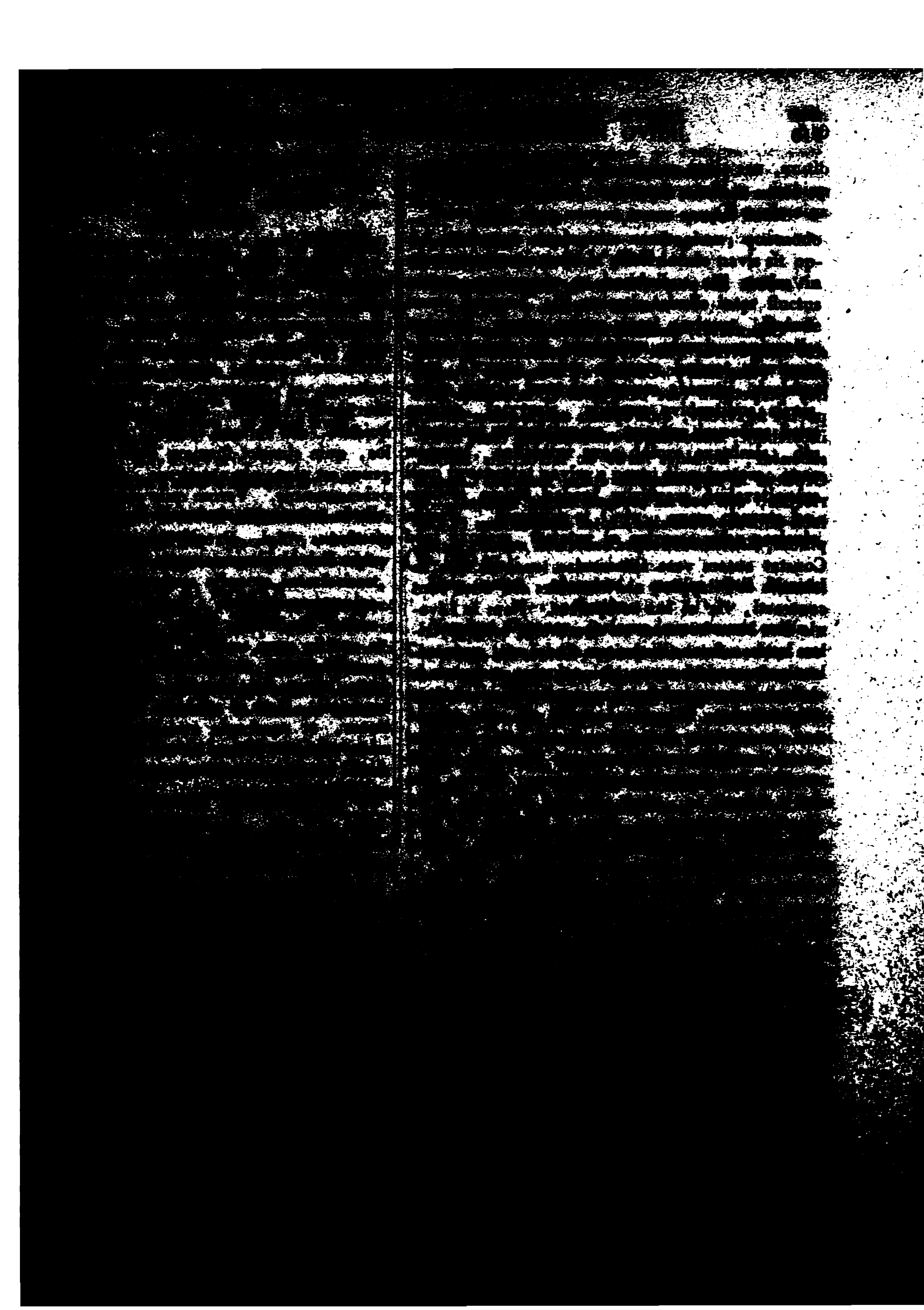
Atalantae pernicitas aureis malis elusa et superata, facile referri poterit ad mobilitatem seu inconstantiam animi; ad hanc enim vincen-

63) Ovid. Epist. II, 131 sq.
64) barbari] sic Editt. 1555.; Ed. 1559. et barbari.
65) Cic. pro Quintio 24, 77.
66) hinc] sic Editt. 1555., 1559.; Ovid. Ed. Mitsch. hac.
67) procul hinc natae, procul ite] sic Editt. 1555., 1559.; Ovid. Ed. Mitsch. natae procul hinc, procul este.
68) Eadem fabula invenitur in Lutheri colloquiis mensal. Ed. Foerstemann. P. III. p. 82.

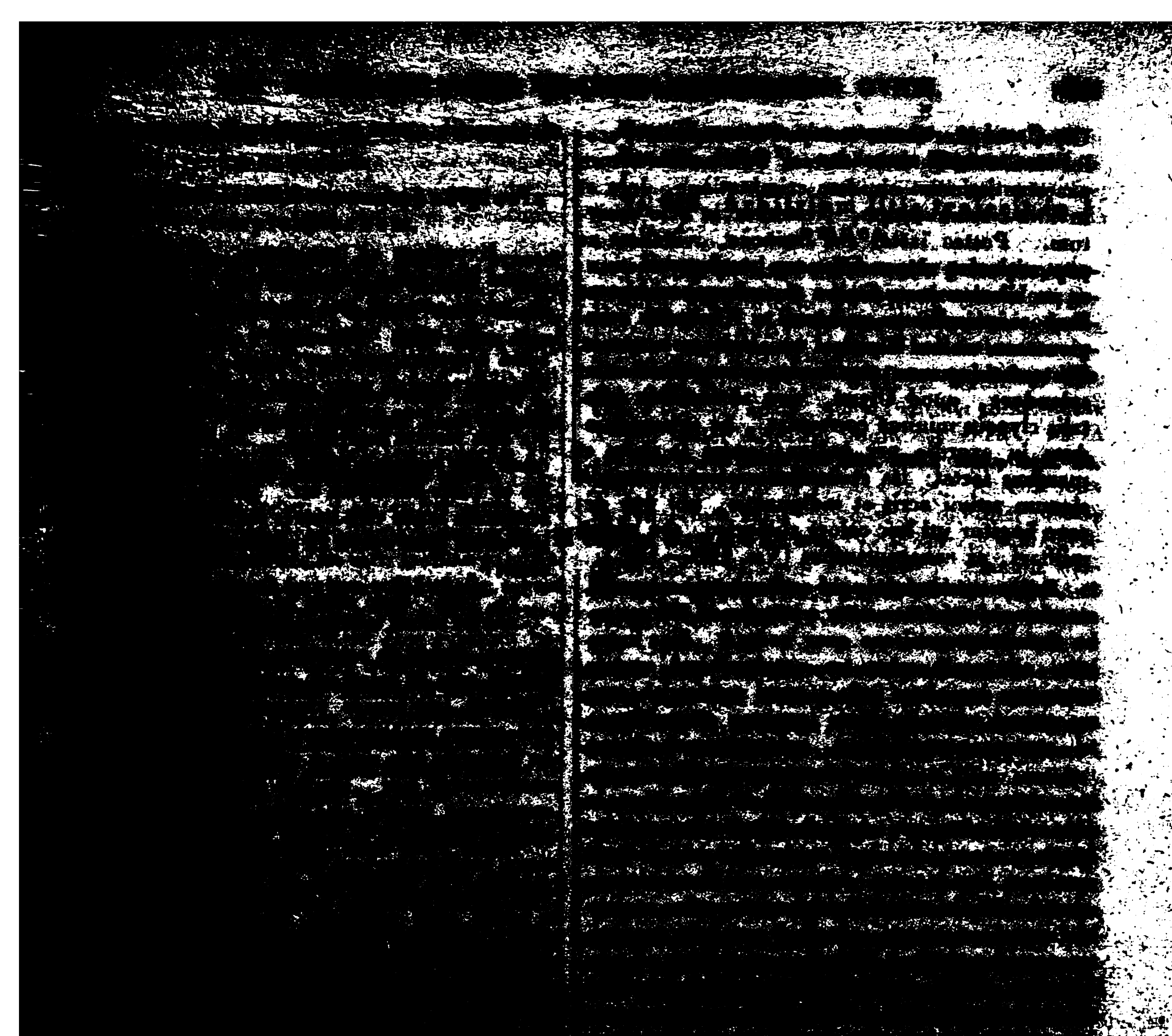












Ulyssis turpiter facta: nempe Philocteten per scelus ab illo relictum in itinere; Palamedem virum praestantissimum eiusdem criminatione, dolo et invidia circumventum; Nestorem in acie desertum. Postea iactat sua facinora, videlicet se protexisse suo clypeo Ulyssem hostibus cinctum; se prohibuisse incendium a classe; opposuisse se Hectori igni et ferro grassanti. His factis e regione confert res Ulyssis, quas odiose extenuat. Postremo argumentatur a clypei magnitudine et splendore, quod Ulyssi, viro ad insidias nato, talis clypeus minime conveniat. Ac quemadmodum in exordio per indignationem se vultu et manibus iactat: ita et in fine orationis ostendit signum animi acris et indignantis, ubi pro decoro fingitur uti hoc colore rhetorico, seu potius militari, ex consequentibus (Vss. 120—122.):

Denique quid verbis opus est? spectemur agendo.
Arma viri fortis medios mittantur in hostes:
Inde iubete peti.

Haec est summa prioris orationis, quae etsi est diserta, tamen ad posteriorem collata, videtur quodammodo horrida et inculta. Nam Ulyssea oratio est adeo oratoria, ut nesciam, an Demosthenes vel Cicero in hac causa disertiorem habere potuisset. Seneca scribit Ovidium contendisse cum eloquentissimis declamatoribus sui temporis tractando hoc ipso argumento de iudicio armorum: unde non dubium est has orationes summo studio et iudicio elaboratas esse.

Porro initio dicendi non properandum oratori, sed paululum commorandum esse, quemadmodum Cicero et Quintilianus docent. Mora enim et expectationem auditorum excitat, et verecundiae speciem habet. Itaque in Ulysse, ut in oratore, depingitur alius gestus et habitus, quam in Aiace. Fingitur enim Ulysses, antequam initium dicendi faciat, stare cogitabundus, oculis in terram defixis (Vss. 125—127.):

Adstitit, atque oculos paulum tellure moratos
Sustulit ad proceres, expectatoque resolvit
Ora sono.

Estque hic locus de Ulysse terram intuente sumptus ex tertio Iliados[6]):

Ἀλλ' ὅτε δὴ πολύμητις ἀναΐξειεν Ὀδυσσεὺς,
στάσκεν, ὑπαὶ δὲ ἴδεσκε, κατὰ χθονὸς ὄμματα πήξας.

6) Hom. Il. III, 216 sq.

Dispositio et paraphrasis[7]) orationis Ulysseae.

Vs. 128. *Si mea cum vestris valuissent vota Pelasgi.*

Exordium ex ipsa causa, ab affectu, quo captat principum benevolentiam a persona Achillis, quem ostendit esse causam huius contentionis.

„Si quid meae preces vestris coniunctae apud Deos immortales Graeci valuissent, nihil hac controversia nunc opus esset. Nam et Achilles adhuc vivus suis armis potiretur, et nos egregia eius virtute frueremur. At iniquitate fati (id quod sine lacrymis effari nequeo) ille mihi pariter et vobis ademptus est. Ecquis in possessione armorum tanto viro haeres succedet iustius, quam is, cuius ipse opera ad societatem huius belli accessit?"

Vs. 135. *Huic modo ne prosit, quod, ut est, hebes esse videtur.*

Inversio ironiae, qua Aiax initio orationis suae contumeliose de eloquentia loquitur, cum ait (Vss. 9—12.):

Tutius est igitur fictis contendere verbis,
Quam pugnare manu. Sed nec mihi dicere promptum
Nec facere est isti. Quantumque ego Marte feroci,
Inque[8]) acie valeo, tantum valet iste loquendo.

„Cum vero eloquentia, ut probrum mihi obiicitur, initio orationis meae peto, ne huic, qui ad arma tantum promptus, alioqui hebes est, nihilque utilitatis vel oratione vel consilio vobis unquam attulit, ipsa stupiditas prosit; neve mihi obsit haec (si quae est) facultas dicendi, qua nunc meam causam ago, et semper communi commodo atque utilitati vestrae servivi."

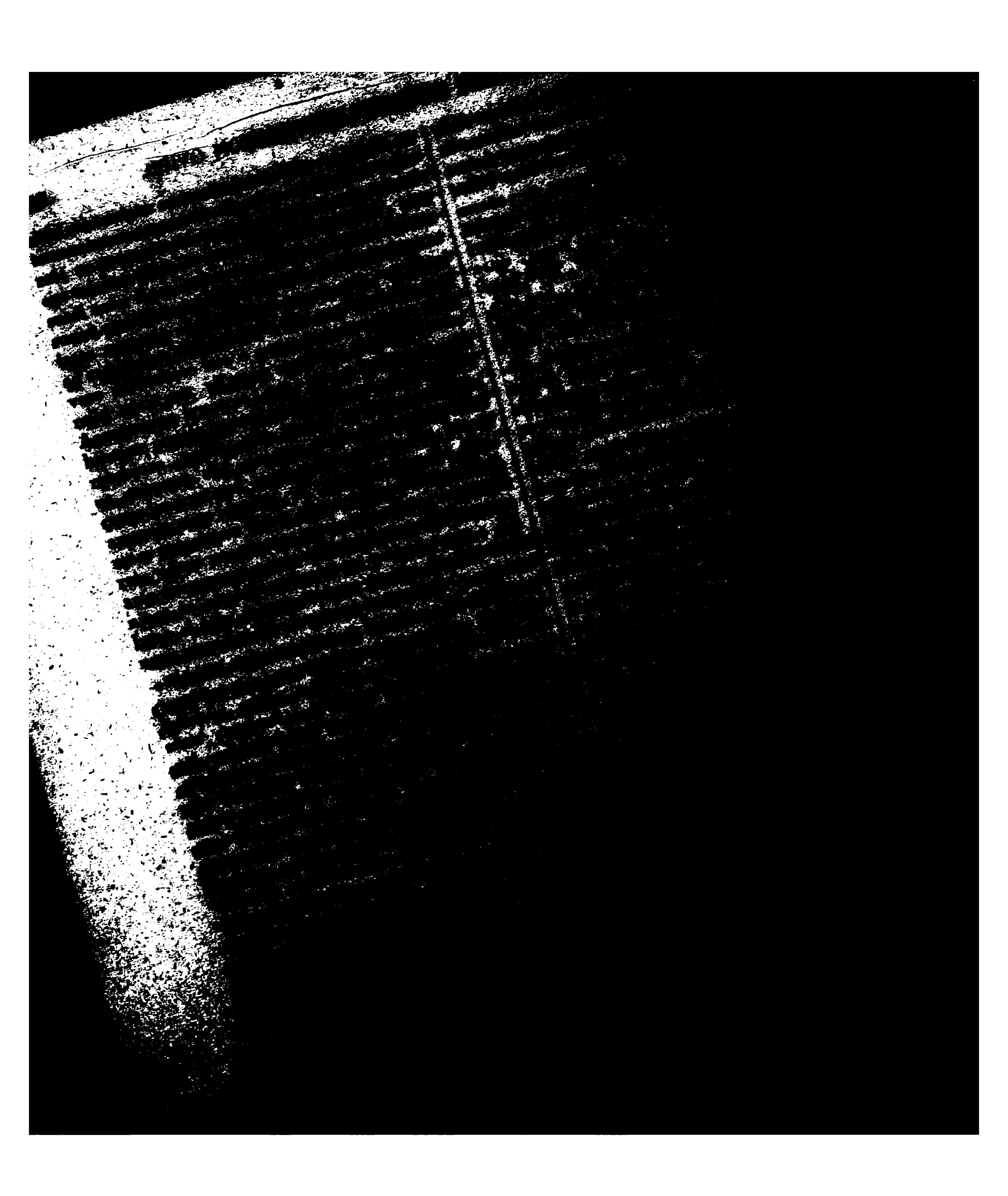
Vs. 140. *Nam genus, et proavos, et quae non fecimus ipsi.*

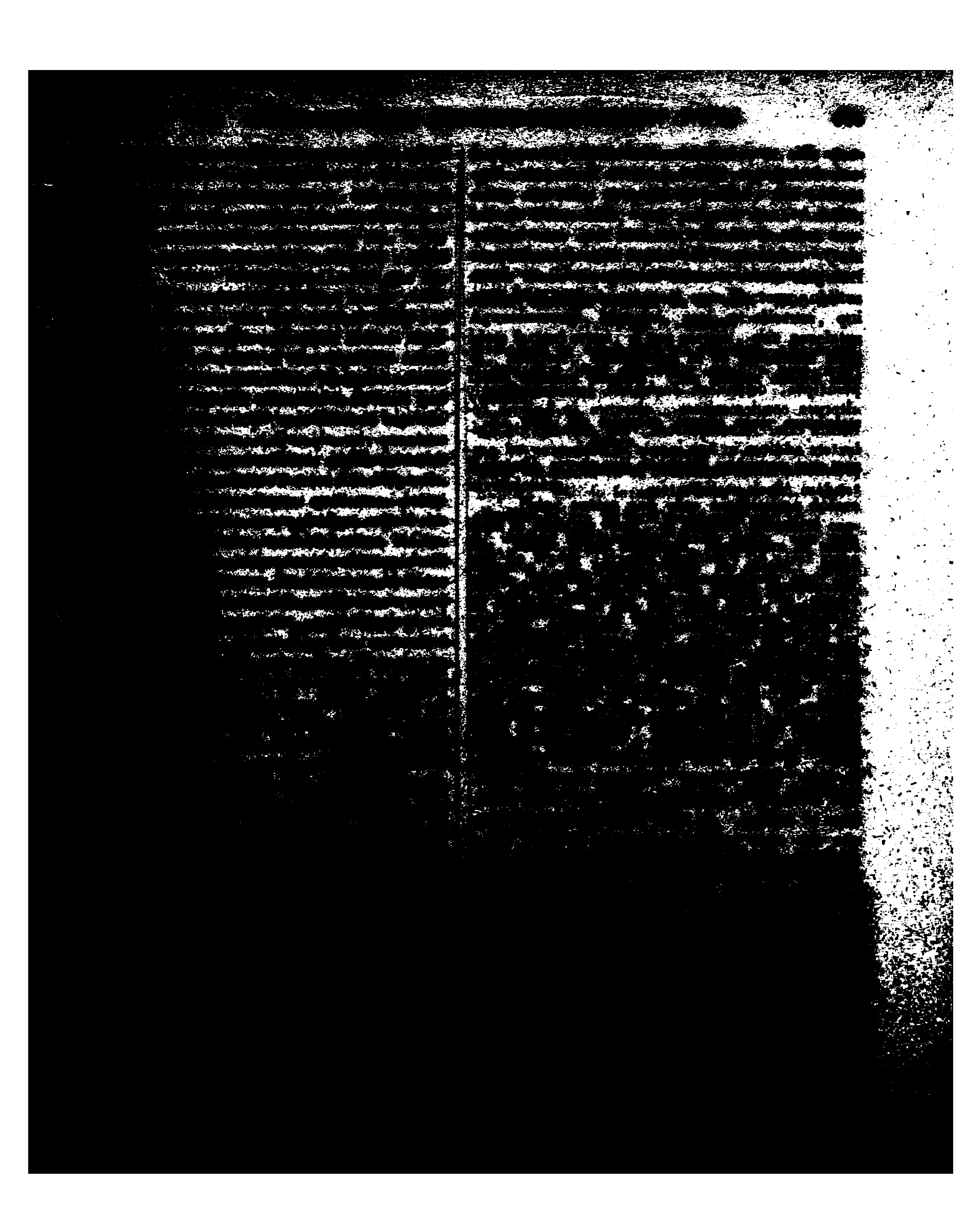
Refutatio argumenti de nobilitate generis, in qua Ulysses callide et prudenter dissimulat[9]) ea, quae sibi ab Aiace obiecta sunt de Anticlea matre a Sisypho stuprata. Vicissim autem obiicit ei patruum propter fraternam caedem exilio mulctatam. Qua in re observat praecepta, quibus rhetores docent, obiecta crimina, si palam negari

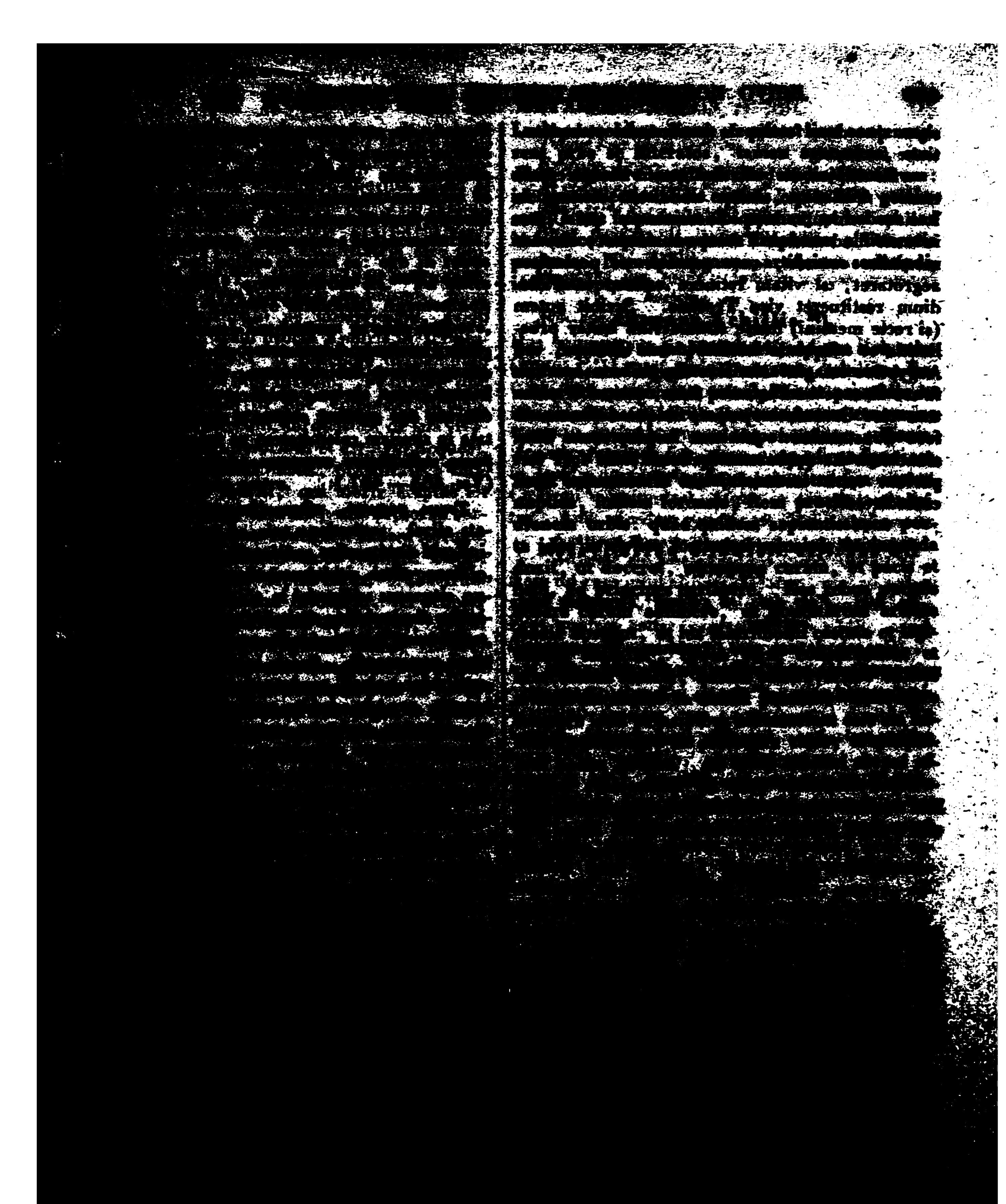
7) In sequenti enarratione locos, qui paraphrasin continent, his signis „—" notabimus.

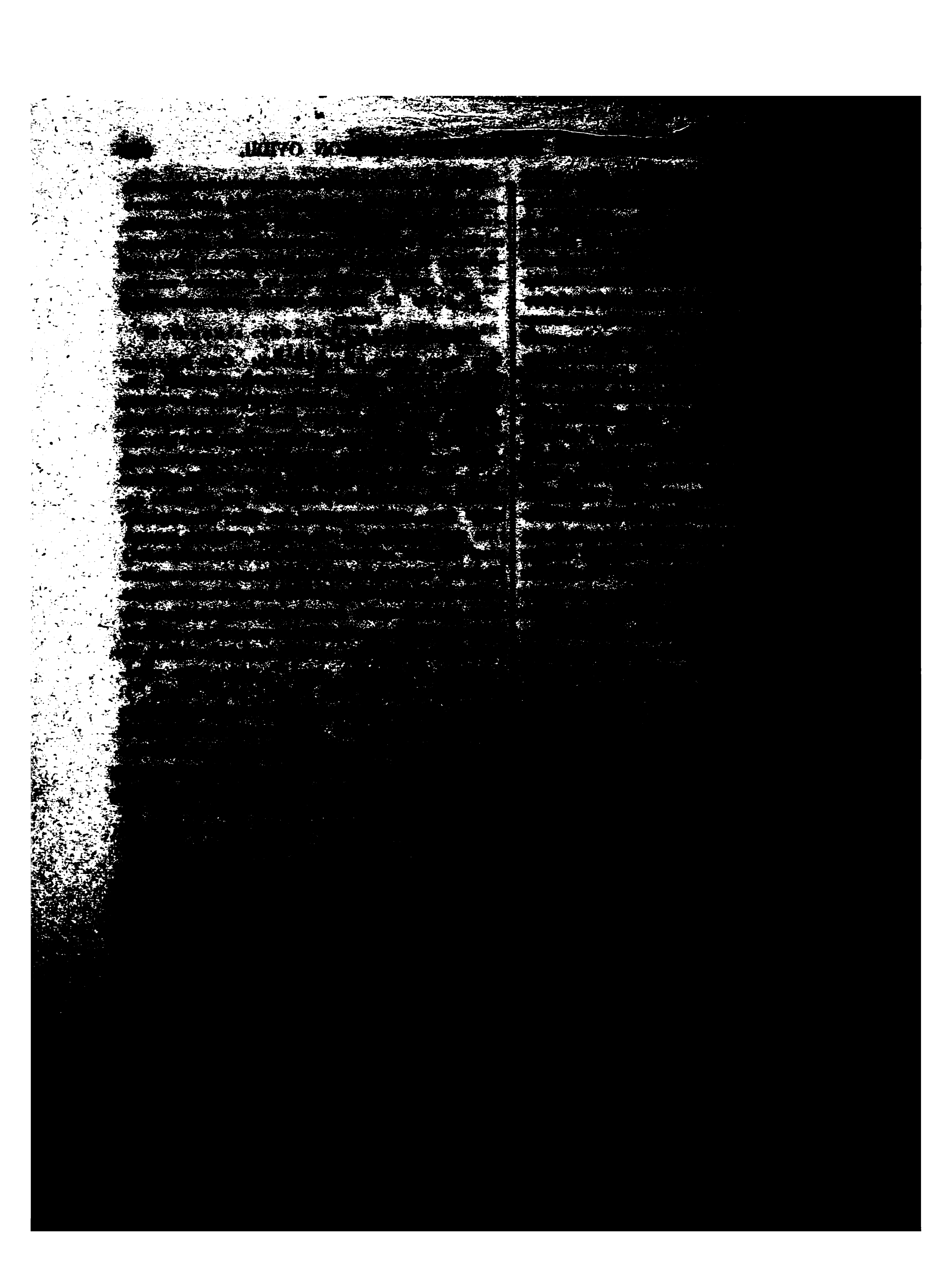
8) *Inque*] sic Editt. 1555., 1559.; Ovid. Ed. Mitsch. *Quantum.*

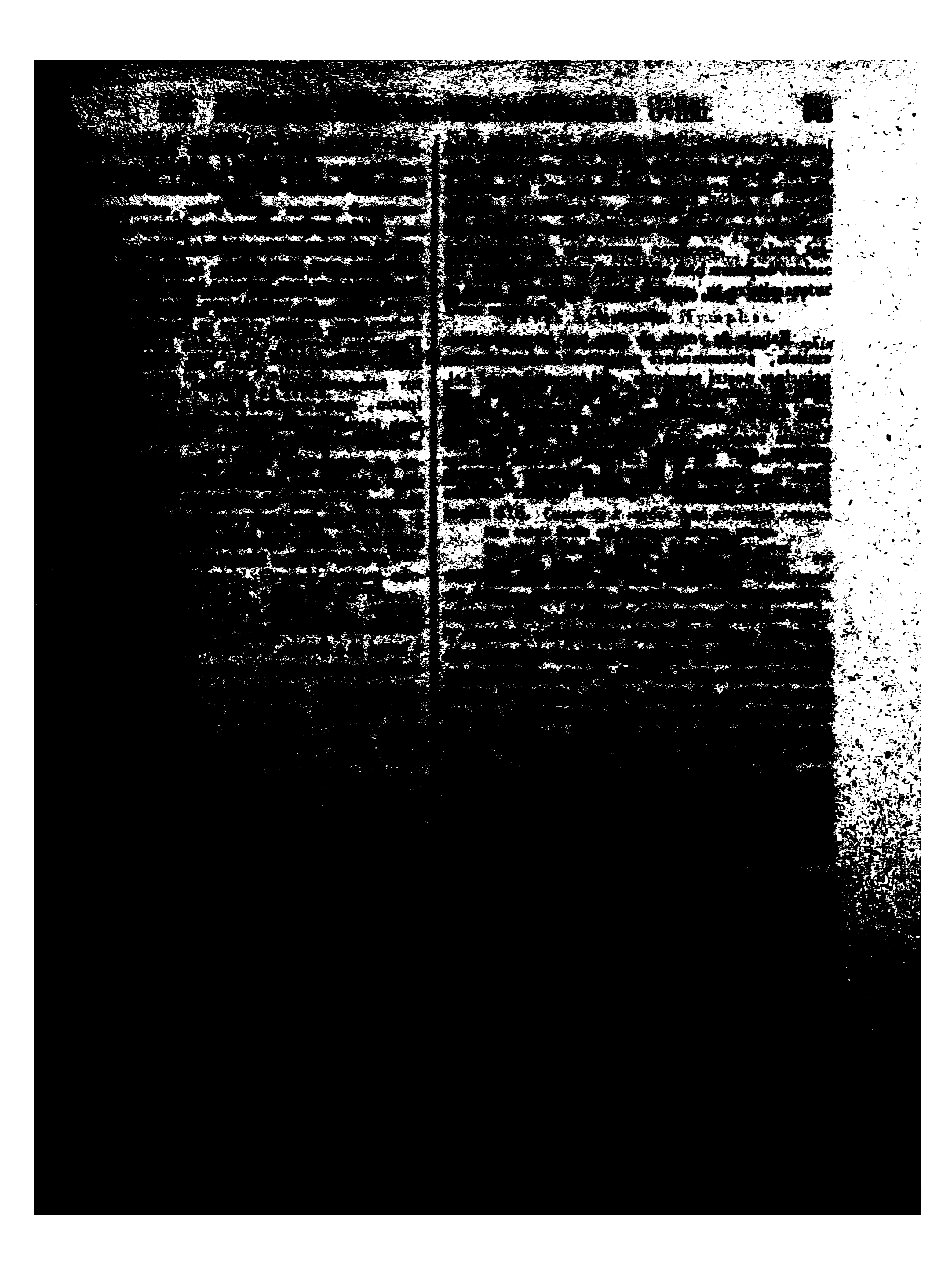
9) dissimulat] sic Editt. 1555.; Ed. 1559. male: dissimulata.

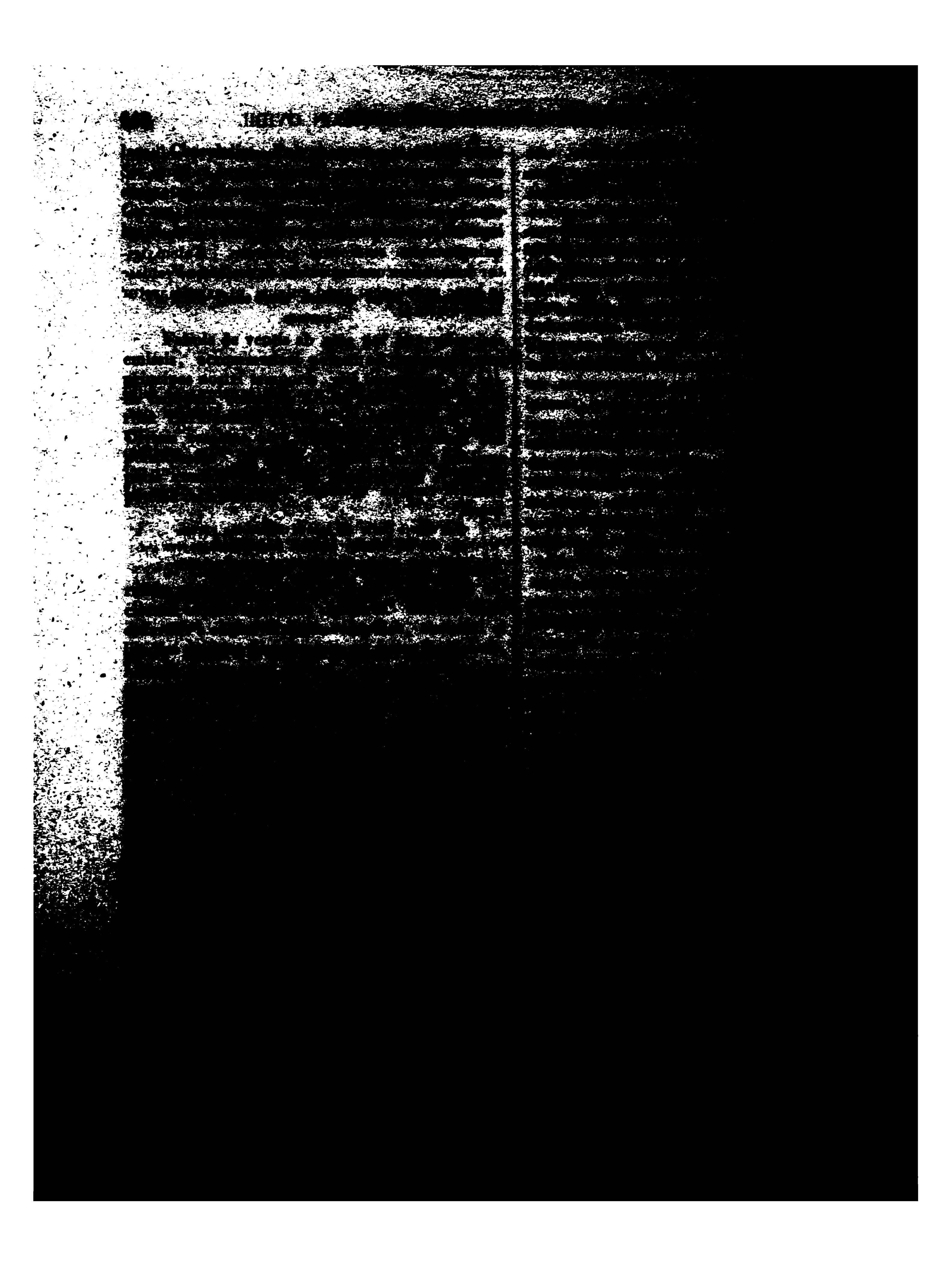








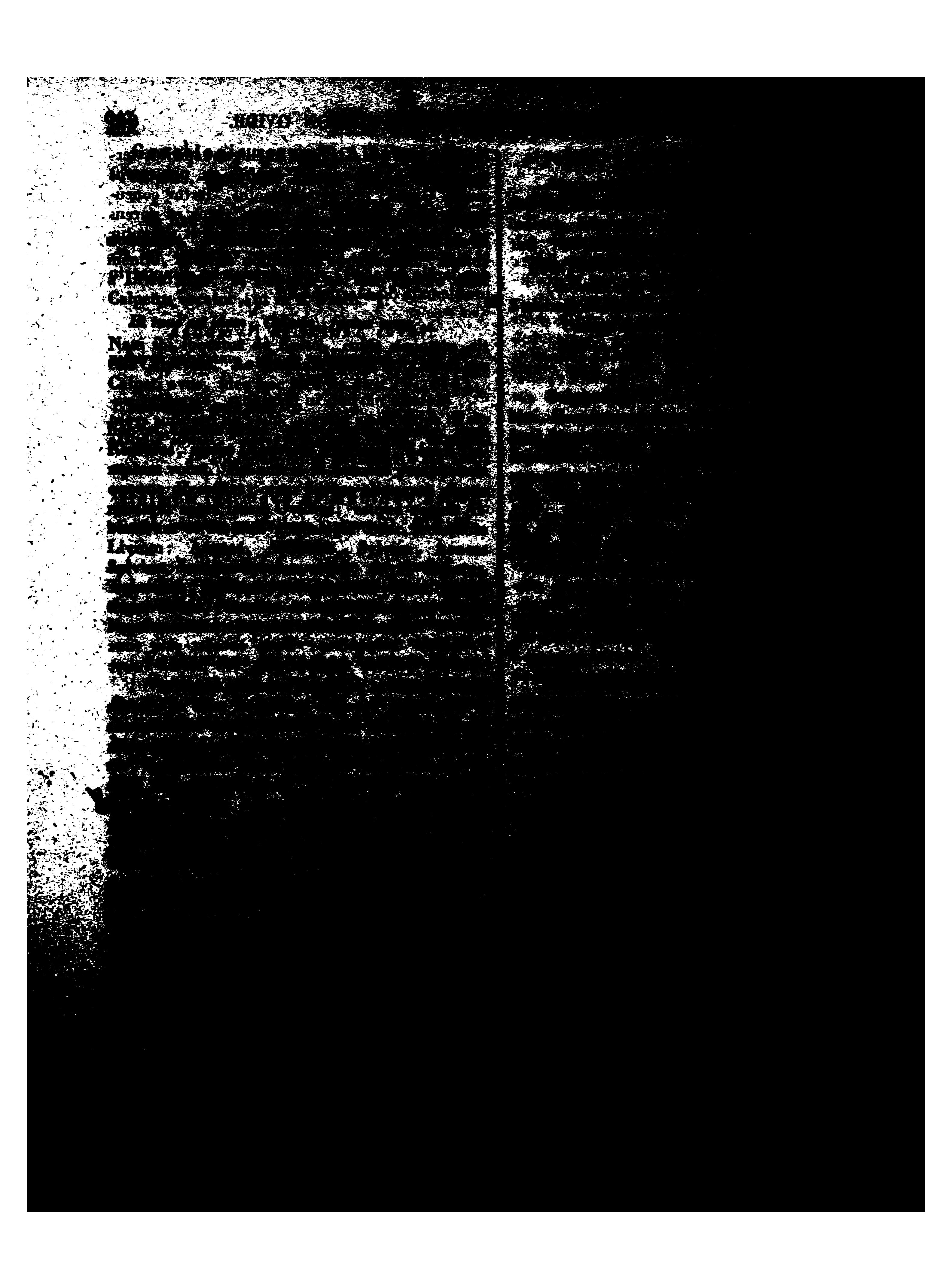


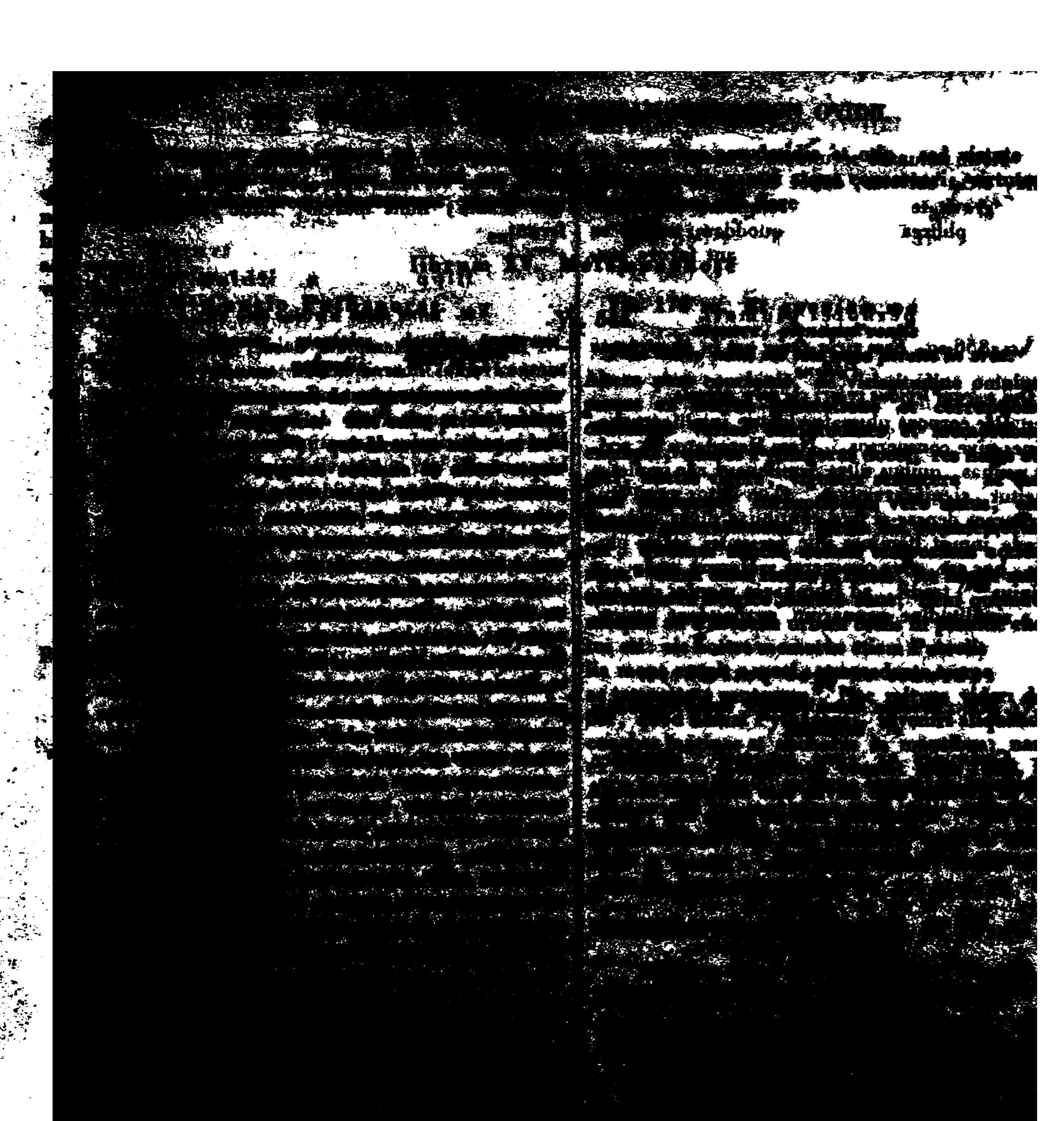


[illegible] tertius concu- [illegible] garens [illegible]

[illegible] Galpetus vocatur [illegible]

[illegible]





[illegible] cornua non habeant, tamen regna [illegible] arripiant.

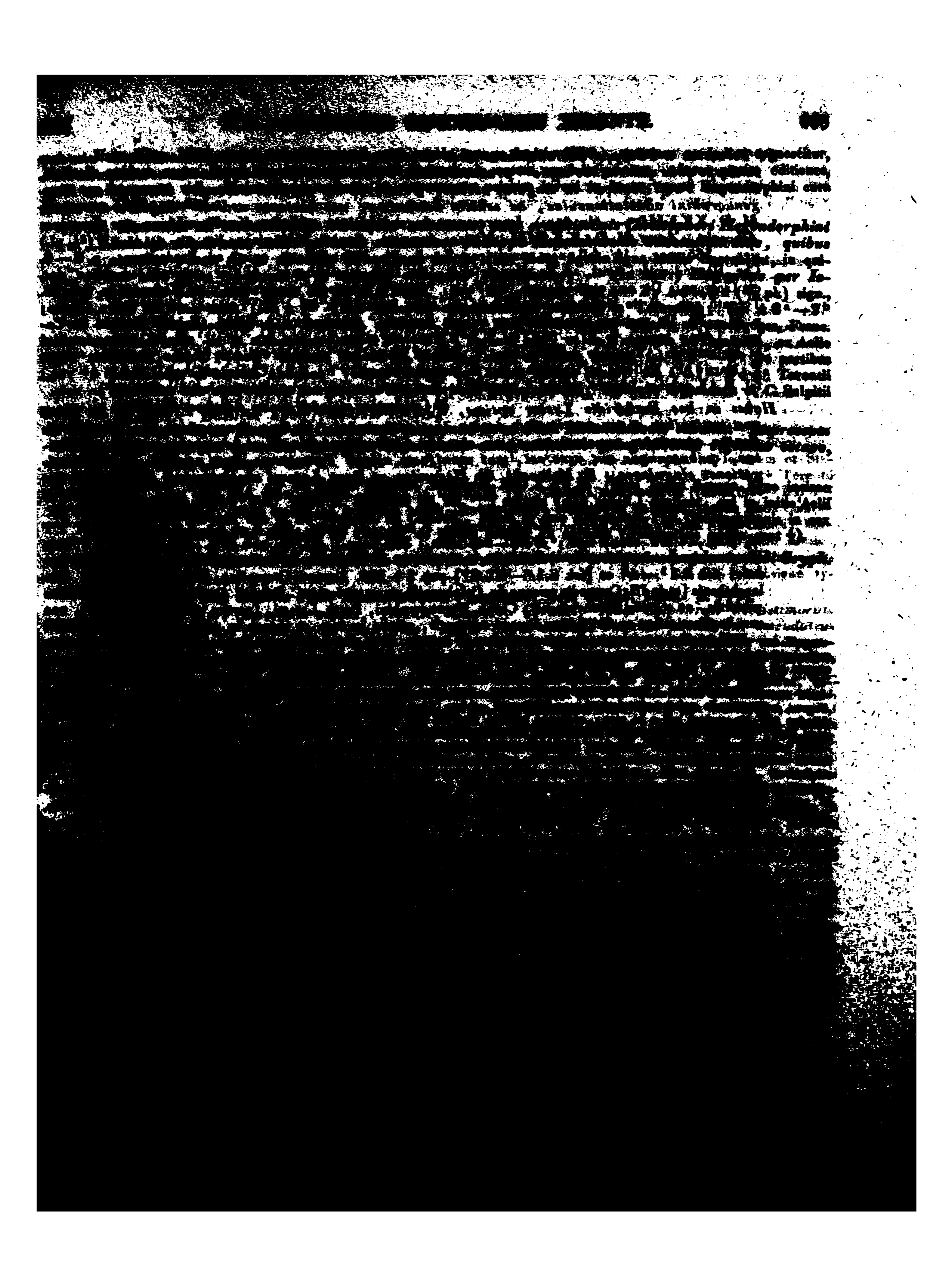
Delphi in medio terrarum orbe.

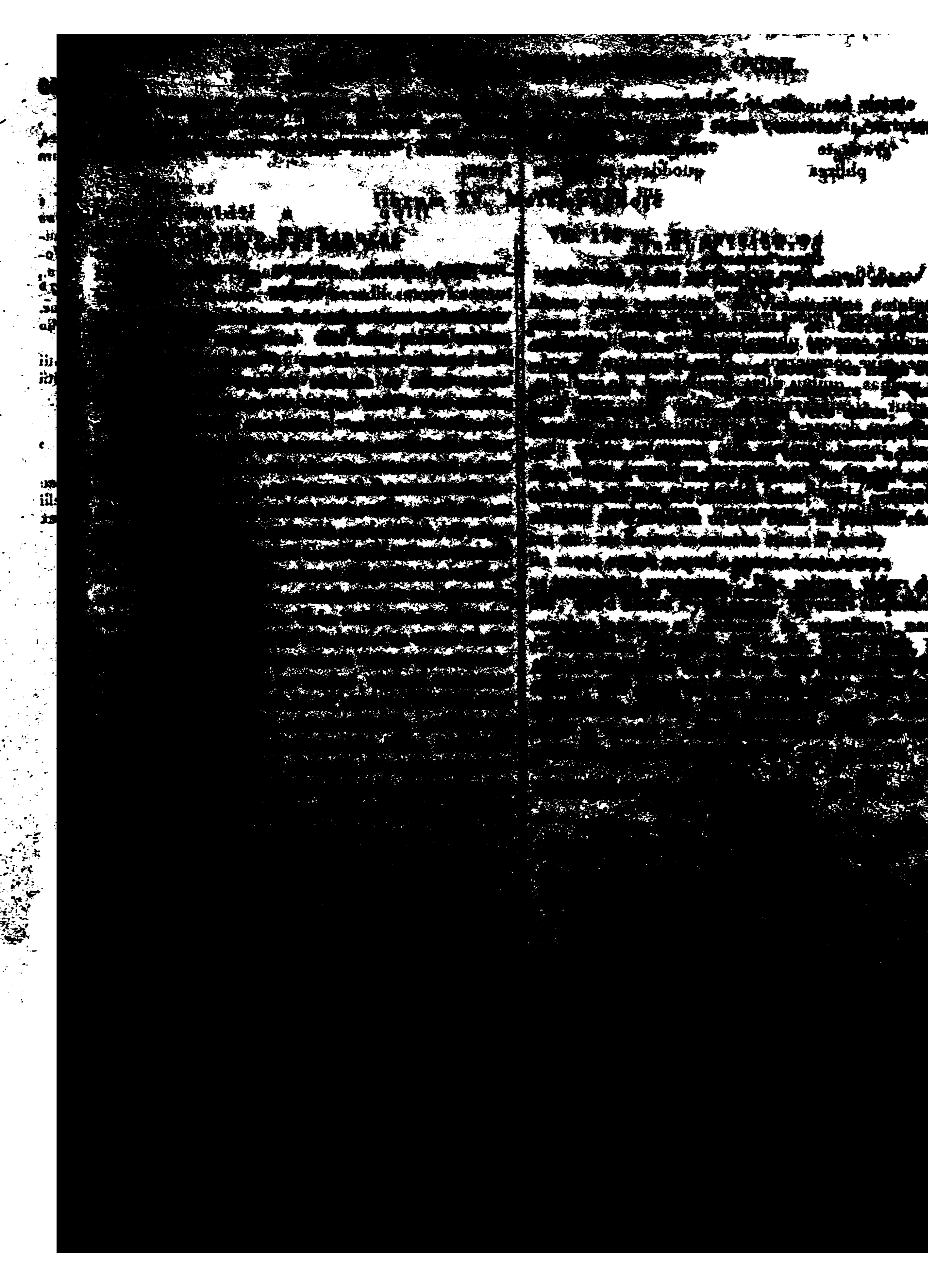
Vs. 630 sq. [illegible])

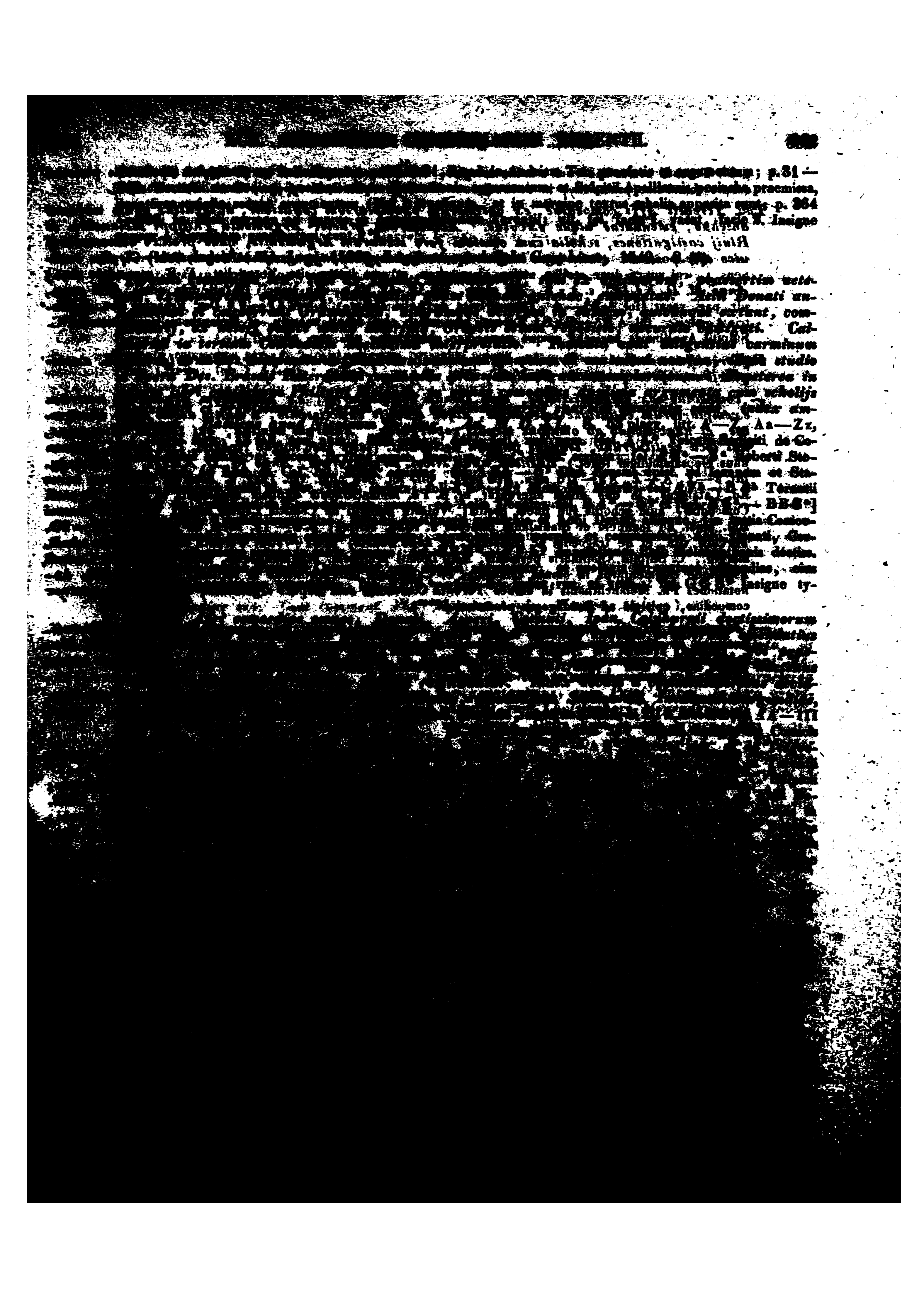
[illegible] Delphos [illegible], oracula Phoebi.

Strabo libro 9. [illegible]) narrat fabulam de duabus [illegible], unam ab oriente, alteram [illegible], et [illegible] apud Delphos. [illegible] Theodori his versibus [illegible]):

[illegible]

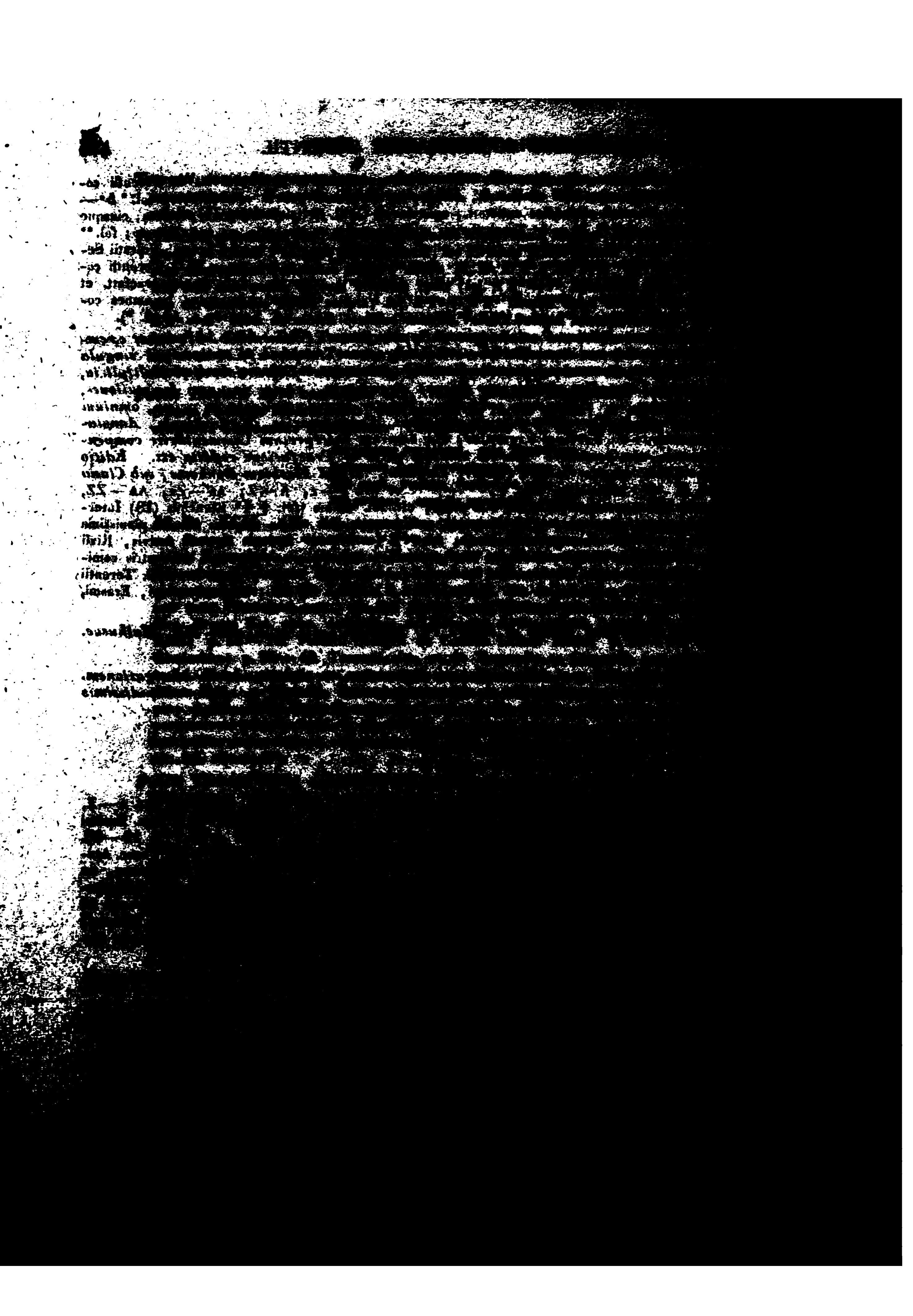


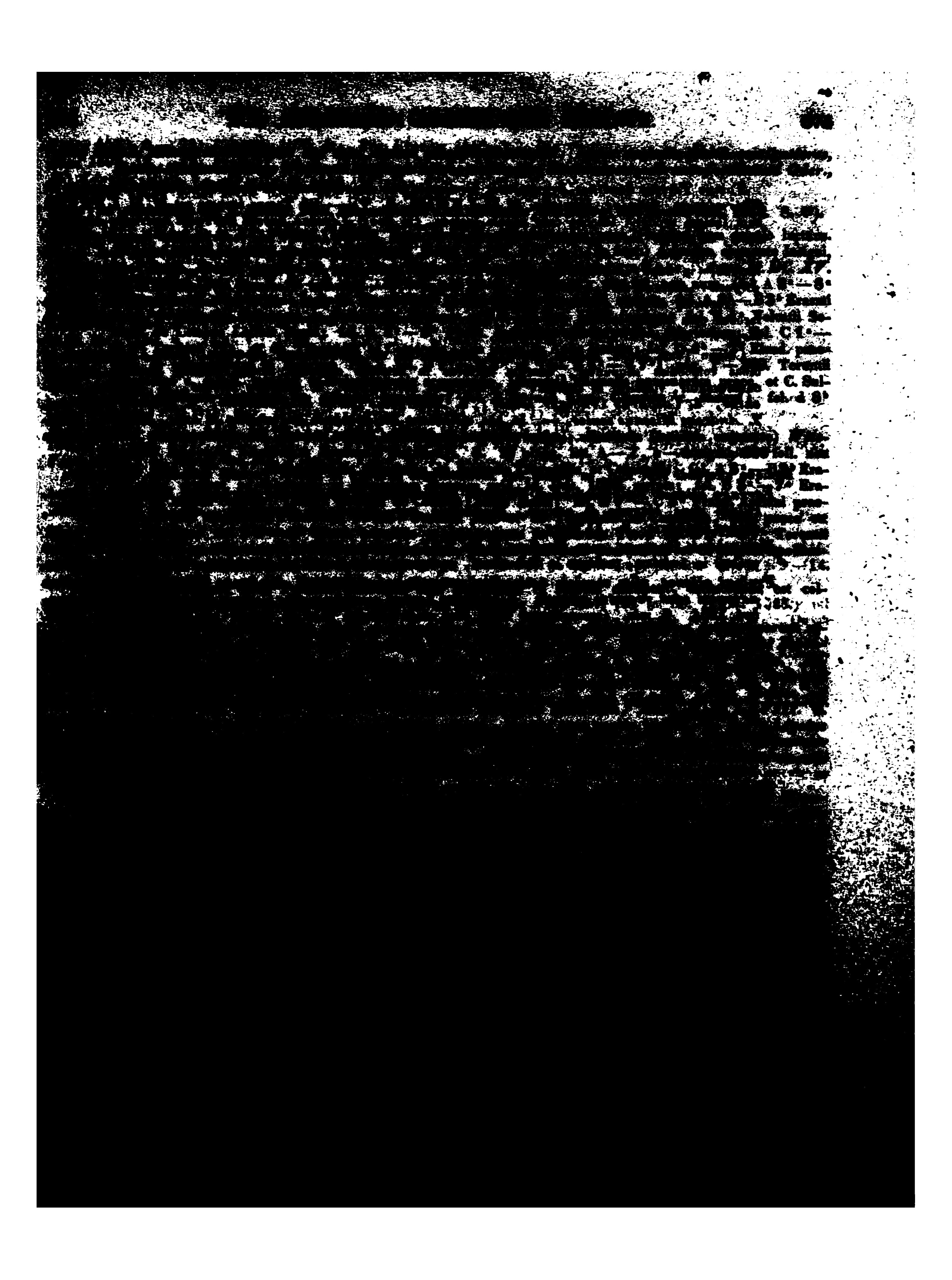


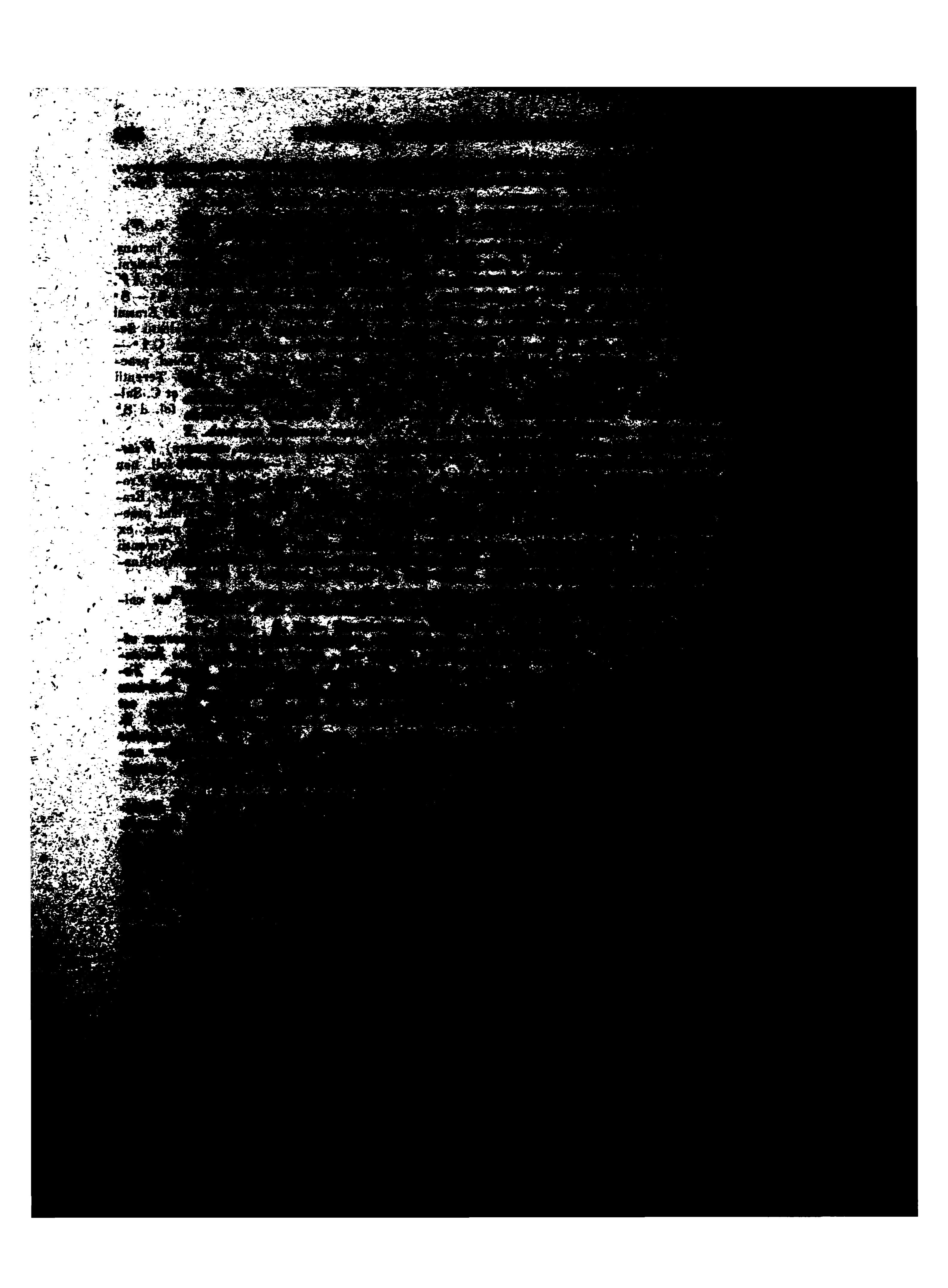


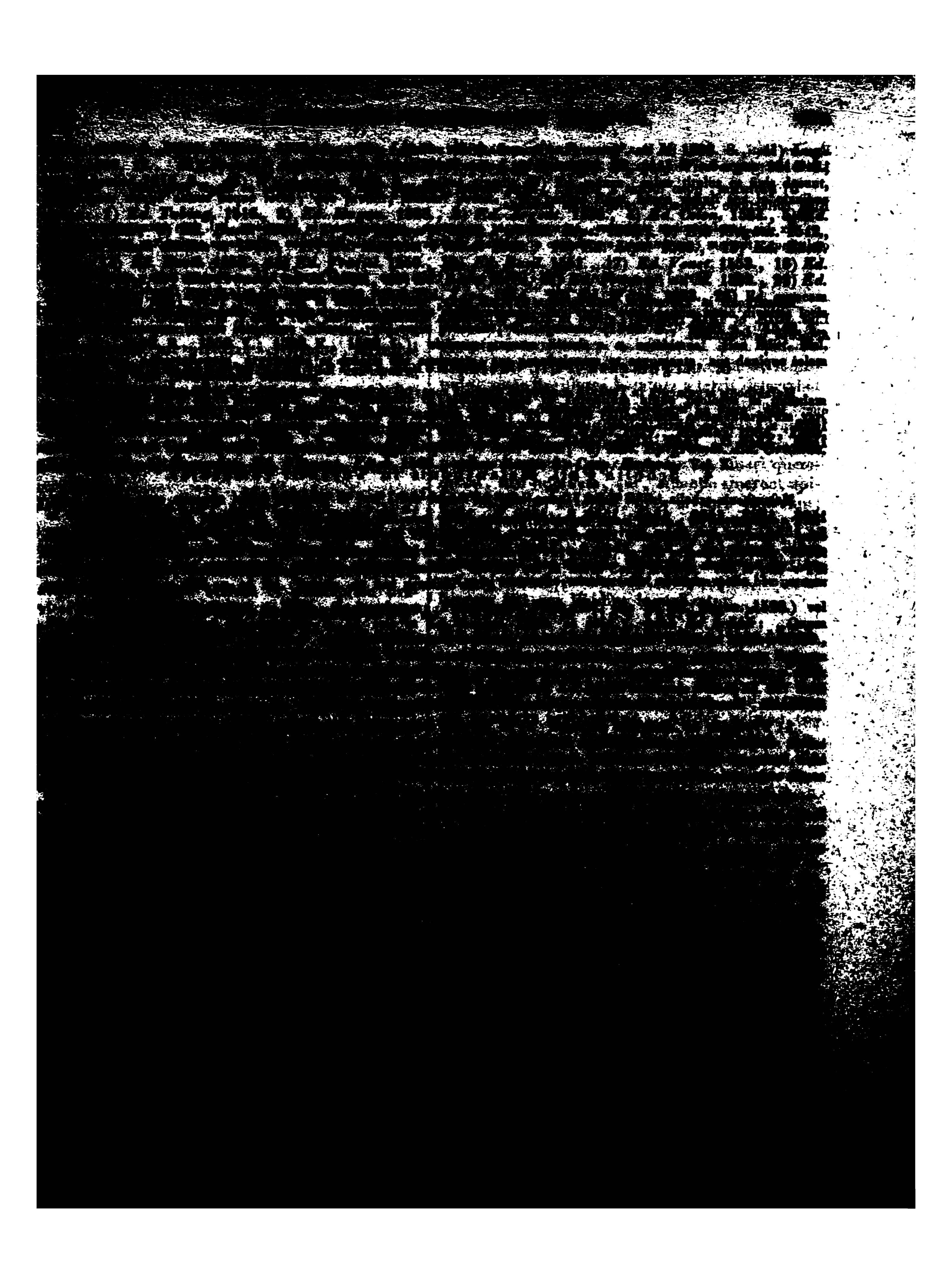
[illegible] Terentii co- [illegible] fol. * 5.— [illegible] epistola ad Guill. [illegible] ; eiusque [illegible] ; fol. [illegible] Volcatii Se- [illegible] Terentii co- [illegible] et [illegible] co- [illegible] a. 1546. [illegible]

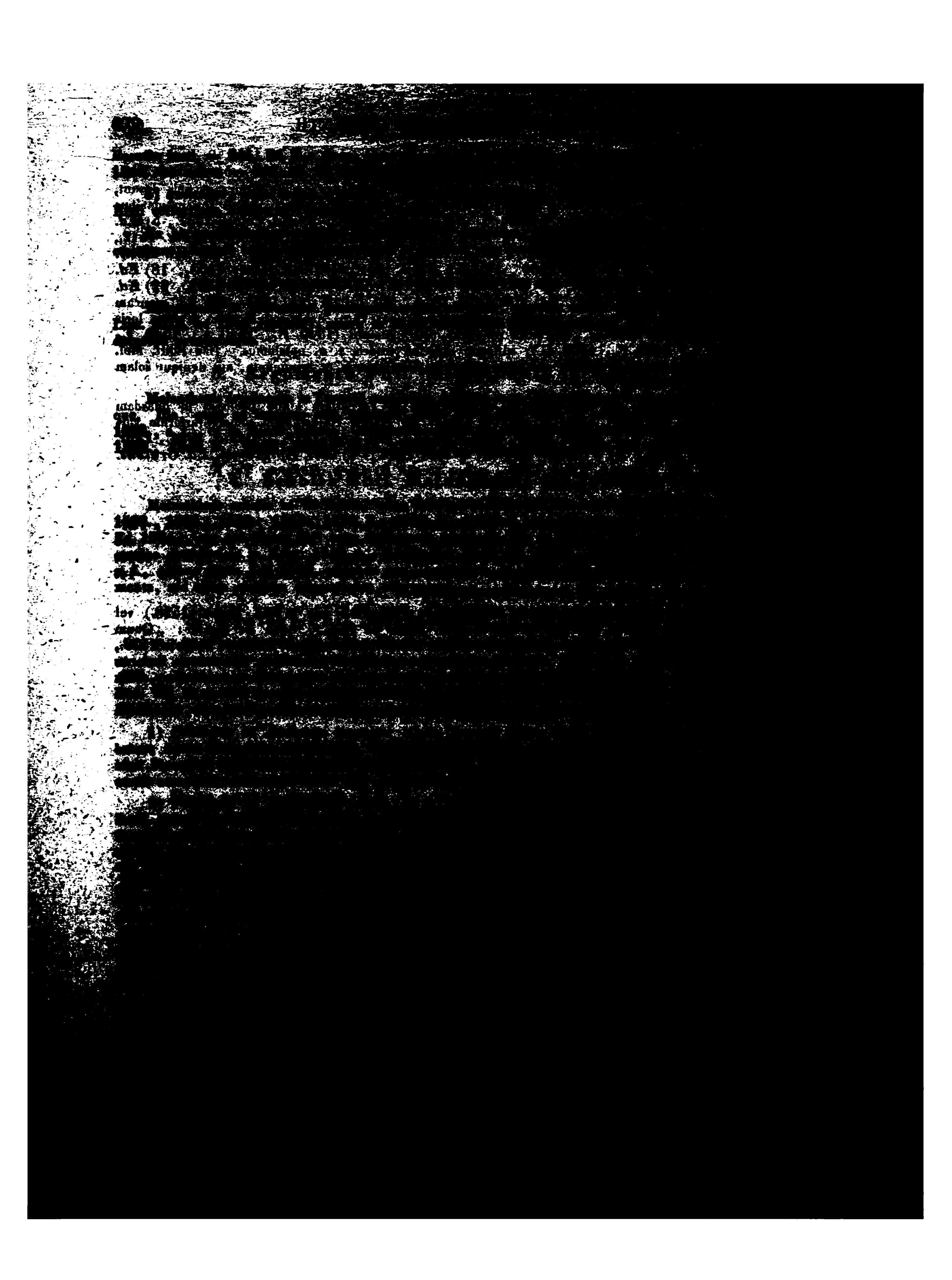
[illegible] Annotationes, [illegible] omnium [illegible] Annota- [illegible] Interpretum Commentariis compen- [illegible] Praefatione reddita est. Editio [illegible] Badium; sub Clem [illegible] , A—Z, Aa—Zz, AA—ZZ, [illegible] Inter- [illegible] , Rivii [illegible] Terentii [illegible]

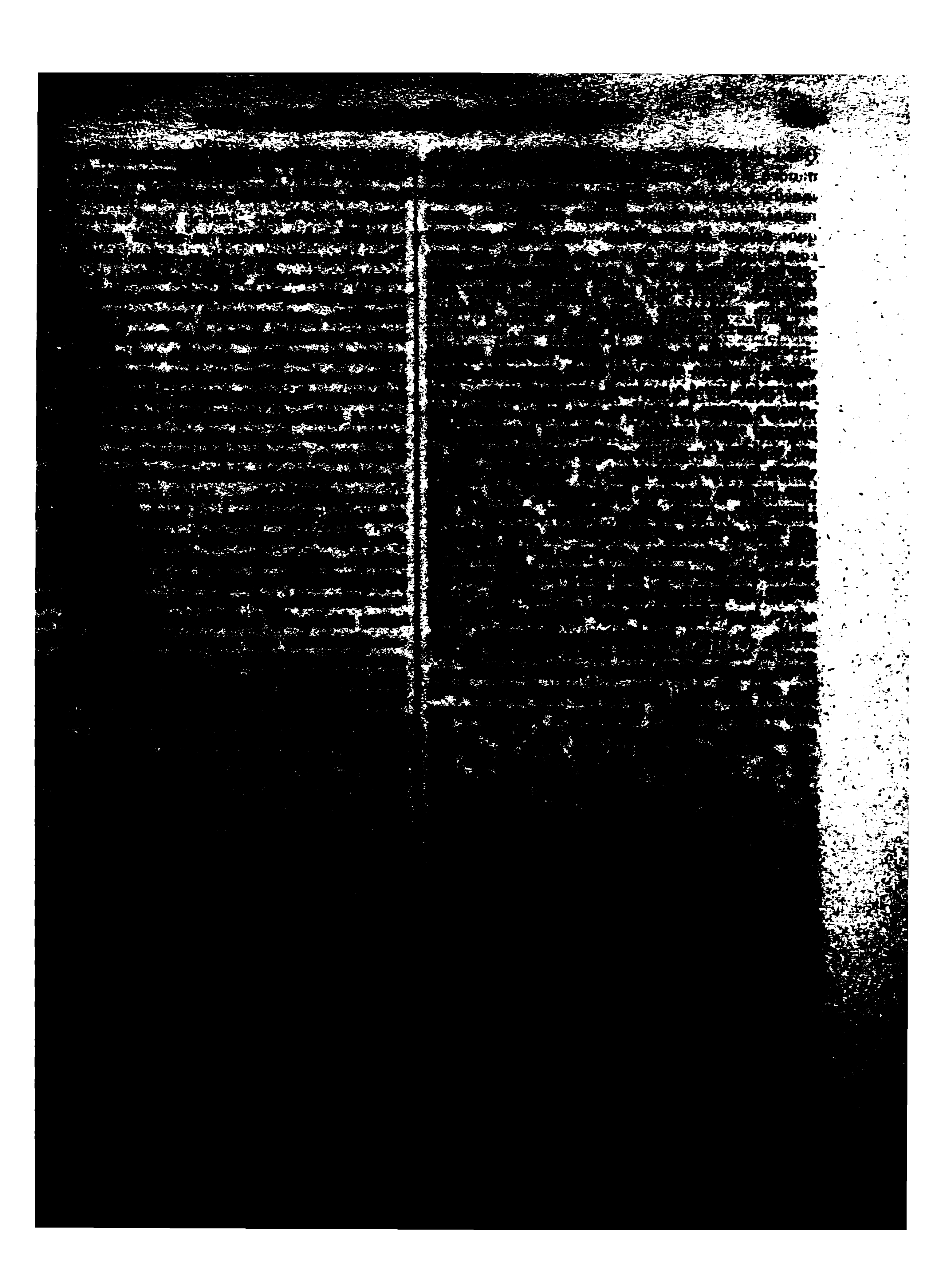


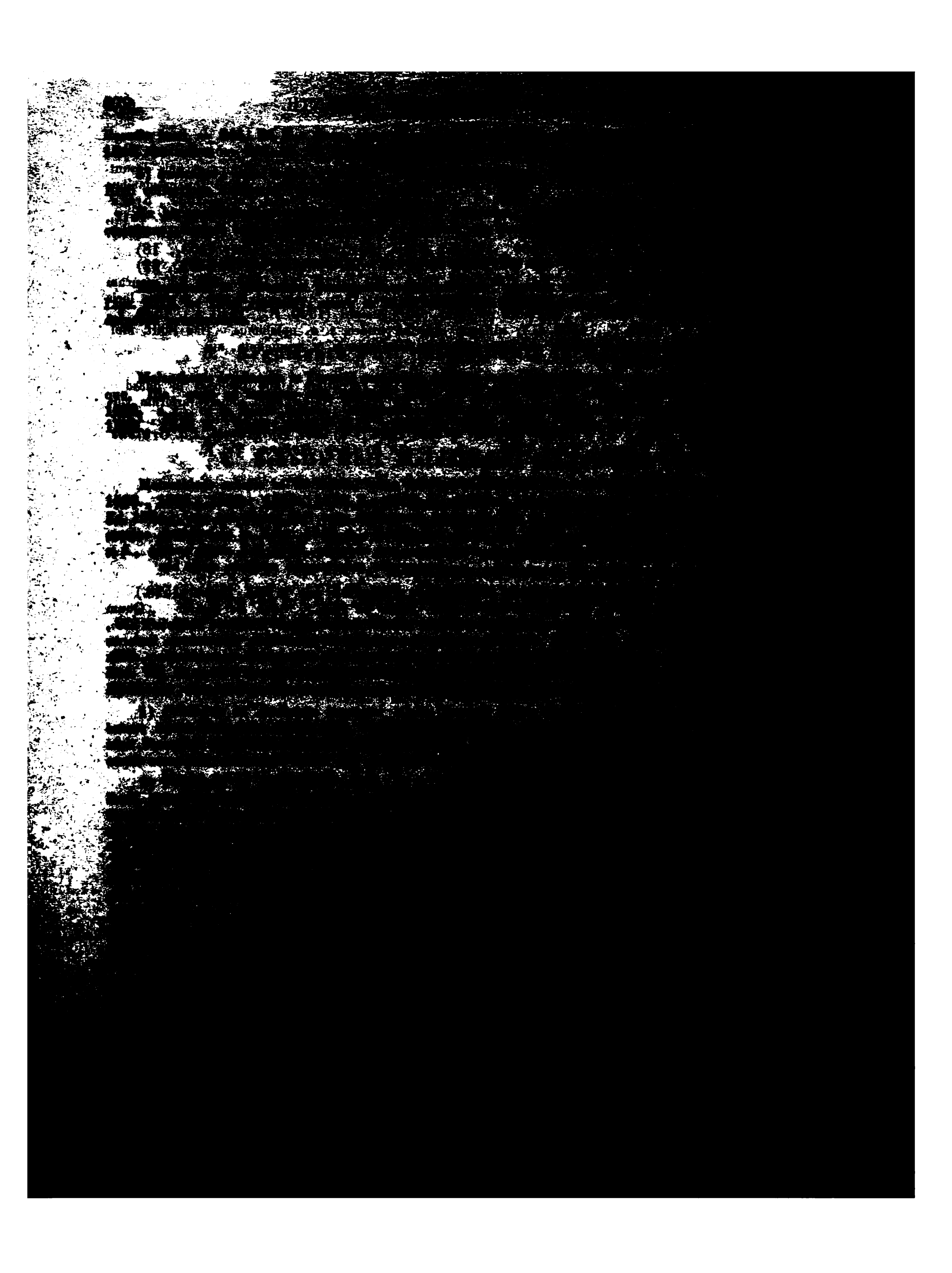


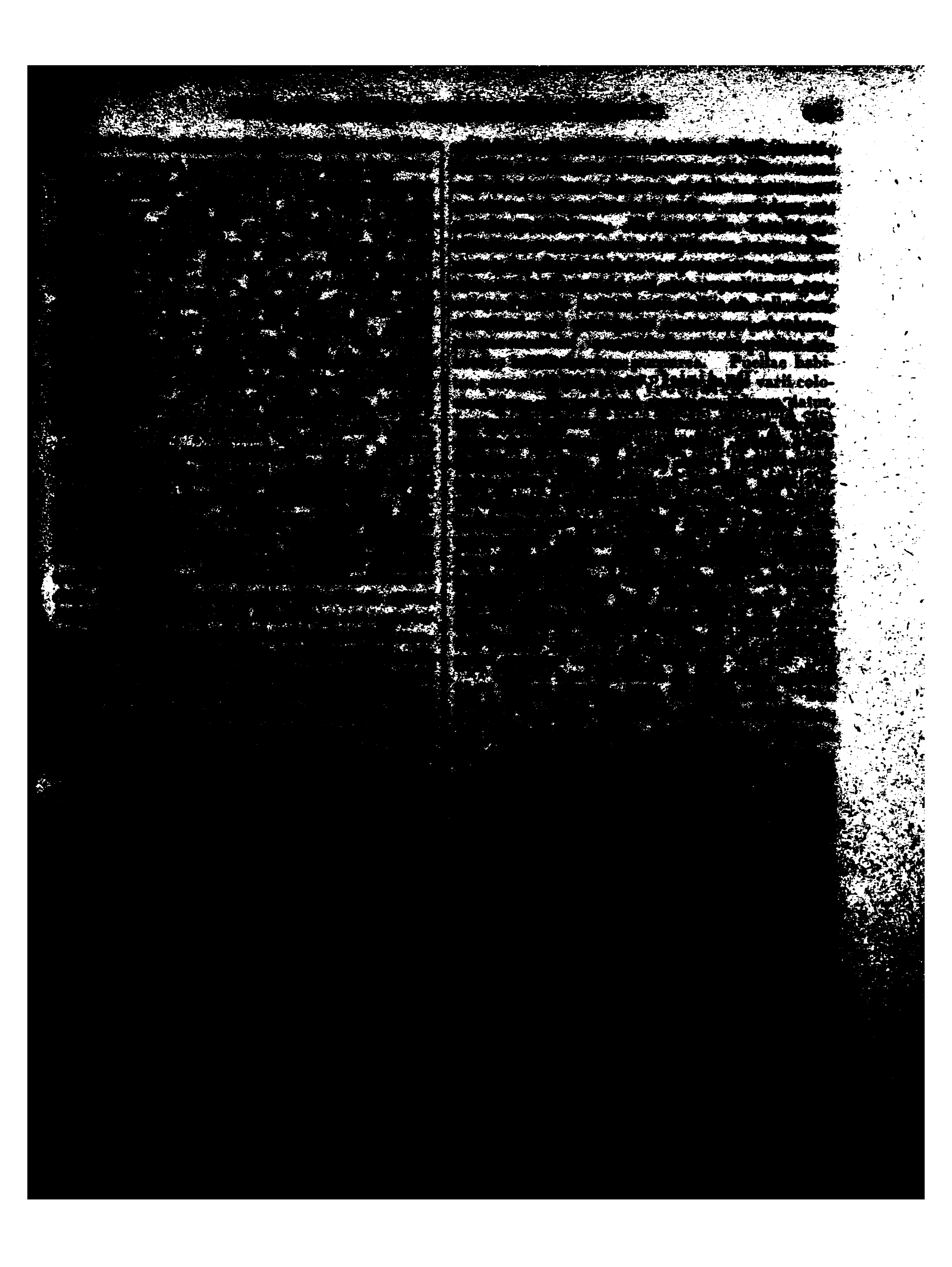






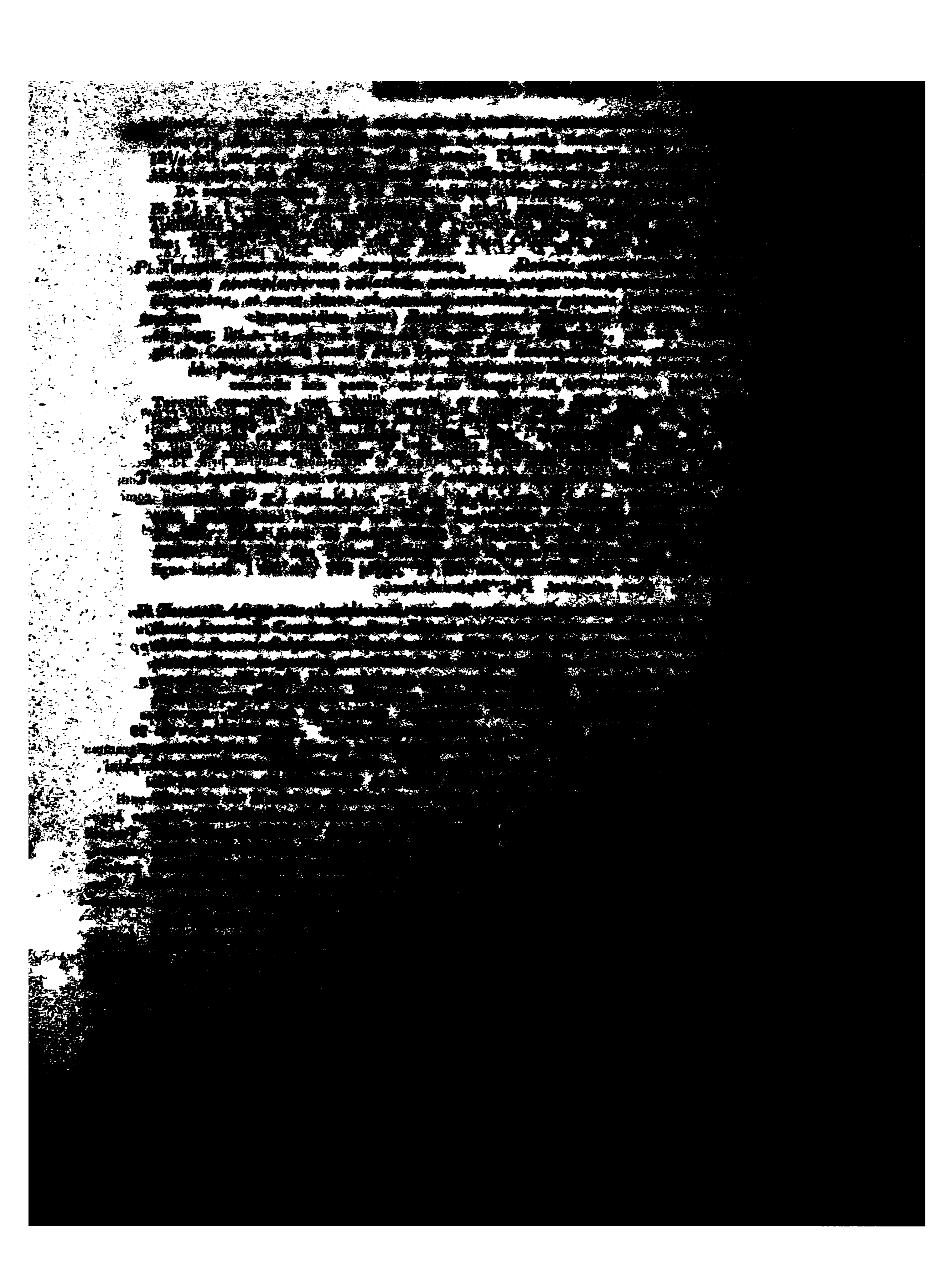






Foelias habi-

varii colo-



tionem primae spondei, recipere ibidem estum, et per resolutionem secundae dacty- et per resolutionem utriusque proceleu- um, ita ut recipiat in his sedibus iambum, hum, spondeum, anapaestum, dactylum celeusmaticum; in pari autem, hoc est, a, quarta, sexta, vel, si longius evaga- ctava et decima, iambum, tribrachum et stum; in fine vero propter ultimam indif- m syllabam etiam pyrrhichium. Scien- illud, quando metrum acatalecticon est, iambum excipere solum, aut pyrrhichium; a autem catalecticum, iambum in penul- egione, aut perraro tribrachum. Caete- lautus, Ennius, Accius, Terentius, Nae- Pacuvius, Turpilius, Afranius, et reliqui mici quam tragici veteres, ita iambico usi ut in omnibus locis indifferenter locaverint ae pedes, iambum sive tribrachum, ana- m dactylum, et spondeum, absque postre- e, in quo prorsus vel iambum vel pyrrhi- posuisse invenitur. Erit autem probabilis us versus, aptusque tragoediis, si secun- t quartum pedem non alios feceris quam s, aut eum, qui tribrachus aut anapae- minatur, quoniam sunt pares. Septena- versum fieri dicit Varro, cum ad iambum, st in sexta sede, trisyllabus pes additur, sunt creticus et amphibrachus, qui etiam ris et tetrametris apud Terentium frequen- periuntur. Comici poetae omnes fere syna- s, episynaloephis, sive synaeresibus et col- bus et abiectionibus litterae sunt usi, suos scandendo; Terentius autem plus omni- Cicero quoque in quarto Tusculanarum idis iambos transferendo, in locis paribus, actylos, quam spondeos saepe ponit. Cae- comici nostri in plerisque prologis, et pri- cenis trimetris utuntur; Plautus autem in scena Amphitruonis tetrametris usus est, etris brachycatalecticis. At Terentius in prologo et prima scena trimetris utitur, uandoque habent penultimam versus sylla- in quibusdam longam et in quibusdam m, deinde longissimos, id est, tetrametros derunt, qui appellantur quadrati.

De generibus.

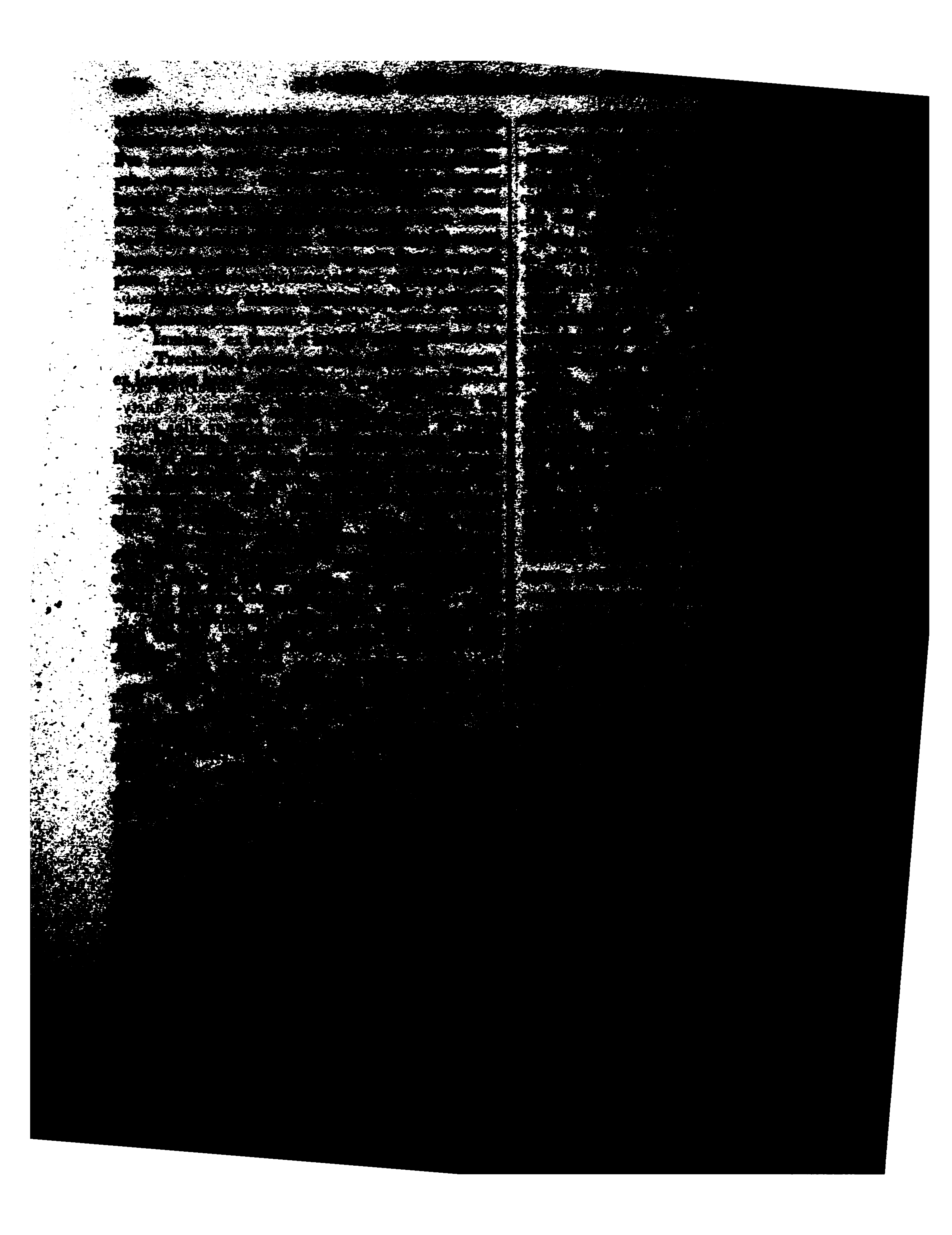
Genera iambici metri, quibus usi sunt poe- plura perhibentur. Nam ex his alia inte- gra, alia clauda, quae Scazonta et Coliambica vocant, quorum differentiam penultima versus syllaba demonstrabit; nam si brevis fuerit, erit rectum et integrum iambicum; sin longa, delumbe et claudum. Huius repertor fuit Hipponax; nam pro iambo inductis trochaeis contra legem trimetri iambici, metrum innovavit, quod Scazon appellatur, id est, claudicans, quod quasi alienis pedibus in fine maxime sustentetur, et sic claudicet. At quia nostri comici trochaicis quandoque utuntur, non erit alienum aliquid de trochaico breviter referre.

De metro trochaico.

Trochaicum in locis quidem imparibus excipit trochaeum, tribrachum, iambum et dactylum, in locis autem paribus praeter illos etiam spondeum et anapaestum. Cum autem catalecticum est, in penultima maxime trochaeum admittit, interdum tribrachum; cum autem brachycatalecticum est, in penultimo loco quaterna tempora non recipit. Haec Hephaestion; Manlius vero Theodoricus: Trochaicum, inquit, metrum, quamvis et spondeum, et anapaestum, et dactylum recipiat, ut iambicum, ei tamen est contrarium, quod in iambico pedes, qui locis imparibus recensi sunt, in trochaico non nisi paribus licet collocari. Trochaeus in hoc metro, quod ex eo nomen accepit, locis omnibus poni potest, tribrachus locis omnibus praeter septimum. Caeterum ab hoc metro, et tribrachus, et dactylus, et anapaestus, non nisi quam parcissime, et consultis prius auribus sunt admittendi, quod etiam in iambico videmus observari. Nam tametsi omnibus imparibus eius metri locis tribrachum, anapaestumve, aut dactylum collocandi facultas est, rara tamen eorum fit admixtio, neque ulla vel in iambico, vel in trochaico metro, aut trochaeo quam cum spondeo, aut aptior, aut frequentior potest esse coniunctio. Terentius autem trochaico mixto, vel confuso cum iambico utitur in sermone personarum. Caeterum nos praecipuo ac singulari amore erga studiosos adulescentulos provocati, pedes, quibus versus fere omnes conficiuntur iambico et trochaico metro, veluti corollarium addidimus, ne praetermitteretur, quod illis futurum utile videbatur.

De pedibus.

Pes est compositio duarum pluriumve syllabarum, sub certa syllabarum ac temporum ob-



natur, et tum vero placebit Terentius, ubi saepissime hunc et audierint et relegerint studiosi.

De duplici comoedia.

Vetus comoedia erat carmen quoddam non dissimile tragoediae, quo liberius taxabantur vitia hominum, et habuit non tantum ficta argumenta, sed interdum etiam res gestas, quae cum eorum, qui gesserant, nomine decantabantur. Ibi cum plerique ex poetis pro libidine multos etiam bonos laedere coepissent, penitus sublatum est hoc carminis genus. Nova comoedia arte quadam argumenta invenit de fictis personis, quibus tamen tanquam de veris admonerentur spectatores civilium morum, item humanorum consiliorum et eventuum.

De differentia comoediae et tragoediae.

Comoedia differt a tragoedia, quod in tragoedia tractantur negotia principum et equitum, in comoedia vero res quodammodo civiles ac domesticae; tum quod in tragoedia fugienda vita, in comoedia capessenda exprimitur; tum etiam quod omnis comoedia de fictis est argumentis, tragoedia saepe ab historica fide petitur; postremo, quod tragoediae habeant laeta principia et tristes exitus, comoediae autem tristia principia et laetos exitus.

De nomine comoediae.

Quia comoedia conficta est non modo, ut varietate casuum et consiliorum delectet auditorem, sed et ut rerum humanarum nos admoneat; quae quam sint incertae et fluxae, nemini est obscurum. Fit autem, ut, qui apud se diligenter expenderint et hos casus et personarum officia et consilia, de rebus humanis ipsi prudentius quoque iudicent. Errant ii, qui putant animi iudicium rectius iurisconsultorum disputationibus, aut philosophorum libris formari quam hoc genere litterarum. Nomen autem comoediae proprie significat carmen convivale, propterea quod, priusquam ars accessit et theatrorum consuetudo, passim in conviviis iocoso carmine vitia civium a iuventute taxata sunt. Videtur autem factum nomen ἀπὸ τοῦ κώμου, hoc est, a comessatione, et ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, hoc est, a carmine, ut sit comoedia carmen continens iocum convivalem. Tragoedia a τράγες, hoc est, faeces, et ᾠδὴ, hoc est, carmen. Hinc tragoedia dicitur, quod illiti faecibus primum, post personati canebant.

De utilitate comoediarum.

Ex lectione comoediarum Terentii primum petenda est quaedam quasi tabula Apellis, in qua demonstrantur variae picturae et consiliorum et eventuum humanorum, tum etiam officiorum, quae in unamquamque personam seu aetatem maxime cadunt. Deinde ex illis ipsis comoediis petuntur propria verba, et figurae Latini sermonis.

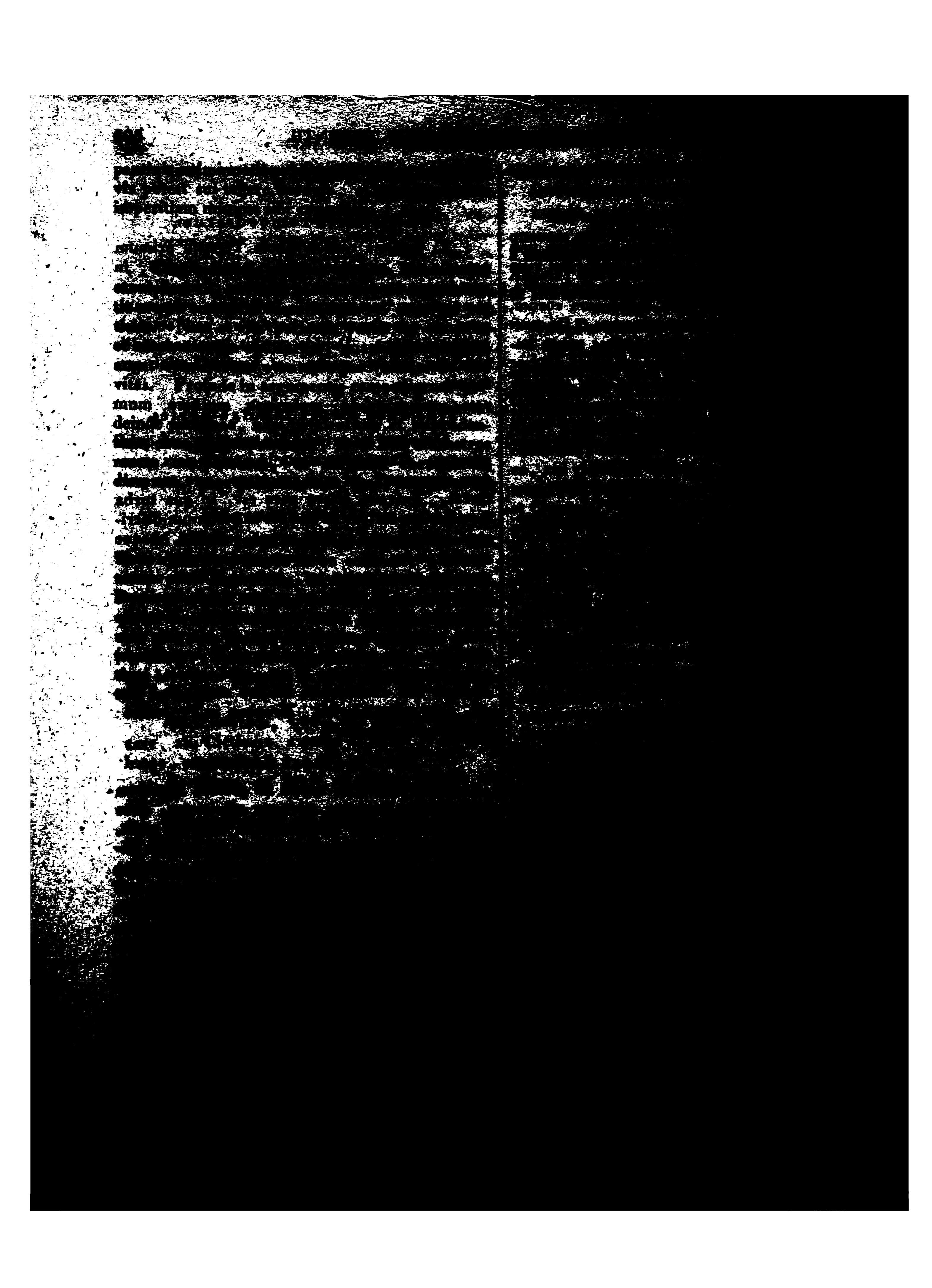
Tres sunt omnis fabulae partes.

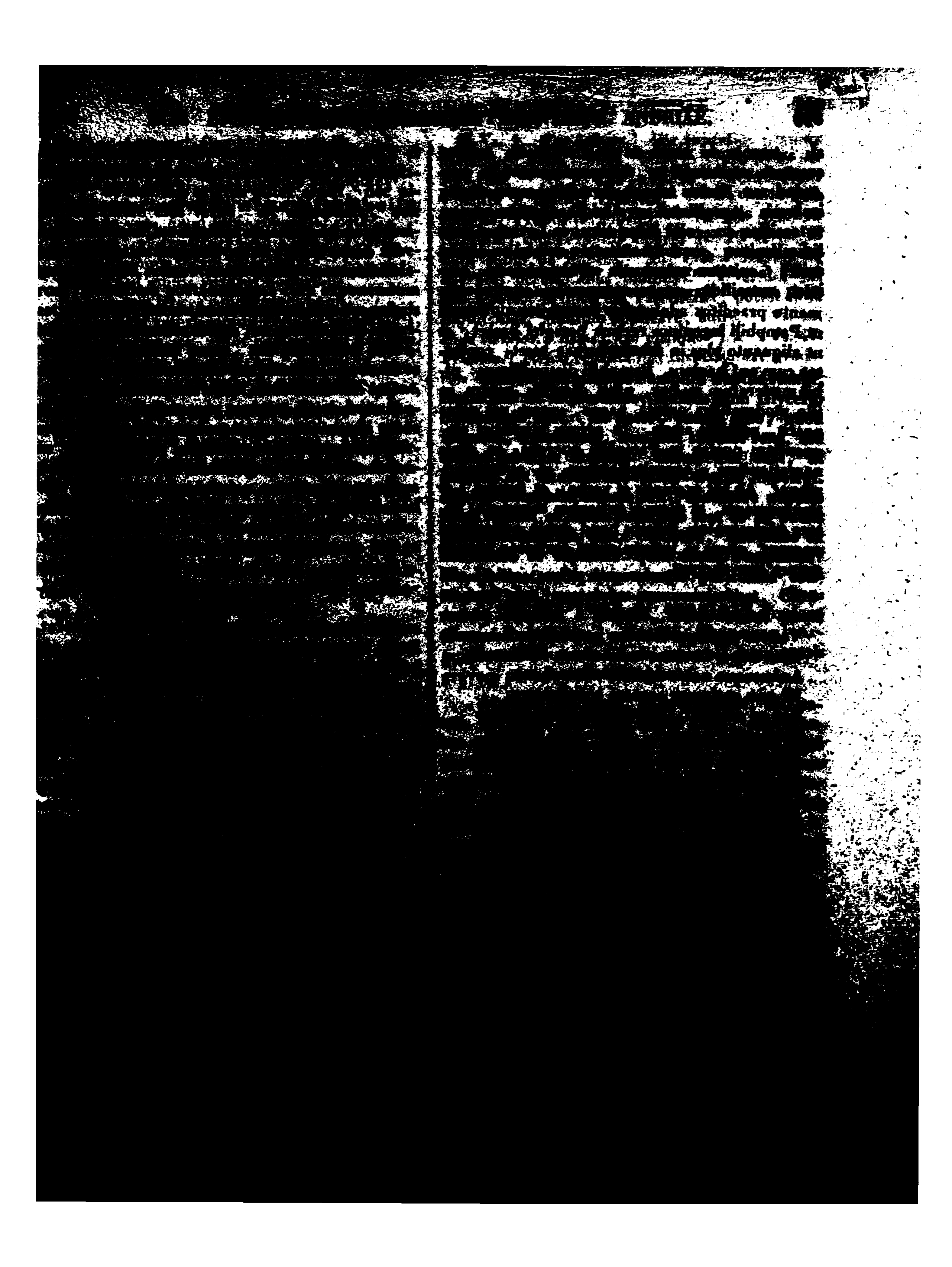
Πρότασις est primus ille tumultus iam quasi gliscens. Recensetur etiam in protasi pars quaedam argumenti, ut sciat spectator, quo res pertineat. Ἐπίτασις altera pars est, in qua turba fervidissima est, et in qua res in summum discrimen adducitur, ut fere neque consiliis, neque auxilio locus sit. Καταστροφή subita rerum omnium commutatio est, quando turbae omnes sedantur, et fit laetus rei exitus; unde Lucianus eleganter exitum, eventumque negotii, catastrophen appellat in commentario de mercede servientibus, ἐπὶ πᾶσι δὴ ἥτις αὐτοῖς ἡ καταστροφὴ τοῦ δράματος γίνεται, id est, post omnia, quae denique illis catastrophe fabulae contingit, hoc est, quis exitus servitii. Erasmus in Proverbio: Catastrophe fabulae[8]).

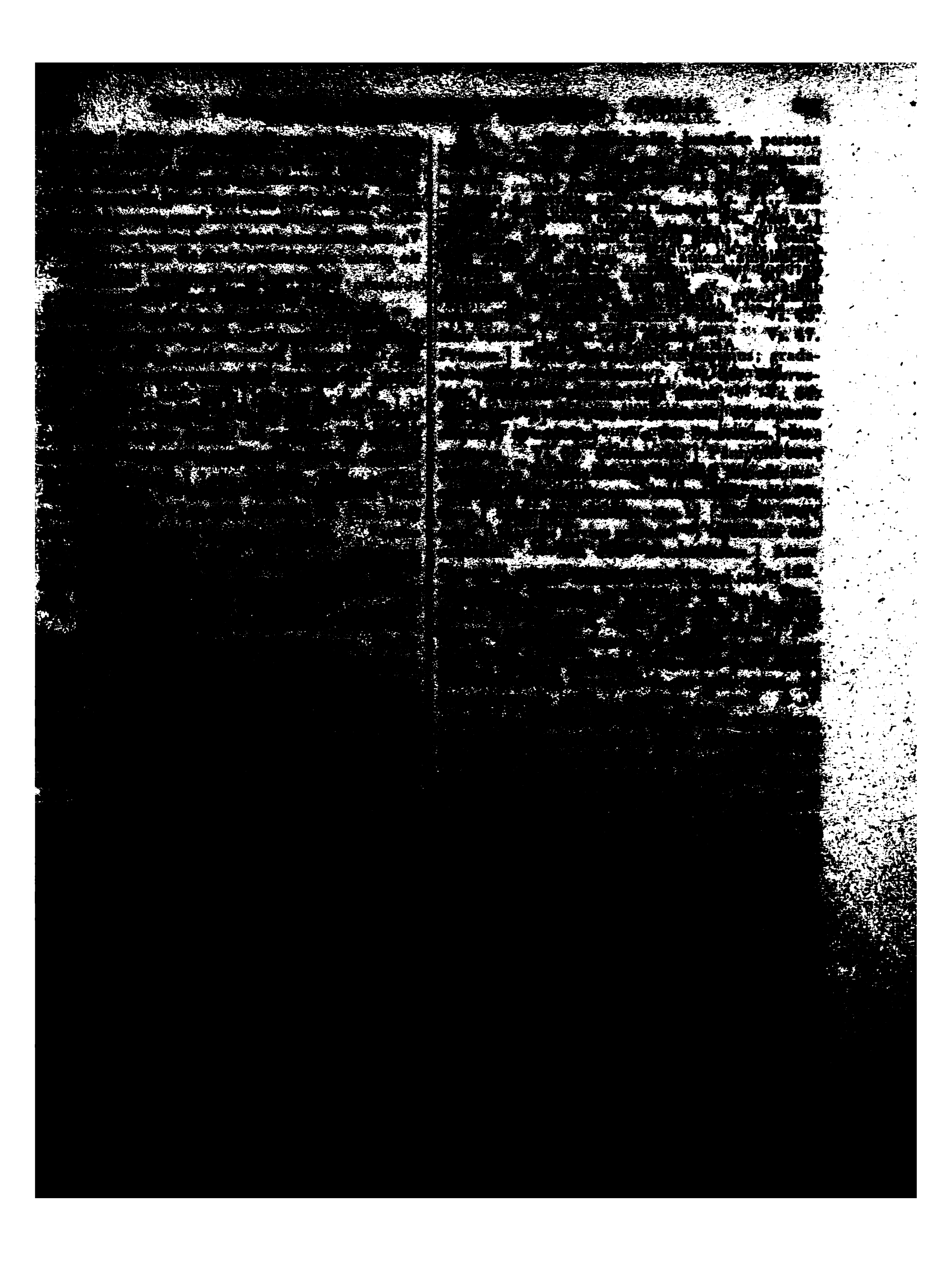
De hypothesi Andriae.

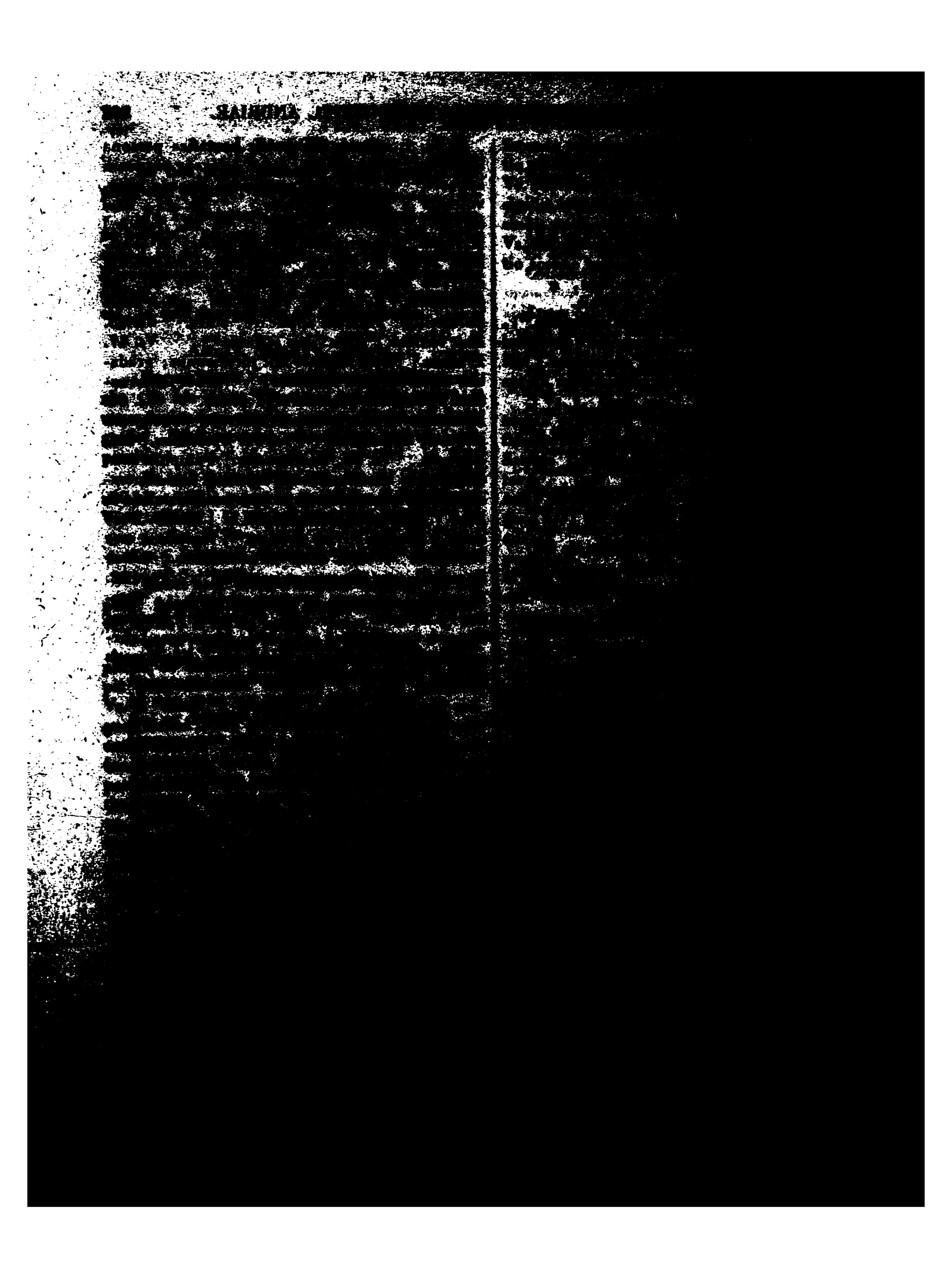
Cum comoedia omnis sit pictura quaedam communium morum, adeoque officiorum, quae in unamquamque personam et aetatem cadit, tum haec Terentii fabula inprimis ad morum disciplinam accommodata est. Est enim quaedam commendatio virtutis in Pamphilo, cuius in hoc argumento primae sunt partes, adeoque imago quaedam proposita est moderati adolescentis, plus etiam, quam vel aetas vel amor sapere videatur, cum fingit eum nihil impotenti animo vel temere audere, sed in ancipiti periculo tamen consilium adhibere, et in utramque partem de officio suo cogitare et expendere, ut pietas et fides requirebat. Nullius autem amplior laus est, et maior pulchritudo, quam mediocritas, praesertim in ista aetate, quae, quia plurimis et re-

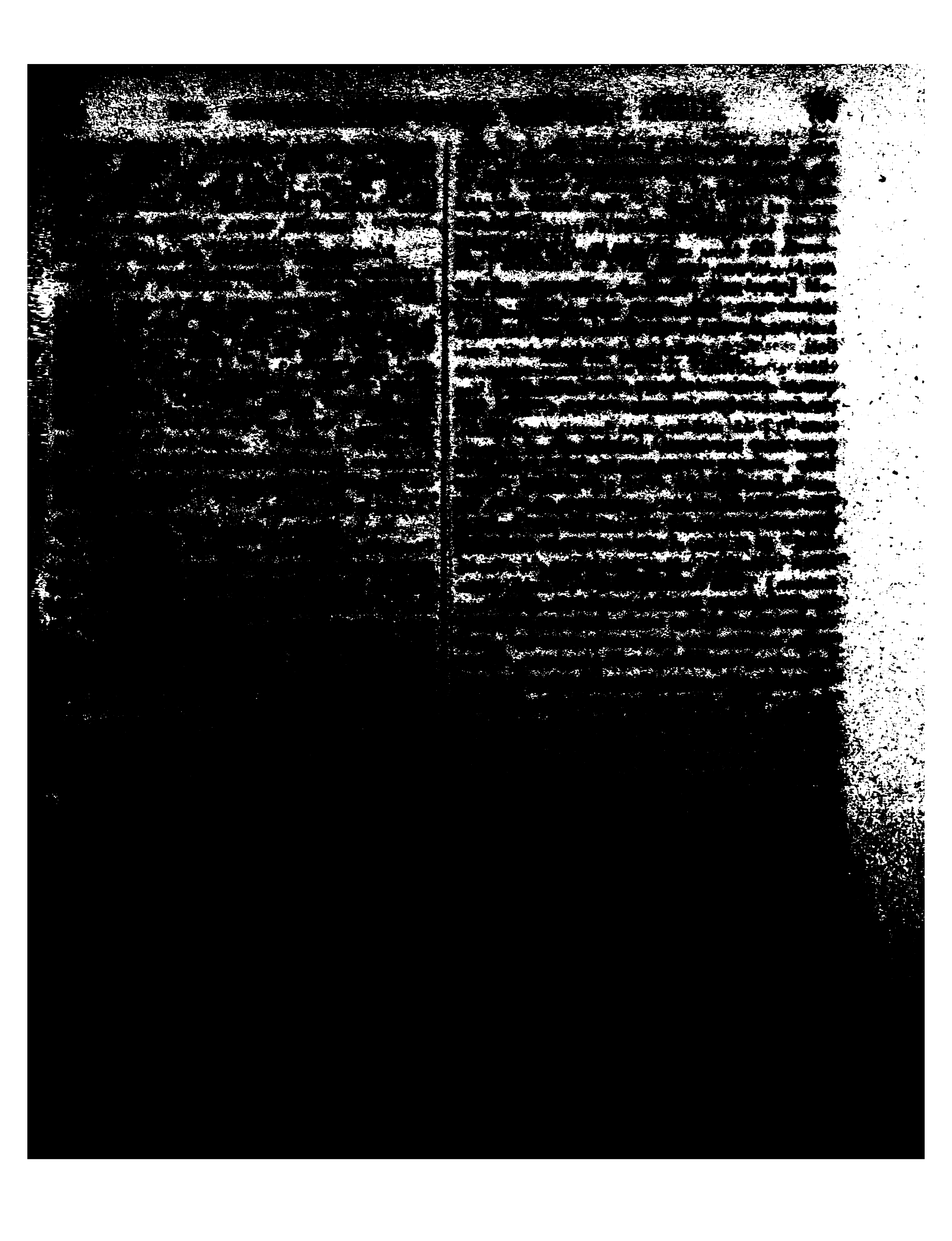
8) Erasmi Adag. chil. I. cent. II. prov. 36.

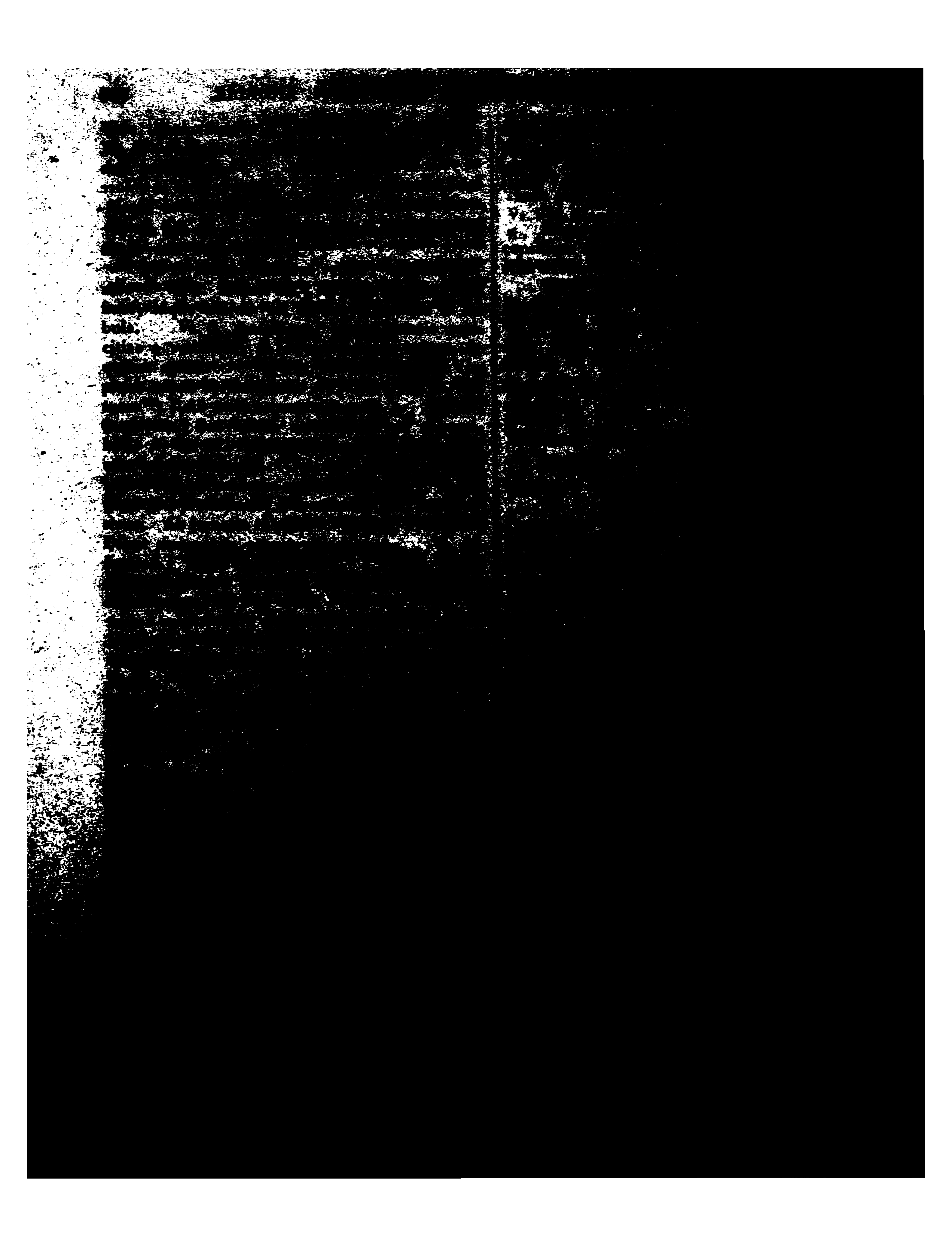


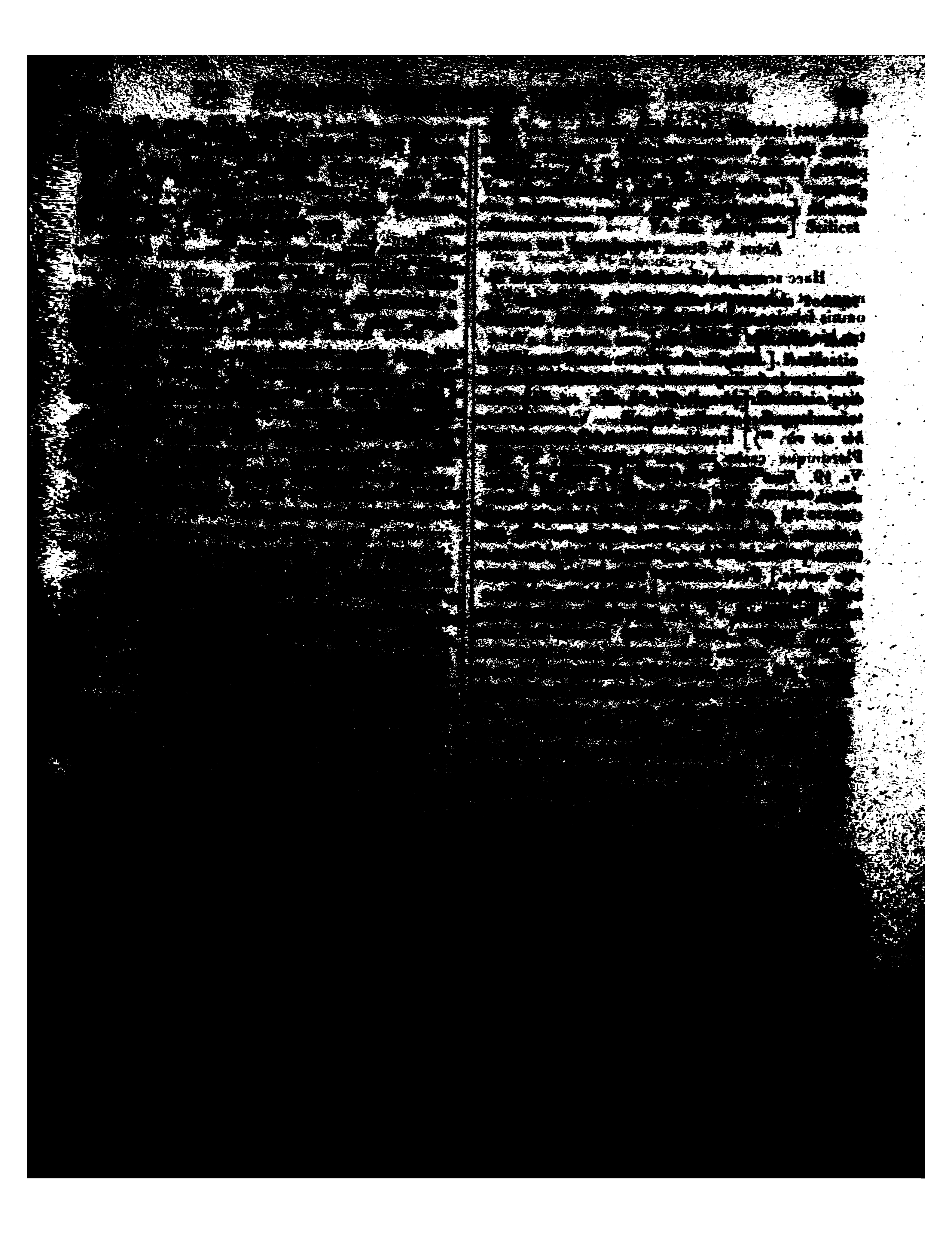




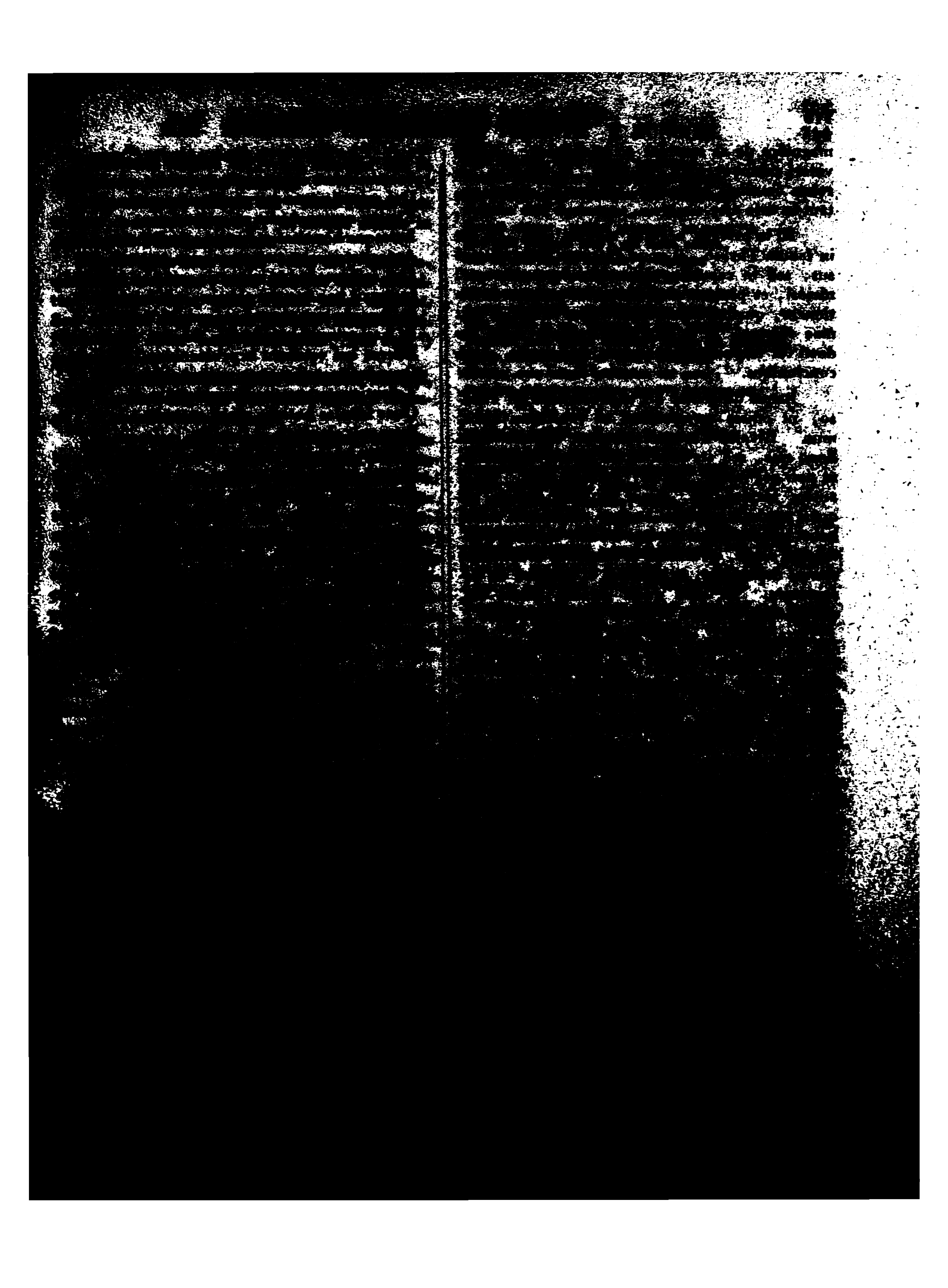


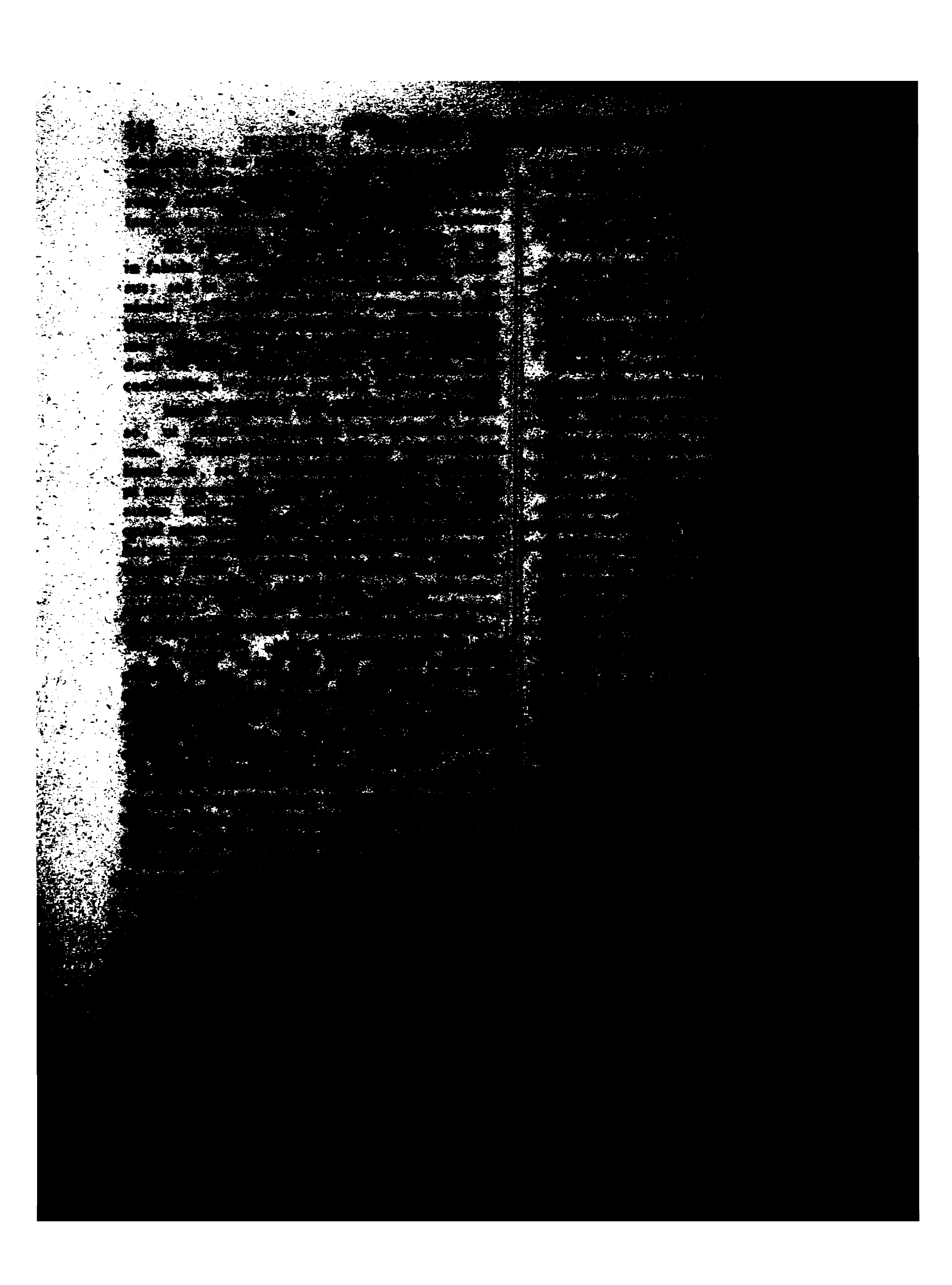












stumque inanem irridet[19]), hic est cernere
rinde, ut in speculo, ardelionum imaginem,
i caudices fungique cum meri sient,
imas tamen sibi rerum ubique vendicant.
oventus huius generis est uberrimus
c seculo, cum se titulo sapientiae
isarum ubique venditant, hostes feri
ofana divinaque miscent omnia.
s ergo favete, spectatores optimi;
fertur utilis et iucunda fabula.

olia et Argumenta in prologum singulasque scenas.

Prologus.

Vs. 1. *Studeant.*] Excusat, cur in adversa invehatur. Vs. 3. *In his poeta.*] Dictum Lavinium. Vs. 10. *Causam dicere.*] id reus prius excusat se, quam agit actor. 2. *Illic.*] pro *ille*. Vs. 17. *Habeo alia.*] etae modestia benevolentiam captat. *Nunc.*] atio. Vs. 27. *Peccatum.*] Peccatum prius n est; posterius verbum. Vs. 29. *Iudi-*] Purgatio. Vs. 30. *Colax.*] Latine adu dicitur. Vs. 36. *Serves.*] Comicorum ria personaeque. Vs. 42. *Quare aequum.*] honema.

Actus I. Scena I. Argum.

Phaedria exclusus consultat, an redire de- ad Thaidem. Huic Parmeno suadet, ut o aequo amoris molestias ferat.

Vs. 1. *Quid igitur.*] Opponit militi rivalem, n fingit aegre concedere dies aliquot, dum lite Thais munus extorqueat. Vs. 6. *Per-*[20]).] Alias *pertendes*. Vs. 10. *Peristi.*] γισμὸς, quasi ad alterum. Vs. 15. *Suspi-s.*] Similis congeries est in Plauti Mercatore. 20. *Egone illam?*] Aposiopesis celeberrima. 25. *Indignum.*] Extenuatio ad αὔξησιν spe-. Vs. 27. *Amore ardeo.*] Amoris vehe-ia. Vs. 29. *Te redimas.*] Perstat in me-ora bellica.

Actus I. Scena II. Argum.

Thaidis blando sermone victus Phaedria cetur se biduum rus concessurum, ut Thra- interim locus sit apud illam.

Vs. 1. *Miserum me.*] In hac scena exponitur occasio fabulae, ut Terentio initio fabularum mos est; simul causa, cur miles sit placandus, recensetur. Vs. 21. *Egone.*] Reponit Thaidi vicem, tanquam falsum dictura sit. Vs. 25. *Perfluo*[21]).] Metaphora a vase futili. Vs. 27. *Samia mihi.*] Narratio. Vs. 33. *Neque sciebat.*] βάσις figura est hic, quando inter narrandum omnia pedetentim dicuntur. Vs. 41. *Effluet.*] Meretricem notat. Vs. 47. *Tute scis.*] Astute meretrix, ubi dixit, quae amatorem urgebant, blandimenta subiicit. Vs. 50. *Hoc agite.*] De hac figura sermonis adscribere placuit verba Plutarchi in Coriolano[22]) de institutis Numae: ὅταν ἄρχοντες ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι θείων, ὁ κήρυξ πρόεισι μεγάλῃ φωνῇ βοῶν· Ὁκ ἄγε. Σημαίνει δ' ἡ φωνή· Τοῦτο πρᾶττε· προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβάλλειν μεταξὺ, μηδὲ χρείαν ἀσχολίας[23]). Vs. 52. *Honesta virginem.*] Commendatio puellae. Vs. 63. *Etiamne amplius?*] ἔκλειψις. Vs. 65. *Multae sunt.*] Cur puellam abducere quaerat. Vs. 69. *Amicus.*] Amicus perpetuo; amator ad tempus. Vs. 70. *Amabo.*] Vide, quam leniter precatur et blande. Vs. 75. *Nesciebam.*] Indignanter omnia repetit. Vs. 80. *Plus amas.*] Ironia stomachantis amatoris. Vs. 83. *Nuncubi.*[24])] id est, numquid alicubi. Vs. 98. *Verbum.*] Pro dicto ponitur. Vs. 101. *Ego impetrare.*] Emphasim habet *ego*. Vs. 104. *Aut?*] Aposiopesis. Vs. 105. *Non fiet.*] Omnia haec vim amoris exprimunt. Vs. 107. *Biduum.*] Tanquam biennium sit. Vs. 112. *Milite isto.*] Per contemptum *isto*, quasi odioso. Vs. 118. *Aliarum ingeniis.*] Meretrix bona hic inducitur. Vs. 123. *Spero fratrem.*] id est, credo.

Actus II. Scena I. Argum.

Phaedria rus concedit, id quod Thaidi se facturum dixerat. Illius ex amore immutationem miratur Parmeno; et militis donum ita laudat, ut heri sui Eunucho praeferat.

Vs. 1. *Deducantur isti.*] Scilicet Eunuchus et Aethiopissa: ut rivalem apponit, ita et munus; sed decebat militis munus vincere. Vs. 5.

irridet] sic omnes illi libri et Editt., excepto Grathuo, qui exhibet: deridet.

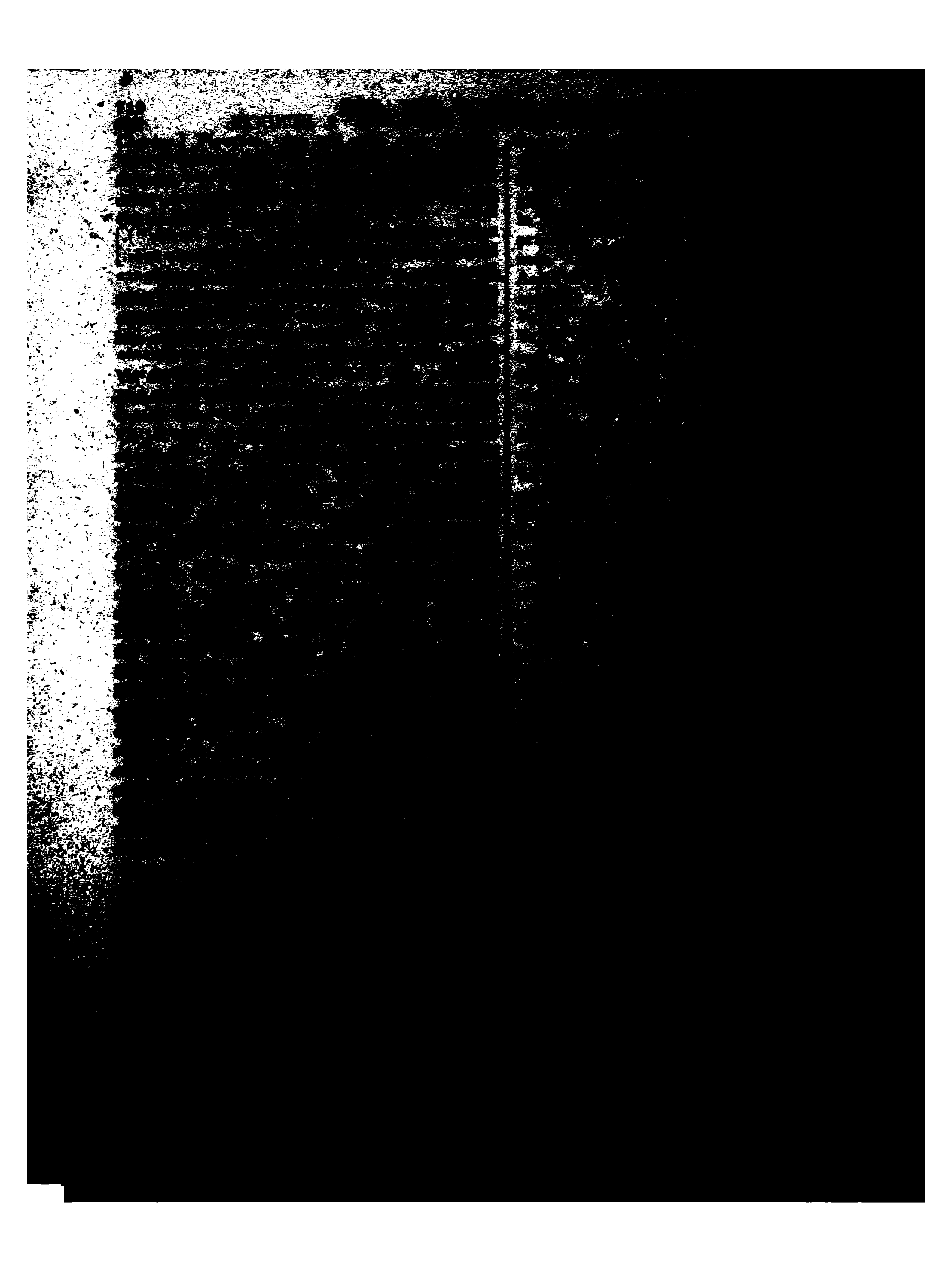
Perficies] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *pertendes*.

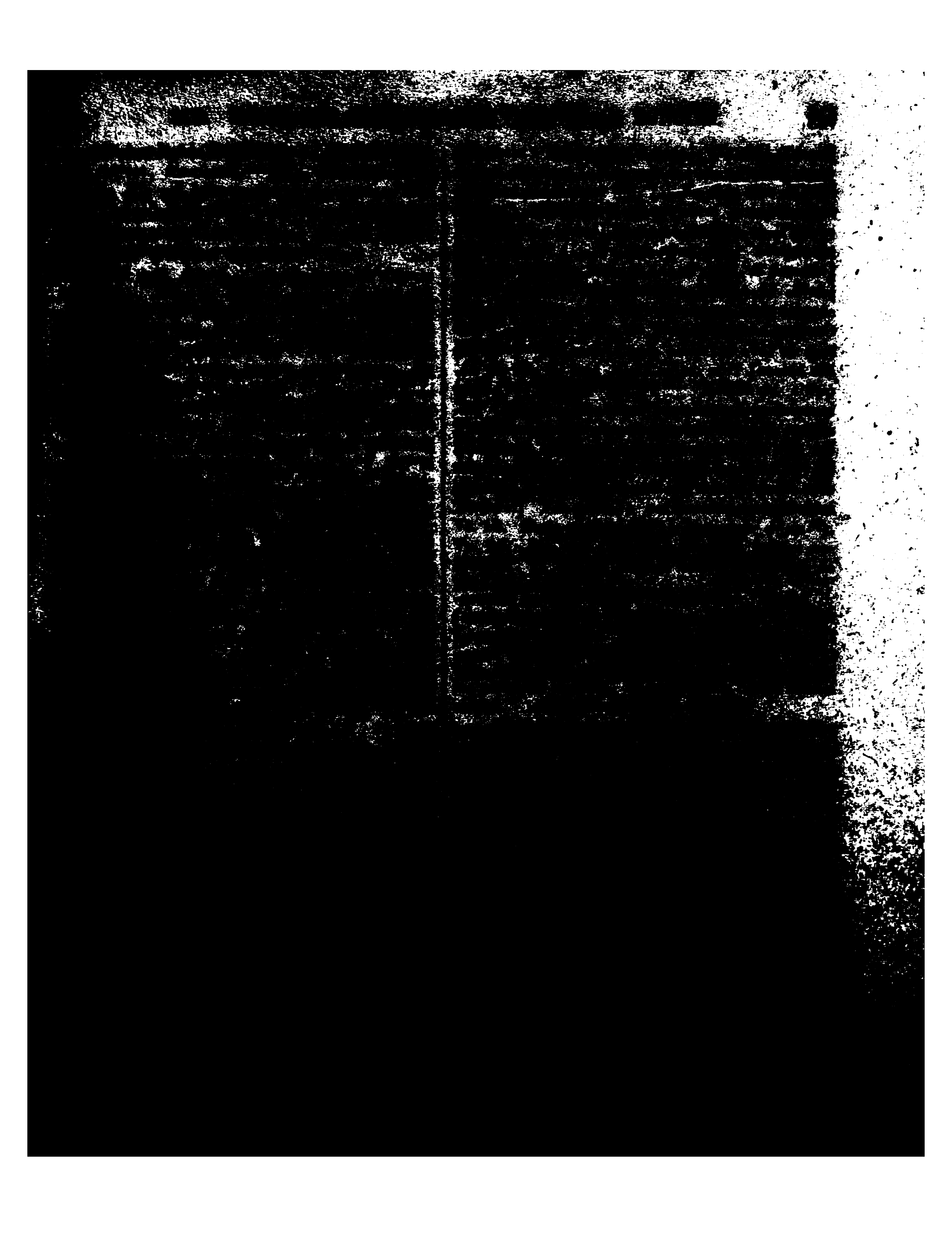
21) *Perfluo*] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *perpluo*.

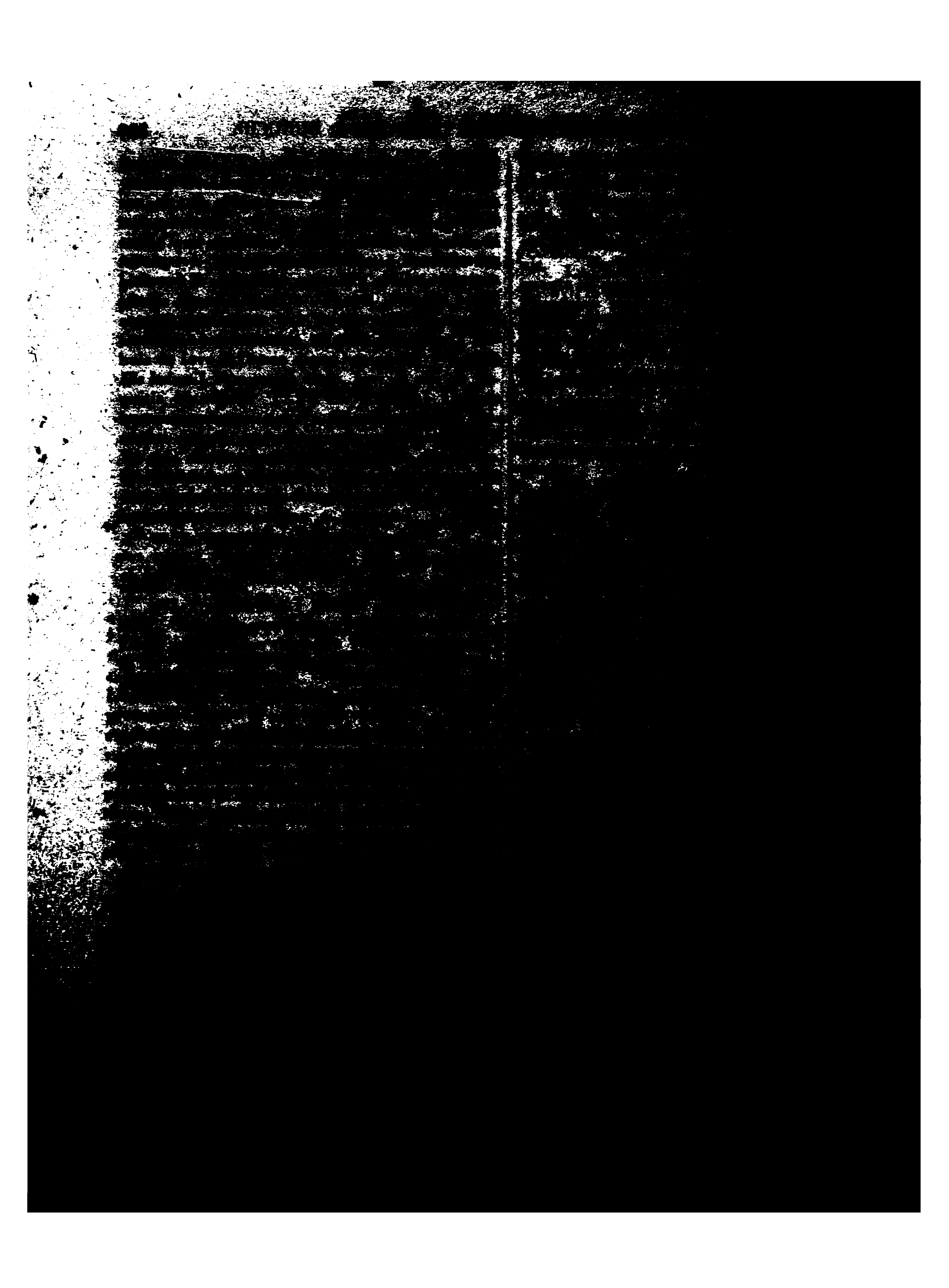
22) Plutarchi vita Coriolani c. 25.

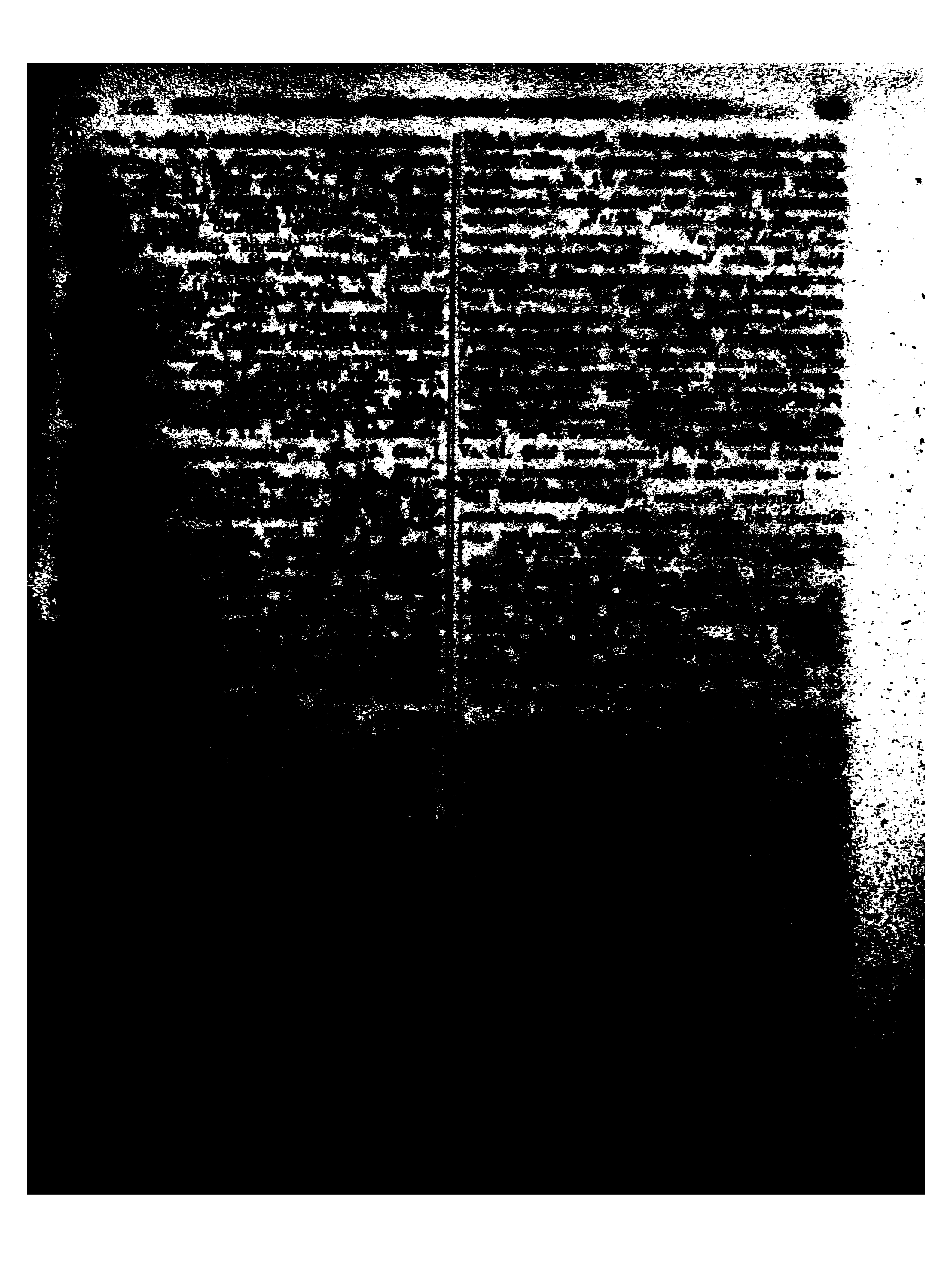
23) Hoc scholion legitur in Ed. 1546.; in Editt. 1540. 1., 1543., 1548., 1551. deest.

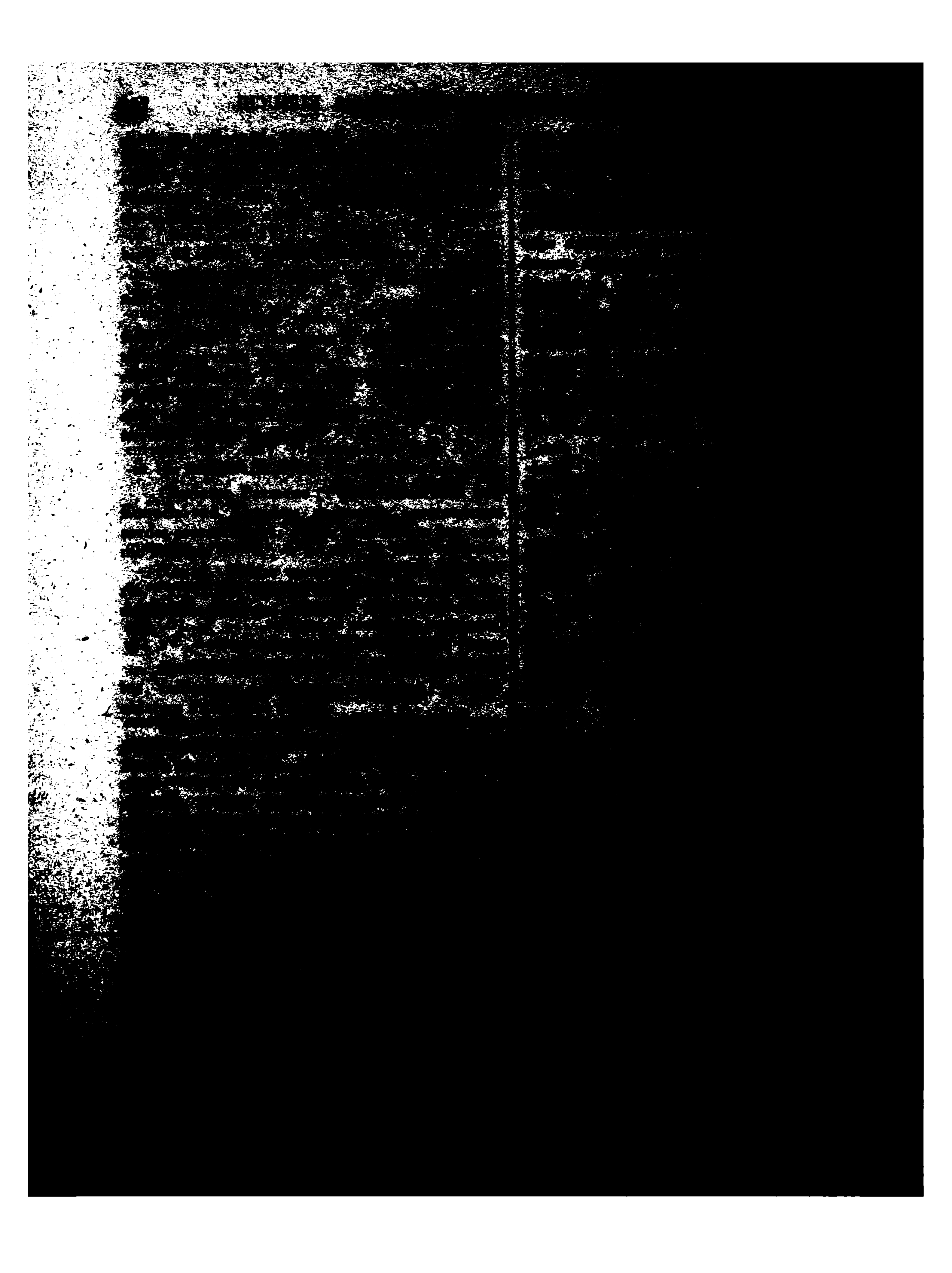
24) *Nuncubi*] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *num tibi*.











[illegible]

cum [illegible] qui [illegible] monitoribus [illegible] ipsis [illegible] sint carere. Illi [illegible]

[illegible]

Qui sic vincit cunctos, ut habeat neminem
Secundum, tanto is comicus est prae caeteris,
Ne quicquam ego istum nunc moror Volcatium,
Quisquis is est, qui longe post alios hunc locat,
Ut vix in sexto faciat reliquos consequi.
Liceat ab hoc dissentire, et primas dare huic,
Per quem decus retinet aliquod proscenium.
Si tamen etiam meretur, ut ego existimo,
Et vos sentitis, et testes estis mihi,
Praesentia qui vestra ornatis tam malos
Actores tam frequente, tum quoque fabulas
Huius, pueris proponitis atque sedulo
Inculcatis vestris, perlepidas et bonas,
Unde pericli nihil instat sanctimoniae,
Nec sunt bonos qui mores corrumpant sales,
Nec est delectu velut in Plautinis opus.
Hic omnes castae sunt, omnes sunt utiles.
Sermo venustus, elegans, purus, gravis.
Ut puerûm pabula decet esse primulum,
Quibus mentes alantur ab incunabulis,
Honestatem ut prae cunctis penitius imbibant,
Mundeque vivant, et loquantur splendide
Utriusque ex isthoc naturam sibi facient.
Proinde vos, quod ultro coepistis, date
Operam, vestra benevolentia nos ut excitet,
Iuventutemque totam litterariam.
Nunc quam afferamus fabulam cognoscite,
Antiquo nomine ἑαυτοντιμωρούμενον
Poeta vocat, vultis, Latine dixero,
Sibi ipsi poenas dantem liceat dicere.
Nam se propter fugatum filium senex
Cura et dolore animi excruciat, miser, suum.
Sed ipsum melius hoc narrantem [9]) audieritis.
Heus tu quoque coronate, qui vocem expedis,
Prodi, et vetus argumentum nobis expedi.
Date operam, ut cognoscatis hanc statariam,
Sic vos Dii multis augéant honoribus,
Et perpetuis felices condecorent bonis.

Scholia et Argumenta in prologum singulasque scenas.

Prologus.

Vs. 2. *Poeta.*] Captatio benevolentiae a persona poetae. Vs. 4. *Ex integra.*] Propositio prima. Vs. 10. *Nunc quamobrem.*] Propositio secunda. Vs. 15. *Qui orationem.*] Commendatio a persona actoris et poetae. Vs. 17. *Contaminasse.*] Defensio. Vs. 19. *Id* [10]) *pigere.*] Quod aemuli vitio dant, id laudis sibi ducit. Vs. 24. *Ingenio.*] Ab honesto et iusto. Vs. 30. *Dictum existimet.*] Vitium L. Lavinii. Vs. 34. *Alias novas.*] Hactenus pro poeta dixit. Vs. 35. *Adeste.*] Rogat, ut senem placide audiant. Vs. 37. *Servos currens.*] Variae comoediarum personae. Vs. 41. *Mea causa.*] Paronomasia, capit benevolentiam a commendatione stili. Vs. 46ᵃ. *Ingenium quid.* [11])] Commendatio a persona propria. Vs. 49. *Commodis.*] Plus est, quam si dixisset: voluptatibus.

Actus I. Scena I. Argum.

Menedemum excruciantem sese in agro laboribus Chremes alloquitur, sedulo causam inquirens, cur praeter aetatem ille suam id faciat. Respondens Menedemus, sui moeroris causam dicit esse filii abitionem, quem iurgiis et contumeliis domo eiectum, impotentius desiderat.

Vs. 1. *Quamquam haec.*] Captatio benevolentiae ab amicitia et ex vicinitate. Vs. 5. *Propinqua.* [12])] Haec amborum senum coniunctio et familiaritas, multum accommodata sequentibus rebus censetur. Vs. 9. *Nam pro Deum.*] Propositio, qua interrogat et obiurgat. Vs. 15. *Egredior.*] Senis nimia inquietudo. Vs. 20. *At enim dices.* [13])] Obiectio tacita, perpolita locutio. Vs. 24. *Aliena ut cures.*] Dictum in curiosos rerum alienarum. Vs. 27. *Rectum est?*] id est, officiosum est. Vs. 30. *Nollem.*] Scilicet me cruciare laborando. Vs. 34. *Aut consolando.*] His tribus rebus adhibitis, nihil praeterea in amicitia requirendum. Vs. 41. *Filium unicum.*] Narrationem a personis orditur. Vs. 50. *Accusabam.*] Accusationem suam refert. Vs. 57. *Nimio otio.*] Amor ex otio provenit. Vs. 58. *Istuc aetatis.*] Consilium. Vs. 64. *Plus scire.*] Cum pondere pronuntianda oratio tota pathetica. Vs. 72. *Accurrunt servi.*] Attende diligentem familiam. Vs. 74. *Apparare.*] Est ad pompam

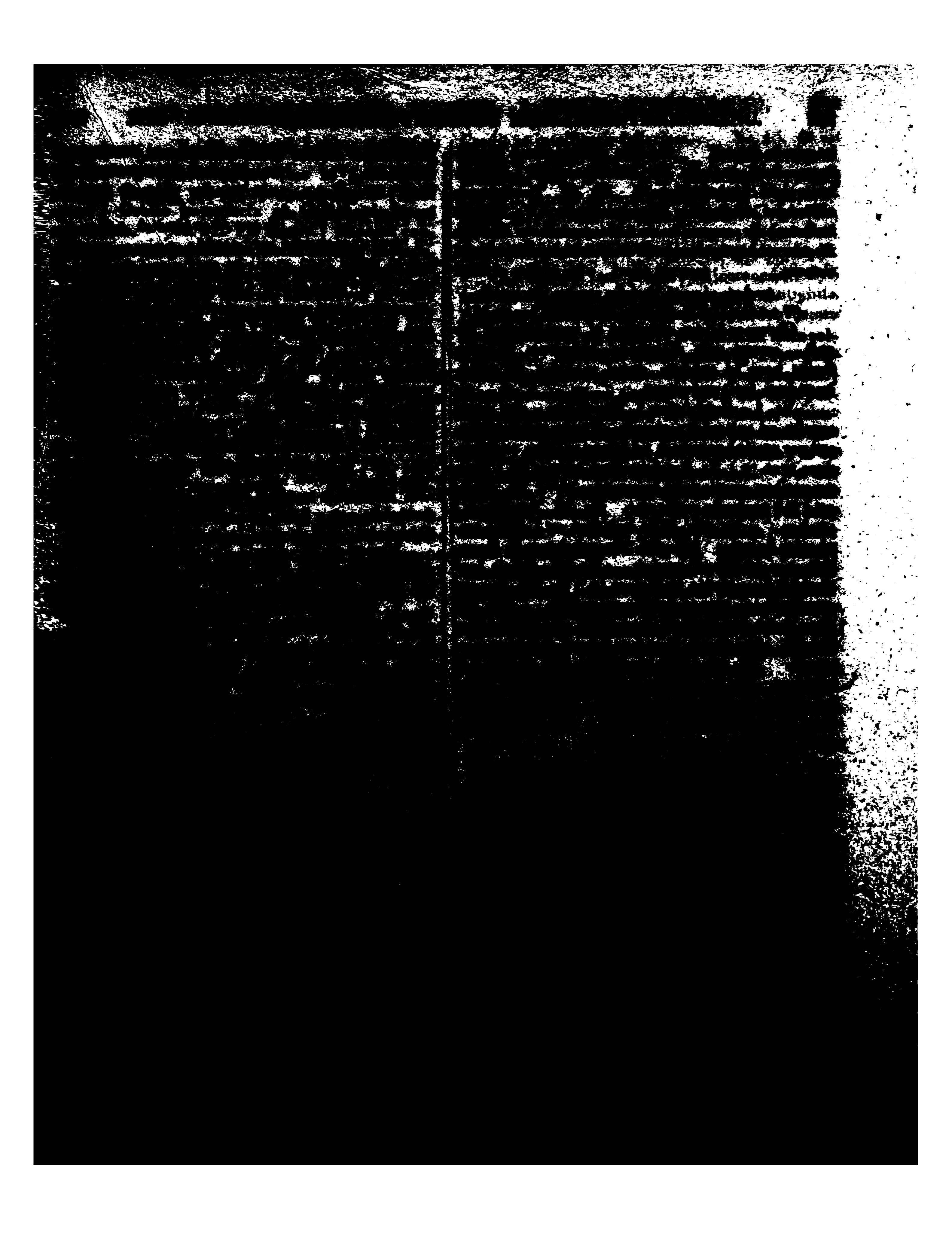
9) narrantem] sic scripsi; Ricc. collect. Edit. 1567, 1586. narrante.

10) Id] haec vox, quae in illis Editt. h. l. legitur, in Ed. Vollb. deest.

11) In illis Editt. versum 46. *In hac est pura oratio, experimini* subsequitur hic in Ed. Vollb. omissus: *In utramque partem, ingenium quid possit meum.* Ad hunc vs., quem numero 46ᵃ signavi, hoc scholion pertinet.

12) *in propinqua parte*] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *in aliqua parte.*

13) *dices*] sic illae Editt.; in Ed. Vollb. deest.



imo in se ipsum. Vs. 32. *At*[28]) *nunc.*] Denuo Syrum instigat. Vs. 34. *Fabricam fingit.*] Translatio a machinis bellicis. Vs. 38. *Tanto hercle melior.*] Calliditatem servi laudat. Vs. 39. *At heus tu.*] Praemonitio de filii amore. Vs. 43. *Neque eo nunc dico.*] Tollit obiurgandi occasionem.

Actus III. Scena III. Argum.

Chremes filium obiurgat et immodestiae arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat; Syrus hero id suadet, quod maxime ad extorquendum facit argentum.

Vs. 1. *Quid isthuc.*] Periculum, per quod sensim ad epitasim pervenit. Neque enim subito, sed per gradus quosdam ad talem motum accedendum erat. Vs. 9. *Amantium animos*[29]).] Nam amantibus omnia sunt suspecta. Vs. 13. *Nemo est.*] Ab exemplo paterno. Vs. 17. *Intelligere.*] γνώμη. Vs. 21. *Mihi molestum est.*] *Mihi* emphasim habet. Vs. 26. *Deambulatum?*] Repetitio per indignationem. Vs. 28. *Dii te eradicent.*] Imprecatio in Syrum. Vs. 30. *Censen' vero?*] Recte monet de filio servando. Vs. 33. *Nam mihi iam.*] *Nam*, accusatio amphibologica. Vs. 36. *Frugi es.*] Laudat demuo fallacem servum. Vs. 40. *Huic drachmarum.*] Caput fallaciae. Vs. 41. *Adolescentulam.*] Valens causa ad extorquendum argentum. Vs. 47. *Dicam hanc esse.*] Fallaciam aperit. Vs. 52. *Mane mane.*] Parat se ad aliam scenam.

Actus IV. Scena I. Argum.

Haec scena Antiphilae continet agnitionem: unde iurgium inter virum et uxorem oritur; Chremes enim iusserat exponi partum, si puellam peperisset ipsa, quod factum non est.

Vs. 1. *Nisi me animus.*] Haec catastrophe rerum Cliniae est, et occasio epitaseos novae rerum Clitiphonis. Vs. 10. *Hoc te oro.*] Insinuatio a purgatione. Vs. 15. *Sustulisti.*] Tollere, hic est nutrire. Vs. 18. *Si peccavi.*] Excusat imprudentiam. Vs. 19. *Id quidem ego.*] Obiurgatio mordax. Vs. 24. *Sino.*] id est, concedo, id est, quod haec te moverint. Vs. 27. *Veniret.*] Venderetur ad stuprum. Vs. 35. *Mea facilitas.*] Facilitas causa delinquendi. Vs. 37. *Religiosae.*] id est, superstitiosae. Vs. 41. *Hem.*] Stupentis est. Vs. 44. *Evolvi.*] Magnae laetitiae indicium est.

Actus IV. Scena II. Argum.

Post agnitam Antiphilam Syro novum quaeritur de invenienda pecunia consilium.

Vs. 1. *Nisi me animus.*] Epitasis, nam subinde alia atque alia consilia fallunt servulum. Et videas Syrum hic tanquam Proteum in omnes formas verti. Vs. 6. *Crucior bolum.*] Metaphora a brutis vescentibus. Vs. 9. *Incipiam nunc?*] Ratiocinatio inquirentis. Vs. 11. *Idem*[30]) *fugitivum.*] Metaphora facta a profugo.

Actus IV. Scena III. Argum.

Clinia hic testatur, quam gaudeat de agnita Antiphila, et a Syro admonetur, ut amici etiam Clitiphonis rem curet in servanda Bacchide.

Vs. 1. *Nulla mihi res.*] Catastrophe in personas spargitur, et subiicitur consultatio, quae ad epitasim alteram facit. Vs. 6. *Qui usque.*] *Usque*, assidue. Vs. 9. *Esse honore.*] Ab honesto et utili. Vs. 14. *Fero hercle.*] Indignanter idem eisdem repetit verbis. Vs. 16. *Hoc non ages.*] Syri consilium. Vs. 23. *Quin nolo.*] Consilium astutum servi, cui tamen non respondebit eventus. Vs. 31. *Palmam do.*] Iactantia Syri de sua astutia. Vs. 35. *At enim spem.*] Clinia veretur, ne perturbentur nuptiae.

Actus IV. Scena IV. Argum.

Bacchis irata ob decem minas nondum traditas abituram se adsimulat. Cum Syro expostulat. Tandem placata suasu eiusdem, cum omni strepitu ac turba transit ad Menedemum tantisper, dum Chremes fallatur.

Vs. 1. *Satis pol proterve.*] Meretricis excandescentis conquestio de pecunia nondum soluta. Vs. 5. *Cum spe*[31]) *pendebit.*] Mira Bacchidis calliditas. Vs. 9. *Mea Phrygia.*] Memorem inducit meretricem, aptamque ad fallendum. Vs. 15. *Abi*[32]).] Dissimulatio Bacchidis. Vs. 18. *Argentum cudo.*] μεταφορικῶς et iocular iter, ut ser-

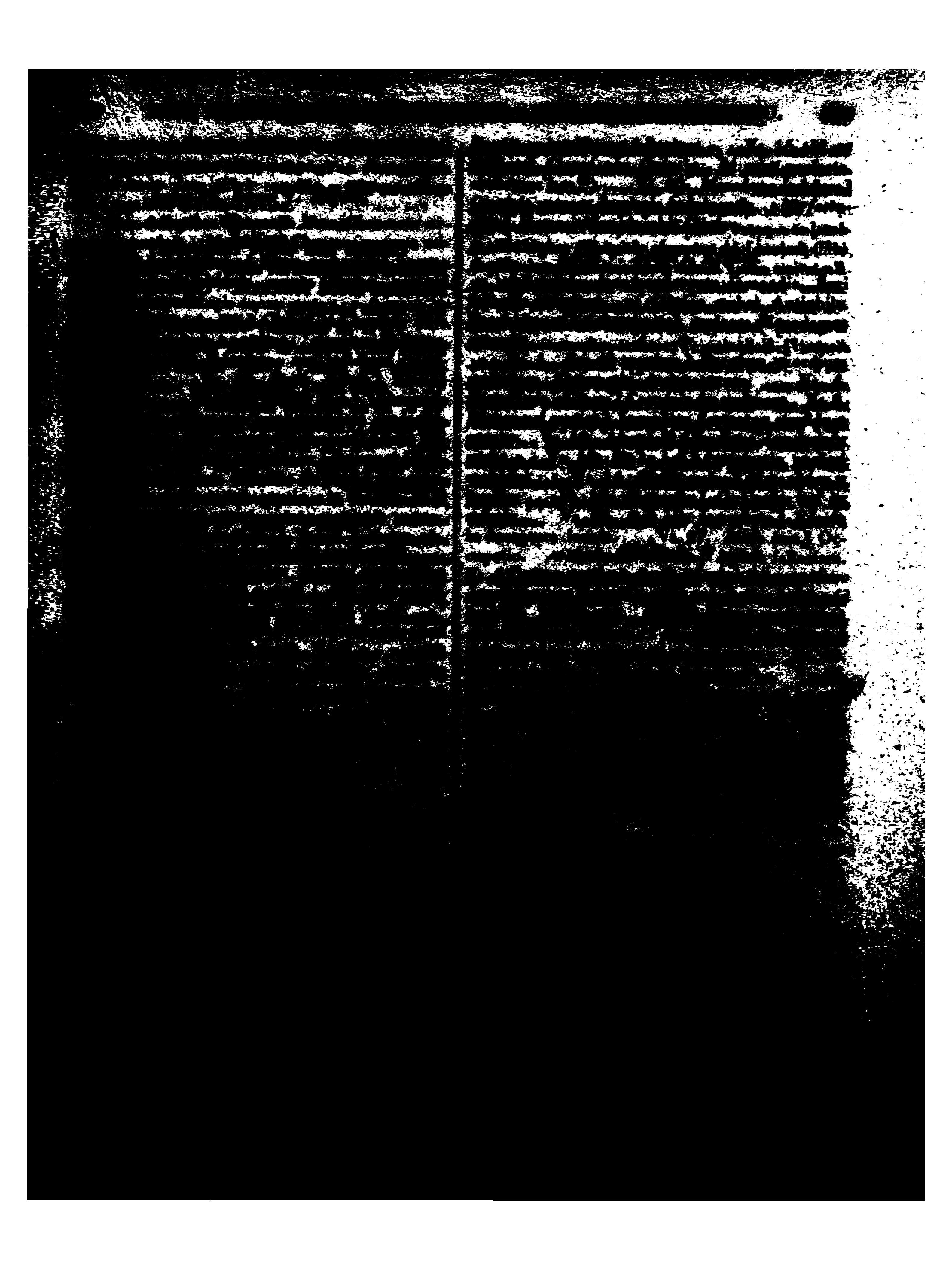
28) *At*] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *Et*.

29) *Amantium animos*] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *amantium animum*.

30) *Idem*] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *Illud*.

31) *spe*] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *in spe*.

32) *Abi*] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *Ab*.



tinet haec scena et callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est, exitum eventumque negotii machinatur.

Vs. 1. *Nunc tandem.*] Clitipho relatu Menedemi se a patre abdicatum credit. Vs. 4. *Vulgo id*[37]) *faciunt.*] Ab exemplo vitioso[38]) vulgi. Vs. 6. *Ex animo volo.*] Benevolentiae indicium. Vs. 9. *Animo esse omisso.*] Carpit filium de deliciis. Vs. 11. *Cepi rationem.*] A necessario. Vs. 17. *Disperii.*] Accusatio sui ipsius. Vs. 20. *Here licetne?*] Eclipsis. Transfert culpam omnem in se. Vs. 27. *Fame mihi.*] Extremum miseriarum fames. Vs. 31. *Intelligere possum.*] Prae nimia affectione intercipit sermonem. Callidum Syri consilium, qua catastrophen machinatur. Vs. 37. *Est verisimile.*] Facile assentitur. Vs. 38. *Matres omnes.*] Materna in filios indulgentia. Vs. 41. *Suspicionem.*] Callidum Syri consilium. Vs. 47. *Quid autem hoc?*] Eclipsis. Vs. 49. *Precatorem.*] id est, intercessorem.

Actus V. Scena III. Argum.

Chremes filii occasione uxorem obiurgat et mordacibus dictis impetit, salibusque non illepidis; et maternum animum in hac scena ob oculos ponit Terentius.

Vs. 1. *Profecto nisi.*] *Homo,* per contemptum, et cum stomacho[39]) pronuntiandum. Vs. 4. *Mulier esse.*] Notat mulierum importunitatem. Vs. 12. *Subditum.*] Repetitio verbi

37) *id*] sic illae Editt.; in Ed. Vollb. deest.

38) vitioso] sic Ed. 1546.; ab Editt. 1540. B., 1543., 1548., 1551. abest.

39) cum stomacho] sic Ed. 1546.; Editt. 1540. B., 1543., 1548., 1551. id stomacho.

cum stomacho. Vs. 15. *Convincas.*] Iuridicum verbum. Vs. 19. *Nihil vitii.*] Notat uxoris mores ex filii moribus.

Actus V. Scena IV. Argum.

Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes commonstrari cupit: qua oratione hanc admodum reddit sollicitam. Chremes contumeliose filium obiurgat.

Vs. 1. *Si unquam.*] Valebat ad matrem consilium hoc, propterea mater producitur. Vs. 5. *Obsecro mi gnate.*] Verba matris consternatae. Vs. 7. *Atque huic.*] Iurandi vetus mos parentum. Vs. 9. *Si me metuis.*] Asperitas patris. Vs. 10. *Ego dicam.*] Contumeliose in abiectissimum quemque. Vs. 15. *Deos nescio.*] *Deos nescio,* iratorum more haec. Vs. 20. *Eheu, quam ego.*] Catastrophe.

Actus V. Scena V. Argum.

Menedemi interventu post turbationes tranquilla fiunt omnia, volenti datur Clitiphoni uxor Archonidis filia. Syro a Chremete ignoscitur.

Vs. 1. *Enim vero Chremes.*] Menedemus solus haec secum. Vs. 4. *Filiam.*] ut nubat scilicet Cliniae. Vs. 7. *Si me vivum.*] Mire sibi ignosci postulat. Vs. 8. *Ne tam offirma te.*] Metaphora a repugnaculo occludendo. Vs. 15. *Pater.*] Vox deliberantis. Vs. 16. *Puellam*[40]) *lepidam.*] Blanda matris suasio. Vs. 17. *Rufamne.*] Deformis puellae descriptio. Vs. 22. *Syro ignoscas.*] Syro ignoscitur.

40) *Puellam*] sic illae Editt.; Ed. Vollb. *illam.*

4. In Adelphos Terentii.

Argumentum[1]).

Protasis.

Eripuerat Aeschinus lenoni mulierculam[2]), fratri gratificatus, qui illam[2]) amabat. Id postquam rescivit[2]) Demea, aspero et incommodo ingenio pater, de eo peccato cum Mitione, cui Aeschinum dederat adoptandum[3]), expostulat, queriturque eius indulgentia corrumpi. Periclitantur[4]) itaque Aeschinus, et servuli, quomodo lenoni satis fiat, quomodo celetur, Demea ne Ctesiphonis peccatum resciscat. Neque enim tam ipse sibi, quam frater curae est.

Praeterea amabat ingenuam quandam Aeschinus, cui fidem dederat, uxorem se ducturum

1) Hoc argumentum exstat in Editt. 1528., 1532., 1534., 1539., 1540. A. B., 1543., 1546., 1548., 1550. B. V., 1551., 1553., 1560., 1592. L. et in Riccianae collectionis Tomo II.

2) mulierculam — illam — rescivit] sic omnes illae Editt. exceptis Editt. 1528., 1532., quae habent: mulierculas — illum — resciscit.

3) adoptandum] Editt. 1534., 1550. B. male: optandum.

4) Periclitantur] sic omnes illae Editt. praeter Editt. 1528., 1532., quae exhibent: Periclitatur.

esse, quae postquam raptam audivit psaltriam, graviter perturbata est, metuens ne desereretur. Habet haec pars miras consilia, miras technas servi, quibus fallitur Demea.

Epitasis.

Resciscit [5]) Demea vitium oblatum esse ingenue ab Aeschino, ea vero de re miram tragoediam excitat. Magis commovetur, postquam deprehendit Ctesiphoni cum psaltria rem esse. Misere etiam angitur Aeschinus, cum in discrimen venit, ne uxore excidat.

Catastrophe.

Hae turbae omnes prudentia et mansuetudine Mitionis sedantur. Primas itaque in hac fabula senes habent. Confertur enim cum aspero et inclementi patre urbanus et comis pater, et huc omnia spectant, ut appareat in re domestica, publica, commerciis hominum ubique nullam esse neque utiliorem, neque gratiorem virtutem comitate. Constat autem haec comoedia magna ex parte accusationibus et excusationibus, crebras habet querelas, et paene tragica πάθη. Quare in primis conducit eius lectio ad locupletandam facundiam.

Aliud Argumentum [6]).

Ut mira varietas est ingeniorum ac morum humanorum, ita in fabulis dissimillima exempla cum senum, tum adolescentium pinguntur. Id vel maxime cernitur in hac comoedia, quae lenem patrem cum duro ac difficili conferens, pingit nobis imaginem lenitatis, et, ut Graeci vocant, ἐπιεικείας, quae prodest omnibus aetatibus, omnibus ordinibus in omni genere vitae. Nam neque in rebus publicis concordia, neque privatim in familiis retineri tranquillitas potest, nisi singuli quaedam aliorum vitia dissimulemus ac feramus, et offensiones quasdam nostra commoditate sanemus. Hoc praeceptum in hac fabula nobis proponi statuamus, et quod ait Mitio: *Non habeo necesse omnia pro meo iure agere.* Quod is in re non maxima usurpat, nos ad omnem vitam, maximeque ad rerum publicarum administrationem transferendum [7]) esse discamus, ne privatas iniurias cum reipublicae periculo ulciscamur.

Est autem protasis fabulae: Aeschinus in gratiam fratris rapit lenoni mulierculam. Id postquam rescivit [8]) Demea pater, aspero ingenio cum Mitione, cui Aeschinum dederat adoptandum, expostulat, queriturque [9]) filium ipsius indulgentia corrumpi.

Error Demeae reddit fabulam iucundiorem. Nam muliercula nihil ad Aeschinum, sed ad [10]) alterum fratrem pertinet, cuius mores Demea praedicat, et a se regi severissime putat. Periclitantur igitur Aeschinus et servuli, ne Demea resciscat peccatum eius adolescentis. Estque id etiam exemplum boni et liberalis ingenii, quod Aeschino frater tantopere curae est. Caeterum amabat et Aeschinus ingenuam quandam, cui fidem dederat, se ducturum eam uxorem, quae rapta psaltria, metuit, ne deseratur [11]) ab Aeschino.

Epitasis.

Demea resciscit Aeschinum obtulisse vitium ingenuae, ea de re [12]) miras tragoedias agit apud fratrem Mitionem. Magis etiam excandescit, cum audit psaltriam ad suum illum frugaliorem adolescentem pertinere.

Catastrophe.

Hae turbae omnes prudentia et mansuetudine Mitionis sedantur. Est autem haec fabula vel in primis rhetorica, habet crebras accusationes, excusationes, querelas, errores. Quare non solum res habent utile ad vitam exemplum, sed etiam oratio ad facundiam alendam atque augendam prodest.

Prologus in Adelphos [13]).

Salvere primum spectatores optimos
Iubeo, bonas artes qui facitis maximi,

5) Resciscit] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1528., ubi legitur: Rescivit.

6) Hoc argumentum invenitur in Editt. 1542. L. M., 1545., 1575., 1588., 1592. F., 1602., 1614., 1623., s. a.

7) transferendum] sic omnes illae Editt. exceptis Editt. 1542. L. M., 1545., in quibus legitur: transferendam.

8) rescivit] sic Editt. 1588., 1614., 1623., s. a. et Ricc.; in Editt. 1542. L. M., 1545., 1575., 1592. F., 1602. deest.

9) queriturque] sic Editt. 1542. L. M., 1545., 1588., 1614., 1623., s. a., Ricc.; Editt. 1575., 1592. F., 1602. queritur.

10) ad] in Editt. 1592. F., 1602. deest.

11) deseratur] sic omnes illae Editt. praeter Ed. 1542. L., quae habet: desereretur.

12) ea de re] sic illae Editt. praeter Editt. 1575., 1592. F., 1602., quae exhibent: ea re.

13) Hic prologus invenitur in Prologis aliquot (ubi inscriptus est: „Prologus in Adelphos: eiusdem." scilicet eius-

Quae vos vicissim multis condecorant bonis.
Deinde magnopere oro, quamobrem adstiti[14],
Patienter audiatis, vos ego[15]) iudices
Facio, improbari[16]) factum nostrum oporteat,
Quod commodorum publicorum gratia
Communiumque causa rerum coepimus,
An potius adprobarier, cognoscite.
Qui[17]) iactitant malevoli nos corrumpere
Bonos, per hos ludos, mores, et fabulas,
Officere praedicant qui[17]) sanctimoniae,
His cur respondeam, nihil operae pretium est.
Nam ipsi videtis, quam delirent improbe.
Sed qui reprehendunt alio conatus modo
Nostros, et iudicant[18]) voces per barbaros[19])
Et per pronuntiationem rusticam
Lepidos iocos a nobis depravarier,
Veneremque scenicam contaminarier,
Eos rogamus, vobis hic praesentibus,
Male nos quod facimus[20]), ipsi faciant rectius,
Superentque nostrum hac in re scilicet gregem,
Aut si melius ne ipsi sciunt quidem, sinant
Tolerabili nos principio interim utier.
Rebusque in arduis voluisse sit satis.
Quod si quis ad veterem rationem haec exigit,
Nec esse conandum putat, quod non queas
Praestare, quaeso vos, cur quicquam discimus
Rerum omnium, cum vincat longe antiquitas,
Nosque veniamus nunquam, quo contendimus?
At si meretur laudem multo maximam,
Qui, ut excolat linguam, dedit operam suam,
Seu Graeca seu Latina discere placuit,
Nec consecutus tamen est, quod praestituerat,
Si nemo duci vitio oportere autumat
(Quod institutum summa laude nuper est),
Declamitare, materiamque dicere
In publico, nec esse spem tamen potest,
Ita ut deceret, fateamur cur[21]), quod omnium
Est calculis probatum, cuius pulcher est
Conatus, inveniuntur, qui lacerent opus?
Iam vero, qui pueris melius haec dictitant,
Quoniam minus peccato sit locus, agere;
Nec esse, cur velimus inepti esse nos;
Eos ego, calumniari quando amant,
Nihil moror, si, spectatores optimi,
Studium probatur vobis et industria
Et opera, quam nos huic rei navavimus,
Istis sui[22]) pueri recitent parasiticas,
Apti quibus fortasse sunt, fabellulas[23]).
Hic forte pulchrius est, tam civiles iocos
Ludosque tam urbanos in scenam adferrier,
Ab iis quoque, melius paulo qui intelligant,
Quorumque gestus haud ad verba singula
Formarier necesse sit, quos nil minus
Venisse quam meditato[24]) arbitremini.
Sed cur abutor vestram benevolentiam?
Dum tot pudendis versibus vos obruo,
Cum iam velitis, sat scio, communiter[25])
Pro viribus iuvare quemque res suis
Publicas, bonasque promovere litteras,
Ardentibus votis Deos precemini,
Quod dum studemus, consulite quaeso boni,
Nec, si quid expectationi non satis
Vestrae faciat[26]), iniqui explodite.

Scholia et Argumenta in prologum singulasque scenas.

Prologus.

Vs. 1. *Postquam.*] Narratio. Vs. 6. *Diphili.*] Diphilus poeta comicus fuit. Vs. 11. *Verbum de verbo.*] Graeca Latino stilo ornavit. Vs. 15. *Dicunt malevoli.*] Alia defensio[27]). Vs. 18.

dem, qui prologum ibi proxime praecedentem in Eunuchum scripsit, de cuius prologi inscriptione vide supra p. 716. notam 17.), in Mel. Opp. Basil. V., Grathusii collect. Epigramm. Mel., Terentii Editt. 1540. B., 1543., 1548., 1551., et Riccianae collectionis Tomo II.

14) adstiti] sic omnes illae Editt. excepto Riccio, qui exhibet: hic adstiti.

15) ego] sic Prologi aliq., Mel. Opp. Basil. V., Grathus., Ricc.; in Terent. Editt. 1540. B., 1543., 1548., 1551. deest.

16) improbari] sic omnes illae Editt. praeter Riccium, qui habet: improbarin'.

17) Qui — qui] sic omnes illae Editt. praeter Riccium, qui exhibet: Quod — quod.

18) indicant] sic Prologi aliquot; Mel. Opp. Basil. V., Grathus. et Terent. Editt. 1540. B., 1543., 1548., 1551. iudicant.

19) iudicant voces per barbaros] horum loco Riccius habet: inducunt voces perbarbaras,

20) facimus] sic omnes illae Editt. praeter Riccium, qui exhibet: aiunt.

21) cur] in Grathus. collect. deest.

22) sui] sic Prologi aliquot; Mel. Opp. Basil. V. et Grathus.: suis; Riccius: suas.

23) Istis sui — fabellulas.] horum duorum versuum loco Terentii Editt. 1540. B., 1543., 1548., 1551. habent hunc unum: Istis, suis pueri recitent fabellulas.

24) meditato] sic Prologi aliquot, Mel. Opp. Basil. V., Grathus.; Terent. Editt. 1540. B., 1543., 1548., 1551. meditatio; Riccius: meditatos.

25) communiter] sic omnes illae Editt. praeter Riccium, qui habet: comiter.

26) faciat] sic Prologi aliquot, Mel. Opp. Basil. V.; Grathus., Terent. Editt. 1540. B., 1543., 1548., 1531. et Riccius: faciet.

27) *Verbum de verbo* — defensio.] sic Editt. 1540. B., 1543., 1548., 1551.; Ed. 1546 *Verbum de verbo.*] Alia defensio. (verbis intermediis omissis).

Eam laudem.] Inversio. Vs. 20. *Quorum opera.*] Locus ab humanitate.

Actus I. Scena I. Argum.

Admodum est sollicitus Mitio, quod nondum a coena redierit filius Aeschinus. Ostendit in liberis educandis, lenitate plus quam asperitate parentes proficere.

Vs. 1. *Storax non.*] Mitio hac narratione exponit suam erga filium voluntatem, sua consilia de educatione; exponit item consilia Demeae. Vs. 7. *Uxor, si cesses.*] Orditur autem narrationem a collatione, qua exaggerat curam et amorem erga filium. Vs. 16. *Dissimili*[28] *studio.*] Mitionis vita clemens et otiosa. Vs. 17. *Ego hanc clementem.*] Demeae vita laboriosa et austera. Vs. 32. *Pudore.*] Epiphonema. Vs. 35. *Quid agis, Mitio?*] Fratris consilia. Vs. 40. *Et errat.*] Retorquet correptionem contrarium inferendo. Vs. 51. *Hoc pater*] Indulgentiae affectum ad disciplinam revocat. Vs. 56. *Gaudemus.*] Hic senarius perficitur initio scenae sequentis.

Actus I. Scena II. Argum.

Demea Aeschinum absentem petulantiae graviter accusat; excusat eundem Mitio, plus nimio indulgens pater. Hic attende lenem Mitionem, asperum Demeam induci a Terentio.

Vs. 1. *Hem opportune.*] Congressus senum, qui velut superiorem Mitionis orationem comprobat et amplificat. Vs. 5. *Neque metuit.*] Propositio generalis. Vs. 8. *Fores effregit.*] Narratio. Vs. 14. *Si conferendum.*] Amplificatio ab exemplo. Vs. 20. *Quia tu, Demea.*] Excusatio facti per confutationem. Vs. 25. *Id laudi duxis.*] Id plerumque usu venit. Vs. 26. *Nam si esset.*] Dissimulatio callida Mitionis, qua placare fratrem conatur. Vs. 31. *Pro Iuppiter.*] Tragica exclamatio. Vs. 35. *Is meus est factus.*] Argumentatio per inductionem. Vs. 40. *Fores effregit.*] Perculta brevitas, qua proposita solvuntur. Vs. 43. *Postremo.*] Peroratio. Vs. 46. *Natura tu illi.*] Plus laudis consilium quam natura consequitur. Vs. 53. *Si isthuc placet.*] Concessio ironica. Vs. 59. *Iste tuus.*] *Iste*, per contemptum. Vs. 60. *Gravius dicere.*] Cicero: Nolo in eos gravius quicquam ne hominis quidem causa dicere[29]. Vs. 61. *Nec nihil.*] Correptio dissimulationis. Vs. 65. *Vix humanus.*] Argumentum a contrario. Vs. 68. *Facit iniuriam.*] Responsiones leves. Vs. 73. *Gaudebam.*] Aposiopesis.

Actus II. Scena I. Argum.

Senibus omissis, describitur Aeschini factum, iurgantis cum lenone; nec error est poetae, quod hic fiant, quae facta esse Demea dixit, qui fortasse rumore nuntio acceperat fecisse Aeschinum, quod facturum ille se minatus fuerit.

Vs. 1. *Obsecro populares.*] Omissis senibus, describitur Aeschini factum iurgantis cum lenone. Estque haec periculi protasis. Vs. 9. *Huius non faciam.*] *Huius*, vel stipulam, vel summa digiti ostendens, dicit. Vs. 13. *Abi.*] Ad Parmenonem concitatus loquitur. Vs. 19. *O facinus.*] Exclamatio vapulantis. Vs. 26. *Erit melius.*] Livius lib. III. ab U. C. Non erit melius, inquit, nisi de quo consulimus, vocem emisisse. Et mox: Proinde quis erit melius, inquit[30]. Vs. 27. *Nam si molestus.*] Comminatio vehementior. Vs. 30. *Debacchatus.*] Superbe contemnit dicta lenonis. Vs. 33. *Modo aequi.*] εἰρωνικῶς. Vs. 37. *Vertat male.*] Imprecatio. Vs. 38. *Tibi illam nolo.*] Stulte negat se venditurum, quod perdidit. Vs. 40. *Illam liberali.*] Liberalis causa, quae continet actionem libertatis. Vs. 42. *Pro supreme.*] Tragica exclamatio. Vs. 45. *Homini misero.*] Hic mira arte insano conceditur.

Actus II. Scena II. Argum.

Sannio queritur de iniuria sibi facta Aeschino, et Syri consiliis eluditur.

Vs. 1. *Tace, egomet.*] Consilia servi, quibus eludit lenonem, atque commode subiecit statim concertationi, quae fuit cum eo Aeschino. Vs. 12. *Inescare.*] Metaphora ab aucupibus. Vs. 14. *Mallem auferre.*] Mos avarorum. Vs. 19. *Nusquam pedem.*] Aposiopesis. Vs. 20. *Inieci scrupulum.*] Metaphora a lapillis articulos urgentibus. Vs. 29. *Hoccine illo.*] Comploratio. Vs. 31. *Labascit.*] Metaphora ab arbore resecta. Vs. 34. *Hei mihi.*] Nunc conqueritur de iniuria, cum damnum quoque sentit. Vs. 40.

28) *Dissimili*] sic illae Editt. Ed. Vall. Dissimilis.

29) Hoc schol. in Ed. 1546. exstat; in Editt. 1540, B., 1543., 1548., 1551. deest.

30) Hoc schol. legitur in Ed. 1546.

